

DİYARBAKIRI TANITMA VE TURİZM DERNEĞİ YAYINI No. 6/3
BİYOGRAFİ VE EDEBİYAT TAKIMI NO : 1

ŞEVKET BEYSANOĞLU

DİYARBAKIRLI FİKİR VE SANAT ADAMLARI

Üçüncü Cilt
Cumhuriyet Dönemi

İş Matbaacılık ve Ticaret
Ankara — 1978

Institut kurde de Paris

DIYARBAKIRI TANITMA VE TURİZM DERNEĞİ YAYINI No. 6/3
BİYOĞRAFI VE EDEBİYAT TAKIMI NO : 1

ŞEVKET BEYSANOĞLU

DIYARBAKIRLI FİKİR VE SANAT ADAMLARI

Üçüncü Cilt
Cumhuriyet Dönemi

İş Matbaacılık ve Ticaret
Ankara — 1978

Institut kurde de Paris

İ Ç İ N D E K İ L E R

Mehmet Halit Bayrı	1	Orhan Asena	292
Ali Nüzhet Göksel	20	İzzettin Pamukçu	324
Cahit Sıtkı Tarancı	44	Cenab Ozankan	326
Tahsin Cahit Çubukçu	109	Cemal Güvenç	330
Mihran Boyacıyan	113	Muzaffer Ünal	331
Abdülkerim Atakan	113	Ahmet Arif	332
Ahmet Cemil Asena	114	Prof. Dr. Cemal Yıldırım	341
Abdülcelil Berkmen	115	Kemal Savcı	341
Hamdi Sepen	115	Ömer Çapanoğlu	341
Diyarbakırlı Tahsin	116	Prof. Dr. Mahmut Akkılıç	345
Celâl Güzelses	118	Doç. Dr. Nejat Diyarbakırlı	347
Necip Üçok	119	Cevdet Altun	349
Sezai Yılmaz	124	Turgut Akın	349
Necip Başak Köprülü	128	Dr. Mustafa Gönül	351
Hamid Aykaç	134	Doç. Dr. Kemal Eraslan	355
Kâzım Vehbi Oral	142	Prof. Dr. Burhan Cahit Ünal	356
Cemal Yeşil	146	Aşık İhsani	358
Osman Ocak Nakiboğlu	157	Yılmaz Çakın	361
Faik Ökte	164	Dr. Orhan Cezmi Tunçer	362
Hüsnü C. Bardakçı	168	Veysel Öngören	363
Adil Tekin	169	Enver Atılgan	365
Ahmet Âkif Tütenk	171	Ferit Öngören	370
Munis Faik Ozansoy	172	Sezai Karakoç	371
Prof. Dr. Mahir Pamukçu	188	Doç. Dr. Rıfki Arslan	378
Prof. Dr. Vedat Dicleli	193	Muzaffer Budak	379
Selâhattin Savaş	194	Ömer Lütfü Çetin	379
Bekir Tasalı	201	Adnan Binyazar	382
Dr. Fethi Aksu	203	Mehmet Emin Bozarslan	385
Sedat Günay	204	Remzi İnanc	386
Cahit Uçuk	209	Doç. Dr. Taner Timur	387
Fuad Edip Baksı	225	Doç. Dr. Özer Ozankaya	388
Prof. Dr. Coşkun Üçok	233	Kaya Özsezgin	388
Abdüssettar Hayati Avşar	237	Vasıf Öngören	390
Ferhat Akyürek	238	Dr. Ayhan Başaranlar	390
Mahmut Gündüz	238	Turhan Tekin	392
Doç. Dr. Selâhattin Yazıcıoğlu	245	Yaşar Hekimoğlu	394
Selâhattin Önerli	251	Remzi Balin	395
Şevket Beysanoğlu	258	Erkal Yavi	395
Prof. Dr. Selâhattin İren	289	Cemal Arzu	395
		Açıklamalar-Düzeltilmeler	397

Institut kurde de Paris

MEHMET HALİT BAYRI

Hayatı :

Türkiyemizde ilk folklor ve halk edebiyatı çalışmalarına öncü olanların başında gelen Mehmet Halit Bayrı, soyca Diyarbakırlıdır. Babası deniz binbaşı Diyarbakırlı Ahmet Muammer Bey, annesi ise Maide Hanım'dır. Mehmet Halit Bayrı, 8 Şubat 1896 yılında İstanbul'da doğdu. Henüz beş yaşında iken babasını kaybetti. Annesi Maide Hanım tarafından yetiştirildi. İlk okulu bitirdikten sonra Galata Rüştîyesinde ve Kabataş İdadisinde okudu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi.

Birinci Dünya Savaşı'nda yedek subay olarak Çanakkale muharebelerine katıldı. 1918 de terhis edilince İstanbul'a döndü. Edebiyat ve folklor çalışmalarına başladı. İlk eseri, 1919 yılında basılan «**Maziden Bir Yaprak**» ismini taşır. Bu kitap, Çanakkale savaşlarını anlatır. İlk memuriyeti, 24 Kasım 1329 (1913) tarihinde tayin edildiği Malkara ilçesi Şahin bucağı kâtipliğidir. Daha bazı memuriyetlerde çalıştıktan sonra İstanbul Belediyesine intisap etti. 1925'te girdiği belediye hizmetinde Neşriyat Müdürlüğü Şefliği, İktisat Müdür Yardımcılığı, Hesap İşleri Murakıplığı, Levazım Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Son olarak da 22 Temmuz 1953'te İstanbul Belediyesi Mezat Müdürlüğüne getirildi.

M. Halit Bayrı (1912)

Bu görevde iken fiili hizmet müddeti 30 yılı aşmış bulunduğundan, kendi isteğiyle emekli oldu (Eylül 1953).

Emekliliğini müteakip, bir ara Remzi Kitabevi'nde redaktör ve muhahhiz olarak çalıştı. Sonra, İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğüne geçti. Ölümüne kadar bu görevi başarıyla yürüttü.

Mehmet Halit Bayrı, 27 Ekim 1958 günü sabaha karşı saat 2 de öldü. Cenazesi ertesi günü kendisini seven kalabalık bir cemaat tarafından kaldırılarak, Merkezefendi, Kozluca mezarlığına gömüldü.

Halk Edebiyatı ve Folklor sahasındaki çalışmaları :

Büyük folklorcumuzun bu sahadaki çalışmaları 1918'den başlar. Yukarda da değindiğimiz gibi terhis edildikten sonra İstanbul'a dönen Bayrı, Türk halk edebiyatı ve folkloru üzerine incelemelerine başlamıştır. 1922 yılında onu, Prof. İsmail Hikmet Ertaylan'ın çıkardığı «**Düşünce**» dergisinin yazı işleri müdürü olarak görüyoruz. 1924 - 1925 yıllarında ise «Anadolu» dergisinin idaresini üzerine almıştır. Bu dergide on yazısı çıkmıştır. Prof. Hilmi Ziya Ülken diyor ki :

«Mehmet Halit'i 1922 de ANADOLU dergisini çıkarırken tanıdım. Cağaloğlu'nda, sonradan kolacı dükkânı olan küçük yazıhanede dergiyi idare ederken halk şairlerine ait ilk yazılarını hazırlıyordu. Aydınlarla arasına birkaç asırlık perde çekilmiş olan halk edebiyatı kaynaklarımızı ilk defa aydınlığa çıkaran Rıza Tevfik ve Baha Sait olmuştur. Türkçülerin henüz hedeflerini bulamadıkları, şiirin köklerini Turan'da aradıkları bir devirde Rıza Tevfik Bektaş ve Aşık edebiyatının zengin hazinesine elkoymuş, konferanslarıyla bu şiir dünyasının estetik değerini belirtmiş, kendi şiirleriyle bu unutulmuş âlemi canlandırmıştı. Baha Sait de Bektaşiliğin esaslarına (yalnız şiirde kalmıyarak) nüfuz etmiş, orada milli hayatın orijinal tarafını bulmaya çalışmıştı. Önce Türkçüler bu arayışa karşı ilgisiz kaldılar. Fakat yavaş yavaş ısındılar ve benimsediler. Köprülüzade Mehmet Fuat «Millî Tettebbular» dergisinde Aşık edebiyatı üzerine tetkiki ile bu konuyu benimsediğini gösterdi. 1919 - 1922 arasında bir genç nesil heyecanla kütüphanelere dalmış, eski «cöknâme» lerin içinden halk şiirlerini taramaya başlamıştı. Halit Bayrı bunların arasında idi. Çok heyecanlı fakat teşkilatlanmamış olan bu gençlerin bir kısmı yoruldu. Bir kısmı dağınık ve tek tek çalışmasına devam etti. Ahmet Kutsi Tecer, Halûk Nihat Pepeyi, Ziyaeddin Fahri Fındık-oglu bunlardandı. Bu gençler, 1929 da tekrar toplandılar. «Halk Bilgisi Derneği» ni kurdular ve bir kongre yaptılar. Anadolu'daki hikâyeleri toplamağa, türkülerini plâğa almaya karar verdiler. Konservatuvar Müdürü Yusuf Ziya onlara yardım edecekti. Aralarında iki değerli etnolog Hamit Zübeyr ile Prof. Mesaroş da vardı. Bu kararların ilk mahsulü olan «Halk Bilgisi Dergisi» büyük bir cilt halinde çıktı. Halit bunların arasında idi. Fakat bu kollektif teşebbüs uzun ömürlü olmadı. Yine herkes teker teker kaldı. Müşterek çalışma güçsüzlüğü bir kısmını meyus

ediyordu. Bir kısmı tek başına çalışmadan başka çıkar yol olmadığına kanaat getirmiş olacak ki, bir daha ne kongre oldu, ne ikinci bir cilt çıktı. Fakat çalışanlar çalışmalarını devam ettirdiler.

İşte bu dağılma devrinde Mehmet Halit'i İstanbul (Eminönü) Halk-evine bağlı «**Halk Bilgisi Haberleri**» ni senelerce yalnız başına çıkarırken görüyoruz. Hayatını daima çok sevdiği işinden başka yerlerde kazanmaya mecbur olan Halit geceyi gündüze katarak bu küçük dergisini kendi bulduğu folklor malzemesiyle dolduruyordu» (1). Birinci sayısı Kasım/1929 yılında yayımlanan bu dergi, binbir zorluklar içinde yayınına 1931 yılına değin devam etmiş ve bu süre içinde 19 sayı çıktıktan sonra kapanmıştır. Fakat Mehmet Halit Bayrı'nın çabası sonucu 1933'te tekrar derginin yayımı başlamış ve 1942 yılına değin 124 sayı olarak çıkmıştır. Bu dergide M. H. Bayrı'nın birçok yazısı vardır.

Ord. Prof. Fındıkoğlu ise bu konuda şunları yazıyor :

«Mehmet Halit'in fikir hayatımızın tarihçesi içinde bilhassa «**Anadolu**» mecmuası safhası çok mühimdir. Mükrimin Halil mecmuanın tarih fikriyatını, Hilmi Ziya san'at tarafını beslerken Mehmed Halit de Anadolu edebiyatının nuhtelif nevilerini tanıtmıştır. Üstelik Naki Tezel'in pek güzel belirttiği gibi teşkilâtçılığını da bu fikrî faaliyetine katmıştır.

İleride 1924 - 1925 tarihinin İstanbul ve Anadolu fikir cereyanlarını araştıracak olanlar **Anadolu Mecmuası İdeolojisi** üzerinde durmaya mecburdurlar.

Mehmed Halit'in aynı devrede Edebiyat Fakültesi içinde rehberliğini yaptığı «Neşriyat Encümeni» de unutulmamalı. Hatırladığıma göre İzmir'li İsmail Hakkı'nın bir kısım kıymetli eserleri bu Neşriyat Encümeni tarafından neşredilmiştir.

Ben Ankara'ya gittikten sonra münasebetlerimiz bir başka sahada devam etti. O edebiyat tarihçisi idi, ben içtimaiyat hocası. Bu iki koldan yürürken folklor ile iştigalde birleştik. Başkaları da bizi takviye ettiler. Bunlar arasında merhum İshak Refet, İhsan Mahvi vardı. Ahmet Kudsi ile Demircioğlu Yusuf Ziya şiir ve musiki folklorunun hazinelerinden bizi faydalandırdılar. Bir de Kayseri'den Ahmet Şükrü zümreye iltihak etti. Sinop'tan Mehmet Şakir, Muğla'dan Cavit ve daha birçokları. Aynı yolun yolcusu olan bu yolcular bir gün adı «Türk Halkbilgisi

(1) Prof. Hilmi Ziya Ülken, «**Mehmet Halit Bayrı**», Vatan gazetesi, 28 Kasım 1958.

Derneği» olan organizasyonda birleştiler. Daha sonra birincisi İstanbul'da olmak üzer birkaç vilâyette şubeler kuruldu. Merkez Ankara. Fakat şüphesiz, hakikî merkez İstanbul'da idi. İstanbul (Halkbilgisi Haberleri) mecmuası, Ankara (Halkbilgisi Mecmuası) ile folklorculuğun Türkiye'de ilk organize rehberliğini yaptılar. Lâkin her iki organ, Mehmet Halit'siz tasavvur edilemezdi. Titiz bir muharrir, fikri takip sahibi bir iş adamı, nihayet folklorculuğa vakfedilmiş bir ömür!» (2).

«Türk Halk Bilgisi Derneği» nin kuruluşundaki rolü ve bu dernek- teki çalışmaları hakkında da «Türk Folklor Araştırmaları» dergisinin kurucusu ve sahibi İhsan Hınçer şu bilgiyi veriyor :

«1927 yılında dostu ve Ankara Kız ve Erkek Liseleri felsefe ve sosyoloji öğretmenini ve İstanbul Darülfünunundan arkadaşı olan Ziyaettin Fahri ile başbaşa vermişler, bir folklor, halk bilgisi derneği kurmak için nizamname hazırlamışlardır. Ziya Gökalp'in açtığı yoldan yürümek azm ile işe koyulmuşlardır. Bu iki dost, Türk cemiyetinin ve fikir hayatının ancak, halkın asırlardır kendi gelenek ve yaşayışında mevcut kültürü ile muasır seviyeye ulaşacağına inanmışlardı. Bayrı'nın hemşehrisi olan Gökalp'in açtığı Türkçülük yolunda yürümek azm ile «Türk Halkbilgisi Derneği» nin böylece ilk temeli atılmış oluyordu.

Bu şekilde, Halit Bayrı İstanbul'da olduğu halde, Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ile birlikte tasarladıkları cemiyet 1927 yılında Ankara'da kuruldu. Kurucular içinde İshak Refet Işıttan, öğretmen İhsan Mahvî de bulunuyordu. Bir sene sonra da derneğin İstanbul şubesi teşekkül etti. Derneğin kurucuları arasında bulunan konservatuvar eski müdürü Yusuf Ziya Demircioğlu, bu sırada halk türkülleri ve efsaneleri derlemeye başlamış, folklor çalışmaları yapıyordu. Bu haberi büyük bir sevinçle aldı. Mehmet Halit Bayrı ve arkadaşlarına o zaman Şehzadebaşı'nda olan Konservatuvar binasında bir oda verebileceğini söyledi. Böylece Halit Bayrı ile arkadaşları Abdülkadir İnan, Ağâh Sırrı Levent, Prof. Fuat Köprülü, Prof. Ahmet Caferoğlu, Ahmet Kutsi Tecer, Ekrem Besim, İhsan Hamamioğlu, İzzet Âdil, Melâhat Sabri, Mahmut Ragıp Gazimihâl, Yusuf Ziya Demirci, Raife Hakkı, Prof. Dr. Süheyl Ünver, Halûk Nihat Pepeyi, öğretmen Sadi, Sırrı Numan Bilge İstanbul «Türk Halkbilgisi Derneği» şubesini faaliyete geçirdiler.

Ankara'da toplanan derneğin ikinci umumî heyet toplantısı çok ilgi çekici olmuştur. İdare ve ilim heyetlerine seçilen zevat memleketimi-

(2) Ord. Prof. Z. F. Fındıkoğlu, «Folklorcu Mehmet Bayrı», «Türk Folklor Araştırmaları» dergisi, sayı : 114.

zin en değerli ilim adamları idi. Bu suretle gerek bütün ilim adamları ve gerekse mes'ul resmî merci olan Maarif Vekâleti, millî kültürün ön safa geçmesine büyük önem veriyordu. Dernekte vazife alanlar arasında zamanın Maarif Vekilleri Mustafa Necati ile Vasıf Çınar da vardı. Bunları, Eski Eserler Müzesi Müdürü Hakkı Baha, Hüseyin Avni, Prof. Fuat Köprülü, Nurettin İbrahim, İshak Refet, Ali Rıza Özkut, İsmail Hikmet, Hasan Fehmi, Ziyaettin Fahri, İhsan Mahvi, Rıdvan Nafiz, Mesaroş, Halit Fikret, Hamit Zübeyr, Said Nazif, Faik Reşit, Yunus Kâzım, İsmail Hüsrev, Ahmet Şükrü Tuna, Ali Rıza Yalgın, Faika İ. Onan, Mustafa Reşit, Esat Çınar, Talât Mümtaz Yaman, Vahit Lûtfi Salcı, Zeki Dalboy, Mustafa Cavit, M. Şakir Ülkütaşır, Ömer Bedrettin Uşaklı, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Hurşit Alpaslan, Mustafa Hakkı, Cenap Refik, Eflâtun Cem Güney, Trabzon müfettişlerinden Şevket takip ediyordu. Teşkilâtta faal görev alan bu zevattan başka sayısız fikir adamı Derneğin destekleyicisi idi. Halit Bayrı, bu durumu gördükten sonra İstanbul şubesinin çalışmasına dört elle sarıldı. Daima en fazla iş gören, fakat yine daima ikinci plânda kalmayı tercih eden bir halde çalıştı.

1929 Kasım ayında İstanbul şubesi tarafından çıkarılan «Türk Halkbilgisi Haberleri» nin 1 inci sayısı yayımlandı. Bu dergi, binbir müşkülâtla çıkışına devam etti. 1931 yılında 19. sayısına kadar çıkan dergi bir ara kapandı. Çıkmamak tehlikesi geçirdi. Fakat Halit Bayrı'nın teşebbüsü üzerine 1933 yılında Eminönü Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Kolu Başkanı olan Prof. Köprülü'nün yardımı ile 1942 yılına ve 124. sayıya kadar çıktı. Halit Bayrı, yılmadan, usanmadan bu derginin başında çalıştı. Gerek Derneğin Halkevlerine iltihak ettiği 1932 yılından evvel ve gerekse sonra folklorcularla teması kesmedi. Onlarla muntazaman muhabere ile temin ettiği yazıları dergide neşretti. Bunlar içinde daha geniş olanlarını kitap haline getirdi.

Bu arada kendisi de folklor gezilerine iştirak ediyor, İstanbul folkloru hakkında araştırmalar yapıyor, bir an dahi boş durmuyordu. Halit Bayrı, bu en verimli çağında Türk içtimaiyatına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Ayrıca bu sahada çalışanları da teşvik etmiştir.

Türk Halkbilgisi Haberleri dergisinden başka daha sayısız dergide, folklor, edebiyat ve Türkçülük konusunda sayısı binleri aşan makale ve yazı neşretti» (3).

(3) İhsan Hınçer, «Kaybettiğimiz Büyük Değer Bayrı'nın Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri», aynı dergi, sayı : 114.

Makale, şiir ve yazılarının yayımlandığı dergilerden bir kısmı aşağıdadır.

Yazdığı dergiler :

Anadolu, Azerbaycan, Yurt Bilgisi, Dergâh, Folklor Postası, Halk Bilgisi Haberleri, Hayat, İstanbul Şehremâneti Mecmuası, Kopuz, Kızıl Elma, Millî Mecmua, Tanrıdağı, Tarih Dünyası, Türk Dili, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Yurdu, Yeni Türk, Ülkü.

Eserleri :

a — Basılmış olanlar :

- 1 — Maziden Bir Yaprak, (1919).
- 2 — Mâniler, (1932).
- 3 — Cumhuriyet Devrinde Halkbilgisi Hareketleri, (1933).
- 4 — İstanbul Argosu ve Halk Tâbirleri, (1934).
- 5 — Balıkesirli Bir Şair, (1935).
- 6 — Belediye İşleri Kılavuzu, (2 cilt, 1936).
- 7 — Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar, (1937).
- 8 — Halk Âdetleri ve İnanmaları, (1939).
- 9 — İstanbul Folkloru, (1947, 1972).
- 10 — Belediye Gelirleri Kanunu ve Gerekçeleri, (Muhtar Acar'la beraber, (1948).
- 11 — Mahallî İdareler Kılavuzu, (3 cilt, 1948 - 1949).
- 12 — XIX. Yüzyıl Halk Şairleri, (1956).
- 13 — XX. Yüzyıl Halk Şairleri, (1957).
- 14 — Gevherî, (1958).
- 15 — Âşık Vîranî Divanı, (1959).
- 16 — Dadaloğlu Hakkında Notlar.
- 17 — Yer Adları ve Yer Adlarına Bağlı Folklor Bilgileriyle İstanbul, (1964).

b — Hazırladığı, fakat bastırma imkânı bulamadığı eserleri :

- 1 — Yahya Kemal ve Eserleri.
- 2 — Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar, (6 cilt).
- 3 — Mutasavvuf Halk Şairleri Hakkında Araştırmalar, (2 cilt).
- 4 — Bektaşî Şairleri.
- 5 — Üç Kadın Şairimiz, (2 cilt).
- 6 — Son Osmanlı Tarihçileri.
- 7 — Türk Halk Edebiyatında Atatürk ve İnönü.

8 — Çanakkale Savaşı Hâtıraları.

9 — İstanbul Folkloru, (2 cilt).

10 — Şiirler, (2 cilt tutarında olan bu şiirlerin bir kısmında «İs-
mail Nâmi» ve halk şiiri tarzında olanlarda da «Âşık Remzi Akbaş» tak-
ma adını kullanmıştır.) Ayrıca, yukarda adı geçen dergilerde yayımla-
nan yazılarının miktarı bini aşkındır.

Basılmıyan eserleri hakkında Prof. Hilmi Ziya Ülken diyor ki :

«Bir gün telefonla beni Bedesten'e davet etti. Hususî bir şeyden bahsedeceğini söylüyordu. Orada bir kasa açtı, altı cilt eden neşredil-
memiş yeni eserlerini gösterdi. Bunlara nâşir bulamamaktan şikâyet
etti. «Üniversite bu kitapları basamaz mı? bütün hayatımın mahsulü-
dür. Burada topladıklarımı evvelce hiç neşretmemiştim. Büsbütün ye-
ni şeyler...» dedi. Onu meyus etmemek için bir çare arayacağımı söy-
ledim» (4). Başka bir yazarımız bu konuda şu bilgiyi veriyor :

«Halit Bayrı, en eskilerinden günümüze kadar bütün halk şairleri-
nin şiirlerini toplamış, her birisinin hayatı hakkında bulabildiği bilgiyi
derlemiş ve yıllar geçtikçe değeri artacak olan ölmez bir külliyat vücu-
da getirmiştir. Diğer bir hayli eseriyle birlikte bilhassa bu külliyatı bas-
tırabilmek onun başlıca emeli ve ıztırabı idi. Bu eseri kendi hesabına
bastıramadığı için imkânlar aramış, hattâ bana da bir çare bulmamı
teklif etmişti. Ne yapabiliirdim? Tanıdığım bir iki yere müracaat... Fa-
kat maalesef müsbet netice alamamıştık» (5).

Hakkında hükümler :

Mehmet Halit Bayrı'nın ölümü Türk basınında büyük yankılar ya-
ratmış, hakkında çeşitli gazete ve dergilerde birçok tanıtıcı yazılar çıkmış-
tır (6). «Türk Folklor Araştırmaları» dergisi Ocak/1959 tarih ve 114
numaralı nüshasını ona ayırmıştır.

Bu yazılardan bazı özetler veriyoruz. Böylece, yazarlarımızın O'nun
hakkındaki görüşlerini, değer yargılarını belirtmiş oluyoruz.

Türk folkloru büyük bir ustasını kaybetti. Saz şairleri üzerindeki çalışmala-
rı gerçekten yorucu fakat o kadar da değerliydi. Onun hemen bütün yazıları ya-

(4) Adı geçen makale.

(5) Atsız, «Türk Folkloru'nun Büyük Mütehassısı Mehmet Halit Bayrı», aynı der-
gi, s. 1826.

(6) Bu yazılardan bir kısmı için bakınız : «Türk Folklor ve Etnografya Bibliyog-
rafyası I», Ankara 1971, s. 401 ve devamı.

rına kalacaktır. O, bütün ömrünü bu yola vermiş bir kişi... Onunla yola çıkanlardan hiçbiri işi sonuna kadar götüremediler. Yalnız o, durmadan, yılmadan yazdı, araştırdı, malzeme topladı... İmkân bulduğu kadar da yayımladı.

Cahit Öztelli

O kendini Türk folklorunun cazibesine kaptırmış, mukaddes bir cinnete tutulmuştu. Ciddi ve muntazam çalışmadan hiç ayrılmaz, tetkiklerinde daima ilmi usullere dayanırdı... Bu sayın, çetin mücadelenin bütün mahsulleri, şimdi ilmi tetkikler, araştırmalar yapacak olan yeni ve münevver nesiller için çok geniş bir sahayı kaplamış bulunmaktadır.

Yusuf Ziya Demircioğlu

Halk edebiyatı ile uğraşan her kişi, Halit Bayrı adı önünde saygı ile eğilecektir.

Hikmet Dizdaroğlu

Klâsik edebiyatımız zirvesini, yeni edebiyatımız en dinamik ruhlarından birini, halk edebiyatımız yorulmak bilmez folklorcusunu kaybetti.

Prof. Hilmi Ziya Ülken

O, folklor denilen halkın manevî servetini ve maddî kültürünü öğrenmenin maddî ve manevî kültür tarihimizi tetkik için en sağlam vesikalar teşkil ettiğini tam bir anlayışla takdir etmiş, bu kıymetli halk servetini toplayıp ve toplatıp ilme mal etmeye azmetmiş bir fedakâr ülkücü idi.

Abdülkadir İnan

Mehmet Halit'in şahsiyeti de Halkbilgisi Derneği ile başlayan hummalı çalışma devresi içinde gelişir. Birçok kıymetli etüdleri bu zamana aittir. Onu yakından tanıyanlar bilir. Derneği yaşatmak uğrunda sabırlı çalışması, sessiz feragati içindeki yorulmak bilmez gayreti, Halkbilgisi Haberleri'ni çıkarmak hususundaki fedakârlığı, sebatı insanı hayran bırakır. On yıl devamlı olarak yayımladığı Halkbilgisi Haberleri onun şahsiyetinin bir belgesidir...

Mehmet Halit'in eserleri zamanla değerlerinden kaybetmemiştir. Çünkü titiz bir çalışma mahsulü olan bu eserler, en başta halk şiiri hakkındaki incelemeler, her zaman için bu konuya ait kaynaklar arasında kalacaktır. Henüz basılmamış olan kitapları da yayımlınırsa karşımızda çalışkan bir hayat örneği bulacağız ki onun şahsiyetini yoğuran da bu sessiz, titiz ve olgun çalışmadır.

Ahmet Kutsi Tecer

Bayrı, folklorla ait eserlerini masa başında değil, halk arasına girerek yazdı. İstanbul'un muhtelif köşelerini dolaşarak, geleneklerini, göreneklerini dinleyerek, masallarını, mânilerini, koşmalarını, bilmecelerini tutam tutam elde ederek önümüze serdi ve aramızdan ansızın ayrıldı.

Râkım Zilyaoğlu

Halkbilgisi'nin memleketimizde derin tabakalara kadar yankılar yaratması, onun hem ilim ruhu ile, hem idealist bir ruhla gerçekleşen feragatlı çalışmasına çok şey borçludur.

Hâtırası önünde hürmetle, hayranlıkla eğilirim.

Ahmet Kutsi Tecer

İstanbul «Halkbilgisi Haberleri» mecmuası, Ankara «Halkbilgisi Mecmuası» ile folklorculuğun Türkiye'de ilk organize rehberliğini yaptılar. Lâkin her iki organ, Mehmet Halit'siz tasavvur edilemezdi. Titiz bir muharrir, fikri takip sahibi bir iş adamı, nihayet folklorculuğa vakfedilmiş bir ömür.

Ord. Prof. Z. F. Fındıkoğlu

Halit Bayrı'nın folklor alanında memlekete, ilim âlemine ve Türk milletine yaptığı hizmetler gerçekten büyük ve verimli olmuştur. O, son nefesine kadar inandığı dava ve idealine sarsılmıyan bir imanla bağlı kalmıştır.

Halit Bayrı yaptıklarıyla daima kalbimizde yaşıyacak ve folklor tarihimizde müstesna bir yeri olacaktır.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Halit Bayrı, bilhassa Türkiye Halk Edebiyatına ait yaptığı kıymetli neşriyatıyla tanınmış çalışkan bir folklorcumuzdu. Halit Bayrı'nın ölümü, Türkiye folklor âlemi için gerçekten bir kayıp olmuştur.

M. Şakir Ülkütaşır

İdealist ve çalışkan insan Mehmet Halit Bayrı'nın titiz araştırmalarının verimi olan eserlerinde, kâmil, kaynak güvenliği ve inanılır bir ciddiyet hâkimdi. Bilime yakışır bir tarafsızlık ve ölçü, çalışmalarında esastı.

Mahmut R. Gazimihâl

Onun bütün eserlerini Maarif Vekâleti veya Türk Dil Kurumu'nun yayınlamasını sabırsızlıkla bekliyoruz. Anadolu'yu keşfe çıkanları tanıtmalıyız. Bayrı Anadolu'nun toprağını, insanını, örf, âdet ve sesini keşfedip bize duyuranlardan biridir. Onu unutamayız.

Mehmet Gökalep

Hayatı boyunca Türk folkloruna ışık tutan üstadımız Bayrı'nın ahreti nur ile dolsun.

Sadi Yaver Ataman

Eserleriyle kitaplarımızı zenginleştiren, yazılarıyla folklor ve halk edebiyatı araştırmaları alanına yeni bilgiler katan Halit Bayrı, gerçekten idealist bir bilgindi. Yerini doldurmak her halde kolay olmayacaktır.

Arslan Kaynardağ

Doldurulmaz bir boşluk bırakarak aramızdan ayrılan Bayrı'nın tahtı, Türk folklorcularının kalpleridir. Onun yeri, bir folklorcu ve edebiyat tarihçisi olarak doldurulamaz değerdedir.

İhsan Hınçer

Mehmet Halit Bayrı'dan örnekler :

SERPİLEN SES

Yakında dünyadan göçmem mukadder
Bekliyorum artık ben son saati;
Nasıl başlayacak bilmem bu sefer
Nasıl bulacağım ilk hakikati?

Ölümden korkmamak benim şiarım,
Fedâ olsun Hakka bilcümle varım,
Ardımdan ağlarsa gül-yüzlü yârim,
Ruhumun susar mı derd ü mihneti.

Toprağa uzanıp dinlenmek ne hoş
Başım boş, gönlüm boş, her şeyim bomboş
İçime serpilen bir ses diyor : koş
Çekilmez hayatın bu sefaleti.

Âşık Remzi der ki : perdeyi indir,
Akşamın hüznünü bağrıma sindir;
Gideceğin âlem asıl yerindir,
Bulursun orada her saadeti.

(18/3/1948)

NEDAMET

Çalışmak zevkini kaybettim artık,
İşi tembelliğe döktüm nihayet;
Ardımda karanlık, önüm karanlık
Kalmadı zerrece akıl, dirayet.

İhtiyarlık geldi, ayağım burdu.
Merhamet etmedi, yerlere vurdu.
Esti beni saman gibi savurdu.
Nerde o eski kuvvet, cesaret?

Çekildim köşeme, elimde kitap
Okurum, ararım, bulamam cevap.
Bana kim, ne zaman verecek hesap,
Görünmez bir Anka imiş saadet.

Remzi der ki : Düştüm, kalktım bir kere,
İçimde sızlıyor eski bir bere,
Ömrüm seli aktı, gitti boş yere,
Doğduğuma etsem gerek nedamet.

(26/2/1949)

HİÇ

Dünyada herşeyin bir sonu vardır,
İnsan da nihayet ölür, gömülür.
Sanma ki her gün bir başka bahardır,
Kış olur, dört yanı dumanlar bürür.

Gülen az hayatta çoktur ağlayan,
Çırpınır ıstırap içinde cihan.
Asla fayda vermez servet ü sâman,
Herkes kaderine bağlanır, yürür.

Ne yapsan nafiye dinmez gözyaşı,
Talih denen kahpe kırar dik başı,
Koyar önümüze zehirli aşı,
Kendisi ortada eteğin sürür.

Bugün varsın, yarın yoksun iyi bil,
Bu sözü ispata istemez delil,
Remzi der ki tenin zelil ü sefil
Çok geçmez toprakta dağılır, çürür.

(2/5/1949)

ZİYA GÖKALP VE TÜRK FOLKLORU

Ölümündenberi Ziya Gökalp hakkında epeyce söz söylendiği ve birçok da yazı yazıldığı halde, ilmî çalışmaları arasında onun Türk folkloriyle de ilgilendiği hemen hiç belirtilmemiştir. Halbuki meşgul olduğu mevzu itibariyle, üstadın Türk folkloruna karşı yabancı kalması, kendisi için pek önemli olan bu bahse yakınlaşmaması elbette akla gelmezdi. Bununla beraber, Ziya Gökalp, Türk folkloriyle açıktan ve doğrudan doğruya alâkalı görünmüyor, Avrupa ilminin felsefe ve içtimaiyat saahsında elde ettiği neticeler üzerinde daha çok ve geniş ölçüde durmak istiyordu. Fakat nihayet bu arzu bile, onun Türk folkloriyle ilgilendiğini ortaya koymasına engel olamadı. Ziya Gökalp, Malta'dan döndükten ve Diyarbakır'da «Küçük Mecmua» adıyla haftalık bir dergi çıkarmağa başladıktan sonra, tesbit ettiği halk masallarını birer birer bu dergi ile neşretti. Bu masalların neşri, üstadın Türk folkloriyle alâkasının canlı ve eksiksiz bir ifadesinden başka birşey değildi.

Ziya Gökalp'in, diğer halk âdet ve an'anelerini bir tarafa bırakarak, Türk folkloriyle ilgisini önce masalların tesbit ve neşriyle belirtmesinin neden ileri geldiği tarzında bir soru, belki hatırimızda canlanır. Böyle bir soruya bizim karşılık vermemize hacet bırakmaksızın üstat kendisi diyor ki : «**Çünkü halk masalları, bir milletin en zengin hazinelerinden biridir. Milletin eski seciyesi, eski mefkûreleri masallarında mahfuzdur. Avrupa'nın bütün milletleri, milli seciyelerini, eski mefkûrelerini anlayabilmek için, memleketlerinde naklolunan umum halk masallarını zaptetmişlerdir. Bu masalların kahramanlarını herkes tanıır. Çünkü yüksek edebiyata da telmih tarikiyle girmiştir. Bu masalların çocuk terbiyesinde de büyük rolü vardır. Kıraat kitapları hep bu masallarla doludur. Küçük çocukların dikkatini, alâkasını yalnız masallar celbeder. Onlar ilk kahramanlık derslerini, bu masallardan öğrenirler (Küçük Mecmua, sayı 18, s. 10).**» Halk masallarının değerini pek iyi anlatan bu satırlar, Ziya Gökalp'in masallara verdiği önemi de izah ettiği cihetle, biz bunlara başka birşey eklemeyi gereksiz buluyoruz.

Ziya Gökalp, Türk folkloriyle ilgisini, halk masallarını tesbit ve neşrederek göstermekle kalmamış, aynı zamanda bu masalların nasıl toplanması lâzımgeldiğini de aydınlatmağa çalışmıştır. Buna ait bir yazısında (Küçük Mecmua, sayı 18, s. 9-12) üstat diyor ki : «**Yazısı ve yazılı edebiyatı olmıyan iptidai cemiyetlerin medeniyet tarihi kavmiyattır demiştik. Medeni milletlerin içinde de halk namı verilen şifahi an'anelere malik bir kısım vardır. Bu zümrenin bütün an'aneleri satır-**

lara geçmemiş, sadırlarda kalmıştır. İctimaî cemiyetler gibi bu halk zümreleri de kavmiyatın mevzuunu teşkil ederler. Fakat kavmiyatın bunlardan bahseden kısmına Avrupalılar ayrı bir isim takarak folklor derler. Biz de bu kelimeyi halkiyat kelimesiyle lisanımıza nakleyedik. Halkiyatın tetkik ettiği şifahî an'anelerden birincisi halk masallarıdır. Küçük Mecmua'da Türklerin birçok halk masallarını neşrettik. Bunların ekserisi Diyarbekir Türklerinin masallarıdır. Bir iki tanesi de Anadolu'nun diğer kısımlarından alınmıştır: Keloğlan masaliyle Küçük Hemşire gibi. Halk masalı, her masal söyleyenden alınmaz. Çünkü masalın kendine mahsus tâbirleri, kendine mahsus lisani vardır. Masalları mahsus tâbirleriyle, hususî şivesiyle nakleden ancak ocaktan yetişme masalcıdır. Masalcılar, eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır! Ozanlık babadan oğula kaldığı gibi, masalcılık ta anneden kızı intikal eder. Erkek masalcılar da var ise de, ekseriya masalcılar kadın cinsindendir. Masalcı kendi sahasında bir nevi sanatkârdır. Ağzından çıkan her kelime yerinde kullanılmıştır. Bu gibi masalcıların bir kelimisini bile değiştirmemelidir. Masal ağızlarından nasıl çıkarsa, aynen zaptedilmelidir. Hakikî bir masalcının iki üç masalı, başkalarından alınamak binlerce masala müraccahtır. Binaenaleyh halkiyatçılar bir hakikî masalcıya tesadüf ettiler mi, onun bütün masallarını zaptederler. Başkalarındaki masallara kulak bile asmazlar... Bir masalı zapteden, bunu hangi kasabanın veya köyün ahalisinden ve hangi fertten zaptettiğini kaydetmelidir. Bu adam Türkmen mi, Yörük mü, Çıtak mı, yoksa bu gibi ünvanları haiz olmıyan sadece Türk mü? Eğer henüz bedevî ve il hayatı yaşıyanlardansa, hangi ilden ve hangi boydan olduğunu da göstermek lâzımgelir.»

Yukarıdaki satırlarla Ziya Gökalp'in, halk masallarını tesbit usulünü göstermek istediği meydandadır. Vakıa o, bu işi yaparken, küçük teferruata kadar gitmemiş, yalnız ana çizgileri işaret etmiştir. Fakat büyük mütefekkir, halk masallarının tesbiti usulünü izah etmeğe çalıştığı sıralarda, memleketimizde ne bu usulleri bilen ve ne de tatbik eden vardı. Hattâ daha ileri gidilerek denilebilir ki, Ziya Gökalp masallardan bahsederken, folklor adı verilen marifet şubesinin mahiyet ve şümülünü bilmiyenler bile aramızda pek çoktu. Buna nazaran Ziya Gökalp, Türk folklorcularının da piri veya önderi sayılırsa, pek yanlış hareket edilmiş olmaz.

Ziya Gökalp'in tesbit ve neşrettiği halk masalları büyük bir yekûn tutmaz, fakat memleketimizde tesbit edilen halk masallarının ilk örnek-

leri olduğu için bu masalların adlarını buraya geçiriyoruz [*]: **Küçük Hemşire** (2), **Kolsuz Hanım** (5), **Yılan Beyle Pelten Bey** (6,7), **Kuğular** (9), **Keloğlan** (11), **Nar Tanesi** (12), **Keşiş Ne Gördün?** (13), **Pekmezci Anne** (15), **Tembel Ahmet** (17), **Üç Kardeş** (19).

Ziya Gökalp bu masalların usule muvafık olarak toplanamadığını, çünkü hakikî bir masalcı bulamadığını, mamafih masallara renk veren an'anevi ibareleri ve hususî tâbirleri aynen zaptettiğini söylemekte, sonra da Anadolu'da çıkan bütün gazetelerden kendi muhitlerindeki Türk masallarını toplayarak neşretmelerini istemektedir.

Görülüyor ki Ziya Gökalp, pek tabii olarak Türk folkloriyle de yakından ilgilenmiş, bir taraftan folklor usullerine temas ederken, diğer taraftan da fiilî surette folklor maddeleri derlemiştir. Şu hale göre, Türkiye'de folklor çalışmalarının tarihini yazacak için, bu tarihin sahifelerinde Ziya Gökalp'in adına yer vermek, bizce yapılması çok zarurî olduğu kadar da zevkli bir ödevdir.

(Türk Yurdu, c. XXVI, s. 5-6, yıl : 1942)

(*) Masal adlarındaki rakamlar, masalların «Küçük Mecmua»da bulundukları sayıyı gösterir.

FOLKLORDA İSTANBUL

İstanbul'un kuruluşuna dair bugün halk arasında yaşayan herhangi bir rivayet ve efsane yoktur. Yalnız Evliya Çelebi, temiz, tatlı ve çekici diliyle seyahatnamesinin birinci cildinde şu efsaneyi anlatmaktadır :

Hazreti Süleyman, peygamberin doğumundan 1600 yıl önce Kaptan Kafa bütün insü cine, vahşi hayvanlara ve kuşlara hükmettiği, yeryüzünün her dilden anlıyan tek sultanı olduğu halde, Okyanus denizinde Ferendüz denilen adada padişahlık eden Saydun'a bir türlü söz geçirememiş, bu gururlu adam Hazreti Süleyman'ın önünde baş eğmek istememişti. Bu hale canı sıkıldığından Hazreti Süleyman bir gün sayısız askeriyle ve her cinsten hayvanlarla Saydun'un üzerine yürüdü, memleketini harap ve ahalisini esir ettikten sonra onu huzuruna getirtti, ateş saçan kılıcı ile öldürüp adsız ve nişansız bıraktı.

Saydun'un dünyada benzeri bulunmayan melek yüzlü bir genç kızı vardı. Hazreti Süleyman bu kızı savaş armağanı olarak aldı ve onunla evlendi. Çünkü o sırada Seba melikesi Belkis Bursa nahiyelerinden Aydıncık'ta ölmüş, kendisi dul kalmıştı. Hazreti Süleyman Saydun'un kızı Alina ile evlenince onu Rumeli'ne götürdü. Fakat kız şeytanın sözüne uyarak daima ağlıyor, gözlerinin yaşı hiç kesilmiyordu. Hazreti Süleyman niçin daima ağladığını kızdan sordu, kız da kocasına şu cevabı verdi :

— «Ya Eminullah, burada benim için yüksek bir saray yaptır, ömrümün geri kalan kısmını bu sarayda dua ve ibadetle geçireyim, sarayda bir de babamın resmi bulunsun, onu gördükçe gözlerimden yaş akımayacaktır.»

Hazreti Süleyman karısının ricasını kabul etti, aldıkları emir üzerine insü cin ve periler yeryüzünün havası ve suyu güzel yerlerini dolaşarak yedi günde Hazreti Süleyman'a haber getirdiler. Süleyman Atina'ya gelip «Temaşalık» adında akla durgunluk veren büyük bir köşk yaptırdı, oradan İstanbul'a geldi, Sarayburnu'nda bir gece geçirdi, sabahleyin uyanınca havanın ve suyun iyiliğinden kendisini tam mânasiyle genç ve kuvvetli hissetti. Burada büyük bir saray yaptırarak kıyamete kadar mamur olsun diye İstanbul için hayır dua etti.

Meğer kiral Saydun'un kızı, babasının resmine taparmış, Hazreti Süleyman bu sırrı öğrenince babası gibi kızı da öldürdü. Bundan sonra Sarayburnu'nda yaptırdığı sarayı olduğu gibi bırakıp Kudüs'e döndü,

orada Hazreti Davut'un yaptıрмаğa başladığı Mescidi Aksa'yı tamamlatırken öldü.

Hazreti Süleyman'dan sonra oğlu Yunanlılara kiral oldu, o da Sarayburnu'nda birçok binalar yaptırdı ve burasını merkez edindi, 240 yıl babasının dinini yaymağa çalıştı. Süleyman'ın oğlu öldükten sonra Hazreti Âdem'in yeryüzüne inişinin 4600 üncü yılında Madiyan oğlu Yanko padişah oldu. Kısraftan doğduğu kabul edildiği için Madiyan oğlu denilen Yanko, dünyayı hükümleri altında tutan dört kırıaldan biridir. Bu dört padişaktan ikisi mümin, ikisi batıl dinlerdendir. Mümin olanların biri Hazreti Süleyman, ikincisi İskenderi Zülkarneyn'dir ki, buna nebi diyenler de vardır. Batıl dinlerden olanlar Buhtunnasır ile Yanko'dur. Yanko, altı yüzyıl yaşamış olup şehir kurmağı ve binalar yaptımağı severdi. Yanko'nun kardeşi Yenvan da Kudüs kayseri idi. Yenvan, kayserlerin ilki olup hükûmeti 520 yıl sürdü, kendisi bazı Kudüs'te bazı da Rumeli'de oturdu.

Madiyan oğlu Yanko, bir gün şarap içip sarhoş oldu. Sızmış bir halde yatarken kendisini sabahleyin tahtıyla beraber Sarayburnu'nda buldu, birçok günler burada oturdu, bütün vezirleri ve bakanları ve hükûmetinin diğer memurları yanında toplandılar, Sarayburnu'nun havasından ve suyundan hoşlanıp burada bir kale yaptırdılar. Yanko, bu kalede huzur içinde yaşarken ötede Yahya'nın dinini yaymak isteyen Buhtunnasır, Kudüs'ü, Halep'i, Şam'ı, Taberistan'ı, Filistin'i, Askalan ve Harran'ı ve Mısır'da yetmiş şehri yıkıp yakmış; İsrailoğullarından yedi yüz bin kişiyi öldürtmüş, Ermiya ve Danyal'i Saft şehrinde esir etmiş, hesapsız mal ve hazineler toplamış, nihayet Yanko'ya isyan etmeğı düşünmüştü. Yanko bunu işitti. Buhtunnasır üzerine kardeşi Yenvan'ın kumandasında iki yüz bin asker yolladı. Yanko'nun askeriyle Buhtunnasır'ın ordusu Karaman ovasında çarpıştılar. Bu çarpışma neticesinde Buhtunnasır yenildi. Elindeki sayısız mal ve para Yanko'ya geçti. O zaman Yanko, kazandığı ganimetlerle Hazreti Süleyman'ın makamıdır diye İstanbul'un surlarını yaptıрмаğa başladı, kardeşi Yenvan Tuna nehrini İstanbul'dan akıtmağı üzerine aldı. Veziri Kantor da Yedikule'yi yaptırdı. Hasılı Yanko yedi iklimdeki yedi yüz vezirine haber yolladı. Bunların her biri İstanbul'un imarı için çalıştılar. Madiyan oğlu Yanko'dan sonra İskender, Puzantin, Rum kayseri Vyzas, Vyzas'ın oğlu Yağfur ve nihayet Constantin, İstanbul'un kuruluşunda emekleri olanların başlıcalarıdır. İşte İstanbul'un kuruluşu hakkında Evliya Çelebi'nin anlattığı efsane budur.

(İstanbul Folkloru, s. 16-18)

İstanbul'un kuruluşu ve fethi ile ilgili efsane, menkıbe ve rivayetlerden başka, Türk devrinde şehirde yapılan bazı camiler ve bunların kurucularına ait bazı menkıbe ve rivayetlere de rastlıyoruz ki, bunlardan biri şudur : Bayezit camiinin temeli atıldığı zaman, mimarbaşı, İkinci Bayezit'ten sorar :

— «Padişahım, mihrabı nasıl koyalım?»

İkinci Bayezit, mimarbaşıya :

— «Şu ayağıma bas» der.

Mimarbaşı, İkinci Bayezit'in ayağına bastığı yerde Kâbe'yi görür. Bunun üzerine hemen padişahın ayaklarına kapanır, Kâbe'ye göre istikametini tayin ederek mihrabı yapmağa başlar.

Bayezit camii tamamlandıktan sonra ilk cuma günü İkinci Bayezit, camii dolduran cemaate :

— «Aranızda, bütün ömründe ikindi ve yatsı namazlarının sünnetlerini hiç bırakmamış olan kim varsa o imamlık etsin» der. Fakat cemaatin içinde böyle bir kimse çıkmaz. O vakit İkinci Bayezit :

— «Çok şükür, gerek barış, gerekse savaş zamanlarında olsun, hayatımızda sünnetlerimizi bırakmadık» diyerek mihraba geçer, yaptırdığı camide kılınan ilk cuma namazında kendisi imamlık eder.

Bayezit camiinden bahsederken, doğrudan doğruya İkinci Bayezit'le ilgili olan şu menkıbeyi hatırlıyoruz : İkinci Bayezit padişahlığı zamanında ölümünden yedi sene önceye kadar et yememişti. Bir gün canı paça istedi. Nefsi ile şuur ve iradesi âdeta boğuşuyor, fakat Fatih'in oğlu şuur ve iradesiyle nefsinin yenmeği biliyor, paçaya iltifat etmiyordu. Nihayet bir sahan sirkeli ve sarımsaklı paça getirtti, nefsinin karşı :

— «Ey nefs, işte paça geldi, istersen çık ye», diyince ağzından gelinceye benzeyen iki gözlü kör bir mahlûk çıktı. Sahanın kenarına geçerek kudurmuş köpek gibi paçanın suyunu içmeğe başladı, açlığını giderince İkinci Bayezit'e doğru koşarak ağzından içeri girmek istedi. Padişah eliyle vurup yere düşürdü. Yerde toparlanıp yataarken, Bayezit :

— «Şunu vurun» diye adamlarını çağırdı. Masatçıbaşı gediğinin gençleri yetiştiler, Bayezit'in nefsinin ayakları altında öldürdüler. Vaktin şeyhülislâmı :

— «İnsanı kâmil bu nefs ile muazzezdir. Nefs, insan vücudunun bir rûknüdür, bunu kefenleyip gömmek gerektir» diye fetva verdi. Bu

sebeple İkinci Bayezit'in nefsi yıkandı, kefenlendi, cenaze namazı kılındı ve ondan sonra gömüldü. Bu hâdiseden dolayı halk arasında :

— «Sultan Bayezit iki kere öldü, iki kere namazı kılındı» diyenler vardır.

Süleymaniye camii yapılırken Mimar Sinan, temel atmak için camiin bulunduğu tepenin sathından deniz seviyesine kadar temel çukurları kazdırır, temel çukurlarının kazılması ve temelin toprak seviyesine kadar yükselmesi üç yıl sürer. Bundan sonra Mimar Sinan bir yıl ortadan kaybolur. Bu yüzden camiin yapılması sekteye uğrar. Bu hâdise Kanunî Süleyman'ın canını sıkarsa da, Mimar Sinan'ı bulmak bir türlü kabil olmaz. Nihayet bir yıl tamamlanır, Mimar Sinan da meydana çıkar. Kanunî Süleyman kendisini huzuruna kabul eder. Camiin inşasını yarım bırakarak niçin ortadan kaybolduğunu sorar. Mimar Sinan hâkana şu cevabı verir :

— «Padişahım, size öyle bir cami yapmak istiyorum ki, kıyamet gününde Hallacı Mansur gelip yeryüzündeki dağları pamuk gibi attığı zaman kubbesi Mansur'un yayı önünde tek parça bir top gibi yuvarlansın.»

Kanunî Süleyman, mimarın bu sözlerinden camiin sağlamlığını temin için temellerin oturmasını beklemek ve ondan sonra esas binayı yapmak lâzım geldiğini anlar. Koca Sinan'a iltifat ve camiin tamamlanmasını emreder.

Temellerin oturması için Mimar Sinan'ın işini bırakıp ortadan kaybolduğu sırada İran şahı, Kanunî Süleyman'a bir elçi ile birçok mal ve bir kutu içinde türlü mücevherler gönderir. Aynı zamanda : «Yaptırmağa başladığınız camiin tamamlanmasına kudretiniz yetmediğini işittim. Dostluğumuzdan ötürü size bu kadar mal ve mücevher gönderdim. Mücevherleri satarak ve malı harcıyarak camiinizi tamamlayınız ki hayrınızda bizim de hissemiz olsun» tarzında bir mektup yazar. Kanunî Süleyman mektubu okuyunca çok hiddetlenir, İran şahının mal adı altında gönderdiği parayı İstanbul Yahudilerine verir. Elçiye şu sözleri söyler :

— «Sizin gibi namaz kılmıyan bir kavmin hayırla alâkası ne ola. Malınızı Yahudilere verdim ki, kıyamet gününde üzerinize çıktıkları zaman size kamçı vurmıyalar.»

Kanunî Süleyman, Şahsın gönderdiği bir kutu mücevheri de Mimar Sinan'a teslim ile ona da :

— «Şahın gönderdiği bu kıymetli taşlar, camiin taşları yanında değersizdir, tez bu taşları diğer taşlar arasına koyup binada kullan» diye emreder.

Şahın elçisi bu hal karşısında hayretten donakalır ve kendisine verilen mektupları alıp memleketine döner.

Fatih camii yakınında eski Karaman mahallesinde Hafız Ahmet Paşa güzel bir cami ve camiin yanında medrese, sebil ve çeşme yaptırır. Cami tamamlandıktan sonra Ahmet Paşa, bir gece rüyasında Fatih'i görür, Fatih, Hafız Ahmet Paşa'ya :

— «Benim camiimin yanında cami yaptırarak cemaatimi niçin aldın» diye hitap ederek paşanın boynunu vurdurur. Ahmet Paşa heyecan içinde uyanır, gördüğü rüyayı tâbir ettirir. Rüyanın aynı çıkarak yetmiş gün sonra Hafız Paşa ölür. Cesedi gömülürken lâhdin kenarından kopan bir taş paşanın başını kılıç gibi keser.

(İstanbul Folkloru, s. 24-26)

ALİ NÜZHET GÖKSEL

Hayatı :

Diyarbakır eşrafından Muharremzade Ömer Bey'in oğludur. 1897 tarihinde şehrimizde doğdu. İlk öğrenimini Diyarbakır İptidaî Mektebi'nde, orta öğrenimini Askerî Rüştiye ve Diyarbakır Sultanisi'nde tamamladı. Sonra özel olarak sistemli bir eğitim görmüş ve Türk edebiyatına, Türk milliyetçiliğine derin bir ilgi duymuştur. 1922 senesinde Diyarbakır Lisesinde öğretmenliğe başlayan yazarımız, 1924 tarihinde «Yeni Hilâl» dergisini çıkarmaya koyuldu. Bu dergi 22 sayı çıkmıştır (*). Bundan başka, Ziya Gökalp'in 1922 yılı 18 Haziran'ından itibaren yayınlamaya başladığı «Küçük Mecmua»nın da yazarlarındandı. Büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp'le ilk yakınlaşması bu dergideki çalışmaları ile başlamış ve sonunda Gökalp'in kızı Seniha Hanım'la evlenerek, bu yakınlaşma bir akrabalığa dönüşmüştür.

Ali Nüzhet Göksel

1926 yılında, İstanbul Vefa Lisesi'ne Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak atanan yazarımız, ömrünün sonuna kadar, 35 yıl müddetle bu lisede ve İtalyan Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapmış ve milletimize binlerce öğrenci yetiştirmiştir. 39 yıllık öğretmenlik hayatında derslerine ve eserlerine temel konu olarak Ziya Gökalp'i ve onun Türkçülük ülküsünü almış bulunan Göksel, 1961 yılı Mayısında prostattan rahatsızlanarak Cerrahpaşa Hastanesinde tedavi altına alındı. Bütün dikkat ve gayretlere rağmen bu hastalıktan kurtulamıyarak 1 Haziran 1961 Perşembe günü vefat etti. 2 Haziran 1961 Cuma günü Muallimler Birliği ile Vefa Lisesi öğretmen ve öğrencileri tarafından düzenlenen törenden ve Fatih Camiinde kılınan ikindi namazından sonra Edirnekapı Şehitliğindeki âile kabristanına gömüldü. Dr. Tekin, Dr. Rezzan ve Engin adlı üç çocuğu vardır.

Gökalp'in eserlerini noksansız olarak bastırmayı kendine başlıca gaye edinen Göksel, bunu başarma yolunda büyük çaba harcamıştır. Yayınladığı eserlerin tümü Gökalp'le ilgilidir. Bazı yazılarında **Ali Süha** takma adını kullanmıştır.

Yazdığı başlıca dergi ve gazeteler :

Küçük Mecmua, Yeni Hilâl, Doğu, Kara - Amid, Bilgi, İş ve Düşünce, Vatan, Cumhuriyet.

Eserleri :

- 1 — Olup Biten Şeyler, (1924).
- 2 — Ziya Gökalp'in Hayatı ve Malta Mektupları, (1931).
- 3 — Ölümünün 22. Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp, (1946).
- 4 — Ölümünün 25. Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp, (1949).
- 5 — Ziya Gökalp Diyor ki, (1950).
- 6 — Ziya Gökalp ve Çınaraltı, (1939).
- 7 — Ziya Gökalp, Hayatı, Sanatı, Eserleri, (1952, 2. bas. 1953, 3. bas. 1959, 4. bas. 1963, 5. bas. 1968, 6. bas.)
- 8 — İki Şair, İki Âlim, (1953).
- 9 — Ziya Gökalp Hakkında Makale ve On Fıkra, (1955).
- 10 — Ziya Gökalp'in Neşredilmemiş Yedi Eseri ve Âile Mektupları, (1956).

Yazarımızın yukarda yazılı dergi ve gazetelerde bir hayli yazısı yayımlanmıştır. Bunlardan üç tanesini örnek olarak sunuyoruz :

(*) Bu dergi hakkında daha geniş bilgi edinmek için bakınız : Şevket Beysanoğlu, «Basın ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır», s. 40.

Doğumu'nun 80 İnci Yıldönümü'nde :

ZİYAGÖKALP MÜZESİ

Dün (23 Mart 1956) Ziya Gökalp'in, doğumunun 80. yıldönümü idi. Bu vesile ile Diyarbakır'daki evi «Ziyagökalp Müzesi» olarak açıldı. Bu türlü büyük adamların yuvarlak hesaplara rastlayan doğum ve ölüm yıldönümlerinde haklarında duyulan şükran ve minnet duyguları böylece dile getirilir. Adlarına heykeller dikilir, müzeler kurulur, eserleri yeniden basılır, hakkında yeni araştırmalar yapılır. Bu suretle nesiller boyunca onun fikir havası yaşatılır. Esasen Ziya Gökalp'in bir fikir ve inkilâp adamı olarak bütün bu türlü kadirbilir hareketlere ve gösterilere çoktan hak kazanmış bir mütefekkirimiz olduğuna kimsenin şüphesi yoktur.

Bu müzenin açılış gününün mütefekkirimizin 80 inci doğum senesine tesadüf ettirmek de çok yerinde bir hareket sayılmalıdır. Müteşebbislerini hürmetle selâmlarız. Fakat ne yazık ki, bir fikir adamını en iyi tanıtan ve yaşatan onun eserleri olduğuna göre, acaba bugün otuz yıldan beri bunların üzerini örten esrar perdesi neden bir türlü kaldırılamadı? Onları güneş aydınlığına çıkaramadık. Gökalp çapında bir fikir adamı böyle bir ihmale kurban edilmemeliydi. Bugün her zamandan ziyade onun fikirlerine ihtiyacımız vardır.

1908 İnkilâbı'ndan tâ ölüm tarihi olan 1924 senesine kadar devam eden zaman zarfında, bütün millî sosyal meselelerimiz Gökalp'in eserlerinde ilmin objektifi önüne konmuş ve bunların birçoğu hal ve izah edilmiş ve bunlardan bir kısmı da tatbikat sahasına girmiştir. Daha onlara yetişemediğimiz ve ondan uzak kaldığımız meseleleri de vardır. Fakat bütün bunlar dergilerde, gazetelerde unutulup kaldılar. Bugün bu fikir rehberlerinden mahrum kaldığımız içindir ki bizde bir fikir geleneği kurulamıyor ve böyle derin bir fikir kırsırlığı içinde çırpınıyoruz. Bunu önliyecek hiçbir tedbir almayı da düşünmüyoruz. Ne yazık, «Gökalp Müzesi» nin açılışı münasebetiyle ona karşı borçlu olduğumuz bazı şeyleri de bize hatırlatıyor.

Gökalp Diyarbakır'da «Küçük Mecmua» yı çıkarırken malî sıkıntı içerisinde idi. Mecmuanın masraflarını karşılamak ve âilesini geçindirmek için Ankara'daki kütüphanesini Maarif Vekâleti'ne satmak zorunda kalmıştı. Hatlıyorum : Gökalp bu meseleden dolayı çok üzülmüştü. Aşağıda aynen neşrettiğim mektubu okurken, geçirdiği derin nefesi bugün de bir gönül azabı içinde düşünüyorum. Osman-zâde Ahmet Ham-

di Bey'den aldığı mektup şu idi : Postacı Sabri (Umum Müdür) Avrupa'ya gitmezden evvel müteessir ve dilhun diyordu ki...

«Ziya Gökalp pek sevdiği kütüphanesinden ayrılmak mecburiyetindedir. Hissizliğe, vefasızlığa, kadirşinassızlığa, ilme hürmezsizliğe» karşı dizlerini dövüyordu! Sonra bu meseleyi Maarif Vekâleti mübayaaya kıyam etmiş, değersiz bir kıymet üzerine âdeta bakkal alış-verişi gibi çekişe çekişe pazarlığa girdiğini ve Kalemimahsus Müdürü Vâsıf (eski Maarif Vekili) zâtîâlinize bir tezkire-i cevabiyye yazdığını haber aldım! Müdafaai Milliye Vekili Kâzım Paşa, Maliye Vekili Hasan ile bendeniz bu meseleyi ayrıca görüştük. Maliye Vekili : «Ben derhal Maliye Vekâleti namına satın alırım. Ve her fedakârlığı yaparım», demişti. Bendeniz bu noktânazarlara hiç de iştirak etmiyordum. Ziya Gökalp'in kütüphanesi satılamaz. Eğer Millî Hükûmet ilme, âlime hürmeti varsa, Ziya Gökalp'i kütüphanesi içinde yine bu memleketin mürşidi, müctehidi görmek isterim ve istemelidir, dedim. Muhakkak cümlesi fikrime iştirak ettiyse de, müsbet ve maddî yürümek hissinden mahrum diyemeysem de herhalde ihmalci bir zümre olan bu arkadaşlarıma, beynimizde düşman güllesi patlamamış olsaydı, dünyanın en fena sözlerini söylemek hakkını haizdim.

Herhalde o yüksek ilminizi ve fazilet-i ahlâkiyenizi takdirden hepimiz âciziz. Bendeniz de en büyük kusur edenlerdenim ve günahkâрім. Bu vesile ile affınızı diler, ellerinizden hürmetle öperim üstadımız.»

Gökalp, kitaplarını satarak çıkardığı «Küçük Mecmua», Kurtuluş Savaşının, yine devletin bir fikir organı olmuştu. O zamanki basın ve yayın hayatımızı hatırlayanlar bilir ki : Gökalp'in bu mecmuadaki yazılarını, İstanbul ve Anadolu gazete ve dergileri iktibas ederlerdi. Böylece Gökalp'in bütün fikirleri memlekete yayılırdı. O zamanlarda giriştiğimiz inkilâp hareketlerinin ilmî izahlarını, felsefî sentezlerini hep onun yazılarında bulur ve okurduk.

Atatürk, İzmir'de bir gazeteciler toplantısında bu hakikati takdir-kâr cümlelerle ifade etmişlerdi.

Şimdi Maarif Vekâleti'nden rica ediyoruz : Ziya Gökalp'in kitapları «Gökalp Müzesi» ne armağan edilsin. Derin bir iç yarısı gibi Gökalp'i üzen kitapları, bari müzesine devredilmek suretiyle onun ruhu sevin-dirilsin.

Bundan başka, onbeş yıl önce Tarih Kurumu'na devredilen eserleri de artık bu hapis nöbetinden kurtarılmış olsun. Altı yedi yıl önce şiir-

lerini bir külliyat halinde basan Kurum'un, diğer yazılarını da bir ân evvel bugünün gençlerine vermek gayretini göstermesini bekliyoruz.

Gökalp'a karşı borçlarımız pek çoktur. Onların bir kısmını olsun ödemek için ölümü üzerinden geçen bu otuz yılı olsun kâfi görmeliyiz. Daha fazla beklersek günün birinde bir müsteşrikin bunları kendi lisasına tercüme edip basacağı muhakkaktır. Yoksa bizden sonraki nesillerin Gökalp'i bir yabancının tercümesinden mi okumasını, öğrenmesini bekliyoruz.

(23 Mart 1956 tarihli «Vatan» gazetesinin 2., 5. sayfeleri)

Institut kurde de Paris

Ziya Gökalp'in Malta dönüşü çeşitli faaliyetlerinden :

«GECE DERSLERİ», «GENÇLİK DERNEĞİ» ve «KÜÇÜK MECMUA»

Ziya Gökalp, Malta'da iki yıl sürgün ve mahbus hayatı geçirdikten sonra bir gece İstanbul'da kalarak Samsun yoluyla Ankara'ya gelmiş. Yolda rastladığı hemşerilerinden, annesinin Diyarbakir'de kendisini beklediğini duymuş; on yıllık bir ayrılıktan sonra ana evlâd hasretinin verdiği bir kavuşma iştiağı içerisinde Gökalp, Diyarbakir'e gitmeği düşünmüştü. Onun için Ankara'da kısa bir müddet kaldıktan sonra Kayseri'ye gitti. Orada, Yunus Nâdi'nin «Yeni Gün» gazetesinde birkaç makale yazarak ayrılıp, 1921 sonbaharında Diyarbakir'e geldi.

Diyarbakir o zamanlarda Birinci Dünya Harbi'nin doğurduğu büyük felâketin içinde ezilmişti. Bu yetmiyormuş gibi, İstanbul Hükûmeti'nin kurduğu divaniharpte Ermeniler'in dâvaları ele alınmış, bu yüzden, bu işle alâkalı sayılan bazı Diyarbakirliler'in de tevkifi cihetine gidilmişti. Mebus Mustafa Ekinci'nin babası Şevki Beğ, eski vâlilerden Diyarbakirli Kadri Üçok Beğ ve diğer bazı zevatın takibine başlanmıştı. Bu harp sonrası hava, hakikatleri örtbas etmişti. Yüzyıllar boyunca Türklere daha serbest ve müreffeh yaşayan Ermeniler, Rusya'daki ırkdaşlarıyla birleşerek masum Türk köylerini yakmışlar, insanlarını merhametsizce ve işkenceler içinde öldürmüşlerdi. Bu yüzden, Van ve Bitlis vilâyetlerinden canlarını kurtaran birçok Türk âileleri perişan bir halde Diyarbakir'e gelerek yerleşmişlerdi.

Z. Gökalp Diyarbakir'e geldiği vakit, memleket halkının birinci derdi, Ermeniler'in yaptığı vahşetlerle tahribatın açtığı yaralar idi. İkinci si de, Diyarbakir'deki «Hürriyet ve İtilâf Cemiyeti» nin eski «İttihat ve Terakki» mensuplarına karşı düşmanlığı pek ileri götürmesiydi. Bu teşekkülün reisi Hacı Niyazi Beğ ise, 31 Mart Hâdisesi sırasında Diyarbakir'deki irtica hareketinin elebaşısı idi. Bu zât, o zaman Hürriyet ve İtilâf Cemiyetinin kalburüstü gelenlerinden Mehmed Ali, Ali Kemal ve Rıza Tevfik gibi şahsiyetlerin içinde bulunduğu hükûmetlerle anlaşarak, memleketteki aydın insanları çeşitli bahanelerle, Ermeni tehciri meselesiyle alâkalı göstererek, bunların tevkifi cihetine gidilmesini mahallî hükûmetten ısrarla istiyordu. Buna karşılık, aydın kimseler, memleketi Hürriyet ve İtilâfçıların fesat ve şerrinden korumak için, henüz siyasî hayata atılmamış gençlerden mürekkep bir «İmdad Cemiyeti» kurmuşlardı. Her iki cemiyet mensupları birbiriyle mücadele ediyordu.

Mütareke'nin doğurduğu o korkunç neticeyi müteakip bu türlü kardeş kavgalarının verdiği derin bir ümitsizlik memleket havasını doldurmuştu. Gökalp memlekete gelmeden önce, İngiliz Yüzbaşı Noel, Mütareke şartlarından faydalanarak, merkezi İstanbul'da bulunan «Kürd Teali Cemiyeti» nin bir şubesini, kendi emeline hizmet ettirebildiği gafil bir şahsın eliyle Diyarbekir'de açtırmıştı. Bunlar faaliyete geçtikten kısa bir zaman sonra, Hükûmet tarafından Cemiyetleri kapatıldı. Fakat, dedikodusu memleket içinde çalkanmakta devam ediyordu.

Diyarbekir'in iç durumu kısaca anlatılan bu hava içinde bulunurken, bir gün Dahiliye Nâzırı Ali Kemal'den gelen bir telgrafta: «Sevr Muahedesi'nin tatbikatı cümlesinden olarak teşkil edilecek olan Ermenistan'a ilhak edilecek vilâyetlerin mukadderatı, orada sakin bulunan insanlara bırakıldığı», bildirilmişti. Böylece fiilen İstanbul Hükûmeti, Diyarbekir'den de ümidini keserek bu Türk şehrini de azgın Ermeniler ile bunların hâmisî olan büyük devletlerin entrikalarına terketmiş oluyordu.

Bunlardan başka, o zaman Diyarbekir'de âdeta iki ayrı hükûmet vardı. Biri sivil hükûmet ve başındaki Vâli, İstanbul Hükûmetinin emrinde idi ve onun politikasını takip ediyordu. İkincisi de askerî hükûmetti ki, başındaki, Kolordu Erkânîharbiye Reisi Hâlid Beğ'di (*). Bu hükûmet, Ankara'ya bağlı idi. Sivil hükûmet, Ermeni meselesiyle alâkalı saydığı kimseleri tevkif ettirmeye kalkışınca, askerî hükûmet onları himaye eder ve takibattan kurtarırdı.

İşte kısaca izahına çalıştığım bu davalar arasında ehemmiyetli bir rol oynayan iktisadî buhran da bu duruma eklenirse, Diyarbekir'in o zamanki psikolojik hayatı daha iyi aydınlanmış olabilir. Ziya Gökalp Diyarbekir'e geldiği zaman, memleket bu türlü çetin ve çapraşık meselelerin tesiri altında derin bir kötümserlik havası içinde bulunuyordu.

Hatırlıyorum, Gökalp'in Diyarbekir'e ilk geldiği gündü. Biz birkaç arkadaş onu ziyarete, evine gitmiştik. O, orada dereden tepeden konuşanları dinler gibi yüzlerimize bakıyor, fakat, hakikatte derin bir düşünceye dalmış bulunuyordu. Hiç konuşmuyordu. Nihayet kalabalık dağıldı. Orada biz birkaç genç arkadaş kalmıştık. Ben, memleketin içinde

(*) Bu zât, **Başkumandan Meydan Muharebesi**'nde vazife gördü ve gösterdiği yararlıktan ötürü **Paşa** oldu. Sulh'tan sonra Mebus idi. Son zamanlarda öldü.

bulunduğu buhranlı durumdan söz açtım : Halkın istikbal endişesiyle çırpındığını ve gelecek günlerin yüklü olduğu felâketli âkibetten kurtulmak çaresinin bulunup bulunmadığını, sordum. Gökalp, bize, yakında kurtulacağımızdan bahsetti : İçinde bulunduğumuz içtimaî ve siyâsî buhranın geçeceğini, Türkler'in her felâket zamanlarında, tarihin gösterdiği gibi, millî seciyenin büyük bir adam tarafından temsil edildiğini ve Türk milleti o rehberin arkasında yürüyerek selâmete çıktığını; şimdi içinde bulunduğumuz buhranın da, bir bozkurt gibi milletin şahlanan iradesini nefsinde tecessüm ettiren B. M. Meclisi Reisi Mustafa Kemal'in bizi mes'ut günlere kavuşturacağını söyledi.

Bütün o ağır şartları yaşayan bir memlekette konuşan bu adam, bize nelerden bahsediyordu? Fakat, onunla temaslarımız arttıkça, bizimle konuşan büyük adam bir veli gibi, bir peygamber gibi bizi kendine ve söylediği fikirlere inandırdı. Gökalp, kendisiyle her görüşene aynı inanı aşıladı. Böylece, kurtuluş imanı ve yaşama sevinci ondan bizlere, bizden de bütün memlekete yayıldı. Ziya Gökalp'la artık çeşitli ideolojiler, kör ve karanlık şüpheler ortadan kalktı. Onların yerine millî heyecan, millî galeyan kaim oldu. Artık biz de onun gibi düşünüyor, onun gibi duyuyorduk : Türk yurdu düşmandan kurtulacak, eskisinden daha hür, daha mes'ut yaşayacaktık. Artık hepimiz, rahat ve mes'ut bir vatan üstünde yaşamının saadeti içindeydik.

Gökalp, bu sırada Diyarbakir'de geçen ilk günlerini, eski Yunan filozofları gibi, evinde, sokakta, çarşı ve pazarda rastgeldiği dostlarına, hayranlarına ders verir gibi uzun uzun, içinde bulunduğumuz siyâsî ve sosyal buhranın düzeleceğini, birbirimize inanarak, birbirimizi severek Büyük Kurtarıcının arkasından yürümemizin lüzumundan ısrarla bahsedip dururdu.

«Gece Dersleri»

Gökalp'in bu memleket çapındaki hocalığı devam ederken, bir de bu yetiştirdiği insanlara, Malta'da yaptığı gibi, bize de sosyal ve tarihî meselelerimiz üzerinde konferanslar vermeğe başladı. Bu derslere önce evinde başladı. Fakat oraya gelenler çoğalınca, şimdi Gazi İlkokulu adını alan bir ilkmektepte «Gece Dersleri» ne başladı.

Biz birkaç genç, ders vereceği saat yaklaşıncı Gökalp'in evine gider, onu alır mektebe götürürdük. Dershane küçük ve yüksek rütbeli subaylar, memurlar, muallimler ve memleket aydınlarıyla dolardı. Gökalp dershaneye girince, doğruca muallim kürsüsüne geçer ve derse başlar-

di. İlk derslerinde : İslâmiyetten önceki Türk tarihi üzerinde ders verdi. Eski devirlerdeki Türk medeniyeti ve Türk kahramanlığı üzerinde bir ay kadar konferanslar verdi, ondan sonra bu tarihî bahislerde geçen hâdiselerin sosyolojik izahlarını yaptı, eski ve yeni Türk kadını, eski ve yeni Türk dili ve edebiyatı, eski ve yeni Türk dini ile örf ve âdetlerini izah etti. Ondandır, felsefe üzerinde konferanslar vermeğe başladı.

Ziya Gökalp'in dersleri çok canlı olurdu. Dinleyiciler için onun söylediği fikirler, kullandığı lisan, hep yeni idi. İlmî meseleleri izah ederken, en zor anlaşılması icap eden bahisler bile çözüm çözüm açılır, içinde hiçbir kapalı taraf kalmazdı. Biz her dersten çıkışımızda, kafamızda yeni yeni fikirlerin kuvvetini hissederdik. Çok defa arkadaşlarla bir fikir üzerinde görüşmeler, münakaşalar yapardık. O dersler devam ettiği aylar zarfında biz onun talebeleri, hep ondan öğrendiğimiz yeni fikirlerin tesiri altında kalmıştık.

Birkaç defa, verdiği dersleri yazmak istedik. Fakat dersler o kadar cazibeli ve alâka çekici oluyordu ki, not tutan arkadaş, konferansın bir yerinde kalemi elinden bırakıyor, Gökalp'i dinlemeğe koyuluyordu. Böylece tam mânasiyle konferanslar yazı haline getirilemedi. Eksik tutulan bu notları bastırmak artık mümkün değildir.

Bir kış mevsimi devam eden bu dersler üzerine yaz sıcakları gelip çattınca, artık dershanede oturmak imkânı kalmadı. Ve bu yüzden derslere son verildi.

Z. Gökalp'in Diyarbekir'de Kurduğu «Gençlik Derneği»

Mütareke yıllarında Diyarbekir Sultanisi (Lisesi) nde, hocasızlık yüzünden, ikinci devre kapanmıştı. Yüksek tahsil yapmak isteyen gençlere de İstanbul'a gitmek imkânsız gibi olduğu için memlekette başıboş kalmışlardı. Z. Gökalp bu âvâre gençliği bir araya toplayıp, bunları bir gaye etrafında çalıştırmak istiyordu. Bunun için bir gün bunlardan bir kısmını bir yere topladı. Bunlara, bir dernek kurup okumak ve beraber çalışıp memleket folklorunu toplamak, ileride memleketin sosyal meseleleriyle alâkadar olmak lüzumunu anlattı. Ve onlara bir çalışma programı yazıp verdi.

Filhakika, kısa zamanda bir «Gençlik Derneği» kuruldu. Bunlar bir ev kiraladılar, hazırlandılar, bir açılış töreni yaptılar; çok kalabalık bir davetli toplantısı karşısında nutuklar okudular. Bundan sonra «Gençlik Derneği» resmen teessüs etti. Bir gün sonra da aralarında seçim

yaptılar. Bunlar, önceleri çalıştılar. Yavaş yavaş Dernekte bir «Okuma Salonu» kuruldu. Bütün işsiz kalan gençler burada toplanıyor, arasıra galeyanlı içtimalar yapıyorlardı. Hatırlıyorum : 23 Temmuz Hürriyet Bayramı töreninde Dernek, hakikaten memleket çapında bir toplantı yaptı; bu, herkes tarafından beğenildi. 1922 Ağustos ortalarında Cenup Cephesi Kumandanı Cevad Paşa, bu Derneğin «Fahri Reisi» olmayı kabul etti.

Fakat çok geçmeden İdare Hey'eti aralarında Reislik ve Umumî Kâtiplik mücadelesi başladı. İki nüfuzlu âilenin çocukları bu makamlar için birbirine girdiler, bu yüzden Dernek ikiey bölündü. Yapılması icap eden faaliyetler durdu. Ziya Gökalp bu duruma bir çare bulmak için bir gün bunları topladı. Orada Gökalp ve Şeref Uluğ bunların arasını yapacaktı. Gökalp'in emriyle ben de onlara katılmıştım. «Gençlik Derneği» ne gittik, iki tarafı da ayrı ayrı dinledik; anlaşmaları hakkında Ziya Beğ konuştu, Şeref Beğ söyledi. Fakat o iki nüfuzlu âile çocuğu bir türlü anlaşma yoluna yanaşmıyorlardı. Bizim bulunduğumuz odanın karşısında geniş salondaki gençler de, gürültülü münakaşalar yapıyorlardı.

Nihayet, biz, yeniden reislik seçimine gidilmesine karar verdikdik. Fakat, reylerin tasnifi neticesinde o rakip gençlerden birisi Reis, öteki Umumî Kâtip seçilince tekrar münakaşalar başladı. Kâtip seçilen genci tutanlar, tekrar seçime gidilmesini, ilk seçimin hileli olduğunu söyleyince, bizler meclisi terktettik. Onlar yeniden münakaşaya başladılar. Yolda Ziya Beğle ben yalnız kalmıştık. Gökalp, bu vaziyete üzülerək :

«— İşte, dedi, yıllardan beri bu âile nüfuzlarının mücadelesi yüzünden bu memlekette birşey yapılamıyor. Halbuki bu gençler arasında bu ikisinden çok daha ehliyetli kimseler vardır. Fakat berikiler halk çocukları oldukları için bunları başa getiremiyorlar. Bu memlekette asıl mücadele edilecek dert, bu haleti ruhiye meselesidir. Hakikî îslâhat, köylerden Ağaların, Beğlerin, şehirlerde de âile nüfuzlarının sultasını (otoritesini) kaldırmaktır. Bu yapılmadıkça, bu memlekette halkçılık zihniyeti tahakkuk edemez», demişti.

Bir türlü bitmeyen bu mücadeleler, nihayet, Derneğin dağılmasına sebep oldu. Ziya Gökalp'in ümitle kurduğu, Cephe Kumandanı ve Vâli ile sık sık oraya gidip sohbetler yaptığı ve başıboş gençlerin bir nevi fikir ve hareket kulübü haline gelmek yolunu tutan Dernek, o iki gencin ihtirası uğruna dağılıp gitti.

«Küçük Mecmua»

Z. Gökalp bir taraftan «Gece Dersleri» yle uğraşüyor, vakit buldukça «Gençlik Derneği» ne gidiyor, oradaki gençlerle görüşüyor, Derneğin faaliyetlerini gözden geçiriyordu. Fakat, bütün bu çalışmalar onu tatmin edemiyordu. O, kafasında alev alev yanan fikir mes'alesini daha büyük sahalara yaymak istiyordu. Esasen bu dar çevre için Ziya Gökalp'in fikir ışığı pek fazla geliyordu. O durgun ve sâkin görünen insan-daki bu bitmez, tükenmez feyiz kaynağı, bir bahar yağmuru gibi bereketli olduğu için, bu dar Diyarbekir muhiti ona yetmemeğe başladı. Bu hakikati gören Gökalp, bir mecmua çıkarmak kararını verdi. Bu mecmua yoluyla fikirlerini yalnız Diyarbekir gençliğine değil, bütün memleket aydınlarına yaymak lüzumunu hissetti.

Bu sıralarda 1922 Mayısında Matbuat Umum Müdürü olan arkadaşı Ağaoğlu Ahmed Bey'e bu mecmua meselesini yazdı. O da verdiği cevapta, böyle bir organın Ziya Gökalp tarafından neşrini Mustafa Kemal Paşa'nın da memnuniyetle karşıladığını bildirdi. Ayrıca, mecmua'nın her sayısı için, matbaa, kâğıt ve işçi masraflarını karşılamak üzere üç yüz lira göndereceğini ve ilk 300 lirayı Osmanlı Bankası vasıtasıyla Gökalp'in adına çıkardığını, yazdı. Fakat bu maddî yardım, ilk ve son oldu; bir daha Matbuat Umum Müdürlüğü'nden para gelmedi. Bu para ile işe başlanacaktı.

16 Mayıs 1922 günü akşamı idi. Biz birkaç arkadaşıyla Diyarbekir Belediyesi Bahçesinde oturuyorduk. Gökalp'in küçük kardeşi Sıdkı Beğ, yanımıza geldi. Biraz konuştuk. Sonra bana, «Ağabeyim, sizi görmek istiyor», dedi. Ben hemen arkadaşları bırakıp kalktım. Ziya Beğ'in selâmlığına gittim. Hizmetçi vasıtasıyla geldiğimi haber verdim. Birkaç dakika sonra Ziya Beğ geldi :

«— Bir mecmua çıkarmayı düşünüyorum, size de bu işte vazife vermek istiyorum», dedi. Ben de, vazifenin şeklini ve adını düşünmeden, memnuniyetle kabul edeceğimi söyledim. Bunun üzerine Gökalp, biraz düşündü. Birkaç dakika gözü daldı. Nihayet anlatmaya başladı :

«— Mecmuanın adını düşünüyorum» diyerek, «Yeni Mecmua» ve «Mefkûre» adları üzerinde durdu. Bu ikisinden «Mefkûre» adını tercih etti.

Aramızda yapılan bu konuşmalardan o zaman anladığıma göre mecmuanın yazılarını Gökalp yazacak, ben de mecmuanın idare işleriyle uğraşacaktım. Bu işin zorluğunu biliyordum. Fakat, Ziya Gökalp'la sık

sık temas etmek, onun hususiyetlerine nüfuz eylemek, fikirlerinden bol bol faydalanmak imkânlarını veren bu vazifenin, ağırlığını ne kadar çok olursa olsun, seve seve ona katlanacaktım.

Ziya Beğ'den ayrılıp eve geldim. Kendi kendime : Hayat bir sürü tesadüflerle doludur; yıllarca eserlerini okuyup, fikirlerine hayranlık duyduğum bu büyük adamla kim bilir ne zamana kadar bu mecmuanın atmosferi içinde beraber yaşayacaktık? Ne ise, o geceyi bu mecmuanın heyecaniyle geçirdim. Sabahlayın Vâli Hasan Mazhar Beğ'e Gökâlp'in yazdığı istida ile müracaat ettim. Vâli : «Mefkûre, Mefkûre» diye birkaç defa mecmuanın adını tekrarladıktan sonra durdu, biraz düşündü ve :

«— Üstada hürmetlerimi söyleyiniz, bu «Mefkûre» isminden kimse birşey anlamaz, nitekim ben de mânasını anlayamadım; mümkünse bu ismi değiştirsinler», dedi. Ben ona «mefkûre»yi izah etmeğe çalıştım. Fakat o, sözünde inat edip durdu. Oradan ayrılıp Ziya Beğ'in evine gittim. Durumu anlattım. O da, gülerек :

«— Mecmuanın adı «KÜÇÜK MECMUA» olsun; herhalde Vâli Beğ bunun mânasını anlar, değil mi» dedi. Tekrar Vâliye gittim. O da «Küçük Mecmua» ismini kabul etti. Ve bugün aslını «Ziyagökâlp Müzesi» ne vermiş bulunduğum resmî pullu ve imzalı şu müsaade ilmühaberini aldım :

1 Unvanı	:	Küçük Mecmua
2 Mahall-i neşri	:	Diyarbakir
3 Münderecatı	:	İlmî, Edebî, Siyasi, İktisadî
4 Evkaat-i neşir	:	Haftada bir def'a Pazartesi günleri (hurûfat gelmezse şimdilik onbeş günde bir)
Müsted'isi	:	Diyarbakir Memedin Mahallesinde mukim Devlet-i Aliyye tebaasından Tevfik Efendi zâde Ziya Gökâlp Beğ
Müdir-i Mes'ûl	:	» » » » » »
Ne lisânda	:	Türkçe

Bâlâdaki izâhât dâiresinde Diyarbakir'de bir risâle-i mevkuute neşredeceğine dair Diyarbakirli Tevfik Efendi zâde Ziya Gökâlp Beğ tarafından mu'tâ 17 Mayıs Sene 338 tarihli bir kıt'a beyânnâmenin alındığını mübeyyin işbu ilm-ü-haber, Matbuât Kaanûnunun üçüncü mâddesi mucebince mûmâileyhe i'tâ kılındı.

17 Mayıs 338 (1922)
Diyarbakir Vâlisi
Hüseyn Mazhar

Bu resmî muameleden sonra, işe başladık. O zaman Diyarbekir'de yalnız bir Vilâyet Matbaası vardı. Bu matbaa, haftada bir Vilâyetin resmî gazetesi olan «Diyarbekir» i çıkarırdı. Matbaada bir Müdür, bir Muhasip, iki de mürettip vardı. Kırık dökük «kâr-i kadîm» bir makine, aşınmış hurufat, iki küçük çalışma odası, eski iki masa, yırtık iki koltuk, birkaç tane de sandalya vardı. İşte «Küçük Mecmua» burada basılacaktı. Ziya Beğ birinci sayı için yazı hazırlıyordu. Matbaanın bu hâzin durumu onu ilgilendirmiyordu. O her şeye rağmen «Küçük Mecmua» yı çıkaracaktı. 20 Mayıs 1922 de Ziya Beğ, «Küçük Mecmua» nın yazı âilesini kurmak için (sonradan Diyarbekir Mebusu olan) Şeref (Uluğ), İhsan Hâmid (Tigrel), (sonradan İstanbul'da Maliye Murakı-bı olan) Matbaa Müdürü Ali ve Ali Nüzhet (Göksel) i evine dâvet etti. Orada bize, çıkaracağı mecmua hakkında izahat verdi : Mecmuanın dili sâde Türkçe olacak, şiir ve hikâyelerde daha çok halka âit konular işlenecekti. Aramızda işbölümü yaparak, halkın örf ve âdetlerini, masal ve manilerini, şifahî destan ve koşmalarını, bilmece ve atasözlerini, tarihî bina ve eşyaları, çeşmelerde ve surlardaki kitabeleri, eski medreselerin halk arasında yaşayan tarihçelerini, menkıbeleri toplayacaktık. Gökalp da bize, bunları toplamanın metodlarını öğretecekti. Bu karardan sonra oradan ayrıldık.

Biz dört arkadaş, ilk sayı için şu yazıları hazırlayıp Gökalp'a verdik : Şeref Beğ «Apostol'un Meyhanesi», İhsan Beğ «Nezir'in Karısı», Matbaa Müdürü Ali Beğ «Kara Bir Düşünce», ben de «Ömer Seyfeddin» hakkında bir fıkra. Bunları alan Ziya Beğ'le verilen kararımıza göre, 24 Mayısta Matbaada tekrar toplanacak, sunulan bu yazılarımız hakkında konuşacaktık. Hepimiz o günü heyecanla bekliyorduk. Nihayet o gün geldi, Matbaada toplandık. Ziya Beğ de geldi. Elinde iki tomar yazı vardı. Gökalp gülererek, önce Şeref Beğ'in yazısından sözaçtı :

«— Ben size, halka dâir yazınız derken, Apostol'un Meyhanesi'ni yazınız demek istemedim. Hem, bu yazı ne bir hikâyedir, ne de bir tetkiktir», diyerek yazıyı Şeref Beğ'e iade etti. Bundan sonra Matbaa Müdürü'nün «Kara Bir Düşünce» adlı yazısına döndü :

«— Siz de pek bedbinsiniz, ifadeniz ise pek eski. Daha gençsiniz, yeni eserleri okuyunuz, ifadenizi sâdeleştiriniz», dedi. Onun yazısını da geri çevirdi. İhsan Beğ'in hikâyesiyle benim yazımı, birinci sayıda neşredilmek üzere bana verdi. Sonra da, hazırlamış olduğu «Çınaraltı», «Refah mı, Saadet mi?», «Türkler'le Kürtler» makaleleriyle «İşçi Kızı» imzasıyla olan «İktisadî Vatanperverlik» manzumesini verdi. Bunlar-

dan başka, altı maniyi de toplayıp «Halk Türküsü» başlığıyla koyarak birinci sayının yazısını tamamladık.

Ziya Beğ'in bu dört yazısından «Çınaraltı» adlı başmakale, kendi inziva hayatında yazdığı fikirle şiiri birbiri içinde eriterek bu münzevi filozofun düşüncesinin ilkidir. Ondan sonra, 1924 te «Cumhuriyet» gazetesinde de aynı başlık altında bu çeşit yazılarını neşre devam etti ⁽¹⁾.

«Refah mı, Saadet mi?» makalesi, Birinci Dünya Harbi sonunda memlekette beliren kazanç ihtiraslarına karşı, saadetin yalnız para ile elde edilemeyeceğini, insanda manevî kıymetlere erişmekle ancak mümkün olabileceğinden bahseder.

«Türkler'le Kürtler» makalesinde ise, yukarıda bahsettiğimiz İngiliz Yüzbaşı Noel'in tesiriyle memlekette yaratılan infirakçılık zihniyetine karşı, Gökalp, bulandırılan hava ile gaflete düşenlere hakikî yolu göstermektedir ⁽²⁾.

«İktisadî Vatanperverlik» şiirinde, yerli malın gelişmesi, Türk işçi ve sermayesinin değerlendirilmesi, bu arada, hariçten gelen metalara itibar edilmemesini tavsiye eder.

Bu birinci sayıyı 5 Haziran 1922 de pek zorluklarla çıkardık. Bu sayıdan beş tane alıp Ziya Gökalp'in evine götürdüm. Mecmuaya baktı, acı acı güldü :

«— Hurufat pek fena, Nüzhet Beğ, değil mi?», dedi. Hakikaten makinenin merdanesi altından geçen sahifelerde bazı cümlelerdeki harfler ve heceler dökülüyor, boya almıyor, okunmayacak bir durum arz ediyordu.

«— Buna bir çare bulalım. «Akşam» gazetesi başmuharriri Necmeddin Sadık Beğ'e namıma bir telgraf çekip, birkaç kasa yeni hurufat isteyiniz», dedi ve cebinden bir kâğıt çıkararak bana verdi :

«— Size verdiğim bu listedeki arkadaşlara mecmua gönderirsiniz», dedi.

(1) Gökalp'in ölümünden sonra, **Orhan Seyfi Orhon** 1941 de «Çınaraltı» adında milliyetçi bir dergi çıkardı. Zaman zaman gazetelerde de bu adın devam ettiğini görüyoruz.

(2) Bu Noel, **Diyanbekir**'de bir karışıklık çıkarmak suretiyle memleketi işgal ettirmek emelinde muvaffak olamayınca, Elâziz Vâlisi **Galib** ile birleşerek **Malatya**'da bir isyan çıkartmaya yeltenmişti.

Bu listede : Telif ve Tercüme Hey'eti âzaları, Edebiyat Fakültesi Profesörleri ile bazı muharrir ve şâirlerin adresleri vardı. Bunlara mun-tazaman mecmua gönderildi.

Bir ay geçmeden Necmeddin Sadık, birkaç kasa hurufat gönderdi. Buna çok sevindik. Fakat, yanılmıştık : Matbaada bozuk olan yalnız hurufat değildi. Asıl bozuk olan baskı makinesi idi. Bunun tam mâna-sıyla ne tamirine, ne de İstanbul'dan bir yenisini getirtmeye imkân var-dı. Böylece bütün gayretlerimize rağmen, mecmuayı bu fena baskı du-rumundan kurtaramadık. Bu mecmuanın 11. sayısının çıktığı sırada Fâ-lîh Rıfkı (Atay) 19 Ağustos 1922 de «Akşam» gazetesinde «Küçük Mec-mua»nın durumunu şöyle anlatıyordu :

Ziya Gökalp'in Diyarbekir'de çıkardığı KÜÇÜK MECMUA, matbaa-cılığın en zor şartları içinde çıkıyor. Hurufatı bozuk, baskısı fena, kâ-ğıdı âdidir. Fakat Ziya Gökalp'in ruhundaki mukaddes ateş bu mecmua yoluyla bize kadar geliyor, ruhlarımızı heyecanlandırıyor. Diyebiliriz ki, Ziya Gökalp bizi, bu mecmuasıyla Diyarbekir'den idare ediyor...

«Küçük Mecmua»nın ilk sayısından başlayarak sonuncusu olan 33. sayısına kadar devam eden nüshalarındaki Z. Gökalp'in masallarına va-rıncaya kadar hemen bütün yazıları, İstanbul ve Anadolu'da çıkan ga-zete ve mecmualara alınarak neşrediliyordu. Bunlarda, sık sık Ziya Gök-alp'tan sözaçılırdı. Yakup Kadri «İkdam» gazetesinde «Küçük Mecmua» başlıklı uzun bir yazı neşretti. Makale şöyle başlıyordu :

«Dehrin bu büyük adamı bu mecmuasıyla bize yepyeni bir âlemin altın kapılarını açıyor. Vaktiyle :

**«Benim ruhum kış günü aç
Kalan bülbül gibi muhtaç
Ruhum hasta, sensin ilâç
Beni dertten kurtar Tanrım!..**

diyen şâirin ruhu, yeni bir ümidin ve millî bir imanın feyzini bize ver-mektedir.»

Yahya Kemal de «Tasvîr-i Efkâr» da yazdığı «Yeni Türk Ruh» ad-lı makalesinde Gökalp için şunları yazmıştı :

«Onüç sene evvel Diyarbekir'den Rumeli'ye ve İstanbul'a gelip do-kuz sene oturduktan sonra tekrar Diyarbekir'e dönen, o diyarın nuranî bir oğlu, bu toprağa, esrarengiz bir ekinci gibi ne ekti? Bunu, bugünkü muhit idrak edemiyor. Fakat yakın senelerde idrak ederiz ki «fikir» denilen meş'ale o imiş ve o meş'alenin peşinde yürüyoruz.»

Bütün bu güçlüklerle rağmen mecmuayı ağır şartlar altında çıkarmaya çalışıyorduk. Fakat, şartlar gündün güne daha da ağırlaşıyordu. İki mürettepten birisi pek acemî idi. Bütün işleri bir mürettep idare ediyordu. Zaman oldu ki Vilâyetin resmî gazetesi «Diyarbakir» bile aksamaya başladı. «Sebîlürreşad» cılardan ve Arnavud olan Vâli esasen mecmuaya kızgındı. Gazete de intizamını kaybedince, büsbütün çileden çıktı. Fakat, mecmuayı Ordu ve Cephe Kumandanı Cevad Paşa tutuyordu. Ankara Hükûmeti bu Kumandana büyük salâhiyet vermişti. Bundan ötürü Vâli Hüseyin Mazhar Beğ, açıktan açığa mecmua aleyhine harekete geçemiyordu. Fakat, Matbaa Müdürüne gizli emirler veriyor, o da bize zorluklar çıkarmakta devam ediyordu.

20 Haziran 1922 de biz dördüncü sayıyı hazırlamaya başlarken Vâlinin Polisi Matbaaya geldi, Vâlinin beni istediğini söyledi. Gittim. Vâlinin elinde bir kâğıt vardı. Beni görünce : «Küçük Mecmua» da neşredilmek üzere bir yazı hazırladığını, söyliyerek kâğıdı bana verdi. Bunun başlığı «Düşünce» idi. Altında «Receb Ferdi» imzasını görünce, Vâli Beğ'e :

«— Müsaade ederseniz makalenizi asıl adınızla çıkaralım, bu, okuyucular için daha alâka çekici olur», dedim, Fakat o :

«— Benim bu Receb Ferdi ismim de maruftur, «Sebîlürreşad» da bu adla birkaç makale de yazmıştım», dedi. Artık mesele kalmamıştı : Makale, Receb Ferdi imzasıyla çıkacaktı. Matbaaya geldim. Ziya Beğ makalesini hazırlıyordu. Vâlinin yazısını ona verdim. Dikkat ettim : Okurken bazı düzeltmeler yapıyordu. Okuma işi bittikten sonra makaleyi bana verdi. Yazıda hayli değişiklik yapmıştı : Makalenin başlığı olan «Düşünce», «Düşünüş» olmuş, ifadesi değişmişti. Bunları görünce, o zamana kadar Vâlinin çıkarttığı müşkillerden habersiz olan Ziya Beğ'e :

«— Vâliyi gücendirmiyelim; Matbaa Vilâyetindir. Müdürle mürettepler maaşlı memurlardır. Bu itibarla Vâlinin gücenmesi işlerimizi bozabilir», dedim. Ziya Beğ :

«— «Küçük Mecmua» nın dili sâde türkçe olacak; ben de yalnız kelimeleri türkçeleştirdim. Vâlinin gücenmesini düşünemeyiz. Biz prensiplerimizden ayrılamayız. Mürettebe bu şekilde verirsiniz», dedi. Ben de bu emri aldığımdan, yazı bu düzeltilmiş haliyle çıktı.

«Küçük Mecmua» nın sahifeleri çok defa akşamları bağlanır, gece de makineye verilip basılırdı. O gece makinist gelmemişti. Başmürettep

sahifeleri makineye sürüyordu, ben de makinenin kolunu çeviriyordum. Böylece o gece matbaada sabahlamıştık. İşlerimiz bitince, yine her zaman olduğu gibi, mecmuadan beş adet alıp götürerek Ziya Beğ'e verdim. Oradan ayrılınca da doğru eve gittim. Çok yorgun ve uykusuzdum. Odama çıktım ve uyudum. Ne kadar uyuduğumu bilmem. Birdenbire beni uyandırdılar. Matbaa Müdürü eve gelmişti : Vâlinin beni istediğinden ve düzeltme işinden çok canı sıkıldığından bahsetti. Gittim. Vâli beni görünce, sinirli sinirli :

«— Niçin yazıma dokundunuz? Ben yalnız Vâli değil, tanınmış bir muharririm de», dedi. Ve biraz ileri varır gibi oldu. Ben de onu fazla konuşturmamak için :

«— Bu mecmua Ziya Gökalp Beğ'in malıdır, kendi fikirlerini yaymak için bunu çıkarıyor; sâde dil cereyanını memleket-şümül yapan ve onu bugün bu milletin edebiyat ve ilim dili haline getiren odur. Onun mecmuası —takdir buyurursunuz ki— bu prensibin dışına çıkamaz», dedim; ve cebimde bulunan yeni alınmış bir telgrafı kendisine uzatarak verdim. Bu, zamanın Başvekili Fethi (Okyar) Beğ'den geliyordu. Ziya Beğ'in adına yazılan bu telgrafta şöyle deniyordu :

«— Kıymetli mecmuanızı zevkle, istifade ile okuyorum. Devam-i in-
tişarını diler, arz-i hürmet ederim.»

Vâli Beğ, bunu okuyunca sustu, yüzündeki sinirli çizgiler dağıldı, yumuşadı :

«— Peki, öyleyse, sizi buraya kadar yordum», gibi sözler söyledi. Ben de bu neticeden memnun olarak oradan ayrıldım.

Meğer durum, düşündüğüm gibi çıkmadı : Vâli yine aleyhteki gizli faaliyetine devam etti. 3 Temmuz 1922 de çıkacak 5. sayının sahifeleri dizilip hazırlanmıştı. 2 Temmuzda saat 16 ya doğru basılacaktı. Ben o saatte matbaaya gittim. Müdür ve bir müretteple makinist ortada yoktu. Yalnız bir mürettip matbaada kalmıştı. Öteki arkadaşlarını sordum. Müdür bunlara birkaç gün için izin vermiş, makine de kırılmış, artık mecmuanın basılmasına imkân kalmamıştı. Bu durum karşısında hayret ve dehşet içinde kalmıştım. Asıl mühim olan baskı makinesi idi. Çünkü, memlekette bunu tamir edecek bir kimsenin bulunacağını tahmin edemiyordum. Bütün sanatkarlar askere alınmıştı. Bekliyecek zaman da yoktu. Doğru, Ordu Kumandanı Cevad Paşa'ya koştum, durumu anlattım. Buna çok üzüldü. Levazım Reisine telefonla, makinenin

derhal tamir ettirilmesi emrini verdi. Ben oradan matbaaya döndüm. Bir saat geçmeden askerî ustalar geldiler, makineyi güzelce tamir ettiler. Biz de o gece mecmuayı çıkardık.

Matbaada kalan mürettepten öğrendiğimize göre, bir müretteple makinistin izni, makine kolunun kırılması gibi işlerin hepsi Vâlinin gizli emriyle Matbaa Müdürü tarafından yapılmıştı. Ziya Beğ üzülmeyin diye, bütün bu olup biten şeyleri ona duyurmadım. Fakat, Cevad Paşa vasıtasıyla bu tertiplerin önlenmesini rica ettim. Ondan sonra bir daha bu türlü aksilikler olmadı.

*
**

Ziya Beğ, yazılarının bir kısmını matbaada yazardı. O yırtık koltukta oturur, perişan eski bir masaya kâğıdını koyar, yazmaya başlamadan önce, beş on dakika, bazan yarım saat kadar düşünürdü. Yazmaya başlayınca da, başladığını bitirinceye kadar durmadan yazardı. Yazıp bitirdikten sonra, bir kere de okur, fakat okurken yazısında çok defa hiçbir düzeltme yapmadan mürettibe verirdi. Gökalp'ta harikulâde mükemmel bir hâfıza kuvveti vardı. Öğrendiğini unutmazdı. Bazan mürettepler cümle atlamaları yaparlar, yazısının bazı yerleri tashihlerde okunmaz halde çıkardı. Ziya Beğ o cümlelerin ve o boşluğun yerlerini asıl yazısına bakmadan doldururdu. Ben arada bir bunları kendi yazısıyla karşılaştırırdım. Orada aynı cümlelerin, aynı ibarenin yazıldığını hayretle görürdüm.

Esasen «Küçük Mecmua» yı çıkardığı zamanlarda evinde sâdece iki bavul dolusu kitabı vardı. Asıl kütüphanesini Ankara'da Maarif Vekâleti'ne satmıştı ⁽³⁾. Bu kütüphane, onun Malta dönüşünde Samsun'da âilesini beklediği sırada İstanbul'dan Samsun'a getirilmiş, oradan da Ankara'ya nakledilmişti. Bunun bedelinden beş yüz lirayı Vekâlet, Gökalp Diyarbakir'e gelirken vermiş, geri kalan kısım da beşyüz olarak 1922 de Diyarbakir'e gönderilmişti. Bu para ile mecmuanın kâğıt, mürettep ve matbaa ücretlerinin bir kısmı ödenebilmişti. Mecmuanın çoğunu, şuraya buraya parasız gönderirdik. Fakat, 19. sayıyı çıkaracağımız 9 Ekim 1922 tarihinde mecmuanın borcu, hayli yükselmişti. Artık masrafları

(3) **Z. Gökalp'in Kütüphanesi** Vekâletçe devralınırken **Kâzım Nâmi Duru** da Ortadrisat Umum Müdürü idi. Bu kitaplar arasında bulunan Gökalp'in elyazısıyla çalışma notlarını gösteren bir defteri bularak alan **K. Nâmi**, 1931 de o defteri bana vermişti. «**Ziyagökalp Müzesi**» nin mükemmelleşmesinde derin bir aşkla çalışan «**Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği**» nin dikkat ve himmetine sunuyorum.

karşılayamaz bir duruma düşmüştük. Tabii' bermutad, durumu Ziya Beğ'den saklamıştım. Her zaman kıymetli yardımlarını gördüğümüz Kumandan Cevad Paşa'ya başvurdum. Hemen kaza Kaymakamlarına yazdı. Kısa zamanda yüze yakın senelik abone bedeli geldi. Derhal borçlarımızı ödedik.

Bir gün, çıkan mecmuaların abonman kuşakları üzerine adreslerini yazarken Ziya Beğ matbaaya geldi. Ben bunlarla uğraşırken o, bir kısım kuşakların üzerindeki adresleri okumuş. Birdenbire: «Nüzhet Beğ», diye seslendi. Ayağa kalktım. Önce dikkatli dikkatli yüzüme baktıktan sonra :

«— Bunlar, kimdir?» diye sordu. Meseleyi anlattım. Buna canı sıkıldı :

«— Bu okuyup yazma bilmeyen köylülere «Küçük Mecmua» yı gönderiyoruz. Yani bu, bir nevi mecmua vergisi alıyoruz, demektir. Buna hakkımız yoktur. Derhal alınan paraları sahiplerine gönderiniz», diye emir verdi.

Doğrusu ben de, yaptığım bu işten utanmıştım. Bu parayı bir arkadaştan aldık, abone sahiplerine gönderdik. Zamanla bu borcu ödedik.

İşte «Küçük Mecmua»nın mâli durumu böyle bir hava içinde geçti. Fakat yaptığı hizmetler memleket çapında büyük olmuştu. Atatürk İzmir'de gazete başmuharrirleriyle yaptığı bir konuşmada :

«— Ziya Gökalp'in Küçük Mecmua'sı inkılâbımıza büyük hizmetlerde bulunmuştur.»

Demişlerdi. Hizmet, daima para ile değerlendirilemez. Bilhâssa fikrî hizmetler gözle görülmez, o da hava gibidir. İkisi de görünmez. Fakat, biri ruhumuzu, kafamızı, karakterimizi besler; diğeri de bizim madde tarafımıza faydalı olur...

Ziya Gökalp, gayet durgun bir adamdı, hâdiseler karşısında pek heyecana kapılmazdı. Fakat Diyarbekir'de bulunduğu günler zarfında iki defa onu pek heyecanlı gördüm. Biri, 23 Temmuz Hürriyet Bayramı'nda, diğeri de İzmir'in Kurtulduğu gün'de. 1922 Hürriyet Bayramı'nda, önde askerî bando, arkada Ziya Gökalp kalabalık bir gençliğin başında resmî elbise ile bu nümâyîşe iştirak etmişit. Belediye Bahçesinde o kalabalığa, hürriyetin insanlara neler kazandırdığını uzun uzun anlatmıştı. İzmir zaferi günü, yine Gökalp sevinç ve heyecanla matbaaya gel-

di, cebinde şu yazıları çıkarıp basılmak üzere bana verdi. Bunlar : «Ak Destan», «İzmir Bayramı», «İngiliz'e» ve «İzmir'de» başlıklı şiirlerdi. Bunlardan başka «Büyük Şenlikler», «Zafer Âbidesi» gibi nesir parçaları idi. O şevk ve heyecanını Gökalp, «Küçük Mecmua»nın 15. sayısını 11 Eylülde 20 sahife çıkarmak suretiyle kutlamıştı.

Bu zafer gününden bir ay sonraları 12 Ekim 1922 de Dârülfünun Emîni (Üniversite Rektörü) İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Beğ'den şu telgrafi almıştı :

«Psikolojiye Müstenid İctimaiyat Kürsüsü emrinize açılmıştır. Teşrifinizi bekliyoruz.»

Bu telgrafi okurken, acı acı güldü. Çünkü, o Malta'ya sürüldükten sonra, kendisinin kurduğu «İctimaiyat Dersleri»ni muayini Necmeddin Sadık'a vermişlerdi. Bir defa olsun, Dârülfünun arkadaşları ne kendisini, ne de âilesini arayıp sormamışlardı. Halbuki, Edebiyat Fakültesi'ni modern bir hale getiren ve profesörlerin bir kısmını Fakülteye aldır-
tan ve bunlardan daha mühim olarak, Üniversite Muhtariyetini temin eden de o idi. Hiçbir şeye karşı şikâyet etmiyen Gökalp, o gün de susmuştu. Fakat, bu hakikatler hep birden kafamdan geçti. İki gün sonra bir telgraf da Dârülfünun gençlerinden geldi. Onlar da şöyle diyorlardı :

«Biz Dârülfünun gençleri, Muhterem Hocamız'ı Kürsüsü'nün başında görmek istiyoruz. Hürmetle ellerinizden öperek teşrifinizi bekliyoruz.»

Gökalp, bu ikinci telgraftan memnun oldu : Artık İstanbul'a gitmeye karar verdi. Fakat gidecek parası yoktu. Esasen İstanbul da henüz işgalden kurtulmamıştı. O aralık Gökalp, miydesinden rahatsızdı. Bu hastalığına rağmen «Küçük Mecmua»ya yazı yazmakta devam ediyordu. 1922 Aralık ayında Yakup Kadri ve Falih Rıfkı'dan şu telgrafi aldı :

«Yeni Mecmua, teneffüs ettiğimiz yeni ruhla çıkıyor, sizden yazı rica ediyoruz. Hürmetler.»

Bu telgraf üzerine Gökalp, «Yeni Lisan» hakkında uzun bir makale yazıp gönderdi.

1923 Martı başında Ziya Gökalp «Telif ve Tercüme Hey'eti» Reisi oldu. «Küçük Mecmua»nın 5 Martta çıkacak olan 33. sayısını hazırlıyorduk. Bu son sayıda onun çok mühim iki yazısı vardı : 1) «İktisadî

İnkılâp İçin Nasıl Çalışmalıyız?», 2) «Türklerde Âileadları». Bugün «soyadı» diye umumîleştirdiğimiz ve 1934 sonundanberi katiyet kesbeden bu sosyal inkılâbı, Soyadı Kanunu'ndan yıllarca önce Gökalp ele almıştı.

Bu sayı da çıktıktan sonra Gökalp, Diyarbakır'deki borçlarını kapatmak ve yol masraflarını yapmak üzere, refikasına âit bir evi satarak elde ettiği para ile âilesiyle birlikte Ankara'ya gitti; tabiatıyla «Küçük Mecmua» da kapandı.

«Küçük Mecmua» Gökalp'in en güzel eserlerinden biridir. Onun ilim dili, felsefe ve sanat dili bakımından da büyük değerini anlamak için rahmetli Profesör Râgıp Hulûsi Özden'in 100. Yıldönümü münasebetiyle çıkan «Tanzimat» kitabındaki etüdünü okumak kâfidir. Demek ki, «Küçük Mecmua» yalnız fikir ve inkılâp bakımından büyük bir kıymet taşımakla kalmamış, dil ve üslûbu bakımından da çok mühim hizmetlerde bulunmuştur. «Küçük Mecmua»nın 14. sayısından itibaren başlayıp 15 sayıda devam eden «Diyarbakır Tarihinde: Komuk Eli» ve 24. - 32. sayılarda çıkan «Diyârbekir Âbidelerinden» adlı, şehirdeki kitabelere âit Hâlis Beğ'in yazıları da birer ciddî emek mahsulüdür. Arada bir Ali Cânîp, Yahya Sâim, Kesriyeli Sıdkı Beğler'in gönderdikleri şiirleri de neşrederdik. Fakat bu sonkilerin yazıları devamsızdı. Memleketin bazı gençleri de yazı verirlerdi. Gökalp, bunların okuyup yazma heveslerini arttırmak için yazılarının neşredilmesini isterdi. Fakat, gerek bu anıların, gerekse Dr. Gafur Nüzhet ve Dr. İbrahim Beğler'in sayısı az olan yazıları bir yana bırakılırsa, «Küçük Mecmua»nın tümü birden Gökalp'in eseridir, diyebiliriz.

Bu mecmuayı yeni harflere çevirerek yeniden basacağını işittiğimiz «Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği»nin bu güzel teşebbüsünü memleket adına şükranla karşılarız. Yazımızın sonuna «Küçük Mecmua»daki imza sahiplerinin bir listesini ekliyoruz. Biz şimdi, Malta'dan dönen Gökalp'in Diyarbakır'de bulunduğu sırada küçük kızı Türkân'a yazıp ezberlettiği bir kıtayı da buraya alalım :

«Türk'üm, adım Türkân'dır
Muallimim Kur'an'dır
Düşmanlarım çok değil :
İngiliz'le Yunan'dır.»

İşte o heyecan ve savaş günlerinde millî filozofumuzun Diyarbakır'de geçen birbuçuk yıl zarfındaki fikrî faaliyetinin hikâyesi, böylece bitmiş oluyor.

«Küçük Mecmua» da Yazısı Bulunan İmzalar :

Ali Cânîb (Yöntem) müellif, şâir (sağ)
Ali Nüzhet (Göksel), Vefa Lisesi Edebiyat Öğretmeni (sağ)
Câhîde (Üçok), romancı (sağ)
Çellik, Cevad Paşa'nın damadı Basri Paşa'nın takma adı (ölü)
Demir, Kurmay Albay Basri (Paşa) nın takma adı (ölü)
Feyzi (Pirinççizade), Nâfia Vekili (ölü)
Fethi, Harputlu (Elâzizli) tâcir (sağ)
Hâlîs, Elâzizli, Levazım Binbaşısı (ölü)
Hâmid Zülfi (Tigrel), eski Diyarbekir Mebusu Zülfi B. oğlu (sağ)
İbrahim Halil (Tüzün), bakteriyolog (ölü)
İnsân Hâmid (Tigrel), şimdi Mebus (sağ)
Mehmed Sıdkı, Kesriyeli, Edebiyat Fakültesi Sekreteri (ölü)
Mustafa İskender, İskenderpaşa oğullarından (ölü)

Mustafa Şevki, Mebus Mustafa Ekinci (sağ)
Nezihe Gafur, Dr. Gafur Nüzhet'in kızı, ev hanımı (sağ)
Osman Recai (Ocak), Nakiblerden eski Diyarbekir Mebusu (sağ)
Receb Ferdi, Diyarbekir Vâlisi Hüseyin Mazhar Beğ'in takma adı (ölü)
Reşad Hayreddin, Siirtli Subay (ölü)
Said Nazîf, Süleyman Nazîf'in oğlu, Eğitim Enstitüsü Fransızca Öğretmeni (sağ)
Yahya Sâim, şâir, Edebiyat Öğretmenliğinden emekli (sağ)
* (üç yıldız) Basri Paşa'nın ikinci takma adı (ölü)
Ziya Gökalp, büyük Türk Sosyologu (ölü)
(«Kara Amid», sayı : 1)

ZİYA GÖKALP'A DÂİR YENİ NEŞRİYAT MÜNASEBETİYLE

Büyük Türk mütefekkirinin doğumunun 80 inci yıldönümü münasebetiyle, Diyarbakır'da kurulan «Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği» çok faydalı bir neşriyat serisine başladı. Bu eserlerden ilki, hukukçu Şevket Beysanoğlu'nun çıkardığı «Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı» kitabıdır. Bu eserde güzel bir «Önsöz» le, mütefekkirimizin gençlik çağlarında «Diyarbakır» gazetelerinde yazdığı ihtilâl şiirleri ve sosyolojik makalelerinin bir kısmı toplanmıştır.

Eser, büyük bir fikir ve inkılâp adamının İstibdat zamanında ve Meşrutiyetin ilk yılları içinde neler düşündüğünü ve hangi meselelerin humması içinde çırpındığını bize gösteriyor. Bir büyük adamın ilk hazırlık devresinde fikrî davranışlarını ve gelecekteki yerini gösteren bu yazılar, Ziya Gökalp'i tanımak isteyenler için çok önemlidir.

İkinci eserde, Gökalp Müzesi'nin açılışı münasebetiyle, büyük şehirlerde Gökalp hakkında verilen konferanslar, gazetelerde çıkan makaleler, fıkralar ve yakınlarından alınan hâtıra yazılarıyla Müzenin açılış töreni anlatılmaktadır. Bu eseri de «Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği» hazırlayıp neşretmiştir. Oldukça büyük hacimde çıkan bu eserde de parça parça Gökalp'in fikrî faaliyetlerini aydınlatıcı bazı gerçek bilgiler yer almıştır.

Üçüncü eser'de, mütefekkirin şimdiye kadar hiçbir yerde neşredilmeyen mektupları ile, tamamlanmamış bazı eserleri, kendi elyazısı ile olan haltercumesi ve bununla alâkalı resmî ve hususî vesikalar yayınlanmıştır. İleride her üç eser üzerinde de tamamlayıcı bilgiler vermeğe çalışacağız. Bu yazıda kısaca, fikir hayatımızda yeni ve birçoklarımızca meçhul bir isim olan Şevket Beysanoğlu üzerinde duracağız. Bu kıymetli eserden dolayı kendisini tebrik ederken, bizim için taptaze bir isim olan muharririmizin, öyle sanıyorum ki, bu, üçüncü eseridir. Bundan yıllarca önce neşrettiği «Diyarbakır Folkloru» na ait iki mühim kitaptan sonra, bu üçüncü eserini bize vermiş bulunuyor.

Diyarbakır gibi nisbeten fikir merkezlerinden uzak bir yerde yaşayan ve avukatlık gibi insanı daha çok hareket halinde bulunmaya mecbur eden bir meslek adamının, her yıl yaz aylarında İstanbul kütüphanelerinde çalışarak hazırlamakta olduğu yeni eserlerini böyle bir kesif çalışma sistemine tâbi tutması, cidden takdirle karşılanmaya değer bir hâdisedir.

Beysanoğlu, bu değerli eserinden sonra dördüncü kitabını da bugünlerde neşretmektedir. Üç ciltten mürekkep olan bu eserinde de arkadaşımız, Diyarbakır'ın yetiştirdiği «Fikir ve Sanat Adamları» nı bize tanıttacaktır. Tarih boyunca birçok edipler, şâirler, müzisyenler, tarihçiler ve âlimler yetiştiren Diyarbakır'ın bu orijinal fikir ve sanat cephelerini güneş aydınlığına çıkarmak gibi hakikaten zor ve uzun bir çalışma devresi isteyen bu büyük teşebbüste de arkadaşımızın muvaffak olmasını dileriz.

Muharririmiz, yalnız kendi çalışmaları ile yetinmiyor, etrafına topladığı gençlere de rehberlik ediyor. Bu gençler arasında yapılan bir «iş bölümü» ile bunlar, çeşitli sahalarda Diyarbakır'ın tarihini, coğrafyasını, kültürünü, köy ve şehir hayatını, kısaca Diyarbakır'ın devir devir geçirdiği hayat ve fikir çalkantılarını hiçbir hissî temayüle esir olmandan objektif olarak inceleyecekler ve hakikatleri tarihin karanlıklarından kurtararak ilmin gerektirdiği ciddiyetle meydana çıkaracaklardır. Bu türlü çalışmaların bütün vilâyetlerimize yayıldığını görmek, sanıyoruz ki, memleket hesabına çok sevindiricidir. Artık masa başında yalnız kendi hayal gözümüzle rüyasını gördüğümüz memleket dâvalarını tetkik etmek zamanının çoktan geçtiğini kabul etmek, yerinde bir hareket olur.

Bir şehrimizi sevmek, dolayısıyla Türk vatanını sevmek demektir. Sevmek çalışmamızın esasıdır. Sevmek olmayınca, ciddi eserlerin meydana gelmesi için çekilen zahmetlere katlanmak da mümkün olmaz. Memleket sevgisi demek, onun toprağını, taşını, havasını, insanını bütün kokusuyla, rengiyle ve kıymetiyle gerçek ölçülere dayanarak meydana çıkarmaktır. Artık Anadolu'nun köylerini, kasabalarını ve şehirlerini tetkike «Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği» nin giriştiği gibi, her vilâyette kurulmasını dilediğimiz teşekküllerle başlamalı (*).

(Cilt X, sayı: 113-114 ve Ağustos-Eylül 1956 tarihli «Bilgi» dergisi, s. 13-14)

(*) Bu yazı, «Türkiye Harsî ve İçtimai Araştırmalar Derneği» nin İstanbul'da çıkardığı aylık «İş ve Düşünce» dergisinde de (1 Eylül 1956 tarihli Cilt: XXII, Sayı: 181, s. 14) çıkmıştır.

CAHİT SITKI TARANCI

I. Aile çevresi :

Cahit Sıtkı, Diyarbakır'ın eski ve soylu bir ailesi olan **Pirinççizâde**ler'dendir. Büyük dedesi **Hacı Ali Efendi**'nin, **Ârif** ve **Hüseyin** adında iki oğlu vardı. Bunlardan **Ârif Efendi**, Diyarbakır'da belediye reisliği yapmış, meşrutiyetin ilânından sonra Diyarbakır'dan milletvekili seçilmiştir ⁽¹⁾.

Hacı Hüseyin ise ziraat ve ticaretle uğraşırđı. Kendisini, Müftü Hacı Ahmet Efendi'nin kızı **Hayriye Hanım**'la evlendirdiler. 1888 (mâli : 1304) senesinde bir erkek çocukları oldu. Adını, **Bekir Sıtkı** koydular. Bekir Sıtkı büyüyünce, babasının izinde yürüdü. O da tarım ve ticaretle uğraştı. Amcası **Ârif Efendi**'nin kızı **Ârife Hanım**'la evlendi. Soyadı Kanunu çıkınca —Pirinççizâde olmasına rağmen— **Tarancı** soyadını aldı ⁽²⁾.

II. Hayatı :

Cahit Sıtkı, 2 Ekim 1910 ⁽³⁾ da Camiikebir mahallesinde, halen Trahum Hastanesi olarak kullanılan ve bu yıl müze haline getirilecek olan evde doğdu. Babası Bekir Sıtkı, annesi **Ârife Hanım**'dır. Babası, adını **Hüseyin Cahit** koydu ⁽⁴⁾. Ailenin ilk çocuğu idi. Sonradan üç kız ve iki erkek kardeşi daha olmuştur ⁽⁵⁾.

(1) **Ârif Efendi**'nin, (bu koldan gelenler «Pirinççioğlu» soyadını almışlardır), **Feyzi** ve **Nedim** isimli iği oğlu vardı.

Bunlardan Feyzi Bey (1878-1933), Cumhuriyetin ilk yıllarında Diyarbakır'dan milletvekili seçilmiş ve Fethi Okyar kabinesinde Bayındırlık Bakanı olmuştur. Nedim Pirinççioğlu ise, şehrimizin tanınmış tüccarlarındandı. Feyzi Bey'in oğlu **Vefik Pirinççioğlu** (doğumu : 1909) geçen devre Diyarbakır milletvekili idi. İnönü hükümetinde, bir süre Devlet Bakanı olarak görev almıştır.

(2) Bu konudaki soruma rahmetli Bekir Sıtkı Tarancı şu cevabı vermişlerdi : «O sene pirinç ziraatından çok zarar etmiştim. Bu kızgınlıkla «Pirinççioğlu» soyadını almadım.

Bekir Sıtkı Tarancı, 11 Ocak 1973 te vefat etti.

(3) Bu tarih, bizzat babası Sıtkı Tarancı Bey'in kayıtlarından alınmıştır. Sayın Muzaffer Uyguner'in kitabında, doğum tarihi 4 Ekim 1910 olarak tesbit edilmiştir.

(4) Bu adın verilmesi rastgele değildir. Hüseyin, dedesinin adı idi. Aynı zamanda, babası Sıtkı Bey, o sıralarda Hüseyin Cahit (Yalçın)'in hayranlarındandı.

(5) Diyarbakır Nüfus Müdürlüğü'ndeki aile kütükleri şöyledir :

Ailenin erkekleri bir arada :

Ortada oturan, Feyzi Bey, sağındakiler : Sıtkı Tarancı, Hikmet Pirinçcioğlu; solunda : Nedim Pirinçcioğlu.

Arkadakiler : Sağdan itibaren Cahit Sıtkı, Edip Pirinçcioğlu, Halit Tarancı, Vefik Pirinçcioğlu.

(Camiikebir Mahallesi Hane : 14) *

İsmi	Eabası	Anası	Doğum tarihi
Pirinççizâde Bekir Sıtkı	Hacı Hüseyin	Hayriye	1304
Hüseyin Cahit	Bekir Sıtkı	Ârife	1326
Mehmet Halit	» »	»	1328
Sabiha Nihâl	» »	»	1330
Yıldız	» »	»	1334
Atiye Hilâl	» »	»	1336
Yılmaz Cihangir	» »	»	1340

Çocukluk ve okul çağı :

Şairimizin çocukluğu Diyarbakır'da geçti. Okul çağına gelince kendisini **Nümune-i Terakki-i Hamidî Mekteb-i İptidaisi'**ne verdiler. İlkokulu bitirince İstanbul'a gönderildi. Kadıköy'de **Saint - Joseph Lisesi'**ne girdi. Dört yıl bu lisede okudu. 1928 yılında, imtihanla **Galatasaray Lisesi'**nin dokuzuncu sınıfına nakletti. Burada, şair Ziya Osman Saba ile arkadaş oldular. Sonraları bu arkadaşlık, tam bir dostluk halini almış ve ölümüne kadar sürmüştür.

Ziya Osman Saba, «**Cahit’le Günlerimiz**» başlıklı yazı dizisinde bu ilk tanışmayı şöyle anlatır :

«Fâzıl Ahmet, yeni öğrencilerinin edebiyatla ilgi derecelerini ölçmek için zekice bir usul bulmuştu: Her öğrenciden, türkçe olsun, fransızca olsun, sevdiği bir şiirin bütününe veya bir parçasını okumasını istiyordu. Bir kısım öğrenci, eski ezber derslerinden faydalanarak bir şeyler okuyor, bazıları mısra-ı berceste-lerle hattâ manzum ata sözleriyle yetiniyor, tek Türk de, öğretmenimiz o hakkı tanıdığı için, «ezber şiir bilmiyorum» diyerek, kalktıkları gibi oturanlar oluyordu. İşte bu ders, sırasının gelmesiyle, az kesik bir ses, arkamdan doğru, Lamartine'in «L'Isolement» adlı meşhur şiirini heyecanla okumaya başlamıştı.

Souvent sur la montagne, à l'ombre du vieux chêne,
Au coucher du soleil, tristement je m'assieds.

Bu şiir, o sınıf için bir şeydi; ilgilenerek, arkama, belli etmeden bakmıştım. Esmer, arkaya taranmış, siyaha çalar saçlı, ince dudaklı, üst dudağıyla ufak burununun arası biraz fazla açık, kulakları kabarık, alını darca, bütün güzelliği, koyu kestane, moğolumsu çekik gözlerinin biraz hüznünlü mânasında toplanmış, ufak tefek, temiz giyimli, çoğumuzun aksine, kıravatlı bir gençti. Halinde, duruşunda bir azim okunuyor; tipi, sol yanağındaki Diyarbakır çibanının irice izi, onun, hiç değilse, İstanbullu olmadığını söylüyordu. Eski sınıfımı doldurmuş yeni arkadaşlarımdan, isimlerini bile bilmediklerim vardı. Hemen hepsi, okulun eskileriydi. 1106 Cahit efendi diye, bildiği şiirlerden birini okumaya davet edilmiş öğrenciyse, Galatasaray'ın yenisi sayılırdı. O, imtihan vererek ortanın son sınıfına girmiş, şimdi de lise 1'e geçmişti. Bu bir yıllık Galatasaraylılık, ona, arkadaşları arasında, bir lâkap kazandırmaya yetmişti bile : Faşist!... Galatasaray'dan önce devam ettiği, Kadıköy, Saint-Joseph Fransız lisesinin, anlaşılan, iyi öğrencilerindendi. Sınıfta öğretmen bir şey sprunca hemen atılıyor, parmak değil de, el kaldırıyor. Galatasaray'da da alışageldiği gibi devam etmek istemiş, ikide bir el kaldırırım derken, Faşist vari selâmlar vermişti. Ama Cahit, Galatasaray usullerine; sual, doğrudan doğruya kendisine sorulmadıkça cevap vermemeye çabucak alışmıştı...»

«O yıl, o sınıfta, Cahitle dostluğumuzun belki yalnız tohumu atılmakla kaldı...» «Dostluğumuz asıl ertesi ders yılıyla gelişmeye başladı. Lise 2'ye geçtiğimizde, yeni sınıfımızda, herkes kendine yer beğenir, çalışanlar önleri; daha az çalışanlar daha gerileri seçerken Cahitle ben, birbirimizi çekmiş gibi, bir sırada yan yana buluverdik kendimizi. Yine kapıya yakın bir sıraydı. Ama artık ben yeniden yatılı olduğum için iş sırayla, sınıfla kalmıyor, yemekhane, yatakhane, tam mâna-

siyle okul arkadaşlığı başlıyor, günler ve gecelerimiz geçiyordu bir arada... O, ipile çekilen denilen haftabaşlarını sanki aynı ipin ucundan tutmuş, beraber çekiyor, Cumartesi günleri, tatlılı öğle yemeğinden sonra, yeni elbiselerimizi giymek üzere, önce yatakhane, sonra traş olmuş, şıklaşmış, bütün haftanın ders sıkıntılarını, okul içinde giydiğimiz, eski elbiseleri dolabımıza tıkırmakla unutmış, hafiflemiş, uçarcasına mesut, Beyoğlu caddesine çıkıyor, birbuçuk günlük hürriyetimize kavuşuyorduk (6).

Cahit, ortaokul öğrencisi
(Saint - Joseph, 1924)

(6) Varlık, sayı: 441, s. 18. Bu yazı dizisi, ayrıca «Ziya'ya Mektuplar» kitabının baştarafına konmuştur.

Cahit, hafta tatillerini, dayısı Feyzi Bey'in Kadıköy'deki evinde geçiriyordu. Yaz tatillerinde Diyarbakır'a gelirdi. Günlerini, şehir parkına, sinemaya gitmek, akrabalarına uğramak, arkadaşlarıyla gezinmek, bazan da İl Kitaphanesinde çeşitli dergi, gazete ve kitap okumak suretiyle doldurmaya çalışırdı. Arasıra, kız kardeşi Yıldız'a Fransızca, edebiyat dersi verir, onu, gelecek ders yılına hazırlardı (7). Yazın bunaltıcı sıcaklarında büyük ve güzel evlerinin geniş avlusunu süsleyen havuzunda yüzerdi. Yüzmeyi bu havuzda öğrendiğini söylerdi. Bazan da babasıyla birlikte Karacadağ'ın serin eteklerinde bulunan çeltik tarlalarına gider köylülerin çalışmalarını gözetlerdi.

Lise 2'de her ikisi de ikmale kalmışlardı. Cahit, Diyarbakır'dan Ziya'ya yazdığı 29.6.1930 tarihli mektubunda, derslerine çalışmadığından yakınarak diyor ki :

«Çalışmak hususunda terakkiyi talihsiz arkadaşına aşlamalısın Ziya! O buna muhtaçtır, bu kendisi için bir zarurettir. Bunu, beraber geçirdiğimiz bir sene zarfında sen de gördün ve belki de acıdın, lâkin işte o kadar... İşte buraya geleli nerdeyse yirmi gün olacak, iki gün muntazam iki saat çalıştım dersem gülme Ziya! Müsellesattan 35 sahife kadar okudum, fakat egzersizlerini bir türlü yapmıyorum. Bir niyetim var : Diyarbakır'da bulunduğum müddetçe kimyayı adamakıllı öğrenmek, fiziği hâkeza, İstanbul'da da müsellesata ve fizik meselelerine çalışmak... Hendese haiz-i ehemmiyet değildir.»

«İkmale kalmak çok fena şey Ziya! Hele babamın mütemadiyen söylenmesi beni kudurtuyor... Ya imtihanı veremezsen, diyorlar... Ben de kafamı avuçlarıma arasına alarak mırıldanıyorum : ya veremezsem! Çok feci Ziya! Düşün, onüç seneden beri mektebe gidiyorum... Böyle bir felâket karşısında ne yapabilir, ne yapılabilir ki sanki? Bazen de je vois tout en rose (8)... İkmal imtihanımı, imtihanımızı vermişiz... Mektebe nehari olarak devam ediyoruz. Mektebe giderken beraber, çıkarken beraber, vapurda beraber (bazen sen Kadıköy vapuruyla geliyorsun, bazen ben, Kalamış vapuruna binıyorum), sınıfta tabii beraber...

Geçeceksin, geçeceğim, geçeceğiz Ziya! İkmale kalmak gibi mânasız şeyler bizlere mev'ud daha nice sıkıntılar yanında hiçbir...» (9).

O yıl ikisi de sınıflarını geçtiler. Artık son sınıfın bir sırasında yan yana oturmaktadırlar. Ziya Osman Saba'yı dinlemeye devam edelim :

«Bu son sınıfın sırasında, Cahit'in gözündeki, Baudelaire ile Verlaine'in, nice şiirleri ezber bilindiği halde, yine de sık sık açılmadan edilemeyen kitapları, ayrı bir köşede duruyor, hafta başları izinli çıktığımızda Hachette Kitabesine uğramadan edilmiyor, Baudelaire'in, manzum ve mensur, bütün şiirlerini, bütün yazdıklarını bildiğimizi, sandığımız halde, orada, rafların birinde, bir de «Vers re-

(7) Yıldız Köksal, «Ağabeyimin Ardından», Varlık, sayı : 442, s. 10.

(8) Her şeyi pembe görüyorum.

(9) Ziya'ya Mektuplar, s. 40-41.

touvés» sine rastlıyor, ben hemen uzanıp kitabı alıyor, Cahit hemen ilk sahifelerini karıştırıyor, başlardaki şiirlerden birinin ilk mısramını, bana, hayranlıkla okuyordu :

Je rêvai cette nuit qu'il me fallait mourir.

kitabı, başka müşteriler görüp elimizden alacaklar, kapacaklarmış gibi, acele, vazenin yanındaki paketleme masasına koşturuyor, acele, parasını ödüyor, kitabevinden kaçıyorduk âdeta. O kitap, şimdi, kitapların arasında, alındığı gün bembeyazken, sapsarı kesilmiş kapağıyla şiir dünyasında ilk adımlarımızı attığımız çağın sâf heyecanını en aziz ve mukaddesi, Cahit'in hâtırasını taşıyarak duruyor. Cahit'in, elinden düşürmeyeceği, hiç olmazsa, sırasının gözünden eksik etmediği kitaplar arasında, Ad. van Bever'le Paul Leautaud'nun, yine, Cahit'in sevgililerinden Apollinaire'le başlayıp, daha birçok sevgiliyle devam eden antolojisi vardı. Bu antolojinin de birinci cildi bende kalmış. Sevdiği Türk şairleri arasında da, o zamanlar hemen herkesin sevgilisi Haşim'le Yahya Kemal'den başka, yine o zamanlar, bir genç şair, Necip Fâzıl Kısakürek vardı. Henüz tanışmamış olduğu Necip Fâzıl'a, hayranlığını belirten bir mektup yazdığını ve sevinçle aldığı cevabını hatırlıyorum.»

«Galatasaray'ın son sınıfında, bu son yılda, Cahit'in şiir denemeleri, en çok, «Muhit» dergisinin istidatlar sahifesinde, bir de, Lisenin, Akademi adlı dergisinde çıkardı. Halit Fahri Ozansoy'un edebî başkanlığı altında, her genç istidada kukak açmış Servetifünun'da da birkaç şiiri çıkmıştır sanıyorum. Ama daha çok «Muhit» koleksiyonlarını karıştıracak olanlar, o ilk şiirleri, uçmak için çırpınan bir yavru kuşun kanatları gibi duyabilirler. Bütün bu şiirler, yayımlanmak mutluluğuna ermeden önce, yanbaşımdaydı, sarı yapraklı bir müsvedde defterine yazılıyor, yeniden yazılıyor, nihayet bana, çoğu zaman, mütalâa sonları yemeğe iner veya yatakhaneye çıkarken okunuyordu. O, ders notundan çok şiir karalamalarıyla dolmuş sarı yapraklı defter açılınca, Cahit'i, bilhassa o zaman, hiç rahatsız etmemeye çalışıyordum.»⁽¹⁰⁾

İlk şiirleri :

Cahit Sıtkı'da şiir yazma hevesinin ne zaman başladığını kesin olarak bilmiyoruz. Ancak, Galatasaray Lisesi'ne girdiği sıralarda şiir yazmakta olduğu söylenebilir. Ziya Osman Saba ile arkadaşlıkları, onu, şiir yazma işinde daha da etkilemiştir. Cahit'in, ünlü bir şair olmak, ölmez eserleriyle soyunun namını yüceltmek yolunda nasıl bir azim ve inanla çalışmakta olduğunu, anne ve babasına yazdığı 15.12.1929 günlü mektup bize göstermektedir :

«Muhterem babacığım ve şefkatli anneciğim,

Mektubunuzu nedamet gözyaşlarıyla kirllettikten sonra vicdanımı da sevinç gözyaşlarıyla temizce yıkadım...

(10) Ziya Osman Saba, aynı yazı dizisi.

Oğlunuzu teselli hususunda gösterdiğiniz ihtimam, serdettiğiniz deliller bana anlattı ki yüksek ve asil kalpli anne ve babaya malik olmak da başlı başına bir saadettir.

Seciyesinin hayranı ve takdirkârı olduğum aziz ve biricik babacığım, nasıl ki Gazi'nin nutku Türk gençliğine düstur oldu, sizin de : «Benim senden pek büyük ümitlerim vardır... Bu ümitlerimin boşa çıkmasına gayret et, hayatta herşeye gül, neşeli ol, insan ol..» sözleriniz içimde doğan yeni çocuğa, yeni gence hayat alfabesi, mücadelede muvaffakiyet, dünyada saadet düsturu olacaktır. Şefkat ve muhabbeti bana her şeyden elzem, sevgili ve şeker anneciğim, yaşamak, bütün ağırlığıyla sırtımı çökerttiği anlarda belimi doğrultabilmek, yeni bir hamle ile yeni bir doğuşmeye atılabilmek için mektubunuzu okuyacağım, ondaki cesaret, azim ve sebat aşısı bende yeni bir kahraman yaratacaktır...

Arslan babacığım, ümitleriniz boşa çıkmıyacaktır... Sizin hakkımdaki ümitleriniz benim mefkûremdir.. Mefkûremin peşinden gitmek ve onu varlığımın esrarlı laboratuvarında eritmek, işte hayatta yapacağım ve şüphesiz de muvaffak olacağım..

Müşfik anneciğim, oğlunuzun mesut olduğunu göreceksiniz. Siz bu saadeti arzu ettikten sonra husule gelmemesinde bir mana yoktur.

Kardeşlerim ile beraber dünyada seveceğim anne ve babacığım, oğlunuzun fikirlerini hakir görmeyin... Sizin pâk ve ulvî kalbinizin yabancı olan elim ve korkunç duygular bazı kalplerde yetişen yegâne mahsul olur.

Babacığım, hayatta muvaffakiyet yalnız aç kalmamakta değildir. Asıl muvaffakiyet göçüp gittikten sonra ardında bir eser bırakmaktır... Bu eseri meydana getirmek için saadeti memnu telâkki etmeli.

Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır. Ben herşeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim. Namınızı, memleketimizi ve namımı yükselteceğim. Gelecek nesiller bir Pirinçizâde ailesinin varolduğunu bilecekler ve bu ismi hürmet ve takdirle anacaklardır.

Siz haldeki saadetten mesulseniz, ben istikbaldeki şöhretimizi hazırlamakla meşgulüm...

Para kazanmak! Nasıl olsa ekmeğimi çıkarabilirim. Ne diyorum, birşey yapmak ölmez, yıkılmaz bir abide yaratmak, işte şair mefkûresi.

Şairlerin açlığı bile ne kadar büyük olduklarına delil değil mi? Hakikî şair ahlâksız değildir, faziletin ta kendisidir. Şair kafasında ticaret usulleri, para kazanmak için türlü kurnazlıklar yer alamaz. Şair edebiyat için çalışan bir çıraktır.

Hoş babacığım, bir gün gelecek ki —ah ondan evvel ölmezsem eğer— oğlunuzun şairliği ile iftihar edeceksiniz.

Sizin faziletlerinizi, cesaret ve kahramanlığınızı, sizin de anneciğim hassasiyetinizi, inceliğinizi cem'ettikten sonra beni çıkacağım tepeye tırmanmaktan kim menedebilir? Bende bu iman olduktan sonra, sizler beni teşçi'ettikten sonra bu muvaffakiyet bana mev'ud sayılmaz mı?

Niçin böyle bir şey yapmaya karar verdim. Geçen mektubumda bahsettiğim çirkinlik v.s.'nin benim için arzu ettiğim saadetin memnu'olduğunu gördüm...

Maddî şeylerden hazalmadığımı, sahtekârlıktan, dolandırıcılıktan, yalancı hedefler için didinmekten zevk almıyacağımı anladım. Benim için yaşamak bir saadet değil mütemadi bir say' ve gayret demektir. Mektepteki sevmediğim derslere çalışmak değil mefkûremin esrarını anlıyabilmek için sarfedeceğim gayrettir. Zannedersen ne deliyim ne de çocukça şeyler düşünecek bir yaştayım. Vaktinden evvel acı bir surette pişmiş bir meyveyim ki varlığında toplanan lezzeti şiirin ilâhi kalbinde göstereceğim.

Babacığım, oğlunuzun insan olmasını istiyor musunuz? Merak etmeyiniz, arzunuz yerine gelecek. Anneciğim, oğlunuzun gülmesini istiyor musunuz, gülecektir ve bu sefer samimi olarak gülecektir.

Sevgili ebeveynimle böyle ciddi meseleler üzerinde münakaşa etmek ne tatlı ne eğlenceli. Hürmetle ve uzun uzun ellerinizi öperim aziz, şefkatli, emsalsiz anne ve babacığım.

CAHİT

Galatasaray'dan sonra :

1931 yılında Galatasaray Lisesi'ni bitirdiler. Cahit Sıtkı, babasının arzusuna uyarak, o zaman Yıldız'da bulunan **Mülkiye Mektebi** (Siyasal Bilgiler Fakültesi) ne girdi. Mülkiye'nin 352 numaralı öğrencisi oldu. «Mektep yatılı ve üstelik Cahit daimi yatılıydı ama, talebeler, biten derslerle başlayacak mütalâa arasında birkaç saat serbest bırakıldığından» Ziya, istediği akşam üstü kendisine yeni şiirlerini okurdu.

Peyami Safa'nın üç yazısı :

Bu son şiirlerini, ayrıca, Peyami Safa'ya da göndermiş, düşüncelerini öğrenmek istemişti. Peyami Safa, Cumhuriyet gazetesinde bu vesileyle üç makale yazdı (*).

İlk eseri :

Bu şiirler, «Ömrümde Sükût» kitabında toplandı ve Semih Lûtfi'nin Sühulet Kütüphanesi tarafından yayınlandı. Cahit, bu ilk şiir kitabını «Büyük dostum» hitabıyla Peyami Safa'ya ithaf etmiştir.

Artık kendini tamamiyle şiire vermişti. Derslerine pek girmiyor, bu yüzden de başarılı olamıyordu. Lisede iken başladığı siğaraya, şimdi de içki eklenmişti. Ziya Osman Saba, Cahit'in, rakıyı ve daha başka şeyleri, kendi (Cahit'in) sözüyle «hayatı daha kesif yapmak için» hep şiir adına ve uğruna içtiğine işaret eder. Bir yandan da aşk ardında koşarak gününün geri kalan saatlarını doldururdu. «... Kendinden yaş yaş küçük kızların peşinde, benliğinin yarısı sanki daima âşık, öteki yarısı sanki daima sarhoş yaşadı». «... Beşiktaşlı'dan önce, hakkında şiir yazmamış olsa bile, böyle henüz göğüslüklü bir Kadıköylü'sü de vardı galiba. Sonra, ondört yaşındaki Beşiktaşlı geliyordu. Burhaniye'de askerliğini yaparken komşusu «Boşnak kızı» da aynı yaştaydı. Hemen sonra, gene askerliği sırasındaki kendi fâbiriyle «esmer güzeli yâr» inin «onyedi yaşlarında var yok» olduğunu yazdığı mektubu, 18 Temmuz 1943 tarihini taşıyor». «... Cahit, kendisinin, çirkin, hiçbir kızın beğenmeyeceği, beğenmeyeceği kadar çirkin olduğuna inanmıştı.» Ziya'ya şöyle diyordu : «Ben çirkinim, yetişkin kızlardan, beni beğenen olmaz. Onlar tecrübelidir. Ben, ancak, küçük yaştaki toy kızları elde edebilirim. Ancak onlar bana yüz verirler.» (11)

Mülkiye'den ayrılışı :

Babası, Cahit'in okumasını ve mutlaka mülkiyeyi bitirmesini arzuluyordu. Oğlunun rahatlıkla okuyabilmesi için kendisine ayda otuz lira gönderiyordu. Bu, o zamanlar için, büyük bir paraydı. Fakat, Cahit, yukarda da değindiğimiz gibi, derslere pek girmez ve çalışmazdı. Sınıfta kalışını, babası, hep şiire olan aşırı bağlılığından sanır, kendisiyle bu konuyu tartışırdı. Bir yaz döneminde, Diyarbakır'da, yine aynı ko-

(*) Şairimizin sanat dünyasına takdim ve kabul edilişinde önemli etkisi olan bu üç yazı için bakınız : 27.10.1932 - 5.11.1932 - 10.11.1932 tarihli «Cumhuriyet» gazetesi ve Şevket Beysanoğlu, «Cahit Sıtkı Tarancı», s. 21 - 33.

(11) Ziya Osman Saba, aynı yazı dizisi, Varlık, sayı : 442, s. 5 - 6.

nuyu tartışırlarken Cahit, babasına, «Bu yaldızlı kâğıt üzerinde ne diye bu kadar duruyorsun. Bak, Hüseyin Cahit'in de diploması yok» demiş, babası da «Artık o zamanlar geçti» cevabını vermişti. (12)

Cahit, yine kendi hayatını yaşamaktaydı. Böylece dört yıl geçmiş Mülkiye'yi bitiremeden ayrılmak zorunda kalmıştı. Diyarbakır'dan Ziya'ya yazdığı 15.9.1935 tarihli mektubunda diyor ki :

«Babam beni çok iyi karşıladı. Hemen hiç azarlamadı desem yalan söylemiş olmam. Lâkin benim mahcubiyetim, biliyorsnu, çok büyüktür.» (13).

İlk memuriyeti :

İstanbul'a dönüşünde bu defa **Yüksek Ticaret Okulu**'na yazıldı. Şimdi geceleri de hürdü. Bir pansiyonda kalıyordu. Aradan uzun bir süre geçti. Babası, Diyarbakır'da pirinç ekiminden çok zarar etmiş, maddî durumu sarsılmıştı. Eskisi gibi bol para gönderemiyordu. Cahit, bu sıkıntısını gidermek için bir memuriyet aramaya koyuldu. Yaşar Nabi'ye yazdığı 29.11.1936 günlü mektubunda, «Beş gün evvel Sümerbank'ın imtihanı vardı, girdim ve oldukça muvaffakiyetli cevaplar verdim. Senin de çalıştığını duyduğum Sümerbank'a girebildiğim takdirde tatbikini kendi kendime kararlaştırdığım dehşetli bir faaliyet programım var» (14) diyor. Sümerbank'a memur oldu. Fakat, memuriyet hayatı onu sıkıyor, hergün mesainin bitimini sabırsızlıkla bekliyordu. Bir taraftan da Cumhuriyet gazetesine hikâyeler yazıyordu (1937).

Bu memuriyet hayatı ancak bir yıl kadar sürebildi. Yaşar Nabi'ye yazdığı 7.12.1937 tarihli bir mektubunda, «Sümerbank'ta çalıştığımı biliyorsun, tuttular beni Karabük Fabrikasına verdiler. Tabii hemen istifayı bastım. Ne işim var orada? Onbeş gündür iş aramakla meşgulüm. Henüz bir şey de bulamadım. Gazetecilik de beni pek açmıyor. Mammafi başka iş bulamazsam son asılacağım kapı odur (15)» demektedir.

Cahit Paris'te :

Cahit, kendisini çok çabuk sevdirdi. Kısa bir süre içinde Nadir Nadi ile Doğan Nadi'nin de sevgisini kazandı. Böylece Cahit'e Paris yolu açıldı. Orada, hem Sciences Politiques'e devam edecek, hem de Cumhuriyet gazetesine hikâyeler, makaleler yazacaktı. 1938 yılı sonlarına

(12) Kızkardeşi Yıldız Köksal Cahit Sıtkıyı Anlatıyor, Konuşan : Mustafa Baydar, Varlık, sayı : 446, s. 10.

(13) Ziya'ya Mektuplar, s. 47.

(14) Varlık, sayı : 444, s. 9.

(15) Varlık, aynı sayı ve sayfa.

doğru Paris'e hareket etti. Orada, bir yandan derslerine devam ediyor, bir yandan da Paris Radyosu'nda Türkçe yayınları spikerliğini yapıyordu.

Paris'ten Ziya'ya yazdığı 1.2.1939 günlü mektubunda, Oktay Rifat'la beraber olduklarını bildiriyor ve «Paris'ten elbetteki memnunum. Gel-
diğime o kadar isabet etmişim ki! Avrupa'yı yalnız kitaplarla ve mec-
mua resimleriyle tanımak, tanımak sayılmaz. Gelip görmek şarttır⁽¹⁶⁾
diyor.

Cahit'e babasının ayda 50 lira gönderdiğini, Radyo'dan da 1800
frank aldığını, toplam olarak ayda eline 3500 frank geçtiğini de 28 Mart
1940 tarihli mektubundan öğrenmekteyiz⁽¹⁷⁾.

Yurda dönüş :

Fakat, çok geçmeden savaş tehlikesi belirdi. Hükümetin tebligatı
üzerine yol hazırlığına başlayan Cahit, 13 Haziran 1940 günü bir bisik-
lete atılarak Paris'ten ayrıldı.

Paris'i bombalanırken terk etmişti. Ziya'ya yazdığı bir mektubun-
da bu yolculuğu şöyle anlatır :

«Son hâdiseler üzerine, Paris'ten, Haziranın onüçünde ayrılmak zorunda kal-
dık. O günden beri, Fransa yollarında, bisikletle, bombardımanlar altında olan-
ca hızımızla kaçarak, on gün kadar yol aldık. Nihayet Bordeaux'ya vardık. Bu şe-
hirde, sefirle talebe müfettişimizi bulduk. Yirmi günden fazladır, işgal edilmemiş
bölgedeki, Dordogne vilâyetinin merkezi Périgueux'deyiz. Müfettişimiz de başımız-
da bulunduğu için, her ihtiyacımız temin ediliyor ve Allah'a şükür, hepimiz sıh-
hattayız. Parlak bir hayat sürüyoruz demeyeceğim; Türkiye'ye dönmekten ümit
kesmemeye çalışıyoruz işte. Zaten sefaret de bizi vatanımıza biran önce kavuş-
turmak için Fransız ve Alman makamları nezdinde teşebbüse geçmiş bulunmak-
tadır. Ben gene kendi bildiğimce çalışıyorum; birçok şiir yazdım. Onları sana oku-
mak için acele ediyorum»⁽¹⁸⁾.

Périgueux'tan sonra Lyon'a geldiler. Buradan, Ziya'ya yazdığı
25.8.1940 tarihli mektubunda diyor ki :

«... Oniki günden beridir ki, Lyon'dayız. Hükümet, bütün talebenin memle-
kete dönmesini kararlaştırmış, fakat dönüş tarihimizi Allah bilir. Şu var ki, daha
hiç değilse onbeş gün Lyon'dayız.»

«... Burada günlerimiz kahvede, sinemada geçiyor. İmkân oldukça ufak te-
fek kitaplar da alarak mütalâayı ihmal etmiyorum. Şiir faaliyeti ise kendiliğin-
den devam ediyor»⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁶⁾ Ziya'ya Mektuplar, s. 50.

⁽¹⁷⁾ Aynı eser, s. 57.

⁽¹⁸⁾ Aynı eser, s. 66.

⁽¹⁹⁾ Aynı eser, s. 67.

Yol arkadaşlarıyla birlikte Lyon'dan Cenevre'ye geçen Cahit, İsviçre'nin bu güzel şehrinde bir süre kaldıktan sonra yurda döndü.

Askerlik hayatı :

Cahit, yurda döner dönmez Diyarbakır'a geldi (Ekim/1940). İlk günleri, sevdiklerinin arasında bulunmaktan doğan sevinç içerisinde geçti. Sonraları can sıkıntısı kendini göstermeye başladı. Ayrıca, askerlik için yaptığı müracaatın uzaması, bu sıkıntıyı artırıyordu. Gündelik gazetelerden başka hiç bir şey okuyamıyor, hele şiir hiç yazamıyordu. Hâsılı, keyfi yerinde değildi. Buna rağmen, kışı babaevinde geçirdi. Nihayet, Mart/1941 de askere alındı. 12 Mart 1941 de hazırlık kıt'asına katılarak İzmir'de askerliğe başladı. Nisan ayı sonlarında Ankara'da Yedek Subay Okulu'na geçti. Altı aylık okul dönemi sonunda piyâde asteğmeni olarak Burhaniye'ye verildi. Alay'ın, 2. Tabur 5. Bölük komutanlığı emrinde görevine başladı. Nihayet 1942 yılı Ağustos'unda, Ilıca Sahil Muhafaza Taburu Emir Subaylığına atandı ve aynı tarihte teğmen oldu. 1943 yılı Ekim'inde terhis edildi.

Terhisten sonra :

Cahit, terhisten sonra İstanbul'a gitti. Babası Sıtkı Tarancı, daha önceden Diyarbakır'dan İstanbul'a taşınmış, Eminönü Yemiş semtinde yazıhane ve Beyoğlu'nda, Firuzaga'da bir apartıman katı kiralamıştı. Cahit, babasının yanında kalıyor, onun ticarî defterlerini tutuyordu.

Çok geçmeden kendini gene içkiye kaptırdı. Babası, oğlunun eve gecenin geç saatlerinde içkili gelmesine kızıyordu. Bunun üzerine, babaevinden ayrılan Cahit, Beyoğlu'nun göbeğinde tuttuğu bir pansiyonda kalmaya başladı. Artık, kendi başına buyruk, meyhanelerde keyfince içen, istediği yerlerde dolaşan bir kişi olmuştu. Gündüzleri, babasının yazıhanesinde çalışıyordu. Bu durum, 1944 yılı sonlarına kadar sürdü.

Cahit Ankara'da :

1944 yılı sonlarına doğru Ankara'ya giden Cahit, Anadolu Ajansı'nda mütercim oldu. Memnundu. Çünkü, dostlarının pek çoğu başkentte idi : Ahmet Muhip, Orhan Veli, Şahap Sıtkı, Melih Cevdet, Oktay Rif'at, Baki Süha, Ceyhun Atuf, Yaşar Nabi, Cevdet Kudret, Sabahattin Eyüpoğlu vesaire...

‘Ziya’ya yazdığı 4 Ocak 1945 günlü mektubunda,

«İşim fena değil; elime geçen para tam 157 lira 9 kuruştur. Evvelsi akşama kadar gündüzleri çalışıyordum. İki gündür gece mesaisi yapmaktayım, yani akşam yediden gece bir ilâ birbuçuğa kadar çalışıyorum. Bu çalışma şeklinin daha çok işime geleceğini takdir edersin. Bir kere akşamın o tehlikeli saatlerinde meyhanede ifna-yı ten edeceğime Ajansta ıslâh-ı hal ederim; saniyen bütün gün boş olduğuma göre, şiirle, hikâyeyle ve tercümeyle uğraşmaya vakit bulabilirim»⁽²⁰⁾ diyor. Fakat, ne yazık ki ıslâh-ı hal edemedi, içkiye devam etti.

Cahit, o yaz, **Otuz Beş Yaş** şiiri üzerinde çalışıyordu. Şiirin, mutlaka yedi kıta ve her kıtanın da beşer mısra olmasını, böylece, yazıldığı yaşa ve adına uygun düşmesini gerekli buluyordu. Nihayet, şiir tamamlandı ve büyük bir emek verdiği bu şiirle, o yıl CHP şiir ödülünü kazandı.

Bir süre sonra Cahit, Anadolu Ajansı’ndaki görevinden ayrılarak Toprak Mahsulleri Ofisi’ne geçti. Bu yeni memuriyetine de ısınmadı. Bu defa Çalışma Bakanlığı’nda —o gün için iyi sayılabilecek— bir mütercimlik kadrosuna tayin edildi. Baki Süha Ediboğlu’nun beyanına göre, Cahit, «Artık kısmen, muntazam sayılabilecek bir hayat sürüyor, ailesi ve babası ile görüşüyor, mektuplaşıyor, işine zamanında gidiyor, zamanında çıkıyor, ancak akşam üstleri şaşmaz ve değişmez bir intizamla saat 6 sularında Ankara’da Büyükpostanenin yanındaki Şükran lokantasına devam ediyordu. Burası lokanta ile meyhane arası sevimli bir yerdi. Ancak 20-25 kişiyi alabilecek büyüklükte olan Şükran lokantasının belli başlı müşterileri şairler, hikâyeciler, gazeteciler ve sayıları birkaçı geçmiyen ressam-lardan ibaretti.» Ediboğlu’nu dinlemeye devam edelim :

«Akşam üstleri Cahit hepimizden evvel meyhaneye gelir, her zaman oturduğu köşedeki masaya geçer, ilk kadehini söyler ve bizleri beklemeye başlardı. Dakikalar ilerledikçe şairler, gazeteciler sökün etmeye başlardı. Cahit’ten sonra hemen Şahap Sıtkı gelir, onu Ahmet Muhip Dranas, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Fethi Giray, Mehmet Kemal takip ederdi. Akşam üstleri saat yediye bazan sekize kadar Ankara Radyosunda çalıştığım için en geç ben giderdim. Meyhaneye girdiğim zaman bütün arkadaşları çoğunlukla az çok yüklerini almış, yüzleri kulakları kızarmış, münakaşa eder halde bulurdum.

Ben masaya oturduktan sonra ‘nerede idin? nerede kaldın yahu?’ gibi âdeta bir ağızdan sorulan sualleri birer birer cevaplandırırdım. Bu arada, Cahit hemen masayı temizlettirir, yeni mezeler ısmarlar bir şişe daha açmalarını söylerdi. Şairler masasının şefi Cahit’ti. Çünkü Şükran lokantasında kredi ile yiyip içebiliyor ve birçoklarımıza da kefil oluyordu. Şimdi hatırlıhyabildiğim kadar, Cahit’in mey-

(20) Aynı eser, s. 205.

hanede o zamana göre 100-150 lira arası kredisi vardı. Ay başlarında maaşını alır almaz hemen meyhaneye koşar, müşterek borçlarımızı öder, daha sonra da bizlerden, senin şu kadar, senin şu kadar borcun var diyerek hesapları tahsil ederdi.

Şükran meyhanesi, hepimiz için hem ucuz bir demlenme yeri oluyor, hem de şiirlerimizi, hikâyelerimizi orada okuyor, tartışıyor, bazan sert, bazan tatlı sohbetler ediyorduk. İçimizde sert, kavgacı mizaçlı arkadaşlar da vardı. Onları birkaç kadehten sonra idare etmek bazan çok zor oluyordu. Cahit'in böyle sert, sonu tatsızlıkla bitecek tartışmalarda hiç sesi çıkmaz, usulcacık kadehini yudumlar, bazan lafa karışarak tarafları sükûnete dâvet eder, çok üzüldüğünü, meyhanenin diğer müşterilerini rahatsız ettiğimizi yumuşak hattâ yalvaran bir sesle arkadaşlara hatırlatırdı»²¹⁾.

Evlilik hayatı :

Ziya Osman Saba, şairimizin evlenişini şöyle anlatıyor :

«Şimdi yeni bir haber alma devresi başlamıştı. Aldığım bu haberlere göre, Cahit, bu sefer, görevli bulunduğu vekâlette bir bayana âşıktı. Hoş, bunu, o zaman biribiri arkasına yazdığı aşk şiirleri de haber veriyordu ya!... İçimden, 'Cahit yeni bir şiir kaynağı buldu' diyordum. Ama bu aşk, öyle birkaç şiir vesilesi, gönül eğlencesi olacağa benzemiyor; iş, bilinen deyimle 'kızı babasından istemeye' kadar, varıyor, bu işte de, hep Ankara'ya gidip gelenlerden işte geldiğim ve bir yandan da yeni şiirlere vesile olmaktan geri kalmadığımı gördüğüm türlü zorluklar çıkıyor; Cahit, bu zorluklar içinde, sevgilisine kavuşmak için çırpınırken, muhakkak, yalnız, yazdığı şiirlerle avunabiliyor, nihayet bir davetiye, 'Kızımız Cavidan Tınaz'la oğlumuz Cahit Sıtkı Tarancı'nın 4 Temmuz 1951 Çarşamba günü, Ankara Halkevi'nde yapılacak nikâh törenlerine şeref vermenizi rica eder' ken bütün bu zorlukların da yenildiğini bildirmiş oluyor ve şiir bu zaferi,

Aşk ile koskoca dağları düz ettim

Avladım sonunda o civan keklîği

mısralarıyla kutluyordu.

Artık, yeni evli Cahit —hep bana anlattıklarına göre— hanımının hayırlı tesiri ve nüfuzıyla rakıyı bırakmış veya çok azaltmış, o yol kesici meyhanelerin önünden cesaretle geçerek, evine, karısına, biran önce kavuşmaya bakıyordu. Artık, yeni evli Cahit —hep şiirlerine göre— mazbut bir ev erkeği olmaya gayret ediyor, bugün hepsi Düşten Güzel'deki bu şiirlerin hemen hepsi de her halde bundan tam bir biçim kaygısıyla yazılmış oluyordu»⁽²²⁾.

Zahir Güvemli diyor ki :

«Bir iş için Ankara'ya gitmiştim. Cahit'in Çalışma Bakanlığı'nda çalıştığını biliyordum. Onu aradım. Buldum. Behçet Necatigil ve diğer bir arkadaşla çıktık. Yemeğe beraber gittik. Cahit yemekte şarap bile içmedi. Gayet sık ve temiz

(21) Baki Süha Ediboğlu, «**Bizim Kuşak ve Ötekiler**», s. 115 v.d.

(22) Ziya Osman Saba, **Cahit'le Günlerimiz**, Varlık, sayı: 444, s. 7.

giyiniyordu. Üzerinde evliliğinin bütün intizamı, şefkatli bir kadın elinin bütün titizliği görünüyordu. Hayatında mühim bir inkılâp olmuştu. Görüşmediğimiz son yıllarda evlenmişti. Eşine hayrandı ve onu çok seviyordu :

— Düşün kardeşim, bütün saadetimi ona borçluyum. Bak beni ne yaptı!...» (23).

Ne yazık ki bu mutlu hayat çok sürmedi. 1954 yılı Ocak ayının sonlarına doğru hastalandı.

Hastalığı ve ölümü :

Şairimizin hastalık günlerini, değerli yazar ve şair M. Sunullah Arısoy'dan dinliyelim :

«Yanılmıyorsam, postahanenin oralarda karşılaştıydık bir öğle üzeri. Yorgun, üzgün görünüyordu. Rengi hafiften soluktu. Her karşılaşmamızda, önce bütün yüzünü kaplayan çocuksu edasıyla güler, sonra tutar, sanki uzun yıllar özlemimizi çekiyormuşuz gibi, yanaklarımdan öperdi. 'Nasılsın?' derdi, 'iyimisin?'. O gün gülmediğini, yanaklarımdan öpmediğini hatırlıyorum.

'Hasta mısın üstadım? Görünmedin...' dediydim.

Yüzünü buruşturdu. Sıkıntılı sıkıntılı başını iki yana salladı :

'Hastayım, dedi, istirahatliyim. Kalbimde bir sıkıntı var. Hastaneden dönüyordum. Bir müddet istirahat etmem lâzımmış. Belki de, hastaneye yatacağım...'

Gene sıkıntılı sıkıntılı yüzünü buruşturdu. Büyük bir karamsarlık içinde olduğu belliydi. Dilimin döndüğünce O'na umut vermeğe çalıştım. Gözlerimin içine baktı. Gülümsedi. Ama bu gülümsemesi çocuksu değildi. Acıydı. İçim burkular gibi oldu.

'Üzme kendini üstadım, dedim, gelip geçici bir şeydir bu... Dediklerini yap doktorların, geçer gider...'

Gene başını salladı. Ayrıldık. Yüreğim karalanır gibi olmuştu. Ardından bir süre baktım. Sonra arkadaşlara söyledim. Akşam toplanmış konuşuyorduk. Bir karanlıktır gelip ortamıza çöküvermişti. Belli belirsiz bir acı, içlerimizi yakar gibiydi. Önce sustuk. Sonra, tuttuk hep Cahit Ağabeyden konuştuk. Birbirimizi umutlandırmak ister gibi bir halimiz vardı.

Edebiyatçılar Derneği'ni O'nun Başkanlığında kurmuştuk. Üniversitelerin Öğrenci Dernekleri ile işbirliği yapıp, Edebiyat geceleri tertipliyorduk. Bu gecelerin çoğunu Siyasal Bilgiler ile yapmıştık. En yakın ilgiyi bu fakülte göstermişti. Toplantılara geliyordu. Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Öğrenci Dernekleri ile birlikte hazırladığımız bir program, 'Yeni Türk Edebiyatından Örnekler' adını taşıyordu. Cahit Ağabey, öyle her seferinde kürsiye çıkıp şiir okumak istemezdi. Doğrusu şiiri de iyi okuyamıyordu. Bunu da biliyordu. 'Sen oku şiirimi' derdi. 'Olmaz, derdim, birini siz okuyun, öbürlerini okurum ben...' O gece de gelecek, bir şiirini okuyacaktı. Programı ben takdim ediyordum. Gelmedi. Az bekledik. Sonra programa başladık. Sıra O'na geliyordu. Gözüm, kapıdaydı. Sırasına, bir iki kişi kalmıştı ki, hatırlıyamıyorum, biri kürsünün yanına gelip kulağıma eğildi :

(23) Zahir Güvemli, «Cahit Sıtkı Tarancı İçin», Varlık, sayı : 441, s. 11.

'Cahit Sıtkı hastalanmış, hastaneye kalkmış, gelemeyecekmış' dedi. Dondum kaldım. Salonu, salkın saçak dolduran yüzlerce gencin gözü Cahit Sıtkı'yı arıyordu. Tanımayanlar, ön sırada oturanlardan hangisinin Cahit Sıtkı olduğunu soruyordu. Bilenler, tanıyanlar, durup durup kapıya bakıyorlardı. Sıra O'na gelmişti. Dinleyicilere birşeyler söylemek gerekirdi.

'Son dakikada aldığım bir habere göre' diye başladım. 'Yeni Türk Şiirinin büyük ustası Cahit Sıtkı Tarancı âni bir rahatsızlığı dolayısıyla gecemize katılmıyacaktı. O'nun okuyacağı şiiri izin verirsiniz ben sunayım sizlere...'

Belliydi ki bu 'âni rahatsızlaşma' ya kimseler inanmamıştı. Alışılmış şeydi bunlar. Ünlü, önemli kişiler toplantılara gelmek istemedikleri ya da görevlerinden ayrılacakları zaman bulunan nedenler hep sağlık durumuyla ilgili olurdu. Bunu da öyle sanmakta, doğrusunu söylemek gerekir, dinleyicilerin hakkı vardı. Şiiri okudum, sonra da «Korkunç Güzel» i okudum.

Gece, Cahit Sıtkı'ya sevgi gösterileriyle bitti, diyebilirim. Ertesi günü, Suat Taşer, Zihni Hazinedaroğlu, Avni Dökmeci, bir de ben Nümune Hastanesinin yolunu tuttuk. Bir yere uğramamı gerekiyordu. Onlar benden önce hastaneye girdiler. Ben sonradan gittim. Kapıda bulamadım onları. Cahit Ağabeyin yanındalardı diye düşündüm, odasını buldum. O günlerde Yahya Kemal de Nümune Hastanesinde yatıyordu. Odaya girince, Cahit Ağabeyi, başının arkasına bir yastık koymuş, elinde bir kitap, ya da gazete okurken bulacağımı sanıyordum. Nerden bilirdim ki... Koridordaki beyaz gömleklilerden birine sordum. 'Şu kapı' dedi. Vurdum kapıyı girdim içeri. İki yataklı bir odaydı. Cahit Ağabey uyuyor gibiydi. Kapı yanında bir hanım oturuyordu. Parmaklarını dudaklarına götürdü: 'Susss' dedi. Uyuyor sandım. Sessizce geri çekilip, kapıdan çıkıyordum ki, gözlerini açtı. Gördü beni. Ağlamaklı yürek parçalayıcı bir ses çıkardı. 'Olmaz artık dediler, gördü sizi, gidin yanına...' Yatağının yanına vardım. Elini öpmek üzere uzandım. Sağ yanı kımıldamıyordu. 'Nasılsın Ağabey?' dedim. Karışık sesler çıkardı. Başının üstünde bir buz torbası vardı. Çarpılmış gibi oldum. Daha bir hafta kadar önce, yolda gördüğüm, konuştuğum Cahit Ağabey miydi bu? Bu, yatağa birden mihlanırmış gibi yatıveren, kişi, bizim sevdiğimiz, dostumuz, ağabeyimiz, üstadımız Cahit Sıtkı mıydı? O anların şaşkınlığını, etkisini, sarhoşluğa benzer havasını anlatmaya ne kalemim, ne gücüm yeter! Ne diyeceğimi, ne yapacağımı şaşırmış kalmıştım. Bu sonuca o kadar hazırlıksızdım ki... Kendimi toparlamağa çalıştım.

'Yok birşey be Cahit Ağabey!' dedim. 'Geçer bu da... Üzme kendini!...' Karanlık karanlık, acı acı, ağlamaklı bir, güldü. Heyecanlıydı. Yanında çok durmak da iyi değildi. 'Gelirim ben gene' dedim. Odadan nasıl çıktığımı bilemiyorum. Bu işin nedenini, nasılını anlatacak birini arıyordum. Kapıdan çıkınca, soluk sarı, bitik bir yüzle karşılaştım. Baktım ona, tanımadım.

'Ya Sunullah Bey! dedi, gördünüz mü olanları?'

O soluk sarı yüzlü, bitik, ufak kadın konuşuyordu. Bir daha baktım, tanımadım. Konuşunca anladım ki Cahit Ağabeyin karısıydı. Cavidan Tarancı! Ben onu daha önce biliyordum. Yüzünden sağlık, saadet fışkıran, toplu, neş'eli, güleç, hareketli bir kadındı. Bir insanın, bu kadar kısa süre içinde böylesine tanınmaz bir biçime gireceğini, dünyada aklım kesmezdi. Ne var ki, gerçek de, işte ta kar-

şundaydı. Cahit Ağabeyin, hattâ yanında biraz ufak kaldığı Cavidan Tarancı, bu bitik, bu soluk sarı, bu ufalmış, bu yüz çizgilerine kadar her yanı değişmiş kadın mıydı? İnanılması güç bir gerçektir bu. Ama yazık ki, gerçektir.

Bu acıklı hikâye 1954 yılı Ocak ayının ikinci yarısında geçiyordu. O günlerde de, Otuz Beş Yaş'ın dördüncü baskısı için Yaşar Nabi, Cahit Sıtkı'ya mektup yazmış, telif hakkını da İş Bankası ile havale etmişti.

Yaşar Nabi'den aldığım 25.1.1954 tarihli mektup şöyle başlıyordu :

'Kardeşim,

Dün Dünya gazetesinde bir haber okudum ve beynimden vurulmuşa döndüm : Cahit Sıtkı Tarancı'ya tam felç geldiğini ve hastaneye kaldırıldığını yazıyordu. Fakat başka gazetelerde ve bugünkü gazetelerde hiç bir şey yok. Acaba doğru mu, diye tereddüt ettim. Halbuki tuhaf bir tesadüfle ona Cumartesi günü mektup yazmış ve baskıya verilmiş olan Otuz Beş Yaş'ın dördüncü tabı için lirayı İş Bankası ile havale ettiğimi bildirmiştin.'

Mektubun daha aşağısında, telif hakkının eşine ödenmesi için bilgi istiyor ve, 'çok üzüntü içinde yazıyorum bu mektubu ve haberinizi bekliyorum' diyor.

Gerekli bilgiyi telgraf ve telefonla vermiştim. Haber acılığı derecesinde gerçektir. Cahit Sıtkı, Yaşar Nabi'nin kendisine yazdığı son mektubu okuyamamıştır.

Bundan sonra günler hep acılı geçti. Cahit Sıtkı, hastaneden evine getirilinceye kadar, eşi gece gündüz yanında kaldı. Yanılmıyorsam bu üç ay kadar sürdü. Üç ay, başının ucundan ayrılmayan Cavidan Tarancı'nın, Cahit Sıtkı için nasıl anlatılmaz bir güven kaynağı olduğunu belirtmek isterim. Annesi, kız kardeşi, hep yanında, etrafındaydılar. Doktorlar uzunca bir süre, kimseyi yanına sokmadılar. Sevdiklerini, yakın dostlarını gördükçe heyecanlanıyordu. Zararlı olurmuş. Ondan, hastane kapısına gidip, karısından bilgi alıyorduk.

O sıralar hafızası da yitmişti. Konuşulanların çoğunu anlamıyordu. Durup durup, gülmeyle ağlama arası, sesler çıkarıyordu. Tüyler ürpertici bir hali vardı. Çok karamsardı.

Sonra İstanbul'a nakline karar verildi. Gideceği gün, Suat Taşer, Salim Şengül, bir de ben evine gittik. Epey fark etmişti. İlk günlerdeki gibi değildi. Değildi ama, gene konuşulanları seçemiyordu. Bize bakıp bakıp ağlıyordu. Ona dilimin döndüğünce güç vermek istedim. 'Bak üstadım, dedim, İstanbul'a gidiyorsun, orada büyük doktorlar var, onlar seni iyi eder, daha şimdiden iyisin, bak güzelleşmişsin, bir şeyin yok.'

Bütün bu sözler, kendimizi aldatmaktan, bile bile aldatmaktan başka bir şey değildi. O akşam, Cahit Sıtkı'yı İstanbul'a yolcu ettik ⁽²⁴⁾».

Onu, Nişantası, İşçi Sigortaları Hastanesi'ne yatırdılar. Kendisini birkaç defa ziyaret eden, en eski arkadaşı ve aziz dostu, rahmetli Ziya Osman Saba, buna dair intibalarını şöyle anlatır :

(24) M. Sunullah Arısoy, «Bir Avuç Anı», Varlık, sayı : 442, s. 14 v.d.

«... Beni birden tanıyamamış gibi baktı, sonra yaklaşmamla, aramızda birkaç metre kalmasıyla, tüyler ürpertici, kulaklarımdan gitmiyecek bir sesle bağır-
maya başladı. Demek o ses bütün konuşması olmuştı. O sese, bir eski arkadaşını
görmekteki sevincini, onunla konuşamamaktaki ıstırabını, belki, o arkadaşı gör-
mesiyle dilinin çözülürmesi ümidini bile katıyor; ondan, ağzını açabildiği ka-
dar açmış, sevinçle bağırır gibiyken bir yandan da hıçkırıyor, hıçkırırken de Tan-
rıya yalvarmaktan geri kalmıyordu. Boyunu sarılmakla susturabilmişim. San-
ki o ses de birden göz yaşı oluverip görmiyeli büsbütün mahzunlaşmış gözlerin-
den, biribiri arkasına yuvarlanmaya başlamıştı. Bir eski arkadaşını görmesi de
beklediği mucizeyi yaratmamış, olanca sesiyle bağırmasına, kıpırdamayı, bütün
gücüyle bir daha denemiş olmasına rağmen, ne dilini bağlayan uğursuz düğümü
çözebilmişti, ne elini kolunu saran bağları...»

«Odada yalnız annesi vardı... Arife Hanım, ençok oğlunun iştahsızlığından,
az yemesinden şikâyet ediyor, 'Üç yaşındaki bir çocuk bile Cahit'ten çok yer' di-
yordu. İstanbul'a Cahit'in, profesör Frank'a gösterilmesi, bir konsültasyon yapıl-
ması için gelinmişti. Annenin söylediğine göre: 'Babası her türlü fedakârlığı ya-
pacak; doktorlar, Avrupa'da tedavisine lüzum gösterirlerse, Avrupa'ya da gönde-
recekti.' Konuştuklarımızı dinleyen Cahit, yavaş yavaş sükunet bulmuş, hattâ ara-
sıra tasvibedici sesler çıkarır, gülümser bile olmuştı (25).»

İstanbul'da az kaldı. Doktorlar, iyi olmaz demişlerdi. Oradan Di-
yarbakır'a getirildi (26). Cahit, babaevinde, doğduğu odada, bu defa has-
ta olarak yatıyordu. Burada bir yıl kadar kaldı ve bu süre içinde esaslı
hiçbir tedavi görmedi. Birkaç defa ziyaretine gittim. Hasta yatağında
resimlerini çektirdik. İki defa da «**Cahit Sıtkı Tarancı Günü**» düzenle-
dik (27). Kendisine gösterilen ilgiden çok sevinirdi. Tertiplenen bu gün-
lerden biri münasebetiyle kendisini ziyaret eden Remzi İnanç arkada-
şımız —o tarihlerde Lise'de öğrenciydi— anılarını şöyle anlatır :

«Diyarbakır'da baharın dört dörtlük hükmünü sürdürdüğü bir gündü. He-
men belirtelim ki, camın Diyarbakır, mevsimlerin de hakkını yeterince tanıyan
bir ildir; il değil bir ülkedir..

İşte böyle bir günde, koltuğumuzda Cahit Sıtkı'nın kapı kadar büyütülmüş
bir resmi, elimizde o güzelim bahar çiçeklerinden bir demet, büyük ve iki katlı
eski bir Diyarbakır evinin kapısını çaldık.

Cahit Sıtkı'yı görmeye gidiyorduk.

Akşamın eli kulağındaydı.

İçeri alındık. Soyluluğu ve insanlığıyla gerçek bir Diyarbakır hanımefendisi
olan annesi Arife Hanım bizi Cahit Sıtkı'nın yattığı odaya götürdü. Cahit'in kar-
yolası pencereye yakın bir yerde kurulmuştu. İkinci sonu güneşi, genişçe odada,

(25) Aynı yazı dizisi, Varlık, sayı : 444, s. 7.

(26) Sıtkı Tarancı, birkaç yıl İstanbul'da kalmış, ticaret hayatında umduğunu bu-
lamayınca tekrar Diyarbakır'a dönmüştü.

(27) Her iki günü de, **Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği** —o tarihlerde,
Diyarbakır Kültür Derneği— ile Lise müştereken düzenlemişlerdi.

yaşlı ve müşfik bir dost eli gibi geziniyordu. Cahit Sıtkı'yı ilk kez görüyordum. O küçük bünyesine geniş gelen yatağında kendini zorladı. Beni ilkten saran çekik ve kahverengi gözleri oldu. Bizi coşkuyla izlerken annesi ona yöneldi :

— Cahit, dedi, bak lisesi gençler bugün seni anmışlar, bu da senin büyültülmüş resmin.

Yanındaki arkadaş büyük ruleyi açarken, çiçek demetini Cahit Sıtkı'ya uzattım. Daha doğrusu yatağına bıraktım. O ana kadar belirsiz ve bir miktar merakla bizi izleyen o kahverengi gözlerinde birden birşeyler oldu. Ve bir daha inandım ki, mutluluğu en güzel belirleyen ve anlatan gözlerdir. Evet, mutluluğu ve de mutsuzluğu.. O, ağlamakla inlemek, ya da mutluluğunu haykırmak telâşını içeren garip sesleri duyunca irkilmiş ve şaşırmışım. Yılların söz ustası Cahit Sıtkı, şimdi konuşmıyor, söyleyemiyordu.. Bu durum çok dokunmuştu bize. O gün fazla oturamadık yanında (28).

Eşi Cavidan Tarancı, Ankara'dan Diyarbakır'a uçakla özel bir doktor göndermişti. Cahit'i muayene eden doktor, burada kalmasını doğru bulmadı. 7 Ekim 1955 Cuma günü Diyarbakır'dan Ankara'ya gönderilen Cahit, Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi'ne yatırıldı. Bu hastanede yer temini de pek kolay olmamıştı. «Tıp Fakültesi Hastanesi'nde bu çeşit hastalıklar için fizik tedavisi yapıldığı, bunların çoğundan olumlu sonuçlar alındığı öğrenilmişti.»

Bu hastanede yer sağlamak konusunda, Samed Ağaoğlu'nun yardımını anmak gerekir. Ağaoğlu, Cahit Sıtkı'nın da yakın arkadaşıydı. Onun ilgisi, Tıp Fakültesi Fizyoterapi Kliniğinde iki yataklı bir odanın Cahit Sıtkı için ayrılmasını sağladı.» Cahit, Viyana'ya gönderildiği 6 Eylül 1956 Çarşamba gününe kadar, ikişer, üçer aylık fasılalarla bu klinikte tedavi gördü. Bu tedavi süresi içinde onu sık sık ziyaret eden M. Sunullah Arısoy'un anılarını okumaya devam edelim :

«... Onbir aylık bu tedavi süresi hep umutlar içinde geçmiştir. Tedaviye başlandıktan bir süre sonra, sevindirici gelişmeler de gördük. Bunu kendisi de görüyordu. Hepimiz gittikçe umutlanıyorduk. Doktorlar, hastalığı gerektiğinden çok, eskimiş buluyorlar, bunun için tedavisinin uzun süreceğini söylüyorlardı. Gerçi, kesin olarak iyileşeceğine dair söyledikleri bir şey yoktu ama, bütün bütün umutsuz da görünmüyorlardı. Hafızası tamamen yerine gelmişti. Herkesi tanıyor, her söyleneni anlıyor, gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları okuyabiliyor, adını görünce gösteriyordu. Yazıların tümünü okuyamıyordu. Yoruluyordu her halde. Ama okutup, dinliyordu. Konuşulanları, sıkıntısız anlamaya başlamıştı. Geçmiş yıllara ait bütün anılarını, olanca tazeliğiyle hatırladığı belliydi. Hastalığından önce, bütün şiirlerini ezbere bilirdi. Bu yönden bana çıkmıştı da, 'Neden ezbere okumuyorsun şiirlerini, demişti, olmaz böyle şey!' Gene de bütün şiirleri ezberindeydi.

(28) Remzi İnanç, «Cahit Sıtkı Deyince», Tarancı Dergisi, sayı : 1, s. 11.

Cahit Sıtkı Tarancı (1931)

Hastalığının gereklerine alışmış da görünüyordu. Cahit Sıtkı'nın, hastalığına karşı gösterdiği sabrı, hiç birimiz gösteremedik. Bu peygamberlere lâayık bir sabırdır. O'nun gösterdiği mısilsiz sabırdır ki, bize ümit veriyordu.

Felçli sağ ayağını hareket ettirmeğe, bükülü kalan kolunu bir dereceye kadar oynatmağa başlamıştı. Dağılık kelimeleri söylemeğe çalışıyordu. Bir aralık bu kelimeler onbeş yirmiyi bulmuştu.»

«İki üç ayda bir hastaneden çıkıp evine geliyor, dinleniyor, evde yalnız banyo ile masaj yapıyor, sonra tekrar hastaneye yatıyordu. Hastaneye ısınmıştı. Günü dolunca gitmek istiyordu. Yüzüne renk gelmişti. Daha bir güzelleşmiş, toplanmıştı. Son zamanlarına doğru, evin içinde, koluna girilerek, bir on adım yürüyebiliyordu. Buna çok seviniyordu. Hepimiz seviniyorduk. Artık, o ilk zamanların 'marazi' ağlamaları da kalmamıştı. Dileklerini, işaretlerle anlatabiliyordu. Umutlu umutlu gülebiliyordu. Yemeklerini hep karısının yedirmesini isterdi. Bundan anlatılmaz bir zevk duyuyordu. O şefkat, o sevgi, o itina, o dikkat, kendisine bir çeşit yaşama gücü veriyordu.

Sık sık hastaneye giderdim. Pazar günleri, hafta arasında öğle üzerleri.. (Yazık ki, bir süre sonra son derece üzücü kişisel kaygılarımdan ötürü Cahit Ağabeyi yoklıyamadım). Her gidişimde ona şiirler okurdum.

Başucunda, hep üç şiir kitabı dururdu : Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Bütün Şiirleri... Orhan Veli'den başkasının şiirlerini pek dinlemek istemezdi. En çok Otuz Beş Yaş'dan şiir okumamı isterdi. Bir saat, bir buçuk saat ona sürekli şiirler okurdum. Önce şiirin adını söylerdim. «Okuyayım mı bunu?» derdim. Beğendiğı, sevdiğı bir şiir ise başını sallar, güler, «evet» anlamına bir ses çıkarırdı. Okurdum. Bazı şiirler için «cık» derdi. «Hayal ettiğim şey» şiirinin adını söyleyince güler, muhabbetle karısına bakar, «oku» işareti yapardı. Her seferinde «Abbas»ı okurdum. «Desem ki»yi okurdum. «Bugün Hava Berrak»ı okurdum. Ve daha başkalarını.. Sonra Orhan Veli'den okuturdu. Dikkatli dikkatli dinlerdi. «Başkasından?» derdim, «cık» derdi. Başucunda pencere vardı. Pencereden hiç «Gün eksilmez» di. Denemek için şiirlerini okurken, bir mısra atlasam ya da noksan bir kelime okusam, kelimelerin yerini değiştirsem, hemen anlam, elini sallar, «hımmm!» derdi. Bilirdi. Bu derece hafızası yerindeydi.

Varlık'ın, «Okuyucuların Beğendikleri» soruşturmasını ilgiyle takip ediyordu. Her sayı gelince, eşi, soruşturmada geçen adının altlarını kırmızı kalemle çiziyor, sayıyor, toplamı üzerine yazıyordu. Alıp onlara bakıyordu. Unutulmadığını görmek, sevildiğini, anıldığını görmek onu heyecanlandırıyor, ağlatıyordu.

Ona : «Bak, diyordum üstadım, kaç yıldır tek mısraın çıkmıyor. Görüyor musun, nasıl seviliyorsun? Nasıl unutulmuyorsun? güçlü şair işte böyle olur. Birtakım küçük budalalar da, değişik adlarla, kendilerini yazıp gönderiyorlar, bak sonuca.. Sen yazmadığından beri sürekli yazarlar var, bir onların gördüğü ilgiye, bir kendine bak...»

Gülüyordu (29)».

(29) M. Sunullah Arısoy, «Bir Avuç Anı», Varlık, sayı : 442, s. 15-16.

Bu arada, çeşitli gazete ve dergilerde, şairimiz için çeşitli yazılar yayımlanıyordu. **Yeni İstanbul Gazetesi**'nde şair Celâl Sılay, «**Tarancı İçin**» başlıklı yazısında şunları yazıyordu :

Yazının Osmanlıca, düşüncenin alaturka, duygunun gül ile bülbül olduğu yıllar, 1925-1930 yılları.. Yazıya Türkçeyi, düşünceye Batıyı, duyguya gerçeği getiren şair, Cahit Sıtkı Tarancı hastadır.

**

Bu otuz yıl, o şair bize dilimizden düşmez şiirler verdi; vakit ile bizim aramıza girdi; eşya ile, ölüm-dirim, sevinç-acı ile aramıza girdi; içimizde geçen, dışımızda akan şeyleri sevmenin, anlamının dilini öğretti.

Yaprak yaprak ağacı, kanat kanat kuşu, damla damla yağmuru, cam cam pencereyi kelimelerin içine aldı, düşüncelerimizden geçirdi, duygularımıza yerleş-tirdi.

Bu zor işi başaran sanatçı, hastadır.

**

Ağaç, kuş, dam neye yarar! diyenler için, bu hasta üstüne konuşmak da bir şeye yaramaz; ama o çevremizi dolduran bu varlıkların kelimeye geçirilmesinin ne demek olduğunu bilenler için, bu işi üstüne alan, sonra bunu başaran sanat-çının hastalığı, yürekler parçalayacak bir acı yaratır.

Kişiliğin, dünyanın herhangi bir yerinde çöken dam için duyulacak etkiye bağlı, bir ilgi işi olduğunu, dünyanın o herhangi bir yerinde çöken damı anlamak için, işe, çevremizi kuşatan insan, eşya, vakıdan başlanacağını, bu şeyler arasın-daki şiir dokusunu kelimelerin yapacağını, bu kelimelerin atom zerrelere gibi eş-yadan insana, insandan vakaya atlayarak bir çığ gibi bütün dünyayı saran bir gök olduğunu kişilikten irak olanlara anlatmak zor.

Gitti gelmez bahar yeli
Şarkılar yarıda kaldı
Bütün bahçeler kilitli
Anahtar Tanrıda kaldı
Geldi çattı en son ölmek
Ne bir yemiş, ne bir çiçek
Yanıyor güneşte petek
Bütün bal arıda kaldı.

Diyenin neler diyebildiğini, anlamayana anlatmak zor.

Şarkılar yarıda kaldı.

Diyen şairin şarkıları dudaklarında titriyor. Dilinden söz yerine gözünden yaş akıyor; iki yıldır yerinden kımıldayamadan :

Ne doğan güne hükümüm geçer
Ne halden anlayan bulunur
Ah aklımdan ölümüm geçer
Sonra bu kuş bu bahçe bu nur

diye sayıklıyor.

**

Toprak ve deniz, çiçek ve nebat, insan ve hayvan varlığın her parçası üzerinde, özlemlerin en acısı ile dolaşan güzel duygusu, yerinden kımıldayamaz bir vücudun içine kitlenmiş, dili değil, başı bile dönmeden, gözleri.. Salt gözleri pencereden, özlemle, esintiler dolu dünyaya bakıyor :

**Bu kanat çırpış neden,
Cama vuracak ne var,
Ey eski hatıralar**

O yatakta, o acı ile, öylece kıvranan o baş yüreklerin en merdi ile temiz, omuzların en namuslusu üstünde dik, alınların en akı ile parlak yaşadı.

O başın içinden çıktı Türkçe dilinin en güzel deyişleri :

**Kuşlar gelir konar pencereme
Penceremden kuşlar uçar gider
Bu kanat sesi, bu hengâme
Kâh müjde olur, kâh kara haber.**

Cahit Sıtkıya bir müjde vermek. Hiç mi çaresi yok? Bu tıp, bu ilim, bu laboratuvarlar, bu çalışmalar boşuna mı?

Hepimizin yüreklerimize tohumlarını ayrı ayrı attığı bu güzel sözlerin sanatçısına, bizden bir kelimecik, bir müjde kelimesi gidemez mi? Bir millet tümünün konuştuğu dili, ulaşması gereken yere yücelten bir şair, evinin duvarları içinde terk mi edilir?

**Ne bir postacı semtime uğrar
Ne turnalar selâm getirir**

mi detirtilir o şaire

**Bugün masal değil
Masaldan daha güzel, gerçek;
Bugün yer yüzünde olduğum gün
Ayaktayım işte.**

dedirtilemez mi?

Prof. Suut Kemal Yetkin, **Hisar** dergisinde (sayı : 64) çıkan «**Acıdan Acı**» başlıklı yazısını şöyle bitiriyordu :

«Son çeyrek yüz yılda yetişen şairlerimizin en büyüklerinden olan Cahit Sıtkı, sönüp gidiyor. Özünde, insanoğlunun serüvenlerini yaşayan, onu arı bir dille yaşatan şaire, mısraının bir kelimesini değiştirerek yazık :

Alıştığın bir şeydi yaşamak!

demekten kendimi alamıyorum.

Tanrım! sen onu bize bağışla!»

*
**

Başta M. Sunullah Arısoy, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Muhip Dranas olmak üzere birçok yazarlarımız, Cahit Sıtkı'nın tedavi için Avrupa'ya gönderilmesi yolunda yazmaya, ilgililer nezdinde teşebbüse girişmeye başladılar. Samed Ağaoğlu'nun da yardımıyla Cahit Sıtkı'nın tedavi için Viyana'ya gönderilmesi sağlandı.

6 Eylül 1956 Çarşamba günü Viyana'ya gönderildi. Yanında kardeşi Halit Tarancı vardı. Orada tedavi edilirken hastanede 12 Ekim 1956 Cuma günü zatülcemp'ten öldü ⁽³⁰⁾. Cenazesi yurda getirildi ve 26 Ekim 1956 Cuma günü Ankara'da gömüldü.

III. Sanatı :

.A Cahit Sıtkı'ya göre şiir :

Şiir, «kelimelerle güzel şekiller kurma san'atıdır» diyen şairimiz, şiiri, «kelime ve şekil» işi olarak kabul eylemektedir. «Ama, kelime nedir? Annedir, dosttur, kadehtir, hasrettir, hayaldir, yani bir mânası, tedaisi, bir gölgesi, hattâ bir rengi ve adı olan nesnedir. Kelime insanoğlundan haber verir. İnsanoğlunu işlemek her san'atkârın boynunun borcudur. İnsanoğlu dünyanın en zengin madenidir. Kelime dedik ama, kelime boş bir kalıp değil ki! Şairin hisleri, fikirleri, hayalleri, dünya görüşü, felsefesi, şahsiyeti, her şeyi şiirde belli olur. Şu var ki, kelimeleri tanımak, sevmek, okşamasını bilmek lâzım.

Hangi kelime hangi kelime ile yanyana geldiğinde nasıl bir ışık peyda olur? Bunu bilmek lâzım. Mallarmé'nin «şiir, kelimeler dinidir» demesi bundandır. Şiir bu suretle hüner ve marifet işi oluyor. Öyledir de. Ata binmek, kundura yapmak, hattâ kundura boyamak ne ise şiir de odur, yani ustalık ve ihtiras işi ⁽³¹⁾».

Tarancı'ya göre, «şiir öyle bir nesnedir ki, kelime çıkardın mı, hattâ kelimenin yerini değiştirdin mi büyüğü bozulur, sihri kaçır. Canım, hayatın herhangi bir faaliyet sahasında da böyle değil midir? Askerlikten başlayalım. Saf halinde bir manganın erlerinden birinin azıcık ileri çıkması hizayı, dolayısıyla o manganın ahengini bozmaz mı? Bankada, hepiniz çalışırken, iltimaslı birkaç memurun çalışmayıp gazete okuması, durmadan sigara, kahve içmesi, çalışma ahenginizi ihlâl eden bir keyfiyet değil midir? Zaten cemiyet içinde bile, tufeylilere karşı hepimizde bir ıstıkrah yok mudur? Yediğimiz yemeklerde bile aynı keyfiyet vâkidir. Meselâ salatada, yeşil salata, zeytinyağı, sirke, mevsiminde domates filân bu salatanın lezzet unsurlarıdır. Fakat bu salataya şeker ektin mi ne olur? Canım salata rezil, kepaze olur. Halbuki şeker gayet kıymetli,

(30) Ölüm haberi 14 Ekim tarihli gazetelerde yayınlandı. Bazı kaynaklarda ölüm tarihi 13 Ekim 1956 olarak gösterilmiştir. Bizzat kardeşi Halit Tarancı'nın beyanına ve babası Sıtkı Tarancı'nın bunu teyit eden notlarına göre ölüm tarihi 12 Ekim 1956'dır.

(31) Cahit Sıtkı Tarancı, «Şiir Üzerine Düşünceler», Varlık, sayı : 442, s. 7.

tatlı, güzel, mugaddi bir şeydir. Şiirde de aynı şey vâkidir. Meselâ güzel bir duyuş, bir hayal, bir bilmem ne, yerini ve terkitabini bulmadı mı salata da şekerin gülünç vaziyetine düşer. Yağı fazla kaçmış pilâv da lezzetini kaybetmiş demektir. Mısrada da fazla kelime aynı neticeyi doğurur, mısraın edasını çirkinleştirir, bozar, mısraı mısralıktan çıkarır. Her kelime, hissesine düşen sesi, mâna, tedai ve daha bir sürü vazifeleri eda edemedi mi lüzumsuzdur; o mısrada yeri yoktur ⁽³²⁾».

Şiirde şekil meselesine gelince, şairimize göre «şekil olmıyan yerde şiir aramak beyhude olur. Valéry söylüyor : «Demek kâfi değil, duyurmak lâzım, hattâ güzel duyurmak lâzım.» Öyledir, aynı kumaştan iki terzi de elbise diker biri hakikaten elbise olur, diğeri elbiseden başka her şeye benzer. Makas meselesi, başka bir şey değil, şair için de aynı şey varittir. Şahsî bir his, yeni bir imâl, ileri bir fikir bulabilirsiniz. Ama kâfi değil, şairliğimiz onları söylemekte belli olacaktır.

Sadaka hakkında Fransızca şöyle bir söz vardır : «Sadakanın verilmiş şekli verilen sadakadan evlâdır.» Bu sözü edebiyat plânına nekledeyerek diyebiliriz ki : «Bir edebî eserde söyleniş şekli söylenilen şeyden evlâdır.»

Bütün büyük sanat eserlerine bakınız, hepsinde şeklin zaferini göreceksiniz. Şekil hummasına tutulmamış sanatkâr, şairse kalemini, ressam ise fırçasını elinden atmalıdır. Şekilsizlik içinde güzellik avına çıkanlar, kendi kendilerini aldatmaktan başka bir şey yapmış olmazlar ⁽³³⁾».

Şairimiz, şiirde ses, anlam ve biçim bütünlüğünü şart koşar. Vezin meselesinde mutaassıp değildir. Ona göre «aruzla yazılmış bir mısra heceye de uyabilir, serbest vezinli bir şiirde de geçebilir. Ancak kül olarak alındığı zaman aruzla mı, heceyle mi, serbest vezinle mi yazıldığı belli olur. Nasıl ki yemiş vardır, dalında güzeldir, yemiş vardır tabakta, bunun gibi meselâ şiir vardır aruzla söylendiği için güzeldir, şiir vardır serbest vezinle söylendiği için güzeldir. Asıl mesele, söylemek istediğimiz şeye en tam ifadesini verebilmektir. Bu, şiirine göre, bazan hece ile veya aruzla, bazan da serbest vezinle mümkündür. Şair, şiirinin müştak olduğu vezni keşfedebilen adamdır. Hece vezniyle yazılmış öyle şiirler vardır ki, okunurken «keşke serbest vezinle yazılısaydı» deriz. Buna karşılık serbest vezinle yazılmış öyle şiirler vardır ki : «Benim vezinli kafiyeli yazılmam icap ederdi!» diye bar bar bağırır.

(32) Cahit Sıtkı Tarancı, «Ziya'ya Mektuplar», s. 117-118.

(33) Cahit Sıtkı Tarancı, «Şekil Üzerine», Varlık, sayı : 445, s. 17.

Bunun için bir vezne saplanıp kalmak her nebatın her toprakta yetiştirebileceğini iddia etmekten farksızdır. Ve hakikî bir şairin bu kadar gaflet içinde olabileceğine ihtimal veremiyorum. O halde şiirde vezin taassubu gösteren şairin şairliğinden şüphe ettiğimi söylemekten çekinmiyeceğim⁽³⁴⁾. «Hoş, bence asıl mesele, söylemek istediğimiz şeyi, kullandığımız dilin imkânları dahilinde en mükemmel şekilde söylemektir. Mükemmeliyet ne aruzun, ne hecenin, ne de serbest veznin inhisar altına aldığı bir nesnedir. Mükemmeliyet, şairin kullandığı dilden âzamiyi koparmasıdır. Zaten kafiye, vezin filân bu mükemmeliyet iradesinin emrinde çalıştıkları nisbette elzemdirler, yoksa daima değil.»

«Sonra bazı şiir vardır ki, vezinli kafiye gelir, bazıları daha başboş gelir. Hepisine hoş geldin, safa geldin demek en güzeli değil mi? Aslolan şey, kelimeleri yaşatmaktır, sen onlara hayat verdikten sonra gerisine karışma. Hattâ ufak tefek kusurlarını da hoş görmek bazan şiirin çok lehinde oluyor. Çünkü şiir; daima, en ummadığımız yeredir⁽³⁵⁾.»

Vezinin, nihayet «kelimelerin arzu edilen sesi çıkarabilmesi için şu ya da bu şekilde tertibinden başka bir şey» olmadığı görüşünde olan Tarancı, kafiye hususunda da aynı kanıdadır. Ona göre, «bir güzellik unsuru olarak kullanılmadıkları zaman» kafiye de vezin gibi can sıkıcı olur.

Şiirde mevzu hususunda da şu görüşü savunur :

«Ben, mevzular ve temler arasında hiçbir hiérarchie'ye taraftar değilim, çünkü sanat eserinde güzelliğin bahsedilen şeyden ziyade ondan nasıl bahsedildiği keyfiyetiyle alâkalı olduğuna inanmışımdır. Bence, ölüm, aşk, Allah, vatan, dostluk, evlilik, sefâhat, sefalet... ilh... mevzuları arasında hiçbir fark yoktur. Hepsi de insanın duyduğu, yaşadığı, felâket veya saadetlerinin müsebbibi olan şeylerdir. Zaten, bunun içindir ki «mevzularınızı nasıl seçersiniz?» gibi bir suale cevap vermek lüzumunu hiçbir zaman duymadım. Valéry de, şiirde mevzuun ehemmiyeti yoktur, demiyor mu? Bir hikâye veya roman yazar gibi, şiir yazılmaz. Şiir nağme halinde gelir. Paydos şiirine başladığım zaman nasıl biteceğini bilmiyordum. Demek istediğim, mevzua katiyen ehemmiyet vermemeli⁽³⁶⁾.»

(34) Cahit Sıtkı Tarancı, «Şiir Üzerine Düşünceler».

(35) Cahit Sıtkı Tarancı, «Ziya'ya Mektuplar», s. 56.

(36) Cahit Sıtkı Tarancı, aynı eser, s. 121.

Şiirde güzellik konusunda da şu benzetmeyi yapar : «Ümumiyetle şiirde güzellik mefhumunu şöyle bir teşbihle hülâsa edeyim : Sokakta elbiseyle gezmek, pijama ile gzmekten daha güzeldir, yatakta ise aksi. İşte bütün mesele 'ne' nin 'nerede', 'ne zaman' güzel olabileceğini, küllün havasını bozmıyacağını sezmek ve bilmektir. Bu bilindikten sonra, niçin filân tâbirin filân şiirde gitmediğini, fakat diğer bir şiirde pekâlâ gittiğini anlamak kolaydır». «Bütün güzel şiirler, esaslı kitaplar hep yaşanmış hayatların nağmesi ve senfonisi değil midir? İşte Le Lac, işte Le Balcon, işte Sagesse, işte Yahya Kemal'in Açık Deniz'i, Haşim'in Tahattür'ü... ilh. (37)».

Cahit Sıtkı, şiirde teferruatı sevmez. Şiirde faydayı ve propaganda'yı düşünmemiştir. Yaşadığı günlerdeki şiir akımları dışında kalmasını bilmiştir. Sanatta insanı ön plânda tutar. Ona göre, «içine insan girmeyen, yahut insanı hatırlatan emareler bulunmayan ıssız bir tabiat parçası, tabiat olarak belki güzeldir, fakat sanat plânında güzel olamıyor.»

Şiirde form'dan ne anladığını da şöyle anlatır : «Söylemek istediğim şeyin —his, hayal, fikir, initiba, ilh...— nasıl söylemek istediğimi sezerek, keşfederek, onu o şekilde söylemeye form diyorum. Tabii bunun için de, ifade vasıtamız olan kelimelere gözümüz, kulağımız, elimiz, ayağımız imişler gibi muamele etmek, onları uzviyetimizin parçaları olarak kabul etmek lâzımdır. Kelimelerle bu kadar içli dışlı olduktan sonra, hangi hissin müphem söylenmesi, hangi fikrin kuvvetle ifade edilmesi, hangi hayalin kırık dökük anlatılması gerektiğini, sezmek ve ona özlediği form'u bahşetmek, biraz dikkatle, biraz çalışmaya mütevakıftır. Şiirde, hiçbir vezinle, hiçbir peşin hükümle eli kolu bağlı olmamak icabeder derken bu fikirle hareket etmekteyim. Yani şiir, şairin kaprisinin, itiyadının filân esiri olmayıp kendi hayatını yaşamalı, istediği form'u şaire empoze etmelidir ve şair, şiirinin bu hasretini sezip ona o form'u verebilmelidir demek istiyorum. Hep aynı vezinle, aynı koşma veya gazel veya mani tarzında yazanların yanıldıklarını da iddia etmekle kalmayıp ispat da edebilirim. Zannediyor musun ki Hérédia'nın her aklına gelen şiir, muhakkak **sonnet** olarak geliyordu? Fakat o hepsini bu şekle sokmak fikr-i sabitine nasılsa saplanıp kalmıştı. Tabii, yanıliyordu. Baudelaire'in, Verlaine'in, Mallarmé'nin, Valéry'nin, Rimbaud'nun ilh.. hep mütevenni vezinlerle yazmasını, şiirlerinin mütevenni topografik şekillerde olmasını bu hakikatı ve zarureti anlamış olmalarında aramak lâzım gelir. Hasılı, şair, çocuklarına hep aynı

(37) Cahit Sıtkı Tarancı, aynı eser, s. 151.

renk ve biçimde elbiseler giydirmek isteyen bir babadan ziyade, küçük kardeşlerinin hangi renk ve biçimde elbise içinde daha güzel, daha sevimli olabileceklerini, onların hareketlerinden ve sözlerinden anlıyarak onlara istedikleri renk ve biçimde elbiseler giydiren bir ağabey, anlayışlı bir ağabey vaziyetinde olmalıdır. Şiirlerindeki ses ve mimarî tenevvüün sebebi de budur. Bu hakikatı tâ ilk şiirlerimden beri anlamışım ki daha o zaman yeni vezinler aramaya, taktii kaldırmaya, kullanılmış vezinlerden alışılmamış sesler çıkarmaya çalışmıştım. Bu çalışma bugün daha sarîh bir şuurla, daha reşit bir idrâkle devam ediyor ⁽³⁸⁾».

B. Şiirleri :

Cahit Sıtkı'da şiir yazma hevesinin ne zaman başladığını kesin olarak bilmiyoruz. Ancak, Galatasaray Lisesi'ne girdiği sıralarda şiir yazmakta olduğunu ve şiire 1928 yılından önce başladığını söyleyebiliriz.

Şiirleri ilk defa **Muhit** ve **Servetifünun** dergilerinde yayımlandı (1930). Sonradan «Ömrümde Sükût» ta topladığı bu ilk şiirlerinde, Fransız şairlerinden Baudelaire'in, Verlaine'in etkilerinde kalmıştır. Bu eski sevdikleri arasına, zamanla, Rimbaud, Valéry ile Paul Eluard da katılmışlardır.

Şairimizin daha sonraları, bu etkilerden kurtularak kendine yöneldiğini, bize, kendini buluşun güzel örneklerini vermeye başladığını görürüz. Artık şairimiz, öz ve biçim yönlerinden olduğu gibi, dil ve deyiş bakımından da başarılıdır. Yeni Türk Şiirinin en usta şairlerinden biri sayılmaktadır. Bir örnek şair, çığır açan bir şair diye anılmaktadır.

Tarancı'nın şiirindeki temalar, dil ve uslûbu, sanat gücü hakkında, daha yetkili kişilerin incelemelerinden özetler, «Hakkında hükümler» bölümünde verilmiştir.

C. Düzyazıları :

Cahit Sıtkı Tarancı, şiirleri dışında bir hayli hikâye yazmıştır. Hikâyeleri çoğunlukla **Cumhuriyet Gazetesi**'nde yayımlanmıştır (1937-1944). Hikâyeleri oldukça güzel ve değişik bir hava taşır. Hikâyelerinin bir kısmında «**Cevat Sadık**» veya «**İrfan Kudret**» takmaadını kullanmıştır.

İrfan Tuzcet'in dediği gibi «Cahit Sıtkı şair ve hikâyeci olarak aynı kişidir. Onun şairliği yanında hikâyeciliği hemen hiç tanınmamıştır, bu yönü pek bilinmez. Ama bu, iki yönün birbirinden ayrıldığı, ayrı ki-

⁽³⁸⁾ Cahit Sıtkı Tarancı, aynı eser, s. 101.

şiliklere büründüğü demek değildir. Onun hikâyelerinde de şiir vardır, 'Şair Cahit Sıtkı' damgasını bulmak güç olmaz. Aynı yaşama sevinci, aynı insan sevgisi taşkın bir şekilde yer almıştır hikâyelerinde ⁽³⁹⁾».

Hikâyeleri henüz bir kitapta toplanmış değildir.

Mektupları kendi türünde eşsizdir. Bilhassa Ziya'ya yazdığı mektuplar, onun şiir hakkındaki düşüncelerini anlamamız ve şiirlerinin ilk şekillerini bilmemiz bakımından ayrı bir önem taşır.

Hikâye ve mektupları dışında kalan düzyazıları pek azdır.

D. Yazdığı dergi ve gazeteler :

Tarancı'nın çeşitli gazete ve dergilerde şiir, hikâye ve düzyazıları yayımlanmıştır. Bunlardan tesbit edebildiklerimiz şunlardır :

a) **Dergiler** : Muhit, Servetifünun, Varlık, Yücel, İnkılâpçı Gençlik, İnsan, Gündüz, Akpınar, Kültür Haftası, Ülkü, Demet, Pınar, İşte, İstanbul, Yaratış, Ankara.

b) **Gazeteler** : Cumhuriyet, Akşam (Sanat sayfası), Vatan (Sanat yaprağı), Sanat ve Edebiyat.

IV. Eserleri :

A. Şiir Kitapları :

Tarancı'nın şiirleri ve yaptığı şiir çevirileri dört kitapta toplanmıştır :

1. Ömrümde Sükût :

Şairimizin ilk kitabıdır. İlk baskısı Suhulet Kütüphanesi tarafından yapılmıştır (1933). İkinci baskısı, Bilgi Yayınevi'nce yapılmıştır (Kasım 1968). Kitapta Tarancı'nın 21 şiiri toplanmıştır.

2. Otuz Beş Yaş :

Varlık Yayınlarının ilk kitabı olarak 1946 da basılmıştır. İçinde şairimizin 108 şiiri yer almıştır. Bugüne değin aynı yayınevinde 11. baskısı yapılmıştır.

3. Düşten Güzel :

Varlık Yayınevinde Aralık 1952 de bastırılmıştır. Kitapta 34 şiir bulunmaktadır. 4. baskısı yapılmıştır.

⁽³⁹⁾ Hikâyeci Cahit Sıtkı, Güngör Gençay, «Cahit Sıtkı Tarancı», s. 8.

4. Sonrası :

Kitapta, sağlığında yayımlanan yukardaki üç kitabına almadığı 73 şiiri ile 10 şiir çevirisi ve ölümünden sonra hakkında yazılanlardan bir kısmı toplanmıştır. Şiir bölümü 104 sayfadır. 73 şiirden 5 tanesi **Düşten Güzel** yayımlandıktan sonra yazdıklarıdır.

Kitap, Varlık Yayınevi tarafından Şubat 1957 de bastırılmıştır. Bugüne değin 2. baskısı yapılmıştır.

5. Seçmeler :

Şiirlerinden yapılan seçmelerle hazırlanan bu kitap **1000 Temel Eser** dizisinin 53. olarak Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmıştır. Kitap, Gültekin Samanoğlu tarafından hazırlanmış ve baştarafına şairimizin hayat ve eserleri, sanatı hakkında bir önyazı konmuştur. Kitapta, Tarancı'nın, dört şiir kitabından seçilmiş 107 şiiri vardır.

Ayrıca, **Necdet Adabağ** tarafından 33 şiiri İtalyancaya çevrilerek 1972 de Milano'da bastırılmıştır. 96 sayfa olan bu kitap, **Trentacinque Anni** adını taşır.

B. Başka kitapları :

6. Ziya'ya Mektuplar :

Varlık Yayınevi tarafından Nisan 1957 tarihinde yayımlanmıştır. İçinde, Tarancı'nın Ziya Osman Saba'ya yazdığı 57 mektup vardır. Kitabın baş tarafına, Ziya Osman Saba'nın «Cahit'le Günlerimiz» başlıklı uzun ve güzel yazısı konmuştur. Tümü 205 sayfadır.

7. Fransa'da Müstakil Resim :

Adolphe Baseler - Charles Kunstler'in yazdığı bu kitap Cahit Sıtkı Tarancı ile Ahmet Muhip Dranas tarafından dilimize çevrilmiş ve 2 cilt halinde bastırılmıştır. İstanbul 1938.

8. Peyami Safa :

Peyami Safa'nın hayat ve eserlerinden bahseden bir kitap, 1940 da basılmıştır. «Son devrin meşhur şair ve edipleri serisi, No : 11».

V. Hakkında Yazılanlar :

A. Kitaplar :

1. Uyguner, Muzaffer — **Tarancı'nın Şiir Üzerine Düşünceleri**, Ankara 1960.

2. Gençay, Güngör — **Cahit Sıtkı Tarancı**, İstanbul MCMLVI.

3. Kovan Yayınları — **Cahit Sıtkı Tarancı**, 1964.
4. Uyguner, Muzaffer — **Cahit Sıtkı Tarancı**, Varlık Yayınları, İstanbul 1966.
5. Beysanoğlu, Şevket — **Cahit Sıtkı Tarancı**, 1969.

B. Yazılar :

Gerek sağlığında, gerek hastalığı sırasında ve gerekse ölümünden sonra şairimiz hakkında çeşitli gazete ve dergilerde bir hayli yazı yayımlanmıştır. Tümü başlıbaşına bir cilt tutacak çoğunluktadır ⁽⁴⁰⁾.

V. Hakkında Hükümler :

Değerli şairimiz Cahit Sıtkı Tarancı, öz ve biçim yönlerinden olduğu gibi, dil ve deyiş bakımından da başarılı bir şiir yaratmıştır.

Talât Tekin (Türk Dili, sayı : 64)

Tarancı, şiirimizin örnek alınacak kişilerinden biri oldu. Şiirin böylesi gerçek temsilcilerine, yalnız her kuşakta değil, bütün bir edebiyat içinde de parmakla gösterilecek kadar az rastlanır.

Yaşar Nabi (Varlık, sayı : 442)

Cahit Sıtkı'da, elbetteki, bütün yenileşme şiirimizde olduğu gibi, batıdan esen yellerin kokularını almak olağandır. Ama, O'nun şiirinde, bu koku, Türkçeden ve Anadolu'dan geçerek gelmektedir. Karacaoğlu'nın obasına uğrayıp gelen bir bahardır O'nun baharı. Türkçeye getirdiği cemrenin özelliği buradadır. Dala değen, insanı şiirin cemresidir, ama açan, kendi tarihimizin, kendi dilimizin, kendi dilimizin, kendi insanımızın baharıdır.

Ceyhun Atuf Kansu (Tarancı, sayı : 1)

Duyu ve yalın duyguya ön planda yer veren bir şair, uzak çağrışımlara, hayal oyunlarına ve derin düşüncelere gitmez. Serbest çağrışım, karışık hayal ve kompleks ifade tarzı daha ziyade iç âlemle ilgilidir. Ölümden korkan, varlık ötesine gitmekten çekinen, duyularına ve yaşadığı âna sınıksız bağlı olan Cahit Sıtkı'nın açık ve sâde bir üslup kullanması duyuş tarzına uygundur. O, bu bakımdan, kendinden sonra gelen, hayat karşısında bedbin, var olanla yetinmeyen, gerçek üstü bir şeyler arayan karışık, anlaşılması güç, hattâ bazan mânasız bir üslup kullanan nesilden ayrılır.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan

(Şiir Tahlilleri, c. 2, s. 94)

Cahit, yalnız şiirle temas ettiği ânlarda mes'ut olan insanlardandı.

Ahmet Hamdi Tanpınar

(Edebiyat Üzerine Makaleler, s. 749)

İki tip sanatçı vardır : Çığır açan ve o çığırı geliştiren, açılmış çığırı izleyen. Cahit Sıtkı Tarancı birinci gruptandır.

(40) Bu yazıların büyük bir bölümü için bakınız : Şevket Beysanoğlu «**Cahit Sıtkı Tarancı**», s. 77-190; «**Cahit Sıtkı Tarancı Bibliyografyası**», 1971 teksir ile, Millî Kütüphane yayınları.

Zevk ve sanat anlayışı yönünden eskiye bağlı bir çevrede yepyeni bir görüşle ortaya çıkmak, onu kabul ettirmek, yalnız kabul ettirmek değil sevdirmek, kolay bir iş değildir. Tarancı işte bu bahtiyarlığa eren ve bu başarıya ulaşan sanat eridir. Yeni Türk şiirinin kurulup gelişmesinde oynadığı rol büyüktür. Başkaları ile kıyaslanamaz.

Şiir, onun için ölüm-kalım meselesi idi: Bütün gücü ile gerçek şiire yönelmişti. Şiiri ciddiye aldığı, çilesini çektiği ve onsuz edemediği için yeni şiirimizin en olgun verimlerini Tarancı'ya borçluyuz.

Yeni kuşak için biçim ve öz bağdaşmasını en mükemmel ölçüde sağlayan şair O'dur. Ahenk kadar anlama da önem veriyordu. Söyleyişi ayrı ve kendisine özgü idi. Bir şiirini okuduğunuz zaman, Tarancı'nın olduğunu anlıyabildiniz. Bu, kişiliğinin bir belirtisi ve belgesi değil midir?

Şurası bir gerçek, hem acı bir gerçek ki, şiirimiz, Tarancı'nın şahsında, en usta şairini kaybetmiştir.

Hikmet Dizdaroglu (Hisar, sayı: 73)

Bizim nesil eli kalem tutmaya başladığı zaman, bizden önceki ağabey nesli içinde Ahmet Muhip - Cahit Sıtkı çifti bütün ötekilerden farklı bir sesle, Baudelaire'i sevip Dranas - Tarancı kalmak şartıyla, yerlerini almış, isimlerini yapmış bulunuyorlardı. Denebilir ki Cumhuriyet şiiri, bu iki sesle derinlik, genişlik, aydınlık kazanmıştır.

Tarancı herşeyden önce sımsıcak bir insan sevgisi üzerine samimiyetin şiirini kurdu. Bu arada, ölümün, hayat kadar sevimli ve güzel olabileceğini ilân etti. Cahit'te —birçoklarının inanış zıddına— ölüm korkusundan çok, dünyaya ve insanlara bağlılık vardır.

Sevgili Cahit Sıtkı; iyi şair olduğu kadar gerçek bir dost, vefalı ve alçak gönlü bir insandı. Tanıdığım insanların da en sevimlisiydi.

Şinasi Özdenoğlu (Hisar, sayı: 73)

Cahit, şiir dışında herşeye boş vererek yaşadı. İşe, sevince, zevke, yorgunluğa, acıya, kazanmaya, yitirmeye, başarıya, başarısızlığa karşı bir kayıtsızlığı vardı.

Türk edebiyatında yaşantısıyla de, şiirleriyle de yepyeni bir kişidir artık Cahit. Bütün insanların yaptığı küçük devinmelerden, küçük işlerden uzaklaşınca ortada yalın bir adam, hem de yüzünü hiçbir yıldız, ya da mermerle süslemeğe kalkmadan bir yontuş dikili karşımızda. Cahit'in şiirleri de, zamanı birlikte bölüştüğümüz günlerden daha da güçlü geliyor bana. Yaşantısı da öyle. Şimdi düşündükçe içmesini, avareliğini de haklı buluyorum. Kendini kimseye satmadı. Keyfince doğru bildiği yolda lüzumsuz küçük sıkıntılara boş verip, onlardan elden geldiğince uzak durarak yaşadı. Cahit'in çeşitli nedenlerle çok ıstırap çektiğine de inanıyorum. Ama, etrafına hiç donuk görünmedi. Mücadelesinin sırlarını daima kendisine sakladı.

Şahap Sıtkı (Tarancı dergisi, sayı: 1)

Türkçeye, Türk şiirine tanışmadığı bir hassasiyeti getiren ince ve içli şair Sıtkı Tarancı'nın ölüm haberi beni bir anda kendi ölümünü sürüyen ve seyreden bir şuur haline getirdi.

Cahit Sıtkı'nın mısralarında erdiğim, daha doğrusu, onun mısraları bana dil olduğu zaman içimde bir düğümün çözüldüğünü, bir kapının aralandığını duyar, sanki onları ben yazmışım gibi, kendimi güzel bir mısra bulmanın ferahlığına terkederdim.

Bekârlık ve yalnızlık yıllarının o coşkun ve kaygılı çağında, soğuk kış geceleri pansiyonuma dönerken, evlerin pencerelerinden sokaklara taşan saadet ışıkları bende erişilmesi güç bir hüznün ve hasret uyandırır. Karanlıkta üşüyen çıplak ağaçların yalnızlığına karışır ve soğuk odamda mısralar düşünerek ısınmak isterdim. Yalnızlığım, gönül hoşluğunun etimi ısırdığı ve odamı bir mezar soğukluğuna çevirdiği bu anlarda bir ses sanki kulağıma «Kardeş, ne arıyorsun, aradığın mısra bu değil mi?» derdi :

**Bu akşam ilk olarak ağladım
Bekâr odamın penceresinde
Hani ev bark, hani çoluk çocuk?**

Kalemi elimden atar, bu mısraların hüznünlü yatağında kucak kucağa uyurdum.

Cahit Sıtkı güzel mısra, güzel söyleyiş peşinde değildi. O, duyan ve yaşayan adamdı. Tabiat sanki onu, diğer insanlar gibi hayatı yaşamak için değil de, kendisini ve insanın genç duygularını dile getirmek gibi hususî bir maksatla yaratmıştı. Başı ve sonu yoklukla kuşatılan ömür dramı, ona insanın bahtsızlığını söylüyor; kâinatın sonsuzluğu içinde, nâdir bir meyva gibi insanoğluna sunulan hayat ona, vazgeçilmesi güç bir hâtıralar pınarı şeklinde görünüyordu. O, şiire başladığı genç yıllarından şifasız hastalığına kadar en çok «ölüm» konusu üzerinde durdu. Duygularını, düşüncelerini saran bu «ölüm» temi, hakikatte, talihsiz ömrü içinde bir hayata sarılışı, herkesten fazla hayatı sevişi ifade ediyordu. O, şiirlerinde ölümden bahsetmez, ölüm ve hayat dramının ortasında düşünürdü. Cahit Sıtkı, dünyayı emsalsiz lezzetleriyle yüklü büyüklü bir ağaç gibi hissedirdi; ve kendisini bu ağacın dallarına yapışmış, karanlık bir uçurumda sarkar görürdü. Zaman rüzgârı dalları savurdukça o, hisli bir keman gibi hıçkırır, çırpınır ve yaşam zevkini teninde ürpermeler, kıvranmalar, buhranlar halinde duyardı.

Şu mısralarda, sarı alı bir duygu ile kıvranan hayat sevinci ve ölüm hüznü birbirine karışır; ve dünya, bir uçurumda çözümlüveren, ürpermelerle yüklü mesut bir türkü gibi hissedilir :

**Öldük ölümden bir şeyler umarak
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü
Nasıl hatırlamazsın, o türküyü
Gök parçası, dal demeti, kuştüyü;
Aldığımız bir şeydi yaşamak.**

**Şimdi o yerlerden hiçbir eser yok.
Yok bizi arayan soran kimsemiz
Öylesine karanlık ki gecemiz
Ha olmuş, ha olmamış penceremiz
Akan suda aksimizden eser yok...**

Cahit Sıtkı'nın hayat karşısında almış olduğu bu derin duygu tavrı ve ölüm şikâyeti, başka bir şiirinde daha çok vuzuh kazanır. O, rızası alınmadan geldiği

ve elinde olmadan gideceği bu dünyada kendisini yalnız, âciz hissetmesine rağmen, hayatı sevmekte ve insanoğlunu kuşatan fâni kadere boyun eğmektedir.

**Ne doğan güne hükmüm geçer
Ne bir ağlayanım bulunur
Ah, aklımdan ölümüm geçer,
Sonra bu güneş, bu bahçe, bu nur.**

**Ve gönül Tanrısına der ki,
Pervam yok verdiğin elemden.
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereden.**

Cahit Sıtkı, sevgili şairim, kardeşim! Sen bu dünyada en çok mesut olmalıy-
layık bir adamdın... İçimizde, hayatı en çok sevdiğin! Hayat seni yerden yere
vurdu; ve bütün çilelerini sende denedi... Tanrı sana ayıp etti şairim!

**Her mihnet kabulüm yeter ki
Gün eksilmesin pencereden.**

dediğin halde, bizim değersizliğimize bahşettiği hayatı sana çok gördü.
Tanrı ayıp etti şairim!...

Sen ey «35» yaşımızın canlı dramı! Sen ey bir neslin hüznünü, yalnızlığını ve
ıstırabını sırtında taşıyan! yükünü yıkıp gittin... Biz bu yükü çekemeyiz.

Elimin ermediği, gözümün görmediği uzak ve yabancı bir diyardan mezarına
sesleniyorum :

**Gitti gelmez bahar yeli
Şarkılar yarıda kaldı
Bütün kapılar kilitli
Anahtar Tanrıda kaldı.**

Cahit Tanyol (Yeditepe, sayı : 119)

Öldüğünü duyunca şiir kitaplarını açıp okumaya kalkışmadım. Bilirim hepsi-
ni diye düşünüyordum. Cahit Sıtkı, insanların kardeşçe yaşamalarını isterdi, bir-
birlerinin burunlarını kanatmadan, kalb kırmadan, birbirlerine yardım ederek,
acıyarak, birbirlerini severek, sayarak, kötülük gelirse bir ölümden gelsin, der-
di. Böyle düşünmekle, böyle demekle kalmadı Cahit Sıtkı. Kimsenin kalbini kır-
madan yaşadı; kardeşçe yaşamak, gerçekleşmesi zor bir görüntü değildi onun
için, kendi içinde, az da olsa çevresinde gerçekleştirmiştir bu tutkusunu. O, yal-
nız ölümden korkardı, ölüm karşısında titrerdi. Bizi de «Bırakın didişmeyi, sizin
başınızda dönen büyük kötülük ölümdür, onu düşünün» diye uyarmak isterdi.
Budur, diye düşünüyorum, Cahit Sıtkı Tarancı'nın söylediği.

Ölümden sonra dergilerde çıkan şiirlerini okuyunca birden anladım ki, o
sadece bu düşüncüyü savunmuyormuş... Ölüm üzerine yazdığı şiirlerde düşünce-
den çok duygunun payı olduğunu gördüm. Bütün o şiirleri sanki bir sevdiğinin
ölümü üzerine yazmış, her şiir o acıyı çekmiş. Güç dayanılır bir duygululuk!

Duyguların da, düşüncelerin de bir şair için bahane olduğuna inananlar, şiir
bir söyleyiştir, özel bir biçimdir diye düşünenler, Cahit Sıtkı'yı sevdikleri için :
«Cahit Sıtkı şiirin kelimelerle yapıldığını bildirdi» diye yazdılar. Nedir bu sözün

anlamı? Demek kimi şair, şiirin kelimelerden başka şeylerle de yapılabileceğini düşünebilir, söz gelişi duygularla yapılabileceğini. Oysa bir duygu ile, duygululukla şair olunamaz. Olunduğu görülmemiştir. Bunu bütün gerçek şairler için böyle bilmeli.

Cahit Sıtkı'yı bütün tanıyanlar gibi, ben de onun, işine titiz bir şair olduğunu bilirim. Sevdği deyişler, kelimeler vardı. Bir kelimeyi en uygun yere koymayı inatla arardı, şiirin bütünü ile parçaları arasındaki uyumu gözden uzak tutmamaya bakardı.

Ama «bir şiirin kelimelerden yapıldığını bilmek» gerçek şairler arasında da bir ayrımı anlatıyorsa, o sözü Cahit Sıtkı için kullanmamalı. Cahit'in bütün şiirlerinde daha çok bir duygu, bir düşünceyi anlatmak istediği görünüyor, bir duyguyu şu biçimden anlatmaktan çok. Onca duygular hiç de bahane değil, bütün şiirlerinde söyleyişten çok açık.

Bir şairin değeri, kişiliği üzerine, o daha yaşarken yargılar yürütmek neye yarar, diye düşünenler vardır, beklemeli, bütün yapacağını yapsın, ancak ölümden sonra kesin bir yargıya varılabilir. Gerçekte ise bir şair üzerindeki tartışmalar ölümünden sonra da bir sonuca bağlanamaz kolay kolay, sürüp gider; kuşaklar, çağlar onu kendi anlayışlarınca değerlendirirler. Cahit Sıtkı Tarancı için de böyle olacak. Çünkü o gerçekten iyi bir şairdi.

Melih Cevdet Anday (Yeditepe, sayı : 119)

Cahit Sıtkı'nın şiirini anlamak için, bence Cahit'ten önceki şiirimize bakmalı. Kim vardı Cahit'ten önce? Ahmet Haşim'le bay Yahya Kemal Beyatlı. Cahit ne birinin çırağıdır, ne ötekini. Bu iki şair de onu doyurmamış olacak ki yeniden Fransız şiirine dönmüş, Baudelaire'in, Rimbaud'nun, Verlaine'in kaynağına uzanmıştır. Orada Yahya Kemal'i, daha çok Haşim'i besleyen düşünce, duygu ve ilkelere yakından kaynaşmıştır. Fransa'da Baudelaire'le başlayan, Rimbaud ile gelişen yeni bir şiir, Haşim'le Yahya Kemal'den sonra, onun kalemiyle bizde daha anlaşılır, daha seçik hale gelir. Cahit'le yeni şiirde bir adım daha atarız. Yeni şiir derken yeni kelimesini moderne anlamına kullanıyorum. Modernisme batıda çoğu zaman tıpkı romantisme gibi bir çığır adı, bir terim olarak kullanılıyor. Ben de yeni terimine bu anlamı veriyorum. Cahit, başlangıç halinde bir çığır olarak yerinin memleketimize girmesine yardım eder. Haşim bu anlamda belki de ilk yeni şairimizdir. Onun ardından hemen Cahit'le Muhip Dranas geliyor. Bence Cahit'in yeri budur şiirimizde. Cahit şair olarak şiirimizdeki yerini sayısız başarıyla bezemesini bilmiştir. O Türkçeyi canlı canlı kullanan ilk Türk şairidir. On dan önceki şairlerin, meselâ hececilerin sade bir dil kullanmış olmalarına bakmayın. Onların dili sadeydi ama Cahit'inki gibi canlı değildi. Onlar dilin arınmasını bir lûgat işi olarak ele aldılar. Yabancı dil kurallarına göre yapılan Osmanlıca tamlamaları bozmakla, ağdalı kelimeleri değiştirmekle her şeyin olup biteceğini sandılar. Cahit gibi :

**Rakıdan tütünden beter alışık
Olduğumuz korkunç güzel bir şey var
Tutmuş bırakmaz bizi
Bir sıkımlık canımız çıkana kadar.**

Cahit Sıtkı Tarancı (1933)

demesini beceremediler. Cahit'in bu büyük başarılarından biridir. Bunun yanı sıra onun şiiriyle yaşayışımıza katılan yeni duyguları, yeni düşüncelerin sözünü de edebiliriz. Cahit'in söylediği anlamda pişmanlık, gece sevgisi, yaşama sevinci, yolculuk tutkusu gibi duyguları bizler ilk önce onun şiirleriyle anlamıya, benimsemiye başladık. Bu onun ikinci başarısıdır. Ama Cahit asıl, neden niçin olduğunu bilmeden sevdiğimiz, beğendiğimiz şairlerdendir. Öyle güzel parçaları vardır ki dilimizden düşürmek istemeyiz.

Yitirdiğimiz şair asıl böyle bir şairdi.

Oktay Rifat (Yeditepe, sayı : 119)

İhtizârı üç seneye yakın sürmüş olduğu halde, Cahit Sıtkı Tarancı'nın ölümünü, yine beklenmeyen, daha doğrusu olmaması lâzım gelen bir hâdise gibi karşıladım. Uzun, şifasız, hattâ ümitsiz hastalıklar bile insanı sevdiklerinin kaybına alıştıramıyor demek. Cahit Sıtkı'yı aramızda dolaşmaktan, yazmaktan, hattâ konuşmaktan alıkoyan üç sene, bizi onun ölümüne çoktan hazırlamış olmalı değil miydi? Hayır. Onu görmemeye, onunla konuşmamaya belki alışmıştık; fakat yokluğuna değil. Birkaç seneden beri Cahit Sıtkı, benim ve bazılarımız için, uzaklara gitmiş gibiydi. Uzakta, fakat yine bu toprağın üstünde, bir gün tekrar kavuşabilecek bir dost.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şahsında, Çağdaş Türk şiiri hiç şüphesiz en kuvvetli temsilcilerinden birini, cemiyetimiz örnek bir insan, ben ve yakın arkadaşları, bunlarla birlikte bütün bir mektep ve meslek mazarisini beraber sürükleyip götüren aziz bir dost kaybetmiş olduk.

Yirmisekiz senelik arkadaşım. Şiire beraber başlamış, ilk mısralarımızı, Galatasaray Lisesi'nin bahçesindeki ihtiyar çınarların gölgesinde, birbirimize söylemiştik. Benden bir iki yaş büyük, bir sınıf ilerde idi. Fakat o kadar çekingen, o derece mütevazı idi ki, benim idare ettiğim Galatasaray Dergisi'nde ilk şiirini neşretmek için onu ne güçlüklerle iknâ edebildiğimi hiç unutmam.

Daha sonra, o Mülkiyede ben Hukukta iken, Maçka'da bizim oturduğumuz apartmanın önünden onun mektebine giden İhlamur Yolu'ndaki gezintilerimizi hatırlıyorum. Bu yola sapmamız hakikatte ayrılmak, benim evime gitmem, onun mektebine doğru dönmesi içindi. Fakat böyle olmaz, yarı yola kadar onu geçirmek isteyişimle yeniden başlayan yürüyüş, onun beni tekrar eve kadar getirmesiyle bir kaç defa tekrarlanarak uzar, yahut uzatılırdı. Konuşmamızın tek mevzuu, daha doğrusu bu gezintilerin gerçek sebebi, şiirdi.

Birkaç sene birbirimizden uzak kalmıştık. Sonra tekrar Ankara'da buluştuk. Belki çok sık, akşam sabah, görüşmezdik. Aramızda, her gün buluşmakla takviye edilmeye ihtiyacı olmayan bir dostluk, daha ilk tanıştığımız anda teessüs etmişti.

Hayatı macerasız, gürültüsüz, hattâ sessiz geçmiştir. Ömrünün tek vak'ası, tek sesi şiirdi. Cahit Sıtkı için şiir, birçok meşgalelerden biri değil, hayatın mânası, kendisi olmuştur. Bu düşünceden hareket ederek bıraktığı eseri kifayetsiz görmek haksızlık olur. Cahit Sıtkı şiiri yazmaktan ziyade yaşamıştı. Bu yaşanmış şiirden bize kalan örneklerin değer ağırlığı, hacminin çok üstündedir. Yaşadığı devrin şiirini kuvvetle duymuş ve onu, çağdaşlarına örnek olacak güzel bir dil

içinde, kudretle ifade etmiştir. Cahit'in şiiri acemilik devri geçirmeden ustalığa ulaşmış gibidir. İlk şiirlerinde bile, gerek şekil, gerek öz bakımından yaşıyla tezat teşkil eden bir olgunluk sezilirdi. **Otuz Beş Yaş** şiirinin yer yer yetmiş yaş bezginliğini hissettirmesi de bu ulaşılan olgunluğun bir delilidir. Zavallı Cahit'in şiir gibi hayatı da zirvesine pek erken varmış oluyor, ne yazık!

Şairliği gibi insanlığı da müstesna idi. Kimse hakkında fena konuştuğunu, hattâ fena düşündüğünü görmedim. Beğenmediği şiir veya şairden bahsetmemek suretiyle vicdanını bütün kırıcı hareketlerin üstünde tutmasını bilmiştir. Şiiri tenkit etmek bile onun yapamıyacağı bir şeydi.

Cahit Sıtkı'nın eserinden çok kendisinden bahsettiğimin farkındayım. Fakat böyle olması pek tâbiidir. Bundan sonra onun yalnız şiirinden konuşacak değil miyiz?

Sıcak hâtırası ve ölümünün acısı içinde Cahit Sıtkı'ya dair bugün ne yazsam bir mersiye ifadesinden kalemimi kurtaramazdım.

Munis Faik Ozansoy

(Hisar, c. 5, sayı: 11)

Gazetelerden Cahit Sıtkı Tarancı'nın kara haberini alınca ilk duyduğum his acı bir hayret oldu. Gerçi, çoktandır umulmaz bir dertle hasta olduğumu biliyordum; gerçi, bundan bir iki ay önce, Avrupa'da tedaviye gönderilmesi için yakınlarının ve hayranlarının resmî makamlara yaptıkları müracaatlara katılırken, ben de onlar gibi hastadan ümidi kesmiş bulunuyordum. Fakat, içerimde bu yakınla-riyle hayranlarının kalbinde de ısıldadığını tahmin ettiğim bir ışık gene bir tür-lü sönmelerini bilmiyordum.

Genç olsun, yaşlı olsun bütün şair ve sanatkarların ölümü bana daima olağanüstü ve tabiat kanunlarına aykırı bir hâdise gibi görünmüştür. Tevfik Fikret'in ölüm haberini, birgün, gene böyle gazetelerde okurken âdeta gözlerime inanamamıştım. «Bu, olamaz, Fikret ölemez!» demiştim. Haşim'in ölümü karşısında daha acıklı olarak aynı şaşkınlığa aynı akıl almazlığa düşmüştüm.

Fransızlar «Akademi» üyelerine «ebediler» yani «ölmezler» ünvanını vermişlerdir. Anlaşılan ben de şair ve sanatkarları böyle telâkki ediyorum; ölümü onlara hiç yakıştıramıyorum. Çünkü, onlar, bence bu dünyaya hayatın müjdecisi olarak gelirler. Fânilere, bakıp görmeyi, sezip anlamayı, duyup sevmeyi öğretirler. Fânilere iyilik ve güzellik yolunda rehberlik ederler ve şarkılarıyla kederlerini dağuturlar, kara bahtın cilvelerini unuttururlar. Tabiat, dünya onların tuttuğu aynada dile gelir ve bize içyüzünün bütün gizli hazinelerini açar. Onun içindir ki, her sevdiğimiz şair veya sanatkarın ölüşü, bize tabiat ve dünyadan bir parçanın sö-nüşü, boşalışı gibi gelir.

Son yıllarda Orhan Veli'nin, Sait Faik'in ve akibet Cahit Sıtkı'nın aramızdan ayrılıp gidişleri dünyamızda işte böyle bir karanlık boşluk bırakmıştır. Kaldı ki, bunlar henüz genç iken ve yaratış güçleri henüz tükenmeden öldüler. Son nefeslerini verdikleri güne kadar, kafalarının içinde, kimbilir «düşten de güzel» ne sihirli âlemlerin semaları çizgilenmekteydi. Zira, her üçü de olgunluk çağlarının en verimli devirlerinde son sözlerini tamamlayamadan göçüp gitmişlerdir.

Cahit Sıtkı'nın kaybı münasebetiyle beni en çok eseflendiren şeylerden biri de onun ve onun gibilerin çevremizde kâfi bir alâkayla karşılanmamış olmasıdır. Her birinin hal tercümesine baktıkça Fikret'in Nefi hakkında söylediği şu mısraı tekrardan kendimi alıyorum :

Eyvah, pek çorak yerde akıp gitmişim

Ve bu vakitsiz ölümler bana birer intihar gibi gözüküyor.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

(Tercüman, 16 Ekim 1956)

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi, her şairin bir şiir duyurusu vardır. Cahit Sıtkı Tarancı çok kere gündelik saffetli kelimelerimizin kokuları ile mucize dediğimiz şiiri bize duyurmasını bilirdi. Pek canlı olan Otuz Beş Yaş isimli kitabında her nedense ölümden çok bahsetti. Şiirinden sevgi ile bahsolunacak şaire fikir ve hislerimizi de duyurmak isterken ölümün korkunçluğu karşısında her fikir, her his sırasız, yersiz ve tesirsiz kalıyor. Bugün ancak bu mateme iştirâk tabii oluyor.

Abdülhak Şinasi Hisar (Varlık, sayı : 442)

Orhan Veli, Sait Faik, Cahit Sıtkı! Türkiye'de hiç bir edebî nesil, bu kadar ağır zayiata uğramamış, bu kadar genç kurban vermemiştir.

Şu anda her üçünü, ayrı ayrı tek başlarına bir başka âlemde dolaşır görüyorum. Hayatlarında da öyle idiler. Orhan Veli'yi, elleri cebinde, Boğaz yollarında görürdünüz. Saik Faik, adasında olmadığı zaman, mutlaka Beyoğlu sokaklarında idi. Cahit Sıtkı'ya, bir gün Paris'te talebe mahallesinin izdihamı içinde, yalnız başına, Luxemburg bahçesinin yolunu tutarken rastgelmıştim.

Her üçünde âdeta terkedilmişlerin meyus hali vardı. Fakat her biri bu mazereği vakarla gizlemeyi biliyordu. Dünya ile haşırneşir olmak için yaratılmış bir Orhan Veli'nin dünyaya metelik vermez gibi görünüşünde, tabiatle insanlardan en âhenkli senfoniler çıkarmağa can atar bir Sait Faik'in bu kalabalık içindeki inzivasında, marş, medhiye, topluluğa manzum tebliğ yazmaktansa kendi kozasının esrarlı köşelerini, gölge-ışık oyunlarını, belirsiz ümitlerini ve sebepsiz endişelerini anlatmasını tercih eden bir Cahit Sıtkı'nın kendini fildişi kulelerde dolaştıran efendilik halinde, umdukları gibi çıkmıyan bir cemiyete, tahayyül ettikleri gibi yaşayamadıkları bir hayata küskünlükleri gizliydi.

Bunlar öyle bir neslin çocukları idi ki, şair ve edip olmanın mebus nasbedilmeğe veya elçi gönderilmeğe kifayet ettiği devre yetişmelerine 10 sene geç doğmuş olmaları, mâni olmuştu. Yeni bir devrin açılıp kendilerini sıcak bağrına basması için de ömürleri vefa etmedi.. Onlar, politikanın «idealist» etiketini taktığı bazı kalem sahiplerinin dâvet olunduğu fodla sofrasına çökmeyecek kadar da hayşiyet sahibi idiler. Kendi köşelerinde yaşadılar. Son nefeslerine kadar sanatlarına sâdık kaldılar. Eğer kabinde bir edip arkadaşları bulunmasaydı, iri karaciğerini tedavi ettirmek için Paris'e, öbürü, felcine vedâ bulmak için Viyana'ya kadar da gidemiyecikti. Onlara bu jest, belki hayatları boyunca beyhude bekledikleri tek teselli olabildiyse, ne mutlu hepimize!

Orhan Veli, Sait Faik ve nihayet Cahit Sıtkı! Değerlerin bambaşka terazilerde tartıldığı bir devrin sıkıntısını belki kendilerine zulmederek gidermek istedikleri için bu dünyadan erken, pek erken göçtüler. Baudelaire de, onlar gibi, aynı sıkıntı içinde kendini pek çabuk eritip bitirmişti. Onlar, dillerine bile sivri kü-

lâhli palyaçoların musallat olduğu, kılık ve kıyafetlerine, hal ve tavırlarına türlü işkillikle bakıldığı, bir evvelki edebiyat neslinin kaba alaylarını alkışlar gibi görünen bir cemiyette daha uzun yaşamanın lüzumsuzluğunu anlamışçasına erken gittiler. Bu sıkıntıyı eserlerinin üstüste birkaç kere tabedilmesi bile avutamadı herhalde!

Fakat bu erken gidişler ve çarçabuk gelmeyeşlerle edebiyatımız bir sabahsız uykuya dalmış gibidir. Bu meş'ale yarışında düşenin arkasından yetişenin bulunmaması, yahut daha çok uzaklarda oyalanır olması, bizi, hepimizi bir gün düşündürmeyecek mi? Yurdun maddî imârının câzibesinden gözlerimizi biran kurtarıp sanat ve edebiyatımızın harabesine bakarak içimiz yanmıyacak ve bu ateşle o harabeden de bir mâmure çıkarmak hevesi bizde uyanmıyacak mı?

Sabri Esat Siyavuşgil (Yenisabah)

Üç sene evvel, Cahit Sıtkı'yı şifası olmayan bir dilsizlik ve hareketsizliğe mahkûm eden hastalık hepimizi keder ve dehşet içinde bıraktı. İnsanı vurmak için puslu kuran hiçbir trajik ihtimal bu kadar korkunç, hiçbir felâket bu kadar hain olamazdı. Sonu ve zamanı bilinmeyen bir ömür boyunca, sırtüstü yatıp kalkmağa mahkûm olmak, her şeyi anlamak ve tek kelime konuşmamak, en küçük arzusunu belirtmek için serçe parmağını bile kımlıdatamamak, Cahit Sıtkı gibi yazmaktan ve konuşmaktan, içini yiv yiv oyan hisleri söz ve hareket halinde anlatmaktan başka saadeti olmayan bir şair için yokluktan bin kat beter bir varlık sürüklenişiydi.

Onu yirmibeş sene evvel tanıdım (...).

Aramızda, geceli gündüzlü, onbeş yıl sürmüş bir dostluk vardır. O tarihlerde beni onsuz, onu da bensiz görmek zordu. Sonra Ankara'ya gitti ve «Otuz Beş Yaş» şiirinde şu mısraları söyledi:

**Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir
Gittikçe artıyor yalnızlığımız**

Kendini içkiye verdi. Bunu mazur görmek için, hangi mel'un kaderin onu yaşlığa ve nihayet bu füyler ürpertici akibete mahkûm ettiğini bilmek lâzımdır.

Ah Cahitciğim, Cahitciğim... Tıkanıyorum. Bazı hislerin kaderi her türlü ifade şansından mahrum olmaktadır. Bilirsin, burada keseyim ve belki sen de artık yazma imkânlarını aşan hisleri hiçbir şekilde bize nakledemeyeceğin için dilin tutuldu, hareketsiz kaldın ve nihayet öldün. Ölünden bir şeyler umarak.

Peyami Safa (Milliyet)

Hepimiz severdik onu. Yalnız sevgi değil, saygı duyardık karşısında. Kimseyi kırmayan o kişiyi bizim de kırmamamız, incitmememiz gerektiğini anlardık. Yırlarını severdim ya sevmediklerim de olurdu içlerinde. Söyliyezdim kendisine. Bakın, şimdi Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya karşı bir tepki görülüyor, Orhan Veli'ye, Bay Oktay Rifat'a karşı da seziliyor. İyidir bu tepkiler, o ozanların değerini düşürmez yeni akımlara yol açar. Cahit Sıtkı Tarancı'ya karşı da bir tepki yok muydu? Olmaz olur mu? Ancak kimse onun yırlarını hırpalamaga, onları beğenmediğini açıkça söylemeğe kalkmıyordu. Dokunulamaz olmuştu o. Kendinden gençlerin de, kendinden yaşlıların da saygısını kazanmıştı.

Ataç (Son Havadis)

Devrimizin en iyi şairlerinden, hattâ insanî tarafiyle mesleğinin en büyük şairi olan Cahit Sıtkı Tarancı'yı evvelki gün Ankara'da toprağa verdiler. Cenazesinde bulunamamak, onu el üstünde taşıyanların arasına karışmamak Cahit Sıtkı'yı sevmiş olanlar için acı bir mahrumiyettir.

Cahit Sıtkı bizim en iyi şairlerimizden biri olarak daima yaşıyacaktır. Tamen anlaşılması için belki daha bir müddet geçmelidir. Nitekim şimdiden onu olduğu gibi anlıyamıyanlar vardır.

Şevket Rado (Akşam, 29 Ekim 1956)

Şiirin sevdalısı, delisiydi. Sanatına, sanatının dışında hiç bir şeye ilgi duymıyacak, hiç bir şeye yüz vermiyecek kadar saygılıydı. Başarının yolu, bağlılığın, çalışmanın yoludur düşüncesindeydi. Cahit Sıtkı'nın ağzından, benim genç kuşaklara ileteceğim bir öğüt: «Şiirin sana gülmesini istiyorsan, önce sen kendini katıksız ona vereceksin!»

Şiirimizin 1930'dan bu yana, gelişmesindeki küçümsenmiyecek payını olduğu kadar, gene şiirimizin yüzünü ağartacak örneklerini vermesinin sırrını bu inanışında aramalıdır. Paraya pula, üne ünvana, her türlü ölümlü niteliklere arka çevirerek, inandığı sanatının peşinden koştu, sanatıyla yetindi, gerçeklerin gerçeğini mısra, manzume bildi, eline kalemi alışından kendini bildiği son anına kadar bir şair olmak, bir şair kalmaktı dileği.

Biz de bugün bir şairin arkasından ağıt yakıyoruz.

Sabahattin Kudret Aksal (Varlık)

En verimli çağında 45 yaşındayken yitirdiğimiz Cahit Sıtkı Tarancı'nın yeri hâlâ bomboştur ve uzun yıllar da doldurulamıyacaktır.

Halim Yağcıoğlu (Çağrı)

Daha ölüsü bile toprağa girmedir. Bugün ona ait hâtıralardan bahsetmek erken olur. Bir zamanlar Beaudelaire'in peşinden gitti. Meselâ «Abbas»'ın çilingir sofrasında yalnız değildir. Kadehtaşı oydu. Ama Beaudelaire'in pek ardında kalmadı. Kendisinden sonraki neslin dörtte üçünü peşine taktı.

Hep yanlış söylüyorlar. Hayır katiyen Cahit ölümden korkmazdı. O'nun nasıl gelirse gelsin birgün behemehal geleceğini bilirdi. Mesele ölmekte değil, bu camm dünyanın nasıl bırakılacağı idi. Dikkat edin ölüm şiirlerinde, öleceğine değil öldükten sonra arkada kalan güzelliklere yonar.

Muvaffak Sami Onat (Hisar)

Cahit Sıtkı Tarancı, kendi neslinin iyi şairlerinden biridir.

Türkçeyi iyi kullanan, bir şair için gerekli incelik ve hassasiyete sahip olan Cahit Sıtkı bence sanatından çok daha ileri merhalelere ulaşabilirdi. Eğer: 1— Yolunu tam olarak çizebilseydi, 2 — Ömrü vefa etseydi.

Mehmet Çınarlı (Hisar)

Gençti. Yeni meslekî çığır açan en kuvvetli şairlerden biri idi. Kader bıraksa Türk edebiyatına duygular, ince zevkler ve derin görüşlerle işlenen daha ne güzel şiirler bırakabilirdi.

Mükerrerem Kâmil Su (Zafer)

Cahit Sıtkı Tarancı günümüzün en iyi Türk ozanlarından. Ondan çok gözü çekenler oldu. Yırlarında yenilik pek bellidir de onun için. Tarancı yeniliği eski biçimler içinde gizlemesini bilirdi.

Bir yapının yarına kalıp kalmayacağı bugünden kestirilemez. Gene de ben Tarancı'nın yırlarının uzun yıllar okunacağını sanıyorum. Diyelim ki okunmayacak... Yarın geleceklerin bizden daha doğru düşünecekleri neden belli?

Nurullah Ataç (Hisar)

Cahit'in gönlü bir büyük şehrin parkı gibiydi, kapıları herkese açıktı. Her gün orada sıcak bir köşe bulurdu. Dost, düşman demez, neşesini, sevincini herkesle paylaşmak için can atardı. Kederini, hüznünü kimselere duyurmazdı. Kendi acılarını ruhunun derinliklerine gömer, başkalarının acılarıyla kıvranırdı. Ölümü düşünür, hayatı severdi.

Hayır Cahit! Senin saltanatın sadece bir namazlık olmayacak. Sen efendi bir şair olarak, has ve öz bir şair olarak yüreklerimizde ve hafızalarımızda saltanatını devam ettireceksin.

Suat Taşer (Ulus)

Cahit yeni şiirimizin kurucularındandır. Ahmet Haşim'le yeni kuşağın arasını bağlar. Şiirinde zaman zaman türkçeyi büyük bir ustalıklarla kullanır. Türkçeyi o cana yakın haliyle, ilk önce Cahit kuşağındaki şairler kullandı. Cahit Sıtkı, şiiri, güzel sanatların bir kolu olarak ele alan şairlerimizin ilki değilse, ya ikincisidir, ya üçüncüsü. Kişiliği vardır, kimseye benzemez. Şiiri okunmaya başladı mı, hemen onun olduğunu anlarsınız. Yaşamının tadını söyler. En üzüntülü şiirinde, hiç yokta coştüğünü sanır, üzüntüsünü unuttuğunu görürsünüz. O, şiirimize, o gelinceye kadar bilmediğimiz duygular getirmiştir. Boheme'liği batılı anlamda bir boheme'liktir. Doğunun rintlğine benzemez. Günah anlayışı, pişmanlığı da batılıdır. Cahit Sıtkı, bir yandan batıdan taşıdığı yeni duygularla, bir yandan şiir sanatına getirdiği değişikliklerle şiirimizin gücünü arttırmıştır. Az şey mi?

Oktay Rifat (Esi)

Sağlam bir anlayış vardı.

Haşim'in o dört başı bayındır şiir yapısını bugünkü kuşağa ulaştıran Ahmet Muhip'le o olmuştur.

Cahit'in en yavan şiirlerinde bile bir ustalık, bir oturlukluk sezmek mümkündür.

Ölümünden en çok lâf açan odur ama «Ben ölürsem ölürüm birşey değil» dediği zaman bile yaşamaya dört elle sarıldığını belli eder.

Salâh Bırsel (Yenilik)

Hepimiz, Tarancı'nın yaşadığını biliyoruz, onu kişiliğiyle ve şiirleriyle her zaman hatırlayacağız. Öldüğünü biliyoruz, çünkü onun temizliğini, onun şiirini, onun dürüstlüğü, onun manevî güzelliğini özliyoruz.

Talât S. Halman (Varlık, sayı : 771)

Yeni Türk şiirinin yoğurulup şekillenmesinde, tarihinde ilk defa bütünüyle ulusal benliğini bulmasında çok emeği geçmiştir Tarancı'nın. Cumhuriyet dönemindeki şiirimizde görülen hızlı ve hayırlı gelişmede en büyük pay onundur da diyebilirim.

Yaşar Nabl (Varlık, sayı : 771)

Tarancı'dan seçmeler :

ÖMRÜMDE SÜKÛT

Çıngıraksız, rehbersiz deve kervanı nasıl,
İpekli mallarımı kimseye göstermeden,
Sonu gelmez kumlara uzanırsa muttasıl,
Ömrüm öyle esrarlı geçecek ses vermeden.

Ve böylece bu ömür, bu ömür her dakika,
Bir buz parçası gibi kendinden eriyecek.
Semada yıldızlardan, yerde kurtlardan başka,
Yaşayıp öldüğümü kimseler bilmiyecek!

(Ömrümde Sükût)

ZAMAN BİR KUŞAK GİBİ

Karanlıklarla kardeş
Bahtım bir türlü ateş
Almıyan çakmak gibi.

Sabır nedir bana sor:
Zaman bir kuşak gibi;
Sarıl sarıl bitmiyor.

(Ömrümde Sükût)

MAZİYİ YÂDA DALDIĞIM ZAMAN

I

Maziyi yâda daldığım zaman,
Renkler belirir ta uzaklardan:
Mavi, kırmızı, beyaz ve siyah;
—Her renk ayrı bir hatıradır ah!—
Renkler renklere renkleri ekler,
Olurken içim renklere mahşer.

II

Maziyi yâda daldığım zaman,
İçimde sanki sestem bir orman:
Koşan, haykıran, çırpınan sesler;
—Her ses ayrı bir hatıra besler!—
Sesler seslere sesleri ekler,
Olurken içim seslere mahşer.

III

Maziyi yâda daldığım zaman,
Tüter içimde eski buhurdan.
Gizliden gizli genzime dolar,
Kokular gibi hep hatıralar;
Hatıralarla aklımı çeler,
Eski bahçeler, eski bahçeler!

IV

Maziyi yâda daldığım zaman,
Nasıl olur da bilmem ki bazan,
Hafızam durur, kaybolur yollar;
Ve sonra birden içime dolar,
Daire gibi genişler sükût,
Der : «İçimde kal, hepsini unut.»!

(Ömrümde Sükût)

UZAK BİR İKLİMDE

Uzak bir iklimin ılık havasında,
Güneş, yer, gök, deniz, içiçe kaynaşır;
Olgun meyvalarla kuşlar fısıldaşır,
Bahar manzarası dallar arasında.

Uzak bir iklimin ılık havasında,
Seslerle kokular elele dolaşır;
Renklerle şekiller sevişip anlaşıp,
Bir mükemmeliyet orkestrasında.

Uzak bir iklimin ılık havasında,
İnsan kâinatla her an kucaklaşır,
Sonsuz bir sevginin gamsız dünyasında.

Uzak bir iklimin ılık havasında,
Bütün sevdiklerim hülyamı paylaşır;
Bense camlar, camlar, camlar arkasında!

(Ömrümde Sükût)

GÜN EKSİLMESİN PENCEREMDEN

Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlıyan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.

Ve gönül Tanrısına der ki:
— Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereinden!

(Otuz Beş Yaş)

KULAK VER Kİ...

Kulak ver ki havasında bahçemizin,
Gök maviliğinden, dal yeşilliğinden
Bir türkü söylenmede kendiliğinden;
Nasıl dinlersen öyle, şen veya hazin.

Kulak ver, dolaşan ruhumuzu tel tel;
Dallardaki tomurcukları ürperten
Bir türkü söylenmede kendiliğinden;
Dinledikçe ömrün artar, öyle güzel!

(Otuz Beş Yaş)

PERİŞAN SOFRA

Öldü; ne rüzgârlar girdi içeri;
Ne bir kuş havalandı pencereden.
Öldü; kımse görmedi melekleri;
Sorma nasıl habersiz gitti giden.

Bir uzun sefere çıktı, diyorlar;
Gemiye gören var mı? hani deniz?
Sen gittin, soframız oldu tarumar;
Doğan günü yadırgıyor hâlimiz.

(Otuz Beş Yaş)

SANATKÂRIN ÖLÜMÜ

Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli;
Anahtar Tanrıda kaldı.

Geldi çattı en son ölmek.
Ne bir yemiş, ne bir çiçek;
Yanıyor güneşte petek;
Bütün bal arıda kaldı.

(Otuz Beş Yaş)

MEMLEKET İSTERİM

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim
Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.

(Otuz Beş Yaş)

GENÇLİK BÖYLEDİR İŞTE

İçimi titreten bir sestir her gün.
Saat her çalışında tekrar eder:
«Ne yaptın tarlanı, nerde hasadın?
Elin boş mu gireceksin geceye?
Bir düşünsen! yarıyı buldu ömrün.
Gençlik böyledir işte, gelir gider;
Ve kırılır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye.»

Ah o kadrini bilmediğim günler,
Koklamadan attığım gül demeti,
Suyunu sebil ettiğim o çeşme,
Eserken yelken açmadığım rüzgâr!
Gel gör ki, sular batıya meyleder,
Ağaçta bülbülün sesi değişti,
Gölgeler yerleşiyor pencereme;
Çağınız başlıyor ey hâtıralar.

(Otuz Beş Yaş)

ÖLÜMDEN SONRA

Öldük, ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.
Nasıl hatırlamazsın o türküyü,
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü,
Aldığımız bir şeydi yaşamak.

Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok;
Yok bizi arıyan, soran kimsemiz.
Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
Akar suda aksimizden eser yok.

(Otuz Beş Yaş)

ROBENSON

Robenson, akıllı Robenson'um,
Ne imreniyorum sana bilsen!
Göstersen adana giden yolu;
Başımı dinlemek istiyorum.

Ben gemi olurum, sen kaptan ol;
Yelken açarız bir sabah vakti.
Güneşte gölgemiz olur deniz.
Yolculuk! derken adamızdayız.

İsterdim tercümanım olasın,
Tanıtasın beni balıklara,
Vahsi kuşlara ve çiçeklere;
Bizdendir diyesin benim için.

Ağaca çıkmasını bilirim,
Tanırım meyvanın olmuştunu;
Taş kırmak da gelir elimizden,
Ateş yakmak da, aş pişirmek de.

Robenson, hâlden bilir Robenson,
Adan hâlâ batmadıysa eğer,
Alıp götürsen beni oraya,
Deniz yolu kapanmadan evvel!

(Otuz Beş Yaş)

ABBAS

Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı,
Dinsin artık bu kalb ağrısı.
Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Aya haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce.
Bas kırbacı sihirli seccadeye.
Göster hükmettiğini mesafeye
Ve zamana.
Katıp tozu dumana,
Var git,
Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan,
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan.

(Otuz Beş Yaş)

BAHAR GELİYOR

Damlardaki kar, saçaklardaki buz,
Kanı kaynıyan suya dar geliyor.
Haberin var mı? Oluklardan sonsuz
Akan su sesinde bahar geliyor.

Duy güneyden estiğini rüzgârın;
Göreceksin neler olacak yarın.
Yuvada çırpınan yavru kuşların
Uçmak hevesinde bahar geliyor.

Sabret komşu kızı, yakındır o gün;
Bakarsın ansızın belirmiş göğsün.
Cıvı cıvı söylediğin türkünün
Oynak nağmesinde bahar geliyor.

(Otuz Beş Yaş)

KARASEVDA

Bir kerre sevdaya tutulmıyagör;
Âteşlere yandığının resmidir.
Âşık dediğin Mecnun misâli kör;
Ne bilsin âlemde ne mevsimidir.

Dünya bir yana, o hayal bir yana;
Bir meşaledir pervaneyim ona.
Altında bir ömür döne dolana
Ağladığım yer penceresi midir?

Bir köşeye mahzun çekilen için,
Yemekten içmekten kesilen için,
Sensiz uykuyu haram bilen için,
Ayrılık ölümün diğer ismidir.

(Otuz Beş Yaş)

OTUZ BEŞ YAŞ ŞİİRİ

Yaş otuz beş! yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafîle bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çlgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hâtırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.

Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç farkettim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? ölen kim?
Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarûmar?

Neylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanamadın olacak.
Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misâli o musalla taşında.

(Otuz Beş Yaş)

DÜŞTEN GÜZEL

İlktir baharın gönlümce geldiği
İlktir hem sarhoş hem ayık olduğum
Bir gerçek içindeyim düşten güzel
Sevdiğim gülüyor yanıbaşında

Aşkından tâlihimin düzeldiği
Sen gökte ararken yerde bulduğum
Bir sende gördüm ince ruh ince bel
Sende murada erdim kırk yaşında

(Düşten Güzel)

YALAN DÜNYA

İlk günden alıştığımız emektar aydınlık
Anne yüzünde dost yüzünde evlât yüzünde
Her sabah yeniden başlıyan şeye doymadık
Düşümüz gerçeğimiz ne varsa yeryüzünde

Gökyüzü belledik şu ürperen maviliği
Başımız darda kalınca el açtığım yer
Gökyüzüdür avutan akıllıyı deliyi
Gökyüzünde bulutlar uçurtmalar ümitler

Her mevsimiyle insanı ayrı ayrı saran
Bunca güzelliği nasıl koyup gideceğiz
Yaman çalacak o çalmıyası saat yaman
Geçmiş ola bir kez yumuldu mu gözlerimiz,

(Düşten Güzel)

ATATÜRK

Atatürküm iğilmiş vatan haritasına
Görmedim tunç yüzünde böylesine geceler
Atatürk neylesin memleketin yarasına
Uçup gitmiş elinden eski makbul çareler

Nerde İstiklâl Harbinin o mutlu günleri
Türlü düşmana karşı kazanılan zaferi
Hiç sanmam öyle ağarsın bir daha tan yeri
Atatürküm ben ölecek adam değilim der

Git hemşerim git kardeşim toprağına yüz sür
Odur karşı kıydan cümlemizi düşünür
Resimlerinde bile melûl mahzun görünür
Atatürküm kabrinde rahat uyumak ister

(Düşten Güzel)

ON KASIM

Yıl otuz sekiz on kasım perşembe
Hatırdan çıkmıyacak bir sonbahar
Sarsılıyor İstanbul yedi tepe
Yaman esmiş Dolmabahçede rüzgâr

Gerçek olamaz olsa olsa bir düş
Dokuzu beş geçe Atatürk ölmüş
Böyle toptan bir yaş nerde görülmüş
Beraber ağlıyoruz kurtlar kuşlar

Bu memlekete en çok hizmet eden
Bu aşkı ile dağlara gücü yeten
On sekiz milyonun omzunda giden
Atam Ankara sırtlarında yatar

(Düşten Güzel)

BİR GÜZEL

Bir güzel bilirim bir daha bilmem
Onda gör cılve nedir eda nedir
Öyle satar kendini dirhem dirhem
Ondan bu gönül deli divanedir

Nerden çattım böylesi bir güzele
Netsem neylesem o kız geçmez ele
Kaptırdım kendimi bir kerre sele
Bana sor dalga nedir kaya nedir

Gündüz işimde beni şaşkın eder
Gece düşümde beni çılgın eder
Ayrılığı başımdan aşkın eder
Bir sevda ki yanmaktan başka nedir

AŞKIMIZ

Zulmü pek çok insafı az
Hayata karşı aşkımız
Ne etseler ki çatlamaz
Bir sabır taşı aşkımız

Samanlık seyran dediğin
Aşkımız aşk ile zengin
Dünyada her güzelliğin
Yol arkadaşı aşkımız

Alınyazım alınyazın
Yıldızım oldu yıldızın
Temeli sağlığımızın
Her şeyin başı aşkımız

(Düşten Güzel)

DEĞİRMEN

Suyun kurusun kanadın kırılsın değirmen
Yetişir beni öğüttüğün
Bırak cahilliğim saflığım gıtmesin elden
Bilmek yanmakmış büsbütün

Ben ettim sen etme kuzum değirmenci baba
Boşuna değil bu telâş
Öğrettiğin acı şeyler gelmiyor hesaba
Mola ver dönmesin bu taş

Allahını seversen yarıda kes bu işi
Sürmesin bu korkulu düş
Rüzgâr dalda bırakır yarı olmuş yemişi
Tam olanı düşürürmüş

(Düşten Güzel)

MEMLEKET

Bir yanda Anadolu bir yanda Rumelidir
Hepsi bizden yolcusu olsun hancisi olsun
Efkâr ettiğimiz şey memleketin hâlidir
Sanmam hemşerim sanmam bundan acısı olsun

Köylümüz efendimiz tarlasında perişan
İşçimiz kardeşimiz kavgasında perişan
Anam bacımdır bahtı karasında perişan
Hemen Allah cümlemizin yardımcısı olsun
(Düşten Güzel)

İYİMSERLİK

Sen böyle gün günden daha güzel daha ince
Ben böyle gün günden daha âşık daha cesur
Aranan bahtiyar adamın gömleği olur
Poplın gömleğimin söküğünü sen dikince
Örnek bir yuva kurmaktayız namuslu vakur
Aşk var bu evin temelinde harçların şahı
Gelecek günlerin en güzeli en ferahı
Kalbi temiz alını ak sevişenlerin olur
(Düşten Güzel)

BİR ŞEY

Bir şey ki hava gibi ekmek gibi su gibi
Lâzım insana lâzım onsuz yaşanılmıyor
Ana baba gibi dost gibi yavuklu gibi
Kalb titremeden göz yaşarmadan anılmıyor.

Bir şey ki gözümüzde memleket kadar aziz
Aşk ettiğimiz kendimize dert ettiğimiz
Adını çocuklarımıza bellettiğimiz
Bir şey ki artık hasretine dayanılmıyor
(Sonrası)

DEĞİŞİK

Sen her gün başka güzel olsan
Ben her gün başka bir âşık
Her göz göze gelişimizde
Yıldırımla vurulmuş gibi olsak
Yepyeni bir aşk olsa aramızdaki
Her seferinde
Ne hârika olurdu yaşamak
Hele evlilik
Sen her gün başka bir güzel olsan

(Sonrası)

KORKUNÇ GÜZEL

Bu el titremesi kadeh tutarken
Bu yaşta nasıl koyuyor insana
Orhan gibi vaktinde gitmek varken
Değer mi oyalanmana

Rakıdan tütünden beter alışık
Olduğumuz korkunç güzel bir şey var
Tutmuş bırakmaz bizi bir sıkımlık
Canımız çıkana kadar

(Sonrası)

Çocukken büyük annemden dinlediğim masallardan biri, aklımda kaldığına göre, şöyleydi :

«Vaktiyle, bilmem ne memlekette hüküm süren bir padişahın küçük oğlu, ancak rüyada gördüğü servi boylu, sırma saçlı, mavi gözlü, son derece dilber bir kıza âşık olur; ve sevgilisini bulmak ümidile yollara düşer. Bütün aşk masallarında olduğu gibi başına bir sürü felâketler gelecektir. Pek tabii değil mi? Aşk demek imtihan demektir. Ancak serden geçip yardan geçmiyen muradına nail olur. Bereket versin, daha ilk adımı bizim sevdalı şehzadeye uğurlu gelir. Bir kuyunun yanından geçerken, takatten düşmüş, ak saçlı bir ninenin kuyudan su çekmeğe uğraştığını görünce dayanamaz, koşar, ninenin suyunu çeker. Buna son derece memnun kalan kadıncağız, şehzadenin sırtını okşar ve saçından kopardığı iki teli ona vererek der ki :

— Oğlum, başın darda kaldığı zaman bu iki kılı birbirine çakarsın; bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir arap çıkar karşına! Korkmıyasın. Adı Abbastır. Karnın mı acıkmış? «Abbas!» demen kâfi. Derhal sana mükellef bir sofraya kurar. Yırtıcı hayvanlar arasında mı kaldın? Abbas'tan başka kimse kurtaramaz seni. Uykusuz gecede yarin hicranile mi yanıyorsun? Abbas ne güne duruyor? Sevgilini ne kadar uzakta olursa olsun, alıp getirir seni şad eder.

Bu iki kılı iyi muhafaza et oğlum. Onlar sayesinde selâmete çıkacaksın. Ve şehzademiz ninenin elini öperek yoluna devam eder.»

Yedek subaylığını yapmak üzere kıt'aya gittiğimde, bölük komutanım, emrimi bizzat seçmemi tembih etmişti. Fakat nasıl seçersin? Bölük erlerinden hiç birini henüz tanımıyorum ki! Bölüğü içtima ettirip kestirdiğimi seçmeğe gönüm razı olmadı. Bölük yazısıcından künye defterini istedim. Şu Anadolumuz ne zengin memleket Yarabbi! Pötürgeli Hasanlar, Aksekili Ömerler, Akçaabatlı Hakıklar, Malatyalı Osmanlar, Erzincanlı Mehmedler, neler de neler! Kim bilir, bu Anadolu uşaklarının her birinde ne cevherler vardır! Yaprakları çevirmeğe devam ederken, Abbas oğlu Abbas gözüme ilişti. Durdum, bu sahifeye daha muhabbetle eğildim. 331 doğumlu Midyat'ın Cobin köyünden. Masaldaki Abbas aklıma geldi. İçimden : «Acaba!» dedim ve kendi kendime gülümsedim. Vakit öyleydi. Bölük talimden dönmüş olmalıydı. Nöbetçi çavuşunu çağırttım, yemekten sonra, Abbas oğlu Abbas'ı bana göndermesini tembih ettim.

Mahfelde yemeğimi yedikten sonra, o saatte kasabanın nisbeten en serin yeri olan parka yollandım. Baktım arkamdan bir er koşarak geliyor. Yol üzerindeki ilkokulun önünde durdum. Geldi. Mükemmel bir esas vaziyeti; kıyak bir selâm; ve Anadolu kokan, saffet hazinesi bir ses :

— Emrine geldim komutanım!

Hayran hayran bakmaktan kendimi alamadım. Fidan gibi bir boy, yağz bir çehre, üst dudağında hafif bir gölge, katıksız, siyah, mert gözler.

- Adın ne oğlum? dedim.
- Abbas oğlu Abbas, komutanım!
- Memleket neresi?
- Vilâyet Mardin, kaza Midyat, köy Cobin.

Çakı gibi asker vallahi. Künyesini bir çırpıda söyleyiveriyor. Yalnız türkçesinin kıt olduğu ne kadar belli. Ziyarı yok, onun bu halinde de bir şirinlik var. Tekrar soruyorum :

- Sen kaç aylık Abbas?
- Ben ihtiyat komtanım.

Alâ! Parka doğru yürüyoruz. O, solumda ve bir adım geriden geliyor. Askerlikte usul böyledir. Madun, mafevkinin daima bir adım solu gerisinde gider. Pe ki bu aslan parçası eri nasıl emir eri yaparsın? Yazık değil mi? Ona hafif makineliliyi emanet etmek varken nasıl bulaşık yıkatırsın? Kıt'aya gelmeden evvel, askerliğini yapmış arkadaşlardan duymuştum, Anadolu uşakları emir erliğini pek istemezlermiş! Onurlarına dokunurmuş! Ve bunun için, emir erleri umumiyetle sakatlar arasından seçilirmiş! Dönüp tekrar Abbas'a baktım, sakata pek benze-miyordu. Parkta havuzbaşının gölgeli bir yerinde oturduktan sonra, karşımda esas vaziyetinde duran Abbas'a :

- Sen sağlam, yoksa sakat? dedim.
- Ben sakat komtanım!
- Ulan senin neren sakat?

Sol kolunu gösterdi. Anladım, çolakmış! Mademki vaziyet bu merkezde, değil mi?

Hiç kıpırdamadan :

- Sen benim emir eri olur, Abbas? dedim.
- Olur komtanım! dedi.

**

Abbas emir erim oldu. Oturduğum evin aşağı kattaki odasını ona verdim. Yatağını, çantasını, torbasını ve hizmetini eve taşıdı. Memnun olduğunu her halinden seziyordum. Abbas, sabahları, talim saatinden bir saat evvel beni uyandırır, leğeni, ibriği getirir, elime su döker, sonra kahveyi pişirirdi. Öğleyin de, sefertasile tabldottan yemeğimi alır, mahfele getirirdi. Ve akşamları, ben tembih etmediğim halde, talimden sonra eve uğrayıp sivilceeri giyeceğimi hesaplıyarak, evden bir yere kımlıdamazdı. Söylemeğe lüzum yok, evin temizliğinden ve intizamından o mes'uldü. Vazifesini hiç bir ihtara lüzum hissettirmeden, insiyaki, belki de otomatik bir surette yapıyordu. Kendisine çok iyi muamele ettiğim halde disiplin haricine çıktığını hatırlamıyorum. «Abbas» demem kâfiydi. Sanki kayıbdan çıkar gelirdi; ve daima pürüzsüz bir esas vaziyetinde, ve daima emre intizaren, kılı kıpırdamadan.

Beni siyanet etmesini de bilirdi. Onu çarşıya, jilet, mektup kâğıdı veya sigara veyahut yemiş almağa gönderdiğim zaman, hem en iyisini alır, hem de ucuzunu almağa çalışırdı. Abbas komutanına zarar gelmesini ister mi hiç? Ve kırk

para artsa, getirir iade ederdi. Ben söylemeden, her hafta sivillerimi bölüğün terzisine götürür, ütületirdi. Ev dışında da Abbas'ın koruyucu kanatlarını üstümde hissederdim.

Her hangi bir şeye ihtiyacım olur diye, mahfel civarından ayrılmazdı. Akşamları parkta bile beni uzaktan kollar, hal ve hareketimden birşeye —meselâ sigara, meselâ mendil— ihtiyacım olduğunu sezerek koşar gelir. Bermutad esas vaziyetinde ve bermutad kılı kıpırdamadan :

— Buyur komutanım! derdi.

Emir eri değil Hızır! Bu hususta subay arkadaşlar beni adeta kıskanırlardı. Ben de gülerdim. Memnuniyetimden. Abbas'a karşı kalbim minnet ve şükranla doluyordu.

**

Bir yaz akşamıydı. O gün tümen komutanının huzurunda sıkı bir teftiş vermiştik. Subayı, eri, hep beraber, bir hayli ter dökmüştük. Eve, pestilim çıkmış bir halde dönüyordum. Bir kırk dokuzluk çekmeden bu yorgunluğu çıkarmağa imkân yoktu. Aşağı odada, söküklüklerini dikmekle meşgul emir erime seslendim.

— Abbas!

Tahta döşemede kalın ve ağır bir postal sesi! merdivenlerden hızla çıkıyor. İşte karşımda :

— Buyur komutanım!

— Al şu iki buçuk lirayı. Bana bir 85'lik (o zaman kırk dokuzluk ancak 85 kuruş olmuştu.) Şaban ustadan bir kebab, güzel bir domates ve hiyar salatası ve yoğurdu bol bir patlıcan kızartması. Haydi bakalım marrrr!

— Başüstüne komutanım!

Sol ayağı üzerinde tam bir dönüş yaptı ve çıktı.

Hava kararmak üzereydi. Az sonra minareleri fabrika bacalarından ayırt etmek mümkün olmayacaktı. Kerahat vakti çoktan gelmiş sayılırdı. Bereket versin Abbas eli çabuk kişidir. Bir çeyrekte döndü. Masanın üzerine günü geçmiş bir gazete yayarak nevaleyi düzdü. Baktım buz da almış. Emir eri dediğin böyle olur. Sırtını okşamaktan kendimi alamadım :

— Aferin be Abbas!

Memnuniyeti sesinde bir :

— Sağol komutanım! çekti.

Az sonra da şiş kebabını getiriyordu. Buzlu rakıdan bir yudum; sonra çatalını şişkebab, patlıcan kızartması ve salata tabaklarında şöyle bir dolaştırıver! Ve arkasından çek birinci nevi sigaradan bol bir nefes! Ve kaldır başını, bak gökyüzüne! Oh!, yıldızlı bir yaz gecesidir. Rüzgâr da çıktı. Bir Fransız şairinin, ölümünden sonra yaşamak hasretini anlatan o canım şiirini mırıldanıyorum : «Yeryüzünde olduğumuz o unutulmaz zamanlardı!... ilh...

Abbas'la konuşmak istedi canım. Aşağı doğru seslendim. Meğer o, belki bir şeye ihtiyacım olur diye, kapı arkasında bekliyormuş! Hay Allah senden razı olsun!

— Otur! dedim.

Utandı, kızardı, süklüm, püklüm oldu, fakat oturamadı. Bir erin komtanı karşısında oturmıyacağını Abbas pek iyi bilirdi. Ben de ısrar etmedim. Yalnız, rahata geçmesini söyledim. Geçti rahata. Kadehimden bir yudum alarak:

— Abbas, dedim.

— Buyur komtanım!

— Askerlik nasıl?

— Çok iyi komtanım!

— Memleketten mektup geliyor?

— Yoh komtanım!

— Niye ulan?

— Ben de yazmıyor komtanım!

— Sen niye yazmıyor Abbas? Köyde senin karı var, çoluk çocuk var. Sen merak etmez hiç?

— Ben merak eder, eder komtanım! Ben yazdı beş ay var. Cevab yoh. Şimdilik ben de yazmıyor komtanım!

Hakkı var Abbas'ın! Ara beni, arıyayım seni!

Bahsi değiştirdim:

— Beni seviyor Abbas.

— Elbet seviyor komtanım!

— E... niye seviyor?

— Sen iyi komtanım! (Elile kalbini göstererek), sende kalb temiz komtanım! Hoşuma gitti. Emir eri tarafından sevilme bir subay için büyük mazhariyet ve bahtiyarlıktır. Dayanamadım:

— Yaşa be Abbas!

— Sağol komtanım!

Abbas'la böyle muhabbet ederken bir yandan da kadeh üstüne kadeh yuvarlıyordum. Bir ara, İstanbul gözümde tuttu. İstanbul ve ilk sevgilim! Gençliğimin en güzel günleri! Şehzadeliğim tuttu, Abbas'tan medet ummak sevdasına düştüm.

— Sen İstanbul'u bilir? dedim.

Beni ne derece memnun ettiğinin farkında olmıyarak:

— Bilir komtanım! dedi.

— Sen Beşiktaş gördü?

— Gördü komtanım! Ben muvazzaf yaptı Orhâniye kışla.

— Ben seni İstanbul'a göndersem gider?

Benimle eğleniyor musun komtanım gibilerden yüziime baktı. Ona emniyet telkin etmek için :

- Yarın alay komtanından izin alır, seni İstanbul'a yollar Abbas!
- Beni kimse yok İstanbul, komtanım!
- Beni kimse var Abbas! Sen gidecek İstanbul'a!
- Baş üstüne komtanım!
- İstanbul'a gitti, Karaköy var. Sen biliyor?
- Biliyor komtanım.

— Sen tramvay binecek, Beşiktaş incek, ben sana adres verecek. Orda var bir kız, beni sevgili. Ben onu çok seviyor Abbas! Sen kaçırarak o kız, getirecek bana!

Abbas da karısını komşu köylerin birinden kaçırmıştı. Beni anlıyabilirdi. Hem anlamasa, değil mi ki komutan idim, emrediyordum, dinlemesi lâzımdı. O, askerliğin bu tarafını da bilirdi. Nitekim :

- Baş üstüne komtanım! dedi.

**

Ertesi sabah, bermutad Abbas beni uyandırdı. Kahvemi içtim, giyindim. Tam sokak kapısından çıkarken, gözüim odasına ilişti. Baktım Abbas'ta bir yol hazırlığı var. Halbuki ben unutmuşum bile! Meğersem o, İstanbul seyahatini —Hattâ belki kız kaçırma teşebbüsünü bile— ciddiye almıştı.

Keyfi kaçmasın diye mi yoksa kendimi bile bile aldatmak için mi bilmiyorum, ona :

- Abbas! dedim.
- Buyur komtanım!
- Bu ne Abbas?
- Ben İstanbul gidiyor. Sen söyledi komtanım!
- Sen beni sevgili getirecek?
- Elbet getirecek komtanım!

Akmiyacak cinsten yaşlar toplandı gözümde! Elimle sırtını okşadım ve bir şey ilâve etmeden kapıyı çekip sokağa fırladım. Yolda düşünüyordum : «Canım Abbas! Hayırlısıyla şu dünya vaziyeti bir düzelse de, seni memleketine, tarlana, çiftliğinin çubuğunun başına, çoluk çocuğunun yanına göndersek! Bana gelince, tıpkı o şehzade gibi, birbirine çaktım mı, «Lebbek Sultanım!» diye kaibden çıkıveren Abbas benim neme yetmez!

(Cumhuriyet, 30 Temmuz 1944)

MAVROMATİS EFENDİ

O zamana kadar akşamcılığım yoktu; arada bir, bayramda, seyranda, eş dost ziyafetinde, bazan da efkâr bastığı akşamlarda içerdim. İşte, böyle efkâr bastığı bir akşam, her zaman önünden geçtiğim halde bir türlü merak edip de girmedim.

ğim sokak içi meyhanelerinden birine daldım. Burası, İstiklâl Caddesine amud sokaklardaki bütün meyhaneler gibi alçak tavanlı, kuytu, daracık bir yerdi. Üstü kirli kâğıtla örtülü beş altı masadan başka bir şey yok. Ferahlık bu meyhanenin neresinde diyeceksiniz? Ben de ilkin sizin gibi düşündüm. Hattâ, yokuş çıkan otomobilin direksiyonu üzerine abanan bir şöför gibi, oturduğu masanın üzerine abanmış, şarap içen kılıksız adama, siyah gözlüğü arkasında bakışlarının mahiyeti ve istikametini tayin etmek pek de mümkün olmıyan mütekaidd kılıklı zata şaşmaktan kendimi alamadım. Ayıp olmasın diye, hattâ ayakta bir kadeh içip gidecektim. Tam o sırada, yaz gecelerinin püfür püfür yelkenlerini hatırlatan beyaz ketenden ceketile bir garson peyda oldu. Dipte, camın yanındaki boş masayı göstererek :

— Buyurun pasam, dedi.

Sesindeki tatlılık beni oturmağa mecbur etti. O halde pardesüyü çıkarmak, daha rahat oturmak lâzımdı.

Ben gözlerimle portmantoyu ararken, sandalyede kıpırdanmış olacağım ki, tezgâhta meşgul bulunan beyaz ceketli garson, seğirterek geldi. Nereye asacağımı bilemediğim pardesüyü elimden aldı, kapının yambaşı dal olduğu için oturduğum masadan görünmiyen portmantoya doğru gitti, eli yetişmediğinden, boş masalardan bir sandalya çekti. Sonra, bir alacaklı gibi tehditkâr değil, bir emir eri gibi itaatli, karşıma dikilip :

— Emriniz pasam!

Diyinge, gülümsemekten kendimi alamadım. Boyu ufak olduğundan, yüzünü rahat görebilmek için başımı yukarı kaldırmak zahmetinden beni kurtarıyordu. Bu traşlı, pırıl pırıl yuvarlak çehrede, küçük, yassı burun, yumuşak tabiatlı bir adam olduğu intibahı verirken, o yassı burnun sağ ve sol yukarısında karşılıklı nöbet bekler gibi uyanık duran, siyah, civa gibi oynak ve mânalı ve gülümsemeyi itiyad haline getirmiş gözleri ile zekâsının yüksek derecesini karşısındakine tasdik ettiriyordu. Şakaklara doğru gittikçe beyazlaşan seyrek saçları da itina ile taranmıştı.

Naçiz şahsıma gösterilen bu itibar(!) gururumu okşamış olacak ki, bir kadeh içmeğe niyetli iken dayanamadım :

— Bir yirmi dokuzluk! dedim.

O sırada, siyah gözlüklü zat da :

— Mavromatis! Bana bir kadeh daha! diye seslendi.

Şarap içen adam da Mavromatis efendiden hesap istiyordu. Onun hesabını gördü, tezgâha gitti, içeri doğru rumca bir şeyler söyledi ve iki dakika ya oldu ya olmadı, Mavromatis efendi, başının hizasında tuttuğu sol elinde benim tepsi, serbest kalan sağ elinde de siyah gözlüklünün rakı kadehi, bize doğru akıverdi. Öyle bir donatış donattı ki sofrayı, daha ağzım ıslanmadığı halde içim açıldı. Bu arada, komşu masaya da rakı kadehini bırakmıştı. Bir yirmi dokuzluk ile ne kadar çeşitli meze veriyordu. Boşalan tepsiyi aşağı doğru indirdi ve eğilerek, adeta fısıldar gibi :

— Sucuklu yumurta ile börek de geliyor pasam.

Dedi.

Alâ! Kadehimi doldurdum ve başladım içmeğe. Taramasına diyecek yoktu. Turşusu harikulâde idi. Beyaz peynirin tek noksanı kavunsuz olmasıydı. Fasulya piyazına bayıldım. Oh! Bir de sigara yakayım dedim. Tezgâhın önünde kendi gibi ufak tabaklara mezeler yerleştirmekle meşgul olan Mavromatis efendi, arkası bana dönük olduğu halde, sigara yakacağımı nasıl anladı da derhal bana doğru seğırtti? Acaba bir yudum rakıdan ve birkaç çatal mezeden ne kadar müddet sonra sigara içildiğini tahmin mi etmişti? Mümkündü. İşinin cidden ehli olan Mavromatis efendi, gayet hürmetkârane sigaramı yaktı; tabakamı önüne uza-tınca.

— Mersi pasam! diyerek aldığı sigarayı sol kulağının arkasına yerleştirdi. O sırada kapı açılıyor, dört kişi içeri giriyordu. Mavromatis efendi, gayet hürmet-kârane onlara da aynı tarzda muamele etmekte kusur etmedi.

Dışarda hava iyiden iyiye kararmıştı. Camın önünden iki genç kız geçse han-gisinin daha güzel olduğunu seçmek mümkün olmayacaktı. Küçük meyhanemiz ise gittikçe canlanıyor, neşeleniyordu. Yakınımda oturan siyah gözlüklü zat bir sigara ikram etti, sonra kırk yıllık ahbap gibi, masadan masaya da olsa, yarenlik etmekten kendini alamadı:

— Meyhaneye uğramadan eve gidemiyorum beyefendiciğim! Akşamın bu saat-leri meyhaneden gayri hiç bir yerde geçmiyor.

Gülümsiyerek tasdik etmek mecburiyetinde kaldım. İşte geliyor! Kim mi? Mavromatis efendi. Elinde sucuklu yumurta ile sıcak börek var. Tabakları masa-ya korken gülümsüyor. Ben de gülümsüyorum:

— Eyvallah Mavromatis efendi.

Bu ne alicenap meyhane böyle! Bu kadar meze ile insan pekalâ karnını doyurabilir. Tevekkeli değil, akşamcılar akşam yemeği yemezlermiş.

Gene kapı açıldı. Ve arkasından:

«Midye dolması var!» diye bir ses. Hani midye dolması da rakı ile kıyak gi-der. Hem de ne ucuz. Tanesi üç buçuk kuruş. Aldık. Rakının lezzeti mezelerin lezzetile mütenasiptir derler.

Hakikaten öyleymiş. Ne iyi etmişim bu meyhaneye geldiğime! Canım Mavro-matis efendi! Saadetimizi ona borçluyuz. Sanki meyhane bir gemidir, bizler de yolcuları. Bizi ne güzel denizlerde gezdiriyor! Biz böyle keyfimize bakarken, o, tezgâhın önünde yüzü bize dönük ve ellerini karnı üstünde kavuşturmuş olarak duruyor, ne isteyeceğimizi gözlerimizden, sandalyalarımızda kıpırdanışımızdan, ça-talmızı meze tabaklarında gezdirirken yüzümüzden aldığı ifadeden anlıyor, ben söylemeden, gelip boş börek tabağını alıyor, gözlüklü komşum bir tane daha de-medem gidip boş kadehini kaldırıyor, dört kişilik sofradan şunu isteriz bunu is-teriz diye bir ses yükselmeden yetişip boş su bardaklarını topluyor ve sonra hiç

birimizi bekletmeden, aynı dikkat ve hürmetle, bana başka bir meze getiriyor, komşunun kadehini dolu olarak iade ediyor, kalabalık masaya bir sürahi suyu bardaklarile —değişmiş bardaklarla— bırakıyordu. Meyhanenin iyi iş yaptığı Mavromatis efendinin yüzündeki memnuniyetten belliydi.

Şişem yarı olamadan, kapı gene açıldı. İçimden ve şüphesiz Mavromatis efendiye duyduğum sempatiden :

«Keşke bir müşteri olsa!» dedim. Değilmiş. Bu sefer teşrif eden esanscıydı. Camlı kutusu, içindeki türlü esans şişelerile, komprime bir bahçe intibamı veriyordu. Mecburi bir tebessümle masa masa dolaşiyor, eşantiyon olarak ayırdığı şişenin kapağını ellerimize, ceketlerimizin yakasına sürerek bizi camlı kutusundaki kokular cennetine talip olmağa davet ediyordu. Mecbur oldum küçük bir şişe almağa. Esansçıdan sonra tesbihci ve arkasından ağızlıkçı geldi. Bir tesbih ve bir ağızlık almaktan da kendimi alamadığımı itiraf edeceğim.

Kendisine faydası olmıyan bu seyyar satıcılara kötü gözle bakmıyan Mavromatis efendi, biz onlarla meşgul oluyoruz diye bizi ihmal etmiyor, uyanıklığını bir dakika olsun elden bırakmıyor, hiç bir sofranın yangın yerine dönmesine meydan vermiyordu.

Rakım bitmişti. Mavromatis efendi, fazla içmek istemediğimi anlamıştı ki tezgâhın önündeki yerinden kımldamak için benim :

— Mavromatis efendi! Hesap!

Dememi bekledi. Yeniden rakı istenmiş gibi tehâlükle koştu. Ceketinin sol mendil cebinden küçük bir defter çıkardı, sağ kulağının arkasından çektiği kalemle hesap gördü.

— Yetmiş kuruş pasam!

Garson parası da yoktu. Müşteri memnun kalmışsa, gönünden ne koparsa onu verirdi. Mavromatis efendiye bir lira bıraktım. Gerisini ceplerinde ararken :

— İstemez, kalsın dedim.

Yerlere kadar eğildi, koştu pardesümü getirdi. Beni giydirdikten sonra,

— Bir dakika pasam! dedi.

Ve tezgâha seğırtti. Baktım elinde bir kadeh rakile geliyor.

— Bu da benden pasam!

Diyince ikramındaki inceliğe son derece memnun oldum. O kadehi de ayakta diktim. Kapıdan çıkarken, Mavromatis efendi :

— Güle güle pasam! Tekrar buyurun!

Diyerek beni uğurluyordu.

O akşamdan sonra o meyhaneye uğramak bende itiyad haline geldi. Akşamcılığım o meyhaneden başlar. Mavromatis efendi bana izzet ve ikramda asla ku-

sur etmiyordu. Ahbaplığımız o derece ileri gitti ki, birkaç defa, ay sonlarında, borca içmek mecburiyetinde olduğumu söyleyince.

— Burası sizin pasam! istediğiniz kadar içebilirsiniz!

Demek dostluğunu gösterdi.

Sonra, arkadaşları da oraya alıstırdım. Mavromatis efendinin hizmet ettiği meyhane artık bizim olmuştu. Patronun yüzünü zaten gördüğümüz yoktu. Bir se ne kadar, Mavromatis efendinin elinden ne güzel rakılar içtik, nasıl gönül eğlendirdik! O zamanki muhabbet başkaydı desem inanmalısınız.

*
**

Sonra herbirimiz bir tarafa dağıldı. Kimimiz asker oldu, kimimiz evlendi, kimimiz memuriyetle Anadolu'ya gitti.

Geçen sene bugünlerde İstanbul'a döndüğümde ilk uğradığım yerlerden biri de o meyhane oldu. Elimle koymuş gibi onu aynı yerde buldum. Fakat meyhane genişlemişti. Yanındaki küçük kahvenin ilâve edilmesile daha geniş, aydınlık ve ferah bir yer olmuştu. Masa adedi de o nisbette artmış, kâğıt örtüler yerine beyaz keten örtüler yayılmıştı. Gözlerimle Mavromatis efendiyi aradım. Modern bir hale sokulan tezgâhın arkasında, kasada oturan o değil mi? Ta kendisi! Fakat neden, yaz gecelerinin püfür püfür yelkenlerini hatırlatan beyaz ketenden iş ceketi yok? Ortada dolaşan garsonlara emirler veriyordu. Anladım. Mavromatis efendinin beni tanınmasına vakit kalmadan, birini arıyor da bulamamış gibi yaparak geldiğim gibi çıktım. Bir daha ne o meyhaneye uğradım, ne de Mavromatis efendiyi gördüm.

(Cumhuriyet, 5 Kasım 1944)

TAHSİN CAHİT ÇUBUKÇU

Çubukçuoğlu ailesine mensup Şaban Efendi'nin oğludur. 1901 (R. 1317) tarihinde doğdu. Tahsili lise ve hususidir. 1937 tarihinden itibaren **Diyarbakır Gazetesi**'nin sahip ve başyazarı oldu. Bu gazetede ve Halk-evinin yayımladığı **Karacadağ** dergisinde çeşitli konularda bir hayli yazısı ve şiirleri çıktı. 1933 yılından milletvekili seçildiği 1939 tarihine kadar Halkevi Başkanlığı görevinde bulundu. VII. devre milletvekilliğini kazanamayınca Diyarbakır'a dönerek gazetesinin başına geçti. 1957 senesinde yapılan XI. devre milletvekilliği seçimlerine D.P.'den girdi ve kazandı. 27 Mayıs 1960 da yapılan ihtilâlde kendisi de yargılandı. Cezalandı. Sonradan çıkan af üzerine tekrar Diyarbakır'a geldi. 1962 tarihinde öldü.

Tahsin Cahit Çubukçu, hoşsohbet, nüktedan bir kişiydi. Bir halk çocuğu olmakla ögünürdü. İtalyancayı iyi bilirdi. Bu dilden Türkçeye çevirdiği birçok hikâyeler gazetesinde yayımlanmıştır.

Bir şiirini ve bir başyazısını örnek olarak yayımlıyoruz :

BEN SENİ YARATMIŞKEN

Damla damla kanımı can evimden süzerek,
Acımadan renk verdim dudağının rengine
Saçlarımı ağarttım, tek gözlerin kararsın,
Ruhumu ölçü yaptım boynunun âhengine.

Birer birer sökerek, dişimin sedefini,
Ellerini süsledim bu kıymetli taşımla.
Gönlümün cevherinden başına taç işledim,
Varlığını ısıttım, canımla ataşımla.

Gözlerimin nurundan boynuna inci dizdim,
Baharımı hep serdim ayağının altına.
Tenindeki kokuyu cennetimden topladım,
Ömrümü bağışladım hüsnünün zekâtına.

Aşkımın güneşinden sihirli nur çalarak
Teker, teker işleyip cilâ yaptım saçına.
İşveni, cazibeni hislerimle besledim.
Ruhumun gecesinden şiir çektim kaşına.

Ben seni yaratmışken, sen bana mabut oldun...
Bir kul diye kendimi bağladım mihrabına.
Haliki, mahlûkundan utanarak soruyor:
Avuç açsam günah mı dudağın şarabına?

(Karacadağ, sayı : 56 - 57)

AÇIK MEKTUP

NEBRASCA Üniversitesinin muhterem profesörleri;

İlimize hoş geldiniz.

İlim ve kültüre karşı ezeli bir iştıyakı olan Diyarbakır halkı bilhas-
sa sizler gibi, dost ve insanlık hürriyetine âşık bir diyardan gelen ilim
adamlarını bağrına basmakla en yüksek ruhî bir zevk ve heyecan du-
yar. Zaten ilmin ve ilim adamlarının memleketi yoktur. Onlar, insanlık
âleminin müşterek malı ve kıymetleridir. Bu sebeple de sizleri varlığı-
mızın birer parçası olarak hürmetle selâmlıyoruz.

Belki şimdiye kadar görmediğiniz, ancak adını kitap sahifelerinde
okuduğunuz Diyarbakır, işte gerçek siması ve hüviyetile gözünüzün
önündedir. Tarih ve tabiatın bu memlekete neler ihsan ettiğini ve ne-
leri kışkandığını bizzat görmüş ve öğrenmiş olacaksınız. Kendisini ilim
ve hakikat gözüle tetkik edenler için, Diyarbakır'ın bitmez ve tükenmez
bir hazine olduğunu söyleyenler çoktur. Gerçi en sathî bir nazar bile,
bu tarih ve eski medeniyet şehrinin ihtişamını ve ona ecdadımız tara-
fından verilmiş olan emeklerin kıymetini takdir etmekte pek müşkülât
çekmez. Fakat tetkik ettiği her mevzuun derinliğine kadar nüfuz eden
ilim gözü, onu daha başka şekilde, bütün inceliği, hususiyeti, hülâsa her
şeyi ile tanır. Sizlerin de birer ilim adamı sıfatile Diyarbakır'ı bu su-
retle tanımak isteyeceğinize kaniim. Diyarbakır'da yapacağınız tetkik-
lerin sonucu, tahmin ederim ki sayın profesörler, sizlere, seyahat mak-
sadınıza en uygun, hattâ fazlasile, müsbet cevaplar verecektir. Doğuda
kurulacak üniversite için yer aradığınızı ve bu maksatla da Diyarba-
kır'a geldiğinizi biliyoruz. İlim gözü ile de göreceksiniz ki Diyarbakır,
tabiat şartlari, toprağı, cemiyet hayatı, eski âsar ve âbideleri, hülâsa
bütün maddî ve manevî hayatile kucak açmış, hasretle ve hararetle bu
ilim müessesesini bekleyip durmaktadır. Bu ilim müessesesi için, diye-
bilirim ki Diyarbakır, tarih ve tabiatın hazırlamış olduğu bir yerdir. Bu
üniversiteyi biz, içtimâî ve tabii şartların Diyarbakır için mukadder kıl-
dığı bir nimet olarak sayıyoruz. Tarihin takdir ettiğini sizlerin tağyir
edeceğinize asla ihtimal vermem.

Sayın profesörler, eğer Diyarbakır, bu müesseseye lâıyk ve müsait
şartları haiz olmasaydı ve bu eseri kıymetlendirmeye yetecek imkân-
lardan mahrum bulunmuş olsaydı, sizleri boş yere tasdi etmez ve bu
iştıyakımızı ancak içimizde saklardık. Türkiye bizim için bölünmez bir

bütündür. Onun neresinde bir kalkınma hareketi olursa, onun feyzi elbette ki hepsimize raci ve saridir. Bu üniversite de, doğu illerimizin hangi yerinde açılırsa açılsın, o hepimizin müşterek malı ve hepimizin feyiz ve kültür kaynağı olacaktır. Fakat itimat ediniz ki bu bahiste bizi konuşturan yalnız hakkın ve realitenin kendisidir. Basit bir mahallilik zihniyetine kendimizi kaptırarak bu eseri sizden istemiyoruz.

Biz her hak, sahibine, her eser, lâıykına verilmelidir diyoruz. Ve biz, bu ilim müessesesi, Diyarbakır'a lâıyk ve Diyarbakır buna müstahaktır diyoruz. Niçin mi? Çünkü, Diyarbakır her devirde bu havalinin fikir, ilim, ticaret merkezi olmuştur. Çünkü, Diyarbakır'da en zengin insan istidadile, en verimli bir tabiat kuvveti el ele vermiş yapıcı bir varlık halini almıştır. Çünkü, Diyarbakır, Türk ilim ve fikir hayatına nurlar saçan âlimler, şairler, mütefekkirler yetiştirmiş ve nihayet Diyarbakır, Türk inkılâbının, eserlerinden feyiz ve ilham aldığı Ziya Gökalp gibi büyük bir mütefekkir ve âlimi bağrından çıkarmıştır.

Atatürk üniversitesini sinesinde yaşatmak ve değerlendirmek için, kendinde her türlü maddî ve manevî kuvvetler gören Diyarbakır, şimdi sizin vereceğiniz kararı sabırsızlıkla bekliyor.

Öyle ümit ediyoruz ki, hakikate âşık olan ilim, bu işdeki maşukunu Diyarbakır'da bulmuş olacaktır.

(Diyarbakır, 4 Ekim 1954)

MİHRAN BOYACIYAN

Diyarbakır'lı Thomas Efendi'nin oğludur. 1861 senesinde şehrimizde doğdu. 1887 yılında Mülkiye'yi bitirdi. 1889'da Beyrut Vilâyeti Maiyet memurluğuna atandı. 1884'te İpsala, 1896'da İnos, 1897'de Sofulu, 1899'da Mürtefe, 1908 yılında Karyot, 1909'da Meis Adası ve 1910 yılında da Laras adası kaymakamlıklarında bulundu. Bu son görevde iken mutasarrıflığa yükseltilerek 1914'te Limni ve 1915'te Ergani mutasarrıflıklarında görevini sürdürdü. Edirne ili vali yardımcısı iken emekli oldu. Ölüm tarihi tahminen 1930'dur.

Mihran Boyacıyan'ın «Ef'al-ı Semâiyenin Tasrifi» (Fransızca) ve «Ahitnâme-i Mübareke» isminde iki telif eseri, çeşitli tercümeleri vardır⁽¹⁾.

ABDÜLKERİM ATAKAN

Tabibzade Abdülkerim Atakan 1865 yılında doğdu. Lise öğrenimini Galatasaray Sultanisinde tamamladı. 1885'te Mülkiye (Sivasal Bilgiler Fakültesi)'den mezun oldu. Çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 15 Mart 1895 tarihinde Anadolu'nun 11 ilinin sancak ve kazalarında çıkan çeşitli olaylar nedeniyle halk arasında beliren tepki ve hosnutsuzluğu gidermek üzere buralarda dolaşarak halkı uyarmak, dinlemek, yatıstırmak, nasihat etmekle görevlendirildi. Gösterdiği başarı sonucu 2 Aralık 1895 tarihinde Van ili vali yardımcılığına atandı. 1 Temmuz 1898'de Mabeyn —saray— mütercimliğine, 14 Şubat 1901'de mütemayiz rütbesiyle ve görevlerinde sürekli olarak gösterdiği başarılar nedeniyle de 1902'de Rume- li Beylerbeyi pâyesi ile paşalık rütbesine yükseldi. Sağlık durumu el-vermediğiden 1910'da bu görevden ayrıldı. 19 Temmuz 1910 günü Vükelâ Meclisi (Bakanlar Kurulu) kararıyle Şûrâvî Devlet Azalığına (Danıştay üyeliğine) getirildi. Bu görevde iken emekliye ayrıldı⁽²⁾.

Abdülkerim Atakan'ın ölüm tarihini tesbit edemedik. 1945 yılına de- ğin hayatta olduğu, tahminen 1947 yılında vefat ettiği söylenmektedir.

Bu değerli devlet adamımızın «Tetkik-i Adâlet-i Sahiha» (Fransızca), «Evrah-ı Sâbika» (Tasavvufa ait bir inceleme), «Neden kavuk Devrildi?» isimli üç eseri vardır.

(1) Mücellitoğlu Ali Çankaya, «Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler», c. 2, s. 141.

(2) Aynı yazar, adı geçen eser, c. 2, s. 96.

AHMET CEMİL ASENA

Mirikâtibizâde Ahmet Cemil Asena, kaza kaymakamlarından Hacı İsmail Neş'et Efendi'nin oğludur. 1872 (R. 1289) tarahinde şehrimizde doğdu. Diyarbakir Askerî Rüştiyesi ile Aşiret Mektebi'nde okudu ⁽¹⁾. Sonra öğrenimini tamamlamak için «irâde» ile Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne'ye nakledilerek iki yıl Sınıf-ı Mahsûs'da ⁽²⁾ okuyup «pekiyi» derece ile diploma aldı (1897).

10 Haziran 1898 tarihinde Diyarbakir Vilâyeti Maiyet Memurluğu'na atanan Cemil Asena, stajını bitirince kaymakamlığa terfi etti. 11 Ekim 1899'da Siverek, 20 Kasım 1900'da Avniye, 21 Haziran 1901'de Midyat, 28 Temmuz 1904'te Cizre, 7 Ağustos 1905'te Nusaybin, 10 Şubat 1906'da Derik, 20 Temmuz 1909'da Erve, 8 Ocak 1921'de Muş, 12 Nisan 1913'te Beşiri, 11 Temmuz 1915'te Atina (Pazar - Rize), 1 Şubat 1919'da Resülayn, 6 Ağustos 1919 Beşiri (2. defa), 14 Şubta 1920'de Reşadiye, 9 Mart 1920'de Derik (2. defa) kaymakamlıklarına getirildi ⁽³⁾ ve sonunda da mülkiye kaymakamı olarak emekliye ayrıldı. Memleketi olan Diyarbakır'a yerleşti. Bu arada çeşitli gazetelere yazıyordu. Ayrıca, Belediye Reis Vekilliği, Belediye ve İl Genel Meclisi üyeliklerinde de bulundu. Oğlu, Avukat Fikret Asena'nın beyanına göre 24 Şubat 1941 tarihinde vefat etti.

Arapça, farsça, fransızca bilen Cemil Asena, Ziya Gökalp'in çocukluk arkadaşı idi. Henüz basılmamış «**Ziya Gökalp**» isimli eserinde ve Gökalp'le ilgili yazılarında büyük düşünürümüzün hayatını aydınlatan çok önemli bilgiler vermiştir ⁽⁴⁾.

Tesbit edebildiğimiz eserleri şunlardır :

1. **Arkadaşım Ziya Gökalp**. Bu eserin bir bölümü Zonguldak'ta yayımlanan ATAİZİ Gazetesinin 24.12. 1948 tarihli nushasından itibaren tefrika edilmiştir.

(1) 3 Ağustos 1892 de beş sınıflı olarak İstanbul'da açılan Mekteb-i Aşair (Aşiretler Okulu) Şubat 1905'te kapatılmıştır.

(2) Mekteb-i Aşair'den mezun olup da kaymakam olmak isteyenlerin Mülkiye gibi yüksek öğretim yapan bir okulun derslerini izleyemeyecekleri doğal görüldüğünden bunlar için 1896 (R. 1312) yılında Mülkiye binası içinde öğretim süresi iki yıl olan bir bölüm açıldı. Buna «Sınıf-ı Mahsûs» deniyordu.

Bu konuda fazla bilgi edinmek içi bakınız : Mücellitoğlu Ali Çankaya, «Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyelliler» : Ankara 1968 - 1969; c. 1, s. 288 vd.

(3) Ali Çankaya, adı geçen eser, c. 3, s. 754.

(4) Bakınız : Şevket Beysanoğlu, «Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı», s. 1 - 4.

2. **Aşiretler.** 239 sayfa tutan bu eser, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivinde bulunmaktadır (Dosya No : 28, Nihat Gökalp Arşivi).

3. **Kürt Bedirhaniler.** Müsvedde halinde aynı arşivde bulunmaktadır.

4. **Diyarbakır Tarihi Notları.** Müsvedde halinde aynı arşivde bulunmaktadır. Diyarbakır'ın Osmanlılara katılışı olayı ile ilgili notlardan ibarettir.

ABDÜLCELİL BERKMEN

Alay kâtiplerinden Mustafa Efendinin oğludur. 1890 tarihinde doğdu. Diyarbakır Askeri Rüstiyesi'nde orta, Mercan İdadisi'nde lise öğrenimini tamamladı. 1911 yılında Mülkiye'den mezun oldu. İlk çeşitli liselerde öğretmenlik, sonraları bazı illerde Millî Eğitim Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Bir süre sonra Danıştay başkanlığı sözcülüğünde ve Danıştay üyeliğinde bulundu. 1950 yılı Şubatında T. B. Millet Meclisi Genel Kurulunun 1688 sayılı kararı ile Danıştay I. Daire Başkanlığına getirildi. 1956 yılı Temmuzunda emekli oldu. Ölüm tarihi tesbit edilememiştir.

Abdülcelil Berkmen'in «Elazığ (Harpur) Tarihi ve Halkbilgileri», «Osmanlıca (kı) edatları hakkında bir tetkik» isimli iki eseri vardır ⁽¹⁾.

(1) Mücellitoğlu Ali Çankaya, adı geçen eser, c. 4, s. 1416.

HAMDİ SEPEN

Ünlü ressamlarımızdan. 1874 yılında doğdu. Harbiye'de ressamlık sınavını kazanan 7 öğrenciden biri olarak Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza Bevi'n atölyesinde üç yıl çalıştı ve 1894 yılında mezun olarak askeri okullarda uzun süre öğretmenlik yaptı. 1905'te süvari birliklerimizde görev yapmış, savaşlarda kahramanlıklarıyla da ünsalmış subaylarımızdandır ⁽²⁾. 1932'de yarbay rütbesiyle emekli oldu. Artık kendini tamamiyle sanata vermiş ve 1932 yılından itibaren Güzel sanatlar Akademisi'nde 9 yıl Feyhaman Atölyesinde çalışmıştır. Realist ekolün yolcularındandır.

Nüzhet İslimyeli, «Türk Plastik Sanatçılar Ansiklopedisi»nde (1973) ressamımız için diyor ki :

«Sergilere eser vermez, gösterişi sevmez, kendi sanat dünyasında kendisi için çalışır eserlerini dostlarına dağıtırdı. Empresyonist espride güçlü eserler vermiştir».

Ressamımızın vefat tarihi tesbit edilememiştir. 1965 yılında sağ olduğu bilinmektedir.

(2) Nüzhet İslimyeli, «Asker Ressamlar ve Ekoller», s. 66.

DİYARBAKIRLI TAHSİN

Ünsalmış güçlü ressamlarımızdandır. 1874'te doğdu. Henüz Diyarbekir Rüştîyesinde öğrenci iken kurşun kalem ve suluboyada gücünü göstermiş. Harbiye'de ressam Tahsin olarak tanınmıştır. 1895 yılında Harbiye'den Süvari teğmeni olarak çıkan ressamımız kısa bir süre içinde ünü yayılan bir sanatkâr olmuştur. «Resimde ve müzikte şöhrete ulaşmış bir sanatçı olan Tahsin'in resim alanındaki değerlerini ölçüye vurmadan önce, müzikteki kabiliyetini şu cümle ile ifade etmek yerinde olur :

Tahsin üstad Tanburi Cemil'den sonra ikinci gelecek derecede bir tanburidir.

Bu ünlü sanatçımız, pek genç yaşta resme başlamış, güzel sanatlara kendini kaptırmıştır. Bir kurşun kalemin insan elinde neler yarattığını, suluboya ile nelere muktedir olunacağını Diyarbekir Rüştîyesi'nde öğrenerek İstanbul'a gelen küçük Tahsin, Harbiye'de Hoca Ali Rıza'dan çok şey kapmasını bilen genç sanatçı, ilk deniz resimlerini İstanbul'dan konular seçerek meydana getirdi. Bir suvari subayının sınıfı ile hiç ilgisi bulunmayan deniz ressamlığında gösterdiği başarı, onun sanat aşkının insana hayret veren bir tezahürüdür.

O, tabiatı durmadan etüd etmiştir. Deniz araçlarındaki yenilikleri yine durmadan araştırmış ve limana gelen yabancı tekneleri usanmadan incelemiştir. Yabancı devletlerin donanmalarına kattıkları yeni tekneleri, dergilerden izler ve bunlar üzerinde de etüdlere girişirdi. Tahsin yaşadığı devir içindeki ressamlar arasında ihmal edilecek bir sanatçı değildir.

Tahsin Bey, 1902'de Hamdi Bey'in saray içinde açtığı resim mektebine de girmiştir. O zaman burada uygulanan metod, İtalyan ekolünün ruhları sıkı, kabiliyetleri köstekleyen bir metoddur. Türk çocuklarına sanat yerine çile doldurtan bu Valeeri ekolü, Tahsin Beyi bir türlü tatmin edememişti. Antik heykeller karşısında gün öldürmek, bir dilenci veya yahudinin günlerce seyrine dalarak resmini yapmak, onun hoşuna gitmemişti. Nihayet isyan etti ve buraya devamdan vazgeçti.

O, denize meftundu. Kendini alabildiğine bu konuya verdi.

I. Cihan Savaşı yıllarında hastalanan ve tedavi için Budapeşte'ye gönderilen Binbaşı Tahsin Bey oradan evli olarak İstanbul'a döndü ve çok geçmeden emekliye ayrıldı.

Haftada bir gün musevi mektebinde resim dersleri vermeye başladı. 1937'de Kadıköy'de hayata veda etti» (1).

Ressamımızın Deniz Müzesi'nde, İş Bankası koleksiyonunda güçlü eserleri vardır.

(1) Nüzhet İslimyeli, **Asker Ressamlar ve Ekoller**, s. 66-67.; aynı yazar, **«Türk Plastik Sanatçılar Ansiklopedisi»**.

CELAL GÜZELSES

Türk folklorcularından. 1900 yılında doğdu. Askeri Rüштиye'de okudu. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. Son görevi olan Özel İdare Memurluluğundan emekliye ayrıldı. 2 Şubat 1959 tarihinde öldü.

Diyarbakır halk türkülerinin bir kısmını notalarıyla birlikte «Diyarbakır Halk Türküleri» isimli bir kitapta toplayarak yayımladı (1938). 1943 yılı Ağustos'unda, Diyarbakır Halk Musiki Cemiyeti'ni kurarak başına geçti. Verdiği çeşitli konserlerle doldurduğu plaklarla Diyarbakır halk türkülerinin yayılmasına, tanınmasına öncü oldu.

Beste ve güftesi kendisine ait olan bir türküsünü örnek olarak veriyoruz :

TÜRKÜ

Diyarbakırın bağlarında
Sümbül biter dağlarında
Bülbül öter her yanında
Ne güzelsin Diyarbakır

Mavi Dicle sessiz akar
Yıldızlara selâm çakar
Gönüllere ateş yakar
Ne güzelsin Diyarbakır

Hayat vardır kaynağında
Bereket var toprağında
Tarih dolu kucağında
Ne güzelsin Diyarbakır

NECİP ÜÇÖK

Eski valilerden Ganizade ⁽¹⁾ Kadri Üçok'un ⁽²⁾ oğludur. 1911 yılında doğdu. Liseyi bitirdikten sonra Almanya'da Heidelberg Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde, Millî Eğitim Bakanlığı hesabına okudu. 1938 yılında Dilbilgisinden doktora yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde bir yıl asistanlıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesine atandı. 31 Aralık 1942 tarihinde doçent, 27 Haziran 1950 yılında da profesör oldu. 25 Eylül 1953 günü İstanbul'da öldü. Cenazesi Ankara'ya götürülerek 27 Eylül 1953 Pazar günü öğle namazını müteakip gömüldü. 28 Eylül 1953 günlü Ulus Gazetesi bu acı haberi şöyle vermektedir :

«İstanbul'da Mercan Palasta hava gazının patlaması neticesi hayata gözlerini kapayan Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Profesörlerin-

- (1) Diyarbakır'ın köklü bir ailesi olan Ganizade ailesinin bir kısmı «Üçok», bir kısmı da «Akkaynak» soyadını almışlardır. Bu aileden birçok bilim ve sanat adamı yetişmiştir.
 - (2) Ganizade Hâfız Mehmet Necip efendinin oğlu olan Kadri Üçok 1881 de doğdu. I. Dönem Diyarbakır Milletvekilleriindendir. Arapça, Farsça, Fransızca ve Ermenice bilirdi. 29 Mayıs 1958 tarihinde öldü.
- Hayatı hakkında daha geniş bilgi edinmek için bakınız : Mücellitoğlu Ali Çankaya, «Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler», c. 3, s. 1049; Şevket Beysanoğlu, «Cumhuriyetin 50. Yılında Diyarbakır - 1973 İl Yılığ», s. 445.

den Necip Üçok dün öğle namazını müteakip Hacıbayram Camiinde cenaze namazı kılındıktan sonra hazin bir törenle toprağa verilmiştir.

Necip Üçok, emekli valilerden Kadri Üçok'un oğludur. Kayseri eski milletvekillerinden Sait Azmi Feyzioğlu'nun damadıdır. Baray isminde 13, Bengü adında 8 yaşlarında iki kızı vardır. Necip Üçok, kızlarından Baray'ı Amerikan Kolejine kaydettirmek için İstanbul'a gitmiştir. Profesör, ilk önce, her zaman misafir olduğu Aydın Oteline inmiştir. Otel idaresi profesöre otelde yer olmadığını özür dileyerek bildirdikten sonra Mercan Palası sağlık vermiştir.

Necip Üçok, bu tavsiye üzerine Mercan Palas'a gitmiş ve iki kişilik bir oda istemiştir.

Akşam odasına girip yatan Necip Üçok, sabahtan ölü olarak bulunmuştur.

Kadri Üçok, Necibin karısı Ümid'in hem kayınpederi, hem de dayısı idi».

Prof. Melâhat Özgü bilim adamımız için diyor ki :

«Necip Üçok, gerçekten o'gun, ölçülü bir insandı : dostluğu ile karşısındakine değer vermesini bilirdi. Sakindi O, sükûneti ile de girdiği meclislere huzur verirdi. Huzursuzluk yaratanlar karşısında üzüntü duyaradı. O, hayatın sadece bir para çekişmesi, bir menfaat yarışması olmadığına, hergün gördüğümüz yolsuzluklar, küçüklükler dışında asil gayelerin de bulunduğuna inanmıştı. Onun ölümlü sadece dostlarının kalbinde değil, fakültemizin ders bölümleri içinde de doldurulmayacak bir gedik açtı. Almanca'yı, Ortaçağ dilleri ve Gotçası ile birlikte iyi bilirdi. İkinci yabancı dili Fransızca idi. Kelime ve cümle şekilleri arasında kıyaslamalar yapacak kadar da İngilizce, Lâtince ve Yunanca, hattâ Hintçe öğrenmişti. Heidelberg Üniversitesinde, mukayeseli diller kürsüsünde Ulfila'nın İncil tercümesinde, bir dünya görüşü veren kelime grupları üzerinde doktora-sını yaptıktan sonra önce İstanbul Üniversitesine, sonra da Fakültemize tayin edildi. Burada bir müddet bağımsız bir lengüistik dersi açılınca kadar Alman Dili ve Edebiyatı kürsüsünde çalıştı» (3).

BASILMIŞ ESERLERİ :

1. Sosyal Bakımdan Dil (1944).
2. Genel Dilbilim (1947).

(3) Prof. Melâhat Özgü, Necip Üçok'un arkasından», ULUS, 29 Eylül 1953, s. 2.

3. Fonemlerin Özellikleri Üzerinde Bir Deneme (1951).

4. Genel Fonetik (1951).

Bunlardan başka Kleist'in «Michael Kohlhaas» ve Gottfreid Keller'in «Zürih Hikâyeleri» isimli eserlerini dilimize çevirmiş ve bu kitaplar Millî Eğitim Bakanlığınca Dünya edebiyatından tercümeler dizisinin Alman klasikleri arasında yayımlanmıştır.

Aşağıdaki iki yazı, Necip Üçok'un Genel Dilbilim isimli eserinden alınmıştır (s. 51 - 53) :

DİL ve ETNOLOJİ : a. — Etnoloji : Dil, bir bakıma milletlerin konuşma geleneklerinin topu olduğu için, sıkı sıkı etnoloji ile ilgilidir. Çünkü etnolojinin konusu, ayrı ayrı ırklardan gelen milletlerde de mevcut olabilen din, medeniyet, kültür ve geleneklerden müteşekkil münasebetlerin topudur. Sosyolojik münasebetler dilbirliğini vücuda getirip ona müşterek bir vasıf verdiği gibi, bunun aksi de doğurur; yani hiç çekinmeden «etnik birliği vücuda getiren de dilbirliğidir» diyebiliriz.

b. — Folklor : Etnoloji deyince hemen aklımıza folklor gelsin olmaz. Folklor, bir milletin geleneklerini, inanışlarını, halka mal olmuş eserlerini ve benzerlerini toplayıp sistemli bir şekilde tetkik ederek onlardan neticeler çıkaran bir bilim koludur.. Bu bilim az çok etnolojiden sayılır demekle hiç de yanlış yapmamış olduğumuzu sanıyoruz. Bu gelenekler, inanışlar ve benzerleri ya ağızdan ağıza, kulaktan kulağa olmak suretiyle nesilden nesile ulaşır veya yazılı olarak bize kadar varırlar. O halde görülüyor ki folklorun da ya söz, yahut yazı olmak dolayısıyla, öteki manevî ilimler gibi lengüistik ile çok yakından ilgisi vardır. Etnolojik olduğu kadar folkloru da alâkadar eden misâlleri daha ziyade deyimlerde bulabileceğimiz için, misâl olarak türkçede mevcut bir deyim vereceğim : «sucuk gibi terlemek» şeklinde bir deyimimiz vardır. İlk bakışta bu benzetme ne kadar mantıksız görünür; halbuki bu deymi anlıyabilmek için tatlı sucukların nasıl yapıldıklarını bilmek yeter : ipe dizilen cevizler şireye iyice batırıldıktan sonra asılıp kurutulur; sonra da kalın sargılar altında terlemeğe bırakılır. Biz de çok terlediğimiz vakitlerde kendimizi bu sucuklara benzetiriz. Bir başka misâl de yukarıda bahsettiğimiz «arı sineği» sözü olabilir. Arı denilen hayvanda bir kutsallık, bir tabu görmek, aynı inanışın Türklerin dillerine de aksetmesini temin etmiş bulunmaktadır.

DİL ve MANTIK : Zihnimizi kurcalıyan meselelerden biri de genel dilbilimin mantıkla ilgili olup olmadığıdır. Bu soruya cevap olarak hemen söyleyelim ki, dil teşekkülleri hiç bir zaman mantıkî olmak zorun-

da değildir. Onlar büyük kütlelerin, «dilbirliği» adını verdiğimiz halkın, sosyetenin sempatisi üzerine kurulmuşlardır. Bizim dil hayatımıza tamamen çağrışımlar hâkimdir. Bu çağrışımlar her yönden birbirleriyle münacebette oldukları gibi, birbirlerine karşılıklı tesir de yaparlar. Bir iki misâl ile bu meseleyi daha fazla aydınlatmağa çalışalım : bu hususta yine çocuk dilinden faydanlanacağız; çünkü çocuk dili bize dilin psikolojik tarafını gösterir. Üç yaşında bir kız çocuğu **bastırmak**, **uydurmak** gibi misâllere benzeterek, onların şekle ait hayalleri arasındaki tedai sonucunda **çıkartmak** demektedir. Çocuğun **çıkartmak** yerine **çıkartmak** demesi bize bir parça yabancı geliyor ama, tetkik edilecek olursa, eski zamanlarda türkçede böyle bir şeklin mevcut olduğu görülebilir veya niçin ve ne zamandanberi **çıkartmak** şeklinin kullanıldığını meydana çıkarılabilir. Mantıkî olarak hiç bir zaman **çıkartmak** demememiz gerekirdi; halbuki **çıkartmak** şekli artık kökleşmiş bulunmaktadır. Görülüyor ki, her zaman mantıkla dile ait şekilleri kavramağa imkân yoktur. Başka dillerden de misâller verebiliriz : Ms. alm. **tragen** ile **fragen** arasındaki fark, ilk harfin değişik olmasından başka bir şey değildir de nedir? Halbuki biri kurallı öteki kurlsız, yani Almanların dedikleri gibi, biri kuvvetli öteki zayıf çekilir.

Bunlardan başka «sobayı yak!, lambayı yak!..» dediğimiz zaman, hiç bir kimsenin aklından sobayı götürerek ateşe atıp yakmak geçmiyor; veya lambanın camını onu eritecek bir ısıya karşı bırakmağı düşünmüyoruz. Mantıkla kavramağa çalışsaydık meselâ alm. **Obst ist gesund**, frans. **cafe chantant** ve türk. **Ankara'nın iklimi kuru ve sağlamdır** sözlerini veya yine türkçe **diş kirası deyimini** anlamamıza imkân yoktu; çünkü ne meyve sıhhatlidir, ne kahvehane şarkı söyliyebilir, ne başkentimizin iklimi pehlivan yapılıdır, ne de insan dişlerini kiraya verebilir ki, ondan kira alabilsin. Sonra hayvanların akli melekeleri olmadığına göre, acaba mantık ms. **deli at** sözü karşısında ne tavır takınırdı. Bütün bu misâllerimizden çıkarılacak tek netice varsa, o da mantık ile işliyerek dile hâkim olmak istemenin en küçük teferruatla dolu bir vardiye saplanıp kalmaktan başka birşey olmadığıdır. Çünkü dil, bilinçli bir düşünme neticesinde değil, halkın mektep, medrese görmemiş düşünüşü vasıtasıyla gelişir. Bununla beraber her ilmî kavram estetik ve lojik olmak üzere iki açıdan görülebilir. Bunlar estetik cepheden görüldüklerinde dil formu, lojik değeri dikkat nazarına alındığı vakit de, düşünme formudur lar (1). Böyle olmasaydı, meselâ isimlerden aynı şekilde yapılan fiillerin

(1) K. Vossler : S. g. e., s. 231.

biri ile esas isim arasındaki münasebet ötekinde de aynı olurdu : **ad - adlanmak** ve **ev - evlenmek** gibi. Halbuki **adlanmak** fiilinde (birinin kendine bir ad takması, vermesi) mânası varken, **evlenmek** fiili «birinin kendine bir ev vermesi, takması» değil de, «birinin bir kadın veya erkek ile hayatı boyunca birleşmesi» mânasına gelmektedir. Yahut **kırkbayır** kelimesini mantıkî bakımdan kavramamız nasıl kabil olurdu?. Nereden kırk adet bayır bulup bir araya getirip ve onların topuna birden **kırkbayır** adını verebilirdik? Halbuki bugün bu kelimeyi «işkenbenin bir parçası» mânasında kullanıyoruz. Bilmem kaçta kaç başka maden olduğu halde, bugün «Cumhuriyet **altını**» sözüde **altın** kelimesini kullanmakta hiç bir mantıkî ayrılık görmüyoruz. Bu iki misâlden çıkardığımız netice şu olacaktır : «Gerçek, kelimelerde veya eşyada değil, kelimelerin kullanış şeklinde kaimdir,» (2). ve her yeni sembolik form, yalnız bilgilerin kavramlar dünyasını değil, sanatın, mitolojinin veya dilin kavranabilen dünyasını da gösterir (3). Bundan dolayı dile ait şekillerin anlaşılabilmesi için mantığı değil, belki, hattâ kesin olarak söyleyebiliriz ki, mutlaka psikoloji ve estetiği yardıma çağırmalıyız; çünkü ancak bu ikisi eliyle lengüistik meselelerin bir dereceye kadar halli mümkündür (4).

(2) «Veritas in dicto, non in re consistit.»

(3) Bk. Cassier : S. g. e., s. 48.

(4) Bk. H. Glütert : Grundfragen der sprachwissenschaft, s. 25 öf.

SEZAI YILMAZ

Önde oturan Sezai Yılmaz. Ayaktakiler, soldan sağa doğru : Ömer Karacadağlı, Alâaddin Bilgi, Mehmet Mercan.

Genç yaşta kaybettiğimiz bir şair. Tapu Müdürlüğünden emekli İbrahim Yılmaz'ın oğludur. 1927 yılında doğdu. Liseden ayrıldıktan sonra gazeteciliğe yöneldi ve sırasıyla **Öncü**, **Zafer**, **Son Havadis**, **Tercüman** ve **Adalet** gazetelerinde çalıştı. Bu arada şiirleri de yayımlanıyordu. Adana'dan Diyarbakır'a gelmekte iken geçirdiği bir trafik kazası sonucu 16 şubat 1965 günü öldü.

Sezai Yılmaz'ın ölümü çevrede büyük bir üzüntü yarattı. **Mehmet Mercan**'ın dediği gibi,

Ecel,
Ne yaşına,
Ne gözyaşına bakar.
Mevsimi değilmiş
Ne çıkar?
Ecel dost bağına hasada girdi.

Genç yaşında ebediyete göçen şairimizin çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış şiirlerinden bir kısmını örnek olarak sunuyoruz :

BİR ŞEHİR VAR GÜNEYDE

Bir şehir var Güneyde,
Beden içinde.
Karanlıklarca düşünüyordüğüm,
Sevdiğim, yorem.
Kurşun, kurşun yemiş üstüne gibi.

Boşuna değil oy! oy! dediğim.
Dört yanı kapıdır, can şehrimin.
Rüzgârın en kara sevdalısı eser.
Zalım yâr üstüne çıkmış türküler
Celâl'im söyler.
Dicle'dir gözbebeklerimde seğirip akan.
Lime, lime yaptım duygularımı.
Bir şehir var Güneyde
Beden içinde
Tutsak etmiş anılarımı.

PERİŞANLIĞIM

Tanımaz oldum kendi kendimi,
Bu hal düşman başına dostlar.
Küçük, pembe ufuklu dünyamı
Öylesine kahrettiki bulutlar.
Bütün perişanlığım içimde
Aşınası değilim artık baharın.
Ne geceler, ne gün ışığı gönlümce
Boşuna yeşerişi ağaçların.

GÖNLÜMCE

Sana ilk mektup yazışımı hatırlıyorum,
Bir titreyişi vardı ki elimin.
Hazzı bambaşkaydı emin ol
Başımda sevda estiği günlerimin.
Şehir, şehir uzaklaştıkça senden,
Duyuyorum için için titrediğimi.
Yağmurlu saatler, içli türküler,
Katmer, katmer yaptı hasretliğimi.

DEYİŞ

Yığıt ölende öğüle,
Erlik ata mirasıdır.
Cümle davullar döğüle,
Seferimiz Kıbrıs'adır.

YÜZÜN ÖTE DÖNDÜRME

Bir kahveye oturmaya göreyim
Sevdam depreşir pıkabın plâğında.
Bunca türkülerden gönlümcesi :
«Şerbet senin dudağında».

Hâtırası başka başka her türkünün,
Elimde kadeh olunca, görme!
Bütün günahlarım boynuna yâr
«Beni görüp yüzün öte döndürme».

MARDINKAPI

Mardinkapı şen olurmuş anam, babam
Şen olsun, daim olsun.
Biz de o ildeniz.
Nicesine gözden ıraksak ta
Şerha, şerha yüreğimiz.

SENİ DÜŞÜNMEKTEYİM

Bugün günlerden Cuma'dır balam,
Bu gününü bilirsin Kars'ın.
Ana - baba günü Millet Bahçesi,
Sen yine semaver kaynatmadasın.

Evinizin önündeki ağacı
Pişman etmiştim ağaç olduğuna.
Nasıl da benzetmiştim, ilk çizdiğimde
Seni Leylâ'ya, beni Mecnûn'a

Sen Doğu'da, ben Güney'de elimde kalem
Satır, satır seni düşünmekteyim.
Mevsimler geçsin dilediklerince
Hâlâ onsekiz yaş misâli divaneyim.

NECİP BAŞAK KÖPRÜLÜ

Genç yaşında kaybettiğimiz şairlerimizden Necip Başak Köprülü, hayat hikâyesini şöyle özetler :

«1927 yılı yaz başlarında Bismil ilçesinin Salat köyünde doğmuşum. Okumaya Diyarbakır'da başladım. Türkçeyi biraz geç te olsa öğrenince şiire heves ettim. 1943 yılında babamın ölümü ile okumayı yarıda bırakıp ailemizin Salat köyüne gittim. O zamandan beri çiftçilik yapmaktayım. Bekârim. Ne övünecek, ne de utanç duyacak bir şeyim yok».

Şairimiz 31 Ocak 1974 günü hayata gözlerini kapadı. Bu zamansız ölümü çevrede ve onu seven arkadaşları üzerinde büyük bir üzüntü

yarattı. Şairimiz, ismi gibi necip, sohbetine doyum olmaz, arkadaş canlısı, memleket sever, mert ve güvenilir bir kişiydi. Son zamanlarda şiirlerini bir kitap halinde bastırmanın çabası içindeydi Ne yazıkki beynindeki bir ur. onu, beklenmeyen bir sırada aramızdan alıp götürmeye neden oldu. Aşağıdaki şiirler O'nundur :

ARDINDAN

Yoksul gülüslü bir akşama doğru yürüdün gittin,
Körocağ umutlarımı da kendinle götürdün.
Başım yaklaşan gecenin göksüne dayalı,
Geceler kursuna dizilmiş ihtilâlcilerdir bilirsin.

Döryol'dan Çiftkapı'lara doğru hep gözlerini düşündüm
Bakışlarımı avuçlarıma alıp yüzüme gözüme sürdüm.
Ağırhıncı gözyaşı değer bir öksüz oldun gönlümde
Boğazımda Temmuz çölleri kör oldum yıkıldım.

Seni devler kıskanıyor, yüreğimdiki yerini kıskanıyorlar
Sen ki bana yıldızları teker teker göstermiştin.
Uykularımın tutsak olduğunu, zenci olduğunu bilmiyordun
Bakışlarımı sana adadığımı görmemiştin,

O yerde şimdi rüzgâr eğilip saçlarını okşamaktadır.
Islak bir evabil gibi titrediğini duyuyorum
Ve gözlerimi gecenin göksüne gizliyorum
Gece «Bi Mal» türküsünü söyleyen bir ba'dırıcıplaktır.

KAR ÜSTÜNE

«Kar yağar kar üstüne»,
Bir çatı oturtulmuş
Yıkık duvar üstüne.
Urum Kapısı'nda hayvan pazarı.
Pazarda hiyle,
Pazarda ekmek parası,
Ve Öktüz.
Öküzde akıl, İnsanda emek
Orada ekmek bir tuhaf kazanılır.
Surlarında kapıları,
Ben-u Sen'de üç kağıtçıları.
Neleri yokki bu koca şehrin :
Yenisi, eskisi iki Diyarbekir
Paşah mahalleler, Kore sokakları
Sokaklarda çamur, Çamurdan ağalar
Ve Beden kulalarında akşamlayanlar.
Bir de bir maya :
«Kar yağar kar üstüne».

VARMISIN FIRTINALARA

Sur kelepçe olmuş kollarıma takılmıştı,
Hevsel tutuşmuştu yanıyordu.
Kurallar kısırlaşmıştı, kıtlıktı.
Putlar, haydutlar, cebkesenler,
Puşluklar, arkadan vurmalar, çoğalmıştı.

Bir gözlerin vardı beni yüreğimden vuran.
En dar günümde kollarımı yana düşüren.
Sen olmasan, böyle boş verici olmazdım.
Hele hançerim en kanlı kış mehtabından da güzelken,
Cığeri beş paraya değmezlere «Eyvallah» etmezdim.

Sevmişim seni şehrimin kızı, gözlerini sevmişim.
Bakışların akan, ışıldıyan bir yeni umut.
Yüreğimde sönmemek üzre ışıklar yakmışsın.
Beni duaya benzer bir kapıdan içeriye almışsın,
Sevginin, temizliğin, kucağına atmışsın.

Sana gelmiyorsam, merhaba etmiyorsam,
Küskün kirpiklerini eğme, öyle sitemle bakma,
Ölürüm, sensiz edemem, bunu bil!
Yalnız beni düşündüren şu ki :
Çetin rüzgârlar bir daha esebilir.
Ben alışığım, ama sen değil.

SURDAKİ GECE

Senden yana bütün surları parçalamıştı gönlüm.
Kol kolaydık, ay, Yenikapıdan aşıyordu.
Ay da ay, Çığlığa koşarcasına fırlamıştı ufuktan,
Kere mahallesinde sürüyle insan sessiz yaşıyordu.

Yeni değerlere doğru açılmıştı gözlerin,
Bir nice zaman geçmiş, sana diller dökmiyeli.
Duygulu bir erkekliğin masalında birleşmiş
Dicle, sur, baldırıçıplaklar, sevgili...

Kızgın, genişliğine bir çöldü yüreğim.
Gözlerinin o serin maviliğine dahıyordu.
Biz, o gece, surun dibinde ölüp dirildikçe,
Baldırıçıplağın biri gök yüzünü yahıyordu.

GİZLİ SEVİLESİN İSTEMEM

Seni Yüreğime kilitlemek isterler
Sen

Anlımın yazısı, kaderim
Gün ışığını memesinden emdiğim
Ululaksun, Umutsun, yüz aklığı sen bana
Işığış güler gözlerimin seni gördükçe gizlisiz
Ey dublelerle serinlik

Selâm sana

Seni dilim konuşmasın isterler
Oysa kollarım var

SENİ OKŞAYAN SARAN

Kollarım toprakla tohum sevgisi...
Bir de bir hava tutturmuşum
Şöyle en oynağından
«Loy loy, de loy loy»
Korkusuz bir yürek kadar hürüm inan
Aldırmam çarık yaması dilli puşt gülüşlere
Bilirsin
Ben Mert düşmanlarımla öğünürüm
Bunlarsa
Gözlüğünden gurur duyan körler
Tutsak beyinli kölelerdir
Kafadan kötürüm
Kadan alım boynun bükme, yakışmaz
Halayda kol kolaymışız gibi
Renkler takın
Serseri oklar işlemez bana
Giynmişim
Çelik bir zırhtır üzerimde aşkın.

ŞEHRİM

Bedbaht Şehir
Çöplüklerden de kırlıdır.
Güneşi yavaş, yavaş can veren
Ve kara bulutlarla örtünen,
Dul akşamların senin..
Bulanık karanlığında
Kaybolunca kuleler,
Tuhaflaşınca şekiller,
Başlar rezaletin.
İsrail'in haris fahişesi
Herodiasın kızı kadar kahpeleşirsin.
Ve küflü bir ceviz gibi
Alçalır affedersin.
Söyle!
Neyinle öğünüyorsun
Ey bulanık hayatının artığı'le gecinen
Gözlüğünden gurur duyan bir körstün sen,

Utanmadan
Yolumun üstüne gölgeni bırakıyorsun
Ve unutuyorsun
Lâmbanı yaktığın geceleri.
Gör!
Gör de utan sana harcanan emekleri
Ahlâk vebası sarmış atalarından kalan harabeleri
Kara surlarının,
Kara köprülerinin,
Ve kara bahtın gibi
Kara taşlarının,
Renklerini, gözlerinin
Stirmesindenmi aldılar sanırsın?
Ey herkesin kimsesiz yârî!
Şehvet buğusuna gömülen
Sarhoşlar diyarı.
Kanla,
Yalanla,
Hileyle bulaşık şehir.
Kedersiz matemlerinin,
Sahte gültişlerinin,
Ve duasız sabahlarının sonu gelmiyecekmi?

ANLAMALISIN

Küfürsüz konuşuyorsam
Kavga etmiyorsam
İçpte kötü kötü yerlere gitmiyorsam
Yüreğimde iyilik eğerense
Anlaki sevdalıyım
Duygularıma yine rahmetler yağıyor
Yakam temizse traş olmuşsam
En oynak havaları ışığında toplamışsam
Bu demektir ki
Sevinçleri yudum yudum içiyorum
Ak Denizden Afrikayı seçiyorum
Zenciler artık pembe sevişiyorlar
Dünyayı bir kalbur kasnağı yapmışlardı
Başımıza daraltmışlardı

Kara parçalarının en sağır kanadındaydık
Şaşkındık
Bütün yollar kapanmıştı
Karanlıktı
Seni yitirmiştim
Koşuyordum
Her karaltıyı sen sanıyordum
Konuşuyordum
Dudaklarımda çığlık çığlığa adın dökülüyordu
Birden seni görür gibi oldum
ama nasıl?
Sen su taşıyordun büyük susuzluklara
Bense yeşil kerre yeşil bir güne ulaşmıştım
Meğer hayallerimmiş gecede yansıyan
Düş görmüştüm aldanmıştım
Başım bir katran kazanı yaz ortası
Coğrafyanın en sağır kanadındayım dilsizim
Uzun minareler yapıyorlar
Halkları kurtuluşa çağırmaya
Bense yüreğimi sende unuttum
Sana koşuyorum
Zaten hep sana koşuyorum, koşuyorum
Kavuşursam kurtulacağız...

HÂMİD AYTAÇ

Günümüz ünlü hattat'arındandır. Asıl adı Şeyh Musa Azmi Hâmid'tir. Babası Zühtükar Ağa, dedesi hattat Âdem-i Amidî⁽¹⁾'dir. 1891 yılında Şehrimizin Ulucami semti İmâdiye Mahallesi'nde doğdu. Okul çağına geldiğinde ilkin Ulucami bitişisindeki Sıbyan Mektebi'ne verildi. Okuyup yazmayı burada öğrendi. Bu arada, ilk dönem milletvekillerinden olan Mustaffa Âkif Tütenk'ten⁽²⁾ yazı dersi aldı. Yazıya olan bu aşırı sevgisinden ötürü birgün Kur'an-ı Kerim'in kenarına nesih yazısını takli den bir âyet yazar. Hocası bu hareketini beğenmediği, hoş karşılamadığı için küçük Hâmid'i falakaya çekerler; bunu anlatan hattatımız, hocasına katiyyen kızgın olmadığını bu anısına ekliyerek, bugün dahi adı geçince onu hayırla anmaktadır.

Sıbyan Mektebi'ni bitiren sanatkâr Diyarbekir Askerî Rüstiyesi'ne devamla başladı. Burada da resim hocası jandarma kolağalarından Ahmet Hilmi Bey den Süleyman, Vâhid Efendi'den Rıka, Kavas-ı Sagır (Küçük Kavas) imamı Said Hoca ile idadî hocalarından, akrabası Abdüsselâm Efendi'den de çeşitli yazı dersleri aldı. Ayrıca, yukarda adı geçen rüstiyedeki ilk hocasından Latince el yazısı ile Roman ve Gotik yazılarını öğrendi. Yazıya karşı olan bu yakın ilgi diğer derslerini ihmale neden olduğundan sınıfta kaldı. Nedenini bilen babası yazı ile uğraşmasını yasakladı. Bu sırada güzel bir rastlantı oldu : II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yıldönümü münasebetiyle şehrin belediyesi tarafından bez üzerine yazdırılan levhalara yardım dolayısıyla takdir edilmesi ve emeğine karşılık bir altın lira ile mükâfatlandırılması, babasının fikrini değiştirmesine ve oğlunun yeniden yazı ile uğraşmasına vesile oldu.

Yazı kadar resme de meraklı olan Hâmid, ünlü ressam Ali Rıza Bey'in okulundan yetişmiş olan yukarda adını zikrettiğimiz resim hocası

(1) Âdem-i Amidî için bakınız : Bu kitap, c. 1, s. 262.

(2) Mustafa Âkif Tütenk için bakınız : Bu kitap, c. 2, s. 365.

A. Himi Bey'den sülüs yazısından başka resim yapmayı da öğrendi ve böylece daha genç yaşında ilerideki hayatının istikametini çizmeye başladı.

«Bu sırada, bu kabiliyetli öğrencinin merhum Hasan Ferid Bey'in atlas haritasını, san'atkâr bir haritacı gibi, aslında fark edilmeyecek bir şekilde çizmesi, coğrafya hocasının takdirini ve dikkatini çekti ve bu eser rüşdiyenin müzesine alındı.

Rüşdiyeden sonra Diyarbakır idadisine devamla başladı. Burada Süslüs ve Celi Süslüs'te usta bir hattat olan akrabasından Abdüsselâm Efendi'den yazı tahsiline devam etti. Hâmid Bey'in ifadesine göre üzerinde büyük tesiri olan bu zat, resim sahasında da kendisini destekledi. Resimde bilhassa peyzaj üzerinde çalıştı. Böylelikle Hâmid, resimde Ali Rıza Bey mektebine mensub sayılmakla beraber bu sahayı sonradan bırakmıştır. Yazı sahasında daha küçüklüğünde Hâfız Osman (1642 - 1698) ve Mustafa Râkım (1787 - 1825) mektebine dahil oldu. Zira Hâmid Bey'e göre, Abdüsselâm Efendi'nin yazı üslubu, Osman ve M. Rakım'ın üslubuna yakındır.

Diyarbakır'da idadiyi bitirdikten sonra 1906'da İstanbul'a giden Hâmid, bir yıl Hukuk Fakültesi'ne devam ettiyse de içindeki san'at aşkı ve coğrafya hocası Cizreli-zâde Midhat Bey'in ısrariyle, 1907'de kendini sanayii nefise mektebi (şimdi Güzel Sanatlar Akademisi) nde buldu; burada resim ve hâk şubesine devamla başladı. Bir yıl sonra 1908'de babasının vefatı onun güzel sanatlara devamına mani oldu.

Genç Hâmid, bu tarihten sonra hayatını kazanmak için çalışmaya mecbur oldu. Önceleri 1908'de Gülşen-i Maarif mektebinde resim ve yazı hocalığı yaptı ve güzel bir tesadüf eseri olarak sonradan meşhur bir hattat olan Halil Özyazıcı (1898 - 1964)'ya hocalık etti. Bir yıl sonra 1909'da münhal bulunan Rusûmat matbaası müdüreüğüne tayin edildi. 1910'da önce Mekteb-i Harbiye matbaası hattatlığında çalıştı, sonra Erkân-ı Harbiye-i Umumiyye matbaası serhattatı olan hocası Mehmed Nazif Bey (1846 - 1913)'in vefatı üzerine adı geçen matbaaya geçti. Orada yedi yıl çalıştı. Burada iken I. Cihan Harbi'nde, Yıldırım Orduları Grubu emrinde Berlin'e gönderildi; orada Alman genelkurmayı harita dairesinde harita üzerinde ihtisas yaparak bir yıl sonra İstanbul'a döndü.

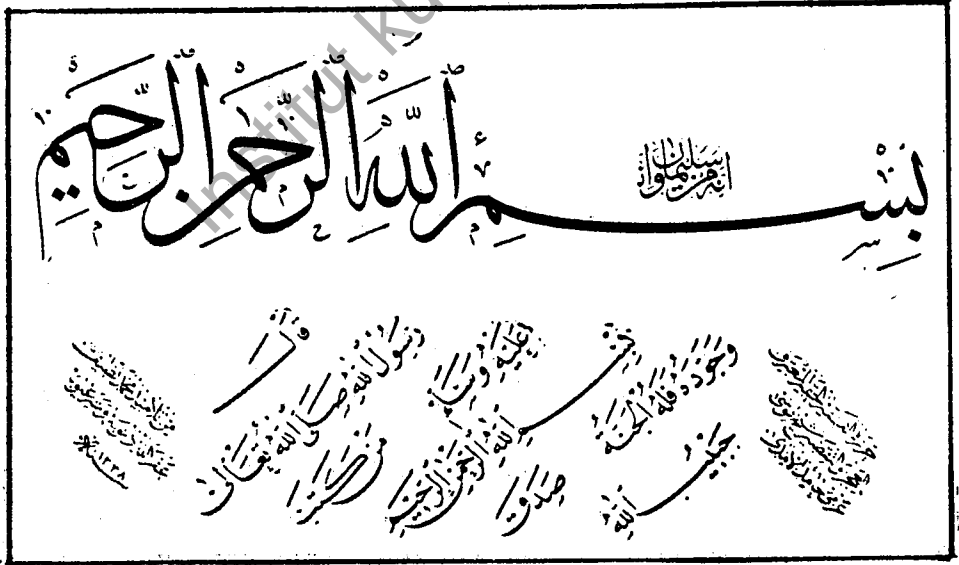
1917'de bu vazifeden kendi arzusu üzerine ayrılan Hâmid Aytac, Cağaloğlu'nda Kapalı Fırın karşısında «Hattat Hâmid Yazı Evi» adı ile bir dükkân açarak serbest çalışma hayatına geçti ve bu tarihten sonra artık yazı sahasında en güzel eserlerini vermeye başladı.

Burada bir yıl kadar kaldıkta sonra Hattat Arif Hikmet Bey (ölümü 1918)'in vefatı üzerine onun dükkânını kiraladı. Burası şimdi Babıâli caddesinde Afitab müessesesinin bulunduğu yer idi. Burada da yedi yıl çalıştıktan sonra halen çalışmakta olduğu Reşid Efendi hanına nakletti.

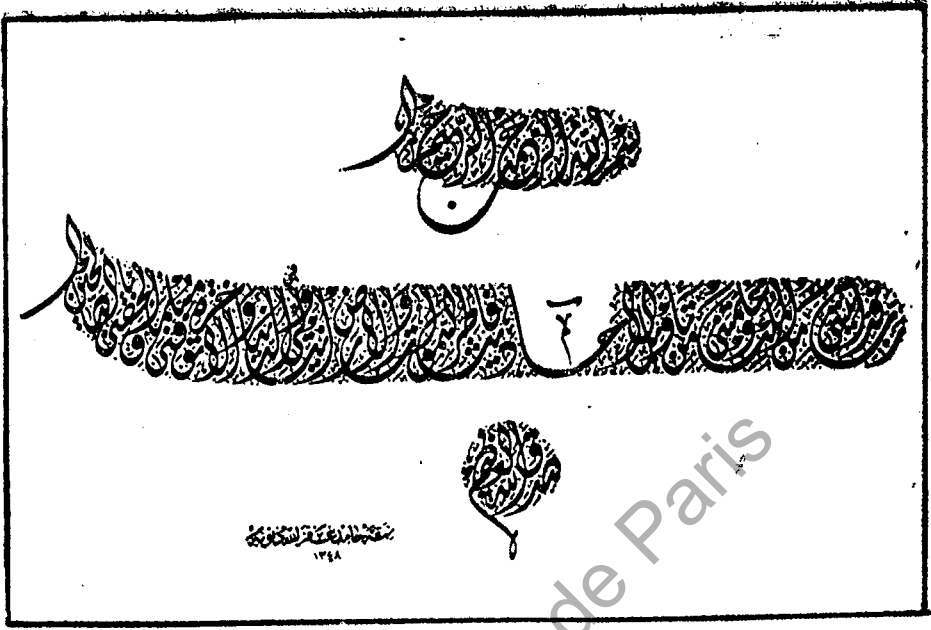
Hâmid Bey açtığı bu atölyelerinde hem hattatlık yaptı; hem de çin-kografi gravür - mühür ve etiket işleri ile meşgul oldu. Şimdi sadece hattatlıkla uğraşan Hamid Bey, eski yazılar devrinde piyasayı enfes eserleriyle doldurdu. İsteyene yazı yazdı; arzu edene etiket, mühür ve monograf tertib etti. Bu devreye ait eserleri incelenirse san'at hayatımıza neler kazandırdığı daha iyi anlaşılır. Onun san'atında titizlik, dikkat ve nefaset göze çarpar. Bugün yaşlanmış olmasına rağmen Reşid Efendi hanında duvarları levhalar, etiket ve kartvizit numuneleri ve maziye ait fotoğraflarla dolu olan küçük odasında hattatlıkla meşgul olan üstad, Türk hat tarihinin mümtaz bir simasıdır.

SAN'AT HAYATI

Hat san'atı, İslam san'atları içinde en zor olanıdır. Zira san'atkârın elinde kâmiş kalemde başka bir şey yoktur. Bu kalem hem pergeldir, hem de harflere ölçüleri tayi edecek kıstastır. Diğer san'atlardaki çeşitli âlet-

Hattâtın sülûs «Besmele» ile nesih yazısını havi bir kıt'ası, Üstad Hâmid, bu kıt'ayı kendisinin icâzetnamesi telâkki etmektedir.

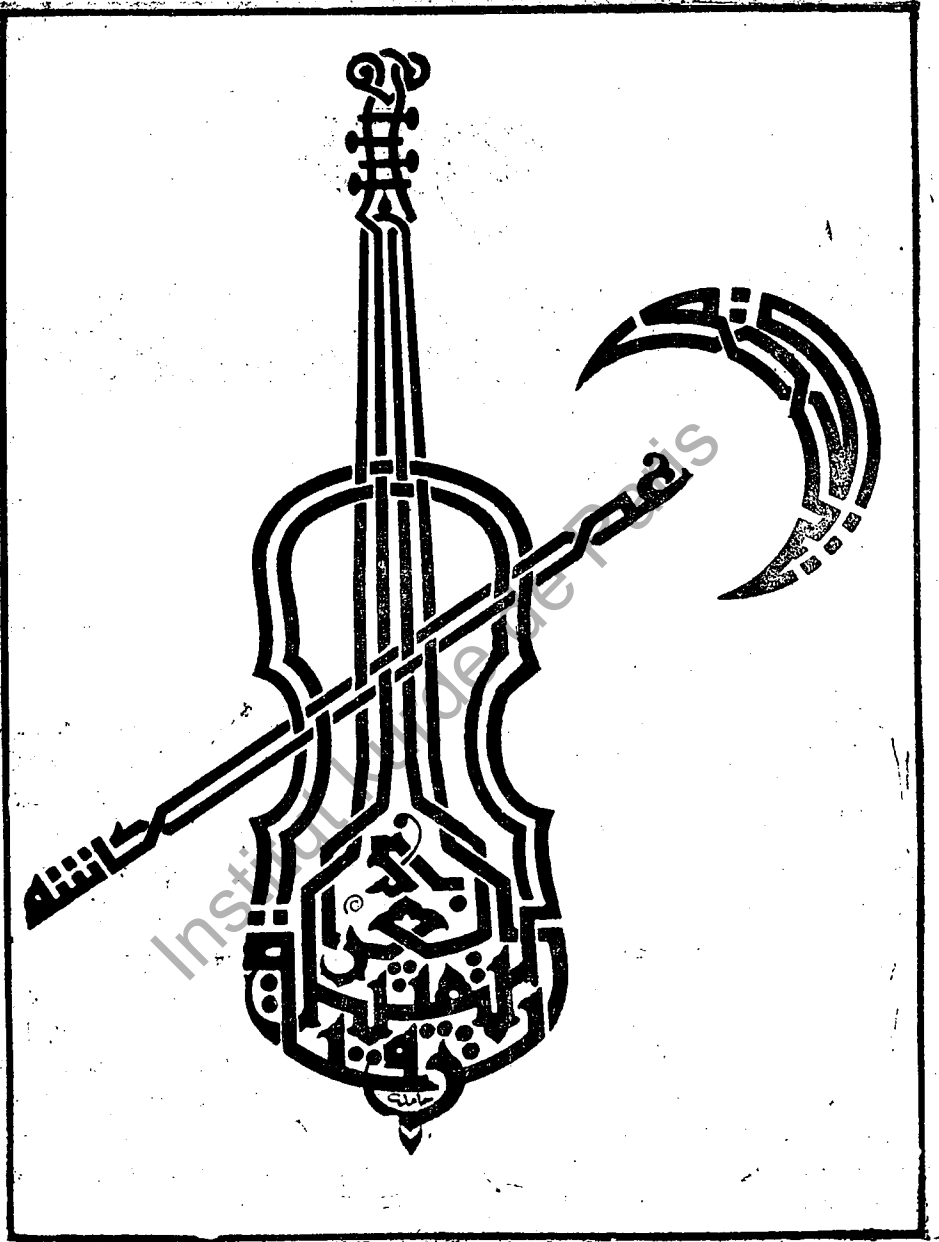

Hâmid Aytaç'ın Celi Divânî bir kıt'ası

lerin vazifesini hep bu kalem görür. Vaziyet böyle olunca hattatta iki ana haslet yani kabiliyet ve gayretin bulunması lâzımdır. Hat san'atı tarihinde bazı öyle müstesna kabiliyetler vardır ki, senelerce bir hat ustasının önünde diz çöküp, bir şeyler elde edemeyenlerin hilâfına, pek az hoca görmek veya birkaç satır yazıyı kendine nümune ittihaz etmekle büyük üstadlar derecesine yükseltilmişlerdir. İşte Hâmid Aytaç bu tip bir san'atkârdır.

Onun ilk yazı öğrenimi yukarıda söylediğimiz gibi Diyarbakır'da başlamıştır. Bu şehrin yukarıda adı geçen tanınmış hattatlarından ilk dersleri alan, Sülüs, Nesih ve Rik'a yazılarında ilerlemeye yüz tutan Hâmid, tahsilini ilerletmek için 1906'da İstanbul'a gidince kendini tam manasıyla yetişmesini temin edecek olan bir san'at muhiti içinde buldu. İslâm âleminde gelişen yazının bugün de olduğu gibi «Türk Yazı Mektebi» bölümünü temsil etmekteydi. Bu yüzden Hâmid'i Türk yazı mektebi çerçevesi içinde mütalaa etmek iktiza eder.

Hâmid Aytaç'ın günlük çalışmaları, onun muntazam olarak bir kimseden öğrenmesine az çok mani oluyordu. O da zaten bu yüzden İstanbul'un namı yazı üstadlarına ancak vakit buldukça gitmiş, daha ziyade onların yazılarına bakmak suretiyle san'atını ilerletmeye çalışmıştır. Asıl

Hâmid'in, Kahire'de bir tiyatro için Kûfi yazıyla yazıp düzenlediği bir kompozisyonu. Tiyatronun adı bir keman ve yay şeklinde tertip edilmiştir. «Şirket» kelimesi hilâl, «Ukâşe» kelimesi yay, «Tarkiyet-üt-temsîl'il-arabî» sözü de keman şeklinde düşünülmüştür. Böylece gerçekten enterasan bir kompozisyon oluşturulmuştur.

terakkisi ise, kendini tam olarak yazıya verdiği 1917 tarihinden yani yazı dükkânı açmasından sonradır.

İstanbul'da istifade ettiği hattatları daha doğrusu bu şehirde kabiliyetini nasıl geliştirdiğini şöyle anlatır: «Hocam yok dersem yeridir. Celî Sülûs denilen yazıyı Mehmed Nazif Bey'e devam ederek ilerlettim. Sülûs ve Nesih yazısını bazan gittiğim Hattat Mektebi'nde hoca olan Hacı Akdik'e bakarak geliştirdim. Zamanın meşhur tuğrakeşi İsmail Hakkı Altınbezer'i bir iki kere ziyaretine gittiğimde tuğra yaparken görmüştüm. El hareketlerini zihnime nakşederek tuğra yapmayı öğrendim. Bazan da bu hattatlar dükkâna gelirlerdi. Onların dükkânda karaladıkları yazılara bakarak istifade ederdim.»

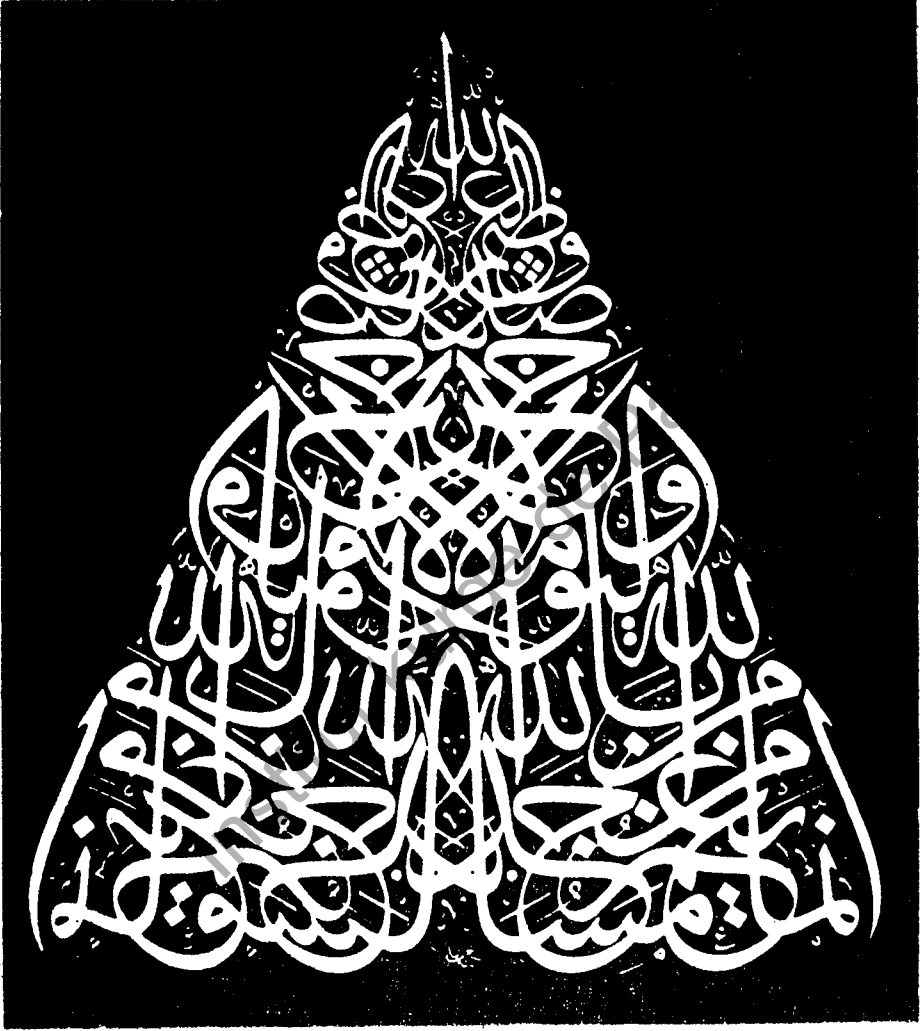
Kırlangıç kanatlarının hayvan hareketlerini andıran Ta'lik yazıyı da hocasız öğrenmiş sayılır. Gerçi bir iki defa tanınmış hattat Hulûsî Efendi'ye gitmişse de fazla devam etmek imkânını bulamamıştır. Ondan, elinde kalan alfabenin yarısı ihtiva eden tek satırlık bir meşktir. Kalan harfleri ta'lik yazan başka hattatlara bakarak kabiliyeti kabiliyeti sayesinde öğrenmiştir. Hâmid'in yetişmesinde Mehmed Es'ad Yesârî (ölümü 1798)'nin de tesiri büyüktür. Bir gün gençliğinde hakkâk İsmail Yümnî'nin Bayezit'te Sahaflar'daki dükkânının önünden geçerken içerde Yesârî'nin bir karalamasının fotoğrafını görür. Beğenirse de isteyemez. Fakat akıllı orada kalan Hâmid, uzun bir zaman sonra dayanamaz, ister. Hakkâk da genç hattatı kırmaz, fotoğrafı verir. İşte elindeki bu iki kâğıt parçası ona hocalık eder. Bu sebeple onun Ta'lik yazısında hem Yesârî hem de bu yazıya en güzel şeklini kazandırmış olan Sami Efendi (1838 - 1912)'nin talebesi olan Hulûsî Efendi'nin tesiri görülür. Bizce Yesârî tesiri ağır basmaktadır.

Celî sülûs yazıda, Hâmid Bey ayrıca Sami Efendi'nin yazılarını kendine örnek tutmuştur. Ta'lik yazının son büyük ustası olan hattat Necmeddin Okyay, hocası olan Sami Efendi'nin Yenicami çeşmesi (kitabesinin) kalıplarını Hâmid'e vererek onun Celî sülûs'te terakkisine vesile olmuştur.

Celî Sülûs'te ise yine hocalarının yolu olup, Mustafa Râkım tarafından kurulmuş bulunan Râkım mektebi yolunda yürüyen Hâmid, devrimizde bu üslûbun güzel numunelerini vermiştir. Şişli Camii'nin yazıları bunun açık bir delilidir.

Yukarıda isimlerini söylediğimiz Sülûs, Nesih, Celî Sülûs ve Ta'lik'ten başka diğer yazı çeşitleri de vardır. Bunlar Muhakkak ile onun küçük boyda olanı Reyhan (Reyhânî), XV. yüzyıldan sonra tedricen ortadan

kalkmış ve yerini Sülûs ve Nesih yazıya bırakmıştır. Ayrıca bir de Tevki ve küçükü olan Rikâ (icâze) adlı iki çeşit yazıdan bugün yalnız Rikâ, İcâ-

İstanbul'da Şişli camii'nin kapısındaki bu müsenna celi sülûs yazı, Hâmid'in şahe-serlerinden biridir. Dikkat edilirse yazıda üç grup göze çarpar. Her grup ayrı bir güzellik taşımaktadır. Birincisi aşağıda «İnnema», ikincisi ortada «Elyevm» kelimesiyle başlar. Ortadaki yazı grubu âdetâ insan yüzünü andıran bir görünüşe sahiptir. En yukarıdaki yazı grubu daha küçük boyda yazılmıştır. Yazı müsenna adı verilen yazı tipindedir; yani sol taraf, sağ tarafın ters görüntüsünden ibarettir. Pek beğenilen bu istif sonradan muhtelif kimseler tarafından yazdırılmış ve tezhib edilmiştir. Yazıdaki âyet Kura'ân'ın 9. suresinin 18. âyetinden alınmıştır.

ze adıyla kullanılmaktadır. Bu saydığımız yazılar, Ta'lik müstesna az çok aynı karakterde yazılardır. Hâmid Aytaç bütün bu yazıları da aynı kudrette yazacak bir san'atkârdır.

Türkler'in icâdı olan ve XV. yüzyıldan sonra görülmeye başlayan Divânî ve Celif Divânî yazılarını, bu yazıların son ustaları kuvvetinde yazan Hâmid, yine Türkler'in icâdı olan Rık'a yazıda da son büyük ustamızdır. Bu yazıyı Diyarbakır'da iken Mustafa Âkif Tütenk'ten öğrenmiş, Rık'a yazısında yukarıda ismini zikrettiğimiz meşhur hattat Halim Özyazıcı'yı yetiştirmiştir. Ayrıca devrimizin kabiliyetli bir Sülüs ve Nesih hattatı olan Mustafa Bekir Pekten de kendisinden Sülüs yazmış ve icâzenâme almıştır. Halen atölyesine gelen gençler, kendisinde istifade etmektedirler.

Hâmid, Iraklı hattat Hâşim'in de yetişmesinde müessir olmuştur. Şöhreti İslâm ülkelerine ulaşan hattatımız son olarak İran Şehinşahi Muhammed Rıza Pehlevî'nin tuğrasını tertip etmiştir.

Yazılarında önceleri asıl adı olan Musa Azmî veya sadece Azmî imzasını kullanmıştır. İstanbul'a geldikten sonra Hâmid müstear adını almış ve yazılarında imza olarak da bunu kullanmakta devam ettiği için bu adla tanınmıştır.

Hattatın mühim bir tarafı da etiket, mühür ve monogram tertibinde ki maharetidir ki bazı numuneleri halen atelyesinde bulunmaktadır.

Sayırsız eserleri arasında mühimleri şunlardır :

Şişli Camii yazıları

Tarabya Camii kubbedeki yazı

Söğütlüçeşme camii kuşak Fetih sûresi

Moda Camii kuşak Fetih sûresi

Kartal Camii kuşak Nebe sûresi

Pendik Camii kapı levhaları

Sultan Hamamı Camii

Hacı Küçük Camii kuşak Nebe sûresi

Çan Camii (Balıkesir)

Mersin Camii kapı levhaları

Bunlardan başka şahıslara yazdığı birçok levhalar da bugün Türkiye'de veya dışarda evleri süslemektedir». (3)

(3) Ali Alpaslan, «Hattat Hâmid Aytaç», HAYAT TARİH MECMUASI, Aralık 1972, sayı : 11 s. 16 v.d.

KÂZIM VEHBİ ORAL

Ergani madeni sancağı Tahrirat Müdürü Müftüzade Yusuf Vehbi Beyin oğludur. 1894 tarihinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Maden'de tamamladı. Bu sırada babası vefat etti. Bu, zamansız ölüm, şairimizin, öğrenimini sürdürmesine engel oldu. 1910'da açılan bir imtihanı kazanarak Maden İdare Meclisi İkinci Kâtipliğine tayin edildi. Bir yandan da özel dersler alarak kendini yetiştirmeye koyuldu. 1919 tarihinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İmtihanlarına girerek aldığı ehliyetnâme üzerine, Maden İdadîsi Türkçe öğretmenliğine atandı. 1923'te yapılan seçimler sonunda, 2. Büyük Millet Meclisine Ergani milletve-

kili olarak katıldı. 1927 seçimlerinde liste dışı bırakılan şairimiz (*), 1928 tarihinde Yozgat Orta Okulu Müdürlüğüne tayin edildi. Bu görevde ancak üç ay kaldı. İstifa ederek memleketi olan Ergani'ye döndü. 1939 yılında Diyarbakır Lisesi Türkçe Öğretmenliğine tayin edildi 1951 yılına kadar bu görevde çalıştı. Aynı yıl, emekliye ayrıldı.

Kâzım Vehbî Oral, bir hayli şiir yazmıştır. Şiirlerinin bir kısmı **Dicle, Diyarbakır** gazetelerinde ve **Karacadağ** dergisinde yayımlanmıştır. Şiirleri üç kitap tutacak çoğunluktadır. Şairimiz, halen, bu şiirlerinden bir kısmını «**Divan-ı Husrândan Seçmeler**» isimli bir kitapta toplayıp bastırma çalışmaları yapmaktadır. Örnek olarak birkaç şiirini veriyoruz :

(*) Sayın Kâzım Vehbî Oral, bunun nedenini bana şöyle anlattı «Teşrii hayatım oldukça hareketli geçmiş, Ergani'nin vilâyet haline kalbi, Ağır Ceza Mahkemesinin teşkili, lağvedilen İdadî mektebinin yeniden açılması, bakır madeninin işletilmesi ve demiryolunun inşası gibi hayırlı hizmetler ifasında muvaffakiyet hasıl olmuştur. 1927'de yapılan umumi seçimlerde mecliste izah ettiğim demokratik fikirler o zamanki Halk Partisi ricalinin hoşuna gitmediğinden liste dışı bırakıldım.»

ŞİİR KATRELERİ

— Kendim İçin —

Yazık! ömr-i hazînim sel gibi bomboş akıp geçti.
Kalan bir iz yoktur hâtıramdan öyle pek parlak.
Ne yaptım? hangi bir hizmetle ettim namımı teyid?
Şu benden varsa memnun olmayan adam, benim ancak.

— Hikmet —

Sorulmaz hikmetinden der geçersin sen de Allahım,
Akıllar bî huzur olmaktadır lâkin bu hikmetten.
Gani-i biktırırsın servetin, şevkin kemaliyle
Tutar mahrûm edersin bir fakiri setr-i avretten.

— Balçık —

Elinde bin çeşit imkân-u kudret varken Allahım
Ne hikmettir? yarattın sevdiğin mahlûku balçıktan.
Fenalıklar için verdin tükenmez meyl-ü istidâd
Fazilet istedin sonra, o cüretkâr fâsıktan.

—Nasıl yaşadık —

Hikmet-i takdire racidir çamurdan halk oluş,
Yoksa hâke yüz sürüp tezlil-i hilkat etmedik.
Çok ziyan gördük bu bendegâh-ı fânide fakat
Biz metâ-ı hâliki satmakla ticaret etmedik.

—Ona da şükür buna da —

Bakın şu zengine naz-ü naim içinde yaşar,
Hayata doyduğu yok hâlik-i hayata şükür.
Bakın şu yoksula binbir azabın altında
Ölümle kurtulacak, hâlik-i memata şükür.

— Para ve eşek —

Para yutmuş bir eşek hırsına mağlup olarak,
Sahibi etmiş onu sonra dayakla tedip.
Hakkı yok döğmeğe zira bu denî dünyada,
Para erbâb-ı kemâle ne zaman oldu nasip.

Ş A R K I

Çöktü bir zulmet, yazık ümid-i istikbalime
Ağlar ümidim de karşımda perişan halime
Pek hazin oldu veda etmek bütün âmâlime
Ağlar ümidim de karşımda perişan halime.

Var ezelden ruhumu hüznü kederle inleten
Geçti mihnetlerle ömrüm bir güzel gün göremeden
Ye'si gönlümden atıp bir an ümid etsem de ben
Ağlar ümidim de karşımda perişan halime.

U D

Sanırım ki nağmelerin
Ruha girmiş ince, derin
Tellerinin tâ içine
Bir çırpman güvercine
Benzer, çalarken ellerin.

Kalbindeki helecanlar
Hep udunun üzerinde
Hicranını döker, ağlar
Nedir ey kız, tellerinde
Eşsiz kalan bir ruh mu var?

Evet o narin ellerin
Bu gecenin hayalini,
Sükûnunu, melâlini,
İnletirken için için
Öldürtüyor beni niçin?

KIT'A

Ey binamaz diye beni Hak'tan uzak gören!
Sığmaz senin hayaline mihrab ve minberim.
Sen sade beş vakitte ararsın Allahını,
Ben her zaman Onunla emin ol beraberim.

NEFES

Aşına değiliz ikbal ü câhe,
Melâmet tacını giyenlerdeniz.
Sığındık «Hû» diye ulu dergâhe
Bal gibi zehr-i gam yiyenlerdeniz.

Kanaat mülkünün şahıyız hâlâ,
Kula kul olmadık dünyada aslâ;
Batılın yüzüne karşı bîpervâ
«Enelhak» sözünü diyenlerdeniz.

Defter-i âmâlî dürdük âlemde,
Hissemiz kalmadı zevk u elemde;
Erenler misâlî sofra-i gamda
Yan gelip küllahı eğenlerdeniz.

ANİŞ

Ömrümce benimsin diye sevdim, oyalandım;
Efsâne olan varlığı gerçek gibi sandım.
Aşkınla derin, neşeli bir uykuya daldım;
Hicran gününün gamlı sabahında uyandım.

Öksüz gibiyim şimdi, firaakınla hazinim.
Yıllar geçiyor.. dinmedi bir lahza enînim.
İsmin duyulur son nefesimden de eminim
Göz yaşlarımın zehri içinde seni andım.

CEMAL YEŞİL

Ünlü şair ve devlet adamı. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesinde şehid düşen Dr. Binbaşı Edhem Hakkı Bey ile Şefika Hanım'ın oğludur. 1900 (R. 1316) yılında doğdu. İstanbul Sultanisi'nin 10. sınıfını bitirip 11. sınıfa geçtikten az bir süre sonra askere alındı. Yedek subay olarak askerlik görevini sürdürmekte iken Eylül 1918 tarihinde açılan sınavı kazanarak Ekim ayında Mülkiye'ye girdi. 7 Haziran 1921'de Mülkiyeyi «pekiyi» derecede bitirdi. Bazı arkadaşları ile birlik olup Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya geldi. 26 Temmuz 1921'de T. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Maliye Vekâleti Muhasebat Umum Müdürlüğü Masa Kâtip Refikliği'ne atanarak devlet hizmetine girdi. Daha bazı memuriyetlerden sonra Nisan 1923'te açılan sınavı kazanarak Maliye Müfettiş Yardımcılığına alındı. Bu arada bir yıl süre ile Fransa Maliye Bakanlığı'nda müfettişlik stajı yapmak üzere Paris'e gönderildi. 1925'te ehliyet sınavını başarı ile vererek 4. sınıf müfettişliğe yükseldi. 1936'ya değin 3., 2., 1. sınıf Maliye müfettişliği yaptı. Sonra Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğüne; 1938'de Maliye Bakanlığı Müsteşarlığına, 1942 yılı Ocak ayında Başbakanlık Müsteşarlığına; 1947'de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne yükseltildi. Ocak 1951'de Kâbil Büyükelçiliği'ne; 1956'da Budapeşte Elçiliği'ne atandı. Temmuz 1960'da Dışişleri Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliğine; 1962'de Varşova Büyükelçiliğine getirildi. Bu görevde iken Temmuz 1965'te emekli oldu.

1956 yılında evlenen şairimizin bir erkek, bir kız çocuğu vardır. Halen Ankara'da Küçükesat'ta oturmaktadır. Amatör fotoğrafçılık ve sinema ile uğraşmaya karşı büyük tutkusu vardır.

Mücellitoğlu Ali Çankaya şairimiz için diyor ki :

«Sayın Cemal Yeşil Günümüzün nevi şahsına münhasır az ve öz yazar şairlerindendir. Neo - klosik tarzda yazdığı rübaileri kendisini «Türk Edebiyatı Tarihi» ve çağımız «Türk Şiiri Antolojisi» ne rahatlıkla geçirebilecek bir değer taşımaktadır. Bunun yanı sıra, Sayın Yeşil'in bir özelliği daha vardır ki, yalnız bununla bütün bir millet hayatı boyunca toplumsal hâfızada yer almaya hak kazanmıştır. Bu da «**Mülkiye Marşı**» olan, gerçekte ise bütün Türk gençliğinin ebedi «Marş»ının şairi olmasıdır. Güftesini Nisan 1919'da yazdığı bu Marş'la genç Cemal Edhem, yurdun en karanlık günlerinde, Türk milletinin en acılı döneminde, sahip olduğu millî şûûr ve imanun verdiği ilhâma dayanarak bir çeşit «entüvisyon» ile Türk

milletin geleceğini, başka bir deyimle kurtuluş günlerini sezmiş ve bunu şiir dili ile ortaya koymuş bulunmaktadır» (1).

Şairimiz, yıllar sonra, bu marşın yazıldığı sıralardaki ruh hâletini şöyle anlatmaktadır :

«..... Bunu şimdi ifade edebilmek çok zor. Aradan elli yıla yakın bir zaman geçti. O zamanın havasına girmeyi denemek, yirmi yaşından önce alınmış bir soluğu elli yıl ciğerlerinde tutup yetmişine yakın vermeyi düşünmek gibi bir şey olur. Yine de şu kadarını söyleyeyim : Mülkiye'nin 1918'de yeniden açılışı, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki mütareke yıllarının ilk günlerine rastlar. Okula girdiğimin altıncı ayına doğru yazdığım bu şiire, o kara günlerin gittikçe artarak yüreklerimizde yer eden acısı ve acılığı ister istemez sinecekti. Güftenin o zaman için aşırı iyimser görünüşünü de delikanlılık, yenilgiye karşı direnme gücüne ve aydınlık bir geleceğe özlem duygusuna verebiliriz» (2).

Cemal Yeşil'in başta Varlık, Radyo, Hisar olmak üzere çeşitli dergilerde şiirleri ve rubaileri yayımlanmıştır. Sadece rubailerinin bir kısmını RÜBAİLER isimli bir kitapta toplayıp 1950 yılında bastırmıştır. Asıl ünü bu rubailerle yapan şairimiz için Şükran Kurdakul diyor ki :

«..... Mülkiye Marşı ile tanınan Yeşil, Varlık dergisinde yayımladığı rubailerinde günümüz türkçesini ustalıkla kullandı; bu türe hem öz, hem iç uyum yönünden katkılarda bulundu. Nurullah Ataç'ın belirttiği gibi, sesini yükseltirken haykırıya kaçmayan, en acıklı konulara değinirken bile gülümsemeyi bırakmayan duygan bir hava getirdi» (3).

Hüseyin Karakan'a göre ise, Cemal Yeşil, «Rubailerindeki öztürkçe, pürüzsüzlük ve düşüncelerle yenilik getirmiştir. Hayyam rubailerini çevirmekte de bir büyük başarı sağlamıştır» (4).

Cemal Yeşil'in «Rubailer» kitabına alınmışlar dışında ayrı bir kitap tutacak çoğunlukta rubaileri ve yine bir kitap teşkil edecek kadar şiirleri vardır. Hayyam'dan çevirdiği rubailer de büyük bir yekûn tutar.

Cemal Yeşil'den örnekler :

(1) Mücellitoğlu Ali Çankaya, «Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler», Ankara 1968-1969; c. 4, s. 1735 v.d.

(2) Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 1968, sayı 9, s. 25.

(3) Şükran Kurdakul, «Şairler ve Yazarlar Sözlüğü», s. 421.

(4) Hüseyin Karakan, «Şiirimizin Cumhuriyeti», s. 114.

R Ü B A İ L E R

Bir, Bir Daha

Yetmiş iki millet, yedi renk avize,
Caz, konfeti, pırlanta, ipek, içki, meze.
Her yıl sonu bir böyle tuhaf yas tutarız,
Bir, bir daha derken geçecek ömrümüze.

«Ses» Şairine

Seslenme hünerdir, ses alıp verme kolay;
Yol gösterecek bir, geçecekler bir alay.
Parlak nice yıldızda güneştir göz alan,
Bin bir oka hız verir gerilmiş tek yay.

Dağın Ardı

Serdim sardım yumak yumak yol bağıni,
Uçtum geçtim masalların Kaf dağını.
Bağrında kuraklık, dağın ardında su var;
Kandırdı su isteğim suyun kaynağını.

Samanlık Seyran

Sâf altını boştur aramak yaldızda,
Camdan peri köşkü özlemek yıldızda.
Bir köhne konaktayız, samanlık seyran
Üç beş gün için, ölümlü dünyamızda.

Durmaz Değişir

Durmaz değişir penceremin cam rengi;
Dün boz toprak, yarın yeşil çam rengi.
Gün var ki karanlık basar akşam gelmez,
Gün var ki sabahtan iner akşam rengi.

Madem Sürecek

Cennet, biliriz, murada ermek yeridir,
Keyfince günah işlemenin tek yeridir.
Madem sürecek toprağın altında düğün,
Geç gitmeye bak, üstü dernek yeridir.

Boğaz

Kıvrım kıvrım uzar gider yol halısı,
Boncuk boncuk serpili bin bir yalısı;
Koylar, korular seren birer çerçevede,
Rengin, dile gelmiş, eleğimsağmalısı.

Bahar İçin

Kış huysuz, yaz açık saçık, güz durgun;
Yalnız sana, her gelişte herkes vurgun.
Bıktık diyecekler de çıkar, sen bakma;
Bahçede ne gül kısır, ne bülbül yorgun.

Var Yok

Yelkenler açık, beklediğim rüzgâr yok;
Bağ bahçe yolum, el yetişir dallar yok.
Bir gün de bakarsın yel eser, dal eğilir;
«Çok geç!» diyecek kadar zamanım var yok.

Yaz Güz Derken

Yaz, güz derken bir de bakarsın karakış;
Gün döndü mü uykudan beterdir uyanış :
Arkanda ne bir özlenecek hâtıra var,
Karşında ne bir hayal için yer kalmış.

Dediler

Bitmez çiledir, hayatı gördün dediler,
Şenlik payı her ömre beş on gün dediler.
Bilsem de şu birkaç günü hoş geçse dedim,
Sordukça, bugün değil, yarın, dün dediler.

Sür Gltsin

Yollar yola düşmüş, kıyıları enginde,
Yer sancılı bir tekne, duman renginde;
Yıldız üreten çalımlı gök boşluğumuz,
Bir kül kabıdır, ölüm kalım cenginde.

Bir Varmış, Bir Yokmuş

Otlak ota kalmış, ne koyun var ne kaval...
Yer yer bir alın çizgisi : bir kupkuru dal;
Yaprak, ses, renk öbür yüzündeydi dağın
Bir varmış, bir yokmuş... sonlarda masal.

Dedim - Dedi

— 1 —

Gördün mü dedim, kuş gibi avare dedi;
Gönlüm mü dedim, yolumda bin pare dedi;
Eş vurgunudur, elinde dermanı dedim,
Düş yorgunudur, derdine yok çare dedi.

— 2 —

Çift örgü ipek saçak dedim, sırma dedi;
Al çevrede inciler dedim, sarma dedi;
Badem dedi bir, kiraz öbür sorduşuma;
Bir yerde takıldık, ne desem serma dedi.

— 3 —

Boş kaldı gönül dedim, geçit darsa dedi;
Başlansa gider dedim, oyun sarsa dedi.
Yer yetti mi, zar tuttu mu şenlikte gönül...
Yollar kısadır dedim, umut varsa dedi.

Diyarbakır

Bir şey... ne o cami, ne bu sur çemberidir,
Görsem dediğim şey ne de bayram yeridir.
Bir şey, babamın çocukluğundan kalma;
Bak, dense yeter, onun ayak izleridir.

Üç Güzel

Bir tanesi ince belli telkâri güzel,
Bir tanesinin glydiği entari güzel.
Süs iğretidir, alım süreksiz... gör geç.
Neydiyse odur düşüncenin yâri güzel.

Cemal Yeşil'in bu kitabın yazarına verdiği imzalı bir resmi

DESTAN GIBİ

Asker Anadolu

Sindik bu dağarcık, bu çarık rengi kıra;
Kestirme iner her yolumuz bir sınıra.
Dağ taş, yediden yetmişedir bizde nöbet :
Oğlan babanın kız ananın ardı sıra.

Çanak kale

Duygum doludizgin, vuracak gem bilmem,
Nerden girişip nerde bitirsem bilmem.
Yoktan var edenin gelip geçtiği yer...
Gerçek ve masal, hem bilirim hem bilmem.

Mütarekede İstanbul

Çıkmazda mıyız? Kapandı ön, yan, arka,
Yalnız bir umut : kımıldıyan karşı yaka.
Talih yol gibidir, kim ne görür,
Bir ardı bilinmez dönemeçten başka?

19 Mayıs

Rıhtımda yosun, açık denizlerde kanat;
Artık kopuyor gıcırdayan köhne halat.
Dağ başları bekleyen binek taşlarıdır,
Kar yüklü doruklarda bizimdir şu kır at.

İnönü Savaşları

Çıkmaz yolumuz açıldı er meydanına.
Artık ne Revan'dır, ne Yemen'dir ne Tuna;
Ellerde kılıç ayrı silâh, kın ayrı,
Oğlan kıza örnek oldu, erkek kadına.

Ter döktü denizden taka, yerden kağı,
Mehmetçik uyandırdı akınlar çağını.
Metris Tepe'den geldi göz aydın haberi,
Seçtik yarının yoldaki aydınlığını.

Üç Şehitler Destanı

Cengiz yola düşmeden seferber tepesi,
Adsız tepe... adsızların fer - tepesi!
Destanı, etek - yamaç - doruk, eksiksiz,
Üç yaprak içinde üç şehitler tepesi.

Sakarya

Düz yolda tırıs gitmesi hoştur belki,
Keyfince at oynatmağa gelmez terki.
Porsuk'ta yarım dolan kadeh pek tutmuş;
Akşamcısı toy, Sakarya çok sert içki.

Dumlupınar

Koz, memleketin ortaya konmuş varıdır,
Kaybetmeğe gelmez, oyunun son zarıdır.
Sarmış bir alev dalgası İzmir yolunu,
Es imbatım es!.. Dumlupınar rüzgârıdır.

Lozan

Artık ne çekirge kaynaşır dört yanda,
Yer yer ne de ayrık otu var meydanda.
Tarlamda ekin, beğendiğim boyda gelir,
Yel, beklediğim yerden eser harmanda.

(«Rübailer» kitabından)

DENİZE KARŞI

Sevdalısı bitmez başıboş rüzgârının,
Oynak yazının, taze köpükten karının.
Bilsen, bu nazar boncuğu renginde tene
Akmiş kaçının yıldızı âşıklarının?

Kim der ki budur deminki göl yüzlü deniz,
Gönlüm gibi durgun, yine gönlümce temiz?
Bir fırtınadır gelir geçer, besbelli.
Bir fırtına lâkin ne kadar mevsimsiz?

(«Radyo» dergisi)

MÜLKİYE - VATAN MARŞI

Başka bir aşk istemez, aşkınla çarpar kalbimiz,
Ey vatan! gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.
Gül ki sen, neş'enle gülsün ay, güneş, toprak, deniz,
Ey vatan! göz yaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.

Bir güneştin bir zamanlar, ay kadar kaldın dı dün,
Dün bir ay'dın, sislenen boşlukta yıldızsın bu gün;
Benzin uçmuş bak, ne rü'yâdır, bu akşam gördüğün?
Ey vatan! göz yaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.

Beklesin Türkoğlu'nun azminde kuvvet bulmayan,
Sel durur, yangın söner elbette bir gün ey vatan!..
Süslenir oynar yarın, dün ağlayıp mâtem tutan,
Ey vatan! göz yaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.

YEDİDEN YETMİŞE KADAR

Serdengeçtileriz, belli soyumuz.
Ateş çemberidir sınır boyumuz;
Tutuşur, yükselen alevimizden,
Taş sökecek eller can evimizden.

Yirmi milyon Türküz, yirmi milyon er!
Dirimiz nöbetçi, ölümüz siper.

Serdengeçtileriz, var mı bilmeyen?
Omuzlara yüküdür kınasız kefen.
Bir gün er, bir gün geç, bundan ne çıkar?
Hazırız yediden yetmişe kadar.

Yirmi milyon Türküz, yirmi milyon er!
Dirimiz nöbetçi, ölümüz siper.

(«Radyo» dergisi, 1 Ocak 1946)

AHMET HAŞİM'İ OKURKEN

Kordan ve alevden gibi bir kuş.
Bir «kavsikuzah» tan dala konmuş,
Seslenmede gönlünce bahara.

Çıldıkçe kanat vurması yer yer,
Dallara masal rengi akisler.
Açmakta gönül sırrını yâre.

Sesler geliyor ruha bu kuştan,
Dönmüş gibi sonsuz bir uçuştan.
(«Radyo», 1 Nisan 1946)

TUNA DALGALARI

Uçtan Uca

Tek yolcusu inmiş, boşalan tekne yarım,
Geçmişte yüzen gemi, sağ sol rıhtım;
Uçtan uca baş yanaştı, baş ayrıldı...
Oynak ve unutkan suda izler aradım.

El sürme

Bomboş gemidir, yelkeni al, teknesi mor,
El sürme, dümen sancılı, kıvrandırıyor...
Geçmiş gün, geldim demeden geçmiş gün,
Anmak zor, anmamak unutmak daha zor.

Süzdükçe

Bir şey demeden, neler neler açtı bana,
Süzdükçe dolup taşan bu ıssız ayna...
Ben nerede o nerede? Perdelenmiş gideriz,
Yol bir yana, ben yolcusu bir başka yana.
(«Hisar» dergisi, Nisan 1967)

RÜBAİLER

Bütün yol

Yıpranmış tezgâhımda cansız bir mum,
Bayramlığı gündelik yumaktan dokudum;
Tek sayfada tek satır bütün yol, onu da
Yalnızlığımın boş kafesinden okudum.

Ne var

Yol döndü dolaştı... Son bayır, son patika;
Uğrak mı durak mıdır şu ıssız baraka?
Avucumda yumak tükendi, örgümde ne var,
Bir çok ilmik, biraz düğümünden başka?

Avuntu

Ben arkım, sen suyum, dökül bağrıma gel!
Ben gövdeye sen kanat, yol açsın yel...
Birdenbire, en olmayacak bir yerde
En ummadığınla karşılaşmak... Ne güzel!

Ayrılık, özlem, umut

Kaynakta su bir, yolda yataklar ayrı;
Kopmuş iki çığlık, duyulan tek ağrı;
Gün batmış, ay doğmuyacakmış, ne çıkar?
Yol bulmak için yeter şu yıldız kadarı.

EL SÜRDÜRMEM

Varsın kalbim değiştirilsin güzelim,
İçlenme bu yüzden, o senindir bilirim;
Elpençe duran gönlüme el sürdürmem,
Bir başka yürek atsa da göğsümde benim.
(«Hisar», Temmuz, Ağustos 1969)

OSMAN OCAK NAKİBOĞLU

Osman Ocak Nakiboğlu, Diyarbakır'ın soylu bir ailesine mensuptur. Uzun yıllar Diyarbakır'ın nakibüleşraflığını yapan bu aileden birçok fikir ve san'at adamı yetişmiştir.

Büyük dedesi **Küçük Ahmetzâde Ebûbekir (? - 1776)**, şöhreti yaygın bir ilim adamı idi. Ahıskalı bilgin Ebû- Muhammet Ziyaeddin Abdullah, «Revâniz-ül A'yan fi Mezamî ul-Uhûd ve-z-Zaman» isimli eserinde, bu zat için «Âlimlerin öncüsü...»dür, dedikten sonra, «..Hanefî mezhebinin en büyük müfessir ve hadisçisi» sayıldığına işaret eder.

Amasya Müftüsü Âkifzâde Abdurrahman Efendi ise «El - mecmû'fi'l- Meşhûd ve -1- Mesmû» adlı kitabında fıkıh, fetva, tefsir, hadis, nahiv, mantık ilimlerinde derin bir âlim olduğunu yazar.

Bursalı Tahir'in «Osmanlı Müellifleri» isimli kitabında (c. 1. s. 240), sekiz eseri olduğu belirtilmiş ve bu eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Ebûbekir'in oğlu **Mehmet Sıbgatullah** (1719 - 1805)'da tanınmış bilginlerdendi. «Lübb-ül Beyân» isimli eseri meşhurdur. Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, «Kitab-üt - Terâcim» inde onu övmüştür.

Mehmet Sıbgatullah'ın oğlu **Mehmet Mes'ut Efendi**'dir. Husrev Paşa Medresesi müderrisi ve şehrin müftüsü idi. Bunun oğlu **Mehmet Rağib** (1786 - 1848) ise hem şair hem bilgin bir zattı. Yedi tanesi olmak üzere— bir kısmı arapça— 35 eser yazmıştır. Ayrıca Ragıbiyye Medresesi'ni yaptırmış ve buraya müderris olmuştur, Bu medresede, kendi adını taşıyan bir de kütüphane kurmuştur (1).

Mehmet Rağib'in oğlu **Hacı Sıbgatullah**, Bağdad Kadısı idi Bunun oğlu **Hacı Mes'ut Bey**, Osman Ocak Nakiboğlu'nun babasıdır. Aydın bir ki-

(1) Ebûbekir, Sıbgatullah ve Rağib hakkında daha fazla bilgi edinmek için bakınız: Bu kitap, cilt: 1, s, 251, s. 267, s. 359.

şiydi. I. Meşrutiyette Mebus seçilmiş, sonra Medine Kadısı olmuştur. Bu görevde iken 1910 yılında ölmüştür. Medine’de gömülüdür.

Osman Ocak Nakiboğlu’nun annesi ise **Şeyhoğullarından İbrahim Hafid Paşa (2)**’nin oğlu **Osman Nuri Paşa (3)**’nin torunu **Hacı Fatma Hanım**’dır. Bu aileden de bir hayli bilgin ve şair yetişmiştir.

Osman Ocak Nakiboğlu 1901 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır’da tamamladı. 1931’de İstanbul darülfünûnu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. Öğretmenlik hayatına Diyarbakır Lisesi’nde başladı. Sonra Çankırı ve Denizli Liselerinde Edebiyat okuttu. 1936’da Diyarbakır’a döndü. San’at Okulu Edebiyat Öğretmeni oldu. Bu görevde iken Halkevi Başkanlığını da üzerine aldı. 1943’te Diyarbakır’dan milletvekili seçildi. 7. ve 8. devrelerde bu görevde kaldı. 1950’den sonra politikayı bıraktı. 1952’de emekli oldu. Sonradan, görülen ihtiyaç üzerine Ziya Gökalp Lisesi’nde ve 1969 - 1972 yılları arasında da Sağlık kolejinde edebiyat okuttu. Evli, üç çocuk babasıdır. Birçok yazma eserleri havi oldukça zengin bir özel kitaplığı vardır. Büyük kardeşi Bekir Sıtkı da şairdi (4).

ESERLERİ :

1. **AĞLARIM.** Büyük kardeşi Bekir Sıtkı’nın 1936 yılında ölümünden duyduğu derin üzüntünün ilham ettiği şiirleri bu kitapta toplanmıştır. Şair o sıralarda Denizli Lisesi Edebiyat Öğretmeni idi. Kitap 1936’da bastırılmıştır.

2. **KENDİME DAİR.** Osman Ocak Nakiboğlu, yeni ve eski tarzda pek çok şiir yazmıştır. Fakat, şiirlerini topladığı defter kaybolmuştur. Son yıllarda yazdıkları ile yakın dost ve arkadaşlarında, dağınık bir şekilde bulunan şiirleri bu kitapta toplanarak 1969 yılında bastırılmıştır. Kitapta 65 şiir vardır.

Şairimiz, çeşitli olayların etkisiyle yazılan bu şiir ve taşlamaların bir kitap halinde bastırılmasına uzun süre yanaşmamış. «Bunlar değersiz şeylerdir, benim için sadece birer hatıradan ibarettir, bastırıp ta ne olacak» şeklinde itirazlarda bulunmuş ise de yakın dost ve arkadaşlarının biz öğrencilerinin devamlı baskıları karşısında, buna razı olmuştur.

Şiir ve taşlamaların çoğu, Diyarbakır’da geçen bir olayın hatırasını taşır. Bu bakımdan mahallî özellikleri vardır ve biz Diyarbakırlılar için değerlidir. Bir kısmı, cidden güzel, edebî parçalarıdır.

Aşağıdaki örnekler şairimizin bu kitaplarından alınmıştır.

(2) Hayat ve eserleri için bk : bu kitap, c. 1, s. 271.

(3) » » » » c. 1, s. 371.

(4) » » » » c. 2, s. 341.

AĞLARIM (x)

— Ağabeyim için —

Senden uzaktayım, kabrinden ırak;
Ruhuma işliyor, bil bu iftirak;
Sensiz kalmadansa böyle derbeder
Olaydım kabrinde bir avuç toprak.

Yakıyor kalbimi hicran, ağlarım;
Dar oldu başıma cihan, ağlarım
Geceli, gündüzlü her an ağlarım;
Olmuştur gözlerim sanki bir kaynak.

Gözlerden ayrıldın, kalplerde kaldın.
Ciğerer vakarak, akıllar aldın.
Ömrümü zehrettin belâye saldın.
Ne azaptır, bilsen sensiz yaşamak!

Ağlamakta buldum lezzet, ağlarım;
Harap etti beni mihnet ağlarım;
Kaybettim yarimi elbet ağlarım;
Ağlarım, ağlarım kalbim yanarak.

Gam kâsesini sen sundun bana;
Cok içtim de hâla kanmadım ona;
İsterim geleyim hemen yanına;
Yaşıyamam çünkü ben senden uzak!

Şaşarım bu hale, taşar ağlarım.
Kederim, melâlîm coşar ağlarım.
Beklerken ölmeyi vaşar ağlarım.
Ne zordur, Allahım, şaşırp kalmak!..

Her gece düşümde gördüğüm sensin,
Aklımda, fikrimde her an gezensin,
Bağırları yakan, kalpler ezensin.
Kabil midir buna bir gün dayanmak?

Uyurum ağlarım, kalkar ağlarım;
İçime zehirler akar ağlarım;
Fıraakın ruhumu yakar ağlarım.
Kimi ağlatmaz ki bu çeşit firak.

(«AĞLARIM»'dan)

(x) Şiirin tümü 37 dörtlüktür.

G A Z E L

Meyledip ağyara gösterme cemâlin ağlarım
Olmuşum baziçe-i fikru hayalin ağlarım
Bir acip divane oldum şiddet-i hicran ile
Hatıra geldikçe hergâm-ı visâlin ağlarım
Gönlümün kalmaz tehammül etmeğe tâbü ferî
Gûş edersem nağme-i şîrin mekalin ağlarım
Sende etmişti tecelli hüsnü ahlâk kâmilen
Yadeder ulviyetin, fazl ü kemalin ağlarım
Sende etmişti tecessüm terbiye, ilm-ü edep
Eyleyip daim tefkkür vasf-ı halin ağlarım
Şad u handan olmak imkânı muhaldır badezin
Ey Ocak gördükçe hal-i pürmelâlin ağlarım
(«AĞLARIM»'dan)

M U R A B B A

Tabîş-i ruhsarın ey meh pertev-efşan olmada
Her gören didarını bin canla hayran olmada
Kûşe-i gam-hanemiz şevkinle umran olmada
Dil yine bülbül misali nağme - gûyan olmada

Aks edince şule-i tâb-âverin çeşmanıma
Başka bir reng-i safa vermektesin vicdanıma
Hamd ü Lillâh rahm kıldın naliş ü efganıma
Dil yine bülbül misali nâğme-gûyan olmada

Şurîş-i eyyam ile peşmürde-halim her zaman
Fart'ı mahzuniyeti mümkünmüdür etmek beyan
Şerh u tavsifinden acizdir ne yapsın hame-ran
Dil yine bülbül misali nâme-gûyan olmada

Bizleri bu hale ducar eyledi meyl-i hava
Bu mariz-i aşka yokur kimseden asla deva
Dinlemem kes nağmeni, ey mutrib-i mahzûn-nevâ
Dil yine bülbül misali nâğme-gûyan olmada

Neşei tab'ım yazık ki bulmada her dem zeval
Penceleşmek ejder-i bahtım'la olmuştur muhal
Kalmadı sabr ü şekibe ey gönül evvelki hal
Dil yine bülbül misali nâğme-gûyan olmada

(«KENDİME DAİR»'den)

SU KASİDESİ (+)

— Belediye reisine ithaf —

Et isale Hazret-i Adil, bizim şu dâre su
Lutf kıl bir katre olsun hane-i gamhare su
Germi-i Temmuz içinde an be an yanmaktayız
Kerbelâya düşmüşüzdür belki eyler çare su
Evdeki bomboş havuzlar kasvet-efza-yı kulup
Haylı demdir vermiyor zevk-u safa enzare su
Sapsarı bir çehredir yandı tutuştu her çiçek
Benzedi bir Şûre-zare vermedik gülzare su
Geldi üç aylar devam etmekte hal-i teşnegi
Bulmadı saım olanlar bir yudum iftare su
Şimdi Amid Kerbelâ sahrasına dönmüş yazık
«Hamravat» olmazsa şayet bari aksın «kare-su»
Kıvranıırken arezu-yı ab ile her ferdimiz
Hep lüzumsuz yerlere akmaktadır âvare su
Halk-ı belde öyle âtşandır ki bir an aksa ger
Taze sağlık bahş eder bernaye, Pîr-i zare su
Millet-i âtşanı sirap etmedir elbet hüner
Yoksa her kes bahş eder sevdiği dildare su
«Cebr ile mümkün değildir celb-i hoşnudi-i âm
Meyve devşirmek olurmu vermeden eşcare su»
Gülşen-i irfanımız yandı tutuştu serteser
Vermeyin israf ile cuhhal-i bed-girdare su
«Teşne-leb kalsın demem ağyâr katiyyen fakat
Yârı reyvan et mukaddem sonra ver ağyare su»
Her gece yer yer kurulsun ehl-i zevkın sofrası
Mezç edilsin zek ile her sağar-ı ser-şare su
Şöyle bir himmet edip mecrayı islâh eylesen
Hadim olmaz-mı acep bu beldeyi imâre su
Bî-taravet nazmımı gördükte hayret etmeyin
Bulmadım bir katra olsun katmaya eş'are su

(«KENDİME DAİR» 25 Temmuz 1944)

(+) O tarihte Belediye Başkanı Adil Tiğel'di. Şehir susuzluktan bunalıyordu.

GÜNÜN PANORAMASI

— Nedim'le Beraber —

Elde câmı tutarak meclise rindane gelir
Göz süzer, işvelenir naz ile şûhane gelir
Bir nigahiyle eder nice âşıkları mest
Nezd-i uşşaka, fakat, kendi de mestane gelir
Yoksa bir meyli mi vardır o şuhun da D.P. ye
Pek Demokrat görünür ta harem-i cane gelir
Şu Demokrasi eğer böyle devam eyler ise
Nice nâpuhte tufeyli daha meydana gelir
Bu idare yıkacaktır bu gidişle Rejimi
Partizanlıkta hemen cümlesi yan yana gelir
«Devr-i Sabık» yaratan oldu yine kendileri
Şu «Gidişat» o vaitler ne garibane gelir
Bu ucuzluk, bu refah, emn-ü sükûn içre Vatan
Cennete döndü bu gün.. şimdi de şükranе gelir
Görseniz geldiğini şöyle şımarık birinin
Bir Ocak Başkanındır İl'deki Başkane gelir
İktidarı bu seçimle yine alsa şu D.P.
Korkarım ki bu Vatan sonu talane gelir
Yükselir çok umarım ankarip avaze-i Hak
Patrizanlar o zaman diz çöküp imane gelir
«Öyle bir devre düşürdü felek-i Süfle nüvaz
Ehl-i Namus ü hamiyet nice bühtane gelir
İktidar dense eğer hatıra-i Millete hep
Şüphesiz başta hemen Zat-i Fahimane gelir
Bu Siyaset. bu kıyaset, bu dirayette adam
Gelmedi şimdiye dek âleme asla ne gelir
Yaraşır dense ana Asaf-i Sani-i Cihan
Böyle bir Dahi Vezir baht-i Süleyma'e gelir
Devr eder Avrupa'yı, hem Arabistan'ı gezer
Karaşl, Libya, Yemen sonra da İran'e gelir
Yedi İklim-i Cihandan nice Şahan-i ızam
Arz-ı Biat deyerek Hazret-i Adnan'e gelir

Kurulup Meclis-i Mey, ayş-ü tarap başlıyacak
"Lale Devri" o zaman hatır-ı yarane gelir
"Devr-i Gül" açtı bu gün bir nice Bülbül ona râm
Devr-i Damat-ı Şehir hep ona efsane gelir
Canı isterse eğer meclis-i hubanla dolar
Nice âşüfte-ü fettan, nice cânane gelir
Böyle bir âlem-i ezvakı eğer duysa Nedim
Derkap canlanarak bazm-i Cihanbâne gelir
Gerçi zahırda müdebdep ve mükellef yaşarız
İçimizden kan akar dide-i giryane gelir
Bir emirle yıkılır Memleketin her tarafı
Buna "Kalkınma" denir sonradan umrane gelir
Yazamaz ehl-i kalem susmadadır ehl-i kelâm
Ağzını açsa eğer mahbese, zindane gelir
Ne saadet, ne zaferdir ki bu gün
Verilen elli gram kahve ki fincane gelir
Üşüşür br nice tiryaki anı almak için
Her alan şükr ederek secde-i Rahmane gelir
Gaz yağı bulduğumuz gün bize bayram gibidir
Öyle Bayram ki ne Mebus, ne de Bakan'e gelir
Şu Vatandaş'a bakın almak için bir kutu çay
Elde "Karne" dolaşır bir nice dükkâne gelir
Şekerin arttı ise gerçi bu günler fiatı
Bu, «ayarlama» olur bütçe de mizane gelir
Çekilen renc-ü âzabı nice tasvir edeyim
Ne hesaba, ne de bu, defer-ü divane gelir
"Âsafa Hak bu ki baktıça Nedim'a kulunun"
"Bana her bir sözü bir gevher-i yekdane gelir"

(«Kendime Dair» 15/Şubat/1957)

FAİK ÖKTE

Maliyeci ve yazar Mehmet Faik Ökte 1902 yılında doğdu. Burhanı Terakki ilkokulunu bitirdi. Diyarbakir Sultanisi'nin 11 inci sınıfında iken açılan sınavı kazanıp Mülkiye'ye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) girdi (1922). 1925'te Mülkiye'den «Pekiyi» derece ile mezun oldu. Kocaeli Valiliği Maiyet Memurluğuna atandı. Bir yıl sonra Maliye Müfettiş Yardımcılığına getirildi. 1929'da 4. sınıf Maliye Müfettişi oldu. Staj için bir yılına Fransa'ya gönderildi. 1942 yılında 1. sınıf maliye müfettişliğine yükseldi. Sonra İstanbul Defterdarlığına atandı (1942). 1945'te Maliye

Teftiş Kurulu Başkanı oldu. Ayrıca, 1942 - 1945 yıllarında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde «Devlet Muhasebesi» dersini okuttu. 1947 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ne devamla fark derslerinden imtihana girip diploma aldı. 1951'de Milli Reasüans Şirketinde Maliye Bakanlığı murakıby olarak görevini sürdürdü ve yaş haddinden ötürü 1967'de emekli oldu. Geçen başarılı hizmetlerinden ötürü Fahri Maliye Müfettişi titrini aldı.

Basılmış eserleri :

1. **Bir Aşk Masalı** (Roman, 1945).
2. **Varlık Vergisi Faciası** (İnceleme, 1951). Bu eser basıldıktan sonra basınımızda büyük yankılar yaptı, ilgiyle okundu.
2. **Daha Mesut Bir İnsan** (İnceleme, 1958). Yazar, bu eseri için diyor ki : «Ben, insanın çok daha mesut bir hayata lâayık olduğuna inanıyorum. Bu kanaatla onun saadetiyle ilgili sandığım mevzuları toptan bir görüşle bu kitapta inceledim.

Kitabın birinci kısmında : Sağlam yapılı bir neslin yetiştirilmesi üzerinde durdum.

İkinci kısımda : İnsanın iç âleminin, bu seyyal ve meçhul dünyad bazı temellere bağlanmasına çalıştım.

Üçüncü kısımda : İnsanın içinde yaşadığı cemiyetin çeşitli meselelerini, münhasıran insanın saadeti yönünden tetkik ettim.

Çalışmalarımın hedefi saadetin serabını göstermek değildir. İnsanı kendi saadeti mevzuunda düşünmeye sevkettir. Neslimiz bunu yapmaya mecburdur; zira görünüşe göre Tanrı artık yeryüzüne bizi saadete yönelten Peygamberler göndermekten vazgeçmiştir.»

4. Daha Mesut Bir Dünyaya Doğru (İnceleme, 1968).

Yazar, kitaba yazdığı «Önsöz» de diyor ki :

«1958'de DAHA MES'UT BİR İNSAN'ı baştırmıştım... Kitapta insanlığı mutluluğa götüren yolları arıyordum. Kitabın küçük bir bölümü, insanın içinde yaşadığı toplumun mes'elelerine teallük ediyordu ama temel konu insandı. Toplumun mes'eleleri ikinci planda kalıyordu...

DAHA MES'UT BİR DÜNYAYA DOĞRU'nun konusu o kitapta arka sırada kalan mes'elelerdir, toplumun mes'eleleridir...».

Yazarımızın DAHA MES'UT BİR İNSAN kitabından bir bölümünü örnek olarak sunuyoruz (s. 129 v.d.) :

YENİ BİR NESİL YETİŞTİRMEK ZARURETİ

İnsanın değeri hakkında zamanımızın garip ve sathî ölçüleri vardır. Meselâ bir bankaya alınacak bir genç hakkında şu sualleri sorarız : Kimdir? Kaç yaşındadır, hangi mektepten mezundur? Elinde bonservisi var mı? İtimat edilebilir mi? Sıhhi durumu nasıldır? ve saire...

Faraza bu genç evlenmek istiyorsa bu sorulara mutlaka aşağıdakiler eklenir : Güzel mi? Şen mi? Hoşsohbet mi? Zengin mi? Ailesi kim? Daha evvel nişanlandı mı?

Bu sorulara alacağımız cevaplarla bir insanın gerçek değerini, daha doğrusu gerçek bir insanın değerini tayin etmemize imkân yoktur.. Tanrı peygamberlerini seçerken muhakkak ki, bu ölçüleri kullanmamıştır. Doktrinlerle, aksiyonlarla, keşiflerle, eserlerle Dünyanın yüzünü değiştiren büyük adamlar bu ölçülerle ölçülemez.. İnsan denen yaratığın maddî varlığının üstünde mânevî bir dünyası mevcuttur.. Günümüzün kıymet ölçülerile bu mânevî değerleri kıymetlendirebilmemize imkân yoktur. İnsanı diğer yaratıklardan ayıran bu mânevî değerlerdir.

Bu mânevî değerler nelerdir? Hiçbir tasnife tabi tutmadan aklımızla hutur edenleri sıralayalım: namus, dürüstlük, kanaat, cesaret, güvenilir olmak, sözünde durmak, diğregâmlık, menfaatperest olmamak, nezaket,

ruh sükuneti, soğukkanlılık, geniş ruhluluk, iyi bir baba, anne, çocuk olmak vasıfları, büyüklere saygı; küçüklere şefkat hissi, acıma hissi, itidal, hak edilmemiş menfaatları istihkâr, ruh asaleti ilh... Bu satırları hayli uzatmak mümkündür.. Büyük kitabî dinler bunları tadat etmiştir.

Asrımız bu kıymetlere arkasını dönmüş gibidir. Geri sokakta tanımadığımız bir insana bu vasıflardan herhangi birinden mahrum olduğunu söylersek bunu hakaret telâkki eder, nahvet ve gururumuzun rüşvetlerle beslenen benliğimiz üzerinde tecrübe yapmıyalım; yakın tanıdıklarımızdan birkaçının bu vasıflardan kaçına sahip olduklarını arıyalım, varacağımız netice elimdir. Bu nedendir?

Endivüdüalizmin hayat mücadelesi ringinden muzaffer çıkabilmek için neslin fizikman kuvvetli, ruhan merhametsiz olması gerekmektedir. Neslin acıma hislerini, ince duygularını gidererek bunları sertleştirdik, maddileştirdik, kendi menfaatından başka bir Tanrıya secde etmeyen bir nesil yarattık. Şimdi bir tüp dijestif ve bir seksüaliteden ibaret olan bu robotun Dünyayı istilâ ettiğini dehşetle seyrediyoruz.. Bu nesil ilme dudak bükmede teknolojiyi çıkarına uygun görmededir.. Yarattığımız nesilden biz de memnun değiliz. Fakat, iş isten geçmişe benzer. Hassaten Slav teknolojisinin terakkisi muvacehesinde bizim de ilmi bırakıp o tarafa teveccüh etmemiz lâzım geldiğini söyleyenler vardır. Aksi takdirde atom silâhlarında, füzelerde geri kalmacaktır ilh...

Biz bu fikirde değiliz.. Biz her şeyden evvel çocukların mânevî değerlendirilmesi lâzım geldiğine kaniiz... Allahsız, ilimsiz, mânevî değerlerden mahrum bir teknisyenin robottan farklı olmadığını biliyoruz... Biz Slav materyalizminin ancak mânevî değerlerle yenileceğine, hasmın silâhlarının aynen kabulünün bizi mahvedeceğine inanıyoruz...

Biz bugünkü cidalin Allahı tanıyanlarla tanımayanların mücadelesi olduğunu da biliyoruz.. Ve sonunda mânevî değerlerin galip geleceğine imanımız vardır.. Bunun için mânevî değerler üzerinde duruyoruz ve yarınki neslin mânevî değerlerle değerlendirilmesinde ısrar ediyoruz...

Biz insanlığın mânevî değerlerle yeniden kıymetlendirilmesini istiyoruz. Bu bahiste yuvadan, ilkmektepten geçen yolun her istasyonunda amansız bir kampanya açılması lâzım geldiğine inanıyoruz. Bize göre hür dünya milletleri her şeyden evvel başbaşa verip yarının neslinin sarîh hatlarını tayin etmek ve vardıkları neticeleri yine dünya çapında bir terbiyeciler kongresine bildirmek mecburiyetindedirler. Bu suretle evvelâ nasıl bir insan yaratacağımızı, sonra bunu nasıl yaratacağımızı tesbit etmiş olacağız. İkinci kongre teknik meseleleri halledecektir... Ortaçağda yer-

yüzünün nizamı Peygamberler tarafından tesis edilirdi, bugün bu işle bizim uğraşmamız lâzım geldiğini anlamalıyız.

Burada mukadder bir suale cevap verelim : İnsanların terbiye yolu rin ve çevrenin gelişmesine çaba harcamaktadır. Halen Diyarbakır'da biri ile yeni yeni hedeflere tevcihi mümkün müdür?

Bize göre insan aslında ne iyi, ne fenadır. Yalnız her şeye elverişli olarak doğmuştur. Ona rengini, karakterini veren muhiti ile terbiye dir. Hepimiz, yetiştiğimiz muhitin tesiri altındayız. Dinimizi, milliye timizi, duygularımızı, düşüncelerimizi ondan alırız. Bu sebeple ciddi esas lı bir terbiye sistemi ile yarının nesline istediğimiz sağlam karakteri, ah lâkı vermemiz mümkündür. Ciddî birçalışma ile birkaç nesilde insanlı ğın yüzünün değiştirilebileceğine, ona bambaşka bir karakter verileceği ne inanıyoruz.

Dâvanın müşkül tarafı yaratılacak tipin tayinidir.. Bu husustaki fi kirlerimizi bu kitabın muhtelif pasajlarında izah ettiğimizden, tekrar bu bahse dönüyoruz, aslında bu tipi bize terbiyeciler çeceklerdir, ve yuka rıda bahsedilen kongreye bu tipi onlar empoze edeceklerdir.

HÜSNÜ C. DARAKÇI

1908 yılında doğdu. İlk öğrenimini Diyarbekir Süryani Kadim Mer-yemana Kilisesi İçtihat İlkokulu'nda tamamladı. Halep Fransız Kolejini bitirdi. Beyrut Senjozef Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu.

Şiirlerini «Hicran İnilitleri» isimli bir kitapta toplayarak 1960 yılın-da bastırdı. Aşağıdaki örnekler bu kitabından alınmıştır :

GAMDAN GAMA

Gözyaşları kalbindeki mehtabı eritti.
Gelmez o kadın, bekleme, gül mevsimi bitti.
Gamdan gelen ömrün yine gamdan gama gitti,
Gelmez o kadın, bekleme, gül mevsimi bitti.
Gönüllerde bu akşam yine gizli elem var,
Örter şu sararmış kırı sessizce yarın kar,
Yoldan geçiyor yalnız ölüm sayhalı rüzgâr,
Gelmez o kadın, bekleme, gül mevsimi bitti.
Gönüllerdeki en hızlı kanattan daha raksân
Gür saçların omuzundan uçarlardı bıraksan.
Bir testi su olsan, süzülüp kalbime aksan
Mehtâbı karanlık sanırım benden uzaksan.
Akşamları gözümde bayıl bayıl sahile in de
Bir buse dilersem, gülerek dinle : «Niçin?» de
Ruhum bükülen kaşlarının kavsı içinde
Mehtâbı karanlık sanırım benden uzaksan.

KIŞ ÇİÇEĞİ

Üşüyorum dedi, bu da naz dedim.
Yalan söylüyorsun, yaramaz dedim.
İrkildi, toplandı, gözünü süzdü,
Isıtayım seni gel biraz dedim.
O pamuk elleri bal yuma yuma
Titreyen kolları at da boynuma.
Sonra yavaş yavaş sokul koynuma,
Üşüyorsan eğer a kurnaz dedim.
Yaklaştı, çekildi, döndü, kıvrandı,
Gülümsedi, dudak büktü, utandı,
Geçen yaz gününde bir gece andı
Ne yapsam güzelim sana az dedim.

ADIL TEKİN

Kulp'lu Hafız Mehmet Lûtfi Efendi'nin oğludur. 22 Ağustos 1910'da Kulp'ta doğdu. Kulp İlkokulunu bitirdi. Bir süre sonra ailecek Diyarbakır'a gelip yerleşti. Ailesinin geçimine yardımcı olmak zorunluluğu karşısında öğrenimini sürdüremeyen Adil Tekin, «Foto Dicle» sütünyosunu kurarak çalışmaya başladı. Bir yandan da görgü ve bilgisini arttırmak için özel çaba göstererek kendisini yetiştirdi. 1935'ten itibaren Halkevi çalışmalarına katılarak «Temsil Kolu»nda görev aldı. 1953 - 1954 yıllarında, iki seneye yakın bir süre Diyarbakır Belediye Başkanlığı yaptı. Çeşitli dernek ve siyasî partilerde görev alan Adil Tekin, 1970 yılından beri «Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği»

nin başkanı bulunmaktadır.

Diyarbakır'ın tarih'i ve turistik yerlerine ait çok zengin bir arşivi bulunan Adil Tekin, zaman zaman «Fotoğraflarla Diyarbakır» sergileri açmak, renkli kartpostallar bastırıp dağıtmak suretiyle Diyarbakır tanıtma yolunda çabalar göstermektedir. Yine aynı amaçla hazırladığı, baştanbaşa renkli resimlerle süslü ve gerekli açıklamaları havi, kuşe kâğıda güzel bir şekilde basılmış, Türkçe - İngilizce izahlı iki de esesi vardır :

1. Fotoğraflarla Diyarbakır (1964).
2. Diyarbakır (1971).

Adil Tekin'in «Diyarbakır» kitabından iki örnek sunuyoruz :

Diyarbakır'da Kültür Hareketleri :

Diyarbakır hemen hemen her devirde bölgenin kültür merkezi olmuş, birçok ilim ve sanat adamı yetiştirmiştir. Ulucami'nin kuzeyinde bulunan Mesudiye Medresesi Anadolu'nun en eski üniversitesi olması dolayısıyla bu ilim yuvasının Diyarbakır ve çevresi kültürüne büyük katkısı olmuştur.

Gerek müslüman Araplar ve gerekse Osmanlılar çağında ileri bir sanat ve kültüre sahip olan Diyarbakır'a Cumhuriyet çağında da gerekli önem verilmekte, yeni açılan modern okul ve kültür müesseseleriyle şehrin ve çevrenin gelişmesine çaba harcanmaktadır. Halen Diyarbakır'da biri Tıp Fakültesi, diğeri Eğitim Enstitüsü olmak üzere iki yüksek okul, 9 lise ve muadili okul, 17 ortaokul, 41 ilkokul, 472 köy okulu, 2 yatılı bölge okulu ve bir sağlık koleji bulunmaktadır. (s. 17).

Diyarbakır'ın Sosyal ve Ekonomik Durumu :

Yakın zamana kadar iktisadî, ticarî ve sınaî durumu ile Türkiye'nin önemli merkezlerinden biri olan Diyarbakır'ın ipekçiliği, çiniciliği, kuyumculuğu, halı ve kilim dokumacılığı 19 uncu yüzyılın başlarında itibaren dış rekabetin etkisi altında kalarak gerilemiş ve birçok sanat dalı Birinci Dünya Savaşı esnasında sönmeye yüz tutmuştur. Ancak büyük bir kriz içinde bulunmasına rağmen el dokuma tezgâhlarında hâlâ imal edilen ipek puşuları, telkâri kuyumculuk Diyarbakır'ın başlıca turistik el sanatlarıdır. Sınai kolu gelişmemiş olan ilde tarım ve hayvancılık ekonomik durumu ayakta tutan başlıca faktörlerdir. Meyve ve hatta dünyanın en iri karpuzları yetiştirilir. Dicle'nin kumluk kıyılarında özel bir bakım ve itina ile yetiştirilen ve her bir 30 - 40 kilo ağırlık bulan ünlü Diyarbakır karpuzları henüz dış ticarete arz edilmemiş ise de şehrin ve çevrenin ekonomisinde önemli yer tutar.

Tarihi eserleri, tabii güzellikleri, orijinal yapısı ve kuruluşu ile Diyarbakır, son yıllarda yoğunlaşan mahalli hareketlerle dünyanın belli başlı turistik merkezlerinden biri olmaya hazırlanmaktadır. Bu konuda çalışan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın hizmetlerine Diyarbakır Belediyesi, Diyarbakır Ticaret ve Sanai Odası ile Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği de yardımcı olmaktadırlar. (s. 18 - 19).

AHMET AKİF TÜTENK

I. Dönem Diyarbakır Milletvekili Mustafa Akif Tütenk'in ⁽¹⁾ oğludur 1910 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı.

Konya Lisesi'ni bitirdi. Marsilya Üniversitesi'nden mezundur. Yurt dönüşü çeşitli liselerde tarih dersleri okuttu. Halen Nevşehir Lisesi tarih öğretmenidir.

Çok iyi Fransızca bilen yazarımızın, tarih konusunda bir hayli araştırma ve incelemeleri, tebliğleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. 1967 yılı«Niğde İl Yıllığı»nın tarih bölümünü de kendisi hazırlamıştır. Bunlar dışında, tesbit edebildiğimiz eserleri şunlardır :

1. **Pamukkale Kılavuzu** (1948).
2. **Milli Mücadelede Denizli** (1949).
3. **Kayseri Türk Anıtları** (1951). Albert Gabriel'den çeviri.
4. **Niğde Türk Anıtları** (1962). Albert Gabriel'den çeviri.
5. **Guide Touristique de Niğde** (1969).

(1) Hayat ve eserleri için bakınız : Bu kitap, c.2, s. 365.

MUNİS FAİK OZANSOY

Ünlü şair ve devlet adamı.

Diyarbakır'ın en eski ve soylu bir ailesinin çocuğudur. Bu aileden birçok bilim ve sanat adamı yetişmiştir ⁽¹⁾. Servet-i Fünun şairlerinden ve Fecr-i Âti kurucularından Faik Âli Ozansoy'un ⁽²⁾ oğlu, Süleyman Nafiz'in ⁽³⁾ yeğenidir. 4 Nisan 1911 tarihinde - babasının mutasarrıf bulunduğu - Midilli'de doğdu. İstanbul'da başladığı ilköğrenimine Ecole Moderne isimli Fransız okulunda devam etti. Galatasaray Lisesi'ni (1932), Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1935). 1939 yılına değin İş Bankası'nda Hukuk Müşavirliği

ve Müfettişlikte çalıştı. Sonra İktisat ve Ticaret Bakanlığına geçti. Sırasıyla Kredi Müdür Yardımcılığı, Şirketler Müdürü, Teftiş Kurulu Başkanı, Dış Ticaret Dairesi Başkanı ve Müsteşar olarak görevini sürdürdü. 1957 yılında Yüksek Mürakebe Kurulu Üyesi, bir müddet sonra, aynı yıl Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürü oldu. 1958 Milletlerarası Brüksel Sergisi Türkiye Genel Komiserliği'ne ve buradan da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine getirildi. 1961 yılından 1964 yılına değin Merkez Bankası Başmüsavirliği, 1964 - 1965 yıllarında da Ankara Sanayi Odası Genel Sekreterliği görevinde bulundu. Bu son görevde iken Başbakanlık Müsteşarlığına atandı. 1971 yılında Unesco'nun Türkiye Daimi Temsilciliğine tayin olundu. Ozansoy, temsilciliği birinci sınıf büyük elçi pasesiyle, Paris Büyük Elçiliği nezdinde yürütmektedir.

Yazı Hayatı

Munis Faik Ozansoy'un yazı hayatı 1930 yılından başlar. O zamanlar

(1) Bu konuda bilgi edinmek için bkz.: Şevket Beysanoğlu, «Doğumunun 100. Yılında Süleyman Nazif», s. 1 - 8.

(2) Hayat ve eserleri için bkz.: Bu kitap, c. 2, s. 346 v.d.

(3) Hakkında geniş bilgi için bkz.: yukarda adı geçen eser ve bu kitap c. 2, s. 273 v. d.

Galatasaray Lisesinde öğrenci bulunuyordu. İlk şiirleri ve yazıları o tarihte yayımlanmakta olan «Akademi» ve «Galatasaray» dergilerinde çıkmıştır. 1936 - 1937 yılları arasında babası Faik Âli Ozansoy'la birlikte «MARMARA» dergisini çıkarmaya koyuldu. 1939'dan 1950 yılın kadar «Resimli Şark», «Çığır», «Millet», «Bayrak», ve «Şadırvan» dergisinde şiir ve denemeleri yayımlandı. 1950 yılından bu yana, kurucularından olduğu «HİSAR» dergisinde devamlı olarak şiir ve yazıları çıkmaktadır.

Şairimiz, «Galataraylılar Derneği», «Türk - Fransız Kültür Derneği» «Sanat Sevenler Klübü», «Sanat Tenkitçileri Cemiyeti» gibi çeşitli kültür ve sanat kuruluşlarının üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, yurt dışında bulunan «Th American Foundation» üyeliğine ve merkezi Paris'te bulunan «Milletlerarası Sanat Tenkitçileri Cemiyeti» (AICA) sosyeter üyeliğine seçilmiş bulunmaktadır. «Uluslararası Sanat Komitesi» adına Türk - Fransız Kültür Derneği Başkanı Pierre Lautey tarafından 8 Mayıs 1971 günü, Paris Büyük Elçiliğimizde düzenlenen törende, Munis Faik Ozansoy'a Fransız edebiyatına gösterdiği ilgi ve Fransızcadan Türkçeye yapmış olduğu başarılı tercümelerden dolayı «Dostluk ve Nezaket Nişanı» verilmiştir.

Eserleri :

Şairimizin bugüne değin basılmış eserleri şunlardır :

1. **Büyük Mâbedin Eşiğinde** (Şiirler, 1938).
2. **Hayâl Ettiğim Gibi** (Şiirler, 1948).
3. **Düşündüğüm gibi** (Denemeler - eleştirmeler, 1957). Bu dizinin ikinci kitabı da baskıya hazırlanmaktadır.
4. **Yakarış** (Şiirler, 1959).
5. **Bir Daha** (Şiirler, 1959).
6. **Andromak** (Racin'den manzum çeviri, 1963 ve 1967).
7. **Medea** (Manzum tragedya, 1963). Ankara'da Devlet Tiyatrosu'nda oynandı (1966), Tahsin Saraç tarafından Fransızcaya çevrildi (1966).
8. **Zaman Saati** (Şiirler, 1965).
9. **Yakınma** (Şiirler, 1968).
10. **Kaybolan Dünya** (Şiirler, 1971).
11. **Divân Yolunda** Munis Faik Ozansoy, yeni tarz şiirlerinin yanında zaman zaman Divan şairlerimizin dili ve üslûbuyla gazeller de yazmaktadır. Bu tarz şiirlerini havi bu eseri baskıya hazırlanmaktadır. Basılacak olan bu kitabındaki gazellerden de iki örnek verilmiştir.

1971 yılından bu yana yazdığı yeni şiirler de bir kitap olacak çoğunluktadır.

Hakkında Hükümler :

Baki Süha Ediboğlu, «**Bizim Kuşak ve Ötekiler**» isimli eserinde (s. 100 v.d.) şairimiz için diyor ki :

«Boyu ortadan biraz uzun, yeşil gözlü, sıhhatli, saçları azalmış olmasına rağmen yakışıklı bir insan.

Munis Faik Ozansoy, şiirlerini aruz vezniyle yazar. Arasına da hece veznini kullandığı olur. Dili konuşulan, anlaşılır, sade Türkçedir. Ozansoy, sigara içmez pipo içer. Alkollü içkilerden en fazla şarabı sever. Bugüne kadar evlenmemiştir. Resmî işlerde kendisini hırpalarcasına çalışır. Şiir metinelerine gençlerle birlikte katılmayı ve herkes gibi alkışlanmayı o da sever. Böyle matinelerde takdimci, ismini söyler söylemez hemen yerinden heyecanla doğrularak kürsüye muntazam adımlarla yürür, tıpkı Galatasaraylı bir talebe gibi etrafı selâmladıktan sonra gür ve sıhhatli bir sesle şiir okumaya başlar. Zaman zaman omuzlarını kaldırır indirir, ayak değiştirir. Fakat acemi hatipler gibi elini koyacağı yeri aramaz. Ya ellerini arkadan bağlar, veyahut - ezberden okuduğu için- sol elini bir cebine sokar, sağ elini de kalbinin üstünde tutar. Alıştığı her şeye çok bağlı olan Munis Faik Ozansoy, evinde oturduğu bir koltuğu yıllardır değiştirmemiştir. Evini çok zevkli ve klâsik bir üslûpta döşemiştir. Duvarları çeşitli tablolarla doludur. Giyimine çok dikkat eder ve her türlü hareketi pek zariftir. Ozansoy'un bazı şiirleri klâsik Türk musikisi üslûbunda bestelenmiştir. Ağır devlet hizmetlerinden vakit bulduğu zaman bol bol okuyan Munis Faik Ozansoy'un çok zengin bir kitaplığı vardır».

Baki Süha EDİBOĞLU

«Biz, değerli şair ve Türkçenin ustalarından M. Faik Ozansoy'da, susuzluğumuzu, açlığımızı giderdik. Hepimizin YAKINMA'larını birleştirmesindeki ustalığı yanında, onu alkışladık. Edebiyat denen çamur bataklığında, yeşil ve münbit vahaların bulunacağı fikrinden bir şeyler kaybetmedik»⁽¹⁾.

Oyhan Hasan BILDİRKİ

«Kitaptaki bütün yakınmalarında, duraksız sekizli ölçüyü bir Yunus Emre ustalığı ile kullanan Munis Faik Ozansoy, yine Yunus'un o cânim lirizm içinde yazmış Yakarma'yı. farkla ki, altıyüz yıl sonra, kendi yalnızlığı içinde yakaran ve yakınan modern bir «Mutasavvuf»tur Ozansoy. Engin kültürünü mütevazı bir sâdelik içinde eriterek, ama o sadelik içinde şairliğinden hiç bir şey kaybetmeyerek»⁽²⁾.

Nevzat YALÇIN

(1) Oyhan Hasan Bildirki, **Yakınma ve Munis Faik Ozansoy** HİSAR, sayı : 69, Eylül 1969, s. 23.

(2) Nevzat Yalçın, **YAKINMA**, HİSAR, sayı : 61, Ocak 1969, s. 20.

«**Kaybolan Dünya**, acılar, sancılar, aldatmacalar, hırsılar ve kinlerle örtülü bir dünyadan bakan; çevresinden bir bir yokolan sevdiklerini arayan Ozansoy'un mutlu, gerçek dostlarla, gerçek sevgilerle dolu dünyaya özlemini yansıtan şiirlerin yer aldığı bir kitaptır. Hepimizin kaybolmuş dünyası vardır, hepimiz kaybolan dünyamızı özlemle ararız. Bu özlemle arayış içinde bizi avutacak bir kaynak gibidir Ozansoy'un şiirleri»(3).

Muzaffer UYGUNER

«İlk şiirlerinden itibaren vezne ve kafiyeyle bağlı bulunan Munis Faik, vezin ve kafiye'nin şiire az çok bir katkısı olduğu kanısındadır (...).

Sadeliğin ve açık - seçikliğin üstüne ısrarla basan Ozansoy, süsün, anlamsızlığın da üstünü çizmiş ve bu tutumu onu rahat ve çok okunur bir şair yapmıştır»(4).

İlhan GENCER

«..... Ozansoy, aşağıya aldığımız «Feza Yolcusuna» şiirinde, eski biçimle yepyeni bir öz vermesini biliyor :

**Ne Tanrı korkusu, artık, ne şeytanın şerri
Bugünkü insanı isteklerinde önleyemez;
Yakında kutlanacaktır roketlerin zaferi,
Taşınmamız gezegenlerde başlasın bir kez.**

(Sayfa : 30)

Roket, gezegen ve atom kelimeleri de öyle ustalıklarla kullanılmış ki onları hiç yadırgamıyoruz. Üstelik seviyoruz da. Yazılarından, dil konusunda aşırı davranışlara karşı olduğunu bildiğimiz şair, gerekirse teknik deyimleri bile böyle rahatça şiirlerinde kullanmakta. Ama, hiç bir zaman ölçüyü elden bırakmıyor. Kitaptaki bütün şiirleri, dil yönünden incelerken, bu yerinde davranışı izliyoruz.

Aruza, bugün hemen hiç kimse itibar etmez. Oysa, Ozansoy bugünkü konuşma diliyle bunun güzel örneklerini veriyor (.....).

Şiirin çok ucuzladığı, edebiyat çevrelerinde bile itibarını koruyamadığı şu yıllarda, Ozansoy'un kitabı, şiir dünyamıza beklenen rüzgârı getiriyor.

Onun dinlendirici havasında günlük kaygılarımızdan, madde dünyasının ruhumuz üzerindeki ezici baskısından kurtuluyoruz»(5).

Mustafa Necati KARAER

(3) Muzaffer Uyguner, «**Kaybolan Dünya**», HİSAR, sayı : 92, Ağustos 1971, s. 22.

(4) İlhan Gencer, «**Kaybolan Dünya**», HİSAR, sayı : 93, Eylül 1971, s. 26.

(5) Mustafa Necati Karaer, «**ZAMAN SAATİ'nin Düşündürdükleri**», HİSAR, sa: 24, Aralık 1965, s. 14.

Munis Faik Ozansoy, Türk edebiyatında kendine özgü bir yeri, kendine göre tutumu olan değerli bir şairdir. Herhangi bir akımı, bir topluluğa tâbi olmadan, derin duyarlığı, geniş kültürü ve kusursuz şiir ve edebiyat tekniğini birbirine kaynaştırarak kendi âleminde bir eserler dünyası yaratmıştır.

İlk okunuşta gayet basit gibi görünen, ilk bakışta gösterişsiz, her okuyanın «ben de böylesini yazabilirim» diyebileceği şiirlerdir bunlar ve bir kere incelenmeye, denemeye tuttunuz mu görülür ki kuyumcu hüneri gibi sanatla işlenmiş, her kelimesi hatta her hecesi üzerinde durulup tartılmışlardır. Her duygu, her düşünce tam yerine oturtulmuştur ve bir köşesini, bir kafiyesini değiştiremezsiniz, değiştirmeye kalkılsa eserin bütün bozulur.

Bütün gücü, gerçek düşünce değerinden, herkesin anlayabileceği zevk düzeyine indirilişinden geldiği için dilinde de, muhtevasında da batıcılık, sivrilikler yoktur, en tabii ahenk içinde pürüzsüz akar gider.

Meselâ dilini ele alalım : Faik arı dil kavgasına katılmış değildir, çok ileri yenilik akımlarına girmiş de değildir. Ama en yeni, en uygun sözcükleri bulup, zaten günlük konuşma dilinin en tabiisiyle yazılmak için büyük gayret harcanmış şiirlerin ortasına, en uygun yerine, göze batmadan ve sivrilik etkisi bırakmadan oturmıştır : Sonuç, boyut, sonsuz, yöre, özen, uzay, denge, yığı, özlem, mutluluk... İstedığınız kadar sayın, neredeydi, hangi cümle içindeydi, ayırt edemezsiniz, yerinde kullanılıp gitmiştir.

Muhteva bakımından da öyle : Ozansoy büyük düşünceleri, derin duyguları ve felsefe birikintisini en basit haline getirip, şiirin içinde kaynatır, «ben şiir işçisi değil şairim» diyor. Elbette bunların içinde, kalbinden gelenler kafasından geçenler erimiş olacak, umutsuzluklar, kişisel ve ruhsal yalnızlık, kırgınlıklar sindirilecek :

**Gelişin maksadı yoktur, gidişin mantığı yok
Gök sağır, Tanrı'nın insanlara aldıracağı yok
Yaratıp sonra bırakmış kaderin rüzgârına
Bir küçük hatıra kalsın diye dünden yarına
Bu ölüm yolcusu insan çalışır çırpınarak.**

Her zamanki kırıklık, mütevekkil üzgün romantik, ama bir Nesimî, bir Mevlânâ ve bu şiirdeki gibi Yahya Kemal kırıklığı ⁽⁶⁾.

Muhtar KÖRÜKÇÜ

(6) Muhtar Körükçü, *Kaybolan Dünya*», HİSAR, sayı : 94, Ekim 1971, s. 16

Kundakta pembe yüzlü, deniz gözlü bir çocuk...

Bir arkadaş görür ona baktıkça bir baba.

Başlar beşikte şiir ile san'atla ülfeti,

Beller çocuk kulakları Hâdî'tle Fikret'i.

ve nihayet çocuk büyüyor :

Artık çocuk hakikati anlar yavaş yavaş,

Şair babayla şair oğul şimdi arkadaş.

Edebiyat-ı Cedide'nin his, hayal ve ahenk şairi Faik Âli Ozansoy'un oğlu Munis Faik Ozansoy, bu yüksek manevî mirasın heyecanı içinde yazdığı bu mısralarla, kendi çocukluğunu ve üstad babasından aldığı şiir etkisini ne güzel anlatmaktadır. Bu otobiografide Munis Faik Ozansoy'un kalbi çarpıyor.

Edebiyat-ı Cedide'de Faik Âli, kehkeşanları, mısra mısra dizerek, şiirde musikinin üstadı idi. Oğlu, en sade, en açık kelimelerle o musikiyi yaratarak kendisi de kehkeşanlar âlemine göz atarken, üstad babasının gönül rahatlığını pek duyamıyor. Çünkü atom devrinin karanlık geleceğin karşısındadır :

Bir şey arar gibi el yordamiyle

Atoma bağlandı umutlarımız.

Düşüncemiz Ay'a yükselse bile,

Toprağa bağlıdır vücutlarımız.

Ve yine şair söylüyor : «Bilmem ne çıkacak bu maceradan» - «Tanrının işine niçin karışmak?»

Evet, Tanrının işine niçin karışmak? Einstein de öyle söylemiyor mu idi? Hece veznini de aruz gibi değerlendirmesini bilne şairimizin bu tek mısraı bugünkü insanlığın sonsuz boşluklar karşısındaki dehşetini dile getiriyor. Şair de biliyor ki bir atom savaşı dünyayı buhar edebilir.

Fakat, «Deniz mavi, hava ılık, gök berrak»tır. Kıyılır mı bu dünyaya ve bu hayata? Birden bu hisle şairin sesinde hıçkırın bir yalvarış var :

Aman dokunmayalım bu güzelliğe!

Bu mısra, «en sourdine» bir final ahengidir.

Görülüyor ki, Abdülhak Hâmit'te şahlanan ölüm dehşeti Munis Faik Ozansoy'un birçok şiirlerinde dünyanın bugünkü haline karşı aynı karşı aynı karamsarlıkla canlanıyorsa bu çılgınlıkları haklı bulmamak kabil mi? Ve şairin, ilhamı, döne dolaşa, doğrudan doğruya ölüm meçhulüne, o korkuya, o amansız karanlık kudrete sesleniyor :

Hayale, şîre inandım suçum ne? suçsa eğer..

Sonra, şu acı gerçek; hayatın son korkunç muamması :

Kucaklasın seni en sonra bir mezarlık yer.

Munis Faik Ozansoy'un bu ölüm dehşeti ilhamını pek iyi anlıyorum. Benim şiirlerimde de bir leimotiv'dir ölüm.

Munis Faik bu korkunçluğun çözümünü de Tanrıdan diliyor ve şöyle mısralarla haykırıyor :

**Dört yanım, eski şehirler gibi, çepçevre duvar,
Söyle, Tanrım, ölümün böyle nedir gizlediği?**

Bunun cevabını bir başka şiirinde yine kendisi verecektir :

**Bir perde örtülür, açılır başka bir ufuk,
Rüyada bir gezintiye benzer bu yolculuk.**

Artık her şiirinde bu düşüncenin değişik şekillerle belirmediğini göreceksiniz :

Misaller :

**Değişti yaşamının mantığı,
Tabiat eski tabiat değil;
Bir şey yok giderken bıraktığı,
Gün sanki yirmi dört saat değil.**

Nedir bu ses, kırılan buz, kemik çatırdıları?

Bu, neden böyledir? Çünkü şair ZAMAN SAATİ'nin daha ilk şiirinde bunu hissettirmiştir :

İleri gidiyor zaman saati.

Ve bu ileriye giden «Zaman Saati» ile biz de, ergeç, dönülmez son-susuzluğa gitmekteyiz. Şair bunu telmih ediyor. Son sözü : «Ölüme çıkar sokak».

Fakat ölüme karşı duyulan bu isyan duygusu, bir an gelir, isyan duygusu, bir an gelir, insanı şöhrete, dünya malına, paraya, her şeye karşı bir umursamazlığa, bir usanca, bir «adam sende»ye de sürükler götürür. Bu o zaman, ciğerlere bir taze hava dolduruşla sonuçlanabilir. Nasıl ki, şair bu isyandan silkinerek, bir veli olmak mutluluğu da özleyor :

**Yunus gibi olmak ne hoş,
Gök yorganım, yer döşeyim.**

Artık karanlık sıyrılmış, bunalma anları geçmiştir. Şair şimdi, kendi iradesiyle, bu metafiziğin ötesine değil, berisine dönmüş, tekrar tabiata ve tabiatla beraber aşka kavuşmuştur. Böyleşiirleri, onun, huzur içinde, maddeyle ve görünen âlemd eve bu âlemdeki «âşk» gibi Tanrının en güzel bağışına kalbinin bütün inancı ve ateşi ile bağlandığı saatlerin ilhamlarıdır. Bu şiirlerde, tabiatla her şey âşk ile sarmaş dolaştır :

Bir yavru kuş çıkıyor yumurtanın içinden,
Başaklar boy atıyor gözlerimin önünde;
Nerdeyse ağlıyarak şu bulut sevincinden,
Değişti bahçelerin görünüşü bir günde.

Bu şiirlerinde âşk,, vatan duygusu ile de kaynaşabilir. Bu, ne güzel bir ilhamdır. İşte Munis Faik Ozansoy'un böyle bir şiirden de mısralar. İnci bir madalyon gibi zarif olan bu küçük şiirin tamamını alıyorum :

NE DERSİNİZ

Sandalda yalnızız : Gece, yıldızlar, ay, deniz...
Aksinle aynada birleşti aksimiz.
Binbir yalanla gerçeği inkârda fayda yok,
Artık biraz da kendimiz olsak, ne dersiniz?

Efsâneler çağındaki haliyledir Boğaz,
Tarihi bilmiyen bu güzel yerden anlamaz.
Mâdem, vedâ eder gibi, son günlerinde yaz,
Son aşkı mevsimin de biz olsak, ne dersiniz?

(Bahar Özlemi) isimli şiirde de dil, ahenk, kafiye ve hayal öyle bir-biriyle kaynaşmış ve harikulâde bir minyatür gibi önümüze serilmiş ki... İşte birkaç mısra :

Bir mavi bulut sebepsiz ağlar,
Yağmur bile denmez, öyle ince...
Aşk özlemi var böcekte, kuşta.
Şehvetle kımıldıyor tomurcuk.
Rüzgârdaki her kanat vuruşta
Bir daveti anlatan çabukluk.

(Zaman Saati) nin son şiiri «Havada Kaldı» ismini taşıyor ve diye-bilirim ki kitabı kaparken şairin hayat yolundaki felsefesine bir çocuk hayali bir uçurtma ile üstad bir fırçanın rengini katıyor :

Yenmiş üzümlerin tadı,
Durur asma yaprağında.
Uçurtma havada kaldı,
İp çocuğun parmağında.

Havada kalan uçurtma, çocuğun parmağında kaldıkça onu hiçbir rüzgâr savuramaz. Şair buna inanıyor. Bir çocukluk hâtırasından bir düşünce doğmaktadır. Zaten «Geçmişte yolculuk» şiirinde kendisi de söylemiyor mu?

Hiç bitmiyen hazinedir insanda kâtıra⁽⁷⁾.

Halid Fahri OZANSOY

(7) Halit Fahri Ozansoy, «Edebiyatçılar Çevremde», s. 179 v.d.

Eserlerinden örnekler :

YAKARIŞ

Hakkı varmış Mallarmé'nin :
Vücut yorgun, kitaplar boş...
Yolu var sırta ermenin,
Kuşlar mâvilikle sarhoş.

Damdan, duvardan usandım,
Biraz ıstık, biraz hava;
Başka dünyanın yok mu Tanrım
Güneşi, suyu bedâva?

Çayırklar boyunca yeşil,
Denizler boyu mâvilik.
Dostluklar hesaplı değil,
Değil sevgiler gündelik.

Günahlardan soyunarak,
Bütün bilgilerden yoksun,
Karşıdayım, çırlıçıplak,
Bana sır ver, ne olursun.

(Yakarış'tan)

BİR ŞEY EKSİK

Bir şey eksik bulunduğum yerde,
Bir şey eksik, fakat nedir bilmem?
Görünür belki sezdiğim âlem,
Gün batarken, açılma bir perde.

Bu yuvarlak satırlı dünyada
Her şey az çok sınırlı, çerçevesiz;
Ne olur sanki bir sihirbaz eli
Şöyle bir an sezince eşyada?

Renkler uzlaşsa, hatlar incelse,
Bir cihan doğsa, maddesiz, sonsuz...
Sığmıyor, sığmıyor tasavvurumuz,
Üç buud, dört cihet ve beş hisse.

(Bir Daha'dan)

ZAMAN SAATİ

I

Hasretim o çocuk uykularına,
Ölüm kadar derin, rûyasız, siyâh...
Bir şey götürmemek dünden yarına,
Hayata yeniden doğmak her sabah.

Farkı yok uykudan uyanıklığın,
Gündüzün geceden, hayâlin düştene;
Dilsizler, sağırklar, körler bir yığın,
Yaşıyanlar farklı değil ölmüşten.

II

Ölçüler değişti, dünya ufaldı,
Geçiyor saatler, günler uçarak;
Artık bütün yollar geride kaldı,
Göz mesafesine girdi son durak.

Dikkat et kalbinin her vuruşuna,
Tatlı heyecanlar mevsimi bitti;
Ne kadar geriye alsan boşuna,
İleri gidiyor zaman saati.

(Zaman Saati'nden)

YAKINMA

Neler değişmezdi, Tanrım,
İstersen dünden bugüne;
Her nefeste inanırım
Gücünün büyüklüğüne.

Sana sensin sebep ancak
Ne sonun var ne de öncen.
Dünya elinde oyuncak,
Yapmak ve yıkmak eğlencen.

Bu iken değişmez gerçek,
Nedir kulların tafrası?
Bana gülünç geliyor pek
İnsanın tanrılaşması.

Ara sıra uyar bizi
Gazabınla, yalvarırım;
Anlayalım acımızı,
Hizaya gelelim, Tanrım!
(Yakınma'dan)

DİYARBAKIR

Ey ozanlar yetiştiren belde,
Seni yıllarca görmeden sevdim!
Toprağın var bütün vücûdümde
Sende yatmakta en uzak ceddîm.

Doğu'nun tâcî ey güzel yurdum!
Yaşadım bir ömür hayâlinle
Seni düşlerde seyredip durdum
Kehkeşanlarla süslenen Dicle.

Mâvi aynanda hep gördüm ben,
Ay'ı yıldızlarıyla gökyüzünü;
Ve güneş, gizli gizli okşarken
Bir ışıq yağmuruyla gündüzünü.

Şimdi karşımdasın demek artık;
Rüzgârın değdi sımsıcak derime,
İki hasretli, bak, kucaklaştık
Ve havan doldu tâ çiğgerime.
(Kaybolan Dünya'dan)

KAYBOLAN DÜNYA

Boşalmış gibi içleri,
İnsanlar cansız bir kalıp;
Biraz kemik, biraz deri
Yaşarlar görmeden bakıp.

Bir tuhafılık var eşyada,
Hatlar iğri, renkler soluk;
Ya dünya değışti ya da
Benim göz ayârım bozuk.

Nerde canım İstanbul'un
Işıklı, renkli akşamı?
Bulun yalvarırım, bulun
Bana kaybolan dünyamı.
(Koybolan Dünya'dan)

KADER ÇİZGİSİ

Gelişin maksadı yoktur, gidişin mantığı yok,
Gök sağır, Tanrı'nın insanlara aldırdığı yok.
Yaratıp sonra bırakmış kaderin rüzgârına.
Bir küçük hatıra kalsın diye dünden yarına
Bu ölüm yolcusu insan çalışır çırpınarak.

Hiç düşünmez ki kalan bir kuru addır ancak,
Ve yaşar bir süre kalplerde soluk hatırası...
O hayat sandığımız şey, iki yokluk arası.
Gelişin maksadı yoktur, gidişin mantığı yok,
Gök sağır, Tanrı'nın insanlara aldırdığı yok.
(Koybolan Dünya'dan)

GAZEL

— 1 —

O şuhun ismini duyduktu pek yaman diyerek
Gönül, kemendine bir düşmesin aman diyerek
Görünce hüsnünü lâkin değışt reylerimiz
Cafaya razıyız olsun bizim heman diyerek
Beyarı vasfına her gün kasideler yazdık
Gözün üzüm, yanağın gül, kaşın keman diyerek
Bütün bir ömrü tükettik de intizarında
Sonunda aşka veda ettik el'aman diyerek
Bugün de, Munis, avunmaktayız hayaliyle
Bir öyle âfeti sevdikti bir zaman diyerek
(«Hisar», sayı : 86)

— 2 —

Bağlanır gönlümüzün her teli binbir emele
Kış bitip taze bahar âlemi bir gelse hele
Yaşarız her günü bir başka hayal ardında
Nakledip rabîta-i kalbi güzelden güzele

Vakti sarfetmeyelim boş yere, günler sayılı
Söyle sakiye de mey sofrası kursun acele
Bezm-i Cem'den bize bir bûy-i muhabbet getirir
O kadehler ki le-ba-leb dolaşır elden ele
Coşarak böyle konuşmazdı emin ol Munis
Ta'ki cânan tarafından ona bir müjde gele
(«Hisar», sayı : 87)

KALAMIŞTA

Günlerce nazarlardan uzak yer aramış'ta,
En sonra buluşmuştuk o تنها Kalamış'ta;
Ben duygumu anlatmak için söz bulamazken,
İlk aşkımı sezmişti o, bir gizli bakışta...
Bir hatıradır, gençliğe ait, tunutulmaz,
Rüyâ gibi bir şeydi, bugün yâdı da bir haz...
Yaş yirmi, gurup vakti ve mevsim daha ilkyaz
Tâ fecre kadar sürdü o rüyâ Kalamış'ta.
(«Hisar», sayı : 99)

VATAN ve SÜLEYMAN NAZİF

Millî Eğitim Bakanlığımız, doğumunun 100'üncü yıldönümü vesilesiyle Süleyman nazif'in hâtırasını anmak üzere, 17 Haziran 1970 günü Millî Kütüphane'de bir tören ile büyük edibin eserlerini bazı mektup ve resimlerini teşhir eden bir sergi düzenlemiştir. Daha önce Ömer Seyfettin, Ahmet Müftüoğlu için de gösterilen bu kadirşinaslığı ne kadar övsek yerindedir. Sayısız hasletlerinden biri de büyüklerine saygı olan Türk Milletinin asil duygularına uygun bu teşebbüs, genel olarak taşıdığı manâ yanında, Süleyman Nazif'e yakınlığım ve bu toplantıda bana da konuşmak imkânı verilmiş olması itibarı ile ayrıca beni duygulandırmış, Millî Eğitim Bakanımıza şahsî teşekkürlerimin burada ifadesini zevkli bir borç haline getirmiştir.

Hatraları anılacak şahısların seçimi kadar toplantıları yapılacağı yerin tesbi-tindeki isabet de ayrı bir manâ ve değer taşımaktadır. Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet ve Süleyman Nazif Bunların üçü de, yalnız edebî değerleriyle değil fakat millî duyguları, vatan sevgileri, feragatli ve faziletli yaşayışları ile de kendilerinden sonraki kuşaklara örnek olarak tanıtılacak büyük adamlardır. Kültür ve sanatımıza cilt cilt eserler hediye etmiş olan bu şair ve yazarların manevî huzuruna çıkmak veya onların ruhlarını aramıza davet etmek için bir Millî Kütüphane'den daha uygun yer tasavvur edilebilir miydi?

Ben, anma törenindeki konuşmamda Süleyman Nazif'in yeğeni olarak değil, fakat herkes gibi onun bir okuyucusu sıfatı ile büyük yazardan bahsettim. Büyük adamlar, bir aileye, hattâ bir millete mensup bulunmanın sınırlarını aşarak bütün insanlığa malolurlar. Hele ölümlerinden sonra onlara, alleleri kadar hattâ allele-

rinten ziyade memleket ve millet sahip olmalıdır. Memnunlukla balıtmeliyim ki Milli Eğitim Bakanlığımız bu düşüncenin bizde de artık bir temenni değil bir gerçek olduğunu göstermiş bulunuyor.

Anma törenindeki konuşmamda Süleyman Nazif'in yalnız bir yönü, vatan duygusu üzerinde durmuş, hattâ çok defa kendim konuşmayıp Süleyman Nazif'i konuşturarak, bu memleketi ve milleti nasıl bir duyguyla sevdiğini, onun uğrunda ne büyük fedakârlıklara katlanarak kendisini nasıl tehlikelere attığını hafızalarda canlandırmaya çalışmıştım. Burada da Hisar okuyucuları için aynı şeyi fakat bir makale ölçüsü içerisinde daha kısa yapmak istiyorum.

Süleyman Nazif, eserleri kadar hareketleri ve sözleriyle milli hayatımızda derin izler ve akisler uyandırmış bir şair ve edipti. Sayısı hayli kabarık ve türleri çok çeşitli olan eserlerinin, bir «ana fikir» etrafında toplandığı görülür : Vatan sevgisi Hemen bütün şiirleri ve nesirleri bu vatanın güzelliklerini söyler, Türk milletinin asaletini ve kahramanlığını dile getirir, zaferlerini anlatır, felâketlerine ve şehitlerine ağlar, hak ve davalarını savunur, düşmanlarını lanetler, tarihinin, sanatının haşmetini belirtir ve geleceğinin ümitli ufuklarını gösterir.

Sevgisi kadar nefreti de derindir. Hele vatan ve onun karşısında tarihi düşmanları söz konusu oldumu, bu nefret ve kin bir din halini alır. «Dinim Kinimdir» sözü bu imanım en veciz ifadesidir.

Şehit çocuklarına ithaf ettiği ve gelirini şehit çocuklarıyla kurumlara bıraktığı «Batarya ile Ateş»in ilk sayfasında ve Kitap başlığının altında şu hitabı okuyoruz :

«İrkina, vatanına, tarihine ihanet etmiş olan efrat ve akvamin hiçbirini unutma Türkoğlu!.. Unutma... ve affetme ...».

Abdullah Cevdet'e yapılmış ve aynı kitapta bazı parçaları yayınlanmış olan mektupda da şu cümleleri görüyoruz :

«Ne demek!.. Bir kavm-i diğer benim pek ziyade aziz olan milliyetime hücum et-sin.. Ecdadımın miras-ı akdesini çiğnesin.. İnsaniyetin altı bin senelik müktesebat-ı hukukîyesinden kavmimin hakkı istifadesi olmadığını iddia ile bu davasını Düvel-i Muazzama denilen mahkeme-yi zalimeye tasdik ve takdis ettirsin de ben yine vicdan ve ihvanımı gayz-ı mukaddesden tahzir edeyim!.. Eğer insanlık bu ise ben Hazret-i Adem'e kadar bütün nesebimden istifa ve teberri ederim. Tarihi düşmanlarıma karşı hayırhah bir insan olarak yaşamaktansa enkaz-ı perişanı huzurunda den-danı intikamını gösteren bir canavar olmaya razıyım.»

Aynı kitabın «Rus kimdir, Moskof nedir?» başlığını taşıyan ilk yazısı da Süleyman Nazif'in tarihi düşmanlarımızın karşısındaki duygularını en derin ve en veciz bir şekilde dile getirmektedir.

Bu harikulâde yazı üzerine gençliğin bilhassa dikkatini çekmek isterim. Dostlarımız gibi düşmanlarımızı da tarihin akışı ve ibret dersleri içinde iyice teşhâ etmek zorundayız.

Süleyman Nazif, vatani herşeyden hattâ hayatından üstün tutardı. Bunun örneklerini «Karagün» makalesinin sebeb olduğu hadise gibi en teylikeli şartlar içinde hayatını istihkar ederek fiilen göstermiştir. Balkan Savaşının en ümitsiz günlerinde Abdülhak Hâmid'e yazdığı bir mektupta «Keşki bu zamanlarda yaşıyanlar arasında bulunmasaydım!.. Keşki bundan evvelki zamanların hepsinde ayrı ayrı ölseydim de bu zamanda bir dakikla yaşamıyaydım» diyor ve bizde herkesin vatan mefhumuna kendi menfaat ve ölçülerine göre manâ ve şekli verdiğinden yakınarak

«arada yalnız vatan anlaşılmadı. Ve vatan sevilmedi. Zavallı vatan!..» diyor. Bu imanın en güzel örneğini «Fırak-ı Irak» kitabındaki «Anneme» başlıklı mektup şeklindeki ithafta bulunuyoruz. Bu mektubun son cümlesi şöyledir :

«Ah anne!.. keşki ben yalnız senin öksüzün olsaydım... Ve yalnız senin öksüzün olarak, kırk sene evvel ölseydim de böyle yetim-i vatan ve yetim-i tarih kalmasaydım!..»

Süleyman Nazif, mensup olduğu neslin şahidi olmak bahtsızlığında bulunduğu ve her biri aziz vatanımızdan güzel bir parça kopararak neticelenen savaşlar karşısında kalemini bir silâh gibi kullanan sayıları mahdud şair ve yazarlarımızdan biri ve belkide en güçlüsüdür. «Fırak-ı Irak», «Batarya ile Ateş», «Çal çoban çal» onun bu felâketler karşısında isyanını dile getiren makale ve şiirlerle dolu büyük eserlerdir. Mücadelesini yalnız saldırgan milletlere değil, bu felâketler devam ederken susan vatandaşlarımıza karşı da en cesur ve sert şekilde yapmaktan geri durmamıştır. Bu yazımda bunlardan birkaç örnek vermekle yetineceğim.

Balkan Savaşının en karanlık günlerinden birinde, bir İtalyan orkestrasını Tepebaşı bahçesinde neşe ile dinleyen İstanbul'lular karşısında millî duyguları isyan eden Süleyman Nazif :

«Gözlerimi bu mahşeri levsiyat önünde kapadım. Nazar-ı tahattürümü Anadolu'ya çevirdim» diyor ve o zaman herkesin hor gördüğü, toprağı ve halkı ile İstanbul'u ve İstanbulluları beslemeye memur ve mahkûm saydığı Anadolu için şöyle diyor :

«Bereketzâr olan yerlerinde bile açlık, sefalet, ümitsizlik ağlayan Anadolu'nun bu sükûtu çok sürmez. Herşeyin olduğu gibi tevekkül ve tahammülün de bir haddi vardır. Ve o da bingün elbet uyanır.. Anadolu elbette bu gafil ve mütaazzım Payitahtın karşısında dikilerek ondan hesap isteyecek ve alacaktır... Fakat gönül ister ki o hesap istenmeden bu hak verilsin»

Süleyman Nazif «Mucize-i Zafer» makalesinde işgâl senelerindeki yels ve ümitsizlik duygularını «Artık mucizeler devrinin büsbütün kapanmış olduğunu zannediyordum. Biraz kumuldırırsak, korkuyorum ki Anadolu harabazarında maziye ağlayacak tek bir Türk gözü kalmayacak» cümleleri ile ifade ettikten sonra, «O zaaftan, o perişanlıktan bu harikaları çıkaran azim ve iman sahiplerinin her ferdine bizim gibi fanilerin şükranı az gelir» diyor. Millî Mücadelemiz ve Ordumuz hakkında, bakınız neler söylüyor: «Yeryüzünde eski, yeni hiçbir hadise, hiçbir vak'a bizim bu son hadiseye, son vak'aya tefevvük edemez. Tefevvük şöyle dursun, misal olmağa bile lâayık değildir. Edvar-ı esatirden son ilki seneye kadar, hiç bir kavim gösterilmez ki mevcudiyet-i millîyesini bu kadar azım ile, aşk ile, iman ile müdafaa etmiş olsun Vatan namına istihkar-ı hayatı şiar edinmiş bir ordu... İnönü Zaferi'ni singüstüz tüfeginin cisbiciği ile yazmış bir ordu. Zekâ-i beşerin şimdiye kadar icad edebilmiş olduğu her âlet-i kahr-ü katlin savletini göğsü ile kıran, demirler kuşanmış mevakî-i müsahkemeyi tekmesi, yumruğu ile deviren bir ordu. Bu ordunun mislini, ne edvar-ı esatirin efsaneleri süsleyen kahramanları, ne tarihten birer iz gibi geçip gitmiş olan milletlerin destanları göstermeye kadirdir.»

Görüyorsunuz ki Süleyman Nazif, vatanın felâketleri karşısında isyan etmiş, zaferleri karşısında da Türkün kahramanlığını hararetle övmüştür.

Süleyman Nazif «Karagün» makalesi üzerine kurşuna dizilmekten medenî cesareti ve belagat kuderetiyle kendisini kurtarabilmişti. Fakat onun işgâl kuvvetleriyle mücadelesi burada da kalmamış, büyük Türk dostu Pierre Loti'yi anma ve

silesiyle İstanbul Darülfünunu'nda yaptığı ve gençliği galeyana getiren konuşma Malta'ya sürülmesiyle neticelenmiştir. Yirmi ay süren bu esaret devresinde ve ondan sonra da Süleyman Nazif susmamış, milletin ve memleketin ıstıraplarını, isyanını ve ümitlerini dile getiren şiir ve makalelerine fasılsız devam etmiştir.

Milli mücadelenin zaferi üzerine esaretten döndüğü İstanbul'da milli mücadele kahramanlarını alkışlayan yazıları da hamaset edebiyatımıza yine enun kalemi kalemi kazandırmıştır.

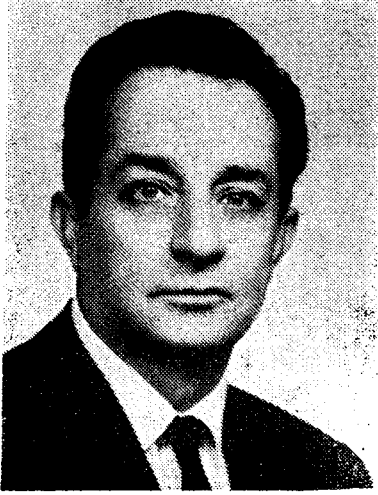
Süleyman Nazif, yabancı düşmanlarımız kadar milli felâketlerimizi hazırlayan kendi ırkımdan bazı şahıslara karşı da nefret duygularında şiddetli ve amansız olmuştur. Bunlardan biri ve sonuncusu Vahdettin'dir. Milletin başına açtığı gailelerden kaçmak suretiyle kurtulacağını sanan bu son Padişah, belki dünyada hiçbir hükümdarın maruz kalmadığı en ağır lânet ve suçlamalara, Süleyman Nazif'in «Tarihin yılan hikâyesi» adındaki kitapta yer alan açık mektubu ile muhatap olmuştur.

57 senelik ömrünü yalnız vatan ve milleti için yazmaya vakfetmiş olan bu büyük Türk edibi hakkında bu kısa yazıda söylediklerim, bilhassa onun sözlerinden nakledebildiklerim Süleyman Nazif'in eserlerini okuma arzusunu sizde uyandırabil-dimse kendimi büyük yazarın hatırası önünde vazifesini yapmış sayacağım.

Üstadın manevi huzurunda saygı ile eğiliyor ve susuyorum.

(«Hisar» sayı : 80)

Prof. Dr. A. MAHİR PAMUKÇU

Uluslararası şöhrete sahip bilim adamı.

Diyarbakır'ın soylu bir ailesine mensup olan Şefik Pamukçu ile Fehime Pamukçu'nun oğludur. 1912 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. İlk ve Orta Okulu Diyarbakır'da bitirdikten sonra, Konya Erkek Lisesi'ne devam etmiş ve 1932 - 1933 döneminde mezun olmuştur.

1933 - 1934 Yılında Veteriner Fakültesine girmiş ve 1938 yılında Pekiye derece ile yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Fiiili askerlik hizmetinden sonra, 1940 yılında Ankara Veteriner Fakültesi'nde Ana-

tomi Kürsüsü Asistanı olmuş ve 1945 yılında Veteriner Patoloji'de doktora yapmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. Michigan State Üniversitesi'nden 1948 de Doktora Diploması alarak yurda dönmüş ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Patolojik - Anatomi Kürsüsü'ne Asistan olarak atanmıştır. Aynı kürsüde 1952 yılında Doçent ve 1957 yılında da Profesörlüğe yükselmiştir. 1957 - 1959 yılları arasında A.B.D. Wisconsin Üniversitesi Kanseri Araştırma Hastanesi'nde misafir profesör olarak araştırma yapmış ve ayrıca Veteriner Patoloji dersleri de vermiştir. 1960 ta kurucu meclis üyeliğine seçilmiş ve 1961 genel seçimlerine kadar bu görevi sürdürmüştür. 1962 - 1965 yıllarında adı geçen üniversitede araştırmasına devam etmiştir. Haziran 1965 ten eylül 1970 tarihine kadar da Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunun Veterinerlik ve Hayvancılık gurubu üyeliğinde çalışmıştır. 1970 - 1972 yılları arasında yine Wisconsin Üniversitesi'nde misafir profesör olarak görev yapmıştır. 1948 yılında Amerikan Sigma-Xi Araştırma Kurumu daimi üyeliğine ve 1960 yılında da Amerikan Kanseri Araştırma Cemiyeti Muhabir üyeliğine seçilmiş bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Mahir Pamukçu, mesane kanserinin nedenleri üzerinde yaptığı araştırmalarla milletler arası şöhrete sahiptir. Dünyada ilk olarak egreli otunun hayvanlarda sidik kesesi kanseri yaptığını ortaya koymuş ve bitkisel kanser yapıcı maddelerin mevcudiyetini ortaya koymuştur. Egrelti

otu, Japonya'da ve Kanada'da insanlar tarafından yenildiği için bu bitki-
deki kanser yapıcı maddelerin insan sağlığını da tehdit etmesi ihtimali
üzerine dünya bilim adamlarının dikkatini çekmiştir. Bu konu üzerinde
milletlerarası kongrelerde sayısız tebliğler yapmış ve aşağıdaki İngilizce
yayınları basılmıştır. Halen egreli otu yiyen süt hayvanlarının sütleri üze-
rinde çalışmakta ve bu sütlerin insan sağlığı için zararlı olup olmadığını
araştırmaktadır.

Prof. Dr. A. M. Pamukçu'ya ait Yayınlar :

1) Kitap ve Broşürler :

1 — A. M. Pamukçu. **Experimentally induced White - Muscle Disease in pigs** (Ph. D. Thesis), Michigan State University, East Lansing Mich. 1948.

2 — H. Başkaya ve A. M. Pamukçu. **Leucosis Cimplex - 1**, Ankara'da Tavuklarda görülen visceral lymphomatosis olayları. Yeni Matbaa Ankara, 1942.

3 — A. M. Pamukçu. **Raşitizma ile Alkali fosfataz enzimi arasındaki ilginin deneysel olarak araştırılması**, Ankara Üniversitesi basımevi, 1953.

4 — A. M. Pamukçu ve S. Dilmen. **Araştırma ve Tez.**, Yeni Desen Matbaası. Ankara, 1956.

5 — A. M. Pamukçu. **Veteriner Patolojide Makroskopik Teşhis.**, I. Tek Tırnaklılarda Otopsi Teknikleri ve Makroskopik Teşhis. Güven Matbaası, Ankara, 1962.

6 — A. M. Pamukçu, **Araştırma ve Bilimsel Yayınlarda Temel İlkeler.**, Güzel İstanbul Matbaası, 1967.

7 — A. M. Pamukçu, **Veteriner Patoloji.** Cilt. 1. Sindirim Sistemi Hastalıkları. Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.

8 — A. M. Pamukçu, **Veteriner Patoloji.** Cilt. II. Solunum ve Dolaşım Sistemleri Hastalıkları. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.

9 — A.M. Pamukçu., **Veteriner Patoloji.**, Cilt. III. Bölüm I. Hemopoetik Sistem Hastalıkları., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1971.

10 — A. M. Pamukçu., **Histologic Classification of urinary bladder tumors in domestic animals.**, World Health Organization, Geneva, Switzerland (Basılmakta), 1973.

II) Orijinal alışmalar :

- 1 — ř. Akçay, A. M. Pamukçu ve S. Baran, **Bir Köpekte ilk Toxoplasmosis observasyonu.** T. Vet. Hekiml. Der. Derg. 20 : 245 - 254, 1950.
- 2 — ř. Akçay, A. M. Pamukçu ve H. K. Urman, **Hypervitaminosis D₂ induced experimentally by Vigatol.** Ann. Univ. Ankara. 3 : 241 - 244, 1949.
- 3 — ř. Akçay ve A. M. Pamukçu, **Yurdumuz sığırlarında Leptospirose olayları.** T. Vet. Hekiml. Der. Derg. 20 : 318 - 332, 1950.
- 4 — A. M. Pamukçu, **Histochemical study of alkaline phosphatase in experimental rachitic bones in rats.** Ann. Univ. Ankara. 4 : 147 - 152, 1954.
- 5 — A. M. Pamukçu, **Veteriner ve Umumi Efkar.** T. Vet. Hekiml. Dern. Derg. 23 : 1125 - 31, 1953.
- 6 — A. M. Pamukçu, **Seminoma of the testicle in Ankara goat.** A. Ü. Vet. Fak. Derg. 1 : 42 - 53, 1954.
- 7 — A. M. Pamukçu, **Trakya sığırlarında Botulizm'den ileri gelen kanlı Encephalomyelitis'ler üzerinde araştırmalar.** T. Vet Hekiml. Dern. Derg. 24 : 1711 - 1755, 1954.
- 8 — A. M. Pamukçu ve Ö. Ertürk, **Ankara Tavukçuluk Enstitüsü hindilerinde görülen Tüberküloz olayları üzerinde araştırmalar,** A. Ü. Vet. Fak. Derg. 1 : 25 - 41, 1954.
- 9 — A. M. Pamukçu, **16 sene zarfında Ankara'da kedilerde rastlanan tümör vak'alarına toplu bakış,** A. Ü. Vet. Fak. Derg. 1 : 1 - 19, 1954.
- 10 — A. M. Pamukçu, **Hemorrhagic Encephalomyelitis due to Botulism in cattle in Turkey,** Zentralbl. Vet. Med. 1 : 707 - 722, 1954.
- 11 — A. M. Pamukçu, **Investigation on pathology of Enzootic Bovine Hematuria in Turkey,** Zentralbl. Vet. Med. 2 : 409 - 429, 1955.
- 12 — A. M. Pamukçu, **The Pathology of enzootic bovine hematuria in Turkey.** VII. Congress. Intern. de Pathologie Comparée Lausanne, 2 : 156 - 157, 1955.
- 13 — A. M. Pamukçu, **VII. Milletlerarası Patoloji Kompare Kongresinde yapılan Tebliglere Toplu bir Bakış,** T. Vet Hekiml. Dern. Derg. 25 : 2413 - 2439, 1955.
- 14 — A. M. Pamukçu ve M. Mimioğlu, **Merkeplerde görülen endoparazitler ve bunların kandaki Eosinophyl Leucocyt'lerle olan münasebetleri,** A. Ü. Vet. Fak. Derg. 2 : 141 - 165, 1955.
- 15 — A. M. Pamukçu, **An Annotation on the occurrence of tumors in sheep** Brit. Vet. J. 112 : 499 - 506, 1956.
- 16 — A. M. Pamukçu, **Über einen fall von Schwannoma der Herzene bei einer kuh,** Berl. Münch. tierarztl. Wschr. 70 : 4, 185 - 197, 1957.

17 — A. M. Pamukçu, **Tumors of the urinary bladder in cattle and water buffalo affected with Enzootic bovine hematuria**, Zentralbl. Vet. Med., 4 : 185 - 197, 1957.

18 — A. M. Pamukçu, Brown, R. R., and J. M. Price. **Tryptophan metabolites in the urine of Turkish cows with urinary bladder cancer**, Cancer Res. 19 : 321 - 325, 1959.

19 — A. M. Pamukçu, R. R. Brown, and J. M. Price. **Identification and simultaneous determination of anthranilic acid and 3-hydroxyanthranilic acid in bovine urine**, Zentralbl. Vet. Med., 6 : 361 - 367, 1959.

20 — A. M. Pamukçu, J. M. Price, and R. R. Brown, **Identification and determination of kynurenine and 3-hydroxykynurenine in bovine urine**, Am. J. Vet. Res. 20 : 597 - 602, 1959.

21 — C. Olson, A. M. Pamukçu, D. F. Brobst, T. Kowalczyk, E. Satter, and J. M. Price. **Urinary bladder tumor induced by a cutaneous papilloma agent.**, Cancer Res. 19 : 779 - 782, 1959.

22 — A. M. Pamukçu, 2. Ord. Prof. Şevki Akçay Armağanı dolayısıyla. A. Ü. Vet. Fak. Derg. 8 : 307 - 310, 1961.

23 — A. M. Pamukçu ve E. Ertürk, **1933 - 1960 yılları arasında Ankara ve yöresinde köpeklerde görülen hastalıklara toplu bir bakış**, A. Ü. Vet. Fak. Derg. 8 : 323 - 46, 1961.

24 — A. M. Pamukçu, **Tümörlerde viral etiyoloji**, A. Ü. Vet. Fak. Derg. 8 : 440 - 458, 1961.

25 — A. M. Pamukçu ve E. Ertürk, **Ankara'da köpeklerde görülen tümör çeşitleri**, A. Ü. Vet. Fak. Derg. 9 : 1 - 9, 1962.

26 — A. M. Pamukçu, **Tumors of the urinary bladder in cattle with special reference to etiology and histogenesis**, Acta Unio Intern. Contra Cancrum, 18 : 625 - 38, 1962.

27 — A. M. Pamukçu ve M. Alibaşoğlu, **An outbreak of virus abortion in mares in Turkey** Brit. Vet. J. 119 : 78 - 79, 1963. ve A. Ü. Vet. Fak. Derg. 9 : 10 - 16, 1963.

28 — A. M. Pamukçu, **Epidemiologic studies on urinary bladder tumors in Turkish cattle.**, Ann. N. Y. Acad. Sci., 108 : 938 - 947, 1963.

29 — A. M. Pamukçu, **Studies of Bovine bladder cancer may provide clues in human cancer.**, Wisconsin Cancer Bulletin, 26 : 5 - 6, 1964.

30 — C. Olson, A. M. Pamukçu, and D. F. Brobst, **Papilloma-like virus from bovine urinary bladder tumors.**, Cancer Res. 25 : 840 - 849, 1965.

- 31 — A. M. Pamukçu, C. Olson, and J. M. Price, **Assay of fractions of bovine urine for carcinogenic activity after feeding bracken fern (*Pteris aquilina*)**, Cancer Res. **26** : 1745 - 1753, 1966.
- 32 — A. M. Pamukçu, **Etiology of bovine urinary bladder cancer**, Proc. of Near and Middle East Internl. I. Cancer Congress., Ankara 488 - 489, 1966.
- 33 — A. M. Pamukçu, Ş. K. Göksoy, and J. M. Price, **Urinary bladder neoplasms induced by feeding bracken fern (*Pteris aquilina*) to cows**, Cancer Res. **27** : 917 - 924, 1967.
- 34 — A. M. Pamukçu, C. Olson, and Ş. K. Göksoy, **Influence of a papilloma vaccine on chronic bovine enzootic hematuria**, Cancer Res. **27** : 2197 - 2200, 1967.
- 35 — T. Gordon, C. Olson, and A. M. Pamukçu, **The urinary metabolites of 2-Naphtylamine in bovine**, Amer. J. Vet. Res., **128** : 1295 - 1301, 1967.
- 36 — J. M. Price, and A. M. Pamukçu, **The induction of neoplasms of the urinary bladder of the cow and the small intestine of the rat by feeding bracken fern (*Pteris aquilina*)**, Cancer Res., **28** : 2247 - 2251, 1968.
- 37 — A. M. Pamukçu, and J. M. Price, **Induction of the intestinal and urinary bladder cancer in rats by feeding bracken fern (*Pteris aquilina*)**, J. Natl. Cancer Inst., **43** : 275 - 281, 1969.
- 38 — A. M. Pamukçu, J. M. Price, and G. T. Bryan, **Assay of fractions of bracken fern (*Pteris aquilina*) for carcinogenic activity**, Cancer Res. **30** : 902 - 5, 1970.
- 39 — A. M. Pamukçu, Ş. Yalçiner, J. M. Price, and G. T. Bryan, **Effects of the coadministration of thiamine on the incidence of urinary bladder carcinomas in rats fed bracken fern**, Cancer Res. **30** : 2671 - 2674, 1970.
- 40 — A. M. Pamukçu, J. M. Price, and G. T. Bryan, **Altered urinary and intestinal carcinogenic activity of bracken fern in rats**, Proc. Amer. Assoc. Cancer Res., **12** : 7, 1971.
- 41 — A. M. Pamukçu, L. W. Wattenberg, J. M. Price, and G. T. Bryan, **Phenothiazine inhibition of bracken fern-induced intestinal and urinary bladder tumors in rats**, J. Natl. Cancer Inst. **47** : 155 - 159, 1971.
- 42 — A. M. Pamukçu, E. Ertürk, J. M. Price, and G. T. Bryan, **Lymphatic leukemia and pulmonary tumors in female swiss mice fed bracken fern**, Cancer Res. **32** : 1442 - 1445, 1972.

Prof. Dr. Vedat Dicleli

1913 yılında Diyarbakır'da doğdu.
Ankara Gazi Tıp Fakültesi'nden Tıp

Diyarbakır eşrafından Mihri Bey'in oğludur. Annesi Nedime Dicleli idi. 1912 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Galatasaray'da yaptı. Paris Üniversitesinde hukuk, Lozan Üniversitesinde Ekonomi doktora unvanını aldı. 1942 yılında Ankara Hukuk Fakültesinde ekonomi ve maliye doçenti oldu. Sosyal Ekonomi ve İstatistik Dersleri'ni okuttu. Ayrıca, Harp Akademisinde Harp Ekonomisi Dersleri verdi.

1946 yılında Diyarbakır milletvekili seçilen bilim adamımız, 7 Haziran 1949 tarihinden 22 Mayıs 1950 gününe değin Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı görevinde bulundu. Memleketimizde çok partili rejimin kurulmasında İnönü'ye yardımcı olan otuzbeşler'den biri idi. 1950 seçimlerinde DP iktidara gelince serbest çalışmaya başladı. 1963 yılına kadar avukatlık, iktisat müşavirliği gibi işlerde çalıştı. Bu arada çeşitli gazete ve dergilerde yazıları, araştırma ve incelemeleri yayımlandı. 1963'ten 1971 yılına değin Galatasaray Ticaret ve İktisat Yüksek Okulu'nda öğretim üyeliği görevinde bulundu. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası İdare Meclisi Azası iken 12 Şubat 1975 Çarşamba günü İstanbul'da öldü.

Vedat Dicleli'nin yukarıda bahsi geçen ders notları ve çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış araştırma ve incelemeleri dışında kalan belli başlı eserleri şunlardır:

1. **Yoksulluk ve Sosyal Yardım Şekilleri** (İstanbul 1946)
2. **İktisadi Gelişme Tarihi** (İstanbul 1966)
3. **Herkese Refah Payı** (Prof. Dr. Erhard Ludwig'ten çeviri, İstanbul 1967).

Evli ve iki çocuk babası bulunan Vedat Dicleli'nin bu zamansız ve beklenmedik ölümü bütün yurttan derin bir üzüntü yarattı.

Selâhaddin Savcı

1913 yılında Diyarbakır'da doğdu. Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nün Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Balıkesir Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atandı. Sonra, Haydarpaşa, İstanbul Erkek Liseleri, Pendik Plevne Lisesi Edebiyat öğretmenliğine verildi. Bu arada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine-öğretmenliği devam ederken girdi. Burada serbest lisans yaparak Türkoloji-Felsefe-Sosyoloji şubeleriyle Hukuk Fakültesinden bazı sertifikalara devam ederek genel kültürünü artırma zevki içinde kendini ilme ve edebiyata bağladı. Bir taraftan da çeşitli dergi ve gazetelerde şiirleri, araştırma ve incelemeleri yayımlanıyordu.

Yazar ve şairimiz halen Çamlıca Kız Lisesi Edebiyat öğretmenidir. Ayrıca, Türkiye-Pakistan Kültür ve Dostluk Derneği aslî üyesi, Türk Basın Birliği Haysiyet Divanı azası, Türkiye Muallimler Birliği Umumi Delegatesi bulunmaktadır. Yazım hayatı devam etmekte, hazırlanmış yeni yeni eserlerinin baskılarına çalışmaktadır. Bugüne değin basılmış eserleri şunlardır :

1. **Türklük ve Savcı** (Şiirler, İstanbul 1937).
2. **Gülbağları** (Şiirler, destanlar. İstanbul 1941).
3. **Vırjil** (Vergulius). Klâsik-Lâtin Edebiyatı tenkit, biyografi, antoloji. İstanbul 1942).
4. **Savcı'nın Sazından** (Edebî tenkitler ve şiirler, İstanbul 1951).
5. **İstanbul'dan İlhamlan** (500. Fetih yılı dolayısıyla şiirler, İstanbul 1953).

6. **Pakistan Dili ve Edebiyatı** (Edebiyat tarihi ve filoloji, İstanbul 1966).
7. **Karagün Dostu** (Piyes 3 perde).
8. **Mehmetçik** (İzmire Doğru). (Piyes, 2 perde, 1 tablo).
9. **Prevezeden Bir Görünüş** (3 perde, bir tablo).
10. **Antepli Şahin** (Piyes, 4 perde).
11. **Malazgird Savaşı** (Piyes, 4 perde).

Annesi üzerine hazırladığı ve yakında basılacak olan kitaptan bir şiir ile Tercüman gazetesi'nde (17 Ağustos 1975 günlü) yayımlanan bir yazısını örnek olarak sunuyoruz :

TÜKENMEZ ÖZLEYİŞ

Altı yıldır içim ateş gülmüyor;
Sensiz aslâ şu dünyayı görmüyor,
Gözlerime rahat uyku girmiyor
Canım Annem; ruhum Annem; Ah Annem

Kurban olaydım o asil serine;
Şu toprağa Ben gireydim yerine,
Ah çekerim pek derinden derine
Canım Annem; ruhum Annem! Ah Annem

Hani o ilâhî zümrüt sözlerin?..
Hani nemli, şefkat saçan gözlerin?..
İçten ağlar, dıştan ağlar özlerim!
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem

Hasretinle dert yanardağımı ben;
Yaz çağında bir güz yaprağımı ben;
Ayağının tozu, toprağımı ben!
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem

Yazık, pek yazık feleğin şanına,
Lâyık mıydı kara toprak canına?
Ben de bir gün geleceğim yanına
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem

Benim Sendin efendim, pādîşahım;
Benim Sendin bîr tek tesellî-gâhım!
Şimdi Sensiz, feryâd içinde «Ah» ım;
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem
Benliğimi kaybetmiş sanki her şey;
Fânî Dünya, Fânî oldu Annem heyv;
Gûya bana bîr tesellî olmuş ney
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem
Gerçi dua eyler, gözüm silerim;
Böyle Sensiz, bu dünyada neylerim?
Ulutanrı'dan bin rahmet dilerim
Canım Annem! Ruhum Annem! Ah Annem

Moda-10/Nisan/1974

Institut kurde de Paris

NÜREDDİN TOPÇU ÜZERİNE

Nureddin Topçu ile 1936 yılında Yedeksubay Okulunda aynı bölükte sınıf arkadaşı olarak tanışmıştık; zira o benden bir kaç yıl önce öğretmenliğe atanmıştı. O zaman Yedek Subay Okulu Halicioğlu'ndan Harbiye binasına; Harbiye ise, Ankara'ya şimdiki binasına taşınmıştı. Biz Harbiye'nin ilk yedeksubay mezunları olmuştuk. Sınıfımızda tanınmış bir kaç sima'yı sayabilirim: CHP'sinin en mülâyim ve en olgun bir erkişi olarak bugüne kadar hiçkimseyi kırmamış, mütevazî, oldukça kültürlü, Başbakan yardımcılığına İnönü zamanında yükselip CHP'sini ayakta tutmaya çalışmış, her parti mensubu tarafından sayılıp sevilen Kasım Gülek kardeşimizle Emniyet Genel Müdürlüğü yapmış meşhur Adana Valisi Gafur Soyutlar, yanibaşımızdaki bölükte olup sık sık sınıfımıza gelen muhterem Tahsin Banguoğlu, Profesör Hıfzı Oğuz Bekata'lar, Cumhuriyet Gazetesinin sahibi Nadir Nadi'ler ve nihayet bölümümüzde Hariciyecî Kıbrıslı Şinasi'nin yanında oturan Nureddin Topçu'larla bir aradaydık.

O zaman sınıfımızda herkesle kolay kolay konuşmayan, kültürü zengin kendisine mahsus ilkeler sahibi bulunan Nureddin Topçu'yı kulis yapan bazı arkadaşlarımız şöyle fısıldıyorlardı:

«— Şu arkadaş görüyormusunuz?.. Bu arkadaş meşhur Erzurum Kongresini Kâzım Karabekir Paşa ile birlikte ayakta tutmuş ve hazırlanmış olan Hüseyin Avni Bey'in damadıdır..» Felsefe Hocası olan Nureddin Topçu ile Halil Vedat Fıratlı nedense konuşmazlardı, birbirlerini sevmezlerdi, fakat her ikisi de benimle zaman zaman sohbet etmeyi severdi. Nureddin Topçu, bana İslâm kültürüne hizmet etmeğliğimi daha hızlı yürütmemi, zira beni bundan dolayı saygıyla sevdiği bir arkadaş olduğumu söylemişti. Halil Vedat ile Nureddin Topçu'nun aralarında lâiklik prensibi münakaşası geçtiğinden dargınlıklarının sebebi ortaya çıkmıştı.. Nureddin Topçu daha çok kayınpederinin tesirinde ve İslâmî felsefeyi tutmakta idi.. Hüseyin Avni beyi tenkid ettiği için Halil Vedat Fıratlı ile araları açılmış ve fakat kapanamamıştı.. Nureddin Topçu mütemadiyen okuyordu; benim milliyetçi şiirlerimi çok seviyor, arada bir benimle şiirlerimi tekrarlamamı rica ederek sohbet ederdi.

Bir gün nasıl oldu, bilemiyorum; bana «tavşan dağa küsmüş de dağın haberi yokmuş» kabilinden darılmıştı. Bir türlü benimle kanuşmuyordu; kendisine; sebebsiz darılmanın manasızlığa varacağını söylediğim de, birden bire sert bir eda ile bana:

«— Sen aşırı batıcısın galiba? Anlayamadım gitti.. deyince:

«— Yanılıyorsun Nureddin, bir kaç Fransız şiirini okudumsa arkadaşlara, aşırımı olduk?.. Sonra bu şiirler dünyaca tanınmış şiirlerdir; sen Alfred de Vigny'yi hiç mi sevmezsin, ya Musset'yi, Malermee'yi?» dedim de, bana yarı gülüşlü olarak şu cevabı verdi:

«— Kardeşim, Tanzimat'tan beri bunlardan bıktık, Farabi'lere, Gazali'lere, Muallaka-tüss Sab'a'yı yazanlara itibar edelim.» demişti. 1937 yılının 23 Nisan günü yedeksubay çıkarak kılıç takmıştık; Taksim'de Harbiye'de verdiğim nutuklarımdan dolayı komutanlarım ve generaller ile birlikte gelen üniversite Rektörü Cemil Birsal tarafından iltifatlarla armağanlar almıştım; herkes lütfen beni tebrik ediyordu, gazetelerdeki resimlerim ve hitabelerimle.. İşte o sıralarda Nureddin Topçu ile merdivenlerden inerken karşılaşmıştık, birden bire bana:

«— Gene bugün Batı'ya yönelmeye dokundun hitabelerinde..» deyip beni tenkid etmiş ve tebrik etmeden benden uzaklaşmıştı..

Aradan yıllar geçti, ikinci dünya savaşı içinde ben Denizli Lisesinde Türkçe, Edebiyat öğretmeniydim, Hasan Ali Yücel tarafından İstanbul'dan sürülen bir felsefe öğretmeniydi, öğretmen odasına girdiğinde Nureddin Topçu beni görür görmez, çok sevinerek ayağa kalktı ve gözleri dolu olarak, elimi sıkarken:

«— Yahu, sana karşı mahcubum, affet beni, bak şimdi de sürülünce senin bulunduğun Denizli'ye geldik, gene beraber olduk» demişti..

İki gün sonra arkadaşlarla arası açıldı, hiç yoktan münakaşa açanlar oluyordu. Fakat ben, silâh arkadaşımın yeni geliş dolayısıyla, üstelik de İstanbul Liselerinden ayrılıp ansızın menfaya gönderilme üzüntüsü içinde bulunan arkadaşımızın psikolojisine hürmet edilmesi için ricalarda bulunmuştum. Bana, bunun üzerine Nureddin Topçu, öğretmenler koridorunda:

«— Şelâhaddin Savcı, kardeşim, asaletine, insancılığına minnettarım. Sen de olmasan ben burada fucceten ölürdüm. Allah senden razı olsun..» demişti. Nureddin Topçu bir müddet sonra Denizli'den ayrıldı.

Fakat kısa bir müddet sonra tekrar Denizli'ye gelişinde lisede akşam nöbecisi idim; lise müdürü'nün emriyle kendisinin haberi olmadan hiç kimsenin gece liseye alınmaması kararıyla, Nureddin Topçu'ya «Hoş geldin!..» sözünden sonra, «Hele bir lise müdürüne haber edelim» deyişimle gene benimle darıldı ve lisede bu sefer daha az kalıp kısa bir müddet sonra nakletti. Aradan yıllar geçmişti, ben Haydarpaşa Lisesinde hoca iken o da Vefa Lisesi felsefe öğretmeniydi. Kendisine mahsus bir milliyetçiler cemiyeti kurmuştu. Bu Milliyetçiler Cemiyetini delegeşi bulunduğum Türkiye Muallimler Birliği'nin bulunduğu Çemberlitaş'daki medrese binasının bir odasına alınması için başta İstanbul Muallimler Cemiyeti Başkanı Profesör Dr. Nuri Karahöyükü olmak üzere oraya aldık. Gel gelelim, Nureddin Topçu, benim, değil o cemiyette konferans vermemi, oraya gelmemi bile dargınlığımız dolayısıyla istemezmiş. Fakat benim eserlerimi, yazılarımı, makalelerimi ve milli edebiyat ve kahramanlık günlerimi duydukça bana birgün telefon ederek bayramımı kutlamasıyla barışmıştık..

Allah gani gani rahmet eylesin hoş bir haleti ruhiye içindeydi. Temiz ve asil bir Müslümandı. İbadetini en güzel icra eden felsefecilerin en başında gelen mümtaz bir şahsiyeti..

Aramızdaki tek farkın «Benim Ziya Gökalp'i çok sevmekliğim» olduğunu söylemeseydi. O, Ziya Gökalp'i en güzel etüt yapmışlardan olmaklığına rağmen asla sevmezdi..

Nureddin Topçu'nun en güzel eseri, çok kıymetli dersler veriydi.. İmanlı ve zengin kültürlü öğrenciler yetiştirmişti.. Taşralı kitabı, O'nun kafasında yaşayan orijinal bir roman türüdür. Okunması faydalı bir eserdir.

Nureddin Topçu'nun bence en güzel eserlerinden biri de: «MAARİF DAVAMIZ» eseridir.

İstanbul Üniversitesinde felsefeci Ziya Somar'la birlikte doktora yapmışlar ve bir müddet sonra da Nureddin Topçu ayrıca doçentlik tezi kazandığı halde, nedense İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bir türlü alınmamış ve ölünceye dek eylemsiz doçent olarak kalmıştı. Bununla beraber değil doçentlik, profesörlüğe lâyık bir kardeşimizdi. O'nu son olarak yedi ay önce Babıâli'nin seyyar kitap bibliyografyası eski öğrencilerimizden tanınmış Nalbatoğlu'nun kitaplığında otururken görmüştüm.. Libya'ya gideceğim günlerde bana telefonda gözlerimi ya şartan şu sözleri söylemişti:

«— Güle güle kardeşim Selâhaddin Savcı, yolun açık olsun! Bir oldu bitti içinde düşman gafletine kurban giden eski Türk—Osmanlı topraklarına gidiyorsun, Turgut Reis'in kabrine uğrarsan O'nunla beraber bütün şehitlerimizin ruhuna bir de benim adıma bir fatiha oku orada..» demişti, tatlı, yumuşak ve fakat vakur sesiyle... Gözlerim ıslanmıştı.

Heyhat! Geçen gün Ankara'da Reşat Ekrem üstadımızın kaybının ertesi gününde radyoda ikinci bir acı söz duymuştum: **NUREDDİN TOPÇU öldü..**

Türk Felsefe ve Terbiye Tarihi: bir sosyolog, felsefeci, insanlık terbiyesinde de efendi bir insan kaybetti, Tanrı rahmet ihsan eylesin...

Allah gani gani rahmet eylesin bu bir beladır
miz ve zail bir Müslüman! İbadetini en güzel ic
en başında gelen mümtaz bir şahıstır.

Aranızdaki tek farkın «Benim Ziya Gökalp'i
duğunu söylemeseydi. O, Ziya Gökalp'i en güzel
maktûluna rağmen asla sevmeydi..

Nureddin Topçu'nun en güzel eseri, çok kıymetli
imanlı ve zengin kültürlü öğrencileri yetiştirmişti
kalesinde yaşayan orijinal bir roman türüdür.
eserdir.

Nureddin Topçu'nun önce en güzel eserleri
DAVAMIZ» eseridir.

İstanbul Üniversitesinde felsefeci Ziya Şon
yapmışlar ve bir müddet sonra da Nureddin
tezini kazandı. Halde, nedense İstanbul Üniversitesi
ne bir türlü alınmamış ve ölünceye dek eylemsiz
ti. Bununla beraber değil doçentlik, profesörlük
di. O'nun son olarak verdi ya önce Babıâli'nin şey
eski öğrencilerimizden tanınmış Nalbatlı'nın
görmüşüm.. Libya'ya gideceğim günlerde ban
sarılan şu sözleri söylemişti:

Kalk-güzel oğlum Feri! İki gözümün gözüyle

Sönmeyen bir alevi bulmuş isminle

Alınan toprakların yüzüne yazmış isminle

Bekir Tasalı

1916 yılında Hacıdeniz'de doğdu. Ergani
İlkokulunu ve Diyarbakır Erkek Sanat
Enstitüsünü bitirdi (1937). Çeşitli me-
muriyetlerde bulundu. Zirai Donatım
Kurumu Genel Müdürlüğü Dosya Servisi
Şefliğinden emekliye ayrıldı (1971). Ev-
li, iki çocuk babasıdır.

Şiirlerini, SODAT (1942) ve BİR
BABANIN FERYADI (1953) isimli iki
kitapta toplayan şairimiz, üçüncü kita-
bını yayına hazırlamakla meşgul. O'na
göre:

Her horoz öter kendi çöplüğünde
Kahraman kesilir tavuklara.
Arslan zincire bağlandı dört yerinden,
Meydan kaldı mürai dalkavuklara.

Aşağıdaki iki örnek, bu kitaplarından alınmıştır:

ZAVALLI KADIN

İskeletten başını bir yastığa dayamış
Pencereden bakıyor neş'eli insanlara.
Yanakları sararmış, gözleri çukurlaşmış,
Gönlümü altüst etti bu iskelet manzara.

Hangi zalim bir eline yanmıştır ateşine,
Gözlerinde ümitsiz bir neş'e dolaşiyor.
Bu kadın, ruhum gibi veda etmiş eşine
Şimdi yalnız, dünyada tek başına yaşıyor.

(Sodat'tan)

MEZAR BAŞINDA

Kalk güzel oğlum Ferit! Bak, nenen geldi bize,
Sönmeyen bir ateşi bıraktın içimize.
Ahımız, feryadımız yerden göğe yükseldi,
Ablan Feriha bugün seni görmeye geldi.
Yengen ağlıyor senin şu anda baş ucunda,
Sana şeker getirmiş, duruyor avucunda.
Annen saçını yolmuş, ağlıyor yana yana
Acın dehşet veriyor seni her tanıyana.
Mezarını sarmamış ne gül, ne bir şarmaşık,
Toprağını öpüyor kardeşin, ablan Işık.
Bütün arkadaşların her gün seni arıyor
Herkes göğe el açmış Allah'a yalvarıyor.

(Bir Babanın Feryadı'ndan)

Dr. Fethi Aksu

1916'da Diyarbakır'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi (1943). Dahiliye dalında ihtisas yaparak, yurdun çeşitli yerlerinde görev aldı. Bir süre Diyarbakır Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim görevlisi yardımcılığında bulundu. Halen İstanbul İlk Yardım Hastanesi Başhekim yardımcısı olarak görevini sürdürmektedir.

Şiire küçük yaştan beri merakı olduğunu söyleyen Dr. Aksu, şiirlerinden bir kısmını **GÜNCEL DUYGULAR** isimli bir kitapta toplamıştır. (1975).

Aşağıdaki örnek bu kitaptan alınmadır:

GÜNÜN ADAMI

El etek öpme ile aşınır mı hiç dudak?
Dönen dolabı için yorulur mu bu ayak?
Gününü gün edene safa dolu bir ömür,
Yaşamının yolu bu, istenecek dayanak.
Tutunan kimsen varsa servetin koynundadır,
El uzatanın yoksa sefâlet yolundadır.
«Dünyanın halı böyle ne gelir elden» diyen
Güçlü bir insan dahi ömrünün sonundadır.
Sorumluluk kalmadı, pahalılık artıyor.
Fırsatçılar buldu mu depoya aktarıyor.
Varlık içinde yokluk, nedir bunun sebebi?
Bunalımlar yaratan gülücükler satıyor.
Birlik dedik olmadı, dirliğe yanaşan yok.
Haklı davalar için haktan görünenler çok.
Olumsuz düzenini onarmak içindir hep
Zafer tacını giymiş, hatayı görenler yok.
Demokrasi havası içinde döner bu iş,
İnsan hakkını tanı, sonumuz kötü gidiş.
Utanalım şan, şeref dolu tarihimizden
Neden düzensiz gider asıl, temiz kuruluş?..

Sedat Günay

Yazar ve şair. 1916 yılında şehrimizde doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1940 yılında da Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı dalından mezun oldu. Çeşitli lise ve ortaokullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Bu arada 15 yıl Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde bu görevini sürdürdü. Şimdi emeklidir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Sedat Günay'ın çeşitli gazete ve dergilerde, bu arada KARACADAĞ ve DOĞU Mecmualarında birçok şiir, hikâye, eleştiri ve incelemeleri yayımlanmıştır. Bu yazılarının bazılarında Suavi Gürsoy takma adını kullanmıştır.

Şiir ve hikâyeleri birer kitap olacak çoğunluktadır. OK MEYDANI genel başlığı altında yayımladığı eleştirileri taslama ve anegdotları ise ayrı bir kitap olabilir.

Hiç bir yerde yayımlanmamış bir şiiri ile bir hikâyesini ve Ok Meydanı genel başlığı altında yayımlanan yazılarından bazı parçaları örnek olarak veriyoruz:

ASLAN YARIM

Bu oda böyle aydınlık değildi
Sen gelmeden önce
Ve yağmur böyle güzel yağmazdı bahçemize.
Seni seviyordum artık
Her halinde.
Serv-i hüraman da sensin, gonca handan da
Sensin bahçemin en güzel gülü.
Seviyorum seni
»Hamur yoğurduğum için»
Seviyorum seni
»Çocuk doğurduğum için»
Seviyorum aslan yarım, seni seviyorum
İnsan olduğum için.

RANDEVU

[illegible]

Büyük adamlar da kadınlarla ne çok uğraşmışlar. İşlerini, güçleri ni bırakmışlar kadın karakterini incelemeye, zavallının aklından bile geçmiyen şeytanlıkları ona maletmeye kalkışmışlar. Kadın, bahar yağ murlarına benzemiş, yok efendim, kadınlar erkeklerin bir yılda yap tıklarını bir günde yıkarlarmış... daha, neler. Hele Voter'in şu lafını işittikten sonra ondan bir satır bile okuyasım gelmiyor. Aptal kadınlar Tanrı'nın bir lûtfu imiş, erkekler için... Büyüklerin birçok kitaplarını seviyorum ama kadınlara ayırdıkları sayfalardan birşey anlamıyorum. Pol-Burje, yemin ederim ki, kadın fistanlarının eteği üzerine bile olumlu birşey öğrenmeden göçmüş, gitmiş, Başka şeyler düşünseydi ne olur du. Banagöre dünyada seven ve sevmeyen kadın diye iki yaratık vardır. Sevmeyen kadın erkekle uğraşmadığına göre O erkeğin gözüyle yeryü zünde yok demektir. Seven kadınsa bir melektir. O kocaman insanların cilt cilt kitaplarındaki tek doğru yan da burasıdır. Seven kadın bir me lekter, Zehra da bir melektir. Hele annem, beni sevdiğine, dünyadaki sevgilerin en yükseğiyle sevdiğine göre meleklerin meleğidir. Bugün Zehra'nın eve geleceğini anladı ve taşı tarağı toplayıp Kâzım Usta'nın annesiyle bağa gitti. İşte koca anahtar duvarda asılı... Cennetin anah tarı acaba bundan güzel mi? Bugün hava da nekadard güzel. Bir ozanım dediği gibi «Herşey billûrdan gibi» Şu kirlî kasımpatı sanki gizli bir el silmiş, pırıl pırıl yapmış. Komşunun cırlak çocuğu ne içli içli ağhyon annesi gelse de meme verse bari, çok ağlamasa yavruçak...

Aman ne yapayım, nasıl hazırlanayım?... Evde çikolata var, biraz likör alırım tamam... Yukarıda oturacağız. Kendisi divana oturur, ben de yanına... İşte, Zehra şuraya oturacak, Kim bilir neler giyinmiş, hele yine fujer süründüyse yandım. İçmeden sarhoş olurum zahır. Sarıtrım elini şuraya uzatacak. Ah sevgili divan, biraz sonra ne kadar mutlu ola-

caksın, saçları, elleri hep seni okşayacak. Hazine değer bacaklarını sakın terletme, çorabının zırhı sakın bozulmasın -Çoraplarına çok önem verir- sevgili divan çok mutlu olacaksın Seni şimdiden kutlamalıyım. Kapıdan girince yeni pardesümü görsün, onu şuraya asayım... Kemani da saklıyalım yine bana konser verdirmesin, bugün konuşma günü kemanın sırası değil... Eskiler biryana. Annem de ayakkabılarımı hep buraya dizer, yeni de olsalar bari Ha... Şu kız arkadaşlarla çekilen resmi de kaldırmalı, ne olur ne olmaz. Bu resmim de güzel... eskiden bayağı yakışıklıymışım. Şöyle oturayım, bir kitap okur gibi yaparım... Kapıyı açmağa giderken kitabı açık bırakır giderim. Ama ne seçeyim?.. Ladam o Kamalya'ya kızmasın... Ne bileyim belki yanlış anlar. Kızcağız ne bilsin, yirmisine daha yeni girdi. Madam Bovary'yi okurum daha iyi. Şu, Emma'nın evden kaçtığı yağmurlu günü, orayı açayım.

Daha on beş dakika var gelmesine. Tam iki buçukta gelecek. Aman allahım neden bu kadar heyecanlıyım. «Hey Osman, görüyor musun, sevmek nasıldır?... İnsan çocuklaşıyor değil mi? Ellerim de anteni kururken sertleşmiş, biraz krem süreyim. Zehra'nın elleri de pamuk gibidir. Hem de çok biçimlidir... Dakikalar geçmiyor. Ama hoş, böyle beklemek de hoştur. Tam vakit... ne o, karşıdan gelen o mu yoksa? .. Üç kezdir yanıliyorum. Bugün her kız Zehra'ya benziyor. Zehra'nın beli böyle kalın mı? O, değil canım, şu da değil... bugün gözlerim iyi seçemiyor sanırım.

Bekledim dostlar, yarım saat daha bekledim. Yarım saat sonra ne oldu biliyor musunuz? Dünyada beni en çok seven kadın (Bütün seven kadınlar gibi) meleklerin meleği annem çıka geldi ve Zehra gelmedi bugün...

ESER VERİYORUZ!

Adsız'ın «Hesap böyle verilir» adlı zehir zenberek broşürünü mümkün olduğu kadar kimseye haber vermeden, az okutmaya çalıştık, yine olmadı, kulağımıza öyle lâflar geldi ki Türkçülük hesabına yüzümüz kızardı.

Mesele iyi kötü unutulmuşken şimdi de öteki şahlandı; resimer, vesikalar, grafikler dolu bir «Kuyruk acısı» çıkardı. Ne diyelim! Zaten olup bitenlerden yüzümüzü güldüren ne var ki?

Hele Türkkan'ın «Bu broşürü her Türkçünün okuması lazımdır» diye sağlık vermesine şaştık doğrusu!

Evet, bu kitapları almak isteriz. Hatta mevcut bütün nushalarını, köşede bucakta kalmış bütün yırtıklarını bile bulmak lâzım. Ama okumak, ibret almak için değil, ocağa atmak, külünü savurmak için!..

Koca Gökalp, gözlerini aç ta gör; evlâtların eser veriyor.

SIRA İLE

Son aylarda Baltacıoğlu'na çatmak moda oldu galiba. İlmini kıskanan kitabına, pratikliğini çekemiyen Yeni Adam'a, boyunu kıskanan da endamına çatıyor.

Sıramızı savmış olmak için bir de biz çatalım. Fakat kıskandığımızdan değil, sevdiğimizden; çatma değil, sadece bir dilek! Yeni Adam'a Kemal Sönmezler desen yapmasın!

Ustadım, Tuna adında ondan daha olgun bir ressam var! Sönmezlerin hortlak resimlerine verdiği klişe paralarına yazık değil mi? Zaten Yeni Adam'a Türkçülerin Bob-Stil'i diyip duruyorlar, kızıyoruz. Her şeyin doğrusunun, Türk olanını görmeğe çalışan bir dergide, Türk zevkine uymıyan, şaşı gören ressamın işi ne?

Resimde Türke doğru!

«GEÇMİŞ OLSUN»

«Ve kalbin sevda diye yandığı zaman»
«Aydın ondördüne karşı pencerede»
«Saçların, çıplak omuzların gecede»
«Mısrarım dökülsün dudaklarından»

Bu güzel mısralar kimin biliyor musunuz? Oktay Rifat'ın! Haniya, bir zamanlar gözlerini balıklara yediren; ağaç taşımı yedi; diye barbar bağırın, kuşçudan yüz paralık bulut istiyen şair!...

Şairin hayatında mühim bir değişiklik, olduğu muhakkak, derli toplu sözler yanında, ayrıca, vezni, kafiyesi de var galiba! Bir kriz anında yazılmış şiirler, nekahat devrinde yazılmış şiir nasılda belli oluyor. Sevimli şairimiz coşkun sular gibi eninde sonunda yatağını buldum, kendisini yeniden kazandık, sayılır.

Eski hastalığı tekrar nüksetmemek şartıyla, kendisine, geçmiş olsun, deriz. Darısı ötekilerin başına!...

(DOĞU, sayı: 5 - 6 Mart-Nisan 1943)

Evet bu kitapları almak istiyordum. Hatta önceki günün muhaberatında
kötüde biraktım. Kalmış bütün kitapları bile bulmak lazım. Ama öke

Talimli Kelime

Şu, «dair» kelimesi yabancı kelimelerin en talihlisi olsa gerek...
Birçok karşılıkları varken içinde dair kelimesinin bulunmadığı dergi,
bir gazete bulamadım. Bir hafta içinde elimden geçen gazete ve dergi-
lerde 19 tane «dair» var. Türkçe karşılığı olmayan kelimelere bile isim
uyduran fahri dil bilginlerimiz (!) nasıl olmuş da bunun hakkından
gelememişler. Eski kelimeleri «der» vasfıyla anıldığı şeklinde bol bol kullan-
dıkları kelime kılık değiştirmiş yine karşımızda. Kara dair, yazıya,
şiire dair, zeytin yağına dair... haniya insanın kaleme sarılıp bir de
«Dair»e dair bir yazı yazacağı geliyor.

(KARACADAĞ, sayı: 73, Aralık 1944)

Orhan Veli'nin Sakalı

Orhan Veli sakal bırakmış! Bırakır ya kime ne? Zavallı şair ne yap-
sa herkesin gözüne bатыyor. Sakalından balısetmeyen gazete kalmadı
dersem yalan olmaz.

Şiir yazınca okumuyoruz da sakal bırakınca neden dilimizden düş-
müyor bilmem? Bunda şaşılacak ne var ki? Sözüünü dinletmeyen şair,
dinletmek için yapmış olmalı. Hatta bundan ilham alarak şöyle bir şiir
de yazabilir:

«Vay kelimelerim ne kadar çok
Şiir yazdım okunmadı
Sakal bıraktım uzamadı
Ben de insan değil miyim
Vay benim köse sakalım»

(KARACADAĞ, sayı: 75, Şubat 1945)

Şairin hayatında mülüm bir değişiklik olduğu muhtemeldir. Herli
toplu sözler yanında ayrıca vezni, kafiyesi de var galibet. Bir kırık
anında yazılmış şiirler, mekhar devrinde yazılmış şiir nashide bel'i ola-
yor. Sevinçli şiirimiz çoktan sulat gidi eninde sonunda yatağın bul-
dum, kendisini yenden kazandı, sayılır.

Eski hastalığı tekrar mükselememek şartıyla, kendisine güvenmiş ol-
sun. Heriz. Damsı ötekilerin başına...

(DOĞU, sayı: 3, 6 Mart-Nisan 1943)

CAHİT UÇUK

Şöhreti yurt dışına taşmış ünlü kadın yazarlarımızdan olan Cahit Uçuk, mektubumuza verdiği cevapta, yaşam öyküsünü şöyle anlatıyor:

«Ben Cahit Uçuk. 1917 yılında (*) İstanbul'da doğmuşum. Babam Diyarbakırlı Gani Zade İbrahim Vehbi bey. Annem Küçük Ahmet Paşa ahfadından Hadiye hanım. Babam ve annem ikisi de kendi devirlerinin en iyi kültürüyle yetiştirilmiş kişiler. Arapça, Farsça ve Fransızca okumuşlar. Babam çok iyi yazan ve konuşan edip bir kişi. Resim yapar, güzel şiir okur, sağlam bir hafızası vardır. Annem hemen bütün musikî aletlerini çalan, uyanık, kendi devrinin çok üstünde bir görüşe sahip. Karı koca garba dönüktürler. En büyük zevklerinin başında okumak gelmekte. Annesi Selanikte Doyran beyinin torunudur. Büyük çiftlikleri vardır. İçinde köyleri, camileri, kiliseleri olan büyük çiftliklerin sahibidir. Bahçeleri, ormanları, otlakları, sürülerle hayvanları, Arap atları yetiştirilen haraları olan gerçek çiftlikler.

Hepsinin masallarını dinledik çocukluğumuzda. Ta cetlerimizden gelen menkıbeler, hatıralar masallarımızda bizim. Selanığın içinde kocaman konaklar, sebze bahçeleri, dükkanlar, mağazalar. Çok çok varlıklı bir aile fakat hepsi yad ellerde kalmış. Masal'arın sonları hep acıdır. Yanmış yıkılmış çiftlikler, camilere doldurularak yakılmış çiftlikteki yarıcılar. Koca konağın bir tek odasında yaşamağa mahkûm edilen büyük annemizin mücadeleleri. Sonra mübadeleyle Rumeliden göç eden büyük annemiz Antalyada mallarının yüzde birini alabilir ki bu yirmi bin dönümlük bir çiftlik, bir portakal bahçesi, üç ev.

Babam ilk hatırladığım zaman millet vekiliydi. Millî mücadele zamanında Anadolu'ya kaçmışız. Hayal meyal hatırlarım, bir İtalyan vapuruyla kaçışımızı. Üç buçuk yıl bir kazada kaymakamlık yaptı babam. Bütün arkadaşları iktidardaydılar Ankara hükümetinde. Güya babam bir kaç ay kaymakam olarak kalacaktı. Sonra merkeze alacaklardı. Fakat kabine değişmiş, bütün arkadaşları iktidardan düşmüşlerdi. Biz Hekimhan kasabasında unutulmuşuz. İşte bu unutulmadır ki ben oralarda köyleri, köylüyü ve Anadolu hayatını yakından öğrend'im ve ilerde

(*) Kaynaklarda doğum tarihi 1911 olarak gösterilmektedir. Örneğin bakınız : Behçet Necatigil, «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü» Varlık Yayınları, İstanbul 1970, s. 314; Şükran Kurdaul, «Şairler ve Yazarlar Sözlüğü», İstanbul 1971, s. 402.

yazarlığımın temeli oldu bu üç buçuk yılda öğrendiklerim. Türk İkizleri bu Hekimhan hayatımızın içinden çıkmıştır. Ben büyümeğe başlarken babamla annemin kütüphanesine daldım. Sayısız kitap okudum. Hemde her çeşit. İlk zamanlar izin verdiklerini okuyordum, sonraları başa çıkamayacaklarını anladılar okuma serbestliğine kavuştum. Bir yandan da yazıya başladım. Sekiz on yaşlarında kadardım, şiirler masallar, tiyatro piyesleri, romanlar yazıyordum. Benden sonraki kız kardeşim Kaya'ya okunuyordu bunlar. Adeta dinî bir merasimle okunurdu bu yazılar. Herkesten gizli. Sonraları annemle babama da okunmağa başlandı. Onlar çok şaşırıyorlardı benim yazı tarzıma. Onlar benim en iyi hocalarım oldular. Beni teşvik ediyor, kırmadan tenkidler yapıyorlardı. Bir zaman geldi kasabanın katibi oldum adeta. Kocaları, oğulları askerde gurbette olan kadınlara mektuplar yazıyordum. Böylece farkına varmadan yazarlığa başlamışım.

Üç buçuk sene sonra Hekimhan'dan Antalya'nın Alanya Kazasına tayinimiz çıktı. Ankara'da annemin teyze zadesi umum jandarma kumandanı Zeki Paşa bizi hatırlamış olacak ki uzak Anadolu kasabasından Ak Denizin baş döndüren güzelliğine sahip Antalyasına geldim. Büyü- annem de oradaydı. Ben kendimi bu cennetin ortasında bulunca yazmaktan başka çare bulamadım. Ama bu yazılar kilitli bir deftere günlük olarak yazılıyordu. Tıpkı Antalya kıyılarından denize fırlayarak akan çağlıyanlar benzeri bir duygu zenginliği içinde yavaş yavaş büyü- yordum. Diz boyu yüksek dallarda açan sarı papatyalar, baş döndüren portakal çiçekleri, sokakları buhardan benzeri tütsüleyen yasemin ko- kuları içinde küçük bir kız genç oluyordu. Elinde sadece bir kalem var- dı. Annesinin iki piyanosu, biri kuyruklu diğeri küçük, ama kızının sa- dece bir kalemi vardı. Konservatuara gitmek istiyordum, sonradan öğ- renmişim maczo soprano bir sesim varmış. O zamanlar beni yanların- dan ayırmamışlardı. Bir kaç arkadaşımı göndermişlerdi, üzüntülü ha- diseler gelmişti başlarına, bir çok setler vardı karşımda, Kırıp yıkama- yacağım setler. Ve elimde bir kalemim vardı. Dolu dizgin yazıyordu, bu küçük kız. Destan destan ozanca yazılar, masallar ve mektuplar. Oku- mağa beş yaşlarında başlamıştım. Bana bir hoca tutmuşlardı. Eski Türk- çe öğrenmek zormuş ama benim hocam, bana, bu hevesli küçük kıza resimlerle oyun oynarcasına öğretti eski Türkçe okuma ve yazmayı. E- vimizin bulunduğu Hükümet caddesinde bir kitapçı vardı. O zaman sa- yıları çok az olan çocuk kitaplarını yutan bu çocuğu çok severdi. Bir gün «Kızım» dedi, gel seninle bir anlaşma yapalım, bütün paranı kitaba veriyorsun. Ben sana okuyup geri vermek üzere kitap alma izni veriyor-

Cahit Uçuk'un bu kitabın yazarına verdiği resmi

Institut kurde de Paris

rum. Gel istediğin kitabı seç al oku sonra iade et, böylece daha çok okumuş olursun.» Ben buna çok sevindim. Artık benimde bir kitapçım bir kütüphanem vardı. Bazen günde iki yol gidiyor kitap alıyordum. Babam annem pek hoşlanmamışlardı, kitapçıyla aramdaki bu anlaşmadan. Kitapçıyla konuşmuşlar, benim haberim olmadan okuduğum kitapların parasını veriyorlarmış, Fakat ne yazık ki o zaman çocuklar için okunacak pek fazla kitap yoktu. İleride beni çocuklar için de yazmağa iten nedenlerin biri de budur. Böylece çocuk yaşına göre kitap bulamayınca, İncil, Tevrat, Zeburu okudum. O zaman dinlere karşı bir merak uyandı içimde. Biraz da mistik oluşumun sebepleri gerek İslâm dini gerekse diğer dinlerin arasında ana temelîn Allah çevresinde birliği yaratma gayesi olduğunu anladım. Yaşım büyüdüğüce bu merakım arttı. Bu tutku beni halk diliyle mani biçiminde dörtlükler yazmağa götürdü. Sayıları iki bine yakın olan bu manilerin içlerinde çok güzelleri var. Örneğin şimdi aklıma gelen bir kaçı:

Karıştım öz oldum
Seni gören göz oldum
Dilsizdim dudaksızdım
Seni öven söz oldum

*

Bu dünya bir masaldır
Renk renktir mordu aldır
Bakarsın sonu gelmiş
Ölüm kara bir saldır

*

Yol ustamın yoludur
Kol ustamın koludur
Ya kalem tutan elim
Bak ateşle doludur.

*

Kalbim yerinden sökül
Aşk ateşine dökül
Yan yan da eri tüken
Sende kalsın bir ak tül

Yeşile gel yeşile
İçin bağrın eşile
Sonra düş secdesine
En olmazları dile

*

Bir kıvılcım parıldar
Çatlar bu olgunca nar
Tutuşur kuru gövde
Erir dallarda ki kar

*

Kimi uçuk renksizdir
Kimi yol kimi izdir
Kimi bir pas içinde
Kimi gülden temizdir

*

Ak külünde kavrulsun
Sonra bırak savrulsun
Halk içinde yalnızdım
Beraberliği bulsun.

Bu dörtlüklerin içinde seçme yapmadan bir kaç örnek sundum. İki bine yakın var ve içlerinde gerçekten iyileri olduğuna inanıyorum. Bunlar zorla yazılan çeşitlerden değildir. Yazılmalarının günü, zamanı yoktur. Akarca, tutulamaz bir koşuyla dünyaya gelirler.

Yirmi yaşlarındaydım ki «Bir masal ki herkes okumalı» adını «Yarım Ay» dergisinin neşriyat müdürünün koyduğu bir masal yazdım. Derginin ilk sayısında yayınlandı. Bu ilk yazı ile her yerden, dergiler, gazetelerden istenen bir yazar oluverdim. Bu işe kendim de şaşıyordum, inanamıyordum. Fakat bu bir gerçektir. Yarım Ay dergisinin sürekli yazarı olmuştum. Ve o devirde çıkan bütün gazeteler, dergiler benim imzamı istiyorlardı. Ben de çala kalem yazıyordum. Bütün isteklerim, heyecanlarım sadece kalemimde birleşiyordu. O kadar seviyordum ki yazıyı; gençliğim, özel yaşayışım ikinci, üçüncü planda kalıyordu hep. Fakat bizim yokuşta tutunmak çok zordu. Hele benim gibi romantik bir kız için. Ama benim soyumun gerek ana, gerekse baba tarafındaki kadınların hepsi korkusuz, inatçı, döğüşden korkmayan ve kaçmayan kişiliklere sahiptiler. Büyük anam, çarşaf zamanında peçe kullanmamış. Yüzünü örtmemiş, belinde tabanca taşıyan yalnız başına çiftliğini çekip çeviren, attan inmeyen bir beyler beyi torunu imiş. Cahit kendi yoluna dikilen engellere yenilirmiydi hiç? Kıskananlar, çelme atmak isteyenler gücümün karşısında yenildiler hep. Ve ben hep yol almağa çalıştım. Yavaş yavaş fakat vaz geçmeden bu zor yolda yürüdüm. Elbet ki kendi çapımda. Kitaplarım sınır atladi. Armağan kazandı. Yabancı dillerde yayınlandı. İngiltere-Almanya-Japonya - şimdi de İran-ve belki dahada ileri yıllarda başka ülkelerde de yayınlanacak.

Yirmi üç yıldır gerçek yuvamı kurdum. Serveti Fünun Matbaası Ece Ajandaları sahibi Mürteza Sadık Kâğıtçı ile evliyim. Kendisi çok ince zevkli, dürüst, kibar olgun bir kişiliğe sahiptir. Mesleklerimiz yönünde anlaşmamız yuvamızın sağlam temelli olmasına yaramıştır. O yazıdan, ben matbaacılıktan anlarım. Birbirimize sonsuz saygımız, sevgimiz hepsinin üstünde güvenimiz vardır. Senelerce böyle gitti. Ve gidecek inşallah. Bir sanatçının sağlam temelli bir yuvası olması, çalışma gücünü çok kuvvetlendirir kamınsındayım. Bir kaç yıldan beri başladığımız **Uçuk Yayınları** şimdi daha güçlenerek hamle yapma hazırlıkları içindedir. Ben evim sevdiğim kadar, evimde çalışmayı sevdiğim kadar insanlara faydalı olmağı seven bir sanatçıyım. Ve bir zamanlar yokluğunu çok çektiğim çocuk kitapları da yer alacak bu çalışmalarımızda. Böyle düşünüyorum, böyle diliyorum ama Allah yaşamamıza izin verdiyse elbet.»

9 Ocak 1970 günlü Milliyet gazetesinde «Portreler» başlığı altında yayımlanan bir yazıda, yazarımız hakkında şu tamamlayıcı bilgiler verilmiştir:

«Etiler'de bir villâ... Bunun üst katında yeşil göz'lü, sarışın bir hanım... Günün bâzı saatlerinde yazı yazıyor, bâzı saatlerinde ise makinede atkı başlık örüyor.

«Yaş otuzbeş, yolun yarısı eder...» mısraını geride bırakmış olmasına rağmen bu hanım güzelliğini ve teravetini daha hiç yitirmemiş... Adı, **Cahide Üçok**'dur Ama okuyucuları ve biz, onu **Cahit Uçuk** diye biliriz. Ünlü bir romancımızdır. İsmi sınırlarımızın dışına taşmış, eserleri ile armağanlar kazanmış, kitapları yabancı dillere çevrilmiştir. Bilhassa, «**Türk İnkızları**» diye yazdığı çocuk kitabı, **Christian Hans Andersen** Masal Mükâfatını kazanmış ve dünya çocuk klâsikleri arasına kabul edilmiştir.

Cahit Uçuk, Rumelili asil bir anne ile Diyarbakırlı asil bir babanın kızıdır. İki erkek ve bir kız kardeşi daha vardır. Babası **Ganizade Vebî bey** İttihatçıların son mebuslarından biridir. Kurtuluş Savaşından sonra Hekimhan ve Alanya Kaymakamlıklarında bulunmuş, sonra İstanbul'a gelip Moda'ya yerleşmişlerdir.

Şimdiye kadar binden fazla hikâye, kırka yakın roman, piyesler, manzum makaleler yazmış olan **Cahit Uçuk**'a yazar olmasını ilk söyleyen merhum Edip **Abdülhak Hamit**'dir. Onun bir şiirini okuyan **Hamit**, küçük kıza nesir vâdisinde kalem oynatmasını tavsiye etmiş ve **Cahit Uçuk**'un yazı hayatı da böyle başlamıştır.

İlk hikâyelerini Hekimhandaki köy hayatından alan **Cahide Üçok** bunları babası ve eniştesi vasıtasıyla gazetelere göndermiştir. Hikâyeleri çok beğenilen ve **Cahit Uçuk** imzası ile kısa zamanda basında tanınan **Cahide**'yi Babıâli tam iki yıl erkek zannetmiş ve yüzünü bile görmemiştir. Genç kız bu sırada 18 yaşındadır. Neden sonra bizim yokuşa gelip kendi hikâyelerini getirmiş ve o zaman hikâyeleri kadar güzelliği ile de şöhret yapmıştır. Bu arada meşhur yazar merhum **Mahmut Yesari** ile tanışmış ve onunla evlenmiştir.

Mahmut Yesari hayat dolu, zarif bir adamdır. Eşine karşı çok deri sevgi besler, müşfik fakat hastadır. İki yıllık evlilik büyük bir hayat mücadelesi içinde geçer. Bu arada **Cahit Uçuk** iki roman yazar ve bunları **Mahmut Yesari** adı altında bastırır. Çünkü erkeğin roman yazmak değil ya parmağını bile oynatacak hali yoktur. Halbuki gazetelere iki roman yazmayı da vaadetmiştir. İşte edebiyat tarihimizde «**Yakut Yüzük**» ve «**Yıkık Çardak**» isimli **Mahmut Yesari** imzalı romanlar da bu yüzden **Mahmut Yesari** bibliyografyasına girer.

Hastalığı yüzünden eşi **Mahmut Yesarî**'den ayrılan **Cahit Uçuk**, Galatasaraylı **Cici Necdet** ile evlenir. Bu evlilik de 10 yıl sonra hüsrarla neticelenir.

Bu arada **Cahit Uçuk** kendini tasavvufa verir ve dini feyzini **Ömer Fevzi Mardin**'den alıp **Abdüsselâm Esmerî**'nin kurduğu **Arûsi** tarikatine intisap eder, bir kadın derviş olur.

Bu arada yazıyı bırakmaz. Devamlı olarak hikâyeler, romanlar, piyesler ve masallar yazar. «**Gök Korsan**» isimli manzum piyesi Şehir Dram Tiyatrosunda temsil edilir.

Bu arada bir kere daha evlenir, ki bu şimdiki eşi Matbaacı Bay **Murtaza Kâatçı**'dır. Ve 22 yıldan beri çok mesutturlar.

Cahit Uçuk'un romancılığı yanında ev kadınlığı da mükemmeldir. Bunun için şöyle der:

«— Kadın, bir meslek sahibi olmadan önce evvelâ kadındır. Bunun dışında kadınlığı bilmiyorsa beş para etmez bence...»

Dikiş, nakış bilir. Nitekim «**Zeynep Kâmil Pembe Melekleri**» için atkı, şapka dokur. Alaturka alafranga mükemmel yemek yapar. Süs mumları döker, çiçek tanziminde (İkabena) ustadır. Resim yapar, mü kemmel dekoratördür. Bunun dışında da roman yazar. Hemen hemen hiç boş vakti yoktur. «**Boş vaktim**» dediği zamanlarda da sosyal cemiyetler için yardım kampanyalarına iştirak eder.

Cahit Uçuk halen, «**Bıraktığı Yerden...**» isimli büyük edebî romanını hazırlamakta, bu arada da piyes çalışmaları yapmaktadır...

Cahit Uçuk'un basılmış bir hayli eseri vardır. Tesbit edebildiklerimiz şunlardır :

A. Romanlarından bazıları :

1. Dikenli Çit,
2. Kirazlı Pınar,
3. Uçan Su,
4. Kırmızı Balıklar,
5. Değirmen Taşı,
6. Sürü Çıngırakları,
7. Güneş Kokusu,
8. Kanlı Düğün,
9. Küçük Ev,
10. Siyah Dantelli Şemsiye,
11. Sabır Taşı,
12. Hep Yarın,
13. Gecenin Bu Saatinde,
14. Özlem Şarkısı,
15. Bıraktığı Yerden,
16. Bir Işıklı Pencere.

B. Çocuk Romanları :

1. Türk İkizleri,
2. Yalçın Kayalar,
3. Gümüş Kanat,
4. Mavi Ok,
5. Kırmızı Mantarlar.

C. Hikâye Kitapları :

1. Artık Geçti, 2. Unutmıyacaktı, 3. Cennet Bahçe, 4. Çin Tayfası, 5. Üç Dacanın Dumanı, 6. Altın Papuçlar, 7. Kurtların Saygısı, 8. Değişen Sensin.

D. Çocuk Masalları, Hikâyeleri :

1. Sihirli Ayna, 2. Üç Masal, 3. Sihirli Bilezik, 4. Türk Çocuğuna Masallar, 5. Kurnaz Tilki, 6. Ateş Gözlü Dev, 7. Cepteki Yavrular, 8. Küçük Gülsüm, 9. Bahçemden Mektuplar, 10. Şah Nazar, 11. Uğur Böceği, 12. Bir Köy Masalı.

E. Diğer Eserler :

1. Kurum Destanı, 2. Yaşamak İstiyoruz (Piyes, 1945), 3. Gök Korsan (5 perdelik manzum oyun, 1956). 4. Benden Selâm Yunus'a (Dörtlükler, 1974).

Değerli yazarımızın son romanlarından biri olan **Bıraktığı Yerden** için Yazar Nihat Yeğin Obalı diyor ki :

«... Yazar bu yapıtında toplumun bu günkü yaşantısını incelemekte, aile, kadın, erkek, aşk ve çocuk konularını işlemektedir. Okurlarının, eleştiricilerin üslup ustası diye adlandırdıkları Cahit Uçuk son romanında gerçekten bu ada lâyık olduğunu bir yol daha ispatlamıştır. Anlatış biçimindeki incelik, tat, yürek duygularının derinliğine ulaşabilme sanatı, yazarın başlıca özelliklerinden biridir. Cahit Uçuk'un romanlarını okurken, insan, kendi dünyasından kopar, roman kişilerinin arasında yaşar hale gelir. Onlarla sevinir, onlarla ağlar, güler, sever, duygulanır ve bu etkiler renkleriyle, biçimleriyle bir daha unutulmamak üzere bizde kalır, bizlerden biri, benzeri benzeri bizim olur. Bir yazar için başarıların en büyüğü de budur sanıyorum. Yurdumuz sınırlarını sadece kendi çabasıyla aşan, kitapları dünya dillerine çevrilen Çinistan Hans Andersen armağanı alan Cahit Uçuk **Bıraktığı Yerden** romanıyla Türk edebiyatına özlü, gerçekçi bir eser daha kazandırmıştır.»

Aşağıdaki örnekler, eserlerinden alınmıştır.

DEĞİŞEN SENSİN!

Seni, çocuk bırakmış, yine öyle bulacağımı sanıyordum. Bunu, teyzeme söyleyin ce güldü :

— Kocaman kız oldu, dedi.

Uzun uzun, geçmiş günlerin saadetinden konuştuk. Ben, senin çocukluğunu anlatırken, teyzem, benim çocukluğumu söyledi. Bahçe kapısının çingırağı çalınmıştı. Sustum. Kulak kesilmiştim. Merdivenlerde ayak sesleri yükseliyordu. Nihayet oda kapısı ardına kadar açıldı. Sen girdin, şaşırdım. Boyun ne kadar uzamıştı. Çocukken her zaman örgüleri gevşeyen saçların, sımsıkı, kalın bir çift örgüyle kulaklarının üstüne sarılmıştı. Gözlerin süzgünleşmiş; yanaklarında, çocukluğunun çiğ kırmızılığı solmuş, yalnız tatlı bir pembelik kalmıştı. Kaşların yine kalındı, dudakların, yüzünün solan kızılığını toplamıştı. Ya vücudun Nirka, ya vücudun, ne kadar gürbüz, ne kadar tazeydi. Üstündeki Sörler mektebinin kalın elbisesi, vücudunun sıhhatını, tazeliğini gizliyemiyordu. Beyaz, brode işli yakandan, kokulu bir zambak gibi yükselen başınla, güzelliğin, gençliğin, tazeliğin, sağlamlığın bir timsali gibiydin Nirka.

Bana, koştun. Canlı, renkli dudaklarından :

— Oh Raik ağabey!

Sözleri döküldü. Ve yine canlı, renkli dudaklarınla, hiç birşey düşünmeden beni öptün...

İşte o gün, dudaklarının ateşi, sevgisiz gönlümü tutuşturdu, Nirka... Sen, bunu hissetmedin, düşünmedin bile...

Hiç unutmuyorum. Karşıma oturmıştun. Anlatıyordun. Sözlerin sırasıyla aklımda :

— Raik ağabey, ne kadar değişmişsin! Senin, böyle uzun boylu olacağını hiç düşünmemiştim. Omuzların ne geniş. O zaman sen de çocuktun, fakat beni omuzlarında taşıydın... Biliyor musun? birgün, beni bisikletine almış, şehirden çok uzaklara götürmüştün. Rüzgâr, yeşil ot, ve çiçek kokularıyla doluydu. Yolun iki tarafı bahçelikler, bostanlar, tarlalardı. Öyle hızlı gidiyorduk ki; yüzüme çarpan rüzgârla, kırpıklarım birbirine karışıyor, karşılara bakamıyordum, gözlerim kapanıyordu. Rüyalarda boşluklara düşerken duyduğum ürpertilerle, kendimden geçiyordum. Sonra bisikletin lâstığı patlamış, o kadar uzun yolu, beni kucağında, bisikleti yedeğinde taşıyarak dönmüştük.

Raik ağabey, hatırlıyor musun? Bir Ramazandı. Bana, kâğıt fenerler yapıyor, üstüne suluboyayla resimler çiziyordun. Sonra ispermeçet mumlarını yumuşatarak, ince, küçükük mumlar yapıyor, kâğıt fenere koyarak, yakıyor, beraber gezmeğe çıkıyorduk. Minarelerdeki ışıktan yazıları ben çok seviyordum. Bana, onların nasıl yapıldığını anlatıyordun... Hayalim genişliyor, karanlık göklere, görünmeyen ellerin, ışık damlalarıyla yazdığı yazılara saatlerce bakıyorduk.

Ne güzeldi Raik ağabey. Daha neler hatırlıyorum. Bir yeşil bahçe vardı. Büyük ağaçlarının sık yapraklarından süzülen aydınlıklar yemyeşildi. Orada bir kaynak

vardı, dibi çakıllı bir kaynak. Bir gün sen, su içiyordun, ben başını iterek yüzünü suya batırmıştım. Sonra Raik ağabey, yine o bahçede, büyük, köktü kalın bir ağaç vardı. Bize misafir gelen güzel bir genç kızın, isminin ilk harfini, çakıyle ağacın kabuklarını keserek yazmıştık...

Daha neler, neler hatırlıyorum Raik ağabey...

Evet Nirkacığım. Söylediklerinin hepsini şimde de ben hatırlıyorum. Bunlar, hafızama ateşten kelimelerle yazılmış sanki, içim sızlayarak, yanarak düşünüyorum.

O gün, daha doğrusu o gece beni alıkoymuştunuz. Beraber yemek yemiştik. Yeşil kristal taslar içinde salata vardı. Omlet yapmıştınız. Börek yedikten sonra, sen büfeden kayısı reçeli çıkarmıştın.

— Kusura bakma Raik ağabey. Ahçımız izinli, seni aç bıraktık.

Demıştin... yanılyordun Nirka, o gece nekadard zorlukla yiyebildiğimi anlasaydın, bütün hislerimi de sezerdin.

O gece, sen ablanın odasında yattın, ve bana kendi odanı bıraktın... Senin kokunla dolu olan o küçücük odada sabaha kadar uyuyamadım Nirka... Etajerde Müse'nin, Viktor Hügonun, Lâmartinin hemen bütün eserleri vardı. Yazı masanın üzerinde müsveddeler duruyordu. Onlara göz gezdirdim : «... uzun araştırmalardan sonra sazlığa dönen Pelikan...» bu satırlar bana seni biraz daha tanıttı. Boş durmuyordun Nirka, okuyordun... Tercümeier yapıyordun.....

O gece, sabaha kadar uyumadım, düşündüm. Sabah, erkenden odadan çıkarak salona indim. Biraz sonra da sen geldin.

— Nirka; dedim. Benimle evlenir misin?

Hayretle yüzüme baktın, ve sevinç dolu bir sesle sordun :

— Ben, sana lâıyk mıyım Raik ağabey?

Ellerini tuttum :

— Bırak! dedim, yalnız cevap ver...

Başını hafifçe eğerek gözlerini kapadın. Öylece duruyordun. Dudakların dudaklarına yaklaştı ve benim de gözlerim kapandı.

Şimdi senden niçin kaçtığımı anlatayım Nirka... Değişen ben değil sensin!.. Ve bunun da farkında değilsin...

Nışanlıydık. Ben Londrada bir sene kalmak mecburiyetinde idim. Mektebim vardı onun bitmesini beklemek mecburiyetindesiniz!.. dediler. Bunu kabul ettim. Bir yıl, on yıl kadar uzun geçti, dönerek geldim. Hiç birşey düşünmeden sana koştum.

Sen yine, oda kapısını ardına kadar açarak, içeri girdin. Fakat, karşında duran benim sevgili çocuğım, nışanlım Nirka değildi.

Kulaklarının üzerinde sarılı, kumral örgülerin yerinde, altın bukleler parlıyordu. Gözlerinin etrafı koyu bir renk, almıştı. Kirpiklerin uzatılmış, yanakların, şakakların turuncuya boyanmıştı. Parlak, gergin taze dudakların, donuk, kalın bir boya tabakasıyla örtülüydü. Vücudun o kadar incelmış, hatta kurumuştı ki, ipek elbisenin yumuşaklığı altında kalça kemiklerin birer ceviz gibi görünüyordu.

Bana uzun uzun, gittiğin balolardan, çaylardan bahsediyordun...

O gün içimde birşey kırıldı. Ondan sonraki günlerde bu kırıklık geçmedi...

Sen artık benim bıraktığım, sade samimi çocuk değildin. Vücudun, yüzün renklerinle beraber için, yüreğin, sende sevdiğim bütün hususiyetler değişmişti. Değişen ben değil, sensin yavrucuğum...

(Değişen Sensin'den)

ALTIN PABUÇLAR

I

Son bir yol aynaya baktı. Altın suyuna batmış bir heykele benzetti kendini. Saçları Tanrı armağanı altın rengiydi. Yazdan kalma güneş tenindeydi hâlâ. Kollarındaki incecik tüylere ışık değince parlıyordu altın altın.

Tuvaleti de doreydi. Mini etekliydi. Uzun bacaklarında Amerikan pazarından aldığı altın çoraplar. Kendine bakmakla doyamıyordu. Bu kızın, tapu dairesinin arşiv bölümünde çalışan kara önlüklü, kollarında lâstikli kolluklar bulunan kızla hiç bir ilgisi yoktu.

Göz kapaklarına biraz daha yaldızlı far sürdü. Bütün bu altın ışıltıları içinde kahverengi aylaynırlarla büyümüş gözleri bir çift mavi yakuttu.

İçinden «deli olacak!» diye düşündü. Bu düşünüş göğsünü gıcıkladı sanki. Karşısındaki kıızı görünce gerçekten deli olacaktı Vecdi. Ona «bir şeyler giy sırtına yemekten sonra bir gece kulübüne gider dans ederiz olur mu?» demişti. Günlerce süren hazırlık, eksiksiz bir biçimde sona ermişti böylece.

Saatine baktı. Neredeyse gelecekti Vecdi. Üç yol korna çalacaktı sokağın köşesinde.

Parmaklarının ucuna basarak bitişik odaya gitti. Annesi hafiften tıslıyarak uyuyordu. Usulca çekti oda kapısını. Bir daha uyanmazdı sabah namazınadək.

Omuzlarına mantosunu aldı. Pencerenin patiska perdesini araladı. Sonra «komşular görürlerse!» diye telâşlandı. Elektrik düğmesini çevirdi. Tavandan sarkan ampul karardı.

Yüreği çarpıyordu. Göğsünde, şakaklarında, parmak uçlarında bütün vücudünde. Sonra daha çok vurmağa başladı. Sokağın köşesinden kısa kısa üç korna sesi ile.

Küçük dore çantasını kaptı. Yüksek topuklu altın pabuçlarını kapı yanında ayaklarına giydi. Dore şanel iskarpinler küçük ayaklarına ne kadar yakışmıştı. Evin anahtarını çantasına koymuştu. Yokladı bir yol daha oradaydı mendilinin yanında.

II

Vecdi, gerçekten şaşırmıştı. Bakıyordu bakıyordu Naciye'ye. Tepeden tırnağa son moda bir kız vardı karşısında. Hem de pahalı giysiler içindeydi bu kız. Uçucu yumuşaklıktaki saçları kocaman bir topuzla kaldırılmıştı. Usta bir berber elinden çıktığı belliydi. Şöyle bir paraya vurdu giyimini. Tapu arşiv bölümünden alınan maaşla olacak iş değildi. Oysa ki neler düşünmüştü, ne güzel ne iyi duygular vardı içinde. O temiz bakışlı, lekesiz kenar mahalle kızı için. Çevresindeki o biçim kızlardan bıkmış, daha doğrusu tiksinimişti son zamanlarda. Oysa ki şimdi onlara taş çıkartacak rahatlıktaydı Naciye.

«Adam sende!» diye hafiften omuz silkti. Fakat çevre rahatsız ediyordu Vecdi'yi. Piyasada görülmemiş biriyle çıkmıştı. Sokulanlar kulağına eğilip soranlar. Yiyeceklerdi kızı.

Hesabı gördü. Kızın yemeği bitmemiştii henüz. Şaşkınca baktı Vecdi'ye. Fakat bir şey soramadı.

Sokağa çıktılar. Yağmur başlamıştı inceden. Naciye, içinden «ah pabuçlarım!» diye hayıflandı. Cıvık cıvık çamurdu her yan.

Arabaya gidinceye kadar altın pabuçları çamurlanıverdi.

III

Daracık ve karanlık merdiven. Vecdi önde, Naciye bir basamak gerisinde indiler merdivenleri. Vestiyerdeki iri yarı adam yerlere kadar selâmladı Vecdi'yi. Sonra bir merdiven çıktılar. Yine bir merdiven indiler.

Yarı karanlık, küçük salonun kapısında genç bir kadın karşıladı onları. Yer gösterdi. Minimin'i bir masanın başında diz dize oturdular. Buzlu viskiler ve çerezler başların üstünden gelip kondu masalarına.

Naciye, şaşkındı öylesine şaşkındı ki. Ne yapacağını nasıl davranacağını bilemiyordu. Salonun bir köşesinde karalara bürünmüş ölü renkli sıksa bir kadınla genç bir adam öpüşüyorlardı. Hem de ortalıkta kimseler yokmuş gibi. Soldaki duvarı baştan başa kaplıyan divan biçimli oturma yerlerinde birbirlerine sarılanlar, kendilerinden geçmiş ortada kıvrananlar dans ediyorlardı.

— Çiryo!

Dedi Vecdi viski bardağını kaldırarak. Naciye de bardağını kaldırdı.

— İçsene be kızım!..

Bir yudum içti Naciye. Bardağını yerine bıraktı. Daha iki ay önce apandisit ameliyatı olmuştu.

— Ne oldu? Niye içmiyorsun? Korkma uyku ilacı filân yok içinde.

Şaşkınca baktı genç adamın gözlerine.

— Tıpkı narkoz gibi kokuyor. Bana ameliyat korkularımı hatırlattı.

— Hiç içmemiş miydin sanki?

— Ben mi?

Güldü Naciye. Kahkahası kırystal kadehlerin birbirine vurunca çıkardıkları sese benziyordu.

Öylesine güzeldi ki. Tapu dairesinin kapısında ilk gördüğü günü hatırladı Vecdi.

— Kalk dans edelim...

Naciye, çantasını bırakamıyordu bir türlü elinden.

— Bırak şu çantanı kızım hazine mi var içinde?

Naciye, usulca :

— Tabii! dedi. Hem de çalınmış bir hazine... Evin anahtarı...

Zorlukla iki adım ilerideki piste geçebildiler. Vecdi, onu kolları arasında sıktı. Çiçekliydi bu körpe vücut. Titriyordu bütünüle.

Sonra o kırystal çınlayışlı küçük kahkahasıyla gülmeğe koyuldu. Öylesine gülüyordu ki başı genç adamın omuzuna düştü.

— Niye gülüyorsun böyle?

— Ben... Ben... Dans bilmem ki... Hiç... Ama hiç dans etmedim ömrümde...

Vecdi, omuzuna fulyaca düşmüş başa baktı. Anlıyamadığı bir şeyler vardı bu kııda. Şaşırtıyordu insanı. «Gel dansa gideriz! demişti gelmişti hem de bir manken kılığında. Bir moda dergisinden fırlamış bir kılıkla.

Onu çektiirdi kalabalığın içinden. Konuşturmalıydı kızı.

— Gidelim buradan...

— Dans bilmiyorum diye mi? Lokantadan öyle bir çabuklukla çıktık ki yemeğim tabakta karnım da aç kaldı. Dans bilmiyorum ama, hiç olmazsa ortalığı seyredebilirim...

Vecdi, garsona bir şeyler söyledi. Müzik öyle patırdı yapıyordu ki, Naciye kulaklarının sağır olduğunu sanıyordu.

Havalardan uçarak bir tabak gelip kondu biraz sonra. Bir penbecik omletti. Yanında kızarmış ekmekler de vardı. Sevinçle Vecdi'ye baktı Naciye. Gözleri sevinçle parlıyarak :

— Sabahtan beri açtım! dedi. Öyle bir telâş oldu ki benim için bu kaçamak...

Kocaman bir ekmek lokmasını çiğniyor, kâğıt peçeteyi üzenerek dizlerine seriyordu bir yandan. Sonra büyük bir rahatlıkla omletini yemeğe koyuldu.

— Günlerdir daireden dönünce bu elbiseyi bitirmeğe çalışıyordum. Tabii zor oldu. Annemin paçalığı imiş. Çarşıdan alma kumaş olsa çabuk dikerdim ama, uydurmak kolay değil bozuntudan. Aylığımı da öbür şeylere harcadım... Sana kendimi beğendirmek, daha doğrusu şaşırtmak istemiştım ama.

Vecdi, dikkatle bakıyordu kıza.

— Şaşırttın da! diye sözünü kesti onun. Hem de kaç türlü yönden...

Naciye, yanağını şişiren kocaman bir lokmayla güldü.

— Şaşırttım mı? Bak bu iyi sevindim...

Gülümseyerek yemeğini bitirdi. Tabak, çatalı masaya bıraktı. Kâğıt peçeteyi üzenerek katladı. Ağzını sildi. Sonra yarısını yırttı çantasına koydu. Yarısı elinde iki büküm eğildi yere.

Vecdi «Ne yapıyor bu kız şimdi de?» diye merakla bekledi. O, doğrulunca, gözleri parlıyordu.

— Altın pabuçlarım çamur içindeydi. Temizledim. Aylığımın yarısı.. kolay mı?

Bu sözlerden Vecdi'nin göğsünün ortasına bir kıvılcım sıçradı. Sonra bütün kalbi tutuştu birden.

Kızın gözlerine baktı. Kızlarda açan peygamber çiçekleri kadar mavi, saf ve duruydu.

— Kalk gidiyoruz! dedi...

Sokak kapısına ulaştıklarında :

— Dur! dedi. Arabayı kaldırma yanaştıracağım. Altın pabuçların çamurlanmasın bir daha...

Sonra yavaşça fısıldadı :

— Bir evimiz, çocuklarımız olmasını ister misin diye düşünüyorum ha ne dersin?..

(Altın Pabuçlar'dan)

Benden selâm Yunus'a
Gelip yüreğim yusa
O yunmuş yüreğimde
Konuk olup uyusa

Süzül yıkan süzül korun
Ödevi bu her okurun
Bu yol çetin zorlu yoldur
Emekleyin koşun durun

Ekmeğimde aşımda
Güleçte göz yaşımda
Hep Yunus'un adı var
Yüreğimde başımda

Bir değirmen taşı gibi
Sıcak bir göz yaşı gibi
O zaman olur her sözün
Yunus'tan bir aş gibi

Yok millet din ayrısı
Güçlü güçsüz sayrısı
Bütün yollar Yunus'a
Sevmeyenden gayrısı

Kirlenirsin yıkanırısın
Suyla gider mi tüm hırsın
Yollara ilk düştüğünde
Kanarsın parçalanırısın

Her göz bir anlam taşır
Birbiriyle anlaşır
Enginlerde birleşip
Kırıyılarda yanaşır

Allah Allah diye gel
Bu özlü sevgiye gel
YUNUS'un sofrasında
Bizle aş yemeğe gel.

(Benden Selâm Yunus'a'dan)

FUAD EDİP BAKSI

Bestelenmiş güfteleriyle ün salmış şairlerimizdendir. 1912 yılında şehrimizde doğdu. İlk öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. Elazığ İlk Öğretmen Okulunu bitirdi (1930). Çeşitli ilkokullarda öğretmenlik yaptı. 1937'de fark imtihanlarını vererek İzmir Erkek Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı. İzmir Lisesi ve İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü'nde edebiyat öğretmeni iken emekliye ayrıldı (1963). 1974'te İzmir'de öldü.

«Fuad Edip Baksı, ilk şiir zevkini, Diyarbakır'da dayısının evinde toplanan halk şairlerinden almış. Haftanın belli günlerinde sazlarıyla birlikte gönüllerini konuşturan ozanları hayranlıkla dinlemiş, böylece halk deyişlerindeki incelikleri sezmek ve sevmek imkânını bulmuştur. Nitekim bugün onun şiirlerinde bu bilinçli sezginin izleri vardır.»

FUAT EDİP BAKSI

«Şair beş yıldan beri halk hikâyeleri üzerinde incelemeler yapıyor. Eski yazma eserleri de karşılaştırarak düzenlediği bu hikâyelerin birincisi olan KEREM İLE ASLI'yı geçen yıl yayınlayan Fuad Edip Baksı, bugünlerde de EMRAH İLE SELVİ'yi tamamlamak üzeredir.» (1).

Şiirlerini başta Selâhaddin Pınar olmak üzere, Rakım Elkutlu, Nuri Halil Poyraz, Rüştü Şardağ, Dr. Alâeddin Yavaşca, Arif Sami Toker ve Muzafer İlkar bestelemişlerdir. 21 şiiri bestelemiş olup en tanınmışları şunlardır : «Bir Bahar Akşamı», «Dile Düştüm», «Bakışı Çağırır», «Rüzgâr Kırdı Dalımı», «Aşkın İlk baharı» ve «Uzun Yıllar Ötesinden».

«Şairin bir dünya görüşü var kendine göre; İztırab çeken insanın, çok duygulu insanın, her bakıştan irkilen, her sözden alınan insanın, hayatını gereği gibi yaşayamamış, duygulu, yaşamak isteyen bir insanın, bir çeşit küsmesidir talihe, her şeye. Gâh bir saz şairi gibi bir yerlere sığmayan, gâh romantik bir âşık gibi hâtıralarının, umutsuzluklarının, hayal kırıklık-

(1) Sabri Suphandağı, «Şarkıların Şairi F. Edip Baksı», SON HAVADİS (İstanbul), 18 Şubat 1967.

larının içinde çırpınan, gâh Mevlân'ın yolunda, onun yüce varlığında eriyen, gâh Yunus'ta ateşli aşk yolunda yanmaktan zevk duyan bir ruhun türlü görüntüleri var şairde.» (2).

Ahmet Kabaklı, bir yazısında şairimiz için diyor ki (3) :

«Radyolarımızda garip, yanlış bir gelenek var : Şarkı ve türküleri güzel sesleri ile okuyan ve onları besteliyen sanatçıların adlarını hergün tekrar ederler de; o şarkı ve türkülerin «güftesini» yazan şairler, nedense isim-siz kalır. Oysa bir şarkının güftesi de, en az bestesi ve söylenişi kadar önemli değil midir? Hepimiz bilelim ki, şiir ile musik ikiz kardeşler. Birinin olmadığı yerde öteki de olamaz. Birini sevdirmek için öbürünü de sevdirmek zorundayız...

Eğer bugüne dek radyolarımız, şarkı güftecisi olan şairleri anmış olsaydılar, şimdi «Fuat Edip Baksı», en çok tanıdığımız ve sevdiğimiz adlardan biri olacaktı. Ama ne yazık, şimdiye kadar ben bile : «Bir bahar akşamı» «Bir yandan gözümde yaşlar nedendir», «Canında canın olayım», «Bana çatılmıyan kaşlar kalmadı», «Yüzünü görmiyen gözü neyleyim», «Yaklaşıyor artık kışın», «Yar düşlerin benimledir», «Gecelerim gündüz odur», «Uzun yıllar ötesinden», «Nedir bu dünyanın hali», «Unuttuk dostu yoldaşı», «Rüzgâr kırdı dalımı» gibi güzel ve ünlü şarkı güftelerinin Fuat Edip Baksı'ya ait olduğunu bilmiyordum.

Fuat Edip Bey, İzmir'in bir lisesinde çok sevilen bir edebiyat hocasıdır. Kendisini gazeteci olarak da tanırım. Türk tarih ve kültürüne vakıf, farsça bilir, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif ve Cahit Sıtkı'ları yetiştiren Diyarbakır'ın içli bir çocuğudur. Hece vezniyle yazan iyi şairler arasındadır.

İşte sayın Baksı, geçende gazetede ki odama uğrayarak beni sevindirdi. Nefis kaymak kâğıtlı zarif bir kapak içine bastırdığı yeni kitabını da getirmişti. Adı «Bir Bahar Akşamı» olan bu kitap üç bölüme ayrılmış. Birinci bölüm yukarıda andığımız «Bestelenmiş şiirler», İkincisi «Yeni şiirler», Üçüncü bölüm, Mevlâna'dan rubailer ve Mevlâna, Yunus için şiirler.. Şarkı güftelerini hep bildiğinize göre ben, Mevlâna'dan çok rahat bir türkçe ile çevrilmiş bir rubai sunayım önce :

**«Yürü, gözlerini yum; kalbin göz olana dek
Bu gözle sana başka bir cihan görünecek.
Kendini beğenmeyi bir yana bırakırsan
Bil ki herkes yaptığı işleri beğenecek.»**

(2) İsmet Kültür, «Bir Bahar Akşamı», YENİ ASIR (İzmir), 22 Ağustos 1963.

(3) Ahmet Kabaklı, «Bir Bahar Akşamı», TERCÜMAN (İstanbul), 9 Ağustos 1963.

İşte Yunus Emre şiirinden iki dörtlük :

«Kalem tutmadı eli

Överken bizim ili

Buldu en güzel dili

Duygunun incesine

Bu Tanrı yolcusu kul.

Ne saray dedi, ne pul,

Yandı hep usul usul

İçi sessizcesine...»

Ve işte «yeni şiirler»inden biri. Yalçın ve dürüst ahlâkını anlatıyor, gençliğe de, örnek olacak değerde :

Düşmedik her yanımızı

Kuşatan çamurlu sele.

Ne yerdik düşmanımızı

Ne dostları verdik ele.

Gülmedik yüzüne kulun

Ardından gitmedik pulun

Seçtik en dikini yolun,

En düzünü bile bile.

Gecikse de muradımız,

Kırık değil kanadımız.

Bir türkü gibi adımız,

Dolaşıyor dilden dile.»

Ulunay, 14 Ağustos 1963 tarihli MİLLİYET gazetesinde yayınladığı «Bir Bahar Akşamı» başlıklı yazısında şairimiz hakkında şu yargıya varır :

«Bana hayli şiir kitapları gelir. Rastgele bir yerini açarım, biraz karıştırırım. Yeni şiirden birşey anlamam ama yine de beni tatmin edecek bir mısra isterim, hattâ Nasreddin Hocanın keçiboynuzu hikâyesini hatırlatan bir dirhem bal aradığım da olur. O bir dirhem balı bulamadıklarım ilerüda tetkik edilmek üzere diğerlerinin yanında yerlerini alırlar. Fakat bâzan bir mısra, hattâ bir fikri demir gibi söyleyen bir kelime beni yakalar, sayfeler parmaklarımın arasında döner, kitabı okurum. Trende, vapurda, matbaada dinlenmek için uzandığım sedirde okurum. Yazıların yanına itirazlarımı, tenkidlerimi işaret ederim. Kitap, yıpranmış bir halde elimden çıkar.

Son defa bana Fuat Edip Baksı'nın «Bir Bahar Akşamı» adlı bir şiir kitabını gönderdiler.

Evvelâ şöyle bir karıştırdım :

Gündüzüm karanlık, gecem uykusuz,
«Teselli» dediğin sözü neyleyim?
Kirpiğim yaş dolu, dudağım susuz,
Yüzünü görmeyen gözü neyleyim.

Şükür yarabbi.. Konuştuğum ve anladığım bir lisan ile bir şiir okuyorum.
Şair, biraz Karacaoğlan, biraz Serveri, biraz Rıza Tevfik. Fakat taklit değil ha.

Edebiyatı ben şöyle tarif ederim :

«Beş hissin dimağa aksettirdiği herşeyi güzel ifadeye edebiyat derler.»
Serveri müsteariyle güzel şiirler yazan Bursalı Dikran Baba :

Seni ey bi mürüvvet seni ey bi vefâ!
Kim kime eyledi ettiğin bana
Şimdıcik yar olmak istersin amma
Ne çâre civanım iş işden geçdi.

Diyor. İfadedeki selâsete bakınız.

Bu selâseti Fuat Edipde de gördüm. Meselâ :

Pınar suyu gibi serin
Sesini öpeyim senin.
O ince duygulu derin
Gizli lisanın olayım.

Şairde geniş hayal ufukları var. Başlangıçta ki şiirleri okurken ona bu feyiz nereden gelmiş? diyordum. Kitabın ortasında birdenbire Mevlânâ dağ gibi karşıma dikildi.

Uğurlu katına vardık,
Gönül mumunu ıyardık.
Bize bağışladın artık
Yolların en güzelini.

İfadedeki selâset ve sadelik insana Mevlânâ'yı Yunus Emre'nin söylediğini zannettiriyor. Fuat Edip, Mevlânâ'dan 25 rûbaî tercüme etmiş ve ekserisinde muvaffak olmuştur. Bunlardan biri vardır ki yanlış tercüme edilmiş olması dolayısıyla rahmetli Hasan Âli Yücel'le aramızda münakaşa mevzuu olmuş ve ben hak kazanmıştım. Hasan Âli Farsça (şüden) kelimesini (olmak) la tercüme etmiş ve bu kelimenin aynı zamanda (gitmek) mânâsında olduğunu hatırlamamıştı. Bu itibarla rûbaî .

«Bir zaman çocuktuk. Şimdi üstad olduk» şeklinde yanlış tercüme edilmişti. Doğrusu da Fuat Edib'in yaptığı gibi «Bir zaman çocuklukta hoca-ya gittik.» şeklindedir.

Eserin son demeti şudur :
Ne yeşil ne de aldayım,
Şimdi en mutlu haldayım,
«Dost» a giden yoldayım,
Yakındır buluşma vakti.»

Şairimizin basılmış eserleri şunlardır :

1. Delikanlım (1935).
2. Efe (1944).
3. Destanımız (1945).
4. Halk Edebiyatımızın İçyüzü (1946).
5. Reçete (1955).
6. Bir Bahar Akşamı (1963).
7. Cacık (1967).
8. Kerem İle Aslı (1966).
9. Emrah İle Selvi (1970).
10. İzmir Destanı (1972).

11. Mevlânâ'dan Rübailer. Bu eser basılmadan şairimiz ölmüştür. Bu eser için şairimiz diyor ki :

«Mevlânâ'nın Divan-ı Kebir adlı ünlü eserinde 1791 rübaî mevcuttur. İlk önce Veled Çelebi, bunların bir kısmını nesir halinde tercüme etti. Daha sonraları yapılan tercümelerin teki, manzumdur; o da rubaî değil, kıt'a şeklinde tercüme edilmiştir. Bizimkiler ise —aslı dikkate alınarak— rubaî biçiminde dilimize çevrilmiştir. Önem verdiğimiz bir cihet de, metne bağlılık kadar, lisanın sâdeliğidir.

Mevlânâ'dan seçtiğim rubailerin tercümesine devam ediyorum. Bunları ayrı bir kitap halinde yayınlayacağım, kısmet olursa...» (4).

Aşağıdaki örnekler, şairimizin BİR BAHAR AKŞAMI isimli kitabından alınmıştır :

BİR BAHAR AKŞAMI

Bir bahar akşamı rastladım size,
Sevinçli bir telâş içindeydiniz.
Derinden bakınca gözlerinize,
Neden başınızı öne eğdiniz?
İçimde uyanan eski bir arzu
Dedi ki: Yıllardır aradığım bu!
Şimdi soruyorum büküp boynumu:
Daha önceleri neredeydiniz?

(4) YENİ ASIR (İzmir), 12 Ocak 1964.

UZUN YILLAR

Uzun yıllar ötesinden,
Hatırını sorayım mı?
Sana gönül bahçesinden,
Bir demet gül vereyim mi?

Senden haber gelmeyince,
Bir kar yağar ince ince,
SEVGİLİM, diye her gece
Karanlığı sarayım mı?

Almamış gibi yazımı,
Güldürmesen de yüzümü,
Dile getirip sazımı,
Bir selâm göndereyim mi?

SABAHA KADAR

Rüzgâr kırdı dalımı,
Ellerin günahı ne?
Ben yitirdim yolumu,
Yolların günahı ne?

Ne kış dedim, ne bahar;
İçtim sabaha kadar.
Erken ağardı saçlar,
Yılların günahı ne?

Hep yâr peşinde koştum,
Ben küstüm, ben barıştım.
Kendim dillere düştüm,
Dillerin günahı ne?

AĞAÇ GİBİ

Her gün yeni bir düşteyiz,
Kucaklamış dağlar bizi.
Ağaç gibi güneşteyiz,
El paylaşır gölgemizi.

Üstümüzde fırtına, kar,
Yağmur, serin sıcak rüzgâr.
Her yeşil dalımızda var
Atılan taşların izi.

Bizi sele verenlere,
Gizli - açık yerenlere,
Nice yoksul zenginlere
Bağışladık meyvemizi.

YUNUS EMRE

Gönlü uçan bir kuştı,
Yüceler Yücesi'ne.
Dileğine kavuştu,
Yol verip nicesine.

Kalem tutmadı eli,
Överken bizim ili.
Buldu en güzel dili,
Duygunun incesine.

Bu Tanrı yolcusu kul,
Ne saray dedi, ne pul,
Yandı hep usul usul
İçi sessizcesine.

Eşsizdi onun derdi,
Ulu Birlik'e erdi.
Sonsuz mânayı verdi.
Hayat bilmeccesine.

Yunus'um, ünlü kardaş!
Gözümde akıyor yaş.
Işık tut yavaş yavaş
Kalbimin gecesine.

BİLE BİLE

Düşmedik, her yanımızı
Kuşatan çamurlu sele.
Ne yerdik düşmanımızı,
Ne dostları verdik ele.

Gülmedik yüzüne kulun.
Ardından gitmedik pulun.
Seçtik en dikini yolun,
En düzünü bile bile.

Gecikse de muradımız,
Kırık değil kanadımız.
Bir türkü gibi adımız,
Dolaşıyor dilden dile.

BURCU BURCU

Unuttuk dostu, yoldaşı,
Vefamız artık dildedir.
Yine çılgın gönül kuşu,
Her gün bir yeni daldadır.

Dertlere ses veren teller,
Burcu burcu tüten güller,
Sevgiye bağlı güzeller
Bizden uzak bir ildedir.

Bunca yıl bütün varımız :
Tükenmeyen baharımız,
En büyük günahlarımız
Hep bu deli gönüldedir.

MEVLÂNA'DAN

Aşkımızın ölçüsüyle ben de ölçülüp durdum,
Aşkı eskiterek böyle eskidim soldum.
Her gün yemek yemiyor, yatmıyorum her gece,
Seni dost edinmekle kendi düşmanım oldum.

●
Elin korkmayız ne ok, ne hançer yarasından;
Ne de ayağımızı zincire vurmasından.
Her azabı içsek de gam değil, tek korkumuz;
Bayağı insanların yalan savurmasından.

●
Gül bahçesinde bir gün canım sevgili ile
Birlikte geziyordum, aşkı getirip dile.
Bilmeyerek bir güle ilaştı gözüm, o yâr;
«Utan, dedi, yanağım dururken baktın güle!»

●
Dalmışım aşka ben, ögüd neme gerek yâr!
Zehir içmişim, balın bana ne faydası var?
Diyorlar benim için : «Bağlayın ayağınızı!»
Deli olan gönlümdür; o zincir neye yarar?
(Mevlâna'dan Rübailer'den)

KEREM'İN DİLİNDEN

Kendim koydum adını ben :
Yarı sarhoş, yarı ayık.
Gönlüm sazımın telinden
Her gün biraz daha kırık.
Ne kıştan haber, ne yazdan,
Ne de nazlı vefasızdan.
Aslı dedikleri kızıdan
Ezeldendir bağrım yanık.
Benden yana olanların,
Gönlü ateş alanların,
Yâr uğruna ölenlerin
Adı Kerem kaldı artık.

(Kerem ile Aslı'dan)

Prof. Dr. COŞKUN ÜÇÖK

Eski valilerden Kadri Üçök (1881 - 1958) un oğludur. 17 Haziran 1918 tarihinde doğdu. Lise öğrenimini 1935'te tamamladı. Ankara Hukuk Fakültesi mezunudur (1942). 1943 yılında Heidelberg Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Yeniçağ tarihi üzerinde doktora yaptı. Aynı yıl Eylül'ünde Ankara Hukuk Fakültesine asistan oldu. 1944 yılı Mayıs'ında doçent, 1951 Nisan'ında profesör oldu. Halen aynı fakültenin öğretim üyesi olarak hocalığını sürdürmektedir. Ankara Hukuk Fakültesi dergisinde çeşitli inceleme ve araştırmaları yayınlanmıştır.

Eserleri :

1. **Siyasal Tarih** (6. baskı 1967).
2. **Türk Hukuk Tarihi Dersleri** (5. baskı 1972).
3. **Moğol Kanunları** (1967, Dr. Curt Alinga'dan tercüme).
4. **Osmanlı Kanunâmelerindeki İslâm Hukukuna Aykırı Hükümler** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi cilt : 3, sayı : 1'den ayrı baskı).

Aşağıdaki örnek, TÜRK HUKUK TARİHİ DERSLERİ kitabından alınmıştır (s. 33 - 38).

TÜRKLER'İN İSLÂMİYET'TEN ÖNCE KABUL ETMİŞ OLDUKLARI DİNLER :

Zaman zaman ve yer yer Türkler yukarıda adı geçen dinleri kabul etmiş olmakla beraber, Türkler'in dinleri Şamanlık bu dinleri etkilemiş ve yüzeyin altında yaşamaya devam etmiştir (33). Doğaldır ki, kabul etmiş oldukları dinlerin yer yer Türkler'in hukukları üzerinde de az çok bir etkisi olmuştur. Onun için şimdi Türkler'in kabul etmiş oldukları dinlerin başlıcalarını kısaca gözden geçireceğiz :

A) **Şamanlık** : Sanskrit «Sramana» kelimesinden tunguzcaya «Şaman» olarak geçen ve dilenci rahip anlamına gelen «Şaman» kelimesine uyularak Şamanlık denilen dine bugün Volga Finler'i, Samoyetler, Tunguzlar'ın bir kısmı, Buryet-

(33) Bk. İnan Abdülkadir, Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, (İlh. F. D. 1952, Sayı 4).

ler, Yakutlar, Ostyaklar, Vogullar arasında rastlanmaktadır. Ancak eskiden şamanist olup da sonradan daha yüksek dinleri kabul eden kavimlerde de Şamanlık yüzeyin altında çeşitli şekillerde yaşamaya devam etmektedir.

Bu dinin esası cin ve perilerle, ölülerin ruhlarına ve hayvan ruhlarına inanmaktır. Bu ruhlarla Şaman denilen kadınlı erkekli rahipler, kendi ruhlarını göndererek veya o ruhları kendi içlerine alarak ilişki kurarlar ve bundan dolayı bütün insanların hayatlarında büyük bir rol oynarlar, onları etkilerler. Türkler'de «Şaman»ın adı «Kam»dır. Ancak kısaca niteliğini anlattığımız bu Şamanlık, bugün Asya'nın bazı ilkel kavimlerinde gördüğümüz Şamanlıktır. Türkler'in Göktürk devleti gibi büyük bir devlet kurdukları, kendi öz yazılarıyla Orhun yazıtları gibi anıtlar dikecek kadar kültürde ilerlemiş oldukları dönemlerde de bugün gördüğümüz Şamanlık gibi ilkel bir dine inanmış olduklarını kabul etmek doğru olamaz. Gerçek, büyük devletler kuran Türkler'in kendilerine özgü bazı noktalarda bugünkü Şamanlığı andıran, fakat nitelikçe ondan çok yüksek bir dine inanmış oldukları, gerek Çin kaynaklarından, gerek Orhun anıtlarından anlaşılmaktadır. Türkler'in dini de temelde, bütün yüksek dinler gibi bir ikiciliğe dayanmaktadır: 1) Aydınlık evrenini oluşturan Gök ve 2) Karanlık evrenini oluşturan yeraltı. Birincisi 17 kat, ikincisi ise 7 veya 9 kattır. Bu ikisinin arasındaki yer yüzü ise insanların yurdudur. Bütün bunları yaratan «Tanrı» göğün üst katında oturur, diğer katlarda ise iyi yaratıklar ve ikinci derecedeki tanrılar otururlar. Gök aynı zamanda cennettir, iyi insanlar ölünce ruhları oraya uçar. Yer altında ise kötü ruhlar otururlar ve kötü insanların ruhları da oraya giderler. Bunlardan başka yer yüzünden «Yersu» adlı iyilik seven ruhlar vardır ve bunlar yüksek dağlarda ırmak kaynaklarında otururlar. Bunlara da tapınmak ve kurban vermek gerekir. Yaradılış hakkındaki oldukça gelişmiş inanışları da Türkler'in efsanelerinde yaşamaktadırlar (34). Görülüyor ki, büyük devlet kurdukları zaman Türkler'in inanmış oldukları din Şamanlığın oldukça yüksek ve gelişmiş bir biçimdir. Bu devletler çöktükten sonra, kurulan yeni devletlerde, hükümdarların etkisiyle yabancı ülkelere gelmiş olan dinler, özellikle Türkler'in üst tabakası arasında yayılmıştır. Giderek kimi Türk boyları bir yana bırakılırsa Türkler'in çok büyük bir bölümü İslâmiyet'i kabul etmiştir.

Uzakdoğu ile Önasya arasındaki kültür ilişkilerinde bir geçit, bir köprü vazifesi gören Ortaasya'da Türkler daha ilk zamanlardanberi Uzakdoğu ve Önasya dinlerinin etkilerini duymuşlardır. Göktürkler zamanında birçok misyonerler Budizm, Mazdeizm ve Nesturilik gibi din veya mezhepleri Türk arasında yaymaya çalışıyorlardı. Bunlar bu çalışmalarında başarı elde ettiler: Önce Budizm birçok Türk tarafından kabul edildi, sonra Sasaniler'in etkisiyle özellikle Sogdiyana'da Mazdeizm veya Zerdüşť dini kabul edildi (35). VIII. Yüzyılda ise Maniheizm Uygur devletinin resmi dini olarak tanındı. Böylece Türkler İslâmiyeti kabul etmeden önce yer yer ve zaman zaman başka dinler de kabul etmişlerdi.

B) **Budizm** : M. ö. 550-560 yılları arasında Himalayalar'da Kapilavattu şehrinde doğmuş olan Buddha (asıl adı Siddharta; sanı Gauta'dır ve Sayka ailesindendir) tarafından bildirilmiş olan dine Buddizm denir.

(34) Bk. İnan Abdülkadir, *Tarihte ve bugün Şamanlık*, Ankara, 1954.

(35) Bk. Köprülü, *Türk edebiyat tarihi*, İst. 1926, S. 31 ve öf.

Budda asil bir ailenin çocuğuydu. 29 yaşında iken ailesini terketmiş ve 7 yıl dilenerek ve rahipleri ziyaret ederek gezdikten sonra bir incir ağacı altında içdenete dalmış olduğu bir sırada aydınlığa ererek dinini yaymaya başlamıştır. Bu dinin esasları dünyada dört gerçek olduğudur: 1) Hayatın esası elem ve ıstıraptır; 2) Bu elem ve ıstırapların nedeni tutkulardır; 3) Bu elem ve ıstıraplardan kurtulmak gerektir; 4) Bu elem ve ıstıraplardan kurtulmanın yolu vardır. Ancak şu sekiz umdeye uyularak elem ve ıstıraplardan kurtulmak mümkündür: Doğru inanç, doğru karar, doğru söz, doğru eylem, doğru yaşama, doğru çaba, doğru düşünüş, doğru içdenet (dalma). Bu yoldan gidenler ruhların göçünden kurtulup Nirvana'ya erişebilirler. Görüldüğü gibi Budizmin kendi tanrısı yoktur; onun için bu dini kabul eden uluslar eski tanrılarını saklamışlar ve bundan ötürü Budizm başka başka ülkelerde başka başka niteliklere bürünmüştür. Bununla beraber Budizmin iki ana mezhebi vardır: 1) Kuzeyde yerleşmiş olan Mahayana (=büyük araba); Bu mezhep mensupları kendi ruhlarını bir an önce Nirvanaya eristirmektense vaiz ve hitap yolu ile diğer insanları da doğru yola yöneltmeğe uğraşır. Yani büyük arabası olduğu için başkalarını da bu kurtuluş arabasına alabilir. 2) Güneyde gelişmiş olan Hinayana (=küçük araba); Bu mezhep mensupları ise en kısa yoldan kendi ruhlarını Nirvana'ya ulaştırmanın çarelerini ararlar (36). Bunlardan birincisi asıl Budizme sadık kaldığı hâlde, ikincisi tanrıya veya tanrılara inanmış ve kendisine özgü tapınma biçimleri geliştirmiştir. Bugün budistler eskisi kadar çok değildirler (125 milyon kadar). Hindistan'ın eski dini Brahmanlığı Budizm yenememiştir. Buna karşılık Seylan'da, Tibet'de ve Moğolistan'da ve Güneydoğu Asya'da Budistliğin çeşitli şekilleri diğer dinlerle yan yana yaşamaktadır.

Türkler arasında Budizm yalnız Doğu Türkistan'da Uygurlar arasında bir aralık yayılmışsa da sonra İslâmiyet karşısında silinip gitmiştir. Göktürk hükümdarlarından To-Po veya Papu (572-581) kendisi budist olduğu gibi uyruklarına da bu dini kabul ettirmek istemişse de bunu başaramamıştır.

C) Mazdeizm (Zerdüşti dini) : Mazdeizm veya Zerdüşti dini kurucusu olan Zerdüşti'nin (Zarathustra veya Zoroaster) nerde doğmuş olduğu sorunu henüz kesin olarak çözülmüş değildir. Onun M. ö. 1100 sıralarında kuzeybatı İran'da yaşamış olduğunu grek kaynakları bildiriyorlarsa da, sonradan Zerdüşti'nin İran'ın doğusunda yaşamış olduğu ileriye sürülmüştür. Yeni araştırmalar sonucunda ise onun Harezm veya Maverâünnehr'de doğmuş olduğu iddia edilmeğe başlanmıştır. (37). Zerdüşti'nin kurmuş olduğu ve Tanrılardan Ahura - Mazda'dan ötürü Mazdeizm denilen dinin metinleri Avesta adlı bir kitapta toplanmıştır. Avest'a hem dine, hem de şeriat ve akidelere ait metinleri içerisine almaktadır.

Önasya'da çıkan dinleri az çok etkilemiş bulunan bu din çok açık bir ikiciliğe (dualizm) dayanmaktadır: Hayat, başında Ahura - Mazda (Ormuzda, Hürmüz) nın bulunduğu bir iyilik ve ışık dünyası ile başında Ahriman (Angra Mainyu) nın bulunduğu bir kötülük ve karanlık dünyasının sürekli bir çatışmasından başka birşey değildir. İnsan bu iki partiden birini seçmek ödevindedir. İyilik, doğruluk, ışık, erdem yanını seçenler öldükten sonra Çinyat köprüsünden geçmek suretiyle özel bir sınav verecekler ve cennete ulaşacaklardır. Hayatlarında kötülüğü seçmiş olanlar ise ateşlerin içine yuvarlanıp cinlerin yanında kalacak ve cennete hasret çekip duracaklardır.

(36) Bk. Schimmel - Tari Annemarie, Dinler tarihine giriş. Ankara 1955, S. 97, v. öt.

Mazdeizm, ana vatanı olan İran'dan başka Batı Türkistan'da özellikle Buhara bölgesinde, Türkler arasında İslâmiyet'ten önce yerleşmiştir. Şimdi yalnız Hindistan'da Bombay civarında bu dine mensup bir topluluk mevcuttur (Parsiler); İran-ra'da tek tük Gebir denilen Mazdeistlere rastlanmaktadır.

D) **Maniheizm** : M. s. 215-276 yıllarında İran'da Şapur devletinin hükümları olduğu bölgelerde dinini veya mezhebini yayan Mani de Zerdüş gibi bir ikiciliğe dayanmış ancak Hristiyanlıktan daha çok etkilenmiştir. Maniheizme göre öncesiz bir nur alanının yanında yine öncedenberi bir maddi alan vardı. Bunun kıskanç hükümdarı, o nura saldırıp onun bir parçasını ele geçirdi. Bunun üzerine karanlıkla savaşabilmek için nur ülkesinin tanrısı kendinden çıkan ve «hayatın annesi» denilen bir feyizden asıl insanı yaratmıştır. Ancak karanlık ülkesinin devleri bu insanı öldürdüklerinden Tanrı dünyayı yaratmıştır. Bu dünyanın on kat gök ile sekiz kat yerden oluştuğu düşünülmektedir. İnsan ise karanlık hükümdarının dünyaya getirdiği bir yaratıktır. Bu insan tek başına kalabilse, maddeden kurtulup nura ulaşabilir. Ancak karanlık kuvvetleri, gaspedilmiş nurdan bu insanda mevcut olan parça daha da küçülsün, parçalansın diye Havva'yı yaratmışlardır. İsa adını taşıyan fakat tarihi İsa'dan oldukça uzak olan kişi bu nur parçalarını kurtarmayı insanlara öğretmek için dünyaya gelmiştir. Çarmıhta acı çeken İsa da maddi dünyada dert çeken nurun bir sembolünden başka bir şey değildir. Bu nur parçalarının kurtulması için sert ve hoşgörüsüz bir zühte gidilmek gerekir. Bununla beraber nur parçalarını içine alan ilâhi ve kitapları da okumak gerektir.

Maniheizm her bölgede karşılaştığı eski yerli dinlerle kolayca bağdaştığı için kısa zaman içinde doğu ve batıda yayılmıştır. Maniheizm doğuda Budizmin sembollerini kullandığı gibi batıda da Hristiyanlığa çok yaklaşan bir biçim almıştır.

Doğu Türkistan'da ele geçirilen belgelerden sonra niteliği daha iyi anlaşılmış bulunan Maniheizm Türkler arasında, özellikle Uygurlar arasında İslâmiyet'ten önce geniş kitleler içinde yayılma olanaklarını bulabilmiştir.

E) **Nestorianizm** : Nestorianizm bir din değil bir Hristiyanlık mezhebidir. İstanbul'da 428 yılında patrikliğe seçilmiş olan Nestorus, o zamanlar İsa'nın ve Meryem'in nitelikleri üzerine sürüp giden tartışmalara karışmış ve 431 de Efes'te toplanan ünlü konsilde İsa'da iki ayrı kişilik bulunduğunu ve Meryem'in bunlardan Tanrı İsa'nın değil İnsan İsa'nın anası olduğunu ileri sürmüştür. Bunun üzerine kendisi Patriklikten düşürülmüş ve afaret edilmişti. Bundan sonra Nestorius yandaşları Urfa ve civarında, Nestorius mezhebini misyonerler aracılığıyla İran'dan geçerek özellikle Türkistan ve Çin'de ve kısmen de Hindistan'da yaymaya çalıştılar ve yer yer başarılar kazandılar. Ancak bu mezhep de türlü partilere ayrıldığı için yavaş yavaş zayıflayarak kaybolmuştur.

Nestorianizm XII. ve XIII. Yüzyıllarda kuzey Moğolistan'da yaşayan Türkler arasında ve Batı Türkistan'da yer yer yayılma olanakları bulmuştur.

VII. ve VIII. Yüzyıllarda, Ural, Kafkas, Kırım arasındaki alanda büyük bir devlet kurmuş olan Hazarlar'ın bir kısmı VIII. Yüzyıl'da Museviliği kabul etmişlerse de bunların bir kısmı sonradan Hristiyan olmuşlardır.

(37) Bk. Schimmel Anne - Marie, a. e. s. 64.

ABDÜSSETTAR HAYATİ AVŞAR

Kâfızade merhum Şeyhmus Hayatî Beyin oğludur (1). 2 Ekim 1918 tarihinde doğdu. Diyarbakır Lisesinde okudu. Diyarbakır İpek Böcekçilik ve Tohumculuk Okulundan mezun oldu. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. Halen Diyarbakır Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü uzmanıdır.

Arapça ve Farsçayı babasından öğrenen yazarımız, 1952 yılından itibaren gazeteciliğe başlamış, sahip ve yazarlığı Müdürü bulunduğu Ümmid, Miyafarkin (Silvan), Nur-i Zülkif (Ergani), Lice, Hani, Kulp, Hazro, Eğil, Bismil, Çınar, Çüngüş, İdil (Mardin) gazetelerinde başyazar olarak birçok makaleleri, araştırma ve incelemeleri yayınlamıştır. Diyarbakır Valileri, İpek Böceği ve İpek Böcekçiliği, Diyarbakır Musikisi ve Diyarbakır'da Musiki

başlıklı araştırmaları kayda değer çalışmalarındandır.

Ziya Gökalp'ın Halk Klâsikleri I, Nasreddin Hoca'nın Latifeleri isimli araştırmasını baskıya hazırlamıştır (Diyarbakır, Anadolu Matbaası 1972).

Abdüssettar H. Avşar'ın zengin bir özel kitaplığı vardır. Diyarbakırlı şair ve hattatlara, bilim adamlarına ait bir kısım yazma eserler, levhalar, mektuplar kitaplığının değerini bir kat daha arttırmaktadır.

(1) Muhtelif memuriyetlerde ve bazı kaymakamlıklarda bulunan merhum Şeyhmus Hayatî Bey, dürüstlüğü, mücadeleciliğiyle ün yapmış, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen kültürlü bir zattı. Sakarya Savaşı'nın en kritik günlerinde, hükümet merkezinin Kayseri'ye taşınmasının düşünüldüğü bir sırada Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafın —ileri görüş bakımından— yankıları bugün bile yaşlılarca dile getirilmektedir. Gazi'ye, muzafer olacağını müjdeleyen telgrafın metni aynen şöyledir:

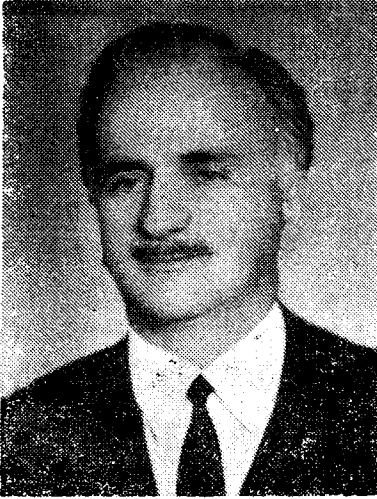
«Ankara'da Âlem-i İslâmın İkinci Selâhaddini Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

İttifak-ı salibiyyûna karşı âsâr-ı nusret-i ilâhiyye olarak râyet-i islâmiyyeyi yed-i galibiyetine alıp meskeniniz İzmir değil, yükselerek ser-i millette ârâm et. Matmah-ı nazar ve azm-i şirâneniz Mescid-i Aksa'yı, Haremeyni, Kerbela'yı ziyaret, Rumelinde sine-i a'dada temevvüc ettirmek olsun.

Hak nasirin, millet müzahirindir.

Kâfızade Hayatî»

FERHAT AKYÜREK

Sarımollaoğlu Ferhat Akyürek soyca Diyarbakırlıdır. 1918 yılında Trabzon'un Araklı (Sürmene) kasabasında doğdu. Lise tahsilinden sonra İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesini bitirdi (1949). Çeşitli görevlerde bulundu. Halen DSİ Genel Müdürlüğü Trabzon Bölge Müdürlüğünde Y. Orman Mühendisi olarak görevini sürdürmektedir. Basılmış eserleri şunlardır :

1. Türk - İran Dostluğu ve Anadolu'da Yatırım Dengesi (1966).
2. Allah'ın Nimetleri ve İnsanlar (1969).
3. Araklı (1971).
4. Tüm Çevresiyle Bayburt ve Trabzon - İran Transit Yolu Bağlantısı (1976).

Bunlar dışında değişik gazete ve dergilerde yayınlanmış bir hayli araştırma ve incelemeleri vardır.

MAHMUT GÜNDÜZ

1919'da Diyarbakır'da doğdu. İlkokulu Mardin'de bitirdi. Diyarbakır Lisesinden mezun oldu (1939). Aynı yıl Harp Okulu'na girdi. 1941'de piyade teğmeni olarak göreve başladı. Çeşitli görevler aldı. Bu arada Amerika'nın Kansas - Fort Leavenworth Kurmay Kolejinde orientation kursu, Georgia Fort Benning Piyade Akademisi'nde tekâmül kursu (yüksek askeri ihtisas) gördü (1949 - 1950).

1950 - 1954 yıllarında Türk Piyade Okulu ile Piyade Yedek Subay okullarında tabya öğretmenliği (uzmanlık grup başkanlığı), Talimname Tetkik ve Araştırma Kurulu yetkili mütercim ve üyeliğinde bulundu.

1954 - 1955 yıllarında Kore 5. Türk Silâhlı Kuvvetlerinde bölük komutanlığı yaptı. Yurda dönüşünde, öğretmenlik, Talimname Tetkik ve Araştırma Kurulundaki eski görevlerini sürdürdü (1955 - 1957).

1957 - 1959 yıllarında Afganistan kraliyet ordusunda uzman başöğretmen ve müşavir olarak çalıştı. 27 Mayıs 1960'tan sonra albay olarak emekliye ayrıldı. Evli, üç çocuk babasıdır.

Mahmut Gündüz, Fransızca, İngilizce, Almanca dillerini çok iyi, İtalyanca, Arapça, Farsça, İspanyolca dillerini de okuduğunu anlayacak derecede bilir. Askerî hizmet sırasında gerek tercümeleri ve gerekse araştırmalarıyla askerî literatüre önemli katkılarda bulunmuştur. Bunlar arasında askerî eğitim, önderlik, piyade talimnameleriyle A - 231 Atış talimatının hazırlanmasında büyük hizmetleri olmuştur. Ayrıca, askerî dergilerde Kore savaşına ait **Tongmiyong Harekâtı** adlı tercümesi, alev makinalarının kullanılmasına, dağ harekâtına, kıta sevk ve idaresine dair araştırmaları yayınlanmıştır. Bunlar dışında, Ulus, Zafer, Havadis, Diyarbakır, Van gazetelerinde, Karacadağ, Diyanet Dergisi, Vakıflar, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni gibi dergilerde çeşitli araştırmaları yayınlanmıştır.

Eserleri :

1. **Mevlâna Celâleddin** (Havadis ve Zafer gazetelerinde tefrika edilmiştir).
2. **Son Yüzyılda Yetişen Büyük İslâm Kahramanları** (Ulus ve Havadis gazetelerinde tefrika edilmiştir).
3. **Kur'an Nedir? Dünyada Bugünkü Durum** (Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteninde özeti yayınlanmıştır).
4. **İslâm'da Kitap Sevgisi ve İlk Kütüphaneler** (Vakıflar Dergisinde özeti yayınlanmıştır, sayı : XI). Bunlardan başka **İslâm Ahlâkı, Türkiye'de Ahlâk Buhranı, Türk Tasavvuf Edebiyatında Yunus Emre, İskenderiye Kütüphanesi ve İslâmlara Yapılan İftiralar** isimli eserleri baskıya hazır bir durumdadır.

Aşağıdaki inceleme O'nundur :

İLK KUR'AN-I KERİM BASMALARI

A — GİRİŞ :

1 — Matbaa, ilk olarak, 1446 tarihinde, Mainz'li Johhannes Gutenberg (1399 - 1468) tarafından, Almanya'da kuruluşundan, iki yüz seksen yıl sonra, Türkiye'de faaliyete geçebilmiştir. Oysa, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Musevî Hristiyan gibi, Müslüman olmıyan uyrukların, matbaaları, uzun yıllardır, kendi dilleriyle kitap basıyorlardı. Museviler, ilk matbaayı 1493 yılında İstanbul'da, bundan birkaç yıl sonra da Selânik'te açmışlardır. Ermeniler, 1567, Rumlar ise 1627 de ilk matbaayı kurdular.

Osmanlı ülkesinde Müslümanların, kitap basmaları günah ve Tanrı Buyruğu'na bir nevi hakaret sayıldığından, bu konuda geç kalınmıştır.

Denilebilir ki, Osmanlı Türklerinin, ilim ve diğer alanlarda, Batılı'lardan geri kalmasının başlıca sebeplerinden biri de, din taassubu ve kişisel çıkarlar yüzünden, matbaanın, yüzyıllar boyu kabul edilmemiş olmasıdır.

2 — Matbaa, Türkiye'de ilk olarak, Padişah III. Ahmet (1673 - 1736) zamanında, Lâle Devri'nin uyanık ve ileri görüşlü Sadrazamı, Nevşehir'li Damat İbrahim Paşa'nın (1660 - 1730) gayretiyle, Yirmisekiz Çelebi - Zade Said Mehmet Efendi (...? öl. 1761) ve İbrahim Müteferrika (1674 - 1745) tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Hazırlıklarına, 1726 da başlanmış; 1727 de bitirilmiştir.

Matbaanın faydaları ve gerekliliği hakkında, Padişah III. Ahmed'in fermanı ile, zamanın Şeyhül-İslâmı, Yenişehir'li Abdullah efendiden (...? — öl. 1743), 1727 yılı Temmuzunda Fetva alınmıştır. Fetvaya göre; Kur'an-ı Kerim ve diğer dini eserlerin basılmaları yasaktı. Bu şekilde, kurulan matbaada, 31 Ocak 1729 (H. 1141) tarihinde basılan ilk kitap «Vankulu Lîgatı»dır. Bu basım faaliyeti, ağır bir gidişle, yeni harflerin kabul tarihi olan 1928 yılına kadar sürmüştür.

3 — Matbaanın, Doğu'daki, İslâm memleketlerinde kuruluşundan çok önce, Avrupa'da, Arap harfleriyle birçok eserler basılmış ve İslâm ülkelerine yayılmıştır. Nitekim, Padişah III. Murat (1546 - 1595), bu durum karşısında, 1587 de yayınladığı bir fermanla, yabancı memleketlerde basılmış Arapça kitapların Osmanlı ülkesinde satılmasını serbest bırakmıştır.

Diğer yünden, XVII. yüzyılın başlarında, Hristiyan misyoner ve papazları tarafından, Suriye ve Lübnan'da matbaalar açtırılarak, halkın, (özellikle Müslüman olmiyanların) uyandırılmasına çalışıldığı bilinmektedir. Oysa, bu memleketler, Osmanlı İmparatorluğu'nun birer parçasıdır.

B — İLK BASIM HAREKETLERİ :

1 — Arapça, Kur'an-ı Kerim'in, Türkiye'de, ilk bastırılması da, matbaanın kuruluşundan çok sonra mümkün olabilmıştır. Avrupa'da ise, Kur'an-ı Kerim'in basımları uzun zamandan beri yapılyordu.

2 — Bilindiği gibi, Peygamberimizin sağlığında (570 - 632), Vahiy kâtiplerine yazdırılan Kur'an - sayfaları, Hazreti Ebubekir Sıddık'ın (572 - 634) halifeliği sırasında toplatırılıp, bir cilt (kitap) haline getirilmiştir. Bu, dağınık sayfaların, bir araya getirilip, birleştirilmiş cildine «MUSHAF» adı verilmiştir. Bu Mushaf'ın sonradan kopyaları çıkarılmış ve İslâm ülkelerine gönderilmiştir. (Fazla bilgi için : Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVII. cilt, 1968, sayı 2. sayfa 91 - 104'e başvurunuz). İslâm âleminde, zaman geçtikçe, el yazısıyla, çeşitli büyüklükte Kur'an-ı Kerim yazmak ve süslemek, büyük değeri olan bir sanat kolu haline gelmiştir. Özellikle, İstanbul'da, yazılan Kur'an-ı Kerim'ler, matbaalarda basılmaları tarihine gelinceye kadar pek makbul tutulmuşlardır. (Hattatlık, ciltcilik, tezhibcilik sanatı).

Elle yazılan, bu Kur'an-ı Kerim'ler, uzun zaman aldığı gibi çok pahalı idiler. Mahdut miktarda olduklarından, gittikçe artan ihtiyacı da karşılayamıyordu.

3 — Avrupa'da Hristiyanların, en büyük dini kitapları olan İncil'in, matbaada ilk basımı, 1455 de tamamlanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in, Osmanlı Devletinde, İstanbul'da ilk basımı ise, diğer İslâm memleketlerinden daha sonra mümkün olabilmıştır.

Osmanlı Devletinde, matbaacılık ve kitap basımında ilerleme ve hızlanma, Tanzimat'tan (1839) sonra görülmüştür ki, Kur'an-ı Kerim'in basımlarının yapılması da, bu Devir'den sonra, başlar.

Kur'an-ı Kerim'in Avrupa basımlarında, tabii olarak Milâdi Tarih kullanılmaktadır. İslâm memleketlerinde ise, Hicri Tarih kullanılmıştır. Bazılarında, tarih kullanılmadığı da görülmektedir.

4 — İslâm memleketlerinde Arapça Kur'an-ı Kerim basımları, zaman önceliğiyle, Hindistan'da, Mısır'da ve İstanbul'da yapılmıştır. Bu basımlar hakkında özet bilgiler verelim :

a — HİNDİSTAN'DA KUR'AN-I KERİM BASIMI :

Doğu memleketlerinde, Kur'an-ı Kerim'in ilk matbaa basımları Hindistan'da yapılmıştır :

- 1 — 1850 de (H. 1267) Lucknow'da ilk defa,
- 2 — 1852 de (H. 1269) Bombay'da,
- 3 — 1857 de (H. 1274) Kalküta'da,
- 4 — 1856 da (H. 1273) Kalküta'da Zamanşeri'nin (1074 - 1143) Keşşaf tefsiri ile bir arada,
- 5 — 1863 de (H. 1280) Delhi'de bastırılmıştır.

b — MISIR'DA KUR'AN-I KERİM BASIMI :

Mısır'da, ilk matbaa, Napoleon Bonaparte'nin (1769 - 1821) istilâsı sırasında 1798 yılında açılmıştır. Daha sonraları, Mısır'a vali olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa (1769 - 1849) Bulak matbaasını kurdurarak, Türkçe değerli eserler bastırmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti olan Mısır'da, Türkçeye önem verildiğinden, ilk Resmi Gazete olan «Vekayi-i Mısriye» Türkçe olarak, 1828 de yayınlanmağa başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Resmi Gazetesi olan «Takvim-i Vekayi» ise, ilk olarak 1831 de çıkmıştır.

1 — Arap harfleriyle, Türkçe Kur'an-ı Kerim tercüme ve tefsiri (Tibyan Tefsiri) ilk olarak 1841 de (H. 1257) Bulak matbaasında bastırılmıştır. (Kur'an, Tercüme, Tefsir bir arada).

2 — Mısır'da ilk Arapça Kur'an-ı Kerim basımı, 1864 de (H. 1281) Bulak matbaasında yapılmıştır. Bu basımda, Hazreti Osman Mushaf'ı esas tutulmuştur.

3 — Daha sonraki yıllarda, sayfa kenarlarında tefsirler bulunan, Kur'an-ı Kerim'lerin basımları yapılmıştır. Bunların arasında, çeşitli boyutlarda, örneğin; posta pulu büyüklüğünde olanları da vardır.

c — İSTANBUL'DA KUR'AN-I KERİM BASIMI :

Geç kalınmasına rağmen, İslâm ülkelerinde, en çok basımların İstanbul'da yapıldığı anlaşılmaktadır.

Evvelce de belirtildiği üzere, el yazması Kur'an-ı Kerim'ler uzun zaman al-
dğından çok pahalı ve gittikçe artan büyük ihtiyacı karşılayamaz oldukları-
ndan, matbaada basılmaları zarureti doğmuş ve izin verilmiştir.

1 — 1871 de (H. 1288) İstanbul'da, Hafız Osman hattı ile ilk olarak,

2 — 1874 de (H. 1291) Ahmet Cevdet Paşa'nın gözetiminde basımları yap-
tırılmıştır.

3 — Sonraları, birçok matbaalar tarafından çeşitli Taş ve Harf basımları
yapılmıştır.

4 — Sayfa kenarlarında tefsirleri de bulunan güzel ve nefis basımlar da
bu sıralarda yapılmıştır.

d — AVRUPA'DA KUR'AN-I KERİM BASIMI :

1 — Avrupa'da, Arap harfleriyle ilk Kur'an-ı Kerim basımının 1530 yılında,
Venedik'te Paganini (Paganinus de Brescia — -- öl. 1530) adlı bir İtalyan mat-
baacı tarafından yapıldığı bilinmektedir. Ancak, bu basımın nüshaları, Papa
Clement VII (Giulio de Medicis — 1478, Papalığı 1523 - 1534) tarafından top-
lattırılarak yakıtılmıştır. Avrupa memleketlerinde, Kur'an-ı Kerim'in Arapça
basımları, her şeyden önce, ekonomik, siyasi çıkarlar ve özellikle, gözlerine kes-
tirdikleri İslâm ülkelerinde sömürgecilik çabalarını başarıya ulaştırmak için ya-
pılmaktadır.

2 — 1694 (H. 1106) tarihinde, Abraham Hinckelmann (XVII. yy.) adında
bir Alman matbaacı, Hamburg'ta Arapça Kur'an-ı Kerim basımını yaptırmış, bu
basım sonraları, 1834 - 1853 tarihleri arasında beş kere tekrar edilmiştir.

3 — 1698 yılında, İtalya'da, Arap dili ve kültürü uzmanı Ludovico Marracci
(1612 - 1700) tarafından Padova şehrinde Arapça ve Latince tercümesiyle birlik-
te iki cilt halinde basımı tamamlanan Kur'an-ı Kerim'in, ilk cildi 1691 de Ro-
ma'da çıkmıştır. Mutaassıp bir Hristiyan ilâhiyatçı olan Ludovico Marracci,
amansız Türk düşmanı ve Avrupa'da Türkler aleyhinde ittifaklar kurduran Pa-
pa Innoent XI'in (1611, Papalığı : 1676 - 1689) yakın dostu idi. Kitabının bi-
rinci cildinde, İslâm dini ve peygamberi hakkında şiddetli suçlamalar yer al-
makta ve Kur'an-ı Kerim'e hücumlar yapılmaktadır. Bu eser, Papa tarafından
teşvik görmüştür.

4 — 1708 de Almany'a'da Wittemberg'te Arapça basımı yapılmıştır.

5 — 1786 da Amsterdam'da iki cilt halinde basımı yapılmıştır.

6 — 1785 de İrlanda'nın Dublin şehrinde basımı yapılmıştır.

7 — 1834 de Leipzig'te, büyük Alman oryantalisti Gustave Flügel (1802 -
1870) tarafından bir takım mütalâalarla birlikte yapılan Arapça Kur'an-ı Ke-
rim basımları, sonradan, 1842, 1855, 1867, 1870, 1881, 1893 yıllarında tekrar edil-
miştir.

8 — 1881 de Frankfurt'ta, basılmıştır.

9 — 1833, 1871, 1875, 1881 tarihlerinde Londra'da Arapça basımlar yapıl-
mıştır.

10 — Rusya'da Kur'an-ı Kerim'in Arapça basımları, siyasi maksat güdülerle erken yapılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kırım, uzun ve çetin savaşlar sonunda, 1783 tarihinde Ruslar tarafından istilâ edilmişti. Rus Çariçesi Katerina II (1729 - 1796) Rusya'daki Türk ve Müslümanları kendi tarafına çekmek ve kazanmak için, 1773, 1779, 1787, 1790, 1793, 1796, 1798 yıllarında, Kur'an-ı Kerim'in Arapçası ile tercüme tefsirlerini, bol bol bastırarak bedava dağıtmıştır. Ancak, bu hareket, zamanla, Müslümanlar arasında aksi sonuçlar vermiş, hattâ birçok Hristiyan, İslâm dinini kabul etmiştir.

11 — 1801 yılında, Kazan'da, Müslümanlar tarafından ilk olarak başlanılan Arapça, Kur'an-ı Kerim basımı, 1842 yılından itibaren, her yıl aralıksız olarak devam etmiştir.

12 — Kırım'ın Bahçesaray şehrinde 1911 yılında, çok mükemmel ve hatasız olarak Kur'an-ı Kerim basımları yapılmıştır. Sonradan, İsmail Gâspirali (1851 - 1914) tarafından, bu iş ele alınarak, Petrograd ve Kazan'da İstanbul ve Mısır basımlarından daha mükemmel denebilecek şekilde Kur'an-ı Kerim basımları vücuda getirilmiştir. Bu yeni basıma Kelâm-ı Kadim adı verilmiştir.

13 — Fransa'da, Arapça Kur'an-ı Kerim basımlarının tarihleri oldukça eskidir. Bu konuda, kısa bilgiler vermek yerinde olur :

a) İlk Arapça Kur'an-ı Kerim basımı, 1543 tarihinde, Paris'te, Fransa'nın İstanbul Elçisi Muavini Oriyantalist ve gezgin Guillaume Postel (1510 - 1581) tarafından Lâtince tercümesiyle birlikte yaptırılmıştır. Bu tarihte Osmanlı İmparatorluğu tahtında Kanunî Sultan Süleyman (1494 - 1566) padişah bulunmaktadır.

Alman İmparatoru Charles Quint'e (Karl V, 1500 - 1558) yenilere Pavia'da esir düşen Fransa Kralı François (1494 - 1547) annesi vasıtasıyla, Kanunî'den himaye talep etmiş, bu sayede hapisten ve esaretten kurtulmuştur. Türklerle dostluk kurmak çabasındadır. Bu dostluk, zamanla, Türklerin aleyhine gelişmiştir.

b) 1798 yılında Napoleon Bonaparte'in Mısır istilâsı üzerine, Paris'te Kur'an-ı Kerim iki cilt halinde bastırılarak, İslâmlara dağıtılmıştır.

c) Fransızlar, daha sonraları, özellikle, Tunus, Fas, Cezayir ve diğer Müslüman ülkelerde, sömürgeler kurmak ve yerleşmek siyasetiyle, birçok defalar (daha ziyade 1830'dan sonra) Kur'an-ı Kerim basımları yapıp İslâmlara dağıtmışlardır.

Yirminci yüzyılda, özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra (1939 - 1945), günümüze gelinceye kadar, Asya, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtalarında, yüzü aşkın ülkenin dillerine tercüme edilmiş olan Kur'an-ı Kerim'in sanat değeri olan Arapça nüshalarının da, bu ülkelerde, artık serbestçe ve bol bol basımının yapıldığı bilinmektedir.

K A Y N A K L A R :

A — TÜRKÇE KAYNAKLAR :

Adıvar, Abdülhak Adnan, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul, 1970

Altunsu, Abdülkadir, **Osmanlı Şeyhülislâmları**, Ankara, 1972
Abdurrahman, Münir, **Papa'ların Tarih Boyunca Türk - İslâm Düşmanlığı**,
İstanbul, 1967

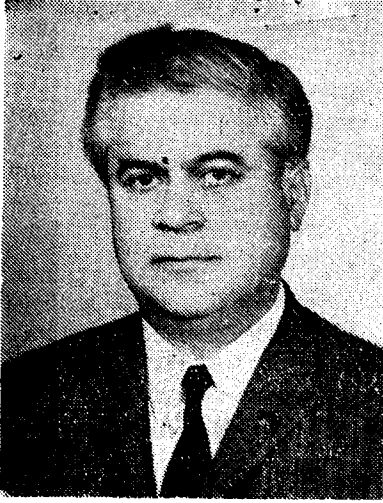
Doğrul, Ömer Rıza, **Kur'an Nedir**, 2. baskı, Ankara, 1967
Keskiöğlu, Osman, **Kur'an Tarihi**, İstanbul, 1953
Hamidullah, Muhammed, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, çev. Mehmet Sait Mutlu ve
Macit Yaşaroğlu, İstanbul, 1965

Sevük, İsmail Habip, **Avrupa Edebiyatı ve Biz**, 1 - 2 c., İstanbul, 1940
İslâm Ansiklopedisi, 1 - 12 c., İstanbul, 1950
Meydan - Larousse 1 - 12, İstanbul, 1969 - 73
Şar, Selâhaddin, **İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi**, İstanbul, 1964
Mufasssal Osmanlı Tarihi, 2 - 5 c., İstanbul, 1958.

B — YABANCI KAYNAKLAR :

Brockhaus Enzyclopädie, Wiesbaden, 1966
Bibliographie Universelle, 1 - 3, Paris, 1857, Fransızca - Latince.
Dictionnaire Générale de Biographie et d'histoire, 1 - 2, Paris, 1955
Distionnaire des Biographies, 1 - 2 Paris, 1958
La Grande Encyclopédie, 23. c., Paris, 1960
Larousse du XXe Siècle, 1 - 6, Paris, 1966
Encyclopaedia Britannica, 1 - 24, U.S.A., 1969
Encyclopaedia of Religions and Ethics, c. 10, London, 1950
The British Museum Catalogue of printed books, London, 1946
Webster's Biographical Dictionary, U.S.A., 1972
Enciclopedia Italiana, 25. c., Roma, 1949
Faydalanılan diğer çeşitli sözlük ve bibliyoğrafyaların çokluğu sebebiyle yazılma-
larına lüzum görülmemiştir.
(Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, c. XXII, sayı: 1 - 2, 1973).

DOÇENT Dr. SELÂHATTİN YAZICIOĞLU

Diyarbakır'ın tanınmış ailelerinden eski İstinaf Mahkemesi Başkâtibi merhum Kâtipzade Mustafa Şevki Beyin oğludur. 14 Nisan 1920 yılında Diyarbakır'da doğdu. Orta öğrenimini burada tamamladı (1938). İstanbul Tıp Fakültesini bitirdi (1945). Halen Diyarbakır Tıp Fakültesi Öğretim Üyesidir.

Dr. Yazıcıoğlu'nun Neşter, Forum Medicum, Tüberküloz ve Toraks, Sağlık Dergisi, Tüberküloz, Ankara Tıp Fakültesi Dergisi, Diyarbakır Tıp Fakültesi Dergisi, Tıp Dünyası, Chest (Amerika'da) dergilerinde elliye yakın araştırma ve meslekî incelemeleri yayınlanmış. Cumhuriyet, Tercüman, Yeni Ant, Mücadele, Yeniyurt, Diyar-

bakır gazetelerinde, Turizm, Halkevi, Ziya Gökalp dergilerinde yazıları çıkmıştır.

Asırlardan beri Çermik ve çevresinde hüküm süren ve halk arasında Çermik hastalığı diye bilinen akciğer zarı kireçlenmesinin (plevra kalsifikasyonu) sebebinin oralarda evlerde sıva ve badana işlerinde kullanılan beyaz toprak (asbestosis) olduğunu ve Türkiye'nin başka yerlerinde de bu hastalığın bulunduğunu yurdumuzda ilk defa göstermiş, bu araştırması dünya çapında ilgi görmüştür.

Diyarbakır Verem Savaşı Derneği, Diyarbakır Türk Kültür Derneği, Diyarbakır Halkevi Derneği kurucu üyesi ve Yönetim Kurulu Başkanı, Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesini Gerçekleştirme ve Yaşatma Derneği Kurucu Üyesi ve Yönetim Kurulu 2. Başkanı, Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Ziya Gökalp Derneği Diyarbakır Araştırma Merkezi Başkanı olarak yıllardır topluma yönelik sosyal, kültürel ve sağlık hizmetleri çalışmaları yapmaktadır.

Tıp Tarihi Dersleri, Akciğer Tüberkülozu, Güneydoğu İlleri Sağlık Tesisleri isimli eserleri basılmaktadır.

Cumhuriyet ve **Tercüman** gazetelerinde yayınlanmış makalelerinden birer örnek aşağıdadır.

SOSYALLEŞTİRME VE AKSAKLIKLARI

224 sayılı kanunun uygulanmasına başlayalı altı yıl geçtiği halde, aksaklıklar her yıl biraz daha belirli olarak ortaya çıkmakta, nedenleri üzerinde gereği kadar durulmadığı için de yapılan büyük masraf ve yatırımlar oranında iyi bir sonuç alınmamaktadır.

Sosyal hizmetin amacı, insan hakları evrensel beyannamesinde bir hak olarak tanınan sağlık hizmetlerinden faydalanmanın, sosyal adalete uygun bir şekilde dağılımlarını sağlamak ve toplum sağlığının devlet eliyle en iyi bir şekilde korunmasını garanti etmektir. Bu, ideal bir hizmet şeklidir. İşe samimi olarak başlanmıştır, fakat yetersiz ve olumsuz bir gelişim içindedir.

«Çok iyidir.», «Bundan daha iyisi olamaz», «Sağlık Ocakları birer kalkınma merkezi haline gelmektedir.», «Doktora pek çok ücret vermekteyiz.», «Hizmeti köylünün ayağına götürdük.» gibi yuvarlak laflar olaya dışardan bakmak, davaya ihanet etmektir. Gerçi sosyalleşmiş bölgede hekim büyük bir feragatla çalışıyor ve bir miktar tazminat da alıyor, fakat içinde bulunduğu şartlar hiç de iyi değildir. Yurdumuz için çok önemli ve hayati olan bu konuda, birbirimizi ve dolayısıyla kendimizi aldatmayı bir tarafa bırakarak, sosyalleőtirmedeki kuruluş hatalarını, yapılan masrafa karşılık elde edilen randımanı, hekim temin edememenin asıl sebebini gerçeği bir görüşle ortaya koymanın yararlı olacağı kanısındayım. Ancak ondan sonradır ki, yeniden sosyalleştirilecek illerde aynı hatalara düşölmemesi ve evvelce sosyalleőtirilen illerin noksanlarının tamamlanması ve hizmetin daha iyi bir şekilde yürütölmesi sağlanabilir.

KURULUŐTAKİ HATALAR:

Sosyal Adalete dayanan hizmet şekli baőlangıçtan itibaren yalnız sağlık konusunda ele alınmış, kanunun çıkıőı yedi yıl olduğu ve sosyalleşmiş sağlık hizmeti yurdun hemen hemen üçte bir sathına (22 il) yayılmış bulunduğu halde, diğer hiç bir hizmet kolü sosyalleőtirilmemiő, veteriner, tarımcı, iktisatçı, eğitimci ve fen adamı henüz köye götürölmemiőtir. Bu yölde yapılan bir teşebbüs de yoktur. Yolun, suyun, iőığın sağlıyacağı çalışma imkânları hatırdan geçirilmemiő, dayanıőmanın hizmetteki yararlılığı unutulmuş, sadece bir meslek grubundan vatanseverlik, fedakarlık ve her türlü hizmet şekli beklenmiőtir. Doktoru ve diğer sağlık personelinin şehir imkânlarından yoksun bırakıp, köy şartlarıyla tek başına savaőa sokmanın doğuracağı psikolojik etkenler düşünölmemiőtir. Bu konuda hiç bir çaba gösterilmemesi, ilk anda hizmet aşkıyla görev alanları ümitsizliğe sürüklemiő, yenilerin hizmete katılmasına engel olmuőtür. Sosyal hizmet sadece bir tek Bakanlık konusu değil, hükümet konusu olarak ele alınmalıdır.

Ocakların yeri sečilirken yol durumu, şehir ve köylerle olan bağlantısı, şehir merkezlerinde mahalle halkının kolayca baş vuracağı merkezi bir yer olması dikkate alınmamıő, ucuz veya beleş arsaya Sağlık Ocağı yaptıрма zihniyeti birinci plânda tutulmuőtür. Diyarbakır Dağkapı Sağlık Ocağının şehrin kenarında hastahane bahçesine, Bađlar Sağlık Ocağının mahalle dışında, Yenikapı ve Mardinkapı Sağlık Ocaklarının da yine kenar sür dibine yapılması aynı anlayıőın sonucudur. Bölge Hastahaneleri de isabetsiz ve mesnetsiz kurulmuőtür. Sağlık Ocağına dahi bir pratisyen hekim bulunması güç olan ilçelerde, ilk günden itibaren Bölge Has-

tahanesi düşünölmüş, her yerde aynı anda başlanmak suretiyle milyonluk tesisler yapılmış, ameliyathaneler, laboratuvarlar kurulmuş, hekim temin edilemediği için çalıştırılamamıştır. Malzemeler kendi haline bırakılıp kirlenmeye ve paslanmaya terk edilmiştir. Diyarbakır merkezinde otuz seneden beri tam kadro ile çalışıp bütün bölgenin ihtiyacına cevap veren Nümune Hastahanesi bu sistemle hekimsizlik yüzünden işlemez hale gelmişken, 110 yataklı Göğüs Hastahaneleri Hastahanesi tek hekimle çalışırken, Mardin, Siirt, Bitlis Hastahanelerine bir aylığına hekim gönderilirken, Diyarbakırda üç ilçede (Silvan, Ergani, Lice) birden bölge hastahanesi yaptırılması her halde bugün için isabetli bir karar değildir. Diyarbakır'da 44 Sağlık Ocağı vardır, şimdi sadece 23 ocakta hekim mevcuttur. Bunların bir kısmı mukavele sonunda başka yerlere nakledilmek veya ihtisasa gitmek kararındadırlar. Hekimi olmayan bir hastahanesinin veya sağlık ocağının sağlık hizmeti yapamayacağı tabiidir. Sosyalleştirilecek illerde tesisler kademeli olarak kurulmalı, bina yaptırılırken hangi elemanlarla ne şekilde çalıştırılabileceği de düşünölmelidir.

HEKİM NEDEN BULUNAMIYOR :

Hekim bulunamamasının önemli sebeplerinden biri, sosyalleşmiş bölgede devletin hekime vermiş olduğu ücretin çok fazlasını dışarda serbest çalışan meslekdaşının kazanabilmesidir. Sosyalize hekimin maaş miktarını dışardaki meslekdaşının kazanç seviyesine yaklaştırmadıkça, yani bugünkü statükoya göre içerden dışarıya akımı önlemek mümkün olamayacaktır. Sosyalleşmiş hekimin almış olduğu tazminat farkına karşılık dezavantajları daha çoktur. Mahrumiyet bölgesinde görevlidir, günde sekiz saat çalışır, günün birkaç saatını dairesinde yalnız geçirmek mecburiyetindedir. Zira diğer devlet memurları günde altıbuçuk saat çalışmaktadır. Muayenehane açamadığı ve dışarda hasta bakamadığı için, vatan-daş istediği hekim istediği zaman bulamamakta, bu durum huzursuzluklara ve şikâyetlere sebep olmaktadır. Diyarbakır merkezinde çalışan bir ocak doktorunun eline maaş ve tazminatlar dahil ayda 2070 lira geçmektedir. Bugünkü hayat şartlarına göre bu paradan bir yılda biriktirileni yıllık izinin İstanbul'da geçirilmesine ancak yeter. Halbuki sosyalize bölgede çalışan hekimin eline çok para geçtiği propagandası haksız olarak alabildiğine yapılmakta. bunun sonucu halkın ve bir kısım idarecilerin antipatisi ve kıskançlığı bu meslek grubu üzerine çekilmiş bulunmaktadır. Şuur altı olayların etkisiyle haksız ve lüzumsuz bir baskı sistemi ortaya çıkmıştır. Vatan hizmetine çağırıp fedakârlık beklediğimiz bu meslek mensuplarını insan haysiyetine yakışmayan bir hayat şartı ile karşı karşıya bıraktıktan başka her an hayatı tehlike de bahis konusudur. Diyarbakır'da bir yıl içinde gezici görev sebebiyle bir Sağlık Müdür Muavini, bir hemşire trafik kazasında ölmüş, bir Ocak Doktoru ve bir Sağlık memuru çok ağır bir şekilde bacak kemiklerini kırmışlardır. Bunların devletçe yapılmış bir sigortası ve hiç bir teminatı yoktur.

472 sayılı Tazminat Kanunu, Sosyal Sigortaların tazminatı ve anlaşmalı hekim çalıştırması, Orduda uygulanan tazminat ve maaş rejimleri yanında sosyalleştirme tazminatı çok değersiz kalmakta, Batı'da devlet sektöründe çalışan hekim ek görev ve muayenehaneden bunun birkaç katını kolayca temin etmekte ve çok daha iyi hayat şartları içinde bulunmaktayken sosyalize bölgeye hekim temin etme güçlüğü elbette çekilecektir.

SONUÇ :

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesinin başarıya ulaşması için yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere şu tedbirlere kesinlikle ihtiyaç vardır.

1 — Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği yerlerde diğer hizmetlerin de bir an önce sosyalleştirilmesi.

2 — Sağlık Ocaklarının ve Bölge Hastahanelerinin yerlerinin daha iyi bir şekilde seçilmesi, Sosyalleşmiş İl Merkezindeki hastahanelerin hekim ihtiyacı tamamen karşılanmadıkça, ilçelerde yeni bölge hastahanelerinin açılmaması, Sağlık Ocaklarının en azından okulu, yolu, suyu bulunan yerlere kurulması.

3 — Hekim ve İdareci Personel ilişkilerinin yeniden tanzimi ve İller Kanununun sosyal hizmet şekline göre ayarlanması.

4 — Sekiz saat mesai mecburiyetinin Sağlık Kuruluşunda görevli diğer memur ve personele de tatbik edilmesi ve bunlara da bir miktar tazminat verilmesi.

5 — Muayenehane ve mahrumiyet tazminatlarının bir miktar artırılması, mesai dışı yapılacak muayenelerden sağlanacak gelirin bir kısmının hizmeti yapanlara verilmesi.

6 — Sosyalleşmiş bölgede mukavele süresini dolduranların daha iyi yerlere tayininin sağlanması, ihtisas yapmak isteyenlere bazı imkânlar tanınması,

7 — Anlaşma yapılırken şahsın Devlet tarafından hayat ve kaza sigortasının da yapılması.

Her üç senede bir hayat pahalılığına göre tazminat miktarlarında bir ayarlamaya gidilmesi halinde, sosyalleştirmenin daha câzip bir hale geleceği ve belki de o zaman dışardan içeriye bir hekim akımının sağlanacağı ve bu sayede kadroların doldurulacağı düşünülebilir. Bunun dışında problemin çözümlenemeyeceği bir gerçek olarak ortadadır. Metod, prensip olarak memleket şartlarına uygundur ve iyidir. Fakat ıslaha muhtaçtır.

(Cumhuriyet, 13 Ağustos 1968)

ZİYA GÖKALP'TA MİLLİ MEFKÜRE VE HALK SEVGİSİ

Ziya Gökalp'ın doğumunun 100. yıldönümünde anarken, onun Türk milliyetinden aldığı derin ilhama ve hudutsuz halk sevgisine kısaca değinmek yerinde olur.

Ziya Gökalp Türk tarihinde eşi bulunmayan milli bir filozof ve sosyologtur. Ona kadar Türk toplumunun tarihini, sosyal yapısını ve büyük bir millet olmanın verdiği özellikleri derinliğine bilimsel yoldan hiç kimse incelememiştir. Türk Halkına onun kadar şuurlu olarak kimse eğilmemiştir. Milli vicdanı kuvvetlendirmek onda bir millet olmanın ilk şartı ve vazgeçilmez umdesi olarak belirlemektedir. Türkçülüğün Esasları adlı kitabında şöyle der : «Her şeyden önce milli vicdanı uyandırmaya ve kuvvetlendirmeye çalışmalı. Çünkü bütün terakkilerin membaı milli vicdan olduğu gibi, milli istiklâlin mastarı ve istinatgâhı da odur.» Ziya Gökalp'ın kendi ürettiği mefkûre kelimesi milli idealler, ülküler anlamındadır. Mefkûre millet ve vatanın maddi ve manevi özelliklerinin en iyisini bulup ortaya koymaktır. Milli şuuru bulmak için Türk halkında mevcut milli harsı aramak lâzımdır. Ona göre milli harsın tükenmeyen hazinesi halktır.

Ayrıca fikirlere karşı milli birliğin simgesi olan mısralarında şöyle der :

Sorma bana oymağımı, boyumu...
Beş bin yıldır millet gibi yaşarım,
Sorma bana ailemi, soyumu...
Soyum Türklük, soy büyüğüm Hünkârım...
Deme bana «Oğuz, Kayı, Osmanlı...»
Türküm, bu ad her ünvandan üstündür...
Yoktur Özbek, Nogay, Kırgız, Kazanlı...
Türk milleti bir bölünmez bütündür.

Memleketin okumuş, batı medeniyetine yönelmiş aydınlarına memleketin güzideleri ismini verir. Bunların milli ülkülerden ve halktan kopmasına asla tahammül edemez. Bu sebeptendir ki, aydınlara halka doğru gitmeyi öğütler. Yine Türkçülüğün Esasları» adlı kitabından bu kısmı aynen alalım.

«Halka doğru gitmek ne demektir? Halka doğru gidecek olanlar kimlerdir? Bir milletin münavverlerine, mütefekkirlerine o milletin güzileri adı verilir. Güzideler yüksek bir terbiye ve tahsil görmüş olanlardır. İşte halka doğru gitmesi lâzım gelenler bunlardır. Güzideler medeniyete malikdir. Halkta hars vardır. O halde güzidelerin halka doğru gitmesi şu iki maksat için olabilir. 1) Halktan harsı bir terbiye almak için halka doğru gitmek, 2) Halka medeniyet götürmek için halka doğru gitmek. Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak, halkın kullandığı kelimelere, cümlelere dikkat etmek. Söylediği atasözlerini, ananevi hikmetleri işitmek, düşünüşündeki tarzı, duyuşundaki uslubu zaptetmek. Şiirini, musikisini dinleyerek, raksını, oyunlarını seyretmek. Dini hayatına, ahlâki duygularına nüfuz etmek. Giyinişinde, evinin mimarisinde, mobilyalarının sadeliğindeki güzellikleri tadabilmek. Bundan başka halkın masallarını, fıkralarını, menkibelerini, tandırname adı verilen eski töreden kalma akidelerini öğrenmek. Halk kitaplarını okumak.. Halkın sanat eserlerini toplayarak milli müzeler vücudunda getirmek lâzım.»

Bu konudaki heyecanını aşağıdaki mısralarında en güzel bir şekilde görmekteyiz.

Okumuşlar bırakınız gururu
Milli harsı öğreniniz milletten...
O yicdandır, sizse onun şuuru
Köksüz şuur uzak değil cinnetten...
Doğru sanat, doğru ahlâk, doğru din
Hep ondadır halk içine dahnız,
Dâhi gibi her hatadan pâk, emin
Olmak için feyzi ondan alınız.

HALK KLASİKLERİ

Ziya Gökalp hayatının son senelerinde çizgili bir okul defterinin sayfalarına kendi el yazısı ile müsvedde olarak yazdığı «Halk Klâsikleri» nin birinci kısmında halka doğru gitmenin, halktaki milli felsefeyi, zevk ve sanat özelliklerini toplayıp milli bir eser haline getirmenin milli bir ülküye ve edebî ustuba sahip sa-

natkârlar tarafından yazılması işlenmesi gereğine değiniyor. Halk klâsikleri serisinin ilk sayısını teşkil eden «Nasreddin Hoca'nın Latifeleri» eserini yayınlamak üzere o tarihte milletvekili olan Veled Çelebi Efendiye göndermiş, sonradan Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzlak'a intikal etmiş, sayın hocamız tarafından da bize armağan edildikten sonra 1972 yılında tarafımızdan ilk defa yayınlanmıştır.

Ziya Gökalp bu eserinde Halk klâsiklerinin neler olabileceğini incelemekte ve bir milleti millet yapan en önemli eserlerin halka ait olduğunu savunmaktadır. Halkiyat (Folklor), halk edebiyatı, halkın milli ve dini inanışları ve felsefesi üzerinde yeni bilgiler ortaya koymakta, diğer milletlerden örnekler vermektedir.

Eski Yunanistan'da klâsik olan ve batı medeniyetine örnek teşkil eden şaheserlerin halk klâsikleri olduğunu ve bunların sıfahi anane ile asırlarca devam ettiğini, sonra lisan ve uslubu Homer isimli bir dâhi tarafından İlyada ve Odise eserlerinde toplandığını bildirir. Fransa'da bunu örnek alan Rasin ve Korneyin trajedileri, Molier'in komedyaları klâsik olma kıymetini kazanmışlardır. Virgil'in yazdığı Roma Destanı, Firdevsinin İran Destanı klâsikliğe namzet eserlerdir. Finlandiya'da Lonrue'nin yazdığı Kalavela ise bir toplama eser olarak ortaya konulmuştur, der.

FOLKLOR VE EDEBİYATIN ÜÇ TÜRÜ

Bizde halk klâsikleri olmaya namzet folklor ve halk edebiyatı örneklerini üç türde toplamıştır.

1 — Muayyen bir şahıs tarafından halk dili ve uslubu ile, halkın anlayacağı ve zevk alacağı şekilde yazılmış ve sonradan yayınlanmış olanlar: Süleyman Dede Mevlüdü, Yunus Emre İlahileri, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Şemi ve Dertli Divanı gibi.

2 — Tamamı açıklıkla o şahsa ait olduğu bilinmeyen, efsanevi bir mana taşıyıp sonradan toplanıp basılmış olanlar: Dede Korkut, Köroğlu hikayeleri, Âşık Garip, Kerem, Şah İsmail gibi şair ve ozanların eserleri ve Nasreddin Hoca kitabı.

3 — Halk arasındaki şifahi olarak günümüze kadar gelen ve fakat bugüne kadar basılmamış olan halk masalları, bilmece, ninniler, türküler, saz şairlerinin eserleri. Bunlara Karacaoğlan ve Gevheri'yi örnek olarak vermektedir.

MİLLÎ BİR TÜRK DESTANI

Türklerde bugüne kadar, bu üç tür de henüz tekemmül etmemişlerdir. Lisanca ve uslubca son şekillerini almamışlardır. Yani Türk halkının milli özelliklerini yansıtan bir Türk destanı bugüne kadar yaratılamamıştır. O halde bunların toplanıp derlenmesi kâfi değildir. Aynı zamanda bunların ayıklanarak, milli ahlâk ve geleneklere uygun olmayanların atılması, milli bünyeye uygun olanlarının seçilerek usup ve sanat sahibi kişiler tarafından adeta yeniden yazılması lazımdır. Ziya Gökalp'a göre (Bunlar bir halk dâhisini yahut sanatkârını beklemektedirler.)

Gökalp, «Nasreddin Hoca'nın Latifeleri» kitabının ön sözünde, Dede Korkut kitabını bugünkü Türkçe ile yazmak istediğini, Köroğlu'nu manzum olarak hazırladığını bildirmektedir. Fakat bunlar bugüne kadar ele geçmemiş ve nerde oldukları tespit edilmemiştir.

Halk klâsiklerinin ilk sayısı olarak tasarladığı bu eserinde Nasreddin Hocayı konu olarak almıştır. Hocanın nüktedanlığını, dehasını, fıkraların ilmi yönünü, felsefesini, ahlâki seciyesini, ailevi ve siyasi özelliklerini, iktisadi ve edebi şahsiyetini inceleyerek Nasreddin Hocayı Türk halk felsefesinin en güzel bir temsilcisi olarak tanıtmaktadır.

Ziya Gökalp, Batıdan sadece muasır medeniyetin alınmasını önerir. Halkın geleneksel inanışları, örf ve âdetleri, lisanı, edebiyatı, musikisi, dini ve ahlâk anlayışı millî özellikler gösterir. Bunların herhangi birinin diğer bir ulustan alınması mümkün değildir. Bunlar her toplum için kendine özgü manevi değerlerdir. Türklerde halk felsefesi, millî âdet ve inançlar en yüksek düzeydedir. Büyük bir millet olmanın en üstün özelliklerini taşımaktadır. Ziya Gökalp'ın deyimiyle «Felsefi Türkçülük, Türk halkındaki bu millî felsefeyi arayıp meydana çıkarmaktır.»

Ziya Gökalp'ın bir asrı bulan doğum yıldönümü gününde onun Mefkûresine her günden daha çok muhtacız.

(Tercüman, 1 Nisan 1976)

SELÂHADDİN ÖNERLİ

1920 yılında Diyarbakır'da doğdu. Orta öğrenimini bu kentte, yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik, Sanat Tarihi ve Pedagoji bölümlerini ayrı ayrı bitirerek tamamladı.

Çeşitli görevlerde bulundu, bu arada İstanbul Üsküdar Kız Lisesinde ve Ankara Kurtuluş Lisesinde sanat tarihi öğretmenliği yaptı. 1968 yılında Ankara Millî Kütüphane Genel Müdür Yardımcılığına atandı, bu görevde iken 1975 yılında emekliye ayrıldı. Evli, iki çocuk babasıdır.

Önerli'nin Türk Kütüphaneciler Derneği bültenlerinde kütüphanecilikle ilgili incelemeleri yayınlanmaktadır. «Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri» isimli incelemesi 1976 yılında basılmıştır. Aşağıdaki yazı bu kitaptan alınmıştır (s. 5- 16).

CAHİT SITKI TARANCI'NIN HİKÂyecİLİĞİ

Cahit Sıtkı Tarancı'nın hikâye yazdığı yıllarda hikâyeciliğimiz, «Altın Çağ»ını yaşamaktadır. «Hikâyecilerin sanat anlayışları farklı olduğu kadar eserlerinde yurdun başka bölgelerini ve insanlarını anlatmağa yönelmeleri de, sanat hayatımıza o yıllara kadar benzerine rastlamadığımız bir canlılık getiriyordu. Hikâyeciliğimiz yurt gerçeklerinde, kendine, içindé rahatça akabileceği sağlam bir yol bulmuştu» (1). Kuşkusuz, bu dönemde hikâyeciliğimizin büyüklüğünü oluşturan iki önemli ad vardır: Sabahattin Ali, Sait Faik.

Sabahattin Ali ile, hikâyeciliğimize «eleştiri» girmiştir. Bu eleştiri, bireysel bir özeleştiriye aşan, toplumsal gerçekliği arayan bir eleştiridir. Bu eleştirinin odak

noktası da «toplum» dur. «Sabahattin Ali daha ilk yapıtı **Değirmen**'de «Kanal» öyküsüyle tutumunu belirler: Ülkeyi, ekonomik yapısı içinde kavrama ve yansıtırma tutkusu, giderek hırçınlaşan, coşan bir anlatımla tutumunu sürdürür Sabahattin Ali. Yapıtlarına dönüp baktığımızda, yazarın ülke gerçeklerini, ne pahasına olursa olsun, korkusuzca haykırdığını görürüz» (2). Haykıran, sanki kendisi değil, Türk köylüsüdür. Acı çeken, ezilen, çağdaş olanaklardan yoksun kalan köylüdür, emekçidir, insanımızdır. Bu durum, aydınımızın bilinçsizliğinden, çürümüş bürokrasinin çağdışı uygulamalarından ileri gelmektedir. Sabahattin Ali bunun bilincindedir, hikâyesini bu yolda bilinçlendirici bir araç olarak kullanmıştır.

Sabahattin Ali toplumsal sorunlar açısından insana bakarken, daha özgün bir hikâyeci olan Sait Faik bireyin gerçeğine eğilir. Irk, din tanımayan evrensel insan sevgisi, Sait Faik hikâyesinin temel gerçeğidir. «İnsanı sevmekle başlar her şey» diyen Sait Faik, yarattığı kendi diliyle, hikâyeciliğimizin gelişmesinde büyük etki yaratmıştır.

Hikâyeciliğimizin birçok yönden bütünlendiği böyle bir dönemde, kuşkusuz, Cahit Sıtkı Tarancı'nın hikâyeleri büyük önem taşımaz. Önem taşıyamaması, bu hikâyelerin önemsizliğinden ileri gelmiyor. Nedeni, Sabahattin Ali ve Sait Faik hikâyede ne ise, Cahit Sıtkı Tarancı'nın da şiirde o olmasıdır. Şiirleri çok ünlenmiş bir ozanın hikâyeleri üzerinde kimse durmaz. Aslında büyük ilgi de çekmez bu hikâyeler. Aslında Cahit Sıtkı Tarancı da bu hikâyeleri biraz da gazetenin isteklerine göre yazmaktadır. Hikâye bir bakıma geçim kaynağıdır. Ama bu hikâyelerin belirli bir düzeyin altında olmadığı da bir gerçektir.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın hikâyeleri, savaşın etkisiyle umutları sarsılan, en küçük insansal ilişkileri bile mutlulukla özdeşleştiren insanımızın duygusal ortamını yansıtır. Bunun yanında, Tarancı'nın özellikle ruhsal yönden çektiği acılara tepkidir bu hikâyeler. Tarancı, mutluluk adına neyi yaşayamamışsa, bunları hikâyesine yerleştirmiştir. Tarancı'nın kısa ömrü, «çoğunlukla acılar, sıkıntılar, aşkta başarısızlıklar, meyhane köşelerinde, bekâr odalarında geçen üzüntülü gün ve gecelerle doludur. Yaradılıştan yüzü az gülen, bütün keder ve sevinçlerini içinde saklayan bu kapalı mizaç, hayatı her şeye rağmen çok seviyor. Allah'ın kendisinden esirgediği güzel yüz ve uzun boyun derin hasret ve imrentisi içinde ister istemez kendini şiire veriyor, ilgileri, sevgileri ve nihayet neticesiz aşkları şiirin derin ve karanlık kuyularında aramak» la (3) geçmiştir. Şiirlerindeki bu ortam, öykülerine yansımamıştır. Hikâye, Tarancı'da yaşama bağlayıcı bir öğedir. Hatta, yaşamın vermediklerini kendisi, yarattığı hikâye dünyasında yaşar. Örneğin, «Balayı Seyahati» adlı hikâyesinde Tarancı kentsoylu kesimin özlemini dile getirir. Kentsoylu kızların Avrupalara gitmek, oraların güzel mağazalarından alışveriş etmek en büyük tutkularıdır. Kişi, bankada memur da olsa, bu özemleri gidermek zorundadır. Kadın da günlerce bunun özlemini çeker. Bir araba kazası sonucunda bütün tasarımlar suya düşer. Balayı seyahati bir yıl sonraya kalır. Ne var ki, Tarancı'nın vardığı sonuç çok başkadır. Gerçekleşmeyen tasarımları bir «moral» dünya yaratarak gerçekleştirecektir. Birçok hikâyelerinde yaptığı gibi, bir Fransız ozanının dizelerine sığınarak şunları söyleyecektir: «Tasavvurları tahakkuk ettirmek neye? Madem ki tasavvur, aslında, kâfi bir haz teşkil ediyor...» Görüldüğü gibi, hikâyelerinde de zaman zaman şiirin gizli anlamına sığınmaktadır Tarancı. Ama görünüşte, şiirin dışındaki bir yaşamı dile getiriyor gibidir. Kişi ta-

sarlıyorsa, o gerçekleşmiş demektir. Nitekim Tarancı, hikâyelerinde gerçek bir sevgiyi dile getirmektedir. Kuşkusuz, gerçekçi bir hikâye için bu bir «fantezi» dir. Ama savaş etkisi altındaki insan da yaşamadığı gerçeklerin ötesindeki düş'ü aramak zorundadır.

Tarancı, bu tasarlanan olayların dışında, yaşadığı gerçeklerin öyküsünü de yazmıştır. Bunun en somut örneği, «Mavromatis Efendi» adlı hikâyedir. Görev duygusu yüksek, insansever Mavromatis, yaşayan bir kişidir. İnsanseverlik yönünden Sait Faik'in «Papaz Efendi» sini andıran Mavromatis'i, Baki Süha Edib-oğlu şöyle anlatır: «Meyhanemizin Cahit'ten de kısa boylu tıknazca, sevimli bir şef garsonu vardı: Mavromatis Efendi... Mesleğinin tam ehli olan bu sevimli Rum, bir dakika bile durup dinlenmeden masaları donatıyor, küçücük elleriyle üç-beş tabağı birden taşıyor, bütün müşterileriyle ilgileniyor, fakat Cahit'e çok ayrı, hissedilir bir itibar gösteriyordu. Mavromatis Efendi o tarihlerde kırkbeş-elli yaşları arasında idi. Yüzünde hiç eksik olmayan tatlı bir gülüş vardı. Mesleğini zevkle, neşe ile yürütüyor, bir kadeh bile içmediği halde âdeta çakırkeyif görünüyordu» (4). Mavromatis Efendi'yi, Cahit Sıtkı Tarancı da şöyle anlatmaktadır: «Canım Mavromatis Efendi! Saadetimizi ona borçluyuz. Sanki meyhane bir gemidir, bizler de yolcuları. Bizi ne güzel denizlerde gezdiriyor! Biz böyle keyfimize bakarken, o, tezgâhın önünde yüzü bize dönük ve ellerini karnı üstünde kavuşturmuş olarak duruyor, ne isteyeceğimizi gözlerimizden, sandalyalarımızda kıpırdanışımızdan, çatalımızı meze tabaklarında gezdirirken yüzümüzün aldığı ifadedен anlıyor, ben söylemeden, gelip boş börek tabağını alıyor, gözlüklü komşum bir tane daha demeden gidip boş kadehini kaldırıyor...» (5) Ancak, Tarancı bu sevimli adamı anlatırken bir düzen eleştirisine de giriyor. Aradan zaman geçmiştir, Mavromatis Efendi işini genişletmiştir. Ama bambaşka, kasada oturan bir adam olmuştur. Kazanç, onu yeni bir biçime sokmuştur. Sevgide, dostlukta, yaşamda duyduğu düş kırıklığını bu olay karşısında da duyar Tarancı. Mavromatis Efendi'nin içtenliği uçup gitmiştir. Dostluğun, içtenliğin yerini bir «yabancılaşma» almıştır. Tarancı bu düş kırıklığını şöyle anlatıyor: «Geçen sene bugünlerde İstanbul'a döndüğümde ilk uğradığım yerlerden biri de o meyhane oldu. Elimle koymuş gibi onu aynı yerde buldum. Fakat meyhane genişlemişti. Yanındaki küçük kahvenin ilâve edilmesiyle daha geniş, aydınlık ve ferah bir yer olmuştu. Masa adedi o nisbette artmış, kâğıt örtüler yerine beyaz keten örtüler yayılmıştı. Gözle-rimle Mavromatis efendiyi aradım. Modern bir hale sokulan tezgâhın arkasında, kasada oturan o değil di? Ta kendisi! Fakat neden, yaz gecelerinin püfür püfür yelkenlerini hatırlatan beyaz ketenden iş ceketi yok? Ortada dolaşan garsonlara emirler veriyordu. Anladım. Mavromatis efendinin beni tanımasına vakit kalmadan, birini arıyormuş da bulamamış gibi yaparak geldiğim gibi çıktım» (6).

Tarancı burada toplumsal bir değişim üzerinde durmaktadır. İnsan değişmiştir. Ama değişen insanın nasıl değiştiğinin duygusal yönü belirgindir bu hikâyede. «Meyhane», Tarancı'nın imgeleminde bir sığınma yeridir. İnsanlığın, dostluğun, içtenliğin var olduğu bir anlam'dır. Hikâyeci olarak Tarancı, onun hep öyle kalacağı kanısındadır. Ne ki dünya değişmektedir, buna koşut olarak, insan da değişecektir. Gelişmenin kuralı budur. Ama insanın değişirken kendi kendine yabancılaşması, dünyaya yabancılaşması demektir. Tarancı'nın vurgulamak istediği de budur. Bu yönden, şiirlerinde olduğu gibi, umutsuzluğun yarattığı bir düş kı-

rıklığını zaman zaman hikâyelerinde de yaşar. «Mavromatis Efendi» hikâyesinde, «Balayı Seyahati»nde olduğu gibi, bir Fransız ozanının «tasavvurların kâfi bir haz teşkil edeceği» duygusuna da sığınmaz. Yıkılan bir şeylerin ayrımındadır. İnsanın, duygusal bir dünyanın ötesindeki «kapitalist» bir biçimlenmeye uğradığının da ayrımındadır. Yozlaşan, tükenen insanın acısını çekmektedir Tarancı. Bu açıdan, hikâyeleri bir önem taşımaktadır.

«Randevu» hikâyesinde de aynı durumu görüyoruz. Duyarlık yüklü insan, bakıyorsunuz, birtakım koşullanmaların etkisinde önce kendisine, sonra da çevresine, insanına, dünyasına, hatta çağına yabancılaşıyor. Üretim içinde olan kadınımla, üretileni sömüren kadın arasındaki çelişkiler gözönüne getirilirse bu öykünün ne denli önem taşıdığı da görülür. Zamanını yalnızca kendi biçimlenmesinin aracı sayan bir anlayışın da insanı nasıl tükettiğini göstermektedir Tarancı.

Kökeninde «yabancılaşma»nın vurgulandığı toplumsal eleştiri açısından alınırsa, Cahit Sıtkı Tarancı'nın, hep yitip giden insanın özlemini duyduğu anlaşılır. Bunun en somut kanıtı «Abbas» hikâyesidir. Abbas, özü olan, bu nedenle de emir eri olarak görevlendirilen bir askerdir. Ama içtenliği, tüm erdemleri, insancağın en yüce anlamını kişiliğinde taşır. Abbas, Cahit Sıtkı için umuttur, yaşamdır, mutluluktur, var oluşunun bilincini duymaktır... Nitekim, «Abbas» şiirinde bunu dile getirir:

Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı;
Dinsin artık bu kalb ağrısı.
Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Ay'a haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce,
Bas kırbacı sihirli seccadeye,
Göster hükmettiğini mesafeye
Ve zamana.
Katıp tozu dumana,
Var git,
Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan;
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan.

Tarancı'nın bu özlemlerini gerçekleştirmek için yola çıkmayı kuracaktır Abbas. İlk sevgiliyi Beşiktaş'tan getirmeye gidecektir. Böylesine bağlı, böylesine insandır. Tarancı'nın masasını donatan, ona rakısını getiren, sıcak bir gölge gibi dost olan, Abbas'tır. Tarancı, masası donatıldıktan sonra, duygularını şöyle dile getirir «Abbas» hikâyesinde. Sanki «Abbas» şiirinin başka bir biçimde söylenişidir bu bölüm: «Az sonra da şiş kebabını getiriyordu. Buzlu rakıdan bir yudum; sonra çatalını şiş kebab, patlıcan kızartması ve salata tabaklarında şöyle bir doluşturiver! Ve arkasından çek birinci nevi sigaradan bol bir nefes! Ve kaldır başını, bak gökyüzüne! Oh! yıldızlı bir yaz gecesidir. Rüzgâr da çıktı. Bir Fransız şairinin, ölümden sonra yaşamak hasretini anlatan o canım şiirini mırıldanıyorum:

«Yeryüzünde olduğumuz o unutulmaz zamanlardı!..» (7) Hangi dizeler, mutluluğu böylesine yoğun biçimde anlatabilir? O yaşadığı, bütün yaşamı belirleyen bir andır, bu «an» ı, Tarancı «mutluluk» kavramıyla bir tutmaktadır. Gide gibi, Tarancı da, mutluluğu, «an»larda yaşadığına bağlamaktadır. Sanırım mutluluğun en yoğun tanımı da budur. İnsana içten bağlanmanın, mutluluk ortamı yaratmanın simgesidir Abbas. Tarancı, Abbas'ı özellikle seçmiş gibidir. Uygar sanılan ortamlarda insanın nasıl yok olup gittiğini, ilkel sanılan ortamlarda da insanın nasıl büyük bir varlık ve erdemlilik taşıdığını göstermek için... Bu yönüyle Abbas, aynı zamanda mutluluğu ortak yaşamının da bir simgesidir.

Abbas tipi bize, Cahit Sıtkı Tarancı'nın hikâyelerindeki yoğun insan sevgisini kavratıyor. «Mavromatis Efendi» hikâyesindeki değişimi burada göremiyoruz. Bunun da bir nedeni olmalı. Bilindiği gibi, Mavromatis, büyük kentin dalgalanmaları, değişimleri içinde içtenlikle kalmış bir tiptir. Dış dünya, ondaki içtenliği, dostluğu bir süre sonra silip süpürecektir. Oysa Abbas, gün yüzü görmemiş bir Anadolu insanıdır. Onda içtenlikle insanımızın doğallığı arasında bir koşutluk da karmaktadır Tarancı.

Tarancı'nın öyküleri genellikle bu yoğun insan sevgisinden kaynaklanmaktadır. Küçük burjuva özelemlerindeki tutarsızlık, tasarlanan sevgilerin yarattığı duygusal doyum, sık sık rastladığımız «tema»lardandır. Bir yerde onun hikâyesi, oza'nın duygusal ortamının bir dışa dönüklüğü gibidir. Şiirinin ardındaki gerçek, bu hikâyelerde daha bir görünürlük, daha bir yaşanırılık kazanmaktadır. Bu hikâyelere, şiire döktüğünü yaşadığı dünya da diyebiliriz. Örneğin şu bölüme bakalım:

«Kapıdan çıkınca, sihirli bir adaya ayak basmış gibi, içinde tatlı bir gıcıklanma duydum. Güneşli ve ılık hava, masmavi uzanan gökler, çiçek açmaya başlayan ağaçlar, saksıları ile uykudan henüz uyanmış genç kızlarının mahmur gözleriyle gülümseyen pencereler, karşı çeşmenin önünde sıra bekleyen Anadolu uşağı sakalar, güle konuşa mekteplerine giden talebeler, daireye geç kaldım diyerek koşuşan koskoca adamlar, güneşin yer yer okşadığı, parlattığı, her taşının altında bir hâtıra hazinesi gömülü duran bu alışılmış sokak, bütün bunlar beynini afyon gibi sararak kalbini yaşamak aşkıyla çarptırdı.» («Bir Adam») Bakıyorsunuz, aynı durum, «Bu Sabah Hava Berrak» şiirine de yansımıştır:

Bu sabah hava berrak;
Bu sabah her şey billürden gibi.
Gök masmavi bu sabah,
Güzel şeyler düşünelim diye.
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar,
Bulutlara hayretinden.
Işıldıyor kanat seslerinden kuşların
İlk uçtukları günün altın sevinci.

Bu coşku dolu hikâyelerde, zaman bürokrasinin eleştirisine de yer verilmektedir. Başta da değindiğimiz gibi, Cahit Sıtkı Tarancı, kendi yaşamını hikâyelerine eksen yapmıştır. Küçük memurların ne gibi duygusal sıkıntı çektikleri de bu hikâyelere yansımıştır. Kafada bulutlar gibi yüce duygular dolaşırken, büro-
ların sıkıntılı kâğıtlarının arasında dolaşmak Cahit Sıtkı'ya hep zor gelmiştir.

Sokaklarda bir sevgiliyle dolaşmak, sinemaların yarı aydınlık ortamında kendinden geçmek, bu hikâyelerde çok sık rastlanan özlemlerdendir. Hikâyelerde, yaşadığı içki ortamı, sessizce bir köşeye çekilmek gibi duygular da dile getirilir. Yoksulluğun eleştirisi, insan haklarının göz göre göre yenmesi, yazarı tedirgin etmektedir. Düşmüş kadınlar ve bu kadınların erdemleri («Bir Kadın»), bağınazlık, paragrafçılık («Hacı Fethah Efendi») de Tarancı'nın el attığı konulardandır. Ama en çok, hikâyelerinde, uyumlu bir aile ortamının özlemini dile getirir. Odalar genellikle ılıktır, dışarıda lapa lapa kar yağmaktadır, çini soba bir ana şefkatiyle yanmaktadır, güzel bir kız, başını işine eğmiştir, yazar içten içe ona sevgi duymaktadır. Sevimli halalar, bu sıcak ortamda kahve içmektedir. vb...

Hep küçük, «masum» kızlarla karşılaşmaktadır yazar. Sokakta, tramvayda, bir muhalebicide otururlar. Genellikle de tanımadığı kızlardır bunlar. Durakta, caddede göz göze gelirler, ilgilenirler birbirleriyle. Sanki her ikisi de birbirlerini ister gibidirler. Gerçek ilişkilerden çok, bu tür ilişkilerle kurar hikâyelerini. Güzel yüzün, uzun boyun özlemini çektiği gibi, bu hikâyelerde yaşattığı güzel kızların ve onlarla doğan ilişkilerin de hep özlemini çekmiştir. Zaman zaman dış görünüşe göre davranmanın yanlışlığını da dile getirir. «Hakikatten Sonra Hayal» hikâyesinde başarılı olarak vurgulanmıştır bu. Yanlışlarından sonra, gene bir Fransız ozanına sığınır: «Ehemmiyet bakışınızda olsun, yoksa baktığınız şeyde değil». Kimi zaman, yaşam felsefesinin, tüm görüntüleri bir yana ittiği görülür. Tasarlanan güzel kızlar, mutluluk ortamı silinir gider. Ortada yalnızca gerçek vardır ve yazar, bu gerçeğin anlamını yaşamaya koyulur. Yazar her şeyden bir anda etkilenir, onun gerçeğini aramadan hikâyesini o etkilendiği insan üzerinde geliştirir.

Genellikle bu konularla oluşan hikâyeler, «klasik» bir biçim içinde verilmektedir. Çevre tanımlanması, kişi betimlemeleri, duygusal yaklaşımlar ve olaya geçiş. Hemen tüm hikâyelerin yapısı budur, hikâyelerde «sürpriz» de yoktur. Yazarın neyi anlatmak istediğini işin başında anlayıverirsiniz. Zaman zaman ahlâk dersi vericisine çıkışlar yaptığına da tanık olunur. Örneğin, genç ölen birinin ardından şunları söyler: «Bu dünyanın yalancı olduğuna inanmak lâzım. Apartman dikenlere, servet ve mevki peşinde koşanlara, adam olmağı cepteki papellerle ölçenlere yuh olsun!» («Hayat»)

Kişi betimlemelerindeki ustalık, olayları yoğun bir duygusallık içinde yaşama, Tarancı'nın hikâyesini belirleyen önemli niteliklerdendir. Nitekim «Mavromatis Efendi» hikâyesi Cumhuriyet gazetesinde yayımlanınca büyük yankı uyandırmıştır. Büyük yazar Hüseyin Rahmi'nin ilgisini, Baki Süha Ediboğlu'nun anılarından izleyelim: «Daha sonraları Cahit bu Mavromatis Efendi için bir meyhane hikâyesi yazdı ve Cumhuriyet gazetesinde yayınladı. Dostum Doğan Nadi'den öğrendiğime göre, üstad Hüseyin Rahmi kendisine bir mektup yazarak muhakkak Cahit Sıtkı ile tanışmak istediğini, birlikte bir öğle yemeği yemeleri için bir randevu temin etmesini rica etmiş. On gün sonra Hüseyin Rahmi, kitapçı Hilmi ve Doğan Nadi, Park Otel'de buluşmuşlar. Fakat Cahit Sıtkı o günlerde Paris'e gittiği için yemekte bulunamamış. Hüseyin Rahmi üzgün, fakat merak içinde ısrarla ... soruyormuş:

— Kimdir bu Cahit Sıtkı? Her halde yaşlı başlı, eski meyhaneleri ve o meyhanelerde çalışan hünerli garsonları inceden inceye tetkik etmiş usta bir kalem

SELÂHATTİN ÖNERLİ

Institut kurde de Paris

olacak. Gazetenizde Mavromatis adlı bir hikâyesini okudum ve çok beğendim... Doğan Nadi, onun yirmi dört, yirmi beş yaşlarında bir genç olduğunu, liseden arkadaş olduklarını söyleyince, Hüseyin Rahmi, imkânı yok efendim, olamaz, o yaştaki bir adam o eski devir meyhane ve garsonlarını bu kadar güzel, bu kadar canlı tasvir edemez, diye tutturmuş. Doğan, çok yakında Paris'ten dönünce sizi muhakkak tanıştıırım, demiş ama, Cahit, Paris'ten döndüğü zaman ne yazık ki Hüseyin Rahmi de yirmi gün evvel hayata gözlerini yummuş» (8).

Hüseyin Rahmi gibi dev bir romancının bunca ilgisini çeken Cahit Sıtkı Taranca'nın hikâyeleri üzerinde durmak gerekir. Bir yaşamın nasıl öyküye dönüştüğünü, duygusal yönden ezilen insanımızın gerçeğini anlamak yönünden özellikle bu hikâyeler okunmalıdır. Tarancı'nın hikâyelerinin, hiç de çağının yarattığı öykü düzeyinin altında kalmadığı görülecektir.

- (1) Tahir Alangu: **Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman I**, İstanbul 1959, s. 4.
- (2) Selim İleri: «Türk Dili», Temmuz 1975, sy. 286, «Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri» (Türk Öykücülüğü Özel Sayısı), s. 16.
- (3) Baki Süha Ediboğlu: «Evvelkiler ve Bizim Kuşak», Cumhuriyet, 18 Ocak 1968.
- (4) Baki Süha Ediboğlu: Agyz.
- (5) Şevket Beysanoğlu: **Cahit Sıtkı Tarancı**, Ankara 1969, s. 249.
- (6) Şevket Beysanoğlu: Agy., s. 251.
- (7) Şevket Beysanoğlu: Agy., s. 243.
- (8) Baki Süha Ediboğlu: Agyz.

ŞEVKET BEYSANOĞLU

1 Ağustos 1336 (1920) Pazar günü doğdu. Babası Diyarbakırlı bir bilgin olan Molla Ahmet'tir (1). Annesi Esma Hanımdır. İsmet Paşa İlkokulu'nu (1932), Diyarbakır Lisesi'ni bitirdi (1938). Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu (1942). Hâkimlik stajını ve askerlik görevini tamamladıktan sonra 1946-1948 yılları arasında Başkale, 1948-1950 yılları arasında da Avanos hâkimliğinde bulundu. Daha sonra avukat olarak Diyarbakır'da serbest çalışmalarına başladı (1950). Evli dört çocuk babasıdır.

Araştırmacılarımızdan Selâhaddin Önerli, «Diyarbakırı Tanıtan Adam: Şevket Beysanoğlu» başlıklı incelemesinde yazarımız için diyor ki (2):

«Kırk yıldır yazıları, kitapları ve çalışmalarıyla Diyarbakır'ı tanıtmaya çalışan ve pek yerinde bir deyişle DİYARBAKIRI TANITAN ADAM olarak ün yapmış bulunan arkadaşım Şevket Beysanoğlu'nun çalışma odasında.

Geniş bir salona açılan bu çalışma odasına girince insanı şaşırtan şey, salon da dahil, bütün duvarların, tavana kadar yükselen dolap raflarının kitapla dolu oluşu.

Beysanoğlu'nun çok zengin bir özel kitaplığına sahip olduğunu biliyordum. Tanınmış araştırmacılarımızdan Ali Rıza Önder, 1964 yılında yayınladığı bir yazısında, Beysanoğlu'nun hayat hikâyesini özetledikten sonra şöyle diyordu (3):

«İstanbul'da bulunan ve daha çok, değerli yazma kitapları ile tanınan Ali Emiri Kitaplığının (Millet Kütüphanesi'nin) kurucusu, Diyarbakırlı Ali Emiri gibi Şevket Beysanoğlu da özel kitaplığını, doğup büyüdüğü kente armağan etmeyi düşünmektedir. Bunun hazırlıklarına bile başlamış(...)

Doğu Anadolu ve Diyarbakır halkbilimi üzerinde araştırmalarda bulunmak isteyenler için Beysanoğlu'nun yazıları ve kitapları öncülük edecek değer ve yeterliktedir.»

Cumhuriyetin 50. Yılında Diyarbakır 1973 İl Yıllığı'nda (s. 392) ise şu bilgi var:

(1) Bkz., Bu kitap, c. 2, s. 324.

(2) KARA-AMİD dergisi, sayı: 12.

(3) Ali Rıza Önder, TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI, sayı: 179, s. 342, v.d. (Haziran 1964).

«Bugün şehrimizde en zengin özel kütüphane, Şevket Beysanoğlu Kütüphanesi'dir. Bu kütüphanede halen 8692 cilt kitap bulunmaktadır. Bu kitapların 1316 adedini Diyarbakırlılar tarafından yazılmış eserler, 219 adedini de Diyarbakır hakkında yazılmış eserler teşkil etmektedir. Ayrıca, Diyarbakır'da yayınlanmış bir takım gazete ve dergilerin tam koleksiyonlarını, diğerlerinin perâkende ciltlerini ancak bu kütüphanede bulmak mümkündür.

Şevket Beysanoğlu, kitap adedini kısa bir sürede yirmi bine çıkartıp kütüphanesini çok sevdiği Diyarbakır'a armağan etmenin çaba ve hazırlığı içindedir».

Ve hemen soruyorum:

— 1973'ten bu yana (Mart 1977'de) kitaplığınızda bir artış oldu mu, kitaplığınızı ne zaman armağan edeceksiniz?

— Kitap adedi on bine ulaşmıştır. Yer darlığı yüzünden, çoğu sandıklar içinde bodrum katında isti fedilmiş durumdadır. Diyarbakırlılar tarafından yazılan eserler sayısı 1629, Diyarbakır hakkında yazılan eserler ise, kaynak niteliğinde olanlar da dahil, 230'dur. Bunlar arasında Silvanlı İbnü'l-Ezrak'ın British Museum Kütüphanesinde bulunan «Tarih-i Meyyâfarikin ve Âmid» isimli yazma eserinin fotokopisi, Van Berchem ile Strygveski'nin «Amida» isimli eseri, A. Gabriel'in «Voyages Arceologiques dans la Turquie orientale», M. Canard'ın «Histoire de la dynastie des Hâmandides de Jaziara et de Syrie», R. Grousset'nin «Histoire de l'Arménie des origines a 1071». N. Adontz'ın «Histoire d'Arménie», J. Sandalgian'ın «Histoire documentaire de L'arménie», Ammien Marcellinus'un «Histoire Livr». C. F. Lehmann-Haupt'un «Materialien zur alteren Geschichte Armenien und Mesopotamiens» gibi kaynak eserleri, ender bulunan kitaplardır. Bunları yakında açacağımız «Kültür ve Sanat Dünyamızda Diyarbakır Sergisi'nde göreceksiniz. (*)

Kitaplığın memlekete armağanı için yaptığım temaslardan henüz müsbet bir sonuç alamadım. Kitaplığa bir bina temini ve adına «Diyarbakır Belediyesi Şevket Beysanoğlu Kütüphanesi» denilmesi teklimi Belediye başkanı Okay Kalfagil olumlu karşılamadı. Belediyenin bu davranışı devam ederse, kitaplığı Diyarbakır Üniversitesi veya Diyarbakır Kültür Müzesine armağanı düşünmekteyim.

— Nüfus kaydınız üzerinde yaptığım incelemede bazı çelişkiler gördüm. Örneğin, doğum yeriniz ««Eğil» olarak gösterilmiş. Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yeri tablosunda ise, ilçesi: Çınar, köyü: Keldiz,

(*) Bu sergi, Ziya Gökalp yılının son günü olan 23 Mart 1977'de Diyarbakır Kültür Müzesi'nde açılmış, büyük bir ilgi görmüştür.

Hane No. 30 diye yazılı. Halbuki biz sizi kentin Abdaldede mahallesi, Teyze sokak, No. 5 evde doğmuş olarak biliyoruz. Bu durumu açıklar mısınız?

— Güzel bir konuya değindiniz. İşin gerçek yönü şöyledir:

Büyük dedelerimden Ali Ağa, şehrimizin Telgrafhane -halen Namık Kemal İlkokulu- sokağında otururmuş. Yardımseverliği, cesareti, daima haktan ve halktan yana oluşu, temiz ahlâk ve karakteriyle kendini muhitine çok sevdirmiş. «Beysan» lâkabı ile anılırmış. Bu zat 1763'te ölür. Karısı «Rukiye» henüz bir yaşında bulunan oğlu «İsmail»i alarak ailesinin oturmakta olduğu «Eğil» kasabasına gider ve oraya yerleşir. Dedelerimden İsmail, Cem, Hafız Ahmet Ağa, Ömer, Hasan ve babam Molla Ahmet hep Eğil'de doğup büyümüşler. Babam I. Dünya Savaşı sırasında tekrar Diyarbakır'a gelip yerleşir. Her yıl, yazları, bilhassa Temmuz-Ağustos aylarında, halamoğlu Süleyman Ağa'nın Karacadağ eteklerinde, soğuk pınarlardan birinin civarında kurdurduğu geniş kara çadırlarda, kavurucu sıcakları geçirmek için ailecek gidilirmiş. İşte ben 1920 Ağustosunun birinci günü bu kara çadırlardan birinde doğmuşum. Keldiz köyü halamoğlu Süleyman Ağa'nındı. Merkez ilçeye bağlıydı. Çınar, bildiğiniz gibi, 1937 yılında ilçe oldu. Üstelik doğduğum yer, Diyarbakır kentine daha yakın bir yayla. Babam, doğum yerimi niçin «Eğil» göstermiş, bizi Keldiz (şimdi, Beneklitaş) köyü nüfusuna neden kaydettirmiş bilemiyorum.

— İlk yazılarınızda «Şevket Kavut» adını kullanmışsınız. 1942'den sonra bu «Kavut» soyadınızı değiştirerek «Beysanoğlu» adını almışsınız. Bunun nedenini anlatırmısınız?

— İlkokul dördüncü sınıfta iken (1930) ilkin annemi, 6 ay sonra da babamı kaybettim. 1934'te Soyadı kanunu çıktığı zaman amcamoğlu Mustafa'nın -ki o sıralarda aile büyüğümüz o idi- ilgisizliği yüzünden «Kavut» soyadı bize takılmış. Halbu ki babamın kitaplarında hep «Beysanzade Molla Ahmet» yazılı. 1942'de hâkimlik stajı yapmakta iken mahkemeye müracaat ederek soy adımı değiştirdim, Kasım/1942'den beri, yazılarımda «Beysanoğlu» soyadını kullanmaktayım.

— Yanılmıyorsam, yayımlanan ilk yazınız «Hasret» başlıklı bir şiir idi ve 1936'da «Diyarbakir» gazetesinde çıkmıştı.

— Evet. 29 Temmuz 1936 tarih, 303 sayılı «Diyarbakir» gazetesinde yayımlanan «Hasret» başlıklı bu şiirin altında 28.12.1935 tarihi vardır. «A. Şevket Kavut» imzasını taşır. Bir hâtıra olarak bu gazeteyi hâlâ saklarım. Şiir şudur:

Gece gündüz yolnu arar
Gözlerim gözlüyor seni.
Geleceksen eğer ey yar
Yeter artık üzme beni.

Bak bu akşam da yalnızım
Senden başka yoktur sızım
Hasretin kalbimi yakar.

Eriyorum için için
Sevgilim hep senin için
Yanayım ne vakte kadar?

Aynı başlıklı bir şiirim daha vardır. 1938'de liseyi bitirdim. O yıl ilk defa Diyarbakır'ımdan ayrılıyordum. Ankara'da bu şiiri yazdım. Sonradan «Karacadağ» dergisinde yayımlandı (sayı: 43, Ağustos 1941) Gençlik anılarımı süsleyen, güzel Diyarbakır'ıma olan sevgimi simgeleyen bu şiiri de hâlâ saklarım.

Gurbette gözümde tüten hasretin
Eritir mum gibi beni ey Diyar
Dolaşsam, gezsem de bütün cihanı
Bulamam kendime yakın sen(in) kadar

Gül gibi açsam da çabuk solarım
Sensiz her şey kara, her işim yarım
Ey bence cennetten güzel Diyarım
Bahtiyar olsam da sensiz ne çıkar?

— Sizin çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış bir hayli şiiriniz var. Bunları bir kitapta toplamayı düşünmüyor musunuz?

— Bunlara «şiir» dahi denmez bence. Çocukluk ve gençlik çağlarımın anılarını yansıtan manzumeler. Edebi hiçbir değeri olmayan bu manzumeleri bir kitapta toplamayı hiç düşünmedim, düşünmem de. Yalnız, bunlar arasında bir tanesi vardır ki onu basılmakta olan KARA SEVDAM DİYARBAKIRIM isimli kitabımın başına koyacağım. O şiir de şudur:

Sinende doğdum senin,
Sinende yatacağım.
Bu can tende oldukça
Seni anlatacağım.

Aşkın yürekte ateş,
Yanmada için için.
Bilsen nasıl mutluyum
Seni sevdiğim için.

**Ey kaleler başbuğu,
Kahramanlar beldesi!
Ey yüzlerce yazarın,
Şairlerin ülkesi!**

**Toprağında, taşında
Zengin bir tarih yatar.
Binbir medeniyetin
Kalıntısı sende var.**

**Surların tek başına
Kitabeler müzesi.
Ve engin bir kültürün
Sanki taşın simgesi.**

**Bana hayat, şan verdin
Ancak seninle varım.
Ey benim karasevdam
Güzel Diyarbakırım!**

**Sinende doğdum senin,
Sinende yatacağım.
Bu can tende oldukça
Seni anlatacağım.**

— Diyarbakır tanıtma ile ilgili yazılarınız hangi tarihten itibaren yayınlanmaya başlamıştır?

— Bu konuda yayınlanan ilk yazılarım «Diyarbakırlı Bilginler ve Ozanlar», «Diyarbakır Halkiyatı» genel başlığı altında tefrika edilmiştir. Her iki dizi de KARACADAĞ dergisinin 4. sayısında yayınlanmaya başlamıştır (Mayıs 1938).

— Şimdiye kadar (Mart 1977) 15 eserinizin basıldığı, üç tanesinin de basılmakta olduğunu biliyorum. Ayrıca, tefrika edilmiş veya edilmekte olan araştırmalarınız da var. Bunların tam bir listesini verir misiniz?

— Memnuniyetle. Basılmış eserlerim:

1 — Diyarbakır Folkloru (2 cilt, 1943, 1946. Üçüncü cildi baskıya hazırlanmaktadır).

2 — Ziya Gökalp'ın İlk Yazı Hayatı (1956).

3 — Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları (3 cilt, 1957, 1959, 1978).

4 — Bütün Cepheleriyle Diyarbakır (1962).

5 — Diyarbakır Coğrafyası (1962).

6 — Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Âbideleri (1963).

7 — Ziya Gökalp İçin Yazılanlar ve Söylenenler (Üç cilt, 1964, 1974, 1978).

8 — Diyarbakır Ağzı (1966).

9 — Diyarbakır İl Yıllığı 1967 (1967).

10 — Cahit Sıtkı Tarancı (1969).

11 — Kadın Şairlerimizden Sırrı ve Divançesi (1969).

12 — Basın ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır (1970).

13 — Süleyman Nazif (1970).

14 — Cumhuriyetin 50. Yılında Diyarbakır, İl Yıllığı 1973 (1973).

15 — Anıtı Dikilecek Adam ZİYA GÖKALP (1977).

Basılmakta olanlar:

1 — Karasevdam Diyarbakırım.

2 — Yeni Belgelerin Işığı Altında ZİYA GÖKALP.

3 — Anıtları ve Kitabeleri ile DİYARBAKIR TARİHİ.

Baskıya hazırladığım eserler:

1 — Hars ve Medeniyet (Ziya Gökalp'ın konuyla ilgili makaleleri, 1964, 1972).

2 — Millî Terbiye ve Maarif Meselesi (Ziya Gökalp'ın bu konularla ilgili makale ve araştırmaları, 1964, 1972).

3 — Çınaraltı Konuşmaları (Ziya Gökalp'ın Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazıları, 1966).

4 — Makaleler I. (Ziya Gökalp'ın Diyarbakır, Peyman, Volkan gazetelerinde çıkan yazıları, 1976).

5 — Şakî İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler (Ziya Gökalp'ın 1908'de basılan Şakî İbrahim Destanı ile dağınık şiirlerini toplayan kitap, 1976). Bu diziden daha dört kitap basılacaktır.

Tefrika halinde kalan eserlerim:

1 — Tarihte Boğazlar Meselesi ve Bugünkü Hukukî Durum (Karacadağ dergisinde kısmen tefrika edilmiştir. No. 62 V. d., Haziran 1942).

2 — Güneydoğu Anadolu Bibliyografyası (Karacadağ dergisinde kısmen tefrika edilmiştir, sayı: 69 v.d., Ağustos 1944).

3 — Şarkın Meşhur Sımaları (Diyarbakır'da çıkan Şark Postası gazetesinde kısmen tefrika edilmiştir, 1952).

4 — Cumhuriyet Dönemi Diyarbakır Kronolojisi (Kara-Amid dergisinde tefrika edilmektedir, sayı: 10-11 v.d., 1977).

5 — Ziya Gökalp'a İlişkin Anılar, Belgeler, Bilgiler (Ziya Gökalp dergisi'nde tefrika edilmektedir. sayı: 7 v.d., Temmuz 1977).

Basılacak eserlerim:

1 — Diyarbakır'da Gömülü Meşhûr Adamlar ve Yatırlar.

2 — Diyarbakırlı Devlet ve Siyaset Adamları.

3 — Karacadağ Eteklerinde (Gezi notları).

4 — Dicle Kıyıları (Gezi notları).

— Yazılarınız en çok hangi dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır?

— Yazılarım çoğunlukla **Karacadağ, Kara-Amid, Ziya Gökalp, Yeni Adam, Türk Folklor Araştırmaları** dergileriyle **Diyarbakır, Şarkpostası, Mücadele, Güven, Yeni Yurt, Cumhuriyet** gazetelerinde yayınlanmıştır. Halen **Ziya Gökalp** ve **Kara-Amid** dergilerinin başyazarıyım. Folklorla ilişkin yazılarımin bir kısmı **Türk Folklor Araştırmaları** dergisinde yayınlanmaktadır.

— Sizin yıllardır üzerinde çalıştığınız **Diyarbakır Ansiklopedisi** ne durumda?

— **Diyarbakır Ansiklopedisi**'nin fişlenmesi tamamlanmıştır. Birinci cildi baskıya hazır bir durumdadır. Şu dolapta gördüğünüz fişler, ansiklopediye aittir. Ansiklopedi tahminen on büyük cilt tutacak. Kâğıt ve baskı masraflarının pek fahiş bir seviyeye yükselmesi, bu işi benim yapmamı olanaksız kılmıştır. Aylık fasiküller halinde yayınlamayı düşünmekteyim. Ancak, yine de belediye, özel idare, Ticaret ve Sanayi Odası, Ziraat Odası gibi **Diyarbakır**'daki bazı kuruluşların bu teşebbüsü desteklemeleri, yardımcı olmaları gerekiyor. Yaptığımız hesaba göre, bu işi yürütebilmek için en az bin abone temini şart.

— Ansiklopedinin muhtevası hakkında biraz bilgi verir misiniz?

— **Diyarbakır**'la ilgili her çeşit bilgiyi bu ansiklopedide bulmak mümkündür. **Diyarbakır** ilinden yetişmiş bilim, sanat ve siyaset adamları, ticarete, idarede, memuriyette, askerlikte, kısacası kendi çalışma alanında başarılı olmuş, ün yapmış bütün kişiler, mevcut kuruluşlar; **Diyarbakır** tarihini ilgilendiren bütün olaylar, aşiretler, köyler, coğrafi mevkiler, ziyaret yerleri, türbeler; **Diyarbakır** folklor ve etnografyasına ilişkin bütün maddeler, el sanatları v.b. hakkında yeteri kadar bilgi ansiklopedide bulunmaktadır. Ansiklopedi yirmi yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Böylesine güç ve yorucu bir çalışma, **Türkiye**'de rahmetli **Reşat Ekrem Koçu**'dan sonra ilk defa tarafımdan ele alınmıştır. İlham kaynağım da **R.E. Koçu**'nun **İstanbul Ansiklopedisi** olmuştur.

— Yanılmıyorsam, yayınlanmakta olan **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'nin yazı kurulunda siz de varsınız, öyle değil mi?

— Evet, bu ansiklopedide yer alan **Diyarbakırlı** şair ve yazarlara ait maddeleri ben yazmaktayım.

— **Kırk** yılı aşkın bir süreden beri eserleriniz, konuşmalarınız, yazılarınız ve uluslararası kongrelere sunduğunuz tebliğlerinizle **Diyarbakır**'ı tanıtmaya çalışmaktasınız. **Diyarbakır Tanıtma Derneği**'ni de bu amaçla mı kurdunuz? Derneğin kuruluşu ve çalışmaları hakkında biraz bilgi verir misiniz?

— Derneği, 4 Ocak 1954 günü kurduk. İlk adı, «Diyarbakır Kültür Derneği» idi. Sonradan, aynı isimle İstanbul ve Ankara'da da birer derneğin var olduğu anlaşıncı, 19 Şubat 1956 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısında derneğin adı «Diyarbakır Tanıtma Derneği» olarak değiştirildi. Derneğin amacı, «Diyarbakır ve çevresini maddî ve manevî bütün değer ve güzellikleriyle tanıtmak» idi. 30 Nisan 1964'te yapılan kongrede de derneğin adı «Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği» şekline sokuldu. Dernek tüzüğü'nün kuruluş gayesini açıklayan 2. maddesi de, «Derneğin gayesi, Diyarbakır bölgesinin tarihi, coğrafi, tabii, arkeolojik, folklorik ve diğer bütün zenginliklerini meydana çıkarmak, korumak ve değerlendirmek suretiyle turizmi Diyarbakır'da en önemli iktisadî mevzu haline getirmek ve Diyarbakır'ı tanıtmaktır» tarzında değiştirilerek daha geniş kapsamlı bir hale getirildi. Derneği, Tahsin Cahit Çubukçu (gazeteci, yazar, eski milletvekillerinden), Ekrem Yardım (Tapu Kadastro müfettişi, halen avukat), M. Fahrettin Kırzioğlu (halen Atatürk Üniversitesi öğretim üyesi), Şükrü Eren (emekli öğretmen), Sabahattin Savcı (Ziraat Y. Mühendisi, halen Diyarbakır senatörü, eski Orman bakanı), Cevdet Hayrullahoğlu (Z. Yük. Müh.) gibi her biri ayrı bir değer olan arkadaşlarla kurduk. Dernek kısa bir sürede gelişti, Diyarbakırın tanınmış aydınlarını kadrosuna almayı başardı. Yönetim kurullarında görev alan arkadaşlarımızdan hatırlıyabildiklerim şunlardır:

İsa Bingöl (eski orman bakanı), Zihni Taşkıran (halen Ankara 6. Noteri), Av. Azmi Erdoğan (eski senatörlerimizden), Av. Cahit Gürkaş (eski Belediye başkanlarından), Sezai Demiray (eski milletvekili, belediye başkanı), Av. Turgut Artuç (eski milletvekillerimizden), Vehbi Dabakoğlu (eski belediye başkanı, Sağlık Koleji Müdürlüğünden emekli, Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesini Gerçekleştirme ve Yaşatma Derneği başkanı), Doç. Dr. Selâhattin Yazıcıoğlu (halen Diyarbakır Tıp Fakültesi öğretim üyesi), Nevzat Gündoğdu (eczacı), Av. Ruhi Nedimoğlu, Av. Necdet Hayalioğlu, Av. İhsan Biçici, Dr. Tarık Ziya Ekinci (eski milletvekillerimizden), Recai İskenderoğlu (eski milletvekili, İmar ve İskân Bakanı), Av. Celâlettin Tuğrul, Adil Tekin (Halen Dernek Başkanı), Mehmet Demir, Mehmet Mercan (gazeteci), İzzet Yıldız (gazeteci), Halil Söylemezoğlu vs.

Derneğin, Diyarbakır'ı tanıtmaya yolundaki çalışmalarımızda büyük katkısı olmuştur. Diyarbakır'ı çeşitli yönleriyle tanıtıcı 22 kitap, çeşitli dillerde Turistik Diyarbakır Rehberi yayınlamış, bu tür yazılarla dolu KARA-AMİD dergisini çıkarmaktadır. Ayrıca, Diyarbakır Kültür Haftaları, Başta Ziya Gökalp, Cahit Sıtkı Tarancı, Süleyman Nazif olmak

üzere Diyarbakırlı şair ve yazarları tanıtmaya ve anma günleri düzenlemektedir.

— Derneğin çalışmalarından biri de **Karpuz Festivali** idi. Amacın, Karpuz Festivalinden Güneydoğu Fuarı'na gitmek olduğunu bir yazınızda belirtmişsiniz. Bu teşebbüsünü neden gerçekleşmedi?

— Bahsettiğini yazayım, «Diyarbakır Kültür» dergisinin 2. sayısında yayınlanmıştı. «Karpuz Festivalinden Güneydoğu Fuarına Doğru» başlığını taşır. Başarısızlığımızın nedenlerini de «Kara-Amid» dergisinin «Karpuz Festivali» özel sayısını teşkil eden 8. sayısında (Ekim 1972) yayınlanan «Karpuz Festivalini Niçin Düzenledik, Sonuç Ne Oldu?» başlıklı yazınızda izaha çalışmıştık. Bu yazıdan okuyacağım bir kaç paragraf sorunuzun cevabını teşkile yetecektir:

«... Düşündük ki, ülkelerin kalkınmasında, iktisadi ve ticari hayatın canlanmasında turizm büyük bir rol oynamaktadır. Diyarbakır, tarihi bütün çağlara ait eserlerle dolu, bir müze şehir durumundadır. Biz, Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği mensupları olarak, şehre turist celbini sağlayacak bir çalışma ve gösteri imkânları hazırlar, böyle bir davranışın yolunu açarsak Diyarbakır pusuculuğu, kuyumculuğu, bakırcılığı ve diğer el sanatları yeniden canlanma ve gelişme imkânı bulur. Çeşitli turistik eşya yapımı ve satımı, yavaş yavaş ticari ve iktisadi hayatta bir hareketlilik meydana getirir. Bu nedenle her yıl Eylül ayında olmak üzere bir «Karpuz Festivali» düzenlemeyi kararlaştırdık (...) Karpuz festivalini düzenlerken amacımız, «Güneydoğu Anadolu Fuarı»na ulaşmaktır. Her yıl 15 Eylül'de başlayıp 15 Ekim'de sona erecek bir fuar. Bu fuarda, sadece Diyarbakır'ımızın değil, Güneydoğu Anadolu illerinin de çeşitli ürünlerini sergileyecek ve daha geniş çapta bir ticari ve iktisadi hareketin öncülüğünü yapacaktık (...) Ne yazık ki bu fuar işi tahakkuk etmedi. Belediye bu hususta kendine düşen vazifeyi yerine getirmede. Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası festivalle ilgilenmedi bile. Esnaf teşekkülleri ve diğer kuruluşlar beklenen alâka ve yardımı esirgediler. Derneğimizin maddi imkânları ise zaten sınırlı idi. Ve ele alınan iş, onun gaye ve takatının çok üstünde ve dışındaydı. Festivali üç yıldan fazla sürdürme bile mümkün olmadı(...)»

Karpuz Festivali 1966 yılı Eylülünde başladı ve üç yıl tekrarlandı. Kara-Amid dergimizin 8. sayısını tetkik ederseniz, bu festivalin nasıl geniş bir ilgiyle karşılandığını, Diyarbakır'a turist akınının nasıl çoğaldığını, basındaki yankılarını bütün belgeleriyle görürsünüz.

— Ziya Gökalp dergisinde (sayı : 1, Kasım 1974) yayınlanan «Ziya Gökalp Anıtı» başlıklı yazınızın bir yerinde «Ziya Gökalp'ın bu yurda

yaptığı hizmetlerin büyüklüğüne inanmış birkaç arkadaş (...), Diyarbakır Tanıtma Derneği'ni kurduk. Amaçlarımızın başında, büyük düşünürümüzün 23 Mart 1876'da doğmuş olduğu babaevinin **Ziya Gökalp Müzesi** haline getirilmesi için 1950'den beri başlayan girişimleri yürüterek bir an önce gerçekleştirilmesine çalışmak (...) geliyordu» diyor-sunuz. Bu hususta da biraz bilgi verir misiniz?

— Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği'nin çeşitli konularda çalışmaları olmuştur. Bence bunlardan en önemlilerinden biri de Diyarbakır da dahil Güneydoğu Anadolu bölgesinin yabancılar için yasak bölge olma durumunun kaldırılmasındaki girişimleri ve bunu 1965 yılında gerçekleştirme başarısını göstermesidir. Bu konuda benim basılmakta olan **Karasevdam Diyarbakırım** kitabımın «Olaylar ve Anılar» bölümünde ve **Kara-Amid** dergimizin 12. sayısında oldukça geniş bilgi vardır. **Ziya Gökalp Müzesi**'nin gerçekleştirilmesindeki çabalarımıza gelince, bu konuda da yine **Kara-Amid** dergisinin 1. sayısında (Eylül 1956) istenen bilgi beğeleriyle birlikte mevcuttur. Şunu açıklamak zorundayım ki bu müze işinin gerçekleşmesinde eski Diyarbakır milletvekili Ferit Alpiskender'in ve T. Büyük Millet Meclisine Bursa milletvekili Ali Canip Yöntem ile 65 arkadaşının yaptıkları teklif sonucu 6076 sayılı 1953 Yılı Bütçe Kanunu Maliye Bakanlığı Kısımının 644. faslına bu iş için koydurulan 60 bin liralık yardım ödeneğinin rolü büyük olmuştur. O zamanki Diyarbakır Valisi Fahrettin Akkutlu'yu da burada saygıyla anmak gerekir.

— 1969'da basılan **Cahit Sıtkı Tarancı** isimli kitabınızın «Önsöz»ünde, «12 Ekim 1966 günü, ünlü şairimiz Cahit Sıtkı Tarancı'nın ölümünün onuncu yıldönümü idi. Derneğimizin o yılki Genel Kurul toplantısında, şairimizi bütün yönleriyle tanıtıcı bir eserin hazırlanıp basıtırılması, şehrimizdeki okullardan biri ile caddelerden birine adının verilmesi için ilgili makamlarla temasa geçilmesi oybirliğiyle kararlaştırıldı.

Bugün, Dicle vadisine bakan en modern bir ilkokul O'nun adını taşır, en güzel caddelerden birine O'nun ismi verilmiştir. Şimdi de doğup büyüdüğü babaevini derne kadına satın alıp **Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi** haline getirmenin çabası içindeyiz» diyorsunuz. Halen **Diyarbakır Kültür Müzesi** olarak hizmet gören bu müzenin binası Dernekçe mi satın alındı? Bu konuda da bir açıklama yapar mısınız?

— Cahit Sıtkı Tarancı'nın doğup büyüdüğü babaevinin dernekçe satın alınması mümkün olmadı. İstenen parayı temin dernekçe olanaksızdı. Derneğin büyük çaba ve teşebbüsleri, o günkü Diyarbakır valisi Mehmet Karasarlıoğlu'nun destek ve yardımları sonucu bina Kül-

tür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce satın alınarak müze haline getirildi. 28 Ekim 1973 günü yapılan bir törenle müze hizmete açıldı. Bu hususta da **Kara-Amid** dergimizin 9. sayısında (Haziran 1975) geniş bilgi vardır.

Şimdi de büyük edip ve yazar Süleyman Nazif'in doğup büyüdüğü babaevini bir sanat ve edebiyat müzesi haline getirmenin çabası içindeyiz. Bunu da başarısak çok mulu olacağız. Bilindiği gibi, son yıllarda Diyarbakır'ımızın mimari değerleri hızla yok olmaktadır. Türk mimarisinin ürettiği değişik amaçlı yapılar arasında, bilhassa mimari yönden müstesna bir yeri ve değeri bulunan o güzelim evler yıktırılıp yerine birkaç daireden oluşan çimento yığını, çirkin yapılar yükselmektedir. Bu gidiş memleketini seven her Diyarbakırlı gibi beni de çok üzmektedir. Süleyman Nazif'in doğup büyüdüğü evin de mimari yönden büyük bir değeri vardır. Böylece, yüzyılların verdiği tecrübe sonucu gelişerek şehrin tarihi hüviyetine ve iklim şartlarına en uygun bir duruma gelmiş, kendine özgü karakteristik özellikler taşıyan, mimari değeri büyük bir Diyarbakır evini daha yokolmaktan kurtarmış olacağız.

— Halen Derneğin başkanı yine siz misiniz?

— Hayır. Ben 15 yıl (1954 - 1968) başkanlık yaptım. Şimdi arkadaşım Adil Tekin bu görevi sürdürmektedir. Fakat bütün çalışma ve girişimlerde beraberiz.

— İlk kurduğunuz dernek bu mudur?

— Hayır. İlk kurduğumuz dernek «Diyarbakır Halk Musikisi Cemiyeti»dir. Bu derneği, 1943 yılında kurduk. Diğer kurucuları şunlardır: Celâl Güzelses, Av. Sabir Karaozan, Av. Zeki Hakgüden, Öğretmen Ömer Öner, Nihat Günay, Sadık Özbek, Edip Gürmeriç. Derneğin amacı, Diyarbakır halk musikisini yaymak, türkülerini derleyip yayınlamaktır. Yönetim Kurulu Başkanı rahmetli Celâl Güzelses'ti. Dernek çok yararlı çalışmalar yapmıştır. Genç kabiliyetlerin yetişmesinde, halk musikimizin yayılmasında etken olmuş, sık sık konserler vermiş, Diyarbakır Türkülerini yayınlamıştır.

— Sizin ayrıca Diyarbakır Gazeteciler Cemiyeti başkanlığı yaptığınız Kara-Amid dergisinin 1. sayısındaki bir kayıttan anlaşıyor? Bu na ne dersiniz?

— 29 Kasım 1954 yılında yapılan kongrede Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığına seçildim. 30 Nisan 1956'da yapılan kongrede Av. Mehmet Ali Günöz arkadaşımın seçilmesi üzerine başkanlıktan ayrıldım. Bu cemiyetin, Diyarbakır gazeteciliğinin gelişmesinde yararlı hizmetleri olmuştur.

— Sur dışında modern bir şehrin kurulmasına sizin de kurucularından olduğunuz «Mahdut Mesuliyetli Diyarbakır Yeni Evler Yapı Kooperatifi»nin öncülük yaptığı bilinmektedir. Bu kooperatifin çalışmaları ve sonraki gelişmeler hakkında da bilgi verir misiniz?

— Kooperatifi 21 Şubat 1951 günü kurduk. Kurucu müteşebbis ortaklar şunlardı: Mustafa Ekinci (milletvekili, Başkan), Remzi Bucak (milletvekili), Mehmet Husrev Ünal (Avukat), Ahmet Ketencigil (Y. İnş. Müh.), Sezai Demiray (Belediye başkan yardımcısı), Mahmut Azizoglu (çiftçi), Halil Turgut (Öğretmen), Cevdet Hayrullahoglu (Z. Y. Müh.) ve ben.

Aynı tarihli ve 3384 sayılı «Diyarbakır» gazetesi kooperatife ilgili şu haberi veriyor:

«Hazırlanan statüye göre, her ortak ilk tesis hissesi olarak kooperatife 500 lira ödiyecektir. Yapılacak binalar için belediye ile temas edilerek münasip arsa temin edildikten ve inşaata başlandıktan sonra da istihkakların yüzde yetmiş beşi Emlâk Kredi bankasından, yüzde yirmi beşi de hissedarlar tarafından ödenecektir. Evler bittiği zaman, her hissedar aldığı evin maliyetinin yüzde yirmibeşini tamamiyle ödemiş bulunacak, mütebaki yüzde yetmiş beş borcunu da yirmi sene müddetle ve yüzde beş faizle Emlâk Kredi Bankasına tediye edecektir. İlk hamlede yüz ev inşa edilecek. Şehrimiz için çok hayırlı bir teşebbüs olan bu işte kooperatif idare kuruluna başarılar dileriz.»

Böyle bir kooperatif şehrimizde ilk defa kuruluyor ve büyük bir iş yükleniyordu. Kimisi bu işte başarı şansını çok az buluyor, geniş bir kitle de teşebbüsümüzü destekliyordu. O günkü Diyarbakır valisi rahmetli Emin Nihat Sözeri kooperatif Başkanlığına gönderdiği tebrik yazısında şöyle diyordu (26 Şubat 1951 gün ve 3386 sayılı «Diyarbakır» gazetesinden):

«Diyarbakır'ın mühim bir ihtiyacına cevap veren kooperatifin kuruluşunda kuvvetli yardımlarını esirgemeyen milletvekilimiz Mustafa Ekinci'yi ve çalışma arkadaşlarını hararetle tebrik ederim.

Bu güzel teşebbüsü, şehrin imarı, ortaklarını ucuz ve uzun vadeli ödemelerle mesken sahibi kılması gibi çok hayırlı bir gayenin tahakkuku için atılmış kuvvetli bir adım olarak telakki ediyorum.

Vilâyet makamı, kooperatif çalışmalarına maddi ve manevî müzaheretini hiç bir zaman esirgemiyecektir.

Hepimizin iftiharla karşıladığı bu eseri meydana getiren sayın kurucularına teşekkürlerimi sunar, başarılar dilerim.»

Kooperatif statüsü 21 Mayıs 1951 tarihli «Diyarbakır» gazetesinde yayınlandı. 28 Mayıs 1951'de yapılan toplantıda Yönetim Kurulu seçildi. Yönetim Kurulu Başkanlığına yine Mustafa Ekinci getirildi. Üyeler ise şunlardı : Mehmet Husrev Ünal (2. Başkan), Şevket Beysanoğlu (üye), Sezai Demiaş (üye), Cevdet Hayrullahoğlu (üye), Hilmi Gündoğan (üye).

16 Ekim 1952'de 66 evin temelleri atıldı. İşin gerçekleşme yolunda olduğunu gören ve kooperatif dışında kalan arkadaşlar aynı amaçlı yeni kooperatifler kurmaya başladılar. Güzel Evler Yapı Kooperatifi, Doktor Evleri Yapı Kooperatifi, Mühendisler Yapı Kooperatifi, Subay Evleri Yapı Kooperatifi, Maarif Evleri Yapı Kooperatifi, bu arada kurulan kooperatiflerdir. Böylece sur dışında yapılmaya başlanan yüzlerce bahçeli evle yepyeni ve modern bir şehir 3-4 yıl içinde kurulmuş oldu.

Kale dışında yeni bir şehrin kurulmasına ilk teşebbüs eden değerli valilerimizden Karşlı Hatunoğlu Kurt İsmail Paşa'dır. 1867 - 1875 yılları arasında vali olarak şehrimizde hizmet gören İsmail Paşa kale dışında bir Askeri hastane, Cami, Hükümet konağı yaptırmış, memurların ve halkın buralarda ev yaptırmaları için birçok kolaylıklar göstermiş, fakat bütün çabalarına rağmen bir sonuç alamamıştır. I. Genel Müfettişlik döneminde de bazı teşebbüsler yapıldı. Fakat sonuçsuz kaldı. Başarıya ulaşan ve etkin olan teşebbüs, bizim kurduğumuz yapı kooperatifinin örnek çalışmaları ve başarısı olmuştur. Böylece kısa bir süre içinde kale dışında yüz bin nüfusu barındıran modern bir şehir kurulmuştur.

— Bu tür çalışmalarınız arasında sizi en çok sevindiren ve üzen olaylardan birkaç örnek verir misiniz?

— Diyarbakır'ı tanıtmaya, güzelleştirme, kalkınmasına hizmet etme yolunda giriştiğimiz başarılı her teşebbüs, beni en çok sevindiren olay olmuştur. Daha önceki sorularınıza verdiğim cevaplarda, bu sevindirici olayların bazı örnekleri vardır. Birkaç örnek daha vereyim :

Yapı ve Kredi Bankası, kuruluşunun 10. yıldönümü nedeniyle Eylül/1954'te, İstanbul'da, yurt çapında çeşitli sanat ve kültür müsabakaları düzenlemişti. Halk Oyunları, bu müsabakada ön planda tutulan bir yer işgal ediyordu. Bu arada, Diyarbakır ve çevre illerinin de bu müsabakalara katılmasının temini hususunda yardımcı olmam için, bu işi yönetmekle görevli sayın Vedat Nedim Tör'den bir mektup aldım. O günkü Diyarbakır valisi Şevket Ozanalp ve belediye başkanı Dr. Kâmil Tayşî ile görüştüm. Yardım ve desteklerini sağladım. Diyarbakır'ın tanınmış halk oyuncularından Şahin Kardaş idaresinde bir

oyun ekibi kurdurup çalışmalara başladık. Ekibe yeni mahalli elbise-ler yaptırdık. Ben de Diyarbakır temsilcisi ve jüri üyesi olarak ekibe katıldım. Diyarbakır ekibi mahalli kıyafetleri ve güzel oyunları ile bü-yük ilgi gördü ve kendi grubunda bölge birincisi oldu. Bu başarımız bütün bölgede sevinçle karşılandı. Yankıları günlerce sürdü. Ekibimi-zin başarısı hakkındaki beyanatımı yayınlayan 18 Eylül 1954 günlü «Diyarbakır» gazetesi adeta kapışıldı. Yapı ve Kredi Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Kâzım Taşkent'ten aldığım mektupta aynen şöyle deni-yordu :

«Bankamızın onuncu yıldönümü münasebetiyle hazırlanan sanat ve kültür müsabakalarımızda ön planda bir yer işgal eden «Halk oyun-ları müsabakaları» İstanbul'da büyük takdirle karşılanmış ve milli heyecanın en yüksek şekilde izharına mes'ut bir vesile olmuştur. Bu eserin hazırlanmasında ve bilhassa mahalli müsabakaların teşkilâtlan-dırılmasında lutfettiğiniz yakın alâka ve yardımlara candan teşekkür eder, derin hürmetlerimi sunarım.» (5 Ekim 1954 gün ve 4416 sayılı «Diyarbakır» gazetesinden). Ekibimizin bu başarısı beni çok mutlu kılmıştı.

Beni en çok üzen olay, 13 Mart 1951 günü cereyan etti. Diyarba-kır'la ilgili bazı meselelerin takibi ve çözümlenmesi için Belediye Mec-lisi ve DP İl İdare Kurulu üyelerinden oluşan bir heyet halinde An-kara'ya gitmiştik. Bu günlerde, Doğu Üniversitesi (sonradan **Atatürk Üniversitesi**)'nin kuruluş yerinin de açıklanacağı söylenmekte idi. Çe-şitli kaynaklardan aldığımız haberler, bu yerin «Diyarbakır» olarak kararlaştırıldığı merkezinde idi. Sevinçli idik. Doğu Üniversitesi'nin Diyarbakır'da kurulması gereğinin bütün gerekçelerini bilimsel neden-lere dayanarak yetkili kurullara izah için sürekli çalışmalar yapmış, raporlar hazırlamış, büyük çabalar göstermiştik. Bütün koşullar lehi-mizde idi. O gün öğle yemeğine milletvekilimiz rahmetli Dr. Yusuf Azizoğlu'ya davetli idik. Anadolu Kulübünde buluştuk Mustafa Ekinci de geldi. Çok neşeli idi. Güvenilir bir yerden aldığı habere göre, Ba-kanlar Kurulunca, Üniversitenin Diyarbakır'da açılmasına karar ve-rildiğini ve saat 13 haber bülteninde açıklanacağını müjdeledi. Hepimiz büyük bir sevinç ve neşe içindeydik. Yemeğe oturduk. Büyük bir he-yecan ve sabırsızlıkla 13 haberlerini bekliyorduk. Nihayet saat 13 oldu. Verilen haber hepimizi derin bir üzüntüye boğdu. Hayal kırıklığına uğ-ramıştik. Donmuş, sanki taş kesilmiştik. Üniversitenin Erzurum'da kurulacağı haberi verilmişti.

Ertesi gün çeşitli söylentiler dolaşmaya başladı. Bu söylentilerden biri de Bakanlar Kurulu'nun, Üniversitenin Diyarbakır'da kurulmasını

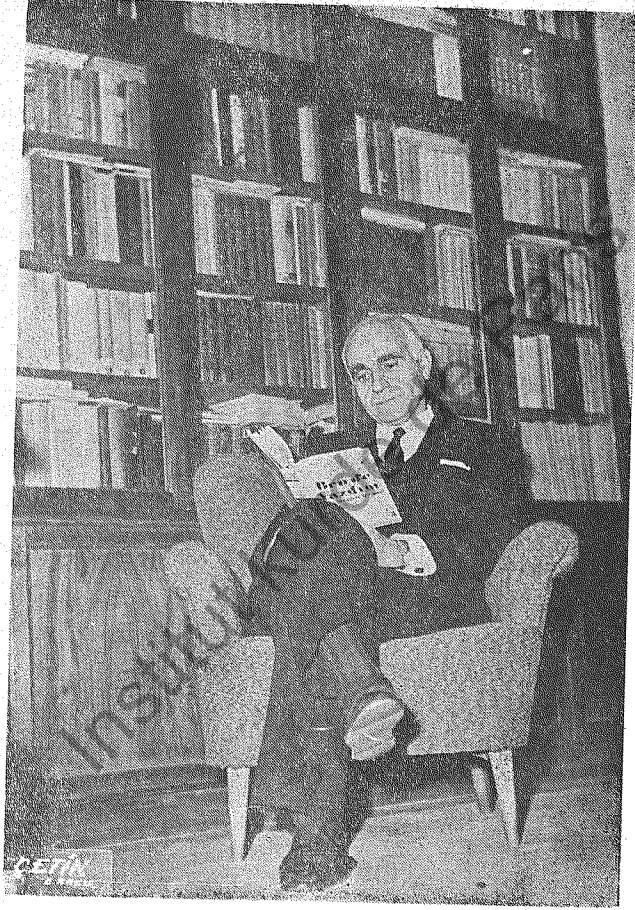
kararlaştırdığı, bunu haber alan Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın işe müdahale ederek, Erzurum'da kurulmasını ısrarla istemesi sonucu, bu kararın değiştirildiği şeklinde idi.

Aradan bir hayli zaman geçtikten , bu ilk şokun tesiri hafifledikten sonra, Diyarbakır'da da bir üniversitenin kurulması gereği yeniden ele alındı. 20 Aralık 1960 günü saat 16'da Yıldız Gençlik Kulübü salonunda büyük bir toplantı yapıldı. Yusuf Azizoglu'nun yönettiği bu toplantı sonunda **Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesi Gerçekleştirme ve Yaşatma Derneği'nin** kurulmasına karar verildi. Üç gün sonra dernek resmen kuruldu. Müteşebbis Yönetim Kurulu Başkanı Vehbi Dabakoğlu imzasıyla Devlet ve hükümet başkanı Cemal Gürsel'e, ilgili başkanlara, bazı kuruluşlara teller çekildi. 6 şubat 1961'de bir «Beyanname» yayınlandı. Sürekli çalışmalar ve çabalar sonucu, çok çüktür, **Diyarbakır Üniversitesi** de gerçekleşmiş oldu. Bunun uzun hikâyesini, basılmakta olan «Karasevdam Diyarbakırım» kitabımın «Olaylar ve Anılar» bölümündeki «Bir Oluşun Hikâyesi» başlıklı yazıda okuyabilirsiniz.

Beni üzen olaylardan biri de DP iktidarı döneminde çıkarılan 5830 sayılı yasayla Halkevlerinin 1951'de kapatılması olmuştur. Halkevleri, genç kuşakların yetişmesinde ,boş zamanlarının değerlendirilmesinde yararlı ve önemli hizmetler görmüş birer kültür ve sanat yuvaları idi. Vaktiyle, Diyarbakır Umumi Kütüphanesi Halkevi Kitaplığıyla birleştirilerek Halkevi binasının zemin katına yerleştirilmişti. Halkevleri kapatılınca bu kütüphanenin de kapısı mühürlenmiş, faydalanma imkânı kalmamıştı. Üstelik pazarlarda Umumi Kütüphane mührünü taşıyan bazı yazmaların, değerli kitapların pek ucuza satılmakta olduğu görülmüyordu. Bu duruma seyirci kalamazdık. Basınla işbirliği yaparak, gazetelerde konuyla ilgili haberler, yazılar yayınlamaya başladık. Başta vali ve milletvekillerimiz olmak üzere, yetkili idare adamlarıyla görüş-tük. Bu çabalarımız kitap hırsızlığını süratle önlemeye yaradı. Kütüphanenin şimdi bulunduğu —Ulucami'deki— yerine taşınıp yeniden h'z-mete açılması ise, ancak 31 Aralık 1954 günü mümkün olabildi.

Arkadaşıma teşekkür ederek ve yeni çalışmalarında başarılar dile-yerek yanından ayrıldım..»

şevket Beysanoğlu'nun I. Uluslararası Folklor Kongresine sunulan «Eşhab-ı Kehf'in Yeri» konulu bildirisini örnek olarak veriyoruz.

ŞEVKET BEYSANOĞLU

Institut kurde de Paris

ESHAB - I KEHF'İN YERİ

Kur'an-ı Kerim'in XVIII. sûresini teşkil eden «Kehif Sûresi»nin 8'nci âyetinden 25'inci âyetine kadar olan bölümünde söz konusu edilen Eshab-ı Kehf'in yeri hakkında bugüne dek yapılan çeşitli incelemelerde, değişik görüşler ortaya atılmıştır. (1)

Bu konuda yaptığımız araştırmalar, bizi, Eshab-ı Kehf'in Diyarbakır iline bağlı Lice kasabasının yaklaşık 15 km. Güneybatısında bulunan DER-İ RAKÎM (halen DERKAM) köyü kuzeyindeki 1516 rakımlı RAKÎM DAĞI (halen, Harita Genel Müdürlüğü paftalarında ESHAB-I KEHF DAĞI)'nda olduğu sonucuna götürmüştür.

Bu husustaki kanıtlarımız şunlardır :

1) — DEKYANUS, bazı müfessir ve araştırmacılarca da kabul edildiği gibi, hem olayın kahramanı olan kişinin, hem de Eshab-ı Kehf'in oturduğu şehrin adıdır. Bu şehrin kalıntıları, Lice'nin 18 km. kadar güneyinde ve Diyarbakır - Lice - Genç - Bingöl yolu üzerinde bulunan FİS (Efsus'tan bozulma) Ovasında, üç yolun kavşağında bulunan 1110 rakımlı bir tepeyi kaplamaktadır (Resim: 1 ve 2).

(*) 23 - 30 Haziran 1975 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi'ne 24 Haziran 1975 günü saat 11.30 da sunulan bildiri.

(1) — Bu konuda geniş bilgi edinmek için bkz. :

- Muhammed Hamdi Yazır, «Hak Dini Kur'an Dili», İstanbul 1936, c. 4, s. 3217 v.d.
- İslâm Ansiklopedisi, c. 4, s. 371 - 372.
- Naci Kum, «Eshab-ı Kehf'in Tarihçesi», Tarsus 1951.
- Abdülbaki Gölpınarlı, «Kur'an-ı Kerim ve Meâli», İstanbul 1955 c. 1, s. 78.
- Hasan Basri Çantay, «Kur'an-ı Hâkim ve Meâli Kerim», İstanbul 1957, c. 2, s. 502 v.d.
- M. Şahin Menekşeoglu, «Eshab-ı Kehf», Tarsus 1963.
- Yusuf Ziya Yücegönül, «Eshabı Kehif», İzmir 1966.
- Sinan Yıldız, «Eshab-ı Kehf», İstanbul 1971.
- Sadettin Pir Ali, «Eshab-ı Kehf», YENİ TARİH DÜNYASI, c. 2, sayı: 16, s. 671.
- Ali Erdoğan, «Eshabül Kehf Efsanesi», Türk Folklor Araştırmaları, c. 9, sayı: 183, s. 3545, Ekim 1964.
- Ercüment Melih Özbay, «Yedi Uyurlar», aynı dergi, c. 12, sayı: 252, s. 5673, Temmuz 1970.
- Sabahattin Türkoğlu, «Selçuk'ta Yedi Uyurlar», aynı dergi, c. 13, sayı: 269, s. 6160, Aralık 1971.
- İbrahim Hakki Konyalı, «Ashab-ı Kehf'in Mumyaları Bulundu», TARİH HAZİNESİ, sayı: 3, s. 137 v.d., 15 Aralık 1950.

Eshab-ı Khef'in saklandığı RAKİM DAĞI'ndaki mağara, Dekyanus şehri kalıntılarının 11 km. kadar kuzeyindedir. Sonradan mağara civarında bir kilise yapılmış ve buna Der-i Rakım (Deyr-i Rakim = Rakım Kilisesi) denilmiştir. Zamanla bu isim mahallî ağızda değişikliğe uğrayarak DERKAM olmuştur. Burası halen 104 haneli ve 912 nüfuslu bir köydür.

Dekyanus şehri kalıntıları civar köyler halkı tarafından tahrip edilmekte, taşları inşaatlarda kullanılmak üzere sökülüp götürülmektedir.

Şehri kuşatan sur kalıntıları bazı bölümlerde oldukça belli bir şekilde dikkati çekmektedir. (Resim: 3-4) Şehre giriş kapılarından biri nisbeten sağlam bir durumda bulunmaktadır. (Resim: 5).

Geniş bir alanı kapladığı anlaşılan şehrin kalıntıları arasında en belirli durumda kalanı, Dekyanus'un sarayı olduğu söylenen yapıdır. Diğer yapılar daha çok tahrip edilmiş durumdadır (Resim: 6,7,8). Yer yer su sahrınclarına, üzüm suyu sıkma havuzlarına, kayalardan oyulmuş yer altı depo ve ambarlarına rastlanmaktadır.

Eshab-ı Khef mağarası, DERKAM köyünün az ilerisinde yükselen RAKİM dağındadır. (Resim: 9). Oldukça dik bir yokuş tırmanarak mağaranın dış ağzına gelinir. Mağara ağzında Dekyanus'un ördüğü söylenen bir duvar kalıntısı da mevcuttur. (Resim 10). Buradan, kayalar oyularak meydana getirilen yekpare taş basamaklarla Eshab-ı Khef'in saklandıkları asıl mağaraya çıkılır (Resim: 11-12). Burası kayadan oyulmuş oldukça geniş bir mağaradır. Mağaranın sağ köşesinde genişçe, derin bir oyuk vardır. Bu oyukun bulunduğu yere daha yakın olmak üzere, mağaranın tavan ve tabanına bitişik yekpare, kalın ve gayri muntazam bir sütun görülür (Resim: 13). Eshab-ı Khef'in, Dekyanus'un askerleri tarafından aranırken bu oyuntu köşede kayboldukları, bunun üzerine Dekyanus'un mağaranın dış ağzını duvarla ördürerek onları açıktan ölüme terk ettiğine inanılır (Resim: 14).

Mağaranın civarında, duvarlarının bazı kısımları görünen Der-i Rakım (Rakım Kilisesi)'in kalıntıları var (Resim: 15).

Mağaranın durumu, Kur'an-ı Kerim'deki «Güneş doğduğu vakit mağaralarından sağ tarafa meyillenir, gurup ettiğinde de onları soldan makaslar, kırkar -yani üzerlerine gün bile değmez, değse değse nihayet gurub sırasında sol taraflarına gelen cihetten bir az kırkar geçer - (2)» şeklindeki açıklamalara tamamen uymaktadır.

(2) — Muhammed Hamdi Yazır, adı geçen eser, s. 3235.

2) — «Kehif Sûresi»nde başlıca üç kıssa vardır :

a — Eshab-ı Kehf ve mütemmimatı.

b — Musa ve Hızır kıssası,

c — Zülkarneyn kıssası.

Diyarbakır'ın doğusunda ve Dicle nehrinin kuzeyinde HIZIRİL-YAS köyü vardır. 1970 sayımına göre burası 40 haneli ve 212 nüfuslu bir yerdir. Daha kuzeyde Kâni Hızır (=Hızır Pınarı), onun kuzeyinde Fis Ovası ve Dekyanus şehri kalıntıları, onun da kuzeyinde Derkam ve Eshab-ı Kehf mağarası, bunların da kuzeyinde ZÜLKARNEYN mağaraları ve ZÜLKARNEYN KALESİ kalıntıları bulunur. Yaygın bir efsaneye göre (3) :

Bir inanmış, imanlı insan hulus-i kalb ile 40 gün şafak sökmeden iki rik'at namaz kılar, sonra yüz defa,

La ilâhe illallah

Ya hayr-ül halas

Muhammed resulullah

Yetiş ya Hızırilyas

derse, Hoca Hızır'ı (4) mutlaka görür. Vaktiyle Hızırilyas köyünden çok salih bir zat bu hususu büyük bir içtenlikle yerine getirir.

Öbür yandan bir velî olan Hoca Hızır ölmezliğe ermek için âb-ı Hayat'ı (Hayat suyunu) içmek üzere aramaya koyulur. Bu maksatla yıllarca dünyanın dört bir yanını dolaşır durur. Nihayet bir gece Hazret-i Muhammed'i rüyasında görür ve ondan bu suyun Dicle nehrinin kaynaklarından birinde olduğunu öğrenir. Hoca Hızır, halka, ak sakallı, nur yüzlü fakir bir ihtiyar kılığında görünürmüş. Günün birinde, bu köylü, köy civarındaki çeşme başında ihtiyar bir adama rastlar. Ak sakallı, nur yüzlü bu ihtiyarı, güneş batmak üzere olduğu, akşamın bu saatinde başka bir köye ulaşması mümkün bulunmadığı için ısrarla tanrı misafiri olarak evine davet eder. Hoca Hızır bu salih adamı kırmaz, evine misafir olur. Ertesi sabah erkenden evden ayrılırken adama, «Darlık görmiyesiniz, ambarınız dolu, hayvanlarınız bereketli olsun» diye dua eder ve kapıdan çıkar çıkmaz yok olur. Aramaya başlarlar, bulamazlar. Hoca Hızır olduğu anlaşılır. Haber her tarafa yayılır. Köylülerden biri, böyle bir ihtiyarı Arpaderesi'nden

(3) — Efsane, Hızırilyas köyünden 80 yaşında olduğunu söyleyen Mehmet Bulut'tan derlenmiştir (Haziran 1962).

(4) — Diyarbakır köylerinde Hızırilyas'a Hoca Hızır denir. Nitekim Nasrettin Hocaya da «Hoca Menşur» (meşhur'dan bozulma) derler.

Bindan'a gelirken yol üzerindeki — sonradan Kânı Hıdır ismini alan — pınarın başında gördüğünü söyler. O günden beri Hızırilyas köyünün toprakları verimli, hayvanları bereketli halkı tok bir durumdadır. Cıvar köyler halkı son zamanlara kadar, verimli olsun diye tohumluk arpa ve buğdaylarını buradan alır, hayvanları bereketli olsun diye kuzularını bir günlüğüne bu köy arazisinde otlatırlardı.

Hoca Hızır gide gide nihayet Bırkleyn Mağaralarına ulaşır. Zülkarneyn Mağaralarından bir kısmını teşkil eden bu mağaralardan birinde kaynayan ve cennetten çıkıp tekrar cennete aktığına inanılan kutsal nehir Dicle'nin kaynaklarında birini teşkil eden buradaki Âb-ı Hayattan içerek ölümsüzlük sırrına erer (5).

Başka bir efsaneye göre, Hızırilyas Bırkleyn mağaralarına gelince burada İskender-i Zülkarneyn ile buluşur. Birlikte mağaraya girerek karanlıklara dalarlar. Bir ucu Kaf dağına çıkan bu mağaranın bir yerinde kaynayan Âb-ı Hayatı Hızırilyas bulup içer. Böylece ölümsüzlük sırrına erdikten sonra başka bir yerde Hazret-i Musa ile buluşurlar (6).

Bu mağaranın uzunluğu bir kilometreyi bulmaktadır.

ZÜLKARNEYN Mağaraları, Eshab-ı Kehf'in 10-12 km. kadar kuzeyindedir. Bu mağaralardan ikisinde Asur hükümdarı I. Tiglatpaleser (M.Ö. 1116-1090) ile III. Salmanasar'ın (M.Ö. 859-825) stelleri ve kitabeleri bulunmaktadır. Bu mağaraların 9-10 km. kadar batısında Zülkarneyn Kalesi harabeleri mevcuttur.

Kale, Şaper/Çeper köyü yanında ,doğu - batı istikametlerinde uzanan sıra dağların, kuzey-güney ovalarına açılan dar geçitin ortasında, bu ovalara hâkim bir alanda kurulmuştur. Kale surlarının kalıntıları, az yıkık bazı burç ve kapıları duruyor (Resim: 16). Acemlerden kaldığı, İskender-i Zülkarneyn'in buradan geçerken kalede misafir kalışı nedeniyle buraya ZÜLKARNEYN KALESİ dendiği söylenmekte (7).

(5) — Diyarbakır'da bugün bile — gittikçe azalmakla beraber — Cenab-ı Allah'a hitaben dilekçeler yazdırılarak Kurban Bayramı akşamı mağrip namazından sonra, yatsı ezanından önce şehir civarındaki köprü ortasından Dicle nehrine atılır. Bu dilekçenin Allah'a varacağına inanılır.

(6) — Zülkarneyn kalesi civarındaki Şaper/Çeper köylü, 72 yaşında, okuma-yazma bilmez Ahmet Aytek'ten 1962 yılı 7 Haziranında derlenmiştir.

(7) — Bk. Şevket Beysanoğlu, "Cumhuriyetin 50. yılında Diyarbakır 1973 il yılı", s. 20-26, 295-301,

Görülüyor ki, Kur'an-ı Kerim'deki «Kehif Sûresi» nin başlıca üç kisasını teşkil eden «Eshab-ı Kehf», «Musa ve Hızır», «Zülkarnyn» kıssalarının bütün unsurları maddî delilleriyle birlikte bu bölgede mevcut bulunmaktadır. Zülkarneyn lakabının Büyük İskender'e değil, Med ve Pers devletlerini birleştirip büyük bir imparatorluk kuran ve bu nedenle heykellerinde iki boynuzlu olarak tecessüm ettirilen Pers imparatoru Kuroş'a (M.Ö. 559-519) ait olduğu görüşü gittikçe kuvvet kazanmaktadır (8).

Eshab-ı Kehf efsanesinin mahallinde tespit ettiğimiz şekli, diğer benzerlerinden oldukça mühim bazı değişiklikler göstermektedir. Bu efsane şöyledir :

Dekyanus, Kâkânus isimli birinin oğludur. Babası Acem hükümdarlarının hizmetlerinde bulunmuş, hükümdar mezarlarının muhafazasına memur edilmiş uzun boylu, iri cüsseli, büyük başlı, kıllı vücutlu, esmer ve çok cengâver bir insandı. Kendisine Kâkânus-i Zirki denirdi. Fisi veya Tablisi kalesinin karşısına düşen bir köyde doğmuştur. Ölünce, Dekyanus babasından öğrendiği bu zengin hükümdar mezarlarından birini gizlice açar. İçindeki altın, gümüş vesair değerli eşyayı alır. Acemistanı terk ederek köyünün bulunduğu FİS Ovasındaki Tepede bir şehir kurar, etrafını surlarla çevirterek muhkem bir kale haline getirir (9). Yanına topladığı kimselerle kervanları soymaya, kendisine bağlanmayan köyleri talana başlar. Kısa bir zamanda bölgeye hâkim olur. Şöhreti etrafa yayılır. Kendisi de aşireti ve etrafına topladığı halkı gibi putperesttir. Çok cengâver ve zalim bir adamdır. Kendisini hükümdar ve taptıkları putların temsilcisi ilân eder. Puta tapmayanları acımadan öldürtür. Bugünkü Firdavs köyü onun cenneti, Cinezor köyü de cehennemi imiş. Günün birinde, emrindeki beyzadelerden Yemliha, Mekselina, Misilina, Mer-

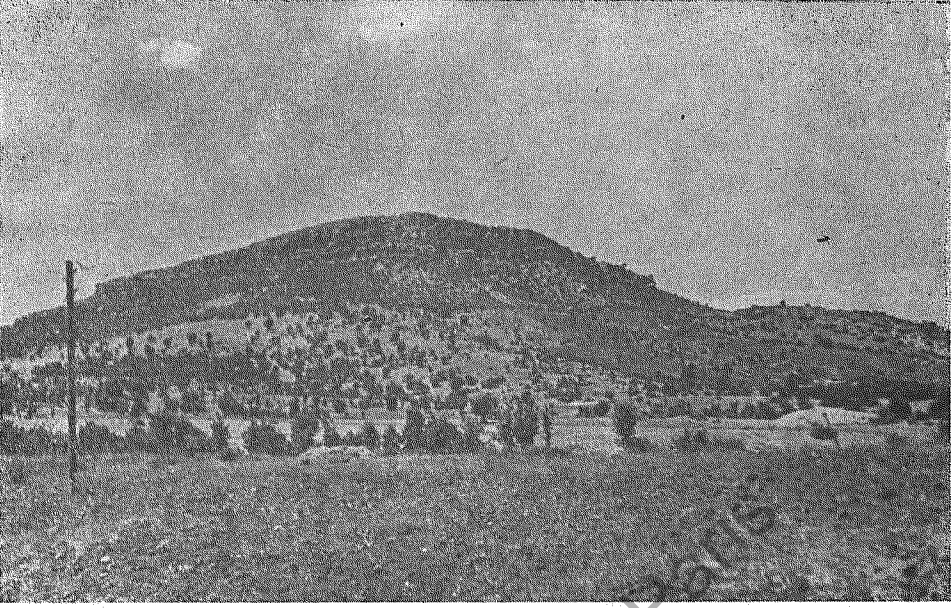
(8) — «Zülkarneyn'i İskender olarak kabul edenler yanlışlardır. Hindistan Maarif Nazırı Mevlânâ Ebül-Kelâm Âzâd, bu konuda en iyi incelemeyi yapmış, bunun Pers hükümdarı Kuroş olduğunu ileri sürmüştür. Bu inceleme, Prof. Said Nefisi tarafından ZÜLKARNEYN YA KURUŞ-I KEBİR adıyla Farsçaya çevrilmiştir.» Abdülbaki Gölpınarlı, aynı eser, c. 1, s. 80-81.

(9) — Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde 675 No. da kayıtlı bir belgede Dekyanus'un asıl adının Kâkânus olduğu, hükümdar mezarını açıp zengin olmuş ve hileyle hükümdarlık mertebesine erişmiş olduğu için Dekyanus lâkabını aldığı, («Dekiye» hile ile «nus» hükümdar oldu demektir) denilmekte ise de bu belgede ileri sürülen bütün karmaşık fikir ve izahlar, belgenin sonradan biri tarafından uydurularak, müzeye verildiği ve güvenilir bir kaynak olmadığı kanaatını vermektedir.

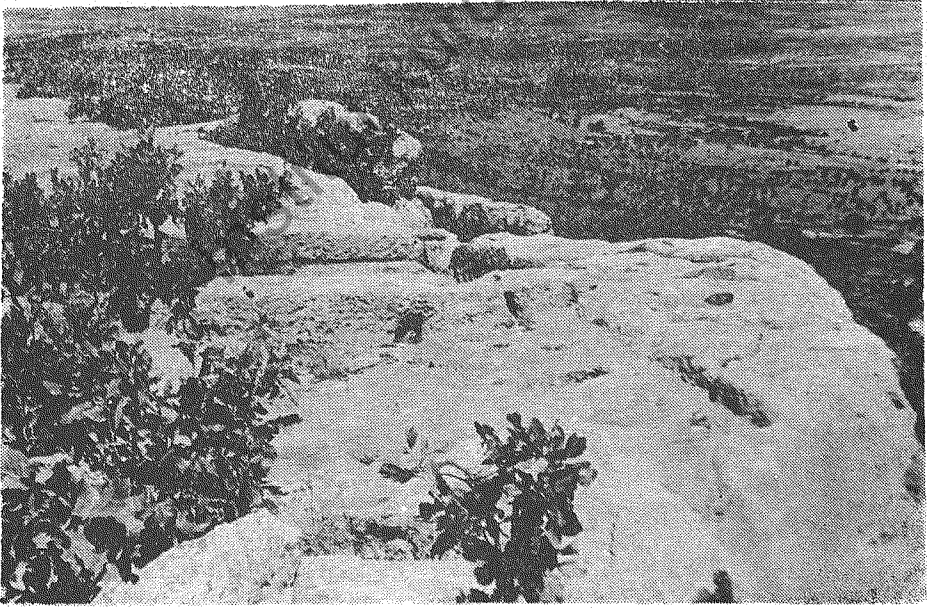
nus, Sazenuş, Debernuş ve Keşettetayuş isimli yedi kardeşin, puta tapmanın aleyhinde söylendikleri, putlara tapmadıkları, tek olan Allah'a tapmanın gereğine inandıkları ve bunun propagandasını yaptıkları haberini alır. Bunların hemen yakalanıp huzuruna getirilmelerini buyurur. Vaziyetten haberdar edilen bu yedi kardeş şehirden kaçarak Rakım dağındaki mağaralardan birine saklanırlar. Dekyanus'un askerleri bunların saklandıkları mağarayı öğrenirler, mağaranın etrafını sararlar. Bir kısmı da mağaraya girip aramaya koyulur. Bu yedi kardeş ve köpekleri «Kıtmir» mağara içindeki oyuğa saklanırlar. Allah'a kendilerini korumaları için dua ederler. Kendilerini uyku basar, uyurlar. Mağarayı arayanlar Allah'ın emriyle bunları göremezler. O zaman Dekyanus, aklıktan ölsünler diye, mağara ağzının duvarla örülmesini buyurur. Aradan bir çok seneler geçer. Günün birinde, sürü sahiplerinden biri, bu mağarayı görür ve sürülerine ağıl yapmak için kapıdaki duvarı yıktırır. Uyuyanları görmezler. En büyük kardeş olan Yemliha, şehre ekmek ve katık almak üzere gider. Fırıncı, Yemlihanın verdiği Dekyanus zamanına ait parayı almaz. Meğer aradan 309 sene geçmiş, devran değişmiş, putperestlik ortadan kalkmış. Yemliha, huzuruna çıkartıldığı hükümdara başlarından geçenleri anlatır. Mağaraya döner dönmez hep birlikte tekrar uykuya dalarlar (10).

(1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1976, c. 4. s. 41 - 48)

(10) — Bu efsane Fıls ovasındaki kahve ve lokantayı çalıştırmakta olan Fırdevs köylü, 68 yaşında, Selim Selçuktan 1967 yılında derlenmiştir. Derkam köyü muhtarı Bekir Bork, Fıls köyü muhtarı Bahri Ten, efsane-nin bu şeklini doğrulamışlardır.

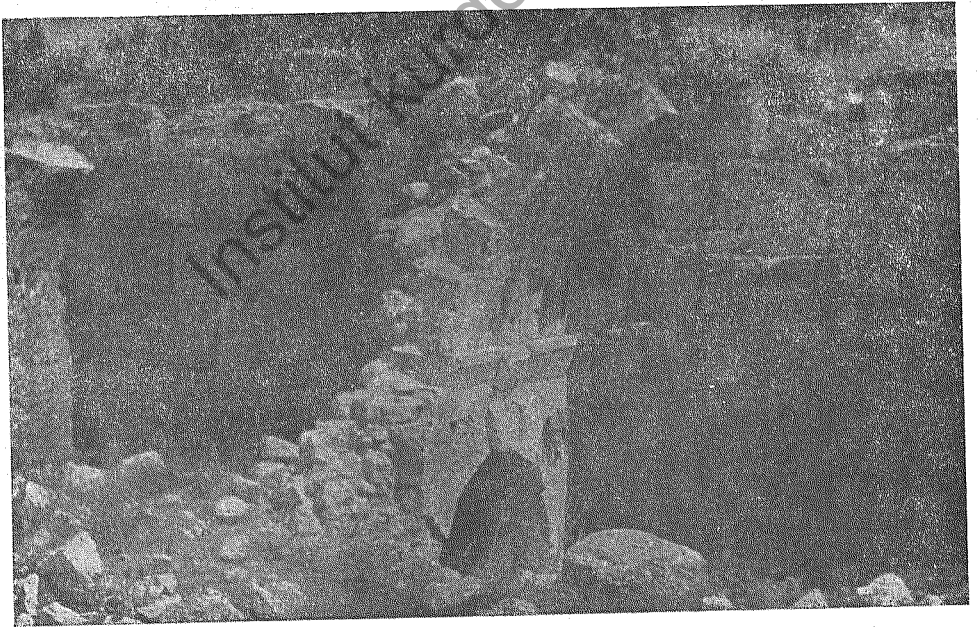
Resim : 1 — Fis ovasında Dekyanus şehri Kalıntılarının bulunduğu Dekyanus tepesinin görünüşü Rakım : 1110

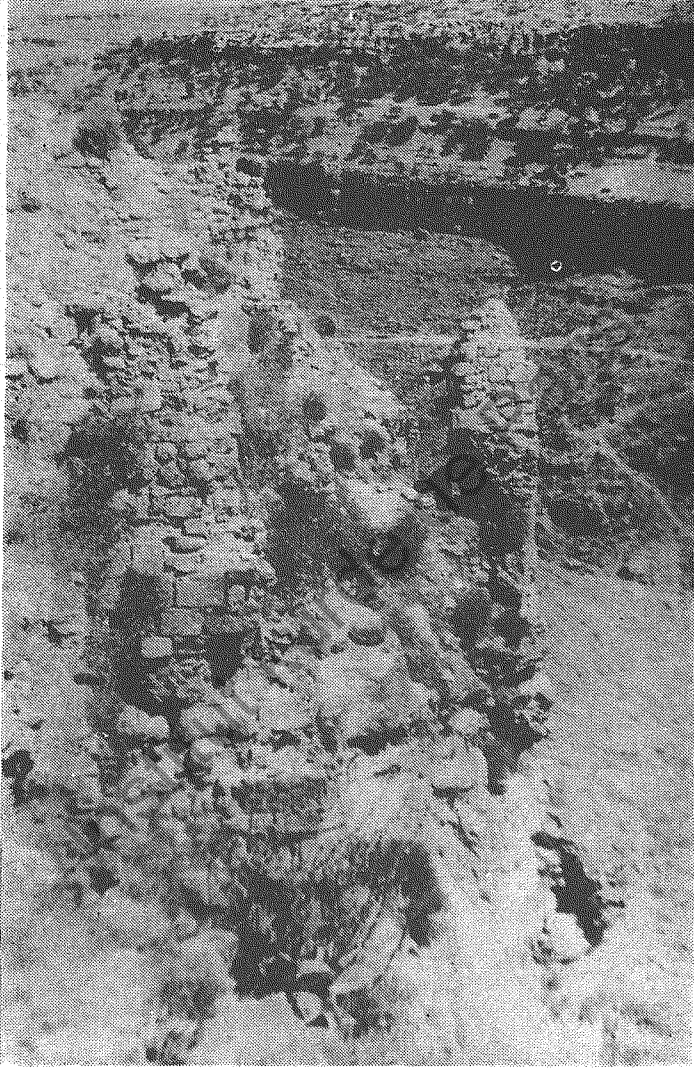
Resim : 2 — Dekyanus'tan Fis Ovasının Görünüşü ve şehri kuşatan sur kalıntıları

Resim : 3 — Dekyanus şehri sur kalıntılarından bir görünüş

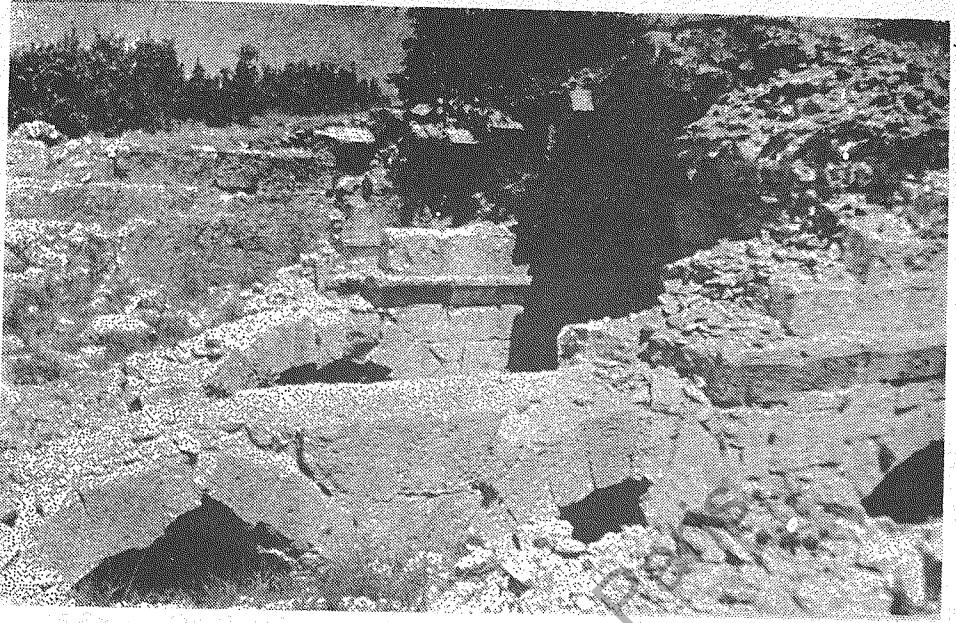
Resim : 7 — Dekyanus şehri kalıntıları

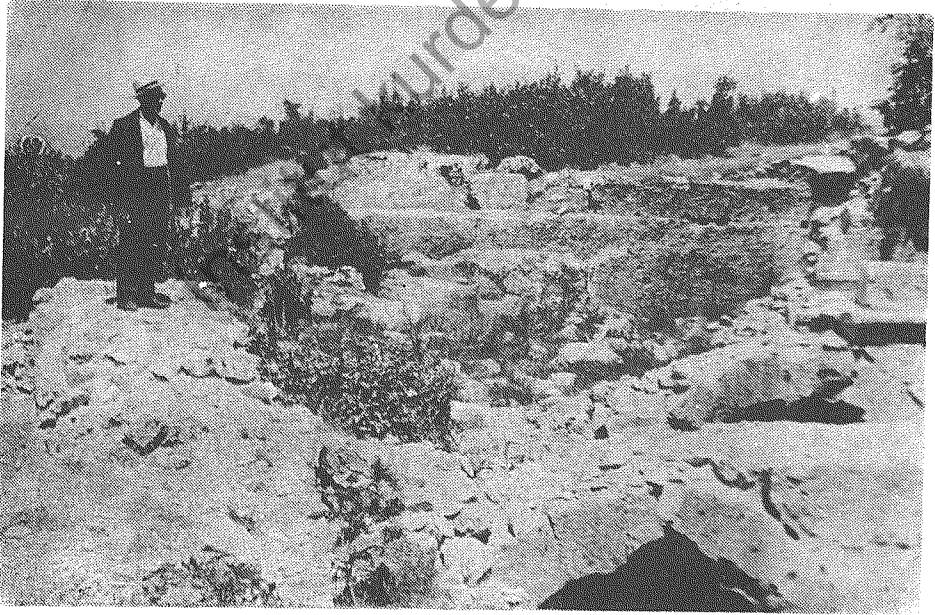
Resim : 4 — Dekyanus şehri sur kalıntıları

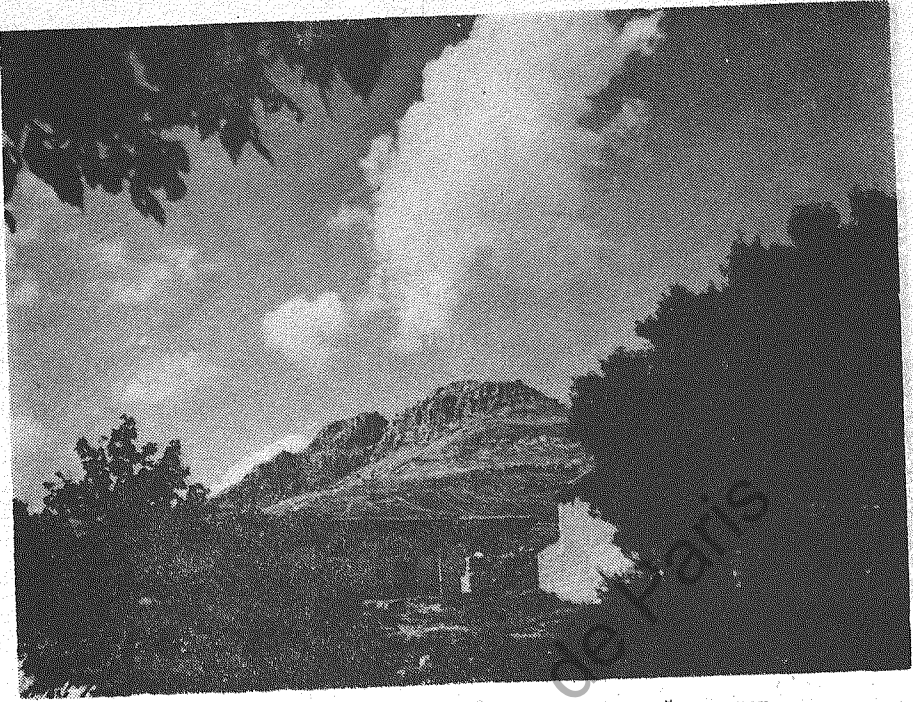
Resim : 5 — Şehre giriş, kale kapısı ve sur kalıntıları

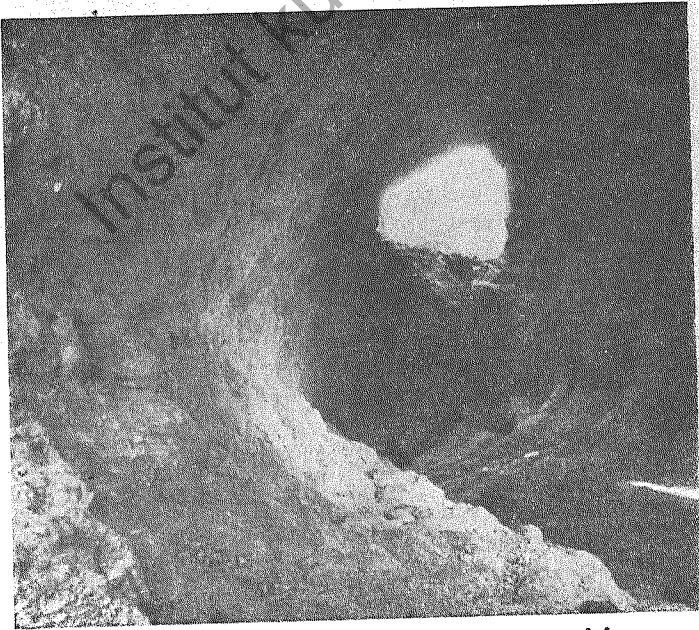
Resim : 6 — Dekyanus'un sarayı kalıntıları

Resim : 8 — Şehir kalıntılarından bir başka görünüş.

**Resim : 9 — Derkam Köyünden Eshab-ı Kehf mağarasının
bulunduğu Rakim dağı'nın görünüşü**

Resim : 11 — Dış kapıdan mağaraya giriş

Resim : 10 — Mağara dış kapısından Dekyanus şehrinin görünüşü ve mağara ağzındaki duvar kalıntısı

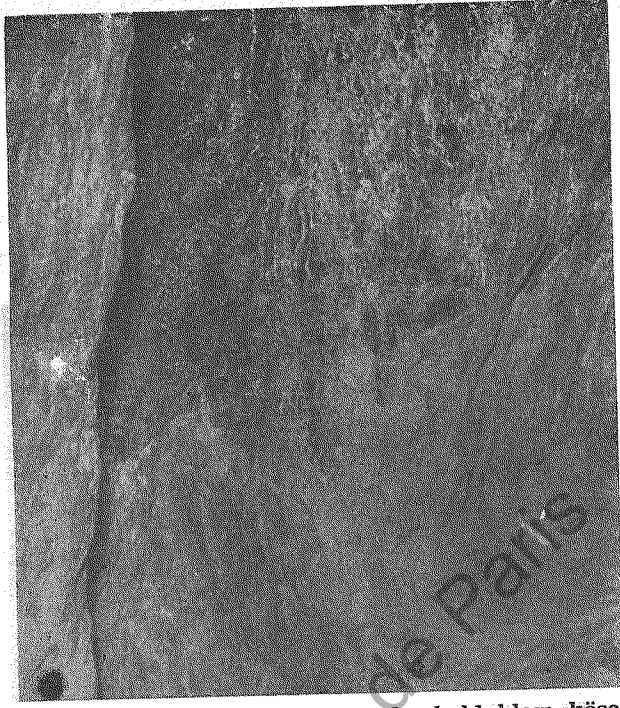
Resim : 12 — Eshab-ı Kehf mağarasına çıkan
kayadan oyulmuş basamaklar

Resim : 13 — Mağara içindeki kayadan oyulmuş
Taş sütun

Resim : 15 — Deyr-i Rakim'in duvar kalıntıları

Resim : 14 — Mağara içinde kayboldukları köşe

Resim : 16 — Zülkarneyn Kalesi

Prof. Dr. SELAHATTİN İREN

24 Haziran 1921 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk, Orta ve Lise tahsilini burada tamamladı (1940). Aynı yıl Ankara Ziraat Fakültesine girdi ve bu fakülteyi 1944 yılında bitirerek Ziraat Yüksek Mühendisi oldu.

Ziraî Kombinalar Dairesi Reisliğinin ve Ziraî Mücadele Genel Müdürlüğünün kuruluşlarına hizmet etti ve bu kuruluşlarda Fitopatoloji Mütchassışlığı, araştırma şubesi müdürlüğü yaptı.

1954 yılında Ziraat Doktoru, 1964 yılında Doçent oldu. 1958 yılından beri Bakanlıktaki görevine ilâveten Öğretim Görevliliği de yaptığı Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Kürsüsüne 1965 yılında Eylemli Doçent olarak geçti ve 1971 yılında Profesörlüğe yükseldi.

Bundan sonra aynı Fakültede Fitopatoloji Kürsüsünün yeniden kuruluşuna hizmet etti. Halen bu kürsünün Başkanı ve Fitopatoloji (Bitki Hastalıkları) Profesörlüğü görevini yapmaktadır. Çeşitli Bitki Hastalıkları konusunda araştırmaları ve yayınları mevcuttur.

Bir Ziraat Mühendisi olan Dr. Zekiye İren ile evli olup, biri eczacı, diğeri Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü öğrencisi olan iki kız çocuğu vardır.

Prof. Dr. Selahattin İren, UNESRO, FAO, OEEC, Codex Alimentarius Pestisit Rezidüleri Alt Komitesi, Tohum Patolojisi, Bitki Koruma Konferansı gibi çeşitli Uluslararası Konferans ve Seminerlere katılmıştır.

Prof. Dr. SELAHATTİN İREN'in YAYINLARI

I — DERS KİTAPLARI

1. **Tarla Bitkileri Hastalıkları.** Türk Ziraat Yük. Müh. Birliği, Sayı 27, Ankara 1962.

II — BROŞÜRLER

1. **Türkiye'de Hububat Paslari.** Tarım Bak. Ankara Ziraî Müc. Enst. 1956.
2. **Hububat Hastalıkları.** Tarım Bak. Teknik Enformasyon Serv. Sayı 107, Ankara 1957.
3. **Pamuk Hastalıkları ve Mücadelesi** (İngilizceden Çeviren) 1965.

III — BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR

1. **Türkiye İçin Yeni ve Önemli Bir Bağ Hastalığı.** (*Guignardia Bidwellii* (Ell.) Viala Rav). Mahsul Hekimi 7 (8-12, İzmir 1948).
2. ***Guignardia bidwellii* (Ell.) Viala Rav.**'nin Agarlı Gıda Vasatları Üzerinde Tetkiki ve Kùltürlerin Tetkikiinde Yeni Bir Metod. Mahsul Hekimi 2 (1-2) : 6-8, İzmir 1949.
3. **Sakarya (Eskişehir) Pamuklarında Magnezyum Noksanlığı,** Bitki Koruma Bùlteni 3 : 47-49. Tarım Bak. Ankara Ziraî Müc. Enst. 1952.
4. **Mısır Pası (*Puccinia sorghi* Schf).** Bitki Koruma Bùlteni, 3 : 47-49, 1952.
5. **Memleketimizde Patates Mildyösü (*Phytophthora infestans* (Mont.) Dby.).** Tomurcuk Dergisi, 2 (24) : 8-12, İstanbul, 1953.
6. **Orta Anadolu Hububat Bölgesinde Karapas (*Puccinia graminis tritici*)** Mantarının Önemi, Epidemî Haline Geçme İmkânları, Irkları, Mukavim Çeşitler Yetiştirmede Irkların Rolü ve Ara Bitkileri Üzerinde Araştırmalar. Ankara Ziraî Müc. Enst. 1955.
7. **Türkiye İçin Yeni ve Mantarı Bir Süne Paraziti (*Beauveria bassiana* (Bals.) Vuill.).** Tomurcuk Dergisi, 5 (56) : 14-15, 1956.
8. **Türkiye'de Hububat Pasları Üzerinde Bazı Araştırmalar.** Tomurcuk Dergisi, 6 (66) : 20-24, 1957.
9. **Soganlarda Antraknoz (*Colletotrichum circinans* (Berk.) Vogl.).** Bitki Koruma Bùlteni, 1 (1) : 15-16, 1959.
10. **Türkiye'de 1963 Yılı Hububat Pas Türleri, Zarar ve Yayılışları Üzerinde Araştırmalar.** Bitki Koruma Bùlteni, 4 (4) : 141-159, 1964.
11. **Studies On The Distribution, Taxonomical and Biological Aspects Of *Helminthosporium* spp. On Rice And Related Wild Hosts In Turkey.** Univ. of Ankara, Year Book of The Faculty of Agr. 1965, pp. 161-163, 1965.
12. **Türkiye'de Çeltiklerde Kahverengi Yaprak Lekesi Hastalığına Sebep Olan *Helminthosporium* Türleri, Yayılışları, Taksonomik ve Biyolojik Özellikleri Üzerinde Araştırmalar.** Tarım Bak. Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1968.
13. **Düzce ve Tirebolu'da Fındıklara Arız Olan *Parthenolecanium corni* (Bouche)'yi Parazitleyen *Cordyceps clavulatus* (Schw.) Ellis et Ev. Ve *Verticillium lecanii* (Zimm.) Viégas Üzerinde Bir Araştırma.** Tarım Bak. Ziraî Müc. Ve Ziraî Karantina Genel Müdürlüğü, 1970.

14. Tirebolu İlçesinde Elma ve Armut Ağaçlarında Bulunan **Septobasidium** ve Kabuklubit Türleri, Bunlar Arasındaki Biyolojik İlişkiler Üzerinde Bir Araştırma. Tarım Bak. Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina Genel Müdürlüğü, 1970.
15. Fındıklarda Dal Kanseri Etmeni **Nectria galligena** Bres.'nin Morfolojisi, Trabzon ve Gresonda Biyo-ekolojisi Üzerinde Araştırmalar. Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi, Yayın No : 488/286, 1971.
16. Armut Filiz Arısı (**Janus compressus** F.)'nin Tanınması, Yaşayışı, Zararı ve Mücadele İmkânları Üzerinde Çalışmalar. Bitki Koruma Bülteni, 10 (4) : 199 - 214, 1970.
17. İREN, S. ve H. SORAN. 1973. Untersuchungen Über die Feststellung und Pathogenitaet des Zuckermelonen - fruchtaeureerregers **Fusarium equisoti** (Corda Sacc. J. Turkish Phytopath. 2 (3) : 130 - 139.
18. İREN, S. ve O. YEGEN. 1974. 2, 4 D + 2, 4, 5, T — Ester'in Hububat Kök Çürüklüğü Etmeni (**Griphospaeria nivalis** (Schaffnit) ne Olan Yan Tesirleri. Bitki Koruma Bülteni, 14 (2) : 69 - 82.
19. İREN, S. ve Gürsel ERDİLLER. 1974. Türkiye İçin Yeni Bir Patates Yaprak Lekesi Hastalığı (**Cecospora concors** (Casp.). Bitki Koruma Bülteni, 14 (3) : 141 - 146.
20. İREN, S. ve Gürsel ERDİLLER. 1974. Türkiye'de Pas Miko-flo-rası İçin Yeni Bir Tür, Kuşkonmaz Pası (**Puccinia asparagi** D.C.). Bitki Koruma Bülteni, 13 (4) : 173 - 180.
21. İREN, S. ve H. SARAN. 1975. Turunçgil Beyaz Sineği (**Dialeurodes citri** Ashm.)'nin Fungal Paraziti *Aschersonia aleurodis* (Welbg) in Kitle Üretimi Üzerinde Araştırmalar. Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Yıllığı, 25 (1) : 281 - 295.

IV — BİLİMSEL MAKALELER

1. İREN, S. 1953. Nebat Hastalıklarında Milletlerarası Problemler ve Bunların Hallinde FAO ve UNESCO'nun Roller. Tomurcuk Dergisi, 2 (13) : 8 - 10.
2. İREN, S. ve M. AKUĞUR. 1959. Türkiye'de Ziraî Havacılık ve Avrupa Ziraî Havacılık Merkezi. Bitki Koruma Bülteni, 1 (1) : 4 - 9.
3. İREN, S. 1965. Türkiye'de Tütün Mildyösü (**Peronospora tabacina**-Adam)'nın Belirtileri, Biyolojisi ve Mücadelesi. Bitki Koruma Bülteni, 5 (1) : 3 - 24.
4. İREN, S. Artropodlarla Geçen Bitki Virus Hastalıklarının Memleketimizdeki Durumu. Bitki Koruma Bülteni, 7 (3) : 107 - 116, 1967.

ORHAN ASENA

Tanınmış oyun yazarı, şair. 7 Ocak 1922 tarihinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı (1938). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu (1945). Ramandağı petrol arama kuyuları hekimliği, Eğin hükümet tabipliği (1946 - 47), Niksar Sıtma Savaş tabipliği (1948), Ulukışla hükümet tabipliği (1949 - 52), Ankara Çocuk Hastanesi asistanlığı (1952 - 55) sonunda çocuk hastalıkları uzmanı oldu. Bir süre Ç. E. Kurumu Sağlık İşleri Müdürlüğü yaptı. Sonra Sosyal Sigortalar Kurumu Yenişehir Dispanserinde çalıştı. Halen Almanya'dadır.

Edebiyata okul sıralarında yazdığı şiir ve hikâyelerle giren Asena'nın yazıları Karacadağ, Yeni Mecmua, Hisar, Yücel, Varlık, Çınaraltı, İstanbul, Kara - Amid v.b. dergilerinde yayımlanmıştır.

Asena'nın oyunları üzerine esaslı bir araştırma yapan değerli yazar ve şair Tahsin Yazıcı, TÜRK DİLİ dergisinin 264. sayısında (Eylül 1973) yayımladığı **Asena'nın Oyunlarında Öz ve Biçim** başlıklı yazısında diyor ki :

«Her öz kendi biçimini ve dilini getirir» der Asena bir yazısında. Ama özü seçerken gösterir asıl kendi kişiliğini. Bu bakımdan. Asenalık özleri kolayca ayırabilir başkalarından insan.

İlk oyunundan beri durmadan geliştirdiği bir «üslup» olmuştur bu onda. Başlangıçta, bir sanatçı sezgisiyle yönelmiştir belki bu yola, ama sonradan, bilinçli bir yönleme dönüştürmüştür o bunu. «Ben insandan yola çıkarım» der Asena. Ve de insanı hiç bir zaman durağan bir nesne olarak almaz. «İnsan ve çevresi, insan ve içinde bulunduğu koşullar karşılıklı etki ve tepkileriyle öyle bir yoğrulma, öyle bir mayalanma, öyle bir oluşum içindedir ki bu iki etkeni birbirinden ayrı düşünmek bilimsel olmaz» inancındadır. Bu yüzden, insanı alırken çevresini de, içinde bulunduğu koşulları da birlikte alır. Bu, toplumu, giderek yaşamı da almak demektir, başka bir deyişle, insan aracılığıyla toplum ve yaşamı da almak, «Tiyatro, yaşamı en yakından izleyen bir sanattır; yaşamı tüm dalgalanmalarıyla, tüm canlılığıyla kendi eyleşimi içinde izler... Ben insanı eleştirirken toplumu da eleştiririm» derken benimsemiş olduğu yöntemi iyice dile getirmiş olur. Onca, karşılıklı etki ve tepkileriyle birey ve toplum canlı bir organizma yaratır, toplum nasıl bireyi belirlerse, birey de öylece toplumu belirler.

İnsanın kendisiyle çatışması, insanın insanla çatışması, insanın çevresiyle çatışması, giderek, insanın doğayla çatışması, hep insanın kendi kendisiyle, insanın çevresiyle, insan doğasının evren koşullarıyla ters düştüğü yerlerde başlar ve aynı yönde gelişir. Bu bakımdan, oyunlarında bütün çatışmalar zorlama değil, doğaldır; doğal çelişkilerden alır gücünü çünkü.

Gilgames'e bakalım ilkin. Bir efsane kişisidir Gilgames. Bir efsane kişisi olduğu için de, dili, biçimi, hattâ mantığı ayrılır Asena'nın öbür oyunlarından. İlk çatışma nerde başlar **Gilgames**'te? Uruk halkını, dedesi Enmekar'ın zulmünden kurtarmak için ayaklanmış olması, Gilgames'in kişiliğine aykırı değildir. Tanrılar, onu bunun için yaratmış, bunun için olağanüstü güç ve yeteneklerle donatmışlardır. Bir Enmekar'la bir Gilgames, o günkü toplumda da, bugünkü toplumda da, yarınki toplumda da karşı karşıya kalacaklardır hep. Bu nedenledir ki, Strasbourg Üniversitesi profesörlerinden René Giraud, oyunun Fransızca çevirisine yazdığı önsözde, «Asena'nın çağının Gilgames'i de Atatürk'tür» demişti çok yerinde olarak. Ama kanımızca, asıl çatışma, Tanrıların böyle olağanüstü güçlerle donattığı Gilgames'in aynı silâhla dönüp Tanrıların karşısına dikilmesiyle başlar. Zorlama bir dikiliş mi bu? Hayır. Bu çatışmanın, bu başkaldırının nedenini de Gilgames'in kişiliğinde bulabiliyoruz çünkü. Tanrılar onu bir yandan olağanüstü güçlerle donatırlarken, öte yandan sonsuz bir kendine güven, özgürlük tutkusu ve insancıkları için hiç bir şeye ödün tanıma gibi niteliklerle belirlemişlerdir. Bu nitelikleri olmadan nasıl bir zalim Enmekar'ın karşısına dikilemezse, bu nitelikleriyle yine öyle Tanrılar cephesi karşısında gerileyemez. Bu trajik çatışma Gilgames'in kendi doğasından gelmektedir demek.

Asena, Gilgames'in bu yarı Tanrı - yarı insan kişiliğini efsaneden çıkar-mıştır kuşkusuz. Böylesi bir kişi, insan yanıyle Tanrılara ters düşerken, Tanrı yanıyle de insancıklarına ters düşmektedir. Acılı yazgısı burada yatar işte Gilgames'in. Ne var ki, kendi kendisiyle hiç ters düşmez o. Ve kendi kendisiyle ters düşmemek içindir ki, hem Tanrılarla hem insancıklarıyla ters düşer.

Korku'daki kahraman, Gilgames'in tersine, korkunç bir ruhsal çöküntü içinde kendi kendisiyle ters düşer ilkin ve tüm çatışkılar bu ters düşmeyle başlar. O, giriştiği bir devrimde, büyük bir yenilgi, dahası, korkunç bir ihanete uğramıştır; kendisini ve getireceği yeni düzeni sabırsızlıkla beklediğini sandığı halk, sonunda, yenenlerin yengisine alkış tutmuştur. Saklanmak zorunda kaldığı bir gübre yığını altında, yarasından damla damla akan kanın, canını da damla damla götürüşünün ürkünçlüğünü yaşamıştır bu arada. «Hayır bu insanlar için hiç bir şey yapılamaz, bu insanlar için ölmeye değmez» kanısma varmıştır sonunda. Bir kişi bu sonuca vardı mı, bitmiş demektir bir ülkü adamı olarak. O da bitmiş bir kişidir gerçekten de. Bir iç çatışma söz konusudur burada. İnsanın kendi kendisiyle ters düşmesi ve bir oyunun hızını bu iç çatışmadan alması. Bunun bir başka örneğini, Asena'nın henüz oynanmamış **Toroslardan Öteye** adlı oyununda görürüz.

Kurt Mustafa, gözdağı verip haraç yiyen bir kasaba kabadayısıdır. Vurgunu Toroslardan ötede yapar hep. Kendi kasabalısına dokunmaması, ya da bu sanyı uyandırması, üstelik Toroslardan ötede yayılan üzü, kasabasının gözbebeği kılmıştır Kurt Mustafa'yı. Küçük kapalı toplumların belirgin özelliği...

Ama kasabasına dönen Kurt Mustafa bir başka Mustafa'dır artık. Hapse düşmüş, verem olmuş, ölümden kıl payı kurtulmuş, bir tövbe-kâr Mustafa'dır kasabalısının şenliklerle karşıladığı. Hemen seziliverir ondaki bu değişiklik, ama kimse anlayamaz nedenini. Kimi jandarma korkusuna bağlar bunu, kimi sayrılık korkusuna. Önce bir şaşkınlık, inanamazlık, sonra bir horlama, küçümseme, giderek, hakaret, tükürük, hatta tokat... Ancak karısına açılmak zorunda kaldığı sahnede anlarız Mustafa'nın geçirdiği o korkunç gizemli şoku. Sayrılığın en ağır bir döneminde, ecelini görmüştür bir tür sanrı içinde. Bağışlandığını bildirmiştir ona eceli, ama gelecektir yine, uygunsuz bir anında gelecektir, kendisini cehenneme götürmek için gelecektir. İşte o gün bu gündür, karısına bile yanaşamamaktadır o, cenabet bir anında gelir diye eceli. Bu korku anlaşılır bir şeydir Kurt Mustafa gibi bir karakter için. Bilinçaltındaki suçluluk duygusu, sayrılığı, sanrısı ve ardından beklenmedik bir biçimde sağahışı etkilemiştir onun boş inançlar etkisine açık ruhunu. Çatışma işte bu Mustafa'yla onu hâlâ eski Mustafa sanan, öyle olmaya zorlayan çevresi arasında gelişir.

Korku'da da, Toroslardan Öteye'de de, oyun, kahramanların kendi kendileriyle ters düştükleri noktadan başlar. Oyunun çözüm noktasında sunulur bu sürecin nedeni seyirciye. Ama **Hürrem Sultan'da Kanuni Sultan Süleyman'ın Atçalı Kel Mehmet'de** Atçalı'nın kendi kendileriyle ters düşmeleri süreci tüm evreleriyle verilir. **Hürrem Sultan'da Kanuni**, büyük oğlu Şehzade Mustafa'ya pek bağlı görünür başlangıçta, onu tahtının varisi ve devletin umudu olarak görmektedir. Nedir öyleyse Kanuni'yi bu denli sevdiği oğlunu cellât eline verecek ölçüde ileri götüren şey? Adaletim diyor kendisi buna. Ama gerçekten adalet duygusu mu yalnız? Asena bize Kanuni'nin karmaşık evrenini gösterebilmek için bazı ipuçları verir oyununda: —Artık yaşanmaktadır Kanuni. Bir yaşlılık bunalımı ve korkusu içindedir. Cihangir'le yaptığı o içli konuşmada dile getirir kendisi bunu.

— Kanuni, babası Yavuz Sultan Selim'in kendi babası İkinci Beyazıt'ı nasıl tahtından indirip ölümüne yol açtığını görmüş ve bunun tüm acısını duymuştur; bir gün kendisinin de böyle bir duruma düşebileceğini düşünüp kaygılanır hep.

— **Hürrem Sultan'ın** bütün güzellik ve zekâsını kullanarak durmadan yaptığı olumsuz telkinler... Bu telkinler başlangıçta başarıya ulaşamamış ters etki yapmıştır hattâ. Ama on yıl işleyen korkunç bir entrika sonunda somut birtakım kanıtlarla da birleşince, Mustafa gözden çıkarılmıştır.

Ve sonunda Kanuni tam bir saplantıya kapılmıştır: İhanet içindedir oğlu. Oğlu değil de bir başaksı devlet aleyhine çalıştığında ne yapılırsa o yapılacaktır. Adaletim dediği şey işte budur Kanuni'nin. Kanuni'nin karşısında Şehzade Mustafa ise, kendi kendisiyle ters düşmemek için bile bile gider ölüme.

Atçalı'nın kişiliği ise, serüveni gibi üç evreden geçer: Birincisinde, Atçalı, birçok üstün niteliklerine karşın, içine kapanık, dışarıya giz sızdırmayan, sevgisini bir yara gibi yüreğinde taşıyan ve bu durumuyla kendi kendine bir denge kurabilmiş bir kapıkuludur. Olmemek için öldürmek zorunda kalır bir gün ve dağa çıkar. Bireysel nedenler yatar başkaldırısının temelinde. Serüveninin ikinci evresinde, bir dağlar kralıdır artık Atçalı. Tüm ipten kazıktan kurtulmuş-

lar, ölmek için öldürmek zorunda kalmışlar toplanmıştır çevresinde. Gerek bunların, gerekse kendisinde nyardım uman köy ve kentlerin ona öğrettiği şu gerçek olmuştur: Haksızlık yalnız kendi köyünde değil, her yerdedir, düzendedir. Deli Yani'yle karşılaşması bu bilinçlenmeyi özellikle hızlandırır onda. Bireysel çıkışını toplumsal eylemler izler. Ezilmiş ve haksızlığa uğramış Atçalı'nın, hak ve tütze özlemindeki kişiliğine çok uygun düşer bu değişme. Asıl üçüncü evrede başlar Atçalı'nın kendi kendisiyle ters düşmesi. Bir önderden çok bir gönül adamıdır Atçalı. Bireysel bir nedenle dağa çıktığına göre, eylemini bireysel nedenlerle sona erdirmiş olmasını yadırgamamak gerek öyleyse. Onda gerçek bir önder düşlediği için asıl Deli Yani'dir aldanan.

Ama Atçalı'nın tersine, Simavnalı Şeyh Bedrettin, bir kerecik olsun ters düşmez kendisine. Gılgamesh gibi tıpkı. O da, çevresine, hattâ çağına ters düşmüştür ne var ki.

İnsandan yola çıkmakla kalmaz Asena, insanın yanında yer alır hep. Bu da onun tüm oyunlarında ortak özelliklerinden ikincisidir. İnsanın karşısına dikilen ister Gılgamesh'teki gibi Tanrılar düzeni olsun, ister gelenekler görenekler, ister yasalar kurallar olsun, ister aktöre ve aktöre adına yapılan türlü bağnazlıklar, değil mi ki insan doğasıyla bağdaşamıyor, insanla birlikte karşı-sındadır hepsinin Asena. Çünkü, değişebilen her şey görecedir onun için. «Aslo-lan insandır, değişmez gibi görünen her şey değişir zamanla, ne olursa bu arada insana olur» diye yazar bir yazısında.

Ama insandan yana oluşu, toplumu yadsımak anlamına ge'tmez; tersine, insan ve toplum ilişkilerinde insandan yana olması, insan doğasına daha uygun bir dünya yaratmak yönünde toplumu değıştirme amacını güder dolaylı olarak. «Tiyatro ve Eğitim» adlı yazısında, tiyatronun işlevi konusunda şunları söyler: «Bir bilinçlenme ki, iyi ya da kötü, ak ya da kara yargılarının çok ötesinde, insanı daha anlamlı yargılara götürür, hoşgörüy'e götürür, insanı kendinden hareketle tüm insanları anlamaya, kavramaya götürür. İşte bu eğitimidir. (...) Burda kalmaz, insana içinde bulunduğu toplumu tanıtır, bu topluma karşı borcunu, görevini, sorumluluğunu tanıtır, topluma katamadığının, veremediğinin, esirgediğinin pişmanlığını, utancını duyurur, bu da bir bilinçlenmedir. Bir bilinçlenme ki, bencil insandan bir yurttaş yaratmıştır. (...) Burda da kalmaz, insanın dünya görüşünü değıştirir, evrenini genişletir, bu geniş evren i çinde kendi yerini tanıtır, öyle bir yöneltmedir ki bu, insanı çağının ve dünyasının insanı kılar. (...) Burda da kalmaz, insanın sağbeğenisini eğitir. Sağbeğenisi olan seyircinin yargısı, bu adam iyi, bu adam kötü biçiminde olmaz. Bu çok kolay bir yargıdır ve izleyeyim derken yolundan saptırabilir insanı, çünkü hayatta iyilik ya da kötülük insanın karşısına bu denli ak ya da kara çıkmaz. Sağbeğenisi olan seyirci yargılamaz, anlamaya çalışır.»

Bu yazısıyla Asena kendi tiyatro anlayışını, daha doğrusu, tiyatro yöntemini geniş ölçüde yansıtmıştır sanırım. Bir tiyatro yazarı o'arak o da yargılamaktan kaçır çünkü, anlamaya ve anlatmaya çalışır. Onun için, hiç bir zaman tam ak ve tam karaya rastlanmaz oyunlarında. Ne protagonistler apaktır, ne de antagonistler kapkara. Hepsi de insandır, birtakım durum ve koşulların karşı karşıya getirdiği insan. Gılgamesh'ten başlayalım yine: Tanrılar cephesiyle

Gılgamesh'in kapışmaları bir yanın ak, öbür yanın kara oluşundan ileri gelmez; Gılgamesh'in kendini yaratanlara bile ödün tanımayan özgürlük tutkusundan ileri gelir. **Hürrem Sultan**'da, Hürrem Sultan'ın, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine yol açan dolaplarının nedeni, oğullarından birini Osmanlı tahtında görmek tutkusundan daha çok, onları yaşar görmek isteğidir. Nitekim, oyunun bir yerinde, Şehzade Beyazıt'la konuşurken şöyle parlar bir aralık Hürrem Sultan: «Hıh! Tahta! Tahtı düşünen kim? Taht umurumda mı benim oğlum? Ben tahtı değil, sizi, sizin altın başlarınızı düşünürüm. Onun tahtının bedeli neden siz olarsınız? Neden benim oğullarım olsun? Bana ne Gülbahar'ın oğlundan.» O durum ve koşullar içinde, hangi ana Hürrem Sultan'dan ayrı düşünür?

Yalan'da herkes ayrı ayrı tüm kusur ve erdemleriyle verilir. Denebilir ki **Yalan**, onun, «İnsan insanı yargılayamaz, ancak anlamaya çalışır» savını en vurgulayan oyunlarından biridir. Herkesin bir herkese açık, herkesçe bilinen yüzü vardır o oyunda, bir de kendinin bile tanımadığı bir başka yüzü. Bu arada da, tüm aile bireylerinin birbirleriyle anlaşmış görüldüğü orta halli bir kentsoylu ailenin eleştirisini de yapmaktan geri kalmaz. Bir bakıma hiç birini suçlamadan, bir bakıma hepsini birden suçlayarak.

Fadik Kız, yazarının, insanın insanı nasıl sömürdüğünü göstermek amacıyla seçip, korkunç sömürü çarkının dişlileri arasına attığı simgesel bir kişidir. Bu dişlilerin en korkuncu ise, insanı değil de, birtakım evrakı, damgayı, mührü ön plânda tutan yazızcılıktır. Bu yazızcılığa göre, bir Fadik Kız var olmamıştır ki yok olsun. Ketimdir çünkü Fadik Kız. Öyleyse sevemez, evlenemez, çocuk yapamaz; yaparsa, çocukları da yok sayılacaktır.

Öç'de de Hasso'yu görürüz aynı kör, aynı sağır ve duygusuz yazızcılık karşısında. Kimlik cüzdanları olmadığı için ne Hasso vardır, ne de Kezzo'su. İstedince tanık olsun gün ışığı, istediğince tanık olsun ay ışığı Şeyhmus Ağa, kendisi nüfusta var görünmeyen bir Hasso'yu açıklamalarıyla tutuklayamaz. Ve Hasso, kendini ciddiye almayan Botan çayından alır öfkesini, işeyerek. Onu kabul etmeyen tüm kurumların simgesidir Botan çayı bu oyunda.

«İnsandan yola çıkması», «insandan yana kalması», «insan toplum ilişkilerini en karmaşık yanıyle ele alması», «insanı toplumsal süreçlerin dinamiği sayması» ve «bu sürecin karşılıklı etki ve tepkilerle belli bir doğrultuda geliştiğine inanması» doğal olarak Asena'yı tüm doğmalar ötesi bir insan ve toplum anlayışına götürmüştür. Doktor oluşun da etkisi vardır bunda belki. Çünkü şöyle der: «Karaciğer denince benim aklıma karaciğer hücresi gelir ilkin, sonra, bu hücrelerin belli bir işlevi yerine getirmek üzere belli bir biçimde örgütlenerek meydana getirdiği organ gelir; bu organın destek dokuları, damarları, sinirleri, dolaşımı gelir; bu organın öbür organlarla belli bir uyum içinde çalışabilmesi için etkisi altında kaldığı o karmaşık sinirsel hormonal mekanizma gelir. İnsan da toplumu tıpkı böyle oluşturur. Bir karaciğerhücresinin ancak bir karaciğer dokusu içinde önemi ve değeri vardır, işleviyle orantılı olarak, insanın da toplum içinde. Karaciğer bozukluklarında en son sözü biyopsi söyler, yani karaciğerden alınan hücrelerin incelenmesi. Öyleyse, sanatçı da, bir toplumdaki kişileri inceleyerek, eleştirerek o toplumun hastalığını, işlemeyen yanını verebilir. Bir doktorun doğru bir tanıya gidebilmesi için, önyargılarından

kurtulması gerekir ilkin: bir sanatçının da öyle.» Sanatta güdümlülüğü değil de sorumluluğu benimsemiş olması bundan olsa gerek. Hiç bir oyununda belli bir dogmanın savunuculuğunu yapmaz, ama capcanlı insanları, capcanlı düşünceleri çarpıştırır hep ve sonunda, oyunun doğal gelişimi içinde haklı çıkana hakkını sunar. **Yurttaş A, Yurttaş B, Yurttaş C** oyunlarına bir bakalım. Hepsinin de ayrı ayrı kendi yaşamlarından çıkardıkları deney ve sözleri vardır, ama, yazarı için önemli olan, bunların bir sağırılar sövüşmesi içinde birbirleriyle anlaşamamalarıdır. Savlarından biri de şudur Asena'nın: «Kimse vitamin almak için meyva yemez, meyvaı yerken vitaminini alır. Bir oyunun da bildirisi, sözü, savı, meyvanın tadı, kokusu, vitamini gibi, kendi özü ve dokusu içinde olmalıdır, yoksa vitamin hapından geri kalmaz; vitamin hapının da hiç kuşkusuz belli bir işlevi vardır, ama meyva değildir.» Bundan dolayıdır ki, Asena'nın oyunlarındaki toplumsal öz, toplumsal demec, toplumsal yergi, kendini hemencecik vermez ele.

Şimdiye dek hep yöntemi üzerinde durduk Asena'nın. Oyunlarının biçim ve diline de bir bakacak olursak, birbirinden ayrı nitelikler yanında, burda da birçok ortak noktalar bulabiliriz. Bu ayrı nitelikler oyunlarını birbirinden ayırırken, ortak nitelikler de yazarını tam belirler. Onun için, bu yönü de üzerinde durulmaya değer buluyoruz.

Asena'yı eleştirenler, onun en çok aksiyona önem vermeyişinden yakınır-lar. Nedir peki aksiyon? Kendisi bu soruyu şöyle karşılar bir yazısında: «Bence aksiyon, sahnede hareket değil, sahnenin hareketidir. (...) Bana kalırsa aksiyon oyunu yürüten öğedir, oyunun içindeki itici gizilgüçtür. Tiyatroda, karşımızda bir olay gelişmekte ve belirli bir sonuca doğru yürümektedir. İşte bu olay her sahnede bir adım daha ilerleyebiliyorsa, her sahnede seyirciye bir yanını daha verebiliyorsa, oyun aksiyon bakımından güçlü demektir.»

Aksiyon bu açıdan alındığında, Asena'nın oyunlarını aksiyon bakımından zayıf bulmak, haksızlıkların en büyüğü olur. Ne var ki, oyunu yürüten, dış aksiyonla birlikte iç aksiyondur onun oyunlarında. Ve iç aksiyon, dikkatsiz gözlerden kaçan nedense hep. Onun daha çok diyaloglarında, suskularında, kişiyi ele veren küçük jestlerinde belirir iç aksiyon. Kimi oyunlarındaki diyaloglar için uzun denebilir, ama gereksiz, kuru, boş ve sıkıcı denemez hiç bir zaman. Hepsi de bir işlev yüklenmiştir çünkü. **Gılgames, Hürrem Sultan, Simavna, Seyh Bedreddin** gibi aksiyon bakımından zayıf bulunan oyunları bu görüşle okunduğunda, hiç bir satırının gereksiz olmadığı hemen saptanabilir. Her sahne ya bir önceki durumu açıklıyordur, ya yeni bir durum yaratıyordur, ya da çok daha sonra gelecek sahnelerin hazırlığını yapıyordur. Diyaloglarına pek önem verir bu nedenle. Çünkü kendi deyimiyle «Birçok modern oyunlarda aksiyonu diyaloglarda bulabiliriz.» Hareket nasıl her zaman aksiyon değilse, aksiyon d her zaman hareket değildir. Nasıl oyunun gerektirmediği her türlü laf ebeliği, hikâye, edebiyat vb., oyunun akışını durdurarak aksiyon için zararlı olabiliyorsa, hareket de eğer oyunun açılışı doğrultusunda değilse oyunun hızını keser.»

Bu sözleriyle, aksiyon konusunda seçimini bilinçle yapmış görünmektedir Asena. Vardığı çözümde, dili gibi tekniği de yardımcı olmaktadır kendisine.

Oyundan oyuna değişik olan bu dil, her zaman arıdır; ve yer yer lirik, yer yer dramatik bir şiire yönelir. Bu biçim, oyunlarında ne denli değişirse değişsin, birtakım ortak nitelikler gösterir yine de. Şöyle ki, hiç bir zaman boş bir sahneye rastlanmaz oyunlarında; hepsinde bir çatışkı, bir çelişki, bir düğüm yer alır. Oyun bu durmadan birbirini izleyen irili ufaklı çatışkılarla durmadan artan bir gerilim yaratarak belli bir doruğa ulaşır. Bunu bilinçle yapar Asena. Ve bu bilinçledir ki her oyununda bir başka biçime, oyunun özüne en uygun düşen biçime yönelir.

Sonra, «Bir yaşamın mantığı vardır, bir de sahnenin mantığı» der Asena. «Bu iki mantık çok kez çelişir birbiriyle. Bir tiyatro yazarı için en çetin sorun bu iki mantığı uzlaştırıp bir uyuşum içinde kullanabilmektir. En çok da zaman kavramı üstünde çekişir bu iki mantık. Sahnedeki zamanın göreceliği, yaşamdaki zamana oranla çok, pek çok kısalığı, bu zamanı pek idareli kullanmak zorunda bırakır yazarı. Tiyatro, olayların, kişilerin, durumların birbirleriyle çatıştıkları düzeyde geçer. Bu düzeyde, olayı açıp yaymayan, oyuna bir katkıda bulunmayan her eyleme, yemek içmek, uyumak, sohbet etmek, sevmek, kısacası yaşamın türlü olgularına yer yoktur.»

Yaşamın olgusu olan ama tiyatrodaki kaçınılması gereken bu ölü zamandan kurtulmak için ne yapar Asena? Oyunlarına baş vuralım yine. **Tanrılar ve İnsanlar**'da vardır böyle bir sahne. Gılgamesh'le Enkidu arasındaki kavga dostlukla son bulduktan sonra — A sahnesi diyelim buna — Tanrıların öfkesi bir kat daha artar ve Gökler Boğası Humbaba'yı salarlar onların üzerine. Bunu, Gılgamesh'in babası, güneş Tanrı'sı Şamaş, Tanrılık kurallarını çiğneyerek iletecektir Gılgamesh'e. B sahnesi diyelim buna da. A sahnesinden B sahnesine geçmek için bir süre gerekmektedir yaşamın mantığına göre. Sahne mantığı bunu kaldırmaz oysa. Çıkış yolu olarak, bu yeni ve büyük dostluk onuruna bir şenlik katmıştır oyununa Asena ve bu doğaldır. Ve şenliğin doruk noktasında Şamaş'ın sesi gelir, bu ise, doğaldan da öte, etken bir sahnedir. Bir coşkunluktan, bir esriklikten, bir Tanrısal uyarıyla silkiniş! Bu arada da zaman simgesel olarak pek çok geçmiştir, A sahnesi B sahnesine kendiliğinden bağlanıvermiştir böylece.

Hürrem Sultan, Kocaoğlu, Tohum ve Toprak, Toroslardan Öteye, Simavna'nın Seyh Bedreddin ve Atçalı Kel Mehmet adlı oyunlarında, daha alışılmış, daha pratik bir yola sapmıştır yazar, aksiyon nerede durmuşsa orada kesip atıvermiştir sahneyi. Bu nedenledir ki, küçük ama gerilimli sahnelerle gelişir bu oyunlar. Bu nedenledir ki, dekordan çok ışığa, ışık devinimlerine önem verilmiştir bu oyunlarda. Küçük dekor parçalarıyla simgeyi sağlayıp ışık devinimlerinden yararlanarak bir sahneden ötekine daha çevik, daha çabuk atladığına tanık oluruz yazarın.

Asena'nın, olayların mantığıyla tiyatronun mantığını çatıştırmamak için kullandığı biçimlerden biri de, oyunu belli bir gerilim noktasından başlatıp birtakım geriye dönüşler ya da ileriye sıçrayışlarla yürümektir. Ve bu geriye dönüş ya da ileriye sıçramaları hep gerilimin gevşemeye yüz tuttuğu anlara denk düşürmek, gerektiğinde gerçek sahnelerle ya da düşsel sahnelerle zaman aşımını sağlamaktır. Bu tekniğe ilk olarak **Yalan** adlı oyununda başvurmuştur o. Oyun, bitime en yakın noktada ve birdenbire başlar. İçerde bir sooruşturma yü-

rütülmektedir; dışarda aynı soruşturmayı intihar eden genç kızın hayali yürütür. Kimse yalanını gizleyemez bu sorgulamada; intihar eden genç kızın yaşadığı ortam ve kendisini etkileyen olaylar bir bir ortaya çıkmış olur böylece. İntihar eden genç kızın yaşamını doğrudan doğruya değil, öbürlerinin yaşamına karışmışlığı içinde verir yazar. Ve bu yaşamlar bileşkesi bir kaostur yine de. Bütün yalanlar arasında, genç kızı ölüme iten, bir türlü ortaya konamamış bir başka yalan, kendi yalanı söz konusudur belki yine de.

Bu teknikle yazdığı oyunlarından biri de **Gecenin Sonu** adlı tek perdelik oyunudur. Tek perdelik bir oyun içinde, hem erkekle kadının kendi kendileriyle ve birbirleriyle olan çatışmalarını vermek, hem de geçmişlerine dönerek, ayrı ayrı yaşamlar içinde, kendilerini bu noktaya getiren ama bu noktadan öteye götüremeyecek aile ilişkilerini sergilemek başka bir teknikle kolay kolay gerçekleştirilemezdi zaten.

Kapılar'da, bitime yakın bir noktadan birdenbire başlar oyun, bir yandan geriye doğru açılırken, bir yandan da ileriye doğru açılır.

Fadik Kız'da geriye sıçrama diye bir şey yoktur; oyun, **Fadik Kız'ın** yaşamını izler düpe düz. **Fadik Kız'ın** acıklı dramını değil de, onun simgelediği insanın insanı sömürme çarkını vermeyi amaçlayan **Asena**, oyunda, gerçek sahnelerinin ardından sık sık düş sahnelerini, simgesel sahneleri getirtir. Ama bu gerçek ve düş sahneleri arasında öyle bir denge sağlanabilmiştir ki, bir yan azıcık abartıldığında öbür yan hemen askıda kalabilir. Yer yer koşuklu bölümler birbirine bağlar, epizotları birbirine bağlarken de epik bir etki yaratır. Burada da yine öz getirmiştir kendi biçimini, yoksa, epik bir oyuna özenmemiştir yazar. Oyunu, epik bir oyun olarak ele almak da, dramatik bir oyun olarak ele almak da yanlıya götürür onun için.

Öç adlı oyununda, diyeleği şiirle bağdaştırmayı başarabilmiştir **Asena**. Özüne uygun bu biçime oturtulmasaydı, can sıkıcı bir monoloğa dönüşebilirdi hemen oyun.

Asena'nın öze uygun biçim aramalarından birine de **Sağırılar Söğüşmesi** adlı oyununda tanık oluruz. Birbirinden kopuk gibi görünen üç ayrı tek perdelik oyun, **Yurttaş A**, **Yurttaş B**, **Yurttaş C** oyunları, bir üç perdeliği oluşturur bu oyunda. İnsanın insana karşı körlüğünü, sağırlığını, anlayışsızlığını psikososyal açıdan yansıtmak amacıyla ayrı ayrı toplum tabakalarından seçtiği **Yurttaş A**, **Yurttaş B** ve **Yurttaş C** adlı kişileri, birini ötekini yaşamından çıkararak karşı karyaya getirir yazar ve bir sağırılar diyalogu sürdürür onlarla. Oyun, aslında bir tek eksen üzerinde dönerken, bu arada kendi ekseni üzerinde de dönmüş olan bir güneş dizgesi biçiminde yazılmıştır. **Yurttaş B'yi** **Yurttaş A'nın** öyküsü içinde tanır, ona karşı ne denli anlayışsız ve acımasız olduğunu görürüz. **Yurttaş B'nin** öyküsü içinde de **Yurttaş C'yi** tanır, birbirlerine ne denli yabancı olduklarını hemen anlarız. Bu halkayı Z'ye dek uzatabileceğimizi söyler oyunu tanıtmaya yazısında **Asena**. Ve bu buruk güldürüde asıl acı olan, birbirlerine bu denli yabancı kişilerin, birbirlerinin yaşamlarına bir tür yargıç gibi karışmış olmalarıdır.

Çağdaş tiyatro yazarlarımız arasında önemli yeri olduğuna inandığımız **Asena'nın**, oyunlarını öz ve biçim yönünden topluca bir gözden geçirme oldu bu yazı; ve yalnızca, ilerde daha geniş incelemelerde bulunacaklara ufak bir katkıda bulunabilmek amacını güttü.

Orhan Asena ile Almanya'da konuşan yazar Yüksel Pazarkaya'ya verdiği cevaplarda, Asena, oyun yazarlığı ve sanat görüşü hakkında ilginç açıklamalar yapar. Bu konuşmanın bir bölümünü birlikte okuyalım :

— Oyunlarının, günümüz Türk tiyatrosunda belli bir yeri var. Bu yer, tiyatroya yüklediğin işleve bağlı mıdır? Daha doğrusu, tiyatroya bilinç ve toplum değiştirici bir işlev yüklüyor musun? Yoksa, önemli olan sanat kaygısı mıdır sence? Sanat kaygısını, oyunlarından yola çıkarak nasıl tanımlarsın?

— Elbette tiyatronun bir işlevi vardır toplumda. Aslında ben «sanat sanat için midir? Sanat toplum için midir?» tartışmasını oldum olası anlıyamamışsındır. Sanki bu ikisi birbirine karşıt şeylermişcesine, birbirleriyle uzlaşamazlarmış gibi.

Bence sanatçı herşeyden önce söyleyecek sözü olan kişidir. Bunu belli bir form içinde, sanatın da hakkını gözeterek verebildiniz mi, sorun çözülmüş olur. Ancak söyleyecek sözü olmayanlar, sanat sanat içindir numaralarının arkasına gizlenirler. Ne var ki, ben «tiyatro yapıyorum» diye, bir takım sloganları haykırmanın da karşısındayım. Burada da sanatın hakkını korurum işte.

Ta ilk oyunum Gılgamesh'te, belki de, henüz bilinçsiz olarak, sonradan ama gayet bilinçli şu gerçeğe vardım: Bir oyunun demeci, tıpkı bir meyvanın tadı, kokusu, besleyici gücü ve vitamini gibi o yapının içinde, kendiliğinden, o yapıdan ayrılmaz, koparılmaz bir töz olmalı. Yani seyirci, meyvayı tadı ve lezzeti için yerken, almalı besinini, vitaminini. Sadece vitamin almak için meyva yemek doğal değildir aslında. Ama vitamin hastaları da vardır, bunu yadsıyamayız. Bunlar için de vitamin hapları ne güne duruyor?

— «Gılgamesh»le insanlığın ortak bir mitolojisini ele alıyorsun, arada Türk tarihinden olaylar ve kişiler oyunlaştırdıktan sonra, son oyununla, ta Güney Amerika'ya kayıp güncel bir olayı, politik bir olayı günü gününe sahneye getiriyorsun. Gılgamesh ya da Şili, deyince bir evrensellik mi sağlamak istiyorsun? Böyle adlardan çıkarak bir evrenselliğe ulaşılabilir mi? Yoksa, evrenselliğin ölçütü nelerdir?

— Evrensel sorununa gelince; bunun ölçütü ya da koşulu elbette «Gılgamesh» ya da «Şili'de Av» gibi adlardan yararlanmak olamaz. Evrensele ulaşabilmek için bence çağları ve sınırları aşabilmek gerekir. Ama yerel nitelikleri de kollayarak. Yoksa kozmopolitlik olur yaptığınız iş evrensellik değil. Geçmişle ve gelecekle ayrı ayrı düzeylerde de olsa, Türkiye ya da Şili'de ayrı ayrı lokal renklere de bürünse, insanlığın ortak sorunlarını yakalayabilmek ilk koşuldur evrenselliğe varabilmenin. «Gılgamesh»te, Gılgamesh'in, insancıklarını ezen bir tanrılar düzenine baş kaldırdığını görürüz. Günümüzde bu tanrılar düzeni, insan doğasına aykırı düşen her şey, toplumun gerisinde kalmış yasalar, aşınmış, aşılmış gelenekler görenekler, aktöre ve din kurumları ve kuralları, hattâ yerde yönetim biçimleri olarak kendilerini gösterirler. Böyle olunca, soyut bir tanrılar düzenine baş kaldıran Gılgamesh, daha somut daha çağdaş bir anlam kazanır. Nitekim Atçalı Kel Mehmet'te ve Simavnalı Şeyh Bedreddin'de gerek oyunun kahramanları, gerek karşısında bulundukları sorunlar daha somuttur-

lar. Bir bozuk düzene baş kaldırmış kişilerdir bunlar. Nerede toplum ve yönetim birbirine yabancılaşsa, bu tür olaylarla karşılaşılır. «Viva Zapata» filminde Emiliano Zapata Meksikalı rengini ve kişiliğini yitirmeden nasıl evrenselleşmişse, bir «Atçalı» da Türk rengini ve özelliğini yitirmeden evrenselleşmelidir.

«Şili'de Av»da haksızlığı ve zulmü yerdim, kaba kuvvetin insan haklarını nasıl çiğnediğini örnekledim, haksızlık ve zulüm her yerde ve her çağda vardır. Kaba kuvvet ise, her yerde haksızdır. En yeni ve en güncel olduğu için Şili'yi seçtim.

— Hiçbir oyununda ideolojik bir saplantı yok bence. Gene de zaman zaman oyunların, başarıyla oynamasına karşın, Devlet Tiyatroları dağılcığından indirildi (Atçalı). Kimi oyunların da, tiyatro oyununa uygulanamayacağı iki yüz küsur yıl önce Lessing tarafından saptanmış ölçütlerle geri çevrildi («16 Mart 1920» adlı oyunun gibi). Bundan bazı çevrelerin tiyatrodan korktukları yargısını çıkarabilir misin?

— Doğru. Hiç bir ideolojik saplantı yoktur oyunlarında. Her tür saplantı yozlaştırır bence sanatçıyı. İnsanlık tarihini eytişimsel gelişimi içinde, şöyle bir başlangıcından günümüze dek görebilecek bir noktaya varıp da bakabilirsek gerilere, kimlerin, nelerin nerelerde aşıldığını görürüz. Bunlardan birine saplanıp kalmak, yani güdümlü sanat benim benimseyebileceğim bir şey değildir. Benim güdümlü sanata karşı kabullendiğim, sorumlu sanattır. Ben çağımdan sorumluyum, benim çağımın sorunları yüz yıl önceki sorunlar değil, yüz yıl sonraki sorunlar da olamaz. Çağımın, toplumumun panoramasını çizerim ben, tabii bunda benim dünya görüşüm rol oynar ister istemez. Bir yerde beni belirliyen de bu dünya görüşüdür elbette.

Yargılamak değil, anlamak ve anlatmak isterim ben. düşündürmektir benim görevim. Düşünmek, her tür saplantıya ters düşer. düşündürmek de güdüme.

Böyle olduğu halde, vaktiyle beni bağrına basmış, bana sahnelerini açmış Devlet Tiyatrolarıyla ters düştüğüm doğrudur. Bir çok nedenleri vardır bunun bence. İlk aklıma gelen şu oluyor: Birbirlerinden ayrı yönlerde oldu gelişmemiz. Devlet Tiyatroları devletin tiyatrosu olmaktan çıkıp, belli bir iktidarın, hattâ o iktidarın şu ya da bu hükümetinin tiyatrosu olma yolunda şaşkın adımlar atarken ters düştük birbirimize. Ama bu ters düşme bile, örneğin bir kez kabul edilmiş, sahnelenmiş, tıklım tıklım dolu gitmekte olan bir oyunumu, seyircileri daha sırada beklerlerken birden kaldırıvermenin nedenini açıklayamaz. «16 Mart 1920» yi ise, bilmem neden, hangi kaygılarla bir tarih profesörüne incelemek gereksinimi duymuşlar. kulağıma çalındığına göre. Burada sormak gerekir: ne zamandan beri dramaturglar, Edebi Heyet üyeleri yanında bir de tarihsel konulu oyunlar için tarihçilere başvurulmaktadır? Acaba tüm tarihsel konulu oyunlar inceleniyor mu? Yoksa bu onur yalnız bana mı verildi? Örneğin, Shakespeare'in tarihsel oyunlarını da inceletecekler mi? İnceletirlerse ne kalır elde? Benim daha önceki tarihsel oyunlarımı neden inceletmediler? Eğer yakın tarih - uzak tarih ayırımı yapmışlarsa hemen haber vereyim, salt aynı nedenlerledir ki; «16 Mart 1920» de ben en fazla bağlı kalmışımıdır tarihi belgelere. Ne var ki bir tarihçiyle bir tiyatro yazarının metotları ayrı ayrıdır. Tarihçi için amaç olan şey, tiyatro yazarı için araçtır. Bir tarihçi elindeki belgeleri değerlendirirken bilimsel metotla çalışır, bir tiyatro yazarı ise seçer. Evet seçer.

Elindeki belgeler içinde en dramatik olanı, kişilerinin karakterine en çok gide- ni seçer. Tarihçi nesnel çalışır, tiyatro yazarı öznel. Hattâ o kadar öznel ki, bir yerde kişisini yaşar âdeta ve tam da bu noktada, belki tarihçiden daha isabetli seçinler gerçeği. Bunun böyle olduğunu, on beş yılda beş iktidar eskitmiş, be- şine de yaranmayı bilmiş sayın genel müdür ve edebî heyet üyeleri bilmezler mi sanki? Sanırım açıklamam fazla yorum istemez.

— Türkiye'deki yeni siyasal yönetimin tiyatromuz üzerine ne biçim etkileri olur, tasarlanabilir misin?

— Türkiye'deki yeni siyasal yönetimin tiyatromuz üzerinde olumlu etkileri olacağı beklenir. Tabii yalnızca bir onarımla yetinmezse. Sorunu köktenci bi- çimde ele alırsa. Çünkü Türk.ye'de bir takım kurumlar var ki artık onarılamaz.

— Almanya'da bir milyona yakın yurttaş yaşıyor. Anayurt ve anadil kültü- ründen bu insanların kopmaması için, tiyatronun bir işlevi olabilir mi? Neler yapılabilir?

— Almanya'daki bir milyona yaklaşan yurttaşı anayurttan kopmuş gitmiş saymamak gerekir ki, ona kültür, eğitim, sosyal, siyasal hizmetler ulaştırılabil- sin. Yeni iktidarın tutumu öyle görünüyor. İlk siyasal haklarını, yani seçmek hakkını ele alışından belli. Sıra ötekilere geldiğinde tiyatro en güçlü bir eğitim aracıdır. Tiyatro bir okuldur derler ya, bence öğretmez tiyatro, eğitir. Eğitmek bir davranış biçimi, bir yaşama tarzı kazandırmak demektir. Kişileri, içinde yaşadıkları koşulları göstererek eğitir, dünyasını tanıtarak eğitir, ufkunu geniş- leterek eğitir, sağduyusunu, sağbeğenisini geliştirerek eğitir. Yeter ki seçilecek oyunlar bu amaca aykırı düşmesin. «Halk yığınları bu tür oyunlardan hoşlanı- yor» diye ya sulu gözlü melodramlar, ya da içinde sıkır sıkır göbek havaları bulunan, uyutucu, uyuşturucu, bir yerde tiyatromuzu küçük düşürücü oyunlara öncelik tanınmasın. (1)

Günümüzün en kuvvetli ve şöhretli oyun yazarlarından biri olan Ase- na'nın sahnelenen her oyunu büyük ilgi görmekte basında geniş yankılar yapıp övülmektedir. Örnek olarak «Şili'de Av» için yazılanlardan bazı bö- lümler verelim :

«1950 oyun yazarları kuşağının bugüne dek sürekli aşama yapan yazar'ı Orhan Asena'nın «Dostlar Tiyatrosu»nda oynanan **Şili'de Av** adlı yapıtı, ça- ğına ve toplumuna duyarlılığı olan, çağını yorumlayabilen, bilinçli bir ya- zarın yaratışını getiriyor.»

Doç. Dr. Özdemir Nutku
(Tiyatro 74, Sayı : 20, Ocak 1974, Sh. 29)

«Orhan Asena, hiç şüphesiz iyi bir tiyatro yazarıdır. Araştırmasını bi- len ve bulduklarını çok iyi değerlendiren bir yazar. Sanırız, bugüne dek çok

(1) — Yüksel Pazarkaya, Orhan Asena ile A'manya'da Konuştum, VARLIK, sayı: 801, Haziran 1973.

olumlu eserler vermiş bulunan Orhan Asena için ŞİLİ'DE AV, olgun ve dolgun bir oyun olarak dikkatleri kendi üzerine toplayacak bir çalışma olmuştur.»

(VATAN Gazetesi, 16 Şubat 1974)

«Orhan Asena, yılların deneyimlerinden gelen bir yazar. Tarihsel olayları ve tarihsel kişileri oyunlaştırmada usta. Daha önceleri yazdığı Hürrem Sultan, Kocaoğlu, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Ataçlı Kel Mehmet gibi oyunları ustalığını kanıtlamıştı. İşte Şili'de Av da yeni bir kanıtlama ve buna katkı olmaktadır. Üstelik de ülkemiz kişi ve olaylarından taşarak, evrensel kişi ve olaylara yönelmenin aşamasıdır...»

Hikmet Altınkaynak

(A Dergisi, Sayı : 23, Şubat 1974, Sh. 14)

Asena'nın eserleri :

1. **Masal** (şiirler, 1941).
2. **Kıtkanaat** (şiirler, 1957).
3. **Korku** (oyun, 1956).
4. **Tanrılar ve İnsanlar** (oyun, 1959, TDK tiyatro ödülü, 1960).
5. **Hürrem Sultan** (oyun, 1960).
6. **Kocaoğlu** (oyun, 1962).
7. **Yalan** (oyun, 1962).
8. **Kapılar** (1963).
9. **Tohum ve Toprak** (1964).
10. **Gecenin Sonu** (1964).
11. **Fadik Kız** (1968).
12. **Simavnalı Şeyh Bedrettin** (1969).
13. **Ataçlı Kel Mehmet** (1970, TRT başarı ödülü, 1970).
14. **16 Mart 1920** (1974).
15. **Şili'de Av** (1975).
16. **Mustafa** (Çocuk oyunu, T. Öğretmenler Bankası yayını).
17. **Bir Fındık Düşti Dalından** (M. E. Bakanlığı Halk Eğitimi yayınlarından, 1964).
18. **Boğaz Dere** (M. E. B. Halk Eğitimi yayını, 1964).
19. **Vatandaş A, Vatandaş B, Vatandaş C** (Türk Dili Dergisinde yayınlanmıştır).
20. **Kurtuluş Savaşı Destanı** (Bir bölümü KARA-AMİD dergisinde yayımlanmıştır. Sayı : 6, Nisan 1969).

Henüz basılmamış oyunları :

1. Garipdede Çıkmazı.
2. Murtaza.
3. Bir Kadın Üzerine Çeşitlemeler.
4. El Kapısı.
5. Sağırılar Söğüşmesi.
6. Toroslardan Öteye.
7. Kıral Düşü.
8. Öç.

Ayrıca, Nevit Kodalı'nın bestelemiş olduğu Van Gogh operasının da libertosunu yazmıştır.

Tanrılar ve İnsanlar ile Hurrem Sultan'ın fransızca çevirileri ayrı iki kitap halinde basılmıştır (1960, 1961). Kapılar'ın çevirisi Türkçesiyle birlikte yayımlanmıştır. Her üç eseri de Tahsin Yazıcı fransızcaya çevirmiştir.

Üç şiiri ile Sağırılar Söğüşmesi isimli oyununun «Yurttaş A» bölümünü örnek olarak sunuyoruz :

KIT KANAAT

Kıt kanaat yaşıyıp gidiyoruz,
Kıt kanaat seviyoruz birbirimizi...
Kıt kanaat anlıyoruz halden,
Ah insanlar... Miskin insanlar...

Bir lokmanın telâşı içinde
Alınıp satılıyoruz biteviye.
Kıyasıya vurur kaderin sillesi,
Şükreder kalırız düştüğümüz yerde
Ah insanlar... Korkak insanlar...

Ne hakkımız var taşında toprağında,
Şu dünyanın, şu güzelim dünyanın.
Bir kolayı olsa gerek çocuklar
Daha iyi, daha mes'ut olmanın
Ah insanlar... Hergele insanlar...

ARDINDAN

— Cahit Sıtkı'ya —

Bu dünya, bu koyup gittiğin dünya..
«Kahrın danıskasını dosttan gördüğün»
Kuşları; insanlarıyla haldaş,
Kuşlarına, insanlarına gönül verdiğiin.
Kendini parçalarcasına sevdiğin,
Kendini dilim dilim böldüğün,
Bu coşkun gönülle, bu mert yürekle
Sonunda garip ve yalnız kaldığın
Bu dünya, bu koyup gittiğin dünya.
Arkana dönüp de baktın mı bir an?..
Ayrılık gidene değil, kalana kor.
«Bir gün yolculuk niyetine insan
Eşe dosta veda eder,
Sonra başını alır gider.»
Bu türlü gidişe dayanmak zor...
(Kıt Kanaat'tan)

KİTABA AĞIT

Bir kolu kesip atmak
Çıkarmak bir görür gözü,
Bir dili koparmak yalana dönmez,
Bir kitabı yakmak.
Bir süs mü, bir eşya mı ki bu,
Ekmektir özümlediğiniz.
Alyuvarlarındaki ısı,
Bir gizli güç kaslarımızda.
Bir dostu vermek ele,
Suçsuzluğuna inandığımız,
Bir alaca akşamda size sığınmış.
Bir takım ağzıkaralara ödün.
Işık suçlu olabilir mi
Gösterdiği için bir çirkinliği,
Bir tuzağı aydınlattığı için
Karanlığın bir adım ötesindeki.
Tanrıyı asmak mı gerek
Günde bin kez bin kötü kişiyle
Unutup erdemini yüceliğini,
Unutup herkesde yanıydığını.

YURTTAŞ A

(Oyun)

KİŞİLER

Yurttaş A
Mezarlık Bekçisi
İri Oğlan
Mezarlık Müdürü
Belediye Başkanı
Yardımcı
Hükümet Sözcüsü (Yurttaş B)
Yeni Gelen
Çocuklar, Polisler, Gazeteciler...

Mezarlık kapısı. Karşılıklı iki taş sütun ve dip perdesine çizilmiş selviler altında uyuyakalmış mezarlar bu görünümü verecektir. Bir mezarlık bekçisi. Ufak tefek fakat boyuyla posuyla ölçülemeyecek kadar iri pala bıyıklı bir adam.

YURTTAŞ A ufak, eski kaplumbağa tipi volsvageni ile şamata koparak girer, direksiyonu kırar, mezarlığa dalmak ister.

Kendi aralarında döğüşürler, söğüşürler, tekmeleşirler, içlerinde en irisi sonunda kazanmıştır savaşı, hepsini kovalar, ganimet kazanmış savaşı gibi arabanın yanına gider, kendi malıymışçasına yaslanır. **YURTTAŞ A** bütün bu olan bitenlere ilgisiz mezarlığa doğru yürür, aynı anda içerden bir araba çevresine çamurlar sıçratarak çıkar, sert bir dönüş yapar, çıkar gider. Çamurlar **YURTTAŞ A**'ya da sıçramıştır.

BEKÇİ (Atılır önüne): Yasak!

YURTTAŞ A (Durur, başını çıkarır, terbiyeli): Efendim?

BEKÇİ: Yasak!

YURTTAŞ A: Geçen hafta yoktu bu yasak, nereden de çıktı?

BEKÇİ: Çıktı işte.

YURTTAŞ A: Kim çıkardı?

BEKÇİ: Çıkaran çıkardı.

YURTTAŞ A aynı gürültü patırtıyla arabasını bir kıyıya çeker, oraya park eder, aynı anda bir sürü çocuk doluşur sahneye. Mezarlık dolaylarındaki gecekonduların kılıksız çocukları, yaşları yedi ile on beş arasındadır, aralarında kız çocuklar da vardır. Hep bir ağızdan bağırırlar.

SESLER: Bekleyelim abi!

Ben bekleyeyim abi!

Ben daha iyi beklerim!..

Hayır, ben daha iyi!..

Ben!..

Ben!..

Ben!..

Ben!..

YURTTAŞ A (Ta yüzüne sıçramış bir çamur parçasını silerekten yanaşır BEKÇİ'ye): Hani yasaktı?

BEKÇİ (Vurdum duymaz): Yasak!

YURTTAŞ A: Ya bu?

BEKÇİ (Anlamazlıktan gelerek): Hangisi?

YURTTAŞ A: Şu geçen?

BEKÇİ (Kısacık bir susuştan sonra): Ha o mu? (Çubuğunu çıkarır, ağzına tıkar).

YURTTAŞ A: Evet o?

BEKÇİ (Hep öyle vurdum duymaz, bir sigara geçirir çubuğa): Eee? Ne olmuş ona?

YURTTAŞ A (Sabırlı): İçerden çıktı.

BEKÇİ (Sigarasını yakar): Çıkar çıkar...

YURTTAŞ A (Sabırlı): İçerden çıkması için daha önce girmiş olması gerek.

BEKÇİ (Bir soluk alır sigarasından): Elbette.

YURTTAŞ A (Sabrı dışında): Geçen haftadan mı kalma yoksa?

BEKÇİ (Bir soluk daha alır): Olur mu hiç öyle şey bey?

YURTTAŞ A (Artık taşmıştır sabrı): Peki ne demek oluyor öyleyse bu?

BEKÇİ (Lâhavlevelâ der gibi sallır başını):

Git babam işine, sabah sabah dinden imandan etme adamı.

YURTTAŞ A (İyice öfkelenmiştir): Bana bak, benim de elimin dilimin ulaşacağı yerler var. Ne demek bu? Neden o girebilirmiş de ben giremezmişim?

BEKÇİ: Onun özel izni var.

YURTTAŞ A: Kimden?

BEKÇİ: Adamından.

YURTTAŞ A: Hangi adammış bu?

BEKÇİ: Adamı işte. (Bir sır vermek istercesine yanaşır YURTTAŞ A'ye) Sen de gör adamını, al iznini, gir içeri.

YURTTAŞ A: Şimdi anladım. (Yurttaşlık onuru incinmiştir). Ben senin bildiğin o kimselerden değilim. (Şu anda bir kahraman kesilmiştir). Adamımı da görmeyeceğim, iznini de almayacağım, içeriye de gireceğim. (Öfkesi burnunda koşar arabasına, geçer direksiyona, bir patırdı bir gürültü, kırar mezarlığa doğru, fakat tam kapısının önünde zınk diye duruverir. BEKÇİ atıvermiştir kendini yolun üstüne). Hay Allah kahretsin, çiğnetecektin az daha kendini be!

BEKÇİ (Bir Buda kadar sakin): Geç bakalım, geçebilirsen.

YURTTAŞ A (İner arabadan): Hay Allah. (Yürür BEKÇİ'ye doğru).

Aynı anda çocuklar yeniden sararlar arabayı, yeniden bir itişme kakışma başlar. Yeniden çığrışmalar...

SESLER: Bekleyelim abi!..

— Ben bekleyeyim!..

— Hayır ben!..

— Ben!..

— Ben!..

Gene o en irileri kovar ötekileri, gene ganimet kazanmış savaşçı gibi gidip yaslanır arabaya.

YURTTAŞ A (BEKÇİ'ye): Eee ne olacak şimdi?

BEKÇİ (Hep tüttürmektedir çubuğunu): Ne olacak?

YURTTAŞ A: Ben soruyorum sana?

BEKÇİ: Demin söyledim ya!

YURTTAŞ A: Yani... (Para sayma hareketi yapar.)

BEKÇİ (Yılışır.)

YURTTAŞ A: Yani haraç!..

BEKÇİ (Güya telâşlanmış): Haşa beyim, Allah göstermesin, Allah geçir-mesin boğazımızdan haram lokma. Ve de cümle Müslümanlarınkinden.

YURTTAŞ A (Gene o para sayma hareketini yaparak): Peki adı ne bunun? Ne koyacağız adını?

BEKÇİ: Lütuf, ihsan, kerem... Ölmüşlerinin hayrı... Ne dersin de.

YURTTAŞ A: Ne kadar?

BEKÇİ: Ağanın eli tutulmaz bey?

YURTTAŞ A (Tepeden tırnağa onur kesilmiştir): Bana bak arkadaş, mete-lik vermeyeceğim sana.

BEKÇİ (Süklüm püklüm): Sen sağ ol bey!..

YURTTAŞ A: Ve hem de soracağım hesabını.

BEKÇİ (Gene süklüm püklüm): Gene de sen sağ ol!

YURTTAŞ A: En sonuna dek kovalayacağım bu işi.

BEKÇİ (Çubuğunu tüttürerekten): İyi edersin bey!

YURTTAŞ A: Bu benim için bir onur meselesi oldu, anlıyor musun?

BEKÇİ: Anlıyorum bey!

YURTTAŞ A: Görelim bakalım senin gibi çakalları kimler başı boş bırakı-yor böyle.

BEKÇİ: Nasıl istersen bey!

YURTTAŞ A: Tırnak vermişer sana, başını kaşıyasın diye.

BEKÇİ: Öyledir bey!

YURTTAŞ A: Yoksa göz oyasın diye değil.

BEKÇİ: Haşa bey!

YURTTAŞ A: Göstereceğim sana, nasıl davranılması gerek bir yurttaş!

BEKÇİ: Fena olmaz bey!..

YURTTAŞ A: Anlayacaksın yasalar ve töreler karşısında başına buyruk olup olmadığını.

BEKÇİ: Allah razı olsun senden bey!

YURTTAŞ A: Anlayacaksın görevini ve hem de sorumluluğunu.

BEKÇİ: Hay yaşayasın bey!

YURTTAŞ A: İnsan olarak sorumluluğunu, yurttaş olarak sorumluluğunu, bir mezarlık bekçisi olarak sorumluluğunu.

BEKÇİ: Öğrenelim bey!

YURTTAŞ A: Hak, görev, sorumluluk... Bu üçgenin dışına taşıtığın gün, yaptığın işin suç olacağını.

BEKÇİ (Hiç öfkelenmeksizin): İyi olur bey!

YURTTAŞ A: Küçük de olsa, önemsiz de olsa bir mezarlık bekçisi çapında da olsa suç olacağını...

BEKÇİ (Çubuğunu tüttürerek): İyi olur bey yalnız...

YURTTAŞ A (Sözünü keser): Ve suçun cezasız kalmayacağını...

BEKÇİ: Çok iyi olur bey, yalnız.

YURTTAŞ A: Unutamayacağın bir ders vereceğim sana!..

BEKÇİ: Yalnız bey, bu araba.

YURTTAŞ A: Bir ders ki...

BEKÇİ: Bu araba pek ortada kaldı bey!..

YURTTAŞ A: Böyle bir dersi çoktan hak etmiş olmalısın sen.

BEKÇİ: Bir gelen geçen olur sonra.

YURTTAŞ A (Ofkeden dilini yutmuş): Ne dedin?

BEKÇİ: Bu araba pek ortada kaldı dedim, bir gelen geçen olur şimdi dedim.

YURTTAŞ A: Bir gelen geçen ha!

BEKÇİ (Mezarlığın bir o yanını bir bu yanını göstererek): Bir gelen ve hem de geçen.

YURTTAŞ A (O öfkeyle atlar arabasına): Pek âlâ, sonradan görüşeceğiz seninle.

BEKÇİ: Görüşelim bey, şandır bana!

YURTTAŞ A'nın volsvageni, tıpkı sahibi gibi burnundan soluyarak, öfkeli sesler çıkararak sert bir dönüş yapar, eski yerinde park eder. Çocuklar alır çevresini.

SESLER: Bekleyelim abi!..

Ben bekleyeyim!..

Hayır ben!..

Ben!..

Ben!..

Ben!..

YURTTAŞ A (Öfkeyle patlar): Ne istiyorsunuz siz?

Küçükler susarlar, en iri oğlan ileri çıkar.

EN İRİ OĞLAN: Bekleyelim dedik abi!

YURTTAŞ A: Neyi bekleyeceksiniz!

EN İRİ OĞLAN: Arabayı.

YURTTAŞ A: Neden? Kime karşı

EN İRİ OĞLAN: Kazaya belâya karşı.

YURTTAŞ A: Hangi kazaya belâya?

EN İRİ OĞLAN: Belli olmaz abi, dünya bu. Bir taş maş gelir sonra... Biri çiziktiriverir bir yanını. Yazık, kız gibi araba.

YURTTAŞ A (Onlardan alır hıncını): Haydi bakahım, savulun! (Yürür üstlerine, berikiler kaçışır. Öfkesi burnunda yürür, girer içeri.)

EN İRİ OĞLAN: (Seslenir arkasından): Bizden söylemesi abi!

Işıklar kararır.

Işıklar yandığında sahnede BEKÇİ'den başka kimse kalmamıştır, bir de arabalıktan çıkmış araba. Farları, pencere camları kırılmıştır arabanın, kaportası çizik içindedir. Az sonra döner YURTTAŞ A. Bıyık altından gülmekte olan BEKÇİ'nin önünden, onu görmezlikten gelerek geçer, fakat arabanın önünde dehşetle durur.

YURTTAŞ A (Gözlerine inanmamışcasına): Bu ne bu Bu benim arabam mı? (Atılır arabanın üstüne, kırıkları çizikleri incelemeye başlar.)

Bu arada BEKÇİ de bıyık altından gülümseyerek yaklaşır.

BEKÇİ (Çubuğunu çıkarıp sokar ağzına): Bir şey mi oldu yoksa bey!..

YURTTAŞ A (Sayıklar gibi): Okumuşlar canına!

BEKÇİ: Vay namussuzlar vay!..

YURTTAŞ A: İnsanlık değil bu.

BEKÇİ (Bir sigara sokar çubuğuna): Değil.

YURTTAŞ A: Canavarlık bu.

BEKÇİ (Ateşler sigarasını): Canavarlık.

YURTTAŞ A: İnsan nasıl, insan nasıl...

BEKÇİ (Acınıyor mu, yürek mi soğutuyor, belli değil): Cık cık cık, yazık...

YURTTAŞ A: İnsan nasıl yapabilir bunu bir insana?

BEKÇİ: Hem de kız gibi araba.

YURTTAŞ A: Arabalıktan çıkmış.

BEKÇİ (Gene öyle, acınıyor mu, yürek mi soğutuyor belli değil): Kırmışlar tüm camlarını!.

YURTTAŞ A (Bir sayıklama hali içinde.): Kırmışlar...

BEKÇİ: Farları da becermişler!..

YURTTAŞ A (Sayıkarcasına): Becermişler...

BEKÇİ (Dört bir yandan inceleyerek arabaya): Neyle çiziktirmişler böyle kaportayı!..

YURTTAŞ A (Yalnızca iç çeker.)

BEKÇİ: Vay piçler vay!..

YURTTAŞ A (Hep öyle sayıklayarak): Benim anlayamadığım, benim anlayamadığım...

BEKÇİ (Çubuğunu tüttürerek): Anlayamazsın bey, anlayamazsın. Neden dersen, tanımazsın bu veletleri...

YURTTAŞ A: Benim anlayamadığım insanın insana bu kadar düşman olabileliği...

BEKÇİ: Ne zalimdir bu itoğlu itler, ne hayındırlar bilemezsin...

YURTTAŞ A: Üç kurusluk çıkarlarını teptiğin gün...

BEKÇİ: Anaları kurtlardan peydahlarlar bunları...

YURTTAŞ A: Kelleni koparabilir bu herifler...

BEKÇİ: Bacakları arasından çıkar çıkmaz da salıverirler ortaya!..

YURTTAŞ A: Üç kurusluk çıkarları ve senin kellen...

BEKÇİ: Kurt enikleri gibi onlar da kendi rızklarının peşinde yallah...

YURTTAŞ A: Yaşamaz bu düzende yaşamaz.

BEKÇİ: İlk defa senin başına gelmiyor bu bey!..

YURTTAŞ A: Ama hayır, bir baş vurağı olmalı insanın.

BEKÇİ: Geçen gün birinin motorunu da becermişlerdi...

YURTTAŞ A: Bir baş vurağı olmalı ki yaşayabilsin.

BEKÇİ: Kabahat sende bey!.. Neden dersen...

YURTTAŞ A: Eğer herkes kendi hakkını kendi koparacaksa!..

BEKÇİ: Neden dersen uyarmak istediler seni...

YURTTAŞ A: Eğer herkes kendi başını kendi savunacaksa!..

BEKÇİ: Uyarmak istediler ama sen anlamadın.

YURTTAŞ A: Eğer herkes kendi öcünü kendi alacaksa...

BEKÇİ: Ne yapacaktın sen bilir misin bey?

YURTTAŞ A: Eğer herkes kendi yasasını kendi uygulayacaksa...

BEKÇİ: Sıkıştırıverecektin o en irisinin avucuna bir iki buçukluk...

YURTTAŞ A: Yabandan ne farkı kalır buranın?

BEKÇİ: Bak bakalım yaşayabilir miydi öteki bacaksızlar...

YURTTAŞ A: Ormandan ne farkı kalır?

BEKÇİ (Bir sır verir gibi): Herkesin yaptığı bu, elle gelen düğün bayram.

YURTTAŞ A (Yavaş bir sesle): Kim yaptı bunu?

BEKÇİ (Sigarasından bir soluk alır): Ben ne bileyim.

YURTTAŞ A (Gürlüyerek): Hangisi?

BEKÇİ: Ben ne bileyim dedim ya!

YURTTAŞ A: Nasıl bilmezsin, senin önünde oldu bu.

BEKÇİ: Ben görmedim.

YURTTAŞ A: Görmedim mi?

BEKÇİ: Görmedim.

YURTTAŞ A: Şurada iki adım ötede ırzına geçiyorlar da arabayı görmüyorsun öyle mi?

BEKÇİ: Beni buraya senin arabana gözcülük edeyim diye dikmediler.

YURTTAŞ A: Ya ne için diktiler? Beni içeriye sokmayasın diye mi?

BEKÇİ: Ekmegi sen vermiyorsun.

YURTTAŞ A: Yoksa ötekiler atıyorlar mı bir parça önüne, haracın haracı... Öyle değil mi?

BEKÇİ: Git baba, git!.. Ne etsek yaranamıyoruz sana!.. (Gider.)

YURTTAŞ A: Yok bir de yaranacaktın. (Gider arkasından.) Gel söyle şunun doğrusunu bana, kim yaptı bunu? Hangisi?

BEKÇİ (İyice somurtmuş): Bilmiyorum.

YURTTAŞ A: Ama, bu senin iki adım ötede oldu.

BEKÇİ: Görmedim ben.

YURTTAŞ A: Nasıl görmezsin yahu?

BEKÇİ: Görmedim işte.

YURTTAŞ A: İyi ama arkadaşım, görmemek kurtarmaz ki seni. Görmek zorundasın çünkü.

BEKÇİ: Neyeymiş o?

YURTTAŞ A: Arabamı dışarda bıraktıran sen değil misin?

BEKÇİ: Görevim benim.

YURTTAŞ A: İyi ama, ona göz kulak olmak da senin görevin.

BEKÇİ: Hiç de değil.

YURTTAŞ A: Görevin arkadaşım, görevin.

BEKÇİ: Ben bilirim görevimi.

YURTTAŞ A: Şunu iyi bil ki bunu burada bu kadarla bırakmayacağım.

BEKÇİ: Pöh!..

YURTTAŞ A: Mezarlık müdürüne çıkacağım.

BEKÇİ: Hah!..

YURTTAŞ A: Ondan bir sonuç alamazsam, belediye başkanına çıkacağım!..

BEKÇİ: Hoh!..

YURTTAŞ A: Bu en azından kendime olan saygımı yitirmemem için gerekli.

BEKÇİ: Beni dinlersen en sonuncusuna en önce baş vur.

YURTTAŞ A: Şu dünyada güven içinde yaşayabilmem için gerekli...

BEKÇİ: Hani zaman kaybetmeyesin diye dedim de...

YURTTAŞ A: Gerekirse Cumhurbaşkanına kadar çıkacağım.

YURTTAŞ A: Ondan bir sonuç alamazsam Başbakana, Millet Meclisine baş vuracağım...

BEKÇİ: Hıh!..

YURTTAŞ A: Ama birine, birine, mutlaka dinleteceğim kendimi.

BEKÇİ: Beni dinlersen bey...

BEKÇİ: Hah, bak en iyisi o...

YURTTAŞ A: Ama mutlaka mutlaka bir ses alacaksın benden yakında. (Arabasına doğru yolların.)

BEKÇİ (Seslenir arkasından): Uğurlar ola.

YURTTAŞ A: (Arabaya biner, çalıştırır motoru.)

BEKÇİ (Hâlâ seslenmektedir araksından): Bugünkü günde kolay kolay dehleyemezler adamı... İspatı lâzım şahidi lâzım... Ve hem de Anayasaya yazmışlar insan hakları diye...

YURTTAŞ A (Bir dönüş yapar arabasıyle.)

BEKÇİ: Senin kadar okumuşluğum yok ama, senden iyi bilirim bunları. Bir mezarlık bekçisi olduksa pire sanma bizi.

YURTTAŞ A (Bir patırtı bir gürültü içinde sahneden çıkar.)

BEKÇİ (Hızını alamamış, seslenmektedir hâlâ arkasından): Kız gibi araba dedikse de gerçek belleme ha!.. Şükret ki motorunu bağışladılar sana!.. (Döner, eski yerine gelir, öfkesi yatışmıştır biraz, bir filozof tavrıyla çubuğunu götürür ağzına, yazıkların gibi.) Cık cık cık! Sen bu akılla gidersen askere!..

Işıklar Kararır.

Işıklar yeniden yandığında MEZARLIK MÜDÜRÜ döner koltuğundadır. Önünde bir yazıhane ve iskemle. YURTTAŞ A'yı iskemleye oturtmamıştır.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Bir kahve sohbetindeymişcesine): Neydi arabanızın markası?

YURTTAŞ A: Volkswagen 1300.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Şu kaplumbağa tipi arabalardan değil mi?

YURTTAŞ A: Evet efendim. (Bir şeyler söylemek ister gibi.) Şey!

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Keser sözünü): Nasıl memnun musunuz?

YURTTAŞ A: Memnunum efendim, şey!..

MEZARLIK MÜDÜRÜ: İyi arabadır, sağlam arabadır... Halk arasında dağdevirendir adı.

YURTTAŞ A: Dağdevirendir adı efendim, lâkin...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Lâkin o kaplumbağa görünüşü yok mu o kaplumbağa görünüşü?

YURTTAŞ A: Evet efendim, şey!..

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Geçmişti elime bir kelepir, ama kandıramadık hanımı. Hep o kaplumbağa biçiminden ötürü... Anlıyorsunuz ya!..

YURTTAŞ A: Anlıyorum efendim lâkin...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Kaç model?

YURTTAŞ A: Efendim?

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Arabanız efendim, arabanız? Kaç model, onu sor-
dum.

YURTTAŞ A: 1959 model efendim, diyeceğim şu ki...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Hımmm!.. (Uzadıkça uzar bu hımmm... Ve MEZARLIK MÜDÜRÜ bir mezarlık müdürü olduğunu hatırlar bu arada.) Yani şimdi siz iddia ediyorsunuz ki bu mezarlık bekçisi çocuklarla birlik olup...

YURTTAŞ A: Hayır efendim. mezarlık bekçisinin çocuklarla birlik olup arabamı bu hale getirdiklerini ileri süremem, zaten önemli olan da bu değil benim için, önemli olan...

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Bir bit yenici yakalamış gibi): Hoppala, öyle diyor-
dunuz ya demin.

YURTTAŞ A: Hayır efendim, ben olayı anlattım size yalnızca. Eğer anlattıklarım-
dan böyle bir anlam çıkıyorsa, olayın böyle bir anlamı da olabilir demektir.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Ama hayır efendim, siz olayı öyle anlattınız ki baş-
ka türlü bir anlam çıkarılamaz.

YURTTAŞ A: Başka türlü bir anlam çıkarılamıyorsa, başka türlü bir anlamı yok demektir.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Sizin de bir sözünüz bir sözünüzü tutmuyor efendim.
Bir öyle söylüyorsunuz, bir böyle.

YURTTAŞ A: Efendim ben size bir olayı anlattım, siz bu anlattıklarım-
dan bekçinin de çocuklarla birlik olduğu anlamını çıkardınız. Bu dediğiniz doğru
olaabilir, olmayabilir de. Ama doğru olsa da olmasa da durum değişmez. Yani
bekçinin sorumluluğu...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Neden efendim, bal gibi değişir. Bekçi onlarla bir-
likte değilse temize çıkar efendim.

YURTTAŞ A: Çıkamaz efendim, çıkmaması gerek.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Siz yasaları ve yönetmelikleri benden daha mı iyi
bilirsiniz?

YURTTAŞ A: Hayır efendim. aYsaları ve yönetmelikleri sizden daha iyi bil-
mem, ama bir yasanın bir yönetmeliğin mantığa aykırı olmaması gerektiğini
bilirim.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Öfkeyle dikilir): Yani şimdi siz... Siz... (Söyleyecek kelime bulamaz, önündeki yarım bardak suyu bir defada kafasına diker, su gırtlığına kaçır, bir süre öksürür, öksürürken aradığı sözcüğü buluvermiştir.) Siz yasalarımızı, yönetmeliklerimizi, mantığa aykırı buluyorsunuz öyle mi? Yasalarımızı yönetmeliklerimizi beğenmiyorsunuz öyle mi? Buna cüret ediyorsunuz öyle mi?

YURTTAŞ A: Aman efendim, rica ederim. Nerden nereye geldik, anlayamıyorum neden bu yönü aldı konuşmamız?

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Öksürürken soluk alamayacak haldedir, ama öfkesi onu konuşturacaktır yine): Vay efendim, şimdi de bana hakaret ha!.. Yani ben... (Öksürür.) Ben de bekçiyle birliğim öyle mi? Koruyorum onu? Ben mezarlık bekçisi ve çocuklar... Üçlü bir kumpanya... Söylemek istediğiniz bu, öyle mi?

YURTTAŞ A: Vallah efendim böyle bir şey aklıma gelmedi, düzenin bu kadar bozulabileceğini nasıl düşünebilirim. Düşünsem yaşayamam bu dünyada.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: İlkın yasalara yönetmeliklere yaptığınız alçaklama, sonra bana... Yutma lafını, yutma!.. Tekrarla!

YURTTAŞ A: Söylemiş olsam, tekrarlarım efendim, ama söylemedim ki.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Ya ne dediniz peki?

YURTTAŞ A (Sabırlı): Bakın efendim, bir daha anlatayım. Bu olayda birbirine bağlı birbirinden ayrı birkaç suç ögesi var.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Alaycı): Neymiş onlar bakalım?

YURTTAŞ A: Birincisi, bekçinin yasalarımızı, yönetmeliklerinizi bana sıkı sıkıya uygularken başkalarına uygulamaması.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Yani şu içerden çıkan arabayı kastediyorsunuz.

YURTTAŞ A: Evet efendim onu kastediyorum.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Ne olmuş yani? Ya bir görevlinin arabası ise o?

YURTTAŞ A: Bir görevlinin arabası değildi efendim, bir izinlinin.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Bir izinlinin mi? Nasıl izinli?

YURTTAŞ A: İzinli efendim, basbayağı izinli!

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Kimden izinli?

YURTTAŞ A: Adamından.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Kimmiş bu adam?

YURTTAŞ A: Ben de bunu öğrenmek istiyorum efendim.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Birden değişir): Eee sonra?

YURTTAŞ A: Sonrası şu efendim, benden para istedi.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: (Hop oturur): Para mı istedi sizden?

YURTTAŞ A: Evet, para istedi.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Yani şimdi siz iddia ediyorsunuz ki açıktan açığa para istedi bu adam sizden.

YURTTAŞ A: Hayır, öyle açıktan açığa istemedi. Ama teklif ettiğim zaman ağzı taa kulaklarına vardı.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Küt diye indirir iri yumruğunu masaya, kalkar ayağa): Para teklif ettiniz demek!.. Hem de kime? Adamıma!..

YURTTAŞ A (Şaşalamış): Para mara teklif ettiğim yok canım, nerden de çıkardınız bunu.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Ofkesi burnunda): Ben mi çıkardım, ben çıkardım ha! Yahu demin böyle demediniz mi siz? Bunu da mı inkâr edeceksiniz?

YURTTAŞ A: Hayır dedim, dedim ama, o anlamda değil!..

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Ya hangi anlamda?

YURTTAŞ A: Yani vermek için değil, denemek için.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Cinleri başında): Ne haddinize efendim, ne haddinize sizin? Nasıl denemeye kalkarsınız adamımı? Kimden aldınız yetkinizi? Müfettiş misiniz siz, kontrol memuru mu? Necisiniz siz? Kimsiniz?

YURTTAŞ A: Rica ederim efendim, rica ederim... Kendinize gelin... Bir yanlış anlama var.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Hep öyle bağırarak): Suçtur bu efendim suç... Yasalara küfretmekten de, yönetmeliklere küfretmekten de, hattâ bana küfretmekten de büyük bir suç...

YURTTAŞ A: Rica ederim Müdür Bey... Rica ederim...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Rüşvet teklifidir bunun adı. O beğenmediğiniz yasalarda yeri vardır. Teklif eden de alan kadar yatar hapistede...

YURTTAŞ A: Ama beyefendi. Müdür Beyefendi...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Şimdi bir zabıt tutsam yandığınız gündür...

YURTTAŞ A: Efendim ben...

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Neymiş sen? Gene ne var? Neler yumurtlayacakmışınız bakalım? Nasıl bir suç işleyeceksiniz gene?

YURTTAŞ A: Ne suçu efendim, nasıl suç? Eğer ben rüşvet vermiş olsaydım arabamın başına gelmezdi bütün bunlar ve ben bugün burada size laf anlatmak zorunda kalmazdım.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Vermişsiniz, bal gibi vermişsiniz işte, siz kendiniz demediniz mi?

YURTTAŞ A: Ne zaman dedim?

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Dediniz. Ama adamım, adamım almamıştır. Benim adamlarım almaz. Neden? Çünkü benim adamımdırlar...

YURTTAŞ A (Sıkar dişlerini, yumar gözlerini): Tanrım sabır ver bana! (Bunu o kadar yürekte söylemiştir ki MEZARLIK MÜDÜRÜ susar ve geriler azıcık.)

Bir süre ikisi de göz göze bakışırlar, susarak. O anda telefonun zili çalar.

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Alır alıcıyı eline): Alo!. Oh, sen misin nonoşum. Ne iyi ettin de telefon ettin şekerim. Kim mi var yanımda? Bir dost. Bir ilkokul arkadaşı. (İlk defa bir yer göstermek aklına gelir, gözüyle iskemleyi ikram eder YURTTAŞ A'ya.) Çok özledim, çok... (Dinler.) Çok seviyorum, çok... Bu gece mi?.. Derhal... (Dinler.) Sen de biliyorsun ki... sen de biliyorsun ki... (Dinler.) Olmaz... Olmaz dedim... (Alıcıyı eliyle kapayarak, YURTTAŞ A'ya döner.) İle arkadaşını da getir diyor... (Telefona.) Olmaz şekerim, işi varmış gelemezmiş...

(YURTTAŞ A'ya.) Bir görsen ne şeker şeydir... (Telefonda.) Rakımı da unutma ama... (YURTTAŞ A'ya.) Bir melek, bir melek... (Telefona.) Bir de balık ızgara isterim yanında şekerim. (YURTTAŞ A'ya) Allah neler yaratıyor bel.. (Telefona) Peki canım, peki yavrum, tam dokuzda. (Kapar telefonu, bir süre öylece kendinden geçmiş kalakalır, parmakları masada trampet çalar.)

YURTTAŞ A (Oksürür.)

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Duymaz, trampet çalar.)

YURTTAŞ A (Yeniden öksürür.)

MEZARLIK MÜDÜRÜ (Kendine gelir, yüzünde o mutlu ifadeyle): Ha evet sen... Şu halde davandan vaz geçiyorsun demek...

YURTTAŞ A: Vaz geçmek mi? Hayır.

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Oyle dedin ya demin canım.

YURTTAŞ A: Oyle mi dedim, ne zaman?

MEZARLIK MÜDÜRÜ: Anlaşıldı, anlaşıldı... Yeniden başlayacağız. Ta en baştan... Yani şimdi siz iddia ediyorsunuz ki bu bekçi çocuklarla birlik olup...

YURTTAŞ A (O ana kadar ayakta duracak gücü bulabilmiştir kendinde, bu söz üzerine tek söz söyleyemez bitik bir halde yığılır az önce kendine gösterilmiş iskemleye.)

Işıklar Kararır.

BELEDİYE BAŞKANI ve Yardımcısı «Yüz Yıl Sonraki Kentimiz» adlı serginin hazırlığındadırlar. Fonda bir pano, üstünde çeşitli grafikler, resimler, fotoğraflar, şuraya buraya serpiştirilmiş masalar üzerinde maketler... vb.

BAŞKAN (Girerken kendini karşılayan yardımcısına): Gazetecilere haber gönderildi mi?

YARDIMCI: Gönderildi efendim!

BAŞKAN (Ellerini uğuşturur): Güzel!.. (Panolardan birinin önünde bir çocuk gibi sevinçli durur.) Yüz yıl sonraki kentimiz. İnanamıyorum.

YARDIMCI: İnanınız efendim, düşününüz gerçekleşecek.

BAŞKAN (Bir bağışta bulunur gibi): Düşüm değil, düşümüz.

YARDIMCI: Yüz yıl sonraki hemşerileriniz sizi minnetle anacaklar.

BAŞKAN (Hep öyle cömert): Beni değil, bizi.

YARDIMCI: Yüz yıl sonrakilerin alın yazılarını yazıyorsunuz, Tanrı gibi.

BAŞKAN (Kabarır): Yazıyorum değil, yazıyoruz. Çünkü fikri siz verdiniz, ben uyguladım.

YARDIMCI: Amerika'dayken böyle bir sergi görmüştüm. «Yirmi Birinci Yüzyılda Amerikamız» adlı bir sergi. Amerika bu: Yüzlerce enstitünün verileri, on binlerce uzmanın çabası, bir o kadar dekoratör, desinatör, ressam, derken ortaya pek zavallı bir şey çıkmıştı. Bir şey eksikti çünkü, bir şey!

BAŞKAN: Ne?

YARDIMCI: Hayal gücü.

BAŞKAN: Haklısın, çok hayali kıt herifler şu Amerikalılar! (Bir grafik önünde durur.) 2067 yılında ilimizin nüfusu: Beş milyon. Bu rakam kesin mi?

YARDIMCI (İç cebinden bir not defteri çıkarıp araştırır): Değil efendim, kesin rakam buna çok yakın bir şey. (Okur.) Dört milyon sekiz yüz doksan iki bin beş yüz elli yedi.

BAŞKAN: Beş milyon daha yuvarlak bir rakam. Yurttaşın aklı karışmaz.

YARDIMCI: İsabet buyurdunuz efendim.

BAŞKAN: Şu halde biz daha bu günden o 4892557 hemşerimizin sorumluluğunu duymalıyız vicdanlarımızda.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Mesken derdi.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Yol derdi.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Taşıt derdi.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Su ihtiyacı...

YARDIMCI: Evet, efendim.

BAŞKAN: Elektrik ihtiyacı.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Birbirleriyle olan ilişkiler.

YARDIMCI: Evet efendim.

BAŞKAN: Korkunç bir sorumluluk bu.

YARDIMCI: Öyledir efendim.

BAŞKAN (Kahramanca): Ama gene de yüklenmemiz gerek.

YARDIMCI: Yüklenmemiz gerek efendim.

BAŞKAN (Yürür, bir maketin önünde durur): Yüz yıl sonraki kentimiz. Tanırım, ağlayacağım.

YARDIMCI: Dört kerre daha genişlemiş, altı kat daha yükselmiş.

BAŞKAN: Siz bir dahisiniz!

YARDIMCI: Ben sizin âciz bir yardımcınız. YURTTAŞ A girer, birilerini atlatarak salona girdiği bellidir.

YURTTAŞ A (Arkasından kimsenin gelmediğine inan getirdikten sonra doğruca başkana yürür): Başkanım!..

BAŞKAN (Sabırsızlıkla ona doğru yürür): eHle şükür gelebildiniz. Gelin de görün. (Koluna girer YURTTAŞ A'nın ve dipteki panoya doğru sürükler.) Ama doğru yazın, ister muhalif, ister muvafık, ister tarafsız olun, yeter ki doğru yazın. (Meraklanmış.) Arkadaşlarınız yok mu?

YURTTAŞ A: Arkadaşlarım mı?

BAŞKAN: Arkadaşlarınız canım, ötekiler. (Kuşkulu.) Gazeteci değil misiniz siz?

YURTTAŞ A: Gazeteci mi? Ne gazetecisi?

BAŞKAN: Peki kimsiniz siz öyleyse?

YURTTAŞ A: Bir yurttaş. Tanımadığınız bir yurttaş.

BAŞKAN (Suratı asılır): Ne istiyorsunuz?

YURTTAŞ A: Biliyorum bu yaptığım bir densizlik. Hem de az buz bir densizlik değil, büyük bir densizlik. Ama ne yapayım ki tek umudum siz kalmıştınız, ve buraya girmek mezarlığa girmekten daha kolay.

BAŞKAN (Şaşkın): Mezarlık mı? Ne mezarlığı?

YURTTAŞ A: Daha doğrusu şöyle demeli: Burdakileri atlátmak mezarlık bekçisini atlatmaktan daha kolay.

BAŞKAN: Mezarlık bekçisi mi? Neler söylüyorsunuz siz kuzum

YURTTAŞ A: Pek münasebetsiz başladım, farkındayım, bağışlayın. Nihayet size erişmiş olmanın heyecanı bu.

BAŞKAN: (Gururu okşanmış, kabarır.)

YURTTAŞ A (İçten): Tek umudumsunuz siz benim. Beni batırmak da çıkarmak da sizin elinizde. İsterseniz kurtarabilirsiniz beni. Yoksa en korkunç bir karanlığa gömüleceğim. Bu dünyada artık yaşanmaz diyeceğim.

BAŞKAN (İyice pohpohlanmış): Ne istiyorsunuz peki?

YURTTAŞ A (Sıkılmış): Üstelik o kadar az bir şey ki istediğim, bunun için sizi rahatsız etmekle...

BAŞKAN (Babacan): Söyleyin canım, söyleyin...

YURTTAŞ A: Ama benim için önemi o kadar büyük ki...

BAŞKAN: Gazeteciler gelinceye kadar dinleyebilirim sizi.

YURTTAŞ A: Mesele ilk bakışta çok küçük, çok önemsiz, çok basit görülebilir... Ve benim bu cüretim bir kendini bilmezlik gibi görünebilir size, ama öyle değil. Şu benim başıma gelen kim bilir kaç kişinin başına gelmiştir, kim bilir kaç kişinin daha başına gelecektir. Anlıyorsunuz değil mi?

BAŞKAN: Anlamaya çalışıyorum.

YURTTAŞ A: Zaten bu kadar küçücük, bu kadar önemsiz, bu kadar basit oluşu değil midir ki insanı susmaya, zehir de olsa yutup oturmaya zorluyor. Oysa haksızlık haksızlıktır, küçüğü büyüğü yoktur. Hakaret de öyle.

BAŞKAN: Konuya girelim lütfen!

YURTTAŞ A: Giriyorum efendim. Yalnız ilkin bir soru sormama izin verin. Bir arabanız var diyelim. Matah bir şey değil, ama bir araba işte. Bir gün sizden şu ya da bu türlü bir şeyler sızdırmak isteyenler tarafından farları kırılıyor, camları parçalanıyor, kaportası çizik çizik çiziliyor. Bunun anlamı ne sizce?

BAŞKAN: Anlamadım.

YURTTAŞ A: Araba efendim, bir küçük volsvagen. Şu kaplumbağa tipi arabalardan.

BAŞKAN: Gene anlamadım.

YURTTAŞ A: İstiyorum ki bana önemli olan size verilen zararın büyüklüğü ya da küçüklüğü değil, onun gerisindeki tehdidin büyüklüğü ya da küçüklüğü diyesiniz. Bugün arabamın farlarını kıranlar, yarın kafamı da kırabilirler, bu açık haksızlık karşısında kılı kıpırdamayanlar evim bir saldırıya uğradığında

da kıpırdamazlar, önemli olan bu, öyle değil mi efendim?

BAŞKAN: Ama hâlâ konuya girmediniz ki siz.

YURTTAŞ A: Haklısınız efendim, giriyorum, hemen giriyorum. Efendim bir ihtiyar anacığım vardı, bir ay kadar önce sizlere ömür...

Geçenlerde bir ziyaret edeyim dedim mezarını, gittim mezarlığa.

BAŞKAN (Birden telaşlı döner yardımcısına): Gördüm mü başımıza gelenleri. Tuh, Allah kahretsin unutmusuz. Dirilerin her şeyini ince ince düşünmüşüz de ölüleri unutmusuz. Hani mezarlık?

YARDIMCI: Yok efendim, unutulmuş değil. Şuralarda bir yerde olacak, şuralarda bir yerde, ama nerede? Ha buldum. Bakın. Şehrin güney doğusuna bakan şu tepecik var ya işte orası.

BAŞKAN: Yetecek mi ihtiyaca?

YARDIMCI: Yetecek efendim.

BAŞKAN: Bugünkü ihtiyaca değil, o günkü ihtiyaca?

YARDIMCI: Elbette efendim, her şey bütün ayrıntılarıyla hesaplandı. Bugünkü koşullar içinde ölüm oranı on binde iki buçuk, o günkü sağlık koşulları içinde bu oranın on binde bir onda yediye düşeceği sanılıyor. Ama çoğalan nüfusu da unutmamak gerek. Kısaca efendim, ölü adedi günde bin yüz elli üç kabul edilecek...

BAŞKAN (Keser sözünü): Çok değil mi? Bir günde (kapar elinden not defterini) bir günde bin yüz elli üç ölü...

YARDIMCI: Ama o günkü tekniği düşünün. Bir Amerikan dergisinde okumuştum, daha simdiden asma mezarlıklar üzerinde çalışılıyor.

BAŞKAN: Asma mezarlıklar mı?

YARDIMCI: Babil'in Asma Bahçelerini hatırlayın.

BAŞKAN (Bir düşüncedeymişcesine yumar gözlerini): Babil'in Asma bahçeleri!.. Neden olmasın? (Derin bir iç çekerek.) Oh, yüreğime su serptin. (YURTTAŞ A'ya döner) Gördünüz ya! Uzülecek bir şey yok!

YURTTAŞ A: Dörken kesti mezarlık bekçisi yolumu!

BAŞKAN (Düşler içinde): Mezarlık bekçisi!.. Ne ilkel ne bayağı bir iş. Düpe düz insan onuruyla alaydır bu. Üç beş kuruş aylık verip yurttaşı ölülerin komşuluğunda yaşatmak. Yüz yıl sonraki hemşerilerimize bir mezarlık bekçisi nesli tükenmiş bir hayvan gibi gelecek, bir dinozor, ya da bir pterodaktili. (Yardımcısına dönerek.) Öyle değil mi?

YARDIMCI: Evet efendim! Asma mezarlıklar... Kim bilir kaç kuşak üst üste... Her kuşakta Tanrıya bir az daha yakınlaşma. Sembolik bir güzelliği de var üstelik.

BAŞKAN (Coşku içinde): Anlıyorsunuz değil mi dostum, hiç bir sorununuz kalmayacak artık. Her şey o kadar kolaylaşacak, o kadar basitleşecek.

YURTTAŞ A: Sonra efendim!..

BAŞKAN: Hayal gücü gerek insana dostum, hayal gücü. Yüz yıl sonraki dünyamızda yüz yıl sonraki kentimizin yüz yıl sonraki önemini kavrayabilmek için.

YURTTAŞ A: Sonra efendim, sardı çevremi çocuklar...

BAŞKAN: Çocuklar mı? Hangi çocuklar?

YURTTAŞ A: Çocuklar işte, mezarlığı haraca kesen çocuklar... Kimisi elinde bir testi, ille de ölüne su sunmak ister, kimi yaban otlarını ayıklamak ister, kimi elinde bir cüz mutlaka ölüne okumak ister... Kimisi arabanızı bek-

lemeyi koymuştur aklına, yani birtakım kurtçuklar ki ölülerinizi değil, sizi ke-
mirmek çabasıdadır.

BAŞKAN: Bildim, bildim... Gerçekten de birtakım kurtçuklar bunlar. İyi
benzettiniz. Ama yüz yıl sonra tüm kurtulmuş olacağız bu kurtçuklardan. Şöyle
bir toprağı alt üst ettiniz mi, şöyle bir taze havaya, güneşe çıkardınız mı, ku-
ruyuverirler.

YURTTAŞ A: Fakat efendim!

BAŞKAN (Dostça atar kolunu YURTTAŞ A'nın omuzlarına): İnanın bana
sayın dostum, inanın!.. Her şey düşünülmüştür. her şey, ayrı ayrı. (Bir tablo-
nun önüne doğru sürükler.) Bakın şuraya gördüğünüz ne? Bakım yurtları...
Kimler için? Yaşı on ikiye kadar olan kurtçuklar için... Ya şuradaki? Sanayi
sitesi. Belediyenin kurduğu bir site bu. Amaç ne? Amaç? Daha büyük kurt-
çuklara yaşamak olanağı sağlamak. Çalışacaklar ve kazanacaklar... (Bir başka
tablonun önüne sürükler.) Şurada gördüğünüz; Çalışma Zorunluğu Yasası. Bu-
gün Amerika'da uygulanmakta olan yasadan esinlenerek hazırlanmış. Nedir
Amerika'yı Amerika yapan? Çalışmak, başka bir şey değil. Çalışmak ve çalış-
mak... Sonra gene çalışmak. Yoksa inan olsun efendim şu bizdeki hayal gücü-
nün, yaratıcı muhayyilenin yarısı yok heriflerde.

YURTTAŞ A (Bunalmaya başlamış): Sonra çıktım mezarlık müdürüne, asıl
bana koyan da bu oldu.

BAŞKAN (Tiksintiyle): Mezarlık müdürü mü? (Yardımcısına.) Ne kadar
haklıymışsınız, işi bölmekle, birtakım genel müdürlükler haline getirmekle ne ka-
dar yerinde bir şey yapmışsınız. (YURTTAŞ A'ya bir sır verircesine.) Yok efendim
yok, daha fazla üzülmeniz gereksiz. Bir kere artık bir mezarlık müdürlüğü yok.
Ya ne var? Aile Yurtları eGnel Müdürlüğü ve bu genel müdürlüğe bağlı bürolar...
Parselleme bürosu, ağaçlandırma bürosu, çiçeklendirme bürosu, yapı bürosu,
onarım bürosu. Görüyorsunuz ya her şey nasıl inceden inceye düşünülmüş, na-
sıl ta ayrıntılara kadar inilmiş.

YURTTAŞ A: aBna hak verseydi, yalnızca hak verseydi bu mesele orada
biterdi ben de sizi rahatsız etmezdim. Ama öyle davrandı ki ister istemez, aca-
ba o da ötekilerle birlik mi diye düşündüm.

BAŞKAN (Anlamamış): Birlik mi? Kim birlik Kimle?

YURTTAŞ A: Baştan başlayayım efendim, galiba yanlış bir yol tutturdum,
aşağıdan yukarıya çıkmakla hata ettim. Eğer sezgilerim doğruysa bu mekaniz-
ma yukardan aşağı işliyor. Yani asıl büyük dişli mezarlık müdürü. O harekete
geçtiği zaman bütün o küçük çarklar da harekete geçiyor.

BAŞKAN: Şimdi hiç bir şey anlamadım. Demin mezarlık müdüründen söz
etmiştiniz değil mi?

YURTTAŞ A: Evet efendim.

BAŞKAN: Peki bu çarklar da nereden çıktı?

YURTTAŞ A: (İyice sözün ucunu kaçırmış): Efendim amaç aynı, amaç
soygun.

BAŞKAN: Nasıl soygun?

YURTTAŞ A (Umutsuzluğunun doruğunda): Özür dilerim efendim, ben gali-
ba oynatıyorum.

BAŞKAN (Ne olur ne olmaz düşüncesiyle yardımcısını arkasına çeker): Es-
tağfurullah efendim, hiç de öyle görünmüyorsunuz.

YURTTAŞ A: Oynatıyorum efendim, oynatıyorum, anlatamıyorum çünkü.

BAŞKAN: Pek âlâ anlatıyorsunuz.

YURTTAŞ A: Balşangıçta basit bir zorbalık gibi görünmüştü bu bana. Keşke orada bıraksaydım, hata ettim. Günlük yaşantımızda sık sık başımıza gelir bu. Üzer insanı, ama dünyasını karartmaz. Hayatını cehennem etmez. Bir onur meselesi yaptım ben, çektim ipi, başkaları geldi. Çektim, daha başkaları, daha iriceleri, çektim, daha büyükleri, daha kocamanları, azmanları...

BAŞKAN (Yanındaki yardımcısına fısıldar): Sen bir şey anlıyor musun?

YURTTAŞ A: O onu, o ötekini, öteki berikini tutuyor anlaşılan. Yani o ondan ziftleniyor, o ötekiden, öteki berikinden...

BAŞKAN (Yardımcısına fısıldar): Sen bir polis çağır hele, ne olur ne olmaz.

YARDIMCI yavaşça sısıtır.

YURTTAŞ A: Ne mutluydum bir zamanlar... Güven içinde yaşıyordum, emindim yarınımdan, yarınımı kollayan gözler vardı. Kapılarımı pencerelerimi açabilirdim ardına kadar. Ateşe suya toprağa hükmeden bir Tanrım vardı, adı devletti, emin olabilirdim ateşten, topraktan, sudan. (Haykırır.) Hani? Nerede O?

BAŞKAN (Sağına soluna kollayarak kekeler): Kim?

YURTTAŞ A: Tanrım?

BAŞKAN (Ürkek, kekeler): Sakin olun efendim kendinize gelin, lütfen!

YURTTAŞ A (Öfkeli): İnandırıramazsınız bana, dünyada inandırıramazsınız. Tanrının bir mezarlık bekçisinin hakkından gelemeyeceğine inandırıramazsınız. Tanrının o kurtçuklara söz geçiremeyeceğine inandırıramazsınız.

BAŞKAN: Kendinize gelin, yalvarırım kendinize gelin.

YURTTAŞ A: Bir şeyler yapmıyorsa, boş veriyor, aldırıyor demektir. O zaman o da onlarla birlik demektir, siz de onlarla birliksiniz demektir.

BAŞKAN (Sinecek bir delik arar gibidir): Değilim, vallah değilim, billâh değilim.

YURTTAŞ A: Öyleyse bozukluk nerede? Hangi kademede? Kurtçuklarda mı? Mezarlık müdüründe mi? Sizde mi? Yoksa sizden daha yukarda mı?

BAŞKAN (Yatıştırmaya çalışırcasına): Ama emin olabilirsiniz. 2067 yılında böyle yolsuzluklar olmayacağına emin olabilirsiniz.

YURTTAŞ A: (Öfkeyle haykırır): Bana ne iki bin altmış yedi yılınızdan be! Bugünümü verin bana, yarınımı verin, az sonramı, verin. Ben şu kapıdan çıktığımda bana bir taş gelmeyeceğine inanmak istiyorum, gözlüğüme bir yumruk inmeyeceğine inanmak istiyorum, polisin suçlular dururken beni alıp götürmeyeceğine inanmak istiyorum. Adalet denilen o kutsal çarkın tersine işleyip beni dişlileri arasında unufak etmeyeceğine inanmak istiyorum. Sizse tutmuş neler uyduruyorsunuz: (Bir resim önünde durur ve okur.) Radar, her evin gözü ve kulağı. Neyiymiş? Göreceği haksızlık, duyacağı küfür olmayacak mı? (Yırtar atar.)

BAŞKAN (Dehşetle atılır): Beyefendi, fakat beyefendi!..

YURTTAŞ A: (Bir başkasına geçer): Nükleer güçler, yurttaş hizmetinde!.. Neden? İnsanın insana zulmünü daha arttırmak için mi? (Yırtar atar.)

BAŞKAN: Beyefendi! Yalvarırım beyefendi!..

YURTTAŞ A (Bir başkasına geçer): On dakikada dünya turu. Niçin? Her yere haksızlıklarınızı, zorbalıklarınızı, hastalıklarınızı götürecek olduktan sonra. (Yırtar atar.)

BAŞKAN: Fakat beyefendi, bütün bunlar, insanlığın en güzel düşü, umudu.

YURTTAŞ A (İyice kaybetmiştir kendini): Ya benim düşlerim, ya benim umudum... (Yırtar atar). Kim düşünecek beni? Kim kulak verecek bana? Kim dinleyecek? (Yırtar atar.) Kim? Kim?.. (Yırtar atar, yırtar atar, yırtar atar.)

BAŞKAN (Hep öyle arkasından gülünç bir yakarıyla): Fakat bayım, bayım, sayın bayım, beyefendi!..

YURTTAŞ A: Sizin çağdaşınız benim ben... Sizin sorumlu olduğunuz benim ben... İrzina geçilen benim ben... Kafası yarılan benim ben... Onuru kırılan benim ben... Sizse yüz yıl sonralardasınız... Gezegenlerdesiniz... Daha kolay değil mi? Daha işinize gelir değil mi? Yüz yıl sonraki cenneti hayallemek? Ben... (Yırtar atar, yırtar atar, yırtar atar, maketleri devirir.)

BAŞKAN (Bağırır): İmdat!.. Yetişin!..

YARDIMCI, iki polis ve gazeteci girerler, polisler YURTTAŞ A'yı sürükleyerek çıkarırken flaşlar parlar...

YURTTAŞ A (Bir hezeyan içinde çırpınmakta ve bağırmaktadır): Gözleriniz havada, yolun üstünde çiğnediğiniz karınca benim ben!.. Işıklar Kararır.

HÜKÜMET SÖZCÜSÜ gelir ön sahneye, silindir şapkalı, redingotlu.

H. SÖZCÜSÜ (Seyirciye doğru söyleye başlar): Baylar... Bu olayı bir kişinin bir anlık çılgınlığı saymayın! Burada Belediye Başkanımızın kişiliğinde saldırıya uğrayan, biziz, hükümetimizdir, partimizdir.

İddia ediyorum ki bu saldırının arkasında bilerek, hesaplanarak ve tam da gününe denk düşürülerek işlenmiş bir büyük suç söz konusudur.

Kimdir bu suçlunun arkasında, karanlıkta iş görenler? Nedir maksatları? Hangi korkunç amaçlara, hangi haydutça tasarımlara hizmet ediyorlar böyle?

Arkadaşlar, göz yumamayız arkadaşlar!.. Göz yummak, artık açıktan açığa su üstüne çıkmış ve saldırıya geçmiş bir düzen düşmanlığına ödün vermektir. Ben ödün vermem arkadaşlar! Ben hiç bir şey için, hiçbir kimseye ödün vermem...

Sağdan alkışlar ve bravo sesleri... Soldan yuh!.. İn aşağı!.. sesleri. Işıklar kararır. Yeniden aydınlandığında gene o mezarlık kapısı. Gene o mezarlık bekçisi olanca çalımlı enine boyuna dolasmaktadır. Derken YURTTAŞ A kaplumbağa tipi arabasıyla ortalığı birbirine katarak girer, kapıya yönelir.

BEKÇİ (Keser yolunu): Yasak!..

YURTTAŞ A (Bir onluk uzatır): Kes bir izin!..

BEKÇİ (Yılışarak alır uzatılan parayı): Sağ ol bey!.. Olmasa da olur!.. (Yol verir.)

YURTTAŞ A (Dalar içeri.)

YURTTAŞ A henüz kaybolmadan bir başka araba daha gelir.

BEKÇİ (Keser yolunu yeni gelenin): Yasak!..

YENİ GELEN: Efendim?

BEKÇİ (Ters): Yasak dedik!..

YENİ GELEN: Ya o?

BEKÇİ: Hangi o?

YENİ GELEN: Demin içeri giren?

BEKÇİ (Bıyıklarını burarak): Ha o mu? O izinli.

YENİ GELEN: Nasıl izinli?

BEKÇİ: Basbayağı izinli.

YENİ GELEN: Kimden aldı izni?

BEKÇİ: Adamından.

YENİ GELEN: Hangi adam bu?

BEKÇİ: Adamı işte canım. (Yanaşır ve fısıldar.) Bul sen de adamını, al iznini, gir içeri!..

YENİ GELEN (Bir şey anlamaya çalışır gibidir, ensesini kaşır.)

O anda bir sürü çocuk çığırarak doldurur sahneyi.

SESLER (Karmakarışık): Bekleyelim abi!.

Ben bekleyeyim!..

Hayır ben!..

Ben!..

Ben!..

Ben!..

Sonunda o iri yarı oğlan kovar ötekileri, cengi kazanmış bir savaşçı gibi gelir, arabaya yaslanır.

PERDE

(Sagırlar Söğüşmesi adlı bir dizi oyundan)

(TÜRK DİLİ, sayı: 199, Nisan, 1968)

İZZETTİN PAMUKÇU

Şair ve hukukçu İzzettin Pamukçu mektubumuza verdiği cevapta hayat hikâyesini şöyle anlatmaktadır :

«1923 Yılında Diyarbakır'da doğdum. İlk ve Orta tahsilimi Diyarbakır'da yaptım. 1941 yılında İstanbul'da hukuk fakültesine başladım. İlk iki sınıfı okuduktan sonra vatanî görevimi yapmak üzere askere gittim. Daha sonra hem Hukuk tahsilimi ikmale ve aynı zamanda Ankara Belediyesinde ilk memuriyetim olan Muhasebe bölümünde Tahakkuk memurluğuna başladım.

1949 Yılında Ankara Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra açılan imtihanı başarılararak Sayıştay Denetçiliğine başladım. Altı ay sonra evlendim. Biri kız, biri erkek iki çocuk babasıyım. Kızım Ortadoğu Üniversitesini bitirdi, oğlum ise Boğaziçi Üniversitesi son sınıfındadır.

Sayıştay'da meslek kursunu başardıktan sonra 1954 yılında imtihanla İş Bankasında müfettiş muavini adayı olarak işe başladım. İş Bankasında 15 yıl bilfiil müfettişlik ve 5 yıl da çeşitli şubelerde müdürlükte bulunduktan sonra 1974 yılında emekli oldum. Müteakiben avukatlık stajını bitirip sınavı kazanarak avukat oldum. Halen avukatım.»

Eserleri :

1. ÖYLESİNE (şiiirler, 1970).
2. BÜTÜN YÖNLERİ İLE VE ÇEŞİTLİ ÖRNEKLERLE TEMİNAT MEK-
TUPLARI (Hukukî bir inceleme, 1976).

Aşağıdaki şiirler O'nundur :

SOKAK FENERİ

Beklersin yolumun üstünde
Usanmadan bıkmadan sokak feneri
En sadık dostumsun geceleri
Yavuklumun beklemediği saatlerde
Beklersin beni

Sokaklar aydınlık, sokaklar tehna
Hele bir akşamlar çökmeyigörsün kara kara
Bütün bekleyenlerimden daha
Sensin aydınlık veren yollara

Bazen Şen bazen kederli
Geçerim bazan basmış efkâr
Sensin beni evimden önce karşılayan
En sadık dost en eski yar
Sokak feneri

BAŞKA DÜNYA

Sana bakarken değişir mevsimler
Açılır mesafeler önümde renk renk
Bir bahar tazeliği gözlerimde güler

Senin yanında değişir renkler
Hayat başka görünür gözüme
Bir başka neşe katar varlığın
Her sözüme

Neden bu dünyayı yaratmadın sen
Senin

Mesut işaretlerinden ellerinin
Daha güzel daha başka doğardı dünya
Mevsimler daha başka olurdu
Velhasıl her şeyin bir tadı olurdu.

HAZAN

Sonbahar şarkıları dudaklarında
Her şey hüznünlü hüznünlü
Yollarda ağaçlarda yapraklarda
Elem yüklü keder yüklü

Rüzgâr sarsıyor ağaçları pür hiddet
Bir gamlı hayalet dolaşıyor yollarda
Bir anda çağırır beni «İzzet, İzzet»
Dönerim gözlerim kalır
Uzayan kaldırımlarda

Artık veda etmeliyiz bahara yaza
Anarak tatlı günlerimizi
Avuşmalıyız kendimizi
Yarın her taraf bürünecek beyaza
Sonbahar hüznünlü hüznünlü
Dallarda keder yüklü elem yüklü
Herkesi bir düşünceci almış
Büyükli küçüklü

(ÖYLESİNE'den)

CENAB OZANKAN

Büyük edip ve şairlerimizden Süleyman Nazif'in torunu, Sait Nazif'in oğlu olan Cenab Ozankan, Diyarbakır'da 1924 yılında doğdu. Trabzon'da İskenderpaşa İlkokulunda, İzmir'de İnönü Lisesinde ve Ankara'da Mülkiye Mektebinde okudu. Yedek subaylığını Van'da yaptı. Yakından tanıdığı doğunun en uzak köşelerini bu arada gördü. Askerlikten sonra Ticaret Bakanlığı Teşkilâtında çalıştı. 1950 yılında Cumhuriyet Gazetesinde ilk meslekî yazı hayatına başladı. Bu arada gazetede çıkan bir çok edebî ve tarihî incelemelerinden başka «Bizim Cennetimiz» isimli bir senaryo ile «Bir Dram Böyle Bitti» isimli bir de Radyofonik oyun yazdı.

Tercüman, Son Havadis ve Dünya Gazetelerinde fıkra ve makale yazarlığına 1960'dan sonra başladı. Kaleme aldığı konuların hemen hepsi Atatürk'e, onun emsalsiz zaferlerine, inkılâplarına ve millî konulara dairdir.

Cenab Ozankan'ın Atatürk hakkında ilk şiiri Cumhuriyet Gazetesinde çıkmıştır. 1957 yılında bu gazeteden ayrılıp Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün İstanbul Radyosunda Raportörlüğe başlamış, 27 Mayıs 1960 da Radyonun Söz ve Temsil Yayınları Şefliğine getirilmiş, 1962 yılında İzmir Radyosu Müdürlüğüne tayin edilmiş ve üç yıl sonra tekrar İstanbul Radyosuna dönmüş, TRT Genel Müdürlüğü Program Etüd ve Plânlama Dairesi Uzmanlığında bulunduktan sonray eniden İstanbul Radyosunda görev almıştır.

Herşeyden önce Atatürk'çülüğü ve Atatürk milliyetçiliğini ruhuna sindirmiş olan Cenab Ozankan, yazılarında onun destanî hayatını, büyük işlerini emsalsiz zaferlerini ve Türk Milletini çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracak fikir ve ilkelerini işlemiş, şiirlerinde parlak zaferlerinin efsanevi havasını yansıtmıştır. Bu konuda basılmış eserleri şunlardır : «Mustafa Kemal'in Anafartalar Destanı, 1960», «Mustafa Kemal'in İstiklâl Destanı, 1961», «Destan Adam - Atatürk, 1973». Bu eseri hamasî türde ve Cumhuriyetin 50. yıldönümüne armağandır. Cenab Ozankan'ın diğer basılı eserleri de şu adları taşımaktadır : «Türk Milli Oyunları», «40 Halk Şairi».

Ozankan'ın bir kısım şiirleri gazetelerde çıkmış ve hepsi henüz bir ki-

tap halinde toplanmamıştır. Şairin ayrıca yazdığı ve 1951 yılında evlendiği eşine ithaf ettiği şiirleri yakında bir eserde toplanacaktır.

Cenab Ozankan'ın dili her fikir seviyesinde Türk'ün anlıyabileceği özelliğindedir. Üslûp bakımından yazı ve şiirlerinde berraklığa önem vermiş, serbest vezinle yazdığı şiirlerinde mâna, kelime zenginliği ve âhenginin üzerinde titizlikle durmuştur.

Eserlerinden örnekler :

ŞEHADET ÜSTÜNE ŞEHADET

Düşman topçusu,
Ver yansın ediyordu kıyasıya...
Şehidleri sarmıştık topraklara
Yüzlerde ölümün acısı vardı
Kinimiz öyle büyük,
İmanımız dünyalar kadardı.
Dualarımız yağıyordu üzerlerine
Işık ışık, pırıl pırıl...
Donatıyordu içimizi
Yakın zaferlerin hayâli,
Her dile takılıyordu
Beş, on besmele
Taarruzumuz bir başlasaydı hele...
Ver yansın ediyordu
Düşman topçusu
Deliyordu mezarları baştanbaşa
Fırılıyordu kol, el, kafa, bacak
Şehidler yeniden şehid oluyordu
Yağarak topraklara...
Diyorduk : «Düşman kaçacak,
Yükselecek tepelerde
Yeniden gazi sancak...»

(Mustafa Kemal'in Anafartalar Destanı'ndan)

19 MAYIS

Samsun bayram ediyor
Anafartalardan bir kumandan geliyor.
Deniz öyle sâkin,
Bugün bu şehir öyle aydın ki...

Güneş ikileşti mi nedir?
Nedir bu tan?
Gözler yanıyor
Işıktan;
Gözler doluyor
Mustafa Kemal Paşa adlı
Bir kahramandan...
Üstüne barut kokusu sinmiş,
Gözleri Anadolu'ya çivilenmiş.
Her çizgi alnında
Çanakkale destanından
En güzel mısra...
Bu Paşa'da bir başkalık var,
Göğsünde nişan yerinde
Anlatılmaz bir şey var,
Bakışı Sivas'a giden
Yollara uzar,
Dilinde : «Yürüyelim arkadaşlar,
Güneş ufuktan şimdi doğar...»

(Mustafa Kemal'in İstiklâl Destanı'ndan)

ARAYIŞ

Zaman ne de çabuk geçiyor
Sen nasıl büyüyorsun zamanla?
Daha dün dağları yoğurmuştun denizle,
Toprağın dinleyerek nabzını
Ovalara yağmıştın hürriyet diye.
Düşünceler ışığını emerek parıldardı
Bereketli kaynaktan mutluluğa
Göğsün yaylalar misâli
Yeterdi milyonlarca soluğa.
Ateşindi yüreğimize destek,
Senden fışkırdı Türk'ün beşbin yıllık cevheri
Nasıl bir insandım tek?..
Nerede atılışın, yıldırımın inişin?
Hani o aşk, o ülkü, o heyecan?
Ne değeri var, ömrümüzün?
Neye bu iğreti can?..
Suç bizim, Atatürkçülük olmaz sözle

«Çağdaş medeniyet» duracak değil..
Saymakla bitmez Türk'e verdiği emek,
Geldik, gidiyoruz, yaptığımız ne?
Doğmak hüner mi, marifet ölmemek,
Eserine avuç avuç alın teri gerek.
Başımızdayken sığmazdın gözümüze
Otur bunca yılın ardından
Işığında gelmese, simsıcak,
Gündüzün geceden farkı kalmayacak
Tekrar dönmeyeceksin aramıza, belli
Ne olurdu tutsaydın ellerimizden
Eritseydin damarlardaki buzu
Ah! verseydin o hızı yeniden
Doldursaydın alevinle ruhumuzu...

(Atatürk Destan Adam'dan)

CEMAL GÜVENÇ

Ressam. 1925'te Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. Resim öğrenimi için girdiği Gazi Eğitim Enstitüsü'nden 1949'da mezun oldu. Malik Aksel ve Refik Epikman'ın öğrencisidir. Halen Ankara Gazi Lisesi ve Ankara Koleji ilk kısım resim öğretmenidir.

«Cemal Güvenç, son yılların geliştirdiği en güçlü suluboya ressamlarından biridir. Onun hemen bütün eserlerinde suluboya resmin güç olan kendine özel tekniği içinde olgun bir renk armonisi kendini derhal belli ettirir. Renkleri temiz, aydınlık, şeffaf, fırçası rahat ve ustacadır (...). 1962'de Kaliforniya Alexnders Art Studio tarafından düzenlenen uluslararası resim sergisine de katılan Güvenç, içte olduğu kadar dışta da sanatını kabul ettirmiştir.» (1).

1973'te 34. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde suluboya dalında başarı ödülü, 1975'te 9. DYO resim yarışmasında mansiyon alan ressamımız, bir çok sergilere katılmış, özel sergiler açmıştır.

Eserleri, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, İş Bankası, Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası koleksiyonlarında bulunmaktadır.

Hakkında hükümler :

«Cemal Güvenç, zaman zaman fazla seyyaliyet olmasına rağmen, suların bu ressamına da diyecek yok, bilhassa «çiçekler»i kolay yapılır işlerden değil.»

Eşref Üren

(Ankara Sanat Dergisi, Mart 1972)

«Cemal Güvenç'in peyzajları bilhassa renk yönü ile ayırıyor bu ressamı. Daha canlı renkler seçmiş Güvenç, konturlarda da özel itina göstermiş. Ankara kalesindeki gökyüzü bana yine Delacroix'nin usta suluboyacılar bile gökleri ancak titriyerek yaparlar sözünü hatırlattı. Ressam titremiş mi titrememiş mi bilmem ama bu büyük sathı kırletmeden tertemiz çıkarmış, böylece hatırı sayılır bir güçlük yenmiş.»

Güzin Fuat Okbay

(Ankara Sanat Dergisi, Şubat 1971)

(1) — Nüzhet İstimyeli, Türk Plâstik Sanatçılar Ansiklopedisi, 1973.

«Cemal Güvenç; şu son Devlet sergisinde tek suluboyası ile başarı ödülü alan Güvenç'in şiirsel adlı tablosuna bir ödül daha verilebilirdi. Güvenç suluboyaya hâkim, rahat, geniş satırlarda sadelik, fakat nüans zenginliği arayan ressamımızdır.»

Nuri Abaş

(Dünya Gazetesi, 15 Aralık 1973)

«Cemal Güvenç'in öteki yurt köşelerinden derlediği görünümelerde sulu-
boyanın taze, izlenimci renk duyarlığı, bir çırpıda olağan saydam özelli-
ğini duyuyoruz.»

Ahmet Köksal

(Milliyet Sanat Dergisi, 6 Haziran 1975)

Bitti sergin Cemal... resimlerini
Bir gönül, koydu derin yerine;
Ki o ilân-ı aşk eder hâlâ
Senin resimlerine!

Arif Nihat Asya

(Defne Dergisi, Nisan 1970)

MUZAFFER ÜNAL

1924'te Ergani'de doğdu. Orta okuldan ayrılmış, şofördür. Şiirlerini GÖNÜL TESTİSİ (1960), EDEBİYAT ŞATOSU (1967), EDEBİYAT ŞATOSUN-DAN DERLEMELER (1964) isimli üç kitapta toplamıştır. Aşağıdaki şiir, son kitabından alınmıştır :

YANDIRDIN BENİ

Yıllarca kahrımı çektiğim güzel
Nihayet Mecnûna döndürdün beni
Ezrail dilerse bir gün can alır
Her gün bir hal ile öldürdün beni

Gani bahçesinde öten bülbüldüm
Koç yiğit içinde bilinir erdim
Kırmaz diye ben de sana güvendim
Kırık bir saz ile döndürdün beni

Peridir sanmıştım senin soyunu
Meleğe benzettim güzel huyunu
Belli oldu Karamanın koyunu
Ne çare aşkınla yandırdın beni

AHMET ARIF

Günümüz güçlü şairlerinden 21 Nisan 1925'te doğdu. Orta öğrenimini Diyarbakır Lisesi'nde tamamladı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümüne devam etti. Öğrenimini yarım bırakarak hayata atılma zorunda kaldı. Çeşitli Ankara gazetelerinde çalıştı. Şiirlerini İnkılâpçı Gençlik, Meydan, Seçilmiş Hikâyeler, Yeryüzü, Beraber, Yeni Ufuklar, Kaynak, Papirüs, Dost dergilerinde yayımladı. «Daha çok kır kesimi ile ilgili konulara, tabiata yöneldi. Doğu Anadolu halk türkülerinden kaynaklanan, ağıt çeşni içinde, uzun fakat teferrüattan arınmış yalçın bir şiiri vardır. Halk diyimlerinden, argo- dan yararlanır» (1).

«Dünya görüşünün belirlediği düşünceyle, yaşamından gelen duyarlılıkları, kimi öfekli, vurucu; kimi de dağların el değmemiş çiçeklerindeki renkler kadar nazlı, gülümser dızelerle işledi. Doğal bir coşkunun zorunlu bıraktığı uyumlarla yüksek sesle okunur bir şiir kurdu.» (2)

Cemal Süreyya, şairimiz için diyor ki:

«... Ahmet Arif, kendi şiirine en uygun yapıyı ve mısra düzenini bulmuş bir şairdir. Anlatımıyla, şiirinin özü yapmıştır. En ilginç çıkışını desek daha yerinde olacak. Bir yalçınlıktan, birden, sınır köylerine iniyor; «tavukları birbirine karışan» insanları anlatıyor. Ya da tersi oluyor. Eksiksiz bir silâh koleksiyonunun arasından görüşmecisinin yolladığı taze soğan demetini görüyorsunuz. Ahmet Arif, Doğu Anadolu'nun, sınır boylarının yer- sel görüntüleri içinde oraların türkülerini kalkındırıyor, bütün Anadolu türkülerine ulaştırıyor onları, büyütüyor, besliyor; ama boğulmuyor onların arasında. Doğu Anadolu insanının müthiş malzemesini korkusuz bir lirizm içinde önümüze yığıyor. Sonra bütün Anadolu insanına doğru yayıyor onu. Pir Sultan Abdal'ı, Urfa'lı Nazif'e, Köroğlu'na, Bedrettin'e götür-

(1) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Ahmet Arif meddesi, c. 1, s. 81.

(2) Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 16

rüyor. Büyük bir sevgiye, bir umuda çağırıyor Anadolu insanını; gözlerinden öperek, çıldırmasıya seversin. Evet, halk türkülerinden yararlanıyor Ahmet Arif. Yalnız, halk kaynağının, edebiyat için, şiir için, türkülerden öte daha bir sürü olanak taşıdığını hatta öbür halk kaynakları içinde türkülerin o kadar da büyük bir ağırlık taşımadığını iyi biliyor. Bu yanıla halk kaynağına eğildiklerini sanan başka şairlerden ayrılıyor. Onlar gibi sadece türkülerle yaslanmıyor. Özellikle destan türü için vazgeçilmez olan tavrı tâ temelden takınıyor. Çalışmalarını ona göre yapıyor.»

«...İmge onda sınırlı bir öge değıl. Bir bakıma şiirin kendisi, bütünü. Öyle ki bütünüyle vardır onun şiiri. Kelimeler ilişkin oldukları kavramları aşan ve daha geniş durumları kavrayan bir nitelik gösteriyor. Şiirin bütünü içinde kullanılmış bazı düz sözler inanılmaz bir çarpıcılık, bir imge yeteneğı kazanmaktadır. Ahmet Arif'te. Öte yandan, şiirin içinde birer ikişer kelimelik mısralar halinde akan bu sözler için biçim yönünden de önem kazanmaktadır. Öyle ki kendiliğinden doğan ve yalnız Ahmet Arif'e özgü gizli bir aruz gibi bu sözlerden bütün şiire bir müzik yayılmakta, ya da bütün şiir çeki düzenin ionlarda bulmaktadır.»

«...Yaşsız bir şiirdir Ahmet Arif'in şiiri. Günün değıl, çağın değıl, çağların «aktüalite»siyle doludur. «Künyesi çizileli» kimbilir kaç yıldız uçmuştur.» (3)

Şevket Apalak'ın dediğı gibi, «Türk şiir çizgisinde oluşmuş merkezler içine girmeyen, onların merkezkaçı dışında kalmasını bilmiş ozanlar var. Toplumculuğı yüklenmiş, bu inançları ve erekları uğruna ödün vermeyen ozanlar. Ahmet Arif onlardan biri; en değışiklery, bir başkalığı, yereysel-liğı en çok taşıyan; yabanın korkularını, inançlarını, havasını en çok duyan biri. Dolaylı olarak değıl, doğrudan doğruya halkı veren ve halkla karşı karşıya gelen bir halkçı ozan. Şiirini bulvarlarda, içkisinin önünde değıl, yurdun köylerinde, dağlarında, hamaklarında, subaşlarında kurar. Onların söyleyişiyile oraların sıkıntılarını, sorunlarını, özlemını yazar. Kentleri, kent sokaklarını anlatırken bile bir kopukluğı varmaz. Kişiliğini oturtmuştur, bütünüyle kurmuştur devrimci sanatını. Ve ulaşır, destanına arzulu ulaşır.» (4).

Fikret Otyam, bir araştırmasında, şairimiz için şöyle der:

«Ahmet Arif'in şiirleri soylu halk türkülerini ağıtlar gibi, arı, keskin, acı ve namusludur. Bunları, yani Ahmet'in şiirlerini, dinleyenlere bakmı-

(3) Cemal Süreyya, «Ahmet Arif», PAPIRÜS, Ocak 1969.

(4) Şevket Apalak, «Ahmet Arif Kahramanlığı», SOYUT Dergisi, sayı : 11, Mart 1969.

şımdır köyde, odalarda, obalarda en ufak bir yadırgama görmemişimdir. Halk, iyi bir türkü dinlermiş gibi, kendi sesini, kendi acı burukluğunu, zaman zaman çaresizliğini ve zaman zaman yaşama sevincini, karşı koyma ve dayatma gücünü, o soylu umudu bulmada bu şiirlerde. Onun için işçisiyle, köylüsüyle halk, asla yadırgamaz Ahmed'i.»

«...Doğu'ludur Ahmet Arif ve bundan onur duyar. Doğu Anadolu insanların arasında apaçık görülen mertlik, sertlik, gönlü yücelik, birleşir, kaynaşır ve sel gibi şiirine katılır.»

«Ahmet Arif, çatal yürekli bir devrimcidir. Ve de ustura gibi keskin... Yaşayan ozanlar içinde apayrı bir sestir. Gerçek bir halkçıdır, sözüyle, sohbetiyle, yazısıyla, şiiriyle ve yaşantısıyla.» (5)

Şairimiz, yine Diyarbakır'lı bir şair olan Veysel Öngören ile yaptığı bir konuşmada, «bazı şiirlerinin kitabı yayınlanmadan çok önce Kürtçe ve Zazacaya çevrilerek elden ele köylere kadar yayıldığını, böylece dağlarda şu ya da bu nedenle kaçak dolaşan yiğitlerin donatım ve pusatları arasına, bazı şiirlerinin karıştığını ve bundan pek duygulandığını» söyler. (6)

Ahmet Arif'in şiirleri HASRETİNDEN PRANGALAR ESKİTTİM isimli kitapta toplanmıştır. İlk baskısı Bilgi Yayınevi tarafından yapılan (1968) kitabın sonradan Cem Yayınevi tarafından yapılmış müteaddit baskıları vardır (ilk basım, 1971). Son şiirlerini henüz bir kitapta toplamamıştır. Aşağıdaki iki örnek, kitabından alınmıştır :

Diyarbakir Kalesinden Notlar

Ve

ADİLOŞ BEBENİN NİNNİSİ

1.

Varamaz elim

Ayvasına, narına can dayanmazken,

Kırar boynumu yürürüm.

Kurdun, kuşun bileceği hal değil,

(5) Fikret Otyam, «Dolu Yüreğim Hıncı». Bir Ozan : Ahmet Arif, Ankara - 22 Aralık 1968. HASRETİNDEN PRANGALAR ESKİTTİM, Cem yayınları İstanbul 1973, s. 23 v.d.

(6) Veysel Öngören, «Ahmet Arif'le Bir Konuşma», ANKARA BİRLİĞİ DERGİSİ, Mart 1970.

Sormayın hiç

Laaaaal...

Kara ferman çıkadursun yollara,

Yârin bahçesi târûmar,

Kan eder perçem.

Olançası bir tutam can,

Kadasına, belâsına sunduğum,

Ben öleydim loooy...

Elim boş,

Ayağım pusu.

Bir ben bileceğim oysa

Ne âfat sevdim.

Bir de ağzı var dili yok

Diyarbakir Kalesi...

2.

Açar,

Kan kırmızı yediverenler

Ve kar yağar bir yandan,

Savrulur Karacadağ,

Savrulur Zozan...

Bak, bıyığım buz tuttu,

Üşüyorum da

Zemheri de uzadıkça uzadı,

Seni, baharmışın gibi düşünüyorum,

Seni, Diyarbakir gibi,

Nelere, nelere baskın gelmezki

Seni düşünmenin tadı...

3.

Hamravat suyu dondu,

Diclede dört parmak buz,

Biz kuyudan işliyoruz kaba - kacağa,

Çayı, kardan demliyoruz.

Anam, sır gibi saklar siyatığını,

«Yel» der, «Baharın geçeri»

Bacım, ikicanlı ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyi.
Bir can daha çoğalacağız bu kış,
Bebeğim, neremde saklayım seni?
Hoş gelir,
Safa gelir,
Ahmed Arifin yeğeni...

4.

Doğdun,
Üç gün aç tuttuk
Üç gün meme vermedik sana
Adiloş Bebem,
Hasta düşmeyesin diye,
Töremiz böyle diye,
Saldır şimdi memeye,
Saldır da büyü...

Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...

Bu namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzölmüş,
Sarıl bunlara
Sarıl da büyü...

OTUZ ÜÇ KURŞUN

1.

Bu dağ Mengene dağıdır
Tanyeri atanda Van'da
Bu dağ Nemrut yavrusudur
Tanyeri atanda Nemruda karşı
Bir yanın çığ tutar, Kafkas ufkudur
Bir yanın seccade Acem mülküdür
Doruklarda buzulların salkımı
Firari güvercinler su başlarında
Ve karaca sürüsü,
Keklik takımı...

Yiğitlik inkâr gelinmez
Tek'e - tek döğüşte yenilmediler
Bin yıllardan bu yan, bura uşağı
Gel haberi nerden vererek
Turna sürüsü değil bu
Gökte yıldız burcu değil
Otuzüç kurşunlu yürek
Otuzüç kan pımarı
Akmaz,
Göl olmuş bu dağda...

2.

Yokuşun dibinden bir tavşan kalktı
Sırtı alacakır
Karnı sütbeyaz
Garip, ikicanlı, bir dağ tavşanı
Yüreği ağzında öyle zavallı
Tövbeye getirir insanı
Tenhaydı, tenhaydı vakitler
Kusursuz, çırılçıplak bir şafaktı
Baktı otuzüçten biri
Karnında açlığın ağır boşluğu
Saç, sakal bir karış
Yakasında bit,

Baktı kolları vurulu,
Cehennem yürekli bir yiğit,
Bir garip tavşana,
Bir gerilere.

Düştü nazlı filintası aklına,
Yastığı altında küsmüş,
Düştü, Harran ovasından getirdiği tay
Perçemi mavi boncuklu,
Alnında akıtma
Üç topuğu ak,
Eşkini hovarda, kıvrak,
Doru, seglâvi kısrağı.
Nasıl uçmuşlardı Hozat önünde!
Şimdi, böyle çaresiz ve bağlı,
Böyle arkasında bir soğuk namlu
Bulunmayaydı,
Sığınabilirdi yüceltilere.
Bu dağlar, dost dağlar, kadrini bilir,
Evelallah bu eller utandırmaz adamı,
Yanan cıgaranın külünü,
Güneşlerde çatal kıvılcımlanan
Engereğin dilini,
İlk atımda uçuran
Usta elleri...

Bu gözler, bir kere bile faka basmadı
Çığ bekleyen boğazların kıyametini
Karlı, yumuşacık hıyanetini,
Uçurumların,
Önceden bilen gözleri...
Çaresiz
Vurulacaktı,
Buyruk kesindi,
Gayrı gözlerini kör sürüngenler
Yüreğini leş kuşları yesindi...

3.

Vurulmuşum
Dağların kuytuluk bir boğazında
Vakitlerden bir sabah namazında

Yatarım

Kanla, upuzun...

Vurulmuşum

Düşüm, gecelerden kara

Bir hayra yoranım çıkmaz

Canım alırlar ecelsiz

Sığdıramam kitaplara

Şifre buyurmuş bir paşa

Vurulmuşum hiç sorgusuz, yargısız

Kirvem, hallarımı aynı böyle yaz

Rivayet sanılır belki

Gül memeler değil

Domdum kurşunu

Paramparça ağızındaki...

4.

Ölüm buyruğunu uyguladılar,

Mavi dağ dumanını

ve uyur-uyanık seher yelini

Kanlara buladılar.

Sonra oracıkta tüfek çattılar

Koynumuzu usul - usul yoklayıp

Aradılar,

Didik - didik ettiler

Kirmanşah dokuması al kuşağımı,

Tespihimi, tabakamı alıp gittiler

Hepsi de armağandı Acemelinden...

Kirveyiz, hısımsız, kanla bağlıyız

Karşıyaka köyleri, obalarıyla

Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu,

Komşuyuz yaka yakaya

Birbirine karışır tavuklarımız

Bilmezlikten değil,

Fıkıralıktan,

Pasaporta ısınmamış içimiz

Budur katlimize sebep suçumuz,

Kaçakçıya

Soyguncuya

Hayna...

Gayrı eşkiyaya çıkar adımız

Kirvem, hallarım aynı böyle yaz

Rivayet sanılır belki

Gül memeler değil

Domdom kurşunu

Paramparça ağızındaki...

5.

Vurun ulan,

Vurun,

Ben kolay ölmem.

Oakta küllemiş közüm,

Karnımda sözüm var

Halden bilene.

Babam gözlerini verdi Urfa önünde

Üç de kardasını

Üç nazlı selvi,

Ömrüne doymamış üç dağ parçası.

Burçlardan, tepelerden, minarelerden

Kirve, hısım aşiret çocukları

Fransız kurşununa karşı koyanda

Bıyıkları yeni terlemiş daha

Benim küçük dayım Nazif

Yakışıklı,

Hafif

İyi süvari

Vurun kardaş demiş

Namus günüdür

Ve şaha kaldırmış atını.

Kirvem hallarımı aynı böyle yaz

Rivayet sanılır belki

Gül memeler değil

Domdom kurşunu

Paramparça ağızındaki...

Prof. Dr. CEMAL YILDIRIM

Tanınmış bilim adamı, araştırmacı. 1925 yılında Kulp'ta doğdu. Orta öğrenimini Akçadağ Köy Enstitüsünde, yüksek öğrenimini Yüksek Köy Enstitüsünde tamamladı. Köy okullarında üç yıllık hizmetten sonra ihtisas için önce İngiltere'ye, sonra da Amerika Birleşik Devletlerine gönderildi. 1963'ten bu yana Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Mantık, Bilim Metodu ve Bilim Felsefesi derslerini okutmaktadır.

Prof. Dr. Cemal Yıldırım'ın yerli ve yabancı dergilerde yayınlanmış çeşitli araştırmaları, milletlerarası kongrelere sunulmuş tebliğleri vardır. Dördü İngilizce olmak üzere sekiz kitabı basılmıştır. Bunlardan BİLİM FELSEFESİ (1973), BİLİM TARİHİ (1974), MANTIK EL KİTABI (1976) isimli eserler gerçek yayınevince neşredilmiştir.

KEMAL SAVCI

Gazeteci, yazar. 1926 yılında doğdu. Malatya Lisesini bitirdi. 1952 senesinde İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde yüksek öğrenimini yapmakta iken gazeteciliğe devam etti. 1957 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin açtığı yılın gazetecileri yarışmasında haber birincisi olarak ödül aldı. Halen TRT'de çalışmaktadır.

Kemal Savcı'nın çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları, araştırma ve eleştirileri yayınlanmıştır. Basılmış eserleri şunlardır :

TÜRK MİLLİ OYUNLARI, CİNAYET VAR, 49 ÖDÜL, PROFUMO SKANDALI, CUMHURİYETİN ELLİNCİ YILINDA TÜRK KADINI.

ÖMER ÇAPANOĞLU

Şair, hukukçu. 15 Ocak 1926'da Egil'de doğdu. İlk öğrenimini Egil'de, orta öğrenimini Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesinde tamamladı (1943). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu (1949). Askerlik görevini tamamladıktan sonra Muğla Savcı yardımcılığı (1953), Karakoçan Savcılığı (1954), Gaziantep Savcı yardımcılığı (1955) görevlerinde bulundu.

Son olarak İstanbul Savcı yardımcılığından Urfa Savcılığına atandı. Halen bu görevdedir (1977). Bu arada 1972 - 1973 yılı 21. dönem Millî Güvenlik Akademisine, Adalet Bakanlığı temsilcisi olarak katılmıştır.

Ömer Çapanoğlu, şiirlerini şu kitaplarda toplamıştır :

SONRA TANRI KONUŞTU (1958), ULU VARGI (1971), ERK (1973), ATA TÜRKİYE 1973). Bunlardan başka AHA KIBRIS, DİCLE'DEN SESLİ ÇİZGİLER, YAŞAM OYUNU (oyun) isimli eserleri vardır. Henüz basılmamıştır.

«Orun her an bir dolap arar.

Zenginlik ezilir

Midenin altında.

Bilim yorar

Belleğimi

Düşüncemi..

Sanatsa yazılır

Duygu katında

Bilimce

Zengince

Orun, orun...»

Görüşü içinde «kendime yeterince sanata tırmanma çapasındayım» diyor Çapanoğlu, bize yazdığı mektupta.

Hakkında hükümler :

«Genç hukukçularımızdan Ömer Çapanoğlu şiir tutkusu büyük bir ozan. Ozanın titiz bir çalışma yaptığı, günün konularını, sorunlarını yakından incelediği, bunlara çözüm yolu aradığı ve sonra duyuşlarını mısralarla belirttiği görülüyor. Pek çokları gibi salt kendisi için yazmamış Çapanoğlu, toplum için yazmış, toplum için eleştirmiş. Çeşitli konulara değinen yapıtları birbirinden güzel...»

(AKŞAM, 14 Eylül 1971)

«Kuvvetli bir hayal gücü ve san'atkâr bir kalem olan şairi ifade etmek istediği her ne olursa olsun san'at zaviyesinde ele alırsak elde bir ağırlık hissediliyor, kulakta bir hoş tad bırakıyor...»

(SON HAVADİS, 30 Ağustos 1971)

«Hak ve özgürlüğü bugüne dek alımadığımız yönde görüyoruz ULU VARGI adlı şiir kitabında. Kitabın kendine özgü bir çarpıcılığı var. Mev-

lâna'dan Sokrat'a dönüş, Fatih'ten Gökalp'a geliş tümüyle kaynaşmış bu ufak kitapçıkta.»

(DÜNYA, 28 Ağustos 1971)

Eserlerinden örnekler :

BU AĞAÇ ÇİÇEKSİZ

Dalları soyulmuş kel kel
Kalan yaprakları içten solmuş
Yıllanan gövdesi delik deşik
Gölgesinde tutuşan Tamu var.

Bu konak ocaksız
Çatısı yerlerde kül kül
Yapıtlar yıkılarak dağılmış
Yitikte yumlanan bir eşik
Temelinde tamtakır gömü var.

Bu uçsuz bucaksız
Toprağın yaşamı sel sel
Yayılan bir kaç gölde boğulmuş,
Kaynağı bitersiz benzi uçuk
Üstünde kavruk köylü gamı var.

Bir dirlik gerçeksiz
Ama inançlılar yol yol
Hakkını aramaya koyulmuş
Yürekleri aydınlığa açık
Güçlerinde birleşen kamu var.

(ULU VARGU'dan)

ERK

Asyanın ta ortasından
Avuç avuç kaynayan Çine
Uç uç kaynaşıp gülen Maçine
Bir girdiler baştanbaşa Bozkurtça...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

Asyanın ta ortasından
Düz düz genişleyen Rusya'ya
Buz buz parıldayan Siberya'ya
Bir saldırdılar İskitçe, Yakutça...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

Asyanın ta ortasından
Güçlü bakan Eski Medya'ya,
Dicle akan Mezopotamyaya
Bir doldular Sumer Elam Akatça...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

Asyanın ta ortasından
Çağ çağ ısıyan Avrupaya
Dağ dağ geçit kesen İberyaya
Bir daldılar boy boy Hunca Alanca...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

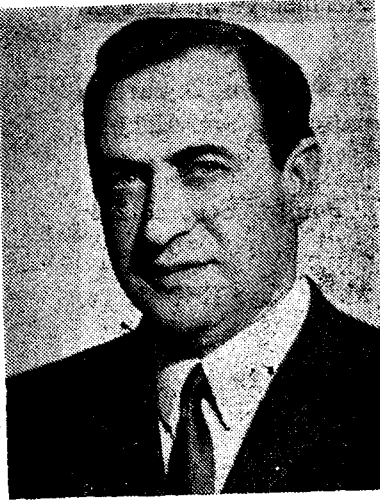
Asyanın ta ortasından
Marmara Aksu Karasuya
Kucaklar açan Anadoluya
Bir yayıldılar Oğuz Alpaslanca...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

Bu kez Anadolu'dan
Birden dört nala dörtbir yöne
Dönüp kaçan düşman yığınına
Bir vardılar vurdular «Atatürk»çe...
Gözü pek yalın kılıç at üstünde.

Bu kez de Anadolu'dan
Devrimlerin ak ışığında
Uygarlığın en ön kuşağında
Bundan böyle taşacaktır yüce «Türk»çe...
Gözü pek bilim hak sanat üstünde.

(ERK'ten)

Prof. Dr. MAHMUT AKKILIÇ

Değerli bilim adamımız Prof. Dr. Mahmut Akkılıç, mektubumuza verdiği cevapta hayat hikâyesini şöyle anlatır:

«24.4.1927 de Çermik'de doğdum. Fikri ve Seher Akkılıç'ların (Kılıççızade) ilk çocuğuyum.

İlk öğrenimimi Çermik'de, Orta öğrenimimi Diyarbakır'da ve Lise öğrenimimi de Elazığ'da tamamladım. 1948 yılında A.Ü. Veteriner Fakültesine girdim ve 1953 yılında mezun oldum.

Askerlik görevimi bitirdikten sonra 1955 yılında Tatvan ilçesi Veteriner Hekimliğine atan-

dım. Bu ilçede 4 ay çalıştıktan sonra Zootečni ihtisası yapmak üzere Eskişehir Çifteler Harasına nakledildim. Bu kurumda çalışmakta iken 1958 yılında Araştırma ve İncelemelerde bulunmak üzere Tarım Bakanlığı tarafından bir yıl süreyle İngiltere'ye gönderildim. Yurda döndükten sonra Veteriner Fakültesinde imtihan vererek Tavuk Yetiştirme Hastalıkları uzmanı oldum.

1960 yılında Balıkesir ili Zootečni Mühassıslığına tayin edildim. 1961 yılında Ankara Veteriner Fakültesine asistan girdim. 1965 yılında Dr. asistan oldum.

Araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere 1966 yılı başında Batı Berlin Hür Üniversitesi Veteriner Fakültesine gönderildim. İki buçuk yıl orada kaldım. Yurda döndükten sonra 1970 yılında Doçent, 1976 yılında Profesör oldum. Halen Ankara Üniversitesi Ankara ve Elazığ Veteriner Fakülteleri Hayvan Besleme Kürsüleri öğretim üyesi olarak çalışmaktayım.

1959 yılında Gülşen Akkılıç (Değirmencioğlu) ile evlendim. 1960 doğumlu Nuran ve 1961 doğumlu Rezzan adlı iki kızım var.»

Prof. Dr. Mahmut Akkılıç'ın kitap ve broşür halinde yayınlanmış araştırmalarından bir kısmı aşağıdadır :

- 1 — Ekonomik Hayvan Besleme İlkeleri, Ege Mat. Ankara, 30 s., 1962
- 2 — Cıvcıv Besleme ve Büyütme. Yeni Desen Mat., Ankara, 30 s., 1964

3 — Leghorn Cıvciv ve Tavuk Rasyonlarında Balık Unu Miktarının Düşürülmesi Üzerinde Mukayeseli Araştırmalar. A.Ü. Veteriner ve Ziraat Fak. Bas., Ankara, 53s., 1967.

4 — Çifteler Harası Arıkan ve Yarımkan Arap Dişi İdman Taylarının Beden Ölçüleri ve Canlı Ağırlıkları Üzerinde Çalışmalar. T. Vet. Hekiml. Derg., 27, 134-135, 3802-3808, 1957

5 — Ethopabate Tolerance in Grawing Chickens. Poultry Sci., 48 238-1021, 1969

6 — Rumende Nitrojen Metabolizması (Çeviri). Mod. Hay. Ek., 2, 24, 18-22, 1969.

7 — Dünyada ve Türkiye'de Tavukçuluk. Produktivite Derg., 3, 238-245, 1969.

8 — Influence of EDTA on Retention and Biological Halflife of ^{54}Mn and ^{65}Zn in Chickens. Trace Element Symposium 14-18 July 1969. Aberdeen, Scotland.

9 — Inkorporatian Und Ausscheidungsschwindigkeit von markiertem Mangan bei Mastküken. Zentralblatt für Veterinarmedizin. Heft 11, 272 - 278, 1970

10 — Cıvcivlerde Büyüme Üzerine Keten Tohumu Küspesinin Etkisi. A.Ü. Vet. Fak. Derg. 1971, XVIII, 1, 30-36

11 — Rasyondaki Manganez Miktarı ile % 0,2 Etilendiamin tetraasetik asit'in Cıvcivlerin Büyümesi ve Perozis Olayları Üzerine Etkisi. A.Ü. Vet. Fak. Derg. 1971, XVIII, 2, 310-326.

12 — Radyoaktif Mn^{54} ün Cıvcivlerin Kemik ve Karaciğerinde Depo Edilmesi Üzerine Etilendiamin tetraasetik asit'in etkisi. A.Ü. Vet. Fak. Derg. 1971, XVIII, 3-4, 403-416.

13 — Enzootik ataxie'de Bakırın Rolü Üzerinde Araştırma. A. Ü. Vet. Fak. Derg. 1971, XVIII, 276-298.

14 — Toprak Reformu Üzerinde Görüşler (TBMM Toprak ve Tarım Komisyonunda Yapılan Konuşma). T. Vet. Hek. Derg. (1972), 42, (3-4) 18-20

Doç. Dr. Nejat DİYARBEKİRLİ

Diyarbakır'dan Adapazarı'na hicret etmiş bir ailenin oğlu olan Nejat Diyarbekirli, 17 Haziran 1928 tarihinde doğdu. Babasının adı Ahmet, annesinin ise Sabiha Naime'dir.

İlkokulu Adapazarında bitirdikten ve orta ile lise tahsiline İstanbul'da devam ettikten sonra 1954 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun oldu.

Akademide talebeliği sırasında «Türk Sanatının» bütün dallarına karşı büyük ilgi duyduğu için «Türk Sanat Tarihi» derslerinin en devamlı

ve en dikkatli öğrencisi oldu. Meslek derslerinden ayrı olarak, geleneksel Türk sanatları dallarında, minyatür, çini, keramik v.s. gibi sanat kollarında çalışmalar yaptı.

1955-56 yıllarında, bir buçuk yıl süren yedek subaylık v azifesini ifa ettikten sonra 1956 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin Türk Sanat Tarihi kürsüsünün asistanlık imtihanını kazandı. Gerek asistanlığı ve gerekse doçentliği sırasında Anadolu'da yaz aylarında Türk abidelerini Türk mimarisini incelemek fırsatını buldu. Bu inceleme ve araştırma gezilerinde Türk el sanatlarını ve halk sanatlarımızı da yakından öğrenme ve dolaşısıyla tesbit etme imkânlarına sahip oldu.

Türk el sanatları üzerinde yapmış olduğu araştırmalardan ötürü Türkiye Turizm Kurumu'nun müdürlüğü kendisine tevdi edildi. Bu arada, 1958 yılında memleketimizde ilk defa «Türk El Sanatları Sergisi»ni açtı. Bilâhare, Türk El Sanatları Merkezini (Craft center) kurarken 1960 ihtilâli oldu. Bu konuda çeşitli makaleler yazmış ve ilk defa olmak üzere El Sanatlarımızın yerlerini tespit ve belirlemek amacıyla «Ne Nerededir?» kataloğunu çıkartmıştır.

1959 yılında İsveç'te Uppsala Üniversitesinde ihtisas çalışmalarına devam etti.

1962-63 yılında University Of Fondon'un School Of Oriental and African Studeis fakültesinde İslâm Sanatları ve Orta Asya arkeolojisi üzerinde çalışmalarında bulundu. Ayrıca Londra, Paris, Berlin, Varşova, Viyana, Stockholm, Helsinki, Copenhay, Oxford ve Kembriç'de müzelerde ve hususi koleksiyonlarda Türk sanat eserleri koleksiyonları üzerinde araştırmalar yaptı. Sonradan, İran, Hindistan, Pakistan, Afganistan ve bilhassa Orta Asya'da (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan), ayrıca Kafkasya'da Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da araştırma ve incelemelerini sürdürdü.

Türk mimarisi, Keramik, Çini, Halı, Minyatör ve Maden, Ahşap; Taş İşleri Türklerin erken devirlerden itibaren Orta - Çağın sonuna kadar devam eden sanat ve kültürleri, mimari ve sanat dalları konularında uzman olan Diyarbekirli'nin bu konularda yayınlanmış bir çok araştırmaları, kongrelere sunulmuş tebliğleri vardır. Orta Asya'da yapmış olduğu müteaddit inceleme gezilerinde (bilhassa Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Altaylarda), tesbit ettiği Türk Sanat Tarihinin en erken çağları ile ilgili Hun Kurganları ve eserleri üzerinde tetkiklerde bulundu. Bu kurganlardan (mezarlardan) çıkan arkeolojik bulguları, Moskova Tarih Müzesi ve Arkeoloji Enstitüsünde ve Leningrad Hermitaj Müzesi ve İlimler Akademisinde inceliyerek ülkemizde sanat ve kültür tarihi ile uğraşanlara ilk Türk imparatorluğunu kuranların sanat mahsüllerini, tarihlerini, ölümlerini gömme âdetlerini, inançlarını, kurganlarını ve arkeolojik bulguları bol fotoğraf ve çizimlerle TÜRK SANATININ KAYNAKLARINA DOĞRU, HUN SANATI isimli kitaplarında belirtmeye çalıştı. Bu eserlerinde: a — Hun kurganları ve gün ışığına kavuşturulan bulgular, Hun sanat eserleri, b — Hayvan uslûbu ve Hun sanatında bu uslûbun yeri, c — Atlı bozkır kültürü ve çadır yaşayışının getirdikleri, d — Türk halı sanatının doğuşu, Orta Asya'da, Doğu Türkistan'da, İran'da, Anadolu'da bu sanatın Türkler arasında gelişmesi, e — Hun devrine ait, en eski Türk yazılarının (rûnik harflerle bulunması,) f — Bozkır sanatında geleneksel sembolizm ifadesi ve yüzyıllar boyu Türk toplulukları arasında kalıplaşan figür temalarının yaşaması, 3 — Aynı merkezden çıkıp Hazar'ın kuzeyinden Avrupa'nın merkezine kadar inen Türk boylarından Hunların, Avarların, Peçeneklerin, Kumanların, Uzların sanat ve kültürleri üzerine yapmış olduğu incelemeleri duyurmaktır.

Nejat Diyarbekirli'nin şu araştırmaları da çeşitli dergilerde yayınlanmış kayde değer araştırmalardır: «Peçenek Hazinesi ve Türk Sanatının Çeşitli Kıtalarında Gelişen Ortak Nitelikleri», «Bilinen İlk Türk Halısı», «Kazakistan'da Bulunan Eksik Kurgan», «Vastiges de Croyances Altaïques

dans l'art Seldjoukide», «Gemeinsame Züge der in den Verschiedenen erdteilen Sich entwickelnden Turkischen Kunst».

Nejat Diyarbakirli devlet solisti pianist Ayşegül Sarıca ile evlidir, bu evlilikten biri erkek, diğeri kız iki çocuğu olmuştur.

Diyarbakirli halen, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Türk Sanat Tarihi kürsüsünde öğretim üyesidir. Ayrıca İstanbul, Anadoluhisarı Spor Akademisi'nde ve Devlet Türk Müziği Konservatuvarında Türk Kültürü ve Sanat Tarihi dersleri vermektedir.

TURGUT AKIN

1928 yılında Ergani'de doğdu. İlkokulu Ergani'de, orta ve liseyi Adana'da okudu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Halen Kozan'da noter olarak bulunmaktadır. Yazıları Merhem, Zerre, İstanbul, Sel, And, Tanin, Dicle Kaynağı, Türke Doğru, Şadırvan, Işınsoy isimli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır. Bunlardan bir kısmını İNTİZAR isimli bir kitapta toplayarak 1963 yılında bastırdı.

TURGUT AKIN

1929 yılında Ergani'de doğdu. Ergani Merkez İlkokulunu ve Elazığ Lisesini bitirdi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Bir süre Ankara Sağlık Kolejinde Sosyoloji Öğretmenliği yaptı. Halen Diyarbakırda avukattır. UMUT gazetesinin sahip ve başyazarıdır.

Yön, Forum, Çıra dergilerinde şiirleri yayınlanmış bulunan Akin'ın «Canocan» başlıklı şiirini örnek olarak veriyoruz:

CANOCAN

Yiyer bitirir beni bir bi-acılık Canocan
Kan doldurur içimi.
Demek unutmuşlar seni bi-danem
Bi-başına mağarada perişan.
Kime ne diyem oy!
Düşerler yollara yollara
Pılı-pırtı içinde içinde bi-deli döner.

Yaralar avuç dolusu
Dertler çuval dolusu
Harran ovası, Munzur suyu ve Dicle
Uyur insanları gibi öylesine
Uyu bebem uyu Canocan ninni!
Uyu yem ol kurtlara kuşlara ninni!
Uyu canımın içi uyu
Yitik ilde yaman olur yaşaması gülmesi
Tutanın yokmu elinden bi-danem
Hangi taşa vuram başımı
Kime ne diyem
Oy havvar oy!
Sebebin oy!..

Institut kurde de Paris

Dr. MUSTAFA GÖNÜL

1929 yılında Çermik'te doğdu. 1949'da Diyarbakır lisesini, 1953'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Diyarbakır maiyet memurluğu sırasında Alos Bucak Müdürlüğü, Dicle, Çınar, Silvan, Çermik kaymakam vekilliklerinde bulundu. 1953 yılında kaymakamlık kursunu bitirdi. Göllüy kaymakamlığına atandı. Yedek subaylık hizmetinden sonra Maden, Baskil, Buldan kaymakamlıklarında bulundu. Buradan, meslekî bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere bir buçuk yılına Almanya'ya gönderildi. 1965'te yurda dö-

nünce Çameli, Epiye kaymakamlıklarında çalıştı. Sonra Kars, oradan da Çanakkale Vali Muavinliğine atandı. Bu sırada «Çanakkale İl Yıllığı»nı yayınladı (1967). Halen Ankara Vali Muavini'dir.

Mustafa Gönül, çalışkan, bilgili bir idare adamı olduğu kadar değerli bir şair ve araştırmacıdır. YEREL YÖNETİM BİRLİKLERİ konusunda verdiği tezle doktor unvanını almış ve bu değerli araştırması Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından bastırılmıştır (1977). Ayrıca İDARE dergisinde meslekî incelemeleri yayınlanmaktadır. Şiirlerinin bir kısmını GELİR MİSİN? isimli bir kitapta toplamış ve 1962 yılında bastırmıştır. Son şiirlerini ise GEVRAN OVASI adlı bir kitapta toplayıp bastırmanın hazırlığı içindedir.

Şiirlerinden örnekler :

DIYARBAKIR ÜZERİNE

Bir fırın ağzında korlaşmış bozkır,
Has undan bir toprak hamurcasına.
Özlem küreğinde uzandım sana
Pişir ya da kül et, cân Diyarbakır.

Eysel'in, Fiskaya'n, sur ve burcunla
Sarıver içimde gün gün büyüyen,
Bir buruk bir sıcak tadla eriyen
Tarifsiz duyguyu, bütün gücünle.

Toprak damlarıyla sokaklarında
Anılar depresir, güzel ve ılık.
Tüm câmilerinde cömert aydınlık,
Kardeşçe sevgiler Tanrı katında.

Şarap çanağında tutuşan bozkır
Şeftali tüyünde cana yakınlık.
Bütün mihnetlerle sendeyim artık,
Çevirme kulunu yâr Diyarbakır.

KAPILARIN TÜRKÜSÜ

«Mardin Kapı şen olur...» vallah şen imiş,
Yıllar akıp gitmiş te kimse bilmemiş.
Yaşayan ölüsü, sürünen dirisi.
Şalvarlısı, zübunlusu, Naneci Bedri'si,
Hamravat serinliği, mazot kokusu,
Sudan ucuz yasinlerin çerçisi.

Vay menevşem, vay karahübürüm.
Mardin Kapı deyince bir hal olurum.
İle de Abdo 'nun marul satması.
Abdo'nun başını yedi Kara Fatma'sı.
Üç bıçakta devirdiler Kayabaşı'nda,
Hilafsız yirmi yaşında,
Kan ile revan.

«Di gel, di gel zalim aman!»
«Baba bu gün dağda duman yeri var...»
Yeni Kapı'da hoşnut gidişattan insanlar.
Bir lokma bir hırka
Kuyu pakliyan! Odun üç arka!

Çoluğu, çocuğu
Taze ekmek ile soğanın cücüğü
Şükürlü geçirtiler göğe yükselir
Çayönü'nden katırlarla kum gelir.
Kavun gelir, bal peteği
Karpuz gelir, şart-ı bıçak kırmızı.
Entarisi elvan elvan, nakış nakış eteği
Cilveli işveli Gâvurun Kızı.
İlk günahımın bahçesi Gâyur Meydanı
Günlerden bir gün ikindi zamanı
Sur üstünde çilingir sofrası

Çiğ köftesi, taze soğanı, rakısı
Gâvurun Kızı dilimin mezesi.
Hoyrat bir gazel vurdu beni, havar!
«Valla oğul kaştı keman yeri var!»
«Urfa Kapı bağıdır...», çifte yolun başıdır,
Gözden düşmesi Dağ Kapı'nın işidir.
«Dağ Kapı'nın taşları...» delik deşik yerededir.
Önlükiü anıların başlangıcı burdadır.
Sinema kapıları, züğürt bakışlar
Bıçkınlar kesatlıktan bıkmışlar.
Nerdesin cömert yaz ayları?
Falanca'nınki sürükler ardından ah u vahları.
Ordu Ev'inde caz, Dilan'da «lorke»
Ve bir yosma öylesine güler ki...
Efendim burası Dağ Kapısı,
Kadını, erkeği, zengini, fıkarcası,
Nasip peşinde, akşam piyasası,
Yarının ekmeği kimin tasası.
Pikapta farklı bir gazel:
«Di gel zalim yârim, di gel!»

(GELİR MİSİN'den)

GEVRAN OVASI

Karakatar başını almış gidiyordu
Kapkara gecenin denizinde, ardında yakamozlar.
Bölünmez uykularda Gevran Ovası, çağlardır
Ölü toprağı serpilmiş üstüne yıldızlar.

Gamlı bir urgan gibi uzuyordu.
Kesilmez çığlığı Karakatarın.
Akdarı harmanları hem halay, hem türkü
Altın düşlerinde Gevran'ıların.

Doru bir at gibi Karakatar şahlanmış,
Koşuyordu başında alev bulutlarla uzağa.
Yağmur duasında çoraklaşan umutlar
Son nefeste Gevran'da serilmişti toprağa.

İstasyondaki köyün kavalında tutuşan
Ateşten öyküye Karakatar anlamsız gülüyordu.
Evrende bu saatte bin çocuk doğsa bile
Gevran'da binbiri ölüyordu.

Karakatar su içer gönlünce dolu dolu,
Gevran'da kuyular k r, çeşmeler sağır.
Kıvılcımlarla d ver tekerlekler yolları,
Ezilir kıl adırd  insanlar ağır ağır.

Gün ı ırken görebilse Gevran'ı Karakatar,
Bir dorukta Z lk fil yitirmiş  sasını
Ve eteklerde tohumu yabancı toprak,
 r ns z emeklerin dinmek bilmez yasını.

Güzel ya da çirkin mi Karakatar
Karanlık makyajıdır, görünmez kiri, isi.
Uyg r d   ncelerde duyulmazsa acılar
Gevran'da sürüp gider yüzyılın senfonisi.

TOZ PEMBE

Bu kadar mutlulukla artık  l nmez
Ak'la kara'ya tutsak gözlerimiz açılsın
Baksak ya bir daha, bir daha yöremize
Bitmeyen mavilerde umut
Toprakta gümüş ağrılar
Dorukta kar çiçeği, etekte sırma ba ak
 araba kesmi  deniz, dallarda bal damlası
Ve kartal pençesinde güvercin duası
Kurt - kuzu uyumunda güler dikensiz
Bizler için sunusu tüm evrenin
Biz insanlar için.

Her yeni gün bir başka türküdür, inanın
Kaldırım ta larındaki  afak g lleri kardeş kanı değil
Son sözü son mermide aramak neden
Okyanuslarca seviler firuze bir yüksekte dururken?
Göğün tülbenti, toprağın derisi
Ve ozan gözüyle en iyisi
Bin özenle büyüyen fidan
Balyoz altında yassıla madan
Altın tepsilerdeki sonsuz nimeti
Karde e dilimlerde tanımak
Kaskatı inatlardan arınıp bir kez
Bu kadar mutlulukla artık  l nmez.

(BAHÇE, Sayı : 26, Mayıs 1977)

Doç. Dr. KEMAL ERASLAN

Değerli bilim adamı ve araştırmacı Kemal Eraslan, mektubumuza verdiği cevapta, hayat hikâyesini şöyle anlatmaktadır :

«1930 yılında Güney-Doğu Anadolu'nun eski bir kültür merkezi olan Diyarbakır'da doğdum. Çocukluk yıllarımla birlikte ilk tahsilime büyükçe bir evden bozma, sırasız, yazı tahtasız İnkilab İlkokulu'nda başladım. Birkaç ilkokul değiştirdikten sonra Cumhuriyet İlkokulu'ndan 1942'de mezun oldum. 1943'te İkinci Dünya Savaşının o korkunç kıtlık yıllarında İstanbul'a gelip Yenikapı Ortaokulu'na yazıldım. 1947 yılında burayı bitirdikten sonra Diyarbakır'a dönüp Diyarbakır Lisesi'nde tahsilime devam ettim. 1951 - 1952 ders yılında burayı da bitirince tekrar İstanbul'a döndüm. Yüksek Öğretmen Okulu'nun giriş imtihanını kazanınca, esasen isteğim olan Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'ne kaydoldum. 1956 yılında buradan da mezun olunca, mecburî hizmetim dolayısıyla Adıyaman Lisesi Edebiyat Öğretmenliğine tayin edildim. Bundan sonra 1961 - 1962 yıllarında Adana Erkek Lisesi Edebiyat Öğretmenliğinde, 1963 - 1965 yılları arasında da İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde çalıştım. 1965 yılında Edebiyat Fakültesi Eski Türk Filoloji Kürsüsü asistanlığına geçtim. 1969 yılında Ali Şir Nevayi ve Çağatay Türkçesi üzerindeki çalışmamla doktor ünvanını aldım. 1971 - 1972 yılları arasında Almanya'nın Giessen şehrinde çalışmalarına devam edip misafir hoca olarak bazı dersler de verdim. Yurda döndükten sonra aynı fakültede 1974 yılında doçentlik imtihanına girdim ve halen aynı kürsüde öğretim üyesi olarak çalışmaktayım.»

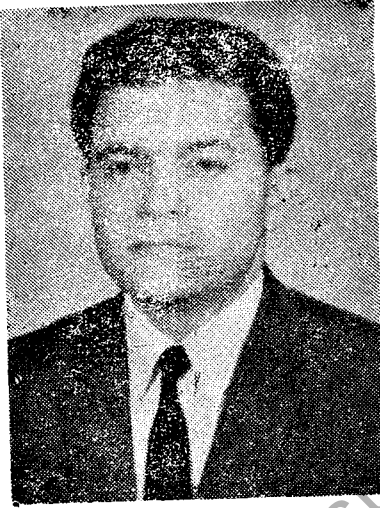
Kemal Eraslan'ın bir çok araştırmaları yayınlanmıştır. Tesbit edebildiklerimiz şunlardır :

- 1 — Doğu Türkçe'sinde ek uyumsuzluğuna dâir (1970).
- 2 — Yesevi'nin Fakr-nâmesi (1977).
- 3 — Ail Şir Nevayi'nin Meyasimu'l-mahabbe min şemayimi'l-fütüv ve adlı sofiler tezkiresi.
- 4 — Ahmet Rasim'in fıkra ve denemeciliği (MEB yayını) .
- 5 — Seydi Ali Reis'in Çağatayca Gazelleri (1968).
- 6 — Kisa'i'nin Kitabı bed'i'd-dünya ve kısasi'l-enbiya adlı eserinin İstanbul'daki tercümeleri (1970).

- 7 — Yahya Kemal'in şiir lûgatı (1968).
- 8 — Duhter-i Hindu'da «Vahşet» (1967).
- 9 — Nevayî'nin «Hilât-ı Seyyit Hasan Big» risalesi (1971).
- 10 — Azim Hâce'nin Hikmetleri (1971).
- 11 — Halis'in Hikmetleri (1973).
- 12 — Manzum Oğuznâme (1976).

Bu araştırmaların bir kısmı «İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERGİSİ» ile «TÜRKİYAT MECMUASI»nda yayınlanmış, buradan ayrı basımları yapılmıştır.

Prof. Dr. BURHAN CAHİT ÜNAL

Bilim adamı 27 Ocak 1930'da doğdu. Babası ilkokul öğretmeni Han'lı Ali Fehmi Ünal, annesi Fatma Saadet'tir. İlk, orta ve lise öğrenimini Malatya'da yaptı. Yüksek öğrenimine İstanbul Teknik Üniversitesi'nde başladı, bir yıl sonra devlet yarışma sınavını kazanarak 1948'de Paris Üniversitesi Fen Fakültesine girdi. 1952'de matematik lisansını, 1954'te Telekomünikasyon mühendisliği öğrenimini bitirdi. 10 Aralık 1957'de kuramsal katı hal fiziğinde doktora çalışmalarını tamamlayarak Kuramsal Fizik Doktoru ünvanını aldı. Yurda dönüp, Basın Yayın Genel Müdürlüğünde bir yıl radyo mühendisi olarak çalıştı.

Askerlik görevinden sonra Haziran 1960'ta Ankara Üniversitesi Fen Fakültesine girdi. Parçacık fiziğindeki çalışmalarına devam ederek 1964'te doçent, 1977'de profesör ünvanını aldı. Bu sürede, 1961 - 63 yıllarını Amerika'da, 1968 - 69 yıllarını İtalya'da ve 1974 - 76 yıllarını Almanya'da geçirerek bilimsel araştırmalar yaptı. Yerli ve yabancı dergilerde yayınlanmış 14 bilimsel çalışması vardır. Berkeley programının istatistik fizik kitabını dilimize çevirmiştir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Bilimsel Çalışmaları :

1. B. C. Ünal et T. Kahan
Théorie quantique de la dispersion et formule de Kramera - Heisenberg dans le formalisme de l'opérateur statistique, Le journal de physique et le radium, 17, 1010 (1956).
2. B. C. Ünal et T. Kahan,
Propagation guidée des ondes électromagnétiques dans un plasma

- électronique gyroélectrique, *Le journal de physique et le radium*, 19, 637 (1958).
3. B.C. Ünal et J-P. Vigier,
Introduction des paramètres relativistes d'Einstein-Kramers et de Cayley-Klein dans la théorie relativiste des fluides de moment cinétique interne (spin), *Les Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences*, 245, 1785 (1957).
 4. B.C. Ünal et J-P. Vigier,
Introduction des paramètres relativistes d'Einstein-Kramers et de Cayley-Klein dans l'hydrodynamique relativiste du fluide à spin de Weyssenhof, *Les comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences*, 245, 1890 (1957).
 5. B.C. Ünal, A. Chevalier et T. Kahan,
Théorie quatique de la rotation de Faraday dans l'alun de chrome, aux Longueurs d'ondes centimétriques et sa confrontation avec l'expérience, *Les Comptes rendus des séances de L'Académie des Sciences*, 246, 901 (1958).
 6. J.G. Belinafnte and B.C. Ünal,
Potential scattering, *Journal of mathematical physcis*, 4, 372 (1963).
 7. A.O. Barut and B.C. Ünal,
Amplitudes and crossing relations in isospin, *11 nuovo cimento*, 28, 112 (1963).
 8. A.O. Barut and B.C. Ünal,
Self-consistency conditions for an inelastic amplitude and for coupling constants, *Lettere al Nuovo Cimento*, 1, 145 (1969).
 9. B.C. Ünal,
The implications o fthe pion gauge condition for baryonic parity doublets, *Lettere al Nuovo Cimento*, 4., 1113 (1970).
 10. A.O. Barut, S.A. Baran and B.C. Ünal,
Theory of nucleon-nuoleon scattering, *Fortchritte der Physik*, 21, 609 (1973)
 11. B.C. Ünal
Photon and pion low energy theorems in analytic S-Matrix theory, *Comm. de la Fac. des Sciences de l'Université d'Ankara*, 24, 1 (1975).
 12. B.C. Ünal,
CP nonconservation in two doublet quark models, *Procoedings of the Boğaziçi Summer Symposium on Mathematical Physics, Colorado Associated University Press, Boulder (in press).*

ÂŞIK İHSANÎ

Saz şairi, 1930'da şehrimizde doğdu. İran Azarbaycanından göç eden bir aileden gelir. Soyü Âşık Garib'e kadar uzanır. Babası Filit Ağa, annesi Muşlu Siddika hanımdır.

Âşık İhsanî, «saz ve sözüyle tüm halkın sevgi ve sempatisini kazanan bir ozan olarak tanınıp ünü bütün Türkiye'ye yayılmış, zamanla büyük kitleleri de etkileyen bir çetin uğraşı içine girmiştir.» (1).

Uzun yıllar Ankara'da yaşayan şairimiz, başlangıçta aşk şiirleri yazdı.» 1960'tan sonra halk şiir geleneği içinde kendine özgü vurucu, kalabalıkları coşturan bir ses yaratarak işlediği toplum sorunlarını oldukça başarılı biçimlerle yansıttı.» (2). Bu yüzden birkaç kez tutuklandı.

Başlıca Kitapları : AĞALI DÜNYA (1964, YAZACAĞIM (1966, 1967), BAKALIM HELE (1967), OZAN DOLU ANADOLU (1974).

Âşık İhsanî hakkında pekçok şey yazılmış ve söylenmiştir. Bunların çoğunu Ayhan Yetkiner'in «Âşık İhsanî Kimdir?» isimli eserinde okumak mümkün. Bir örnek olarak Ulunay'ın 18 Nisan 1961 günlü «Milliyet»te yayımlanmış «Bir Ziyaret» başlıklı yazısının bir bölümünü alıyorum :

«... Âşık İhsanî, Diyarbakır'lı Yâni insanların dimağını bazen dehâ mertebesine varan bir kabiliyetle yoğuran bir memlekette... Fuzûlî için nasıl :

Gözünde şû'le nümâ mihr-i âteşin-i Irak

Deniliyorsa burası da yâni eski adı ile ÂMİD de memlekete zekâ ve dehâ güneşleri vermiştir.

Ben edebiyatımızda saz şairlerini çok severim. Ekserisi sözde ve düşüncede liberal adamlardır, sözleri serttir, fakat kaba değildir, en incefikirleri en haşın ifadelerle anlatırlar, isyanları bile güzeldir. Bunun içindir ki Anadoluda saz şairlerini fazla rind ve sözlerini sakınmaz bilirler.

Büyük şair Rıza Tevfik bu tarz şiiri çok severdi. Hattâ bir şiirin de şöyle bir fahriyesi vardı :

(1) Ayhan Yetkiner, ÂŞIK İHSANÎ KİMDİR, İstanbul 1967, s. 7

(2) Şükran Kurdakul, ŞAİRLER VE YAZARLAR SÖZLÜĞÜ, İstanbul 1971, s. 60.

Bendedir şivesi âşık ağzının
Ona sesi uymaz yaban kazının
Öyle hödüklerin bozuk sazının
Nâmin anılınca teli kırılır.

Rıza Tevfik şiirlerini bir kuyumcu gibi işlerdi, fakat hâfızalara nakşetmek istediği sözlerde ekseriya bu tarzı tercih ederdi.

Âşık İhsanî'de de bu samimî eda, bu tatlı isyan var. Meselâ şu şiire bakın :

Allahım sen tuttun beni şaşırttın
Yoldan ettin, yine sana küsmedim.
Budaya budaya tek ağacını
Daldan ettin, yine sana küsmedim.
Dermansız dert verdin çektirdin çeki,
Üstelik «sus» dedin. Ona da peki!
Kıyamadığım o has bahçemdeki
Gül den ettin, yine sana küsmedim.
Boğazımda koydun bir çift sözümü
Toprakla doldurdun iki gözümü
Yetmiyormuş gibi kırdın sazımı
Telden ettin, yine sana küsmedim.
Âşık İhsanî'yem ey ulu Zîşân!
Ustalıkta yoktur sana ulaşan
Beni yetmiş iki türlü konuşan
Dilden ettin, yine sana küsmedim.

İhsan'den bir örnek daha veriyoruz :

ÜÇ DERT

Su yoz köyde üç şey bana dert oldu
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa
Yüreğime inmeleri sert oldu
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa
Biri ortak oldu daim işime
Biri belâsını saldı peşime
Biri geceleri girdi düşüme
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa

Birinin elinde ağzı kör satır
Birinin inadı kırmızı katır
Birinin zulmü var dinlemez hatır
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa

Birisi konuşur bilmez sözünü
Birisinin şeytan görsün yüzünü
Birisi çuluma dikmiş gözünü
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa

Birisi der hem ağayım hem beyim
Birisi der, kanun, nizam, her şeyim
Biri komaz ağhyayım, güleyim
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa

Der İhsanî felek cefan bana mı?
Ağrıyan başıma çökerttin damı
Senin çarkın üç kişiden yana mı?
Bir tahsildar, bir jandarma, bir ağa

Bibliyografya : Ayhan Yetkiner, ÂŞIK İHSANÎ KİMDİR?, İstanbul 1967; Aşık Sinem Bacı, DÜNDEN BUGÜNE ÂŞIK İHSANÎ, May yayınları, İstanbul 1976; Behçet Necatigil, EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ, Varlık yayınları, İstanbul 1970, s. 49. metinde geçen eserler.

YILMAZ ÇAKIN

Şair, 1931 yılında doğdu. Diyarbakır İlk-öğretmen Okulundan mezun oldu. Bir süre Diyarbakır'da ÖZGÜR gazetesini çıkardı (1961-62). PTT memurluğundan emekliye ayrıldı. Diyarbakırda yayınlanan çeşitli gazete ve dergilerde çıkan şiirlerini YILLARIN ÖCÜ isimli bir kitapta topladı (1964). Aşağıdaki şiir bu kitaptan alınmıştır :

YİTİK KENT

Yabancı kaldık bu topraklara
Yabancılardan da öte
Yitirdik birbirimizi
Kendimi arıyorum
Memleketimi arıyorum
Nerde gümüş bastonlu efendilerim
Hani kapılarında kırk kişinin konakladığı evler
Buraya mı «Mert insanlar diyarı» derler?
Bu mu Diyarbekir?
Değil değil
Allahvekil
Tümümüz yok olduk akreplerimizle beraber
Bu kara taşlı kente
Kapkara lekeler sürdü eller
Utandık buralıyız demeye
Yabancı kaldık bu topraklara yabancılardan öte
Taş evlerdeki güller soldu utancından
Suları kurudu bahçelerin
Günbegün eriyoruz
Ben ve yılanmış bedenlerim

Dr. ORHAN CEZMİ TUNÇER

Diyarbakır'da Foto - Yıldız adıyla ilk fotoğraf stüdyosu kuran Mehmet Danyal Tunçer'in oğludur. 1931 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı (1949). İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Y. Mimarlık bölümünden 1956'da mezun oldu. Askerlik görevinden sonra bir süre serbest çalıştı. 1965 yılından bu yana Vakıflar Genel Müdürlüğü Abideler Şubesinde Vakıf kaynaklı eski eserlerin restorasyonu işleriyle uğraşmaktadır. Bu ara, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Rölöve ve Restorasyon Kürsüsü'nde «Selçuklu kümbetleri ve mimarimizdeki yeri» isimli doktora çalışmasını yaptı (Ekim 1977). Bu değerli araştırması Kültür Bakanlığınca yayınlanacaktır. Halen, doçentlik tezi olarak aldığı «Selçuklu Sonrası Anadolu Kümbetleri» üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca, Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'ne bağlı Ankara Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu'nda Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi derslerinin öğretim görevlisidir. Çeşitli araştırmaları Önyasa, Vakıflar, Arkitekt, Millî Kültür, Kara-Amid, Rölöve ve Restorasyon dergilerinde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsünce yayınlanmakta olan «Sanat Tarihi Yıllığı»nda yayınlanmıştır.

Eserleri : Sanat Tarihi (1978), Mimarlık Tarihi (1978), Selçuklu Kümbetleri ve Mimarimizdeki Yeri (basılmaktadır).

Diğer Araştırmaları Dr. Orhan Tunçer'in yukarda adı geçen dergilerde otuzu aşkın araştırması yayınlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Doğu Kavramı ve Mimarimizdeki Yeri (VIII. Türk Tarih Kongresine sunulan tebliğ), Sivas I. İzzeddin Keykâvus Şifahanesi Araştırmaları ve Esas Plânı (İstanbul Milletlerarası I. Türkoloji Kongresine sunulan tebliğ), Diyarbakır Evleri (Önyasa dergisi, S. 65, 1970), Diyarbakır Ali Paşa Medresesi (Önyasa, S. 66), Diyarbakır Ali Paşa Camii (Önyasa, S. 67-68, 70-71). Diyarbakır Sultan Şücaeddin Türbesi (Önyasa, S. 76), Millî Kültürümüzün Belgeleri Olan Tarihî Yapılarımızın Restorasyonu (Millî Kültür, S. 6, 1977), Selçuklularda Kubbe (aynı dergi, S. 10), Selçuklularda Tonoz (aynı dergi, S. 11), Diyarbakır-Mardin dolaylarında bazı hristiyan dinî yapılarında Türk-İslâm mimarî unsurları (Sanat Tarihi Yıllığı, S. V), Üç Selçuklu Kümbeti (aynı eser, S. VI), Van Yöresinde Bilinmiyen Bazı Yapılarımız (aynı eser, VI).

VEYSEL ÖNGÖREN

Şair, yazar, eleştirmen. 1931 yılında şehrimizde doğdu. Orta öğrenimini Afyon Lisesi'nde tamamladı (1949). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Öğrenimini tamamlamadan ayrılıp Diyarbakır'a döndü. Yedi yıl kadar Diyarbakır'ın Bacıkân köyünde yerleşti. Tarımla uğraştı. Sonra, Ankara'ya gitti. Bir süre Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'ne devam etti. Vatan gazetesinde, TRT dış haberler servisinde çalıştı. Dost, Ankara Birliği, Türk Dili, Ulus dergi ve gazetelerinde bazı inceleme ve eleştirileri, şiirleri yayımlandı. Daha çok şair olarak ün saldı.» Şiirlerinde özellikle son yıllarda yöresel deyişlerden ustaca birleşimler çıkararak yeni bir ülke şiirinden duyarlıklar getirdi.» (1). Şiirlerini bir kitapta toplamanın hazırlığı içindedir. Aşağıdaki iki şiir onundur:

S U Ç L U

Karanlıktan bunalmış kurumuş atlarına kargılarına
Hem üzüntü hem korku
Işıklarla kendini sokaklara atarak
Kandinsiz kumarsız içkilere alışmış
Kahvaltılarda konuşulan bir hüznün işte

Zaman bir kuştur artık boynunun renkleriyle
Kibrit alevlerine tutulmuş kanatları
Göğsünün bir yerinde apaçık gördüğü öfkeye
Alışık âşık ürkü bilmez sesiyle
Ne bakar ne konuşur biraz küskün elleri

Siz akşamı getirin akşamı en mavi kesiminde
Bardağımın üstünde yavru kuşun resmi var
İnmiştir şimdi haber suçluların kentine
Düşürdü gözlerini otobüste bir çocuk
O inerken her gece vitrinlerin önüne
Boşalan yerlerinde bir çift geyik telâşi
Kovarlar çalgılarla sokaklarda ve evde

(DOST, S. 29, 1963)

(1) Şükran Kurdakul, ŞAİRLER VE YAZARLAR SÖZLÜĞÜ, s. 316.

DÜNYAMIZ

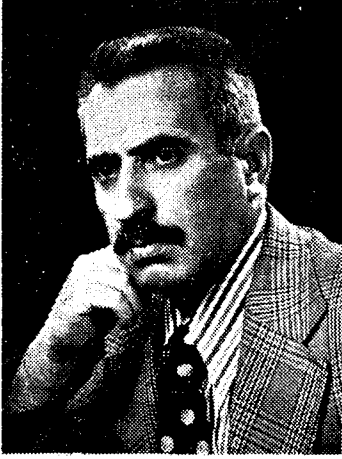
**Bana bir şarkı söyle
İçinde sesin olsun
Ve çiçek izleri olsun
Seni de severim çiçekleri de
Bizi konuşan o şarkıyı söyle**

**Akşam şarkılara yatkın bir andır
Aklın tembel yanını, etin tembel yanını
Bildığın türlü tembelliği
Alıp getiren akşam
Bize hiç danışmadan
Uykuyu hazırlayan**

**Başlangıcı olan bir şarkıdır dünya
Söyle
De ki
Bir yeri olmalı insanın
Bir anahtarı
Yüzünü yıkıyacağı su
Erince açık yalnızlığında
Düşünebileceği bu dünyayı
Hiç bir sözünden caymamış
Kendini sokağa bırakmaya hazır
İlişkilerini sevip oksıyarak
Kendi olabileceği o yer
Şarkı pencerelerinden duyulduğunda
Dünyaya bir yanıt verebileceği o yer
Henüz sonuna gelmiyen bu dünyada
Adımları yarıda kesilen onun
İnsanın şarkısını de.**

(DOST, sayı 77, Mart 1971)

ENVER ATILGAN

1931 yılında Ergani'de doğdu. Merkez (İnkılâp) İlkokulunu ve Dicle Köy Enstitüsünü bitirdi (1949). Ergani'nin bazı köy okullarında öğretmenlik yaptıktan sonra Ergani İnkılâp İlkokulu'na atandı (1959). 1969'da TÖS Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. Macaristan Öğretmenler Birliği'nin çağrısı üzerine 1970'te Merkez Yürütme Kurulu üyelerinden üç arkadaşıyla birlikte Macaristan'a gitti. Dönüşte gezi izlenimlerini Akşam gazetesinde yayınladı (29 Ocak 1971). İstanbul ili Bakırköy ilcesi Yavuzlar İlkokulu öğretmeni iken emekliye ayrıldı (1976). Halen DİSK Eğitim Dairesi Uzmanı olarak yaşamını sürdürmektedir.

Şairimiz, mektubumuza verdiği cevapta, «Şiire tutkum Dicle Köy Enstitüsü'nde okuduğum sıralarda başladı. Çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan şiirlerimi 1963'te NUHUN ADAMI adı altında bir kitapta topladım. 1967'de ERGANİ isimli bir tanıtma kitabını arkadaşım Yaşar Hekimoğlu ile birlikte hazırlayarak yayınladım. 1969'da EKO CAN adlı şiir kitabımı yayınladım. Şimdi ise şiir ve öykü üzerinde çalışmalarımı sürdürmekteyim» diyor. Sanat anlayışı hakkında da şunları yazıyor:

«Sanat, insanla çevresi arasında sürekli değişikliğe uyumlu olacağı gibi, değişen dünya görünümüne de orantılı bir biçimde gelişme gösterdiği sürece ilginçliğini korur.

Toplumun değişmesi ile sanatçının görevinin de değişmesi gereği su götürmez bir gerçektir.

Toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki ilerleme ve gelişmelerine paralel olarak bir sanatçı kendisini yenilemesini ayarlayamıyorsa o sanatçı yerinde sayan bir sanatçı demektir. Sanatın hangi dalında olursa olsun bu tip sanatçıların yapıtları da kuru, soyut ve ilginç olmaktan uzak bir nitelik taşırlar.

Sanatın en büyük özelliklerinden biri de gerçekçi olmasıdır. Bu özelliği göz önünde tutarak yapıtlarını meydana getiren sanatçılara oldukça geniş bir okuyucu kitlesi rahatlıkla bulmaktadırlar.

Bu konuda ülkemizden bir örnek verecek olursak: 1930 yıllarına kadar köy gerçeklerine bir tabu gibi bakılarak değinilmemiştir. Değinen bir kaç yazarımız ise köy gerçeklerine tamamen ters düşmüşlerdir. Köyü bir cennet köy insanını da en mutlu kişi olarak tanıtmaya çalışmışlardır.

1930'lardan sonradır ki Sabahattin Ali'yle başlayan köy gerçeklerine yönelik 1950 den sonra Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Mahmut Makal, Talip Apaydın, Cavit Orhan Tütengil v.b. gibi köycü yazarları, köyün başlıca sorunlarından:

Sosyal Adalet, Toprak Reformu, Bölgeler Arası Dengenin Sağlanması, Ağalar, Şeyhler Meselesi, Din Sömürücülüğü, Eğitim Sorunu gibi konuları bütün çıplaklığı ile yapıtlarında işleyerek okurlara sunmuşlardır.

Yani, köy ve köy sorunlarına pembe gözlük ardından bakarak değil, içten gözleyerek anlatmaya çalışmışlardır. Bu nedenledir ki bu yazarlarımızın bir kısmının ünü haklı olarak yurt sınırlarını bile aşmış, yapıtları birçok yabancı dillere çevrilerek, daha geniş okur çevrelerine yayılmıştır.

Gerçekle brabr, ülkü de sanatın ayrılmaz bir ögesidir. Gerçek ve ülkü yan yana olduğu zaman sanat yücelik kazanır.

Jean Jaures : «Ülkü gerçeği soldurmaz, geliştirir.» Diyerek bu konuyu en güzel şekilde belirtiyor. Buna karşın hâlâ bir çok sanatçı toplumu maddi yaşam koşullarından soyutluyarak incelemeye çalışmakta ve sanat, sanat içindir. Tezini savunarak bir avuç çıkarıcının ve asalak zenginin özlemini ve şaşalı yaşantısını dile getirmek için yarışmaktalar.

Bu gibiler, toplumun temelini meydana getiren ekonomik yapının önemini düşünmeden, daha doğrusu düşünmek istemeden üst yapı kurumlarının dar kalıpları içinde araştırmaya yönelirler. İdeolojik mücadelenin sanattan ayrı olduğunu savunurlar. Oysa İdeolojik mücadele ile sanat içicedir. Böyle düşünmeyince bir Franz Kafka'yı, bir Pablo Neruda'yı, bir Nazım Hikmet'i sanatçı saymamak gerekir. Oysa bu dünyaca ünlü ozanları v.b. sanatçıları sanatçı olarak kabul etmeyecek, tek düşünür ve sanatçının bulunacağını hiç sanmıyorum. Çünkü sanatçının en önemli yanlarından birisi de insancıl olmasıdır. Bir yada bir avuç mutlu azınlığın göзалıcı yaşantısını en ustaca yansıtırken, öbür yanda milyonlarca insanın acılı yaşam koşullarını görmemezlikten gelmenin gerçek sanatçıyla bağdaşır yanı olamaz. İnsan sevgisini yüreğinde taşıyanlar, Sanatın kutsal ışığından yararlanma olanaklarından yoksun bulunan geniş halk yığınlarının acılarını içinde duyanlar, elbetteki sanatı toplum için yaratacaklardır.

Nasılki toplumsuz bir sanat düşünülemezse, toplumdan gayrisi için bir sanat da düşünülemez».

Aşağıda iki şiir, adı geçen kitaplarından alınmıştır :

NUH'UN ADAMI

Ben karanlıklar içinde,
Bahtsız bir ülkenin,
Talihsiz çocuğu...
Ben yıllarca çam ağacına hasret,
Böğürtlen gölgesinde
Cılız ve sıska.
Benim ülkemde fabrika bacaları yükselmez.
Damlarımda taşlar yürür.
Ben kitaplardan okurum muhteşem yapıları

Gözlerimi kan бүrtür.
Ben tekniğin arşa çıkmış çağında,
Hâlâ gütmekteyim kara sabanı
Ben yirminci asrın içinde,
Medeniyetin dışında
Toprak bir evde yaşayan
Nuh'un adamı.
Benim ülkemin kuşları da başkadır
Kanarya, bülbül saka bulunmaz
Atmacalar gezer göklerimde,
Bir dalışta yok eder serçeleri
Niçin? Neden sorulmaz.
Gel kardeşim gel bu sevdayı bırak
Güneşin battığı yere değil, doğduğu yere bak
Bağın çorak, bahçen çorak, tarlan çorak
Bir değişmez iklim ki
Yazın kurak, kışın kurak, baharın kurak.
Söyle daha ne kadar sürecektir bu yol?
Hiç gözükmeyecek mi son durak?
İşte kardeşim
Ben çok zamandır bu yarayla inledim,
Dedemden aynı türküyü,
Ninemden aynı öyküyü
Yıllar yılı dinledim.
Hep aynı teraneyle geçti mevsimler.
Ne kışın sefasını gördüm,
Ne baharın vefasını
Hep aynı dileklerde tanrıya açıldı eller
Ne yağmurun bereketini gördüm,
Ne karın faydasını.
Ben tekniğin arşa çıkmış çağında
Hâlâ gütmekteyim kara sabanı
Ben yirminci asrın içinde,
Medeniyetin dışında
Toprak bir evde yaşayan
NUH'UN ADAMI.

BİR KARIŞ TOPRAK İÇİN

Bu öykü,
Bir yarbayın çizmeleri altında inleyen,
Emzikli köy kadınlarının öyküsüdür.
Bu türkü,
Tutsak köy delikanlılarının sırtlarında şaklayan,
Kırbağların yankısıdır.
Bu direniş,
Bir karış toprak için,
Canını verenlerin uyanışıdır.
Vur dedikçe yarbay
İstersen öldür.
Ellerin titremesin
Süngünü bir düşman gibi kalbime indir
İyi bilgi,
Ölümlerin en şerefli
Bir karış toprak için ölmektir.
Vur süngünü,
Sen!..
Kula kul olmasını, isteyenlerden yanasın.
Ben!
Kula kul değil,
Tanrıya kul olacağım.
Kölelik zincirini dişlerimle kıracağım.
Yarbay!
Yüzünü, Toros dağlarının doruklarına çevir
Esen rüzgârların sesini dinle
Özgürlük neymiş bir kez tat
Bir kez Hasan'ın Ali'nin yattığı inde yat
Ayşe'nin Zeyneb'in ıstırabını duy!
Uy!...

Anam

UUUUUY!....

Burası Sarsap
Burası Musikân
Burası Haraba
Burada yaşayanlar
Kendi toprağında ırgat
Kendi toprağında yanaşma
Kendi toprağında maraba

Yarbay!..

Boyalı çizmelerin ökçesini kaldırıp,
Bir tekmede yere serdiğin, insanların
Kaderi bu.

Alinyazısı bu işte...

Bu nasıl kader?

Bir gün olsun, bu insanlara gülmez

Bu nasıl alinyazısı?

Çağlar üzre deyişmez.

Bu ihtiyar neden bir tokatla yere devrilsin?

Bu onbaşı neden bir kurşunla topraklara belensin?

Terhisine bir ay kala,

Ayşe'nin hasreti gözünde buram, buram tüterken

Bu onbaşı kimin için savaşmıştı?

Kimin için ölmüştü yarbay,

Düşündünmü hiç?

Yalnayak. başı kabak, çaresiz çırılçıplak

Bu azvallı insanlar,

Bu tozlu yollara neden düşmüştü?

Ekinini tarlada,

Üzümünü asmada, bırakıp

Kimden kaçıyorlardı bunlar, yarbay!..

Düşündünmü hiç?

Böylemi yazıyordu Anayasada?

Hani ya birdik,

Kaderde, kıvançta tasada?

Bu çığlıklar devam ettikçe,

Daha çok, bu türküler dinlenir

Bu feryatlar gök yüzüne yükseldikçe

Daha çok bu öyküler söylenir.

Vur!...

Yarbay

Vur!..

Bizimkide yaşamak mı demektir?

Vur!...

Yarbay

Vur!..

Böyle yaşamaktansa, en iyisi ölmektir.

(Eko - Can'dan)

FERİT ÖNGÖREN

Yazar ve karikatürist. 1932 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Tavşanlı'da, lise öğrenimini Afyon'da yaptı (1954). Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1958). Karikatüre 1956 yılında başladı. Çeşitli mizah dergilerinde ve gazetelerde karikatürleri, a, Köprü, Yelken, A-
taç, Değişim, Şiir Sanatı, Soyut dergilerinde günümüz Türk şiiri ve hikâyeciliği konularında deneme ve incelemeleri yayınlandı.

Eserleri :

Mizah Hikâyeleri Antolojisi (1958), CHP Ne Olacak? (Siyasî yazılar, 1960), İlkel Çağlardan Günümüze Kadar Anadolu Şiiri (Bir bölümü SOYUT dergisinde yayınlanan bu inceleme henüz kitap halinde bastırılmamıştır), İstanbul'dan Çizgiler (1970), 50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü (1973, Semih Balcıoğlu ile). Dünya Karikatür ve Mizah Tarihi (Basılıyor).

Bibliyografya: Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 315; Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul 1970, s. 243; Semih Balcıoğlu, Ferit Öngören, 50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü, İş Bankası yayını, İstanbul 1973, s. 246-250 (Bu eserde sanatkârimızın karikatürlerinden örnekler de vardır).

SEZAI KARAKOÇ

Tanınmış şair ve yazar. 1933 yılında Ergani'de doğdu. Orta öğrenimini Gaziantep Lisesi'nde (1950), yüksek öğrenimini Siyasal Bilgiler Fakültesinde tamamladı (1954). Bir müddet Maliye Müfettiş yardımcılığı (1956), Gelirler Genel Müdürlüğü Kontrollüğü (1959-1965) görevlerinde çalıştı. 1965'te resmi görevinden istifa ederek serbest çalışmaya başladı. Yeni İstanbul, Sabah gazetelerinde fıkra yazarı oldu. DİRİLİŞ dergisini çıkarmaktadır. Şiirleri çeşitli dergilerde yayınlanmaktadır.

Değerli yazar ve araştırmacı Ahmet Kabaklı şairimiz için diyor ki:

«Karakoç şiir uslûbu bakımından, az çok, İkinci Yeni'ye bağlanabilir olsa bile sanatında görülen temalar ve inandığı değerler bakımından şiirimizde daha ileri, yeni bir sestir. 1940'tan beri yitirilmiş ve ayak altına alınmış Türk inançlarını en taze sözlerle yüceltmenin çabasını gösteriyor. Eşyadan ve hayattan felsefeye (metafiziğe) yönelerek bir yandan Necip Fazıl'ı, ayrı bir özde sürdürüyor. Bir yandan yurdun bütününe yaydığı Anadolu kasabası ruhunu, töreleri ve inançları ile yeniden değerlendirerek sembollere bağlı, mistik memleket şiiri'nin örneklerini veriyor. «Türküler içinde en senin olan» dediği şiiri bulmak istiyor.» (1).

Kabaklı'ya göre Sezai Karakoç, uslûp olarak «İkinci Yeni'nin kapalı, dolaşık ifade tarzını benimsemiştir.» «Karakoç bizde ilk olarak kapalı, sembolist şiir uslûbuyla Anadolu ve köyüne giriyor. Bütün yurt demek olan bu kasabayı, çocukluğunun altın bakışları arasından bütün yaşayışı, gelenek ve töreleri, inançları, kahramanları, efsaneleri, insanları ve mevsimleriyle ortaya koyuyor» (2).

Şairimize göre, «Anlam, yeni şiirde, kendi öz foksiyonunu yitirmiştir. Bir uyurgezerdir, hafızasını kaybetmiştir belki... Gerçi yeni şiir yer yer anlamsızlığı dener. Anlam boşlukları bırakabilir, anlam sıkıntıları çekilir ama büsbütün anlamsız şiir düşünülemez». Kabaklı'ya göre, «Karakoç'un şiirlerinde, yer yer gizlenmiş, pek uzağa itilmiş olmakla birlikte anlam iyi belirmiştir.»

(1) — Ahmet Kabaklı, TÜRK EDEBİYATI, c - 3, 1974, s. 645.

(2) — Aynı eser, s. 647.

Karakoç, «Şiir, soyutlaştırır insanı» der. «Şiirde insan anlaşılır (Sous-entendu) olarak vardır. Roman somut insanın peşindedir. Romanın tam anlamıyla özel isim sanatı olmasına karşılık şiir nitelikler sanattır... Somut insan en çok, bir enstantane olarak şiire girebilir. Bulutu, nasıl bir insan, kendi iç evrenine göre yorumlarsa, şairler de insanı, fon olarak öyle yerleştirdi eserlerine» görüşündedir şairimiz.(3).

Sezai Karakoç'un bir hayli eseri basılmıştır. Tesbit edebildiklerimiz şunlardır. Şiir kitapları: Körfez (1959), Şahdamar (1962), Hızır-
la Kırk Saat (1967, 1969), Sesler (1968), Taha'nın Kitabı (1968), Kıya-
met Aşısı (1968), Gül Muştusu (1969), Şiirler I-V (1974-1977). Şiirler I, Hızır-
la Kırk Saat'ın 3. baskısını; Şiirler II, Taha'nın Kitabı, Gül Muş-
tusu'nun 2. baskısını; Şiirler III, Körfez, Şahdamar, Sesler'in 2. bas-
kısını; Şiirler IV ve Şiirler V ise şairimizin son şiirlerini ihtiva et-
mektedir).

Üç Kaside (1967), İslâmın Şiir Anıtlarından (1976), Batı Şiirlerin-
den (1976).

Deneme ve incelemeleri: Yunus Emre (1965), Mehmet Âkif (1968),
İslâm (1967), İslâmın Dirilişi (1967), İslâm Toplumunun Ekonomik
Strüktürü (1967), Sütun (iki cilt, 1969), Mağara ve Işık (1969), Allaha
İnanma ve İnsanlık (1970), Ölümden Sonra Kalkış (1970), Ruhun Di-
rilişi (1974), Çağ ve İlham (iki cilt, 1977), Sûr (1975), Farklar (1967),
Gündönümü (1977), İnsanlığın Dirilişi (1976), Yazılar (1967), Yitik
Cennet (1976), Diriliş Neslinin Amentüsü (1976).
Hikâyeler I, Meydan ortaya çıktığında (1978).

Eserlerinden seçmeler :

KAPALI ÇARŞI

Kendi yastıklarına gölge salmasın
Çocuklarının öpüşleri onlara anlat
Onlara anlat yağmur karşılıklı yağar
Ruhların içindeki müzikle karşılıklı
Kapalı aqrşı içinde bir sigara
Bir keman kılıfı senin saçlarına sürünen yağ
Onlara anlat kadınların gözlerinin içinden geçer
Kapalı çarşı ve kapalı çarşayı götüren saat

Bir inci gerdanlık dumanları içinde kapkara
Anlamağa başladığı ağır ve çekilmez kelimeler içinde dağ
Senin resmin ince gerdanlığın siyah parlaklığı içinde ışıklı
Işıklı ışıksız yandan ve önden ışıksız arkadan ve içten ışıklı

(3) — Aynı eser, s. 647.

Onlara anlat ki insan kelimelerden ve şiiirden yaratılmadı
Tüylcr içinde gelen yeni dünya
Bir sandalye kadar hür olduğu gün
Sen cuma gününün hürriyet kadar kutsal olduğunu
onlara anlat

Benim aynamı küçültüp büyülten onlar
Benim aynamı aynalıktan çıkaran
Kapalı çarşılar içinde ifkre ve gerçeğe
Neler neler etti anlarsın onlar
Şemsiyeler gibi
Felâketlerin en şakacısına açılıveren onlar
Kendi yastıklarına düşmesin
Dostlarının kadınlarını üstündeki gölgesi onlara anlat
Kapalı çarşılar içinde
Aslanların ağaç kabuğuna yazdığı şiir
Kapalı çarşı içerisinde
Açık ve keskin yumuşak ve güzel Kur'an sesleri
Kapalı çarşı içinde kapalı rüya çarşıları
Kapalı çarşı içinde öfke ve af çarşıları
Kapalı çarşıya gittiğin zaman
Bir yangın sonrasının gazetelerini okudun
Bir gazete uzun ve kül olmuş bir gazeteydi kapalı çarşı
Mavi gözlü bir gazete
Kapalı çarşı içinde bulutların en senin olanı
Sen buna kapalı çarşı
Şüphesiz o kadar satılan ve alınanlar var ki
Şüphesiz bir harita kırığı
Bir yapma deniz parçasıyla kapalı çarşı
Sen kapalı çarşılar üstüne yağmur yağanı
Yağmurun iyi ve doğru yağmadığını onlara anlat

(Şahdamar'dan)

K Ö Ş E 3.

Sen geldin benim deli köşemde durdun
Bulutlar geldi üstünde durdu
Merhametin ta kendisiydi gözlerin
Merhamet saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu
Bulutlar geldi altında durduk

Konuştun güneşi hatırlıyordum
Gariptin yepyeni bir sesin vardı
Bu ses öyle benim öyle yabancı
Bu ses saçlarım ıslatan sessiz bir kardı

Dişlerin öpülen çocuk yüzleri
Güneşe açılan küçük aynalar
Sert içkiler keskin kokular dişlerin
İçinden geçilen küçük aynalar

Ve güldün rengârenk yağmurlar yağdı
İnsanı ağlatan yağmurlar yağdı
Yaralı bir ceylan gözleri kadar sıcak
Yaralı bir ceylan kalbi gibi içli bir sesin vardı

Sen geldin benim deli köşemde durdun
Bulutlar geldi üstünde durdu
Merhametin ta kendisiydi gözlerin

(Körfez'den)

Ç A T I

Kaç aç varsa hepsi ben
Kaç hasta varsa hepsi ben
Kaç liman önlerinde dönen
İşsiz hamal hepsi ben

Kaç aşktan ters yüz edilmiş
Aşık varsa hepsi ben
Bütün çiçeklerle donanıp
Bütün insanlarla ölen

Atılmış kömür toplar
Annelerinin zoruyla çocuklar
—Başka çaresi ne annenin—
Çocuklarıyla yere çarpılan

Ben o çocuklarla yere çarpılan
Sevgili deyip yere çarpılan
Sedye taşımaktan kolu tutulan
Bu sessiz çılgin çalkantıda

(Sesler'den)

SULTAN AHMET ÇEŞMESİ

Su yerine süs akıyor

Deliklerinden

Eğilmiş ölümsüz ince bilekli

Cariyeler bakıyor

Derinden geliyor sesleri

Önünde dokuz minare

Aynalar kadar aydınlık yüreği

Kilise öte yanında yara bere

İçinde kendini sessiz bir oluşt bırakıyor

Değiştiriyor deri

Tramvayın köşeleri sarıdır

Ortasında oturmuş mesut bir sağır

Bütün gün türkü çağırır

Erir çeşmenin iki göz bebeği

Ben o kanlı kuzgın

Gözyaşlarıym çeşmenin

(Şahdamar'dan)

GÜL MUŞTUSU V

Dicleyle fırat arasında

Bir eski şehir cennet titremesi

Sarı güller çevirmiş dört yanını

Yabancı bir şehir gibi

Kırmızı güller yerli

Kuzuların doğması nasıl beklenirse o ülkede

Güllerin açması da öyle beklenir gün doğmadan önce

Bahar yağmurları böyle güllere gebe

İner gökyüzünden bahçelere

Nişanlarda gül şerbeti içilir

Hastalara gül şurubundan ilâç

Gül bir yeni yıl gibi

Yetişir evlere mustu gibi

Hızır fısıltısı say onu

Baharın salavatı güller

Yeryüzüne gelerek sabahları

Yataklara dökülerek

Aşk ezanını okurlar gençlere

Dicleyle fırat arasında
İpekten sedirlerinde Kur'an okunan
Açık pencerelerinden gül dolan
Güneşin beyaz köpüklerinde yanmış
Bir şehir bir eski kanatlar ülkesi
Ölüm kıyısında bahar bekleyen
Gül ağacından tabut yapıp içine giren
Ülke
Gökyüzünü deniz gibi kullanan
Yaz geceleri
Samanyolunun bir köpük gibi koşarak
Dağlarına bağlarına çarptığı
Yıldızlarının yere yakınlığından
Fazlaşmış akıl hastaları
Bir gülün ölümle ilgisini
Gülle ölüm arasındaki sırrı
Arar gibi
Bir gülün hesabını sorar gibi
Şiddetli kan davalarının ülkesi
Kadınlar büyütürler çocuklarını
Bir aşı vurur gibi şahdamarlarına
Göstererek öldürülmüş babalarının
Kanlı giysilerini

Batısma fıratı alıp
Doğusuna dicleyi
Bir diriliş şuru gibi saklayarak geleceklere
Kurumuş bir su yatağı gibi kaynayan
Üzeyr deresini
Bir kutlu yaprak gibi
Doğuda sallıyarak
Zülküfül tepesini
Göğsünü vakte geren yoksul ülke
Zenginliği baharda çobanların kavallarında çocukların
türkülerinde

İğde kokularında üzüm asmalarında güllerde
Zengindir gülleriyle bu ülke her şeyden önce
Kırk yıl öteye gitseler de
Bu yerliler
Gül açar gül kapanır boyuna gönüllerinde

Yaşlısıyla genciyle
Gül taşırlar dünyanın bütün ülkelerine
Bir tek denizle avunurum o ülkesiz
Deniz ki gelip çarpınca karaya
Sanki bembeyaz güller açar dudaklarında
Güneş ki doğuda ay ki gökyüzünde
Bir işaretir bana
Unutmamak için o ülkeyi
Develer çölde neyse geceleri
Ben de öyle saklarım anılarımda o ülkeyi
Bi rkere daha doğsam orda doğarım elbet
Batsam orda batmak isterim
Bir güneş gibi

(Gül Mustusu'ndan)

AKREBİN ÖLÜMÜ

Yürüdü lâmbanın önünde durdu
Bir yaz gecesinin ayışığında
Düşündü bu loş aydınlıklarda
Evlerin mahkûmu olmayı akrep
Kanatları olsa göklerde olurdu
Boğum boğum kuyruğuna çarptı ay
Titrek titrek göğü yansıttı lâmba
Kaderini gördü cehennem biçiminde
Geldi samyeli camlardan geçip
Üzümlerden incirlerden bir koku taşıyarak
Dondurdu akrebin zehri damarlarında
Karşısında dikilip durmuş bir insanoğlu

(Şiirler IV'ten)

Ç E Ş M E L E R III

Eski zamanların durmuş saatlarıdır
Ne zaman durdular
Kim durdurdu onları
Kim kesti bu neşeli çocukların sesini
Kim susturdu o canım çeşmeleri

Ruhun ve kaderin güneş saatleri
Sesleri ayarlıydı bir uygarlığın
Tükenmek bilmez bir çağdaşlığın
Gecelerine oynayan gölgelerine
Ruhumun içinde durmadan

Açık gibi duran batıya
Fakat doğuyla konuşan çeşmeler

Eski zaman inceliklerinin kapısı
Doğunun batının kapısı çeşmeler

Bir yağmur onları
Durmadan ruhuna çiseler

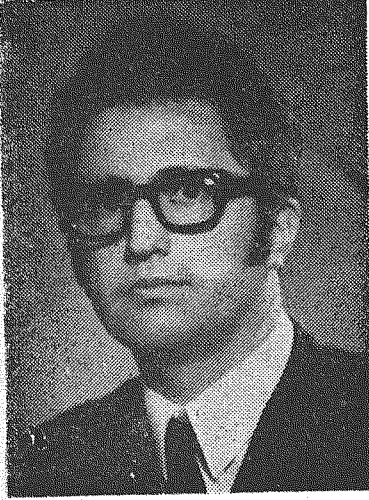
(Şiirler V'ten)

Bibliyografiya: Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 3, İstanbul 1974, s. 645-647; Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, İstanbul 1973, s. 321-329; Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul 1970, s. 173-174; Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 227-228.

DOÇ. DR. RIFKI ARSLAN

1934 yılında Hani'de doğdu. Ziya Gökalp Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu (1959). Lahey'de Institute Of Sociale Studies'te ihtisas yaptı. Diyarbakır ve Çevresinde Şehirleşme Hareketleri konulu teziyle doktor oldu (1968). İmar ve İskân Bakanlığı Marmara Bölge Planlama Dairesi Ekonomi uzmanlığı ilk görevidir. Halen İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesidir. Diyarbakırda Toprakta Mülkiyet Rejimleri ve Toplumsal Değişme konulu tezle doçent oldu (1975). Her iki tezi de basılmaktadır.

ÖMER LÜTFÜ ÇETİN

Ressam. 1934 yılında Lice'de doğdu. Orta öğrenimini Diyarbakır Lisesi'nde, yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde tamamladı.

1968 yılından beri açılan resim sergilerine katılan ressamımız, sanat çevrelerinde tanınmış bir duruma geldi. Uluslararası N.V. Shell Mensupları Resim Yarışması'nda ödül aldı. 1973'te ilk olarak XXXIV. Devlet Resim ve Heykel Yarışmasına katıldı, bir tablosu bu yarışmada derece aldı. Resim çalışmalarını sürdürmektedir.

MUZAFFER BUDAK

Şair ve yazar. 1934 yılında Hazro'da doğdu. İstanbul'da Nişantaşı Erkek Orta Okulu ve Diyarbakır Lisesi mezunudur. İktisat Fakültesini bitirmiştir. Çeşitli dergilerde yayınlanmış şiirlerini HAKSIZ ACILAR (1967), ÖZLEM (1971) isimli kitaplarda toplamıştır. Sinemacılığımızla ilgili eleştirilerini SINEMA ELEŞTİRİLERİ adıyla bastırmıştır (1971). Üçüncü şiir kitabını bastırmanın hazırlığı içindedir. Aşağıdaki dört şiirden ilk ikisi basılacak kitabından alınmıştır.

YARGI

Moulin Rouge

Ve ressam Toulouse Lautrec

Eski Paris'in kırmızı ışıkları

Gözlerdeki yeşil sisler
Lautrec'den çizgiler,
Gladiyatör
Ve Neron'un arslanları
Ağızları kanlı ilginç kuşlar
Yakut hançeriyle turuncu şapkalı güneş
Ortada tarihin mehtap aynası.
Lautrec'in fırçasıdır arenayı uçuran
Neron'a karşı Lautrec
Neron'a karşı Yunus
Neronu' sildi Yunus.

AVCILAR

Avcılar vurmayı
Körler severler düşleri en çok,
Kızıl gözlü avcı pusuda,
Akşam güneşinde kekliğin kan izleri
Siyah rüzgârlara takılan kanlı kuş tüyleri
Mavi göl kenarında yaralı ceylan
Ben avcıları sevmem doğuştan.
Bir kurşunluk canınız var
Bir damla sudan oluşmuş avcılar.
Çocukluğun o pembe gülleri
Şahin bakışlı avcıların gözlerinde şimdi,
Sarı bir mehtaptır sevi buzları eriten
Sürülmemiş topraklara özgürlük
Susuz meyvalara sabır
Ben avcıları sevmem doğuştan.

DIYARBAKIR TRENİ

Bu tren
Diyarbakır treni,
İzmit'in ortasından geçer
Kalbimi deler gibi.
Geceleri uyandırır beni.
Bazan beraber gideriz oraya,
Kulaklarımda eski Melik Ahmet Türküsü,

Anılarımda gladiyatör
Haksız acılar;
Dört ayaklı minare
Ve Dağkapısı.

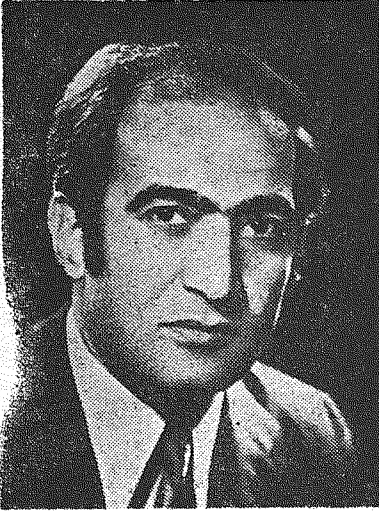
(Haksız Acılar'dan)

SESLENİŞ

Diyarbakir
Memleketim,
Sümerler, Asurlar, Metler
Surları aşan minareler
Size hasretim.

Sultan Selâhaddin
Ve bizim Hazro;
Gecenin kaderimi bıçaklaması
Bir güz anısıdır defterde.
Kanıma kardeş Temmuz güneşi
Sarı Dicle'de mavi gölgeler
Size hasretim.

(Özlem'den)

ADNAN BINYAZAR

Tanınmış yazar ve eleştirmen. Yaşam öyküsünü şöyle anlatır :

«Anam Pakize, babam Abdülhalik Cüneyd, 1933'te evlenmişler. 1934'ün Mart'ında ben dünyaya gelmişim Diyarbakır'da. Eşyasız, kırık dökük, küçücük bir eve gelin gitmiş anam. Ben doğduğumda her şeyleri olmuş. Uğurlu bir çocukmuşum anlaşılan. Daha ebe gelmeden gözlerimi açmışım bu aydın dünyaya. Doğduğum evi yıllar sonra gördüm. Çinko kapılı, «havuş»unda küçük bir havuzu olan tatlı bir evdi. Saray kapısı denen yerin biraz aşağısına düşer. Evin karşısındaki surların dibinden küşür küşür su akar. Surların öte yakasında da birkaç kez boğulma tehlikesi atlattığım Küpeli havuzları bulunur. O evde ne kadar kaldık bilmiyorum. Birkaç ev değiştirmişizdir. Kiracı uçan kuşa benzer. Biz de dolaşmışızdır kuşkusuz.» Çocukluk hayatı böyle başlayan yazarımız, ilk öğrenimini Ağın'da bitirdi. Buradan Dicle Köy Enstitüsü'ne yazıldı. Çünkü ailesinin maddi olanakları onu başka tarzda okutmaya elverişli değildi.» Köy Enstitüsü, gerçekten, benim için biçilmiş kaftandı. En mutlu yıllarım oralarda geçti» diyor. Buradan mezun olan Binyazar yüksek öğrenimini Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde tamamladı (1958). Edebiyat öğretmeni olarak çeşitli il ve yerlerde görev aldı. Bir süre, Hacettepe Üniversitesi Temel Bilgiler Yüksek Okulunda Türkçe öğretim görevlisi olarak çalıştı. Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat öğretmeni olarak görevini sürdürdü. Bir ara Türk Tarih Kurumu'nda uzman olarak görev aldı. Halen Kültür Bakanlığı Tanıtma ve Yayınlar Dairesi Başkanıdır (Ocak 1978).

Yazı hayatı 1960'da başladı. «Öykülerim Türk Dili, Varlık ve Varlık Yıllıklarında (1965, 1966, 1967, 1968) çıktı. Bu karışık dönem, 1966'ya değin sürdü. Şimdi daha çok eleştiri yazıları ve kitap tanıtma yazıları yazıyorum. Öykülerimi bekletiyorum. Sürekli olarak Varlık, Türk Dili ve Yeni Edebiyat'ta, Papirüs'te ve başka dergilerde (zaman zaman) çıkıyor yazılarım» diyor Binyazar. Ve devam ediyor :

«Eleştiri alanında yoğunlaşmak istiyorum. Tek amacım dünya sanatçıları ve yurdumun saygıdeğer sanatçıları, başarılı bir değerlendirmeye halkıma tanıtmak. Türli nedenlerle, sanatçılarımız, topluma uzak kalmış. Kuşkusuz toplum da sanatçılarıma. Bunun kökeni ve temel nedeni eğitimsizliktir. Belirli kişilerin eğitildiği, okumanın yazmanın belirli kişilerin tekelinde olduğu bir dönemde bunu doğal karşılamak gerekr. Toplumlar eğitildikçe, sanatçıları daha iyi tanıyacaklardır. Başka toplumların sanatlarına da daha duyarlı, daha akıllıca yöneceklerdir. Batı'nın allı pullu, sözde sanatçıları yerine değerli sanatçıları tanıyacaklardır. Beatles, Amerika'nın davulunu vurunca bizimkiler burada zıplayarak oynamaya başlamayacaklardır. Bu örnek, kendi sanatımıza sırt çevirdiğimizi, kendi değerlerimize yabancı kaldığımızı kanıtlar. Beatles yerine, türkülerimizin soysuzlaştırılmış yeni yapımlarını en büyük sanat yapıtı gibi izleyenler de aynı duyarsızlığın içindedirler. Her alanımızda, bu yapmacık tutumlu kişileri görebilirsiniz. Bunların çoğu, çevrelerinde sanatçı geçinen kişilerdir. «Yok, efendim, o, onlara mahsus...» der başka bir şey demezler. Onların tekelinden kurtarmak gerektir ülkeyi. Bu sıralarda, bu görüş, gerek toplumda, gerekse üniversitelerimizde geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

İnsana, daha mutlu bir dünya bağışlayacak sanatçılarımız, romançılarımız, ozanlarımız çoğalmaktadır. Türkiye'nin açlıktan, susuzluktan kurtulması, yoksulluğu doğal saymaması; Türk insanının eğitimsiz, okulsuz kalmaması, sanatçılarımızın, onları bilinçlendirmesine bağlıdır. Açlığın, yoksulluğun anlamını bilmeyen bunun «haysiyetsizliğini» bilmeyen bir insan, kendisini hayvanla eş tutuyor demektir. Aç susuz bırakılanlara karşı durmayan, bunlara çözüm göstermeyi düşünmeyen bir toplum da... Yukarda söz konusu ettiğimiz gibi, yazarla okur arasındaki etkileşim sağlayacaktır, insanın mutluluğunu ve özgürlüğünü. İşte eleştirmen, bu duyarlılığı ve bilinçlenmeyi sağlamada da kendini görevli duymalıdır.

İşim gücüm bu konularla uğraşmak. Bir yazarı daha saygıya değer bir biçimde değerlendirmek. Bunun dışında meraklarım yoktur. Yapmacıksız, doğallığı bozulmamış türkülerini sık sık dinlemek isterim. Bir toplumun sesi ve anlamı gizlidir bu türkülerde. Bu türkülerini dinlerken, ya da söylerken gövdeyi saz sanıp bir yerlerdeki tellerime dokunarak çalarım kendimi. Türkü söylerken elim sağ tarafa gidip gelir aşağı yukarı. Tiyatroya gitmek, resim seyretmek, bir merak değil benim için, bir iş. Sanatlar arası etkileşim için bunların izlenmesi de gereklidir.»

Sanat ve eleştirmen hakkındaki görüşünü de şöyle özetler Binyazar:

«Sanat, insana gerçeği ve güzelliği anlatır. Sınırı da yoktur gerçeğin, güzelliğin. Yaşadıkça, bir başka yanları bulunur bunların. Bu nedenle, sürekli çabayı gerektiren bir işlemdir sanat. Eleştiride, bu gerçeği, bu güzelliği duyurma söz konusudur. Bir bakıma eleştirmenlik, eğitimcilik gibi bir şeydir. Güzelin, gerçeğin varlığını duyuracak çevresindekine. Gönüllü olarak bu işe girişmiştir eleştirmen. Değerlendirmede bir ölçü koyar ortaya. Bu ölçüyü, şaşmaz, donmuş bir ölçü saymamak gerekir. Sürekli olarak gelişen, yeni yeni biçimlere giren bir ölçüdür bu. Değerlendirmenin «mihenk taşı»dır bu ölçü.

İyi ve başarılı değerlendirebilmenin ilk koşulu, değerlendirilmesi söz konusu olan yapının, sanatçının, nesnenin iyi tanınmasıdır. İyi tanımak için iyi anlamak gerekir. Bu da, o sanatçıya, nesneye, yapıta saygıyla gerçekleşir. Burada «saygı» sözcüğü, çalışma kavramıyla eş tutulmalıdır. Bir yazar üzerinde uzun uzun çalışmayan kişi, saygıya değer bir sonuca varamaz. Bu bakımdan eleştiri, bir yargıda, bir yorumda bulunmadır. Ama bu yargı, bu yorum kimilerince tutarsızmış. Önemli değil bu. Bir sanat ortamını yansıtabilmişse, başarılıdır o eleştirmen. Yargısında, yorumunda ne denli güçlü olursa, o denli tutarlı sonuçlara varır. Sözüne, yargılarına saygı duyulur bir insan olmalıdır eleştirmen. Bizde sıkca görüldüğü gibi, eş-dost tanıtmacılığı yapmak, kolay ölçülerle, birini göklere çıkarmak, başka birini yerin dibine batırmak (Aslında bu tür eleştirmenler, birini yerin dibine batırdıklarını sanırlar yalnızca. Kimsede bir değişiklik olmaz oysa. Düşte kurduklarını yaptıkları sayarlar), eleştirmenin en kola yyanıdır. Hele listeler hazırlayıp bunlar şairdir, bunlar şair değildir; bunlar romancıdır, bunlar romancı değildir... gibisinden kolay yollar, günceliği bile kısa ömürlü olan değerlendirmelerdir. Bir gazetenin önemli bir haberi gibi bir göze çarpar o kadar. Bir de, dar oylumlu yazılarda girişilen bir çalışma türü vardır: Yazar, şu kadar şu kelimeyi, bu kadar bu kelimeyi kullanmıştır, gibisinden sonuca götürmez çalışmalar.

Bu tür çalışmalar, yazara da bir şey katmaz, okura da. Oysa eleştirmen, okurla yazar arasındaki düşünsel ve duygusal etkileşimi kurmak zorundadır. Eleştirmenin baş görevidir bu. Az okuyan, az yazan bir toplumda eleştirmene böyle bir görev yüklemek düşüncesi kınanmaz sanırım. Ağzından ateş püsküren eleştirmenlerin görevi bitti bu çağda. Eğiterek öğretmeyi amaçlamalıdır eleştirmen. Toplumun danışmanı, yol göstericisidir.» (1)

(1) — Mehmet Seyda, EDEBİYAT DOSTLARI, İstanbul 1970, s. 79 - 100.

Basılmış eserleri : Yazmak Sanatı (Emin Özdemir ile birlikte, 1969), Dedem Korkut'tan Öyküler (1972), Toplum ve Edebiyat (deneme ve eleştiriler, 1972), Âşık Veysel (inceleme, 1973), Kültür ve Eğitim Sorunları (deneme ve eleştiriler, 1976), Yazım ve Bilim Dilimiz (Metin Öztekin'le birlikte, (1978).

Bibliyografya : Mehmet Seyda, Edebiyat Dostları, 1970, s. 79-100, Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 1970, s. 78, Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, 1971, s. 100, Seyit Kemal Karaloğlu, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, 1974, s. 85-86.

MEHMET EMİN BOZARSLAN

Yazar, araştırmacı, 1934 yılında Lice'de doğdu. Özel öğrenim gördü. Dışardan ilkokul ve müftülük sınavlarına girerek kazandı (1956). Hani, Kulp ve Şarköy müftülük görevlerinde bulundu (1959 - 1969). Sonra, müftülüktan istifa ederek serbest çalışmaya başladı. Çeşitli gazetelerde araştırmaları yayınlandı. Bir süre Arkin yayınevinde çalıştı. Halen Günaydın gazetesinde çalışmaktadır.

Basılmış eserleri : Allah'a İnan (1960), İslâmiyet Açısından Şeyhlik, Ağalık (inceleme, 1964), Gerçekler Konuşuyor (1965), Doğunun Sorunları (inceleme, 1966), Hilafet ve Ümmetçilik Sorunu (inceleme, 1969), Kürtçe Alfabe (1968), Mem û Zin (Ahmed-i Hanî'den çev. destan, 1968), Arap Devriminin Yöntemleri (Abdulnasır Cemal'den Çev., 1970), Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar (Nehru'dan çev., 1970), Şerefname (Şeref Han'dan çev. 1971), Mervanî Kürtleri Tarihi (İbnü'l Ezrak'tan Çev., 1975), Filistin'de Halk Savaşı ve Ortadoğu (Nayif Ha-vetme'den Çev., 1974), Mahabat Kürt Cumhuriyeti (William Aegleton'dan Çev., 1976), Savaşan Lübnan (inceleme, 1976), İçerdekiler ve Dışardakiler (gözlemler, anılar, 1974), Anarşistler (uzun hikâye, 1977).

Bibliyografya : Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 102.

REMZİ İNANÇ

10 Nisan 1935'de Diyarbakır'da dünyaya geldi. İlköğrenimini İnönü ilkokulunda yaptı. 1954 - 1955 ders yılında Ziya Gökalp Lisesini bitirdi. Aynı yıl Ankara Hukuk Fakültesine yazıldı. Bir yandan gazetecilik, bir yandan memurluk yaptı. 1956 - 1960 arasında Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezinde çalıştı. 1960 - 1962 arasında Nevşehir'in Avcılar köyünde yedeksubay öğretmen olarak askerlik görevini yerine getirdi. Halkevleri Genel Merkezi'nde, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nda ve Türk Dil Kurumu'nda kısa süren çalışmalardan sonra, 1964 yılında Ankara'da **Toplum Yayınevi**'ni kurdu. Yayınevinin ilk kitabı güzel bir rastlantıyla, Diyarbakır'lı seçkin aydınlardan tiyatro yazarı Orhan Asena'nın bir oyunu idi. Üçüncü kitabı da, sonradan çok haklı bir üne erişecek olan araştırmacı, yazar, çevirmen ve Diyarbakır'lı Mehmet Emin Bózarıslan'ın ilk kitabıydı : **İslâmiyet Açısından Şeyhlik-Ağalık**.

1970 yılına gelindiğinde yayınevinin kitapları da elliye ulaşıyordu. Bu arada Toplum Yayınları arasında çıkan Vietnam Devlet Başkanı ve büyük bağımsızlık savaşçısı Ho Şi Minh'nin «**Millî Kurtuluş Savaşı-mız**» adlı kitabın çevrilip yayınlanması, Türk Ceza Kanununun 142. maddesini ihlâl sayılmış ve Remzi İnanç 1 yıl altı ay ağır hapis cezası ve 6 ay da sürgün cezasına mahkûm edilmiştir. 1971 yılında Ocak ayında cezaevine giren Remzi İnanç, cezasını çektikten sonra 1972 yılında çıkmış ve Ankara'da yayınevi çalışmaları yanısıra aynı adla bir kitabevi açmıştır.

Remzi İnanç'ın ilk yazısı 1950 yılında, Diyarbakır'da o tarihlerde yayınlanan «**Demokrasiye Güven**» adlı gazetede çıkmıştır. Ondan sonra pek çok gazete ve dergilerde yazıları, röportajları ve daha çok öyküleri yayınlanmıştır. Öyküleri birçok antolojilerde yer almıştır. 1965 yılında ilk öykü kitabını yayınlamıştır: **Adle**. 1978 yılı içinde iki kitabı yayınlanacaktır: **Şey** (öyküler) ve cezaevi gözlem ve izlenimlerini toplayan «**Cezaevi Günlüğü**».

İran'lı bir doktor arkadaşıyla birlikte Farsça'dan çevirdikleri, ünlü İranlı yazar Behrengi'nin üç masalını kapsayan (**Küçük Kara Balık, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Püsküllü Deve**) kitap 1977 yılında Ankara'da yayınlanmıştır.

Remzi İnanc 1965 yılında Muş'lu bir öğretmenle evlenmiştir. Üç çocuğu vardır. Ankara'da oturmaktadır.

DOÇ. DR. TANER TİMUR

İlkokul öğretmenliğinden emekli Mustafa Timur'un oğludur. 5 Ekim 1935 tarihinde doğdu. Orta öğrenimini Haydarpaşa Lisesi'nde (1954), yüksek öğrenimini Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladı (1958). Açılan sınavı kazanarak bu fakülteye asistan oldu. 1964'te aynı fakültede «Modern Demokrasi-lerde ve Türkiye'de Kuvvetli İcra» adlı tezini savunarak «siyasal ilimler doktoru» oldu. 1968'de doçentliğe yükseldi. Halen aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Basılmış eserleri :**Türk Devrimi, Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli** (1968), **Türk Devrimi ve Sonrası** (1971), **Amerikan Demokrasisi (A. Tocqueville'den çev.)**.

DOÇ. DR. ÖZER OZANKAYA

Öğretmen Hilmi Ozankaya'nın oğludur. 28 Ekim 1937 yılında Kulo' ta doğdu. Adana Erkek Lisesi'ni bitirdi (1955). Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu (1959). Aynı yıl açılan sınavı kazanarak bu fakültete Sosyoloji asistanı oldu. 1965'te «Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri» konulu tezi savunarak «Siyasi ilimler doktoru» unvanını kazandı. Ayrıca Syracuse (A.B.D.) Üniversitesi'nde «Social Change and Economic Developmant in Turkey and Japon» «Türkiye ve Japonyada Sosyal ve Ekonomik Gelişmeler» isimli tezini kabul ettirerek 1964'te «Master in Sociology» derecesi aldı. Halen bu fakültede öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Basılmış eserleri : Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri (1966), Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür (1971), Toplumbilim Terimleri Sözlüğü (TDK yayını, 1976), Toplumbilime Giriş (S.B.F. yayını, 1975), Marx'ın Toplum Kavramı (tercüme, 1971), Sosyoloji (iki cilt, tercüme, 1970).

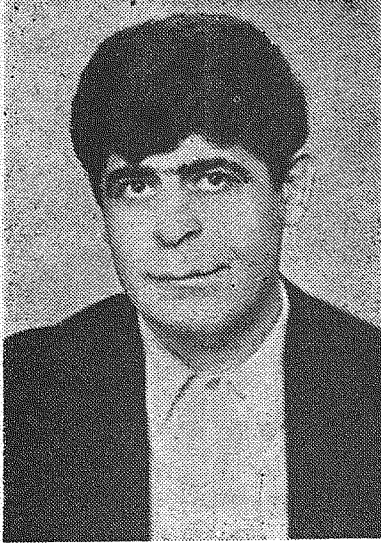

KAYA ÖZSEZGİN

24 Mayıs 1938'de Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu kentte tamamladı. 1956'da girdiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden 1960'ta mezun oldu. Bir yıl kadar Adıyaman Lisesinde Sanat Tarihi okuttu. Yedeksubaylık görevini Tekirdağ'ın Hayrabolu ilçesinde tamamladıktan sonra, öğretmenlik görevini Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesinde sürdürdü. 1963 - 1967 yıllarını kapsayan bu süre içinde, Diyarbakır'da kültür ve sanat çalışmalarında bulundu; «Diyarbakır Halkevi»

adına «Tarancı» adlı bir derginin çıkarılmasına önayak oldu, fakat çeşitli nedenlerle bu dergiyi üç sayı çıkartabildi. Ankara'da iki ayrı sergi düzenledi, karma sergilere resimler verdi. Resim çalışmalarının

yanı sıra, 1959'dan başlayarak çeşitli yayın organlarında sanat konularına ilişkin yazılar yayımladı. Bu yazılarından bir bölümünü, 1965'te Toplum yayınları arasında çıkan «Prometheus'un Dönüşü» adlı bir kitapta topladı. «Forum», «Varlık» Dergilerinde yazı yaşamının ilk dönemleri görüldü. Vatan ve Ulus Gazetelerinde yazdı. 1967'de Ankara'ya öğretmen olarak atandıktan sonra yazılarına hız verdi. Özellikle Papirüs ve Yeni Dergi'de geniş kapsamlı yazılar yazdı. Ankara'da yayımlanan ve salt sanat konularıyla ilgili «Sanat ve Sanatçılar» ile «Sanat»ta, resim sorunlarına ilişkin yazıları çokça görüldü. Sanat ortamını biçimlendiren çeşitli çalışmalarda görev aldı. 1974'ten başlayarak haftalık «Milliyet Sanat Dergisi»nde Ankara'da açılmakta olan sergilere ve sanat sorunlarına ilişkin yazılar yazdı. Bu yazılarını bugün de sürekli olarak devam ettiriyor. Ayrıca fotoğraf sanatının güncel sorunlarına değinen yazılarını da «Yeni Fotoğraf»ta sürdürüyor. Çağdaş Türk resmini ele alan geniş kapsamlı bir kitabın kendi bölümüyle ilgili çalışması içinde bulunuyor şu sıralar. 1973'te, daha önce girip kazandığı bir sınav sonucu, TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'na prodüktör olarak geçti. Bu görevini bugün de sürdürüyor.

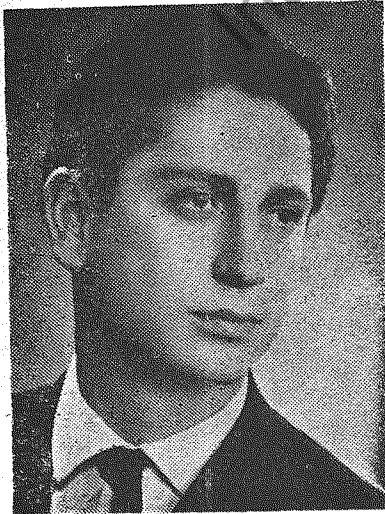
VASIF ÖNGÖREN

Oyun yazarı. Veysel ve Ferit Öngören'in kardeşleridir. 1938 yılında doğdu Orta öğrenimini Kütahya Lisesi'nde tamamladı. Bir süre Jeofizik okudu. Sonra Almanya'ya gitti. Berlin Üniversitesi Tiyatro Bölümünde ve Berliner Ensemble'de Brecht Tiyatrosu'nda beş yıl okudu. Yurda dönünce ilkin Halk Oyuncuları'nda çalıştı. Sonra, epik tiyatro anlayışını uygulamak amacıyla Ankara Birlik Tiyatrosu'nu kurdu. ASİYE NASIL KURTULUR (bas. 1970) tartışmalı oyunu ile büyük bir başarı kazandı. Ankara Sanatseverler Derneğince yılın en başarılı oyun yazarı ve rejisörü seçildi. Daha önce de GÖÇ isimli oyunu

ile de Uluslararası Gençlik Tiyatro Festivali'nde ikincilik ödülünü kazanmış bulunuyordu. (1967).

Vasif Öngören'in bu iki oyunundan başka Mihail Şolohov'dan çevirdiği Aile Babası (1966), Yabancı Kan (1966) isimli iki tercüme eseri daha basılmıştır.

Bibliyografya : Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 315 - 316.

DR. AYHAN BAŞARANLAR

Şair. Zengin kitaplığı ile tanınmış Tuma Başaranlar'ın oğludur. 1938 yılında doğdu. Orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu (1963). Halen çocuk hastalıkları uzmanıdır.

Şiirlerini ZEHİR ZIKIM (1962), ÖLDÜ-RÜRCESİNE GÜZEL OL (1968) isimli iki kitapta toplamıştır. Üçüncü şiir kitabını bastırmanın hazırlığı içindedir.

Dr. Ayhan Başaranlar, mektubumuza verdiği cevapta diyor ki :

«Şiir ve yaşantımın boyutları paralel sürüp gelmiştir bugüne dek. Resim, özellikle karikatür çalışmalarına ayrıca tutkum vardır. Her zaman iyi, güzel ve doğruyu aradım şiirlerimde, her zaman da arayacağım. Bu yoldaki çabalarımın sürüp gitmesi beni yormıyacak, aksine daha da dinçleştirecektir.»

Aşağıdaki şiir onundur :

ÖTELERDEKİ

Ötelerde bir yerdir günlerime sığmayan
Siyah taşlarla duvaklanmış yüzü
İnsanlar var dört kapısından içime akan
Sevgi, özlem süzülü
Eyvanlarında havuzlar var sular serin
Suları var Karacadağ kokulu
O yerde her şey kıvanç dolu
Dicle eteklerine sürünürcesine dolu dizgin
Ay her sabah kundaklı çocuklar kadar saf
Her sabah bir az daha cömert
İnsanlar o yerde
Temmuz sıcağı kanlarına oturmuş
İnsanlar var «çepik» oynayan halaya durmuş
Bir ses duyarsın ara sıra Urfa Kapısı'ndan
«Evli Beden kuş pini»
Oldum kızlar düşküni»
Siyah taşlarda yansıyan
Çağların yorgunluğunu umursamayan
O taşlar
O kara kara taşlar
O tarih yığını şimdi
Kafamın içinde kuruldu.

(Zehir Zıkım'dan)

TURHAN TEKİN

Çalışmaları ile Diyarbakırı tanıtmaya hizmet eden ve bu konuda yararlı eserler veren Adil Tekin'in oğludur (1). 18 Haziran 1940 günü doğdu. Ziya Gökalp İlkokulu'nu ve Ziya Gökalp Lisesini bitirdi (1958). Kara Harp Okulundan mezun oldu (1961). Halen P. Bnb. olarak görevini sürdürmektedir. Evli, iki çocuk babasıdır. Şiirlerini TEKAY isimli bir kitapta toplamış ve 1977 yılında bastırmıştır. Aşağıdaki iki örnek bu kitabından alınmıştır.

Y A Ş A M G E C E S İ

İstedğim bir gecelik yaşam
İnsanları tebessümle bakan
Havasında tatlılık, melteminde okşayış olan.
Öyle bir yaşam gecesi olsun.
Parkları dolaşayım banklarda oturayım
Ensemde soluğun, ellerimde sıcaklığın olsun.
Gözlerim parlak ve şefkat dolu gözlerinde
Aşk sözleriyle dolu bir yaşam gecesi olsun.
Karanlıkta yankılanan şarkımız
Herşeyi beyazlatan ümidimiz olsun.
Gelinliklerine bürünmüş kadınlarıyla
Erkekleri coşturan bir yaşam gecesi olsun.
Ayda resminle seni görmeliyim
Ateş böcekleri masamızda şamdan olsun.
Sema, renkleriyle süsleyen yıldızlarla dolu
Öylesine bir yaşam gecesi olsun.
Neonlarında ismimiz birlikte yazılsın
Galerilerde sergilenen resmimiz olsun.
Satılsın tüm insanlığa hikâyemiz
Sevenleri ağlatan bir yaşam gecesi olsun.
Sevenler bulunsun parkımızda
Kapısında yazılan büyük TEKAY ismi olsun.
Kesilen biletler aşk depremine
Deva olan, öylesine bir yaşam gecesi olsun.

(1) — Bakınız): Bu kitap, s. 169.

K A R A A M İ D

Bastığım kara toprakta sen de olasın
Kızıllığında bakırımın, yeşilinde karpuzumun;
Yaprağında yedi verenin, suyunda hamravatın.
Dicle»me kucagında bebeğimle bakasın.

Koparıldığım kara toprak senindir, orda olasın
Hayın elleriyle alandan hınç alasın
Canları cehennemde nar olana dek.
Emzir bebemi, emzirde tez büyüsün.

Bereket saçardı çevresine DİCLE'm,
İhtiyar tarihin dostuydu, burcumla kale'm
İslâm'a kılıç KIBRIS'ta İSKENDER deden.
Emzir bebemi, emzirde tez büyüsün.

Bu topraktan taşı Hürriyet NAZİF'le İSHAK'ta
Dağımdan lâv fışkırdı GÖKALP'le CAHİT'le
ATA'ma ilham oldun toprağı sevmenle
Emzir bebemi, emzir de çapsın kastalıma.

II

Gözlerimi açtığım yer kale içi
Dumanları tüten verandalı taş fıçı
Baktığım yer güneyde ince minare
Ağzımdaki ilk söz ezandır ezan.

İç kale derler adına suyu deva dertlere
Bir zamanlar saray olmuş altın beşiklere
Ağızdan çıkan ferman gibi
Haykırdığım Türklüğe ağzımdaki ezandır ezan.

Dicle'ye dökülen haram suymuş
Güneye bakar tabiata eser savurmuş
Her gelen bereketten nasip almış
Seslendiğim insanlığa ağzımdaki ezandır ezan.

Dinlediğim müzik insanlığa ağıt
Oyununda bağlılık, çepikle çağan kanıt
Üfleyen, çalan karayılan torunu
Çaldığım zaferedir ağzımdaki ezandır ezan.

YAŞAR HEKİMOĞLU

Şair, hikâye yazarı. 1942 yılında Ergani'de doğdu. İlk ve ortaokulu Ergani'de tamamladı. Diyarbakır İlköğretmen Okulunu bitirdikten sonra Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'ne yazıldı ve edebiyat bölümünden mezun oldu. Ergani Lisesi Edebiyat grubu öğretmenidir.

Yaşar Hekimoğlu, köy konularını işleyen hikâyelerini «Abdullah Ağa» isimli bir kitapta toplamının çabası içindedir. Aşağıdaki şiirler, Enver Atılğan ile birlikte hazırladıkları ERGANİ isimli kitaptan alınmıştır (basılış tarihi : 1967).

ÖMRÜMCE

Murgul tepeleri ısıltı ısıltı
Her gece,
Ampülleriyle Edison'un
Bir at doğardı «Küreden»
Her gece.
Ay tutuldu karardı dünyam
Kör oldum
Ömrümce.

A N I

Bakma mevsime varsın kış olsun
Yaşarken güller arasında
Dört mevsim de bahardır.
Gelir bir gün biter baharım,
Solar güllerim
Yalnız bir şey kalır,
Anılarım.

E L E N A M

Bir seni sevdim bu kentte Elenam
Biliyorum sen de seviyorsun
Hatırlıyorum ilk geldiğim günü
Bir tuhaf oluyorum...
Ağlayarak gelmişim Elenam ağlayarak!..
Düşündükçe dönüşü
Yine ağlamaklı oluyorum
Seni kaybederim diye.

REMZİ BALİN

Araştırmacı, öğretmen. 1940 yılında doğdu. Diyarbakır Erkek İlk-öğretmen Okulu mezunudur. Diyarbakır Millî Eğitim Müdürlüğü aylık Haber Bülteni'ni çıkardı (12 sayı).

Eserleri: **Diyarbakır** (Tarih-Coğrafya-Kültür, 1963), **Yaşadığımız Günler** (1965), **Çevremiz** (Ünite plânı, 1965), **Diyarbakır** (tablo, 57x82, 1971).

ERKAL YAVI

1942 yılında doğdu. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi İç Mimari bölümünde eğitim ve öğrenim gördü. 1963'te grafik sanatlar dalında çalışmalarını sürdürürken fotoğraf çalışmalarına başladı. 1967'de TRT amblem yarışması birinciliğini kazandı. Rizzoli-Premio Europeo Rizzoli Publicita «Gümüş Pres» armağanını aldı. Yurt içinde ve yurt dışında çeşitli fotoğraf sergilerine katıldı.

CEMAL ARZU

Yazar. 1944 yılında doğdu. Orta öğretimini Diyarbakır'da, yüksek öğrenimini İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde tamamladı (1968). Bir taraftan öğretmenlik yaparken Hukuk Fakültesini de bitirdi (1975). Halen Fındıklı Lisesi öğretmenlerindendir.

Basılmış eserleri: **İslâm'ın Dünü, Bugünü** (inceleme, 1974), **Seydos** (roman, 1976), **İslâm Hukukunda Fert ve Devlet** (Prof. Dr. Abdülkerim Zeydan'dan çeviri, 1969), **İslâm Hümanizmi** (Prof. Dr. A.A.A. Kadir Kâmil'den çeviri, 1972).

Institut kurde de Paris

ACIKLAMALAR . DÜZELTMELER

Üç cilt olarak düzenlenen bu eserin basılmasından sonra yeniden tesbit ettiğimiz fikir ve sanat adamlarımızın toplamı, bir cilt tutacak çoğunluğu bulmaktadır. Tıp dalında 16 kitap yazmış VI. yüzyılın ünlü bilgini Aetius (Bkz.: NEŞTER dergisi, yıl 7, sayı 1-2, 1963), elliye ya kın eserin yazarı ve bilhassa 20 ciltlik Târihü'l-İslâm adlı kitabı ile ün salmış ortaçağın büyük tarihçilerinden Meyâfârikinli (Silvanlı) Zehebî (Bkz.: İbrahim Kafesoğlu, Ortaçağın Türk Asıllı Tarihçeleri, TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI, sayı 2, 1964) bunlar arasındadır. Elliye yakın bilim ve sanat adamını kapsayacak olan bu dördüncü cildin de yakında basılacağını açıklarız.

★ ★

Üçüncü cildin basılması bitmek üzere iken vefat eden üç şairimizin ölüm tarihlerini veriyoruz :

Adı	Kitaptaki yeri (Sf.)	Ölüm tarihi
Cemal Yeşil	146	20 Kasım 1977
Munis Falk Ozansoy	172	31 Mart 1977
Bekir Tasalı	201	25 Nisan 1977

★ ★

Ayrıca, s. 349'da sözü edilen 1928 doğumlu ve İNTİZAR isimli kitabın yazarının adı «Turgut Akın» değil, CEVDET ALTUN'dur. Düzeltmesi rica olunur.

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

IKPLIV107101

Fiat

36167
150.00